

Documenten van het Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie

- **Constituties**
 1. [Dei Verbum](#)
dogmatische constitutie over de goddelijke openbaring
 2. [Lumen Gentium](#)
dogmatische constitutie over de kerk
 3. [Sacrosanctum Concilium](#)
constitutie over de heilige liturgie
 4. [Gaudium et Spes](#)
pastorale constitutie over de kerk in de wereld van deze tijd

- **Verklaringen**
 5. [Gravissimum Educationis](#)
verklaring over de christelijke opvoeding
 6. [Nostra Aetate](#)
verklaring over de houding van de kerk ten opzichte van de niet-christelijke godsdiensten
 7. [Dignitatis Humanae](#)
verklaring over de godsdienstvrijheid

- **Decreten**
 8. [Ad Gentes](#)
decreet over de missieactiviteit van de kerk
 9. [Presbyterorum Ordinis](#)
decreet over het ambt en het leven van de priesters
 10. [Apostolicam Actuositatem](#)
decreet over het lekenapostolaat
 11. [Optatam Totius](#)
decreet over de priesteropleiding
 12. [Perfectae Caritatis](#)
decreet over de aangepaste vernieuwing van het religieuze leven
 13. [Christus Dominus](#)
decreet over het herderkijk ambt van de bisschoppen in de kerk
 14. [Unitatis Redintegratio](#)
decreet over de katholieke deelneming aan de oecumenische beweging
 15. [Orientalium Ecclesiarum](#)
decreet over de oosterse katholieke kerken
 16. [Inter Mirifica](#)
decreet over de publiciteitsmedia

1
**DOGMATISCHE CONSTITUTIE
OVER DE GODDELIJKE OPENBARING**

DEI VERBUM

PLECHTIG UITGEVAARDIGD
DOOR ZIJNE HEILIGHEID
PAUS PAULUS VI
OP 18 NOVEMBER 1965

INLEIDING

1. Het woord van God met heilige eerbied beluisterend en met vrijmoedigheid verkondigend, geeft de heilige kerkvergadering gehoor aan de woorden van de heilige Johannes, die zegt: 'Wij verkondigen u het eeuwige Leven, dat bij de Vader was en aan ons is verschenen - wat wij gezien en gehoord hebben, dat verkondigen wij ook u, opdat gij, gemeenschap moogt hebben met ons. En onze gemeenschap is er een met de Vader en met Jezus Christus, zijn Zoon' (1 Joh. 1,2-3). Daarom stelt zij zich ten doel, in het voetspoor van het concilie van Trente en van het Eerste Vaticaans Concilie, de waarachtige leer over de goddelijke openbaring en over het doorgeven ervan voor te leggen, opdat de hele wereld, door te luisteren, moge geloven in de boodschap van het heil, door te geloven, hopen, en door te hopen, liefhebben.¹

**HOOFDSTUK I
De openbaring zelf**

2. Het heeft God in zijn goedheid en wijsheid behaagd zichzelf te openbaren en het geheim van zijn wilsbesluit bekend te maken vgl. (Ef. 1,9), waardoor de mensen door Christus,- het vlees geworden Woord, in de Heilige Geest toegang hebben tot de Vader en deelgenoten worden gemaakt van de goddelijke natuur vgl. (Ef. 2,18); (2 Petr. 1,4). Door deze openbaring spreekt dus de onzichtbare God vgl. (Kol. 1,15); (1 Tim. 1,17) uit de overvloed van zijn liefde de mensen aan als zijn vrienden vgl. (Ex. 33,11); (Joh. 15,14-15) en gaat met hen om vgl. (Bar. 3,38), om hen uit te nodigen tot de gemeenschap met Hem en hen daarin op te nemen. Deze bedeling van de openbaring geschiedt door daden en woorden die innerlijk met elkaar verbonden zijn, zodat de werken die door God in de heilsgeschiedenis zijn verricht de leer en de werkelijkheden die door de woorden worden betekend, tonen en bevestigen en de woorden de werken verkondigen en het geheim dat daarin ligt vervat in het licht stellen. Door deze openbaring verschijnt ons in Christus, die tegelijk de Middelaar en de volheid van de gehele openbaring is,² de meest innerlijke waarheid, zowel over God als over het heil van de mens.

3. God, die door zijn Woord alles schept vgl. (Joh. 1,3) en in stand houdt, geeft in de schepselen aan de mensen een bestendig getuigenis van zichzelf vgl. (Rom. 1,19-20). Bovendien heeft Hij, in de bedoeling de weg van het hemels heil te openen, zichzelf vanaf het begin aan onze stamouders openbaar. Na hun val echter heeft Hij hen, door de verlossing te beloven, opgericht tot de hoop op het heil vgl. (Gen. 3,15) en zonder onderbreking zorg gedragen voor het menselijk geslacht; om eeuwig leven te schenken aan allen die door standvastig het goede te doen het heil zoeken vgl. (Rom. 2,6-7). Op de vastgestelde tijd heeft Hij Abraham geroepen, om hem te maken tot een groot volk vgl. (Gen. 12,2-3), dat Hij na de aartsvaders door Moses en de profeten heeft onderricht, om Hem te erkennen, de ene levende en ware God, de voorzienige Vader en rechtvaardige Rechter, en om de beloofde Heiland te verwachten. Zo heeft Hij door de eeuwen heen de weg voor het evangelie voorbereid.

4. Na echter vele malen en op velerlei wijzen gesproken te hebben door de profeten, heeft God 'nu, op het einde der tijden, tot ons gesproken door de Zoon' (Heb. 1,1-2). Want Hij' heeft zijn Zoon gezonden, namelijk het eeuwige Woord dat alle mensen verlicht, opdat Deze onder de mensen zou wonen en hun het meest innige van God zou doen kennen vgl. (Joh. 1,1-18). Jezus Christus dus, het vlees geworden Woord, als 'mens tot de mensen' gezonden,³ 'spreekt Gods eigen woorden' (Joh. 3,34) en volbrengt het heilswerk dat de Vader Hem te doen heeft gegeven vgl. (Joh. 5,36); (Joh. 17,4). Hij dus, die zegt: wie mij ziet, ziet de Vader vgl. (Joh.14,9), vervult de openbaring, brengt haar tot voltooiing en bekrachtigt haar met goddelijk getuigenis door geheel zijn tegenwoordigheid en verschijning, door woorden en werken, door tekenen en wonderen, vooral echter door zijn dood en glorievolle opstanding uit de doden en tenslotte door de zending van de Geest der waarheid: de openbaring namelijk, dat God met ons is om ons te bevrijden uit de duisternis van zonde en dood en ons op te wekken tot het eeuwige leven.

Deze christelijke heilsbedeling, die immers het nieuwe en definitieve verbond is, zal nooit voorbijgaan en er is geen nieuwe publieke openbaring te verwachten voor de glorievolle verschijning van onze Heer Jezus Christus vgl. (1 Tim. 6,14); (Tit. 2,13).

5. Aan de openbarende God moet de mens 'de gehoorzaamheid van het geloof' (Rom. 16,26); vgl. (Rom. 1,5); (2 Kor. 10,5-6) betonen, waardoor hij zich vrijelijk geheel aan God toevertrouwt, door 'volledige onderdanigheid van verstand en wil jegens de openbarende God' te bewijzen⁴ en vrijwillig in te stemmen met de door God geschonken openbaring. Om dit geloof te kunnen geven, is de voorkomende en helpende genade van God nodig en de innerlijke bijstand van de Heilige Geest, die het hart moet bewegen en tot God bekeren, de ogen van de geest openen en 'aan allen smaak geven om met de waarheid in te stemmen en erin te geloven'.⁵ Dezelfde Heilige Geest vervolmaakt voortdurend het geloof door zijn gaven om het begrip van de openbaring aanhoudend te verdiepen.

6. Door de openbaring heeft God zichzelf en zijn eeuwige wilsbesluiten aangaande het heil van de mensen willen bekendmaken en hen erin doen delen, 'om namelijk deel te krijgen aan de goddelijke goederen, die het verstand van de menselijke geest volstrekt te boven gaan'.⁶ De heilige kerkvergadering belijdt, dat 'God, het beginsel en het doel van alle dingen, door het natuurlijke licht van de menselijke rede uit de schepselen met zekerheid kan worden gekend' vgl. (Rom. 1,20); maar zij leert tevens, dat het aanzijn openbaring te danken is, 'dat, wat in de goddelijke dingen op zich niet ontoegankelijk is voor de menselijke rede, ook in de tegenwoordige toestand van het menselijk geslacht door allen gemakkelijk, met vaste zekerheid en met geen enkele dwaling vermengd, kan worden gekend'.⁷

HOOFDSTUK II

Het doorgeven van de goddelijke openbaring

7. Hetgeen God tot heil van alle volkeren had geopenbaard, moest naar zijn welwillende beschikking voor altijd ongerept blijven en aan alle geslachten worden doorgegeven. Daarom heeft Christus de Heer, in wie de gehele openbaring van de allerhoogste God wordt voltooid vgl. (2 Kor. 1,20); (2 Kor. 3); (2 Kor. 4,1-6), aan de apostelen de opdracht gegeven om het evangelie, tevoren beloofd door de profeten en door Hemzelf vervuld en met eigen mond afgekondigd, als de bron van alle heilswaarheid en ordening van zeden aan allen te prediken⁸ en hen daardoor te doen delen in de goddelijke gaven. Dit is trouw gedaan door de apostelen, die door hun mondelinge prediking, hun voorbeeld en hetgeen zij instelden, hebben overgeleverd, wat zij ofwel hadden ontvangen uit de mond van Christus, uit zijn omgang met hen en zijn daden, ofwel geleerd door de inspraak van de Heilige Geest. Het is eveneens gedaan door die apostelen en apostolische mannen die, onder ingeving van dezelfde Heilige Geest, de boodschap van het heil op schrift hebben gesteld.⁹

Maar opdat voortdurend het evangelie ongerept en levend in de Kerk bewaard zou blijven, hebben de apostelen bisschoppen als opvolgers nagelaten, aan hen 'hun eigen leraarsplaats overleverend'.¹⁰ Deze heilige, overlevering en deze heilige geschriften van het Oude Testament en het Nieuwe Testament zijn derhalve als het ware de spiegel waarin de Kerk gedurende haar aardse pelgrimstocht

God schouwt, van wie zij alles ontvangt, totdat zij binnengeleid wordt om Hem van aangezicht tot aangezicht te zien zoals Hij is vgl. (1 Joh. 3,2).

8. De apostolische prediking, welke in de geïnspireerde boeken op bijzondere wijze ligt uitgedrukt, moest derhalve door ononderbroken opeenvolging tot aan de voltooiing der tijden worden bewaard. Daarom vermanen de apostelen, overleverend wat zij ook zelf hebben ontvangen, de gelovigen om vast te houden aan de overleveringen waarin zij hetzij mondeling hetzij per brief zijn onderricht vgl. (2 Tess. 2,15) en om te strijden voor het geloof dat hun eens voor al was overgeleverd vgl. (Jud. 3).¹¹ Wat door de apostelen is overgeleverd, omvat alles wat strekt tot de heilige levenswandel van het volk van God en zijn groei in geloof. Zo bestendigt de Kerk in haar leer, leven en eredienst alles wat zijzelf is, alles wat zij gelooft en geeft dit door aan alle geslachten.

Deze van de apostelen stammende overlevering vordert in de Kerk onder bijstand van de Heilige Geest.¹² Want het inzicht zowel in de overgeleverde werkelijkheden als in de overgeleverde woorden groeit: door de beschouwing en de studie van de gelovigen die dit alles in hun hart bewaren vgl. (Lc. 2,19) en (Luc. 2,51), door het innerlijk begrip van de geestelijke dingen dat zij ervaren, door de verkondiging van hen die met de opvolging in het bisschopsambt de betrouwbare geestesgave van de waarheid ontvangen hebben. Want de Kerk streeft in de loop der eeuwen onafgebroken naar de volheid van de goddelijke waarheid, totdat in haar de woorden van God in vervulling gaan.

De uitspraken van de heilige vaders leggen getuigenis af van de tot leven wekkende aanwezigheid van deze overlevering, waarvan de rijkdom de praktijk en het leven van de gelovende en biddende Kerk doordringt. Door deze overlevering leert de Kerk de volledige canon van de heilige boeken kennen en daarin worden de heilige geschriften ook dieper begrepen en voortdurend werkzaam tegenwoordig gesteld. Zo onderhoudt God, die weleer heeft gesproken, zich ononderbroken met de bruid van zijn beminde Zoon en leidt de Heilige Geest, door wie de levende stem van het evangelie in de Kerk en door haar in de wereld weerklinkt, de gelovigen tot de volle waarheid en doet het woord van Christus overvloedig in hen wonen vgl. (Kol. 3,16).

9. De heilige overlevering en de Heilige Schrift zijn derhalve onderling nauw verbonden en hebben aan elkaar deel. Want beide stromen voort uit dezelfde goddelijke oorsprong, vloeien als het ware ineens en zijn op hetzelfde doel gericht. De Heilige Schrift immers is het spreken van God, voor zover dit onder aandrift van de Geest schriftelijk wordt vastgelegd; de heilige overlevering geeft het woord van God, door Christus de Heer en de Heilige Geest aan de apostelen toevertrouwd, ongerept door aan hun opvolgers, opdat zij dit, in het licht van de Geest der waarheid, door hun verkondiging trouw bewaren, uiteenzetten en verbreiden. Vandaar dat de Kerk haar zekerheid over al het geopenbaarde niet put door middel van de Schrift alleen. Daarom moeten beide, overlevering en Schrift, met gelijke toewijding, vroomheid en eerbied worden aanvaard en vereerd.¹³

10. De heilige overlevering en de Heilige Schrift vormen één heilig aan de Kerk toevertrouwd pand. Dit aanhangend, volhardt het gehele heilige volk, één met zijn herders, voortdurend in de leer van de apostelen en de gemeenschap, in het breken van het brood en het gebed vgl. (Hand. 2,42). Zo ontstaat in het vasthouden, beleven en belijden van het overgeleverde geloof de unieke eenstemmigheid van bisschoppen en gelovigen.¹⁴

De taak echter om het geschreven of overgeleverde woord van God¹⁵ op authentieke wijze te verklaren, is alleen aan het levende leraarsambt van de Kerk toevertrouwd,¹⁶ dat zijn gezag uitoefent in de naam van Jezus Christus. Dit leraarsambt staat niet boven het woord van God, maar dient het. Want het leert enkel, wat overgeleverd is, door dit, krachtens goddelijke opdracht en onder bijstand van de Heilige Geest, vroom te aanhoren, heilig te bewaren en trouw uiteen te zetten en uit deze ene geloofsschat alles te putten wat het voorhoudt als door God geopenbaard te geloven.

De heilige overlevering, de Heilige Schrift en het leraarsambt van de Kerk blijken derhalve, volgens het wijze raadsbesluit van God, zo met elkaar verbonden en verenigd te zijn, dat het een zonder het ander geen stand houdt en dat zij allen samen, ieder op zijn wijze, onder de werking van de ene Heilige Geest, krachtadig bijdragen tot het heil van de zielen.

HOOFDSTUK III

De goddelijke inspiratie van de Heilige Schrift en de schriftverklaring

11. Het door God geopenbaarde dat in de Heilige Schrift staat neergeschreven en zich aanbiedt, is onder ingeving van de Heilige Geest opgetekend. Want de volledige boeken van het Oude Testament zowel als van het Nieuwe Testament, met al hun delen, houdt onze heilige moeder de Kerk krachtens apostolisch geloof voor heilig en canoniek, omdat zij, onder ingeving van de Heilige Geest geschreven vgl. (Joh. 20,31); (2 Tim. 3,16); (2 Petr. 1,19-21); (2 Petr. 3,15-16), God tot auteur hebben en als zodanig aan de Kerk zijn overgeleverd.¹⁷ Maar bij de samenstelling van de heilige boeken heeft God mensen uitgekozen. En Hij maakte van hen met al hun vermogens en krachten gebruik,¹⁸ om hen, in en door hen werkzaam,¹⁹ al datgene wat Hij wilde, en dat alleen, als ware auteurs te boek te doen stellen.²⁰

Men moet dus eraan vasthouden, dat al wat de geïnspireerde schrijvers of hagiografen beweren door de Heilige Geest wordt beweerd. Daarom moet men belijden, dat de boeken van de Schrift de waarheid die God omwille van ons heil in de heilige geschriften heeft willen doen optekenen onwankelbaar, trouw en zonder dwaling leren.²¹ Dus 'is de gehele Schrift door God ingegeven en nuttig om te onderrichten, te weerleggen, te verbeteren en op te voeden tot gerechtigheid, opdat de man Gods volkomen zij, volkomen toegerust tot elk goed werk' (2 Tim. 3,16-17).

12. Maar aangezien God in de Heilige Schrift door mensen op menselijke wijze heeft gesproken, moet de schriftverklaarder, om te doorzien, wat Hij ons heeft willen meedelen, aandachtig onderzoeken, wat de gewijde schrijvers werkelijk hebben bedoeld uit te drukken en wat God door hun woorden heeft willen bekendmaken.

Om de bedoeling van de gewijde schrijvers te achterhalen, moet onder andere worden gelet op de literaire genres.

Want de waarheid wordt op uiteenlopende manier voorgesteld en uitgedrukt in teksten die op een verschillende wijze historisch, profetisch, dichterlijk of van een ander genre zijn. De verklaarder moet dus de zin onderzoeken die de gewijde schrijver in bepaalde omstandigheden overeenkomstig de aard van zijn tijd en cultuur met behulp van de literaire genres die toentertijd in zwang waren, heeft bedoeld uit te drukken en heeft uitgedrukt. Want om juist te begrijpen, wat de gewijde schrijver heeft willen beweren, moet men naar behoren zowel letten op de gewone wijzen van denken, spreken of verhalen die in zijn tijd in zwang waren, als op de wijzen van uitdrukking die toentertijd gebruikt plachten te worden in het onderling verkeer van de mensen.²⁴

Maar omdat de Heilige Schrift ook in dezelfde Geest moet worden gelezen en verklaard waarin zij is geschreven,²⁵ moet men, om de juiste zin van de gewijde teksten te achterhalen, met niet minder ijver letten op de inhoud en de eenheid van de gehele Schrift, rekening houdend met de levende overlevering van heel de Kerk en met de analogie van het geloof. Het is de taak van de exegeten zich volgens deze richtlijnen in te spannen om de zin van de Heilige Schrift dieper te begrijpen en uiteen te zetten, opdat door die voorbereidende toeleg het oordeel van de Kerk kan rijpen. Want dit alles betreffende de schriftverklaring is uiteindelijk onderworpen aan het oordeel van de Kerk, die de goddelijke opdracht en de bediening vervult om het woord van God te bewaren en te vertolken.²⁶

13. In de Heilige Schrift blijkt dus, steeds met behoud van de waarheid en heiligheid van God, de bewonderenswaardige neerdaling van de eeuwige Wijsheid, 'opdat wij de onuitsprekelijke welwillendheid van God zouden leren kennen en hoezeer Hij zijn woord aangepast heeft gebruikt in zijn voorzienigheid en zorg voor onze natuur'.²⁷ Want de woorden van God, uitgedrukt in de talen van de mensen, zijn aan menselijk spreken gelijk geworden, zoals eenmaal het Woord van de eeuwige Vader, door het zwakke vlees van de mensheid aan te nemen, aan de mensen gelijk is geworden.

HOOFDSTUK IV Het Oude Testament

14. In zijn overgrote liefde heeft God het heil van het hele mensengeslacht zorgzaam beoogd en voorbereid. En in een bijzondere beschikking heeft Hij voor zich een volk uitgekozen om zijn beloften aan toe te vertrouwen. Want na met Abraham vgl. (Gen. 15,18) en met het volk Israël door Moses een verbond te zijn aangegaan vgl. (Ex. 24,8), heeft Hij zich aan dat volk dat Hij voor zich had verworven zo door woorden en daden geopenbaard als de enige ware en levende God, dat Israël de wegen van God met de mensen ervoer en deze, door het woord van God in de mond van de profeten, allengs dieper en duidelijker in staat was te begrijpen en in breder kring onder de volkeren gestalte kon geven vgl. (Ps. 21,28-29); (Ps. 95,1-3); (Jes. 2,1-5); (Jer. 3,17). Deze heilsbedeling nu, voorzeggd, verhaald en verklaard door de gewijde schrijvers, bestaat nog als werkelijk woord van God in de boeken van het Oude Testament. Daarom behouden deze door God geïnspireerde boeken hun duurzame waarde. ‘Want alles wat eertijds is opgeschreven, werd opgetekend tot onze lering, opdat wij door de volharding en de vertroosting die wij putten uit de Schrift in hoop zouden leven’ (Rom. 15,4).

15. De bedeling van het Oude Testament was er vooral voor geschikt om de komst van Christus, de Verlosser van allen, en van het Messiaanse rijk voor te bereiden, profetisch aan te kondigen vgl. (Lc. 24,44); (Joh. 5,39); (1 Petr. 1,10) en door verschillende voorafbeeldingen te duiden vgl. (1 Kor. 10,11). De boeken nu van het Oude Testament openbaren, overeenkomstig de omstandigheden van het mensengeslacht voor de tijd van het door Christus herstelde heil, aan allen de kennis van God en van de mens, alsmede de wijze waarop de rechtvaardige en barmhartige God met de mensen handelt. Hoewel die boeken ook onvolmaakte en tijdgebonden dingen bevatten, tonen zij toch het ware opvoedingsplan van God.²⁸ Daarom moeten deze boeken, die een levend godsbesef uitdrukken en waarin een verheven leer over God, een heilzame wijsheid over het mensenleven en bewonderenswaardige schatten aan gebeden liggen bewaard en waarin tenslotte het geheim van ons heil is verborgen, door de christengelovigen met overgave worden aanvaard.

16. God dus, die de Ingever en Auteur is van de boeken van beide testaments, heeft het in zijn wijsheid zo geschikt, dat het Nieuwe Testament in het Oude Testament verborgen lag en in het Nieuwe Testament het Oude Testament werd ontsloten.²⁹ Want hoewel Christus in zijn bloed een nieuw verbond heeft gesticht vgl. (Lc. 22,20); (1 Kor. 11,25), verkrijgen en tonen de boeken van het Oude Testament, onverkort opgenomen in de evangelische boodschap,³⁰ hun volle betekenis in het Nieuwe Testament vgl. (Mt. 5,17); (Lc. 24,27); (Rom. 16,25-26); (2 Kor. 3,14-16), terwijl zij dit op hun beurt belichten en verklaren.

HOOFDSTUK V

Het Nieuwe Testament

17. Het woord van God, dat een kracht van God tot heil is voor ieder die gelooft vgl. (Rom. 1,16), wordt in de geschriften van het Nieuwe Testament op bijzondere wijze tegenwoordig gesteld en toont daarin zijn macht. Want toen de volheid van de tijd was gekomen vgl. (Gal. 4,4), is het Woord vlees geworden en heeft Het onder ons gewoond, vol genade en waarheid vgl. (Joh. 1,14). Christus heeft het koninkrijk van God op aarde ingesteld. Door daden en woorden heeft Hij zijn Vader en zichzelf geopenbaard en door zijn dood, verrijzenis en glorievolle Hemelvaart en door de zending van de Heilige Geest zijn werk voltooid. Omhoog geheven van de aarde, trekt Hij allen tot zich vgl. (Joh. 12,32); Hij alleen heeft de woorden van eeuwig leven vgl. (Joh. 6,68). Dit geheim is niet aan vroegere geslachten bekendgemaakt zoals het nu geopenbaard is aan zijn heilige apostelen en profeten in de Heilige Geest vgl. (Ef. 3,4-6), om het evangelie te prediken, het geloof in Jezus, de Christus en Heer, te wekken en de Kerk te vergaderen. Van dit alles blijven de geschriften van het Nieuwe Testament een bestendig en goddelijk getuigenis.

18. Het ontgaat niemand, dat onder alle geschriften, ook van het Nieuwe Testament, de evangeliën terecht uitmunten. Zij zijn immers het voornaamste getuigenis over het leven en de leer van het vlees geworden Woord, onze Heiland.

De Kerk heeft steeds en overal gehouden en houdt, dat de vier evangeliën van apostolische oor

sprong zijn. Want wat de apostelen in opdracht van Christus hebben gepredikt, hebben zijzelf en apostolische mannen later onder aandrijven van de goddelijke Geest op schrift aan ons overgeleverd, als de grondslag van het geloof, namelijk het evangelie in zijn vier vormen volgens Matteüs, Markus, Lukas en Johannes.³¹

19. Onze heilige moeder de Kerk heeft stellig en standvastig gehouden en houdt, dat de vier genoemde evangeliën, waarvan zij de historiciteit zonder aarzelen bevestigt, trouw overleveren, wat Jezus, de Zoon van God, tijdens zijn leven onder de mensen tot hun eeuwig heil werkelijk heeft gedaan en geleerd tot op de dag dat Hij ten hemel is opgenomen vgl. (Hand. 1,1-2). De apostelen hebben ongetwijfeld na de Hemelvaart van de Heer datgene wat Hij had gezegd en gedaan aan hun toehoorders overgeleverd met dat vollere inzicht dat zijzelf genoten,³³ onderricht als zij waren door de glorievolle gebeurtenissen van Christus en onderwezen door het licht van de Geest der waarheid.³² De gewijde auteurs hebben bij het schrijven van de vier evangeliën uit het vele dat mondeling of reeds schriftelijk was overgeleverd bepaalde dingen uitgekozen en bepaalde dingen tot een geheel samengevoegd of met het oog op de toestand van de kerken uitgelegd. Daarbij hebben zij de vorm van verkondiging altijd zo behouden, dat zij ons over Jezus de zuivere waarheid meedeelden.³⁴ Want met die bedoeling hebben zij geschreven, ofwel uit hun eigen geheugen en herinnering, ofwel uit het getuigenis van hen 'die van het begin af aan ooggetuigen waren en in dienst van het woord zijn getreden', opdat wij de 'betrouwbaarheid' zouden kennen van de woorden waarin wij onderricht zijn vgl. (Lc. 1,2-4).

20. De canon van het Nieuwe Testament omvat behalve de vier evangeliën ook de brieven van de heilige Paulus en andere onder de ingeving van de Heilige Geest opgetekende geschriften. Door de wijze beschikking van God wordt daarin datgene wat op Christus de Heer betrekking heeft, bevestigd, zijn waarachtige leer steeds meer verklaard, de heil brengende kracht van het goddelijk werk van Christus gepredikt, de beginperiode en de wonderbare verbreiding van de Kerk verhaald en haar glorievolle voltooiing aangekondigd.

Want de Heer Jezus is, zoals Hij had beloofd, met zijn apostelen geweest vgl. (Mt. 28,20) en heeft hun de Helper, de Geest gezonden, om hen tot de volle waarheid te brengen vgl. (Joh. 16,13)

HOOFDSTUK VI

De Heilige Schrift in het leven van de Kerk

21. De Kerk heeft de goddelijke geschriften steeds zo vereerd als ook het lichaam van de Heer zelf. Want zij neemt, vooral in de heilige liturgie, voortdurend van de tafel van het woord van God en van het lichaam van Christus het brood des levens en biedt dit aan de gelovigen aan. Deze geschriften, door God geïnspireerd en eens voor al opgetekend, delen het woord van God zelf onveranderlijk mee en doen in de woorden van de profeten en apostelen de stem van de Heilige Geest weerklinken. Daarom aanvaardt de Kerk, zoals zij steeds heeft gedaan, deze geschriften samen met de heilige overlevering als haar hoogste geloofsregel. Alle kerkelijke prediking en de christelijke godsdienst zelf moeten derhalve door de Heilige Schrift worden gevoed en beheerst. Want in de heilige boeken treedt de Vader die in de hemel is liefdevol zijn kinderen tegemoet en spreekt met hen. Zo groot is de macht en kracht van het woord van God, dat het voor de Kerk het steunpunt en de levenskracht is en voor de kinderen van de Kerk de kern van hun geloof, de spijs voor hun ziel en de zuivere en bestendige bron van hun geestelijk leven. Daarom gelden van de Heilige Schrift bij uitstek de woorden: 'Levend is het woord Gods en krachtig' (Heb. 4,12), 'dat de macht bezit op te bouwen en u het erfdeel te verlenen met alle geheiligden' (Hand. 20,32); vgl. (1 Tess. 2,13).

22. De toegang tot de Heilige Schrift moet voor de christengelovigen wijd openstaan. Daarom heeft de Kerk van meet af aan de zeer oude Griekse vertaling van het Oude Testament, de zogenaamde Septuagint (LXX), als de hare aanvaard; de andere oosterse en Latijnse vertalingen, vooral de zogenaamde vulgata, houdt zij steeds in ere. Maar omdat het woord van God aan alle tijden ter beschikking dient te staan, draagt de Kerk er moederlijk zorg voor, dat er in de verschillende talen geëigende en juiste vertalingen worden gemaakt, vooral uit de oorspronkelijke teksten van de heilige boe

ken. Wanneer deze, als de gelegenheid zich voordoet en met toestemming van het kerkelijk gezag, ook in samenwerking met de gescheiden broeders worden gemaakt, kunnen deze vertalingen door alle christenen worden gebruikt.

23. De Kerk, bruid van het vlees geworden Woord, onderricht door de Heilige Geest, spant zich in om tot een dieper begrip van de heilige geschriften te geraken, teneinde haar kinderen met goddelijke woorden voortdurend te voeden. Daarom bevordert zij ook naar behoren de studie van de heilige vaders van het oosten zowel als van het westen en van de heilige liturgieën. De katholieke exegeten en de anderen die de heilige theologie beoefenen, moeten in oprechte samenwerking ernaar streven, onder de waakzame leiding van het heilig leraarsambt, met de geschikte hulpmiddelen de goddelijke geschriften zo te onderzoeken en uiteen te zetten, dat zoveel mogelijk bedienaars van het goddelijk woord aan het volk van God met vrucht het voedsel van de geschriften kunnen bieden, waardoor de geest wordt verlicht, de wil versterkt en het hart van de mensen wordt opgewekt tot de liefde van God.³⁵ De heilige kerkvergadering moedigt de kinderen van de Kerk die de bijbelwetenschap beoefenen aan om hun succesvol ondernomen werk toegewijd volgens het gevoelen van de Kerk te blijven vervullen.³⁶

24. De heilige theologie steunt op het geschreven woord van God, samen met de heilige overlevering, als op haar blijvende grondslag. In dit woord van God versterkt en verjongt zij steeds haar kracht, door alle in het mysterie van Christus besloten waarheid in het licht van het geloof te onderzoeken. Omdat de heilige geschriften het woord van God bevatten en wegens hun geïnspireerd karakter waarlijk het woord van God zijn, moet de studie van de Heilige Schrift als het ware de ziel vormen van de heilige theologie.³⁷ Door dit woord van de Schrift wordt ook de dienst van het woord, namelijk de pastorale prediking, de catechese en ieder christelijk onderricht, waarin de liturgische homilie een bijzondere plaats dient in te nemen, heilzaam gevoed en heilig verfrist.

25. Het is daarom noodzakelijk, dat alle geestelijken, vooral de priesters van Christus en alle anderen die als diaken of catechist rechtmatig de dienst van het woord vervullen door geregelde vrome lezing en zorgvuldige studie met de Schrift vergroeid raken. Niemand van hen zij, terwijl hij de overvloedige rijkdommen van het goddelijk woord aan de hem toevertrouwde gelovigen moet meedelen, vooral in de heilige liturgie, 'een holle uiterlijke prediker van het woord van God waarnaar hij innerlijk niet luistert'.³⁸ Insgelijks spoort de heilige kerkvergadering met bijzondere nadruk alle christengelovigen en vooral de leden van religieuze gemeenschappen aan om door veelvuldige lezing van de goddelijke geschriften 'de alles overtreffende kennis van Christus Jezus' (Fil. 3,8) te verwerven. 'Want wie de Schrift niet kent, kent Christus niet'.³⁹ Zij moeten dus graag tot de heilige tekst zelf gaan, of door de heilige liturgie, of door vrome lezing, of door geëigende instellingen en andere hulpmiddelen, welke met goedkeuring en door de zorg van de herders van de Kerk in onze tijd loffelijk overal worden verbreid. Zij dienen echter te bedenken, dat de lezing van de Heilige Schrift samen moet gaan met gebed, om een gesprek te doen ontstaan tussen God en de mens; want 'tot Hem spreken wij, als wij bidden, Hem horen wij, als wij Gods woorden lezen'.⁴⁰ Het is de taak van de bisschoppen, 'bij wie de apostolische leer is',⁴¹ de hun toevertrouwde gelovigen op geëigende wijze tot een goed gebruik van de goddelijke boeken te brengen, vooral van het Nieuwe Testament en op de eerste plaats van de evangeliën. En wel door vertalingen van de heilige teksten, voorzien van de noodzakelijke en werkelijk voldoende verklaringen, opdat de kinderen van de Kerk veilig en met nut omgaan met de heilige geschriften en van hun geest doordrongen worden. Bovendien dienen er uitgaven van de Heilige Schrift te komen die voorzien zijn van geschikte verklaringen, bestemd ook voor rietchristenen en aan hun omstandigheden aangepast. Zowel de zielzorgers als de andere christenen, van welke levensstaat ook, moeten op verstandige wijze zorgen voor de verspreiding hiervan.

26. Moge zo door de lezing en de studie van de heilige boeken 'het woord Gods zijn luisterrijke loop volbrengen' (2 Tess. 3,1) en de aan de Kerk toevertrouwde schat van de openbaring steeds meer de harten van de mensen vervullen. Zoals het leven van de Kerk wasdom ontvangt uit de veelvuldige deelneming aan het eucharistisch mysterie, zo mogen wij ook hopen op een nieuwe impuls

voor het geestelijk leven uit de toeneming van de verering voor het woord van God, dat 'blijft in eeuwigheid' (Jes. 40,8); (1 Petr. 1,23-25).

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van deze dogmatische constitutie de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren wij hem bij vaste verordening goed in de Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal werd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 18 november in het jaar 1965.
Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk
Hierna volgen de handtekeningen van de vaders.

MEDEDELING UIT DE HANDELINGEN VAN HET TWEDE HEILIG VATICAANS OECUMENISCH CONCILIE

Er werd gevraagd, welke graad van theologische zekerheid dient te worden toegekend aan de leer die in het ontwerp van de dogmatische constitutie over de goddelijke openbaring wordt uiteengezet en aan stemming wordt onderworpen.

Op deze vraag heeft de commissie voor de leer van geloof en zeden dit antwoord gegeven volgens haar verklaring van 6 maart 1964:

'Rekening houdend met de conciliaire gewoonte en met het pastorale doel van het huidige concilie, beschouwt deze heilige kerkvergadering alleen die punten als door de Kerk inzake geloof en zeden gedefinieerd die zij als dusdanig duidelijk heeft aangegeven'.

'Het overige echter dat door de heilige kerkvergadering wordt voorgehouden, moet door alle gelovigen zonder uitzondering worden aangenomen en aanvaard als de leer van het hoogste leergezag van de Kerk volgens de zin die de heilige kerkvergadering zelf daaraan geeft en die blijkt hetzij uit de behandelde stof hetzij uit de wijze van spreken, volgens de normen van de theologische interpretatie'.

Pericles Felici
Titulair aartsbisschop van Samosate
Algemeen secretaris van het heilig concilie

2

DOGMATISCHE CONSTITUTIE OVER DE KERK

LUMEN GENTIUM

PLECHTIG UITGEVAARDIGD
DOOR ZIJNE HEILIGHEID
PAUS PAULUS VI
OP 21 NOVEMBER 1964

HOOFDSTUK I Het mysterie van de Kerk

1. Christus is het licht van de volkeren. Vandaar het vurig verlangen van deze heilige, in de Heilige Geest vergaderde kerkvergadering om met zijn licht dat zich op het gelaat van de Kerk weerspiegelt heel de wereld te verlichten door het evangelie te prediken aan alle schepselen vgl. (Mc. 16,15). In Christus is de Kerk als het ware het sacrament, dat wil zeggen het teken en het instrument, van de innige vereniging met God en van de eenheid van heel het menselijk geslacht: daarom neemt zij zich voor om haar eigen wezen en universele zending aan al haar gelovigen en aan heel de wereld nader te verklaren, in aansluiting bij de leer van de vorige concilies. De tijdsomstandigheden maken deze taak van de Kerk dringender dan ooit om te bereiken, dat alle mensen, nu zij door velerlei sociale, technische en culturele banden hechter met elkaar verenigd zijn, ook hun volledige eenheid in Christus zullen vinden.

2. Krachtens een volkomen vrij en ondoorgrondelijk besluit van zijn wijsheid en goedheid heeft de eeuwige Vader het heelal geschapen en de mensen tot deelachtigheid aan het goddelijk leven verheven. Na hun zondeval in Adam heeft Hij hen niet verlaten, maar schenkt Hij hun voortdurend de middelen ter zaligheid met het oog op Christus, de Verlosser, 'Hij is het Beeld van de onzichtbare God, de Eerstgeborene van heel de schepping' (Kol. 1,15). Alle uitverkorenen heeft de Vader van eeuwigheid 'tevorens gekend en ook tevorens bestemd tot gelijkvormigheid met het beeld van zijn Zoon, opdat Deze de eerstgeborene zou zijn onder vele broeders' (Rom. 8,29). Al degenen die in Christus geloven, heeft Hij besloten samen te roepen in de heilige Kerk, die reeds bij het begin van de wereld werd voorafgebeeld, in de geschiedenis van het volk van Israël en het Oude Verbond op wonderdadige wijze voorbereid,¹ in de eindtijd ingesteld en door de uitstorting van de Heilige Geest openbaargemaakt, om op het einde der eeuwen in heerlijkheid voltooid te worden. Op dat ogenblik zullen alle rechtvaardigen, zoals wij bij de heilige vaders lezen, te beginnen met Adam, 'vanaf Abel, de gerechtige, tot de laatste uitverkorene toe',² in de universele Kerk bij de Vader worden verzameld.

3. De Zoon is dus gekomen, gezonden door de Vader, die ons van voor de grondvesting van de wereld in Hem heeft uitverkoren en voorbestemd om zijn aangenomen kinderen te worden; want het heeft Hem behaagd alles in Christus weer samen te brengen vgl. (Ef. 1,4-5) en (Ef. 1,10). Daarom ook heeft Christus, om de wil van de Vader te vervullen, het rijk der hemelen op aarde ingeluid en ons zijn mysterie geopenbaard, door in gehoorzaamheid de verlossing te bewerken. De Kerk, die het rijk van Christus reeds nu op mysterieuze wijze tegenwoordig stelt, groeit in deze wereld door de kracht van God op zichtbare wijze. Haar oorsprong en groei worden aangeduid door het teken van het bloed en het water die vloeien uit de geopende zijde van de gekruisigde Jezus vgl. (Joh. 19,34) en worden voorspeld door de woorden van de Heer betreffende zijn dood op het kruis: 'en wanneer Ik van de aarde zal zijn omhooggeheven, zal Ik allen tot Mij trekken' (Joh. 12,32). Telkens wanneer wij het kruisoffer, waardoor 'ons paaslam, Christus, is geslacht' (1 Kor. 5,7), op het altaar vieren, wordt het werk van onze verlossing voltrokken. Terzelfder tijd wordt door het sacrament van het eucharistisch brood de eenwording van de gelovigen die in Christus één lichaam vormen vgl. (1 Kor. 10,17), uitgebeeld en bewerkt. Alle mensen zonder uitzondering worden tot deze eenheid met Christus geroepen: Hij is het licht van de wereld; van Hem zijn wij uitgegaan, door Hem leven wij, naar Hem zijn wij op weg.

4. Toen het werk voltrokken was dat de Vader aan zijn Zoon op aarde had opgedragen vgl. (Joh. 17,4), werd op Pinksteren de Heilige Geest gezonden, opdat Deze de Kerk voortdurend zou heiligen en de gelovigen door Christus in de ene Geest toegang tot de Vader zouden verkrijgen vgl. (Ef. 2,18). Hij is de Geest van het leven, de bron van het water dat tot eeuwig leven ontspringt vgl. (Joh. 4,14); (Joh. 7,38-39). Door Hem maakt de Vader de mensen, die door de zonde gedood waren, weer levend, om eens ook hun sterfelijk lichaam in Christus te doen verrijzen vgl. (Rom. 8,10-11). De Geest woont in de Kerk en in het hart van de gelovigen als in een tempel vgl. (1 Kor. 3,16); (1 Kor. 6,19); in hen bidt Hij en geeft Hij getuigenis van hun aangenomen kindschap vgl. (Gal. 4,6); (Rom. 8,15-16) en (Rom. 8,26). De Kerk, die Hij naar de volle waarheid voert vgl. (Joh. 16,13) en in de gemeenschap en de bediening één maakt, richt Hij in en geleidt Hij door de verscheidenheid van de hiërarchische en charismatische gaven en Hij siert haar met zijn vruchten vgl. (Ef. 4,11-12); (1 Kor. 12,4); (Gal. 5,22). Door de kracht van het evangelie maakt Hij de Kerk steeds weer jong en ver

nieuwt Hij haar voortdurend en brengt haar naar de volkomen vereniging met haar Bruidegom.³ Want de Geest en de bruid zeggen tot de Heer Jezus: Kom! vgl. (Apok. 22,17). Aldus verschijnt de gehele Kerk als 'het verenigde volk dat deel heeft aan de eenheid van Vader, Zoon en Heilige Geest'.⁴

5. Het mysterie van de heilige Kerk wordt door haar stichting openbaar. De Heer Jezus immers heeft met de Kerk een begin gemaakt door het verkondigen van de blijde boodschap, de komst namelijk van het rijk van God dat sedert eeuwen in de Schriften was beloofd: want 'De tijd is vervuld en het Rijk Gods is nabij' (Mc. 1,15); vgl. (Mt. 4,17). Dat rijk treedt voor de mensen in het licht door het woord, de werken en de aanwezigheid van Christus. Het woord van de Heer wordt immers vergeleken met het zaad dat op de akker gezaaid wordt vgl. (Mc. 4,14): wie het met geloof aanhoort en bij de kleine kudde van Christus vgl. (Lc. 12,32) wordt geteld, heeft het rijk zelf ontvangen; daarna ontkiemt en groeit het zaad door zijn eigen kracht tot de tijd van de oogst vgl. (Mc. 4,26-29). Ook de wonderen van Jezus bewijzen, dat het rijk reeds op aarde gekomen is: 'Als Ik door de vinger Gods de duivels uitdrijf, dan is inderdaad het Rijk Gods tot u gekomen' (Lc. 11,20); vgl. (Mt. 12,28). Vóór alles nochtans wordt het rijk openbaar in de persoon zelf van Christus, de Zoon van God en de Zoon van de mensen, gekomen 'om te dienen en zijn leven te geven als losprijs voor velen' (Mc. 10,45).

Toen Jezus nu, na voor de mensen de dood op het kruis ondergaan te hebben, uit de doden verrees, werd Hij publiek aangesteld tot Heer, Gezalfde en Priester in eeuwigheid vgl. (Hand. 2,36); (Heb. 5,6); (Heb. 7,17-21) en stortte Hij over zijn leerlingen de Geest uit die door de Vader was beloofd vgl. (Hand. 2,33). Zo heeft de Kerk, door de gaven van haar Stichter gesterkt en de geboden van liefde, deemoed en onthechting getrouw onderhoudend, de zending ontvangen om het koninkrijk van God en van Christus te verkondigen en bij alle volkeren te vestigen; en van dat rijk is zij op aarde de kiem en de aanvang. Terwijl zij langzaam opgroeit, verzucht zij intussen naar dat koninkrijk in zijn voltooiing en streeft zij vol hoop en uit al haar krachten naar de vereniging met haar Koning in de heerlijkheid.

6. Zoals in het Oude Testament de openbaring van het rijk meermalen onder beelden wordt voorgesteld, zo wordt ons thans ook het innerlijk wezen van de Kerk door allerlei vergelijkingen duidelijk gemaakt: gelijkenissen die aan het herdersleven, de landbouw, het bouwwerk, of ook aan het gezin en de echtelijke vereniging ontleend zijn en die reeds ter voorbereiding door de profeten werden aangewend.

Zo is de Kerk de schaapstal, waarvan Christus de enige en noodzakelijke toegangsdeur is vgl. (Joh. 10,1-10). Zij is de kudde, waarvan God zelf beloofd heeft de herder te zijn vgl. (Jes. 40,11); (Ez. 34,11) en waarvan de schapen, ook als ze door de menselijke herders geleid worden, niettemin voortdurend door Christus zelf worden geweid en gevoed. Want Hij is de goede Herder en de Op- perheer van de herders vgl. (Joh. 10,11); (1 Petr. 5,4), die voor zijn schapen zijn leven gegeven heeft vgl. (Joh. 10,11-15).

De Kerk is ook de landbouwgrond of de akker van God vgl. (1 Kor. 3,9). Op die akker groeit de oude olijfboom, waarvan de aartsvaders de heilige wortel zijn en waarin de verzoening tussen joden en heidenen tot stand is gekomen en verder geschieden zal vgl. (Rom. 11,13-26). Als een uitgelezen wijngaard is zij door de hemelse Wijngaardenier geplant vgl. (Mt. 21,33-43); vgl. (Jes. 5). De ware wijnstok is Christus, die leven en groeikracht schenkt aan de ranken, d.w.z. aan ons, die door de Kerk in Hem blijven en zonder wie wij niets kunnen doen vgl. (Joh. 15,1-5).

Herhaaldelijk wordt de Kerk ook Gods bouwwerk genoemd vgl. (1 Kor. 3,9). De Heer heeft zichzelf vergeleken met de steen die de bouwlieden hebben verworpen, maar niettemin de hoeksteen is geworden vgl. (Mt. 21,42); (Hand. 4,11); (1 Petr. 2,7); (Ps. 117,22). Op dit fundament wordt de Kerk door de apostelen opgericht vgl. (1 Kor. 3,11) en daardoor verkrijgt zij standvastigheid en samenhang. Dit gebouw draagt verscheidene verheven benamingen: het huis van God vgl. (1 Tim. 3,15), waarin namelijk zijn eigen familie woont, de woonstede van God in de Geest vgl. (Ef. 2,19-22), 'Gods woning onder de mensen' (Apok. 21,3), en vooral de heilige tempel, voorgesteld door het stenen heiligdom, dat de heilige vaders en de liturgie in hun beschrijving niet ten onrechte vergelijken met de heilige stad en het nieuwe Jeruzalem.⁵ Daarin worden wij immers hier op aarde als levende stenen gevoegd vgl. (1 Petr. 2,5). Johannes ziet deze heilige stad bij de vernieuwing van de

wereld neerdalen vanuit de hemel bij God, 'toegerust als een bruid die zich voor haar man heeft getooid' (Apok. 21).

Evenzo wordt de Kerk, die 'het Jeruzalem van omhoog' is en 'onze moeder' genoemd wordt (Gal. 4,26); vgl. (Apok. 12,17), beschreven als de onbevleete bruid van het onbevleete Lam vgl. (Apok. 19,7); (Apok. 21,2-9); (Apok. 22,17). Christus heeft haar 'liefgehad... en Hij heeft zich voor haar overgeleverd om haar te heiligen' (Ef. 5,25-26). Door een onverbreekbaar verbond heeft Hij haar met zich verenigd en onophoudelijk 'voedt en koestert' Hij haar (Ef. 5,29) en Hij heeft gewild, dat zij, gezuiverd, aan Hem gehecht en in liefde en trouw aan Hem onderdanig zou blijven vgl. (Ef. 5,24). Tenslotte heeft Hij haar voor eeuwig met hemelse gaven overladen, om ons de liefde van God en Christus voor ons, die alle begrip te boven gaat, te doen begrijpen vgl. (Ef. 3,19). Zolang de Kerk echter hier op aarde nog op weg is naar God vgl. (2 Kor. 5,6), beschouwt zij zichzelf als in ballingschap, zodat zij zoekt en smacht naar de dingen van hierboven, waar Christus aan de rechterhand van God is gezeten en waar het leven van de Kerk met Christus in God is verborgen, totdat zij met haar Bruidegom in de heerlijkheid zal verschijnen vgl. (Kol. 3,1-4).

7. De Zoon van God heeft, in de menselijke natuur die Hij met zich verenigde, door zijn dood en verrijzenis de dood overwonnen, de mens verlost en hem tot een nieuw schepsel hervormd vgl. (Gal. 6,15); (2 Kor. 5,17). Immers door hun zijn Geest mee te delen, heeft Hij zijn broeders, die Hij uit alle volkeren heeft samengeropen, op geheimvolte wijze tot zijn lichaam gemaakt.

In dat lichaam wordt het leven van Christus uitgestort in de gelovigen, die door de sacramenten met de gestorven en verheerlijkte Christus op verborgen doch werkelijke wijze verenigd worden. Het doopsel maakt ons inderdaad aan Christus gelijkvormig, want: 'wij zijn immers in de kracht van een en dezelfde Geest door het doopsel één enkel lichaam geworden' (1 Kor. 12,13). Deze heilige ritus verbeeldt en bewerkt onze vereniging met de dood en de verrijzenis van Christus: 'Door de doop in zijn dood zijn wij met Hem begraven'. Indien wij nu 'één met Hem geworden zijn door het beeld van zijn dood, dan moeten wij Hem ook volgen in zijn opstanding' (Rom. 6,4-5). In het breken van het eucharistisch brood worden wij werkelijk deelachtig aan het lichaam van de Heer en tot gemeenschap met Hem en onder elkaar verheven. 'Omdat het brood één is, vormen wij allen tezamen één lichaam, want allen hebben wij deel aan het ene brood' (1 Kor. 10,17). Zo worden wij allen ledematen van dat lichaam vgl. (1 Kor. 12,27), 'maar als enkelingen zijn wij ledematen, op elkander aangewezen' (Rom. 12,5).

Doch zoals alle ledematen van het menselijk lichaam, ofschoon ze met velen zijn, niettemin één lichaam vormen, zo ook de gelovigen in Christus vgl. (1 Kor. 12,12). Ook in de opbouw van Christus' lichaam heerst er verscheidenheid van ledematen en functies. Een is de Geest, die volgens de maat van zijn rijkdom en overeenkomstig de noodzaak van de bedieningen zijn veelvuldige gaven uitdeelt ten bate van de Kerk vgl. (1 Kor. 12,1-11). Tussen die gaven is de genade van de apostelen de voornaamste: aan hun gezag onderwerpt de Geest zelf ook de charismatisch begaafden vgl. (1 Kor. 14). Door zichzelf en zijn kracht via de inwendige saamhorigheid van de leden maakt dezelfde Geest het lichaam één: Hij is het die de liefde tussen de gelovigen bewerkt en ertoe aanspoort. Wanneer dus één lidmaat lijdt, lijden alle leden mee; en evenzo, wanneer één lidmaat in aanzien komt, verheugen zich alle leden mee vgl. (1 Kor. 12,26).

Van dat lichaam is Christus het Hoofd. Hij is het beeld van de onzichtbare God en door Hem werd alles geschapen. Hij bestaat voor alles en alles bestaat door Hem. Hij is het Hoofd van het lichaam dat de Kerk is. Hij is het begin, de eerstgeborene uit de doden, opdat Hij in alles de eerste zou zijn vgl. (Kol. 1,15-18). Door zijn onmetelijke kracht beheerst Hij hemel en aarde en door zijn opperste volmaaktheid en werking vervult Hij heel zijn lichaam met de overvloed van zijn heerlijkheid vgl. (Ef. 1,18-23).⁷ Alle ledematen moeten aan Hem gelijkvormig worden, totdat Christus in hen is gevormd vgl. (Gal. 4,1). Daarom zijn wij in zijn levensmysteriën opgenomen, naar zijn beeld gevormd, met Hem gestorven en met Hem verrezen, totdat wij samen met Hem zullen heersen vgl. (Fil. 3,21); (2 Tim. 2,11); (Ef. 2,6); (Kol. 2,12); enz. Nog steeds voorttrekkend op aarde, volgen wij zijn voetstappen in de bedruktheid en de vervolging. Zoals het lichaam met het hoofd, zo nemen wij deel aan zijn lijden, samen met Hem lijdend, om samen met Hem tot de verheerlijking te komen vgl. (Rom. 8,17). Van Hem uit 'ontvangt het gehele lichaam, door geledingen en verbindingen gestut en samengebonden, zijn goddelijke wasdom' (Kol. 2,19). In zijn lichaam, dat de Kerk is, verdeelt Hijzelf voortdurend de gaven van de bedieningen, waardoor wij, dank zij zijn kracht, elkaar

ter zaligheid ten nutte kunnen zijn, om door het volbrengen van de waarheid in de liefde in ieder opzicht naar Hem toe te groeien die ons Hoofd is vgl. (Ef. 4,11-16).

Om ons voortdurend in zichzelf te vernieuwen vgl. (Ef. 4,23), deelt Hij ons mee van zijn Geest, die, één en dezelfde in Hoofd en leden, geheel het lichaam doet leven, één maakt en beweegt, zodat de heilige vaders zijn taak kunnen vergelijken met de functie die het levensbeginsel of de ziel in het menselijk lichaam vervult.⁸ Christus nu bemint de Kerk als zijn bruid, als voorbeeld voor de man, die zijn echtgenote als zijn eigen lichaam moet beminnen vgl. (Ef. 5,25-28); en de Kerk van haar kant is aan haar Hoofd onderdanig (t.z.p. 23-24). 'Immers in Hem woont de gehele volheid der Godheid lichamelijk' (Kol. 2,9). De Kerk, die zijn lichaam en zijn volheid is, vervult Hij met zijn goddelijke gaven vgl. (Ef. 1,22-23), opdat zij de gehele volheid van God zou nastreven en bereiken vgl. (Ef. 3,19).

8. De enige Middelaar, Christus, heeft zijn heilige Kerk, gemeenschap van geloof, hoop en liefde, in deze wereld opgericht als een zichtbare instelling die Hij voortdurend ondersteunt⁹ en waardoor Hij aan allen genade en waarheid mededeelt. De hiërarchisch georganiseerde maatschappij en het mystieke lichaam van Christus, de uitwendig zichtbare groep en de geestelijke gemeenschap, de aardse Kerk en de met hemelse gaven bedeelde Kerk, mogen wij niet als twee dingen beschouwen: zij vormen integendeel één complexe werkelijkheid, samengesteld uit een menselijk en een goddelijk element.¹⁰ Daarom kan men haar, op grond van een niet geringe overeenkomst, met het mysterie van het mens geworden Woord vergelijken. Immers, evenals de aangenomen natuur in dienst staat van het goddelijk Woord als een levend heilsorgaan, onverbreekbaar met Hem verenigd, ongeveer evenzo staat de sociale kerkinstelling in dienst van Christus' Geest, die haar het leven geeft, met het oog op de uitgroei van het lichaam vgl. (Ef. 4,16).¹¹ Dit is de enige Kerk van Christus, die wij in het symbolum als één, heilig, katholiek en apostolisch belijden.¹² Onze Verlosser heeft haar, na zijn verrijzenis, aan Petrus als herder toevertrouwd vgl. (Joh. 21,17). Aan hem en de andere apostelen heeft Hij haar uitbreiding en leiding opgedragen vgl. (Mt. 28,18). Haar heeft Hij voor eeuwig opgericht als pijler en grondslag van de waarheid vgl. (1 Tim. 3,15). Deze Kerk, in deze wereld ingesteld en uitgebouwd als een maatschappij, bevindt zich in de katholieke Kerk, die door de opvolger van Petrus en de met hem verenigde bisschoppen wordt bestuurd,¹³ hoewel er ook buiten haar schoot meerdere bestanddelen van heiliging en waarheid te vinden zijn die, als de eigen gaven van de Kerk van Christus, naar de katholieke eenheid heen stuwen).

Zoals Christus echter het verlossingswerk in armoede en vervolging heeft voltrokken, zo ook wordt de Kerk geroepen om dezelfde weg te betreden, teneinde de vruchten van het heil aan de mensen mee te delen. Christus Jezus, 'die bestond in goddelijke majesteit, ... heeft zichzelf ontledigd door het bestaan van een dienstknecht op zich te nemen' (Fil. 2,6-7) en om onzentwil 'is Hij arm geworden, terwijl Hij rijk was' (2 Kor. 8,9): evenzo is de Kerk, die weliswaar om haar zending te vervullen menselijke hulpmiddelen nodig heeft, niet opgericht om aardse glorie na te streven, maar om de nederigheid en de onthechting ook door haar voorbeeld te verspreiden. Christus werd door de Vader gezonden 'om aan de armen de blijde boodschap te brengen,... de verdrukte harten te genezen' (Lc. 4,18), 'om te zoeken en te redden wat verloren was' (Lc. 19,10): evenzo omringt de Kerk met liefde al degenen die door menselijke zwakheid getroffen zijn; meer nog, in de armen en lijdenden erkent zij het evenbeeld van haar arme en lijdende Stichter; zij spant zich in om hun ellende te lenigen en Christus zelf is het die zij in hen wil dienen. Terwijl Christus echter 'heilig, schuldeloos en onbesmet' was (Heb. 7,26), de zonde niet kende vgl. (2 Kor. 5,21), doch alleen de misdaden van zijn volk kwam uitboeten vgl. (Heb. 2,17), omvat de Kerk integendeel zondaars in haar eigen schoot en, terzelfder tijd heilig en altijd tot uitzuivering geroepen, streeft zij onophoudelijk de boetvaardigheid en de levensvernieuwing na.

'Dwars door de vervolgingen van de kant van de wereld en de vertroosting van de kant van God heen zet de Kerk haar pelgrimstocht voort'¹⁴ en verkondigt zij het kruis en de dood van de Heer, totdat Hij komt vgl. (1 Kor. 11,26). Door de kracht van haar verrezen Heer voelt zij zich gesterkt om de smarten en moeilijkheden die zij zowel naar binnen als naar buiten te dragen heeft door geduld en liefde te overwinnen en zijn mysterie, zij het onder schaduwen, niettemin met getrouwheid aan de wereld te openbaren, totdat zij bij het einde in het volle licht zal verschijnen.

HOOFDSTUK II

Het volk van God

9. Voorzeker is in alle tijden en bij alle volkeren een ieder die de Heer vreest en de gerechtigheid beoefent aan God welgevallig vgl. (Hand. 10,35). Niettemin heeft het Hem behaagd de mensen geenszins afzonderlijk, zonder enig onderling verband, te heiligen en te redden, maar hen tot een volk te verenigen dat Hem naar waarheid zou erkennen en in heiligheid zou dienen. Daarom heeft Hij het volk van Israël tot zijn volk verkoren, er een verbond mee gesloten en het geleidelijk onderwezen; in de geschiedenis van dat volk heeft Hij zichzelf en zijn wilsbesluit kenbaar gemaakt en heeft Hij het aan zich toegewijd. Dit alles echter is geschied tot voorbereiding en voorafbeelding van het nieuwe en volmaakte verbond dat in Christus zou worden afgesloten en van de vollediger openbaring die het mens geworden Woord van God zelf zou brengen. 'Zie, zegt de Heer, de dagen komen dat Ik met Israëls huis en het huis van Juda een nieuw verbond zal sluiten... Ik zal mijn wet in hun binnenste leggen, Ik zal ze schrijven op hun hart, en Ik zal hun God, en zij zullen mijn volk zijn... Allen immers zullen Mij kennen, van de geringste tot de grootste, zegt de Heer' (Jer. 31,31-34). Dat nieuwe verbond heeft Christus ingesteld als het nieuwe testament in zijn bloed vgl. (1 Kor. 11,25). Uit joden en heidenen heeft Hij de menigte geroepen die niet naar het vlees, maar in de Geest tot eenheid zou uitgroeien en het nieuwe godsvolk zou zijn. Zij immers die in Christus geloven, herboren niet uit vergankelijk maar uit onvergankelijk zaad door het woord van de levende God vgl. (1 Petr.1,23), niet naar het vlees maar uit water en Heilige Geest vgl. (Joh. 3,5-6), vormen tenslotte 'het uitverkoren geslacht, het koninklijk priesterschap, de heilige natie, het eigen volk,... vroeger geen volk maar nu Gods volk' (1 Petr. 2,9-10)

Het Hoofd van dit Messiaanse volk is Christus, 'die overgeleverd is om onze misslagen en opgewekt om onze rechtvaardiging' (Rom. 4,25) en thans, nu Hij de naam gekregen heeft die boven alle namen is, glorieus in de hemel regeert. Zijn levensvorm is de waardigheid en de vrijheid van de kinderen van God, in wier hart de Heilige Geest als in een tempel woont. Zijn wet is het nieuwe gebod om te beminnen zoals Christus zelf ons heeft liefgehad vgl. (Joh. 13,34). Zijn einddoel tenslotte is het koninkrijk van God, dat door God zelf op aarde is begonnen en zich verder moet verspreiden: op het einde der eeuwen zal Hijzelf het voltooiën, wanneer Christus, ons leven, verschijnen zal vgl. (Kol. 3,4) en 'ook de schepping van de slavernij der vergankelijkheid verlost zal worden en zal delen in de glorieuske vrijheid van de kinderen Gods' (Rom. 8,21). Daarom ook is dit Messiaanse volk, hoewel het alle mensen nog niet metterdaad omvat en niet zelden voorkomt als een kleine kudde, niettemin voor geheel het menselijk geslacht de krachtigste kiem van eenheid, hoop en heil. Christus heeft het opgericht als gemeenschap van leven, liefde en waarheid; Hij wendt het tevens aan als werktuig voor algemene verlossing en zendt het als licht van de wereld en zout van de aarde vgl. (Mt. 5,13-16) naar heel de wereld uit.

Zoals nu Israël naar het vlees, bij zijn tocht door de woestijn, reeds de Kerk van God genoemd wordt vgl. (Num. 20,4); (Deut. 23,.)), zo wordt het nieuwe Israël dat in deze tijd optrekt op zoek naar de toekomstige en blijvende stede vgl. (Heb.13,14) ook de Kerk van Christus genoemd vgl. (Mt. 16,18). Want Hij heeft haar door zijn bloed verworven vgl. (Hand. 20,28), met zijn Geest vervuld en met geschikte middelen voor een zichtbare en maatschappelijke eenheid uitgerust. God heeft de vergadering van hen die gelovend naar Christus opzien als naar de bewerker van het heil en het beginsel van eenheid en vrede samengeroepen en tot de Kerk gemaakt, om voor allen en ieder afzonderlijk het zichtbare sacrament te zijn van deze heil brengende eenheid.¹⁵ Tot alle streken breidt zij zich uit, in de geschiedenis van de mensen treedt zij binnen en toch blijft zij tevens boven de tijden en de grenzen van de volkeren verheven. Dwars door de beproevingen en de wederwaardigheden heen schrijdt zij voort, gesterkt door de kracht van Gods genade, die haar door de Heer werd beloofd. Zo is zij bij machte om in de zwakheid van het vlees van de oprechte trouw niet af te wijken, maar de waardige bruid van haar Heer te blijven. Dank zij de werking van de Heilige Geest houdt zij niet op zichzelf te vernieuwen, tot zij door het kruis het licht bereikt dat geen ondergang meer kent.

10. Christus, de Heer en Hogepriester, uit de mensen genomen vgl. (Heb. 5,1-5), heeft het nieuwe volk 'gemaakt tot een koninkrijk van priesters voor zijn God en Vader' (Apok. 1,6); vgl. (Apok. 5,9-10). De gedoopten immers zijn door de wedergeboorte en de zalving van de Heilige Geest tot

een geestelijke woonstede en een heilig priesterschap gewijd, om door alle werken van de christenmens geestelijke offers op te dragen en de wonderdaden te verkondigen van Hem die hen uit de duisternis naar zijn wonderbaar licht heeft geroepen vgl. (1 Petr. 2,4-10). Daarom dienen alle leerlingen van Christus, volhardend in het gebed en samen God lof toezingend vgl. (Hand. 2,42-47), zichzelf als een levende, heilige en aan God welgevallige offergave aan te bieden vgl. (Rom. 12,1). Overall ter wereld moeten zij voor Christus getuigenis afleggen en tot verantwoording bereid zijn tegenover degenen die hun rekenschap vragen van hun hoop op eeuwig leven vgl. (1 Petr. 3,15). Het algemeen priesterschap van de gelovigen en het ambtelijk of hiërarchisch priesterschap zijn weliswaar uiteraard en niet alleen naar rangorde van elkaar verschillend. Doch ze zijn op elkaar aangewezen en het ene zowel als het andere heeft op zijn bijzondere wijze aan Christus' priesterschap deel.¹⁶ De ambtspriester vormt en bestuurt, door de gewijde macht waarover hij beschikt, het priesterlijk volk; in de persoon van Christus voltrekt hij het eucharistisch offer en in naam van geheel het volk draagt hij het op aan God. De gelovigen, van hun kant, doen door hun koninklijk priesterschap actief mee in de aanbieding van de eucharistische offergave.¹⁷ Zij oefenen het verder uit in het ontvangen van de sacramenten, in het gebed en de dankzegging, in het getuigenis van een heilig leven, in de onthechting en de daadwerkelijke liefde.

11. Het gewijde en organisch uitgebouwde karakter van de priesterlijke gemeenschap komt door de sacramenten en de deugden tot werkdadigheid. Door het doopsel in de Kerk ingelijfd, worden de gelovigen, dank zij het merkteken, voor de christelijke eredienst opgeroepen en, tot kinderen Gods herboren, moeten zij het geloof dat zij van God door de Kerk verkregen hebben tegenover de mensen belijden.¹⁸ In het sacrament van het vormsel, dat hen hechter met de Kerk verbindt, ontvangen zij een bijzondere kracht van de Heilige Geest en aldus zijn zij strenger gehouden om als waarachtige getuigen van Christus door hun werk en hun woord het geloof te verspreiden en te verdedigen.¹⁹ Deelnemend aan het eucharistisch offer, dat de oorsprong en het hoogtepunt van heel het christelijk leven is, dragen zij het goddelijk Offerlam en zichzelf met Hem op aan God.²⁰ Zowel door de offerdaad als door de heilige communie spelen zij aldus hun eigen rol in de liturgische handeling, zij allemaal, doch niet door elkaars functie te verwarren, maar elk op zijn manier. Met het lichaam van Christus in de heilige samenkomst gevoed, geven zij concrete gestalte aan de eenheid van het volk van God, een eenheid die door dit eerbiedwaardig sacrament duidelijk betekend en op wonderbare wijze verwezenlijkt wordt.

Zij die naderen tot het sacrament van de biecht, verkrijgen van Gods barmhartigheid de vergiffenis van de Hem aangedane belediging en terzelfder tijd de verzoening met de Kerk, die zij door hun zonde geschonden hebben en die zich door haar liefdediensten, voorbeeld en gebed voor hun bekeering inspannt. Door de heilige ziekenzalving en het gebed van de priesters stelt de gehele Kerk de zieken in de hand van de lijdende en verheerlijkte Heer, opdat Hij hen zou opbeuren en behouden vgl. (Jak. 5,14-16). Meer nog, zij spoort hen aan om zich vrijwillig bij het lijden en sterven van Christus aan te sluiten vgl. (Rom. 8,17); (Kol. 1,24); (2 Tim. 2,11-12); (1 Petr. 4,13) en aldus het hunne tot het welzijn van het volk van God bij te dragen. Degenen nu onder de gelovigen die de eer van de heilige priesterwijding ontvangen, worden in Christus' naam aangesteld om door het woord en de goddelijke genade de Kerk te weiden. Krachtens het sacrament van het huwelijk tenslotte, waardoor de christelijke echtgenoten het mysterie van de eenheid en de vruchtbare liefde tussen Christus en de Kerk uitbeelden en eraan deelnemen vgl. (Ef. 5,32), helpen zij elkaar tot heiligheid in het echtelijk leven en in het aanvaarden en opvoeden van hun kinderen: zo hebben ook zij in hun levensstaat en orde binnen het volk van God hun eigen gave.²¹ Uit die verbintenis immers ontstaat het gezin, waarin voor de mensenmaatschappij nieuwe burgers worden geboren, die, in het doopsel tot kinderen van God verheven door de genade van de Heilige Geest, het volk van God in de loop der eeuwen doen voortbestaan. In die kleine kerk van het gezin dienen de ouders door hun woord en hun voorbeeld voor hun kinderen de eerste geloofsverkondigers te zijn en de eigen roeping van elk onder hen, bijzonder wanneer het om een gewijde roeping gaat, met zorg te bevorderen.

Bedeeld met zo talrijke en zo verscheidene heilsmiddelen, zijn alle christenen, tot welke levensvorm en -staat zij ook behoren, elk langs zijn weg, door de Heer geroepen tot de volmaakte heiligheid, die niets anders is dan de volmaaktheid van de Vader zelf.

12. Ook aan de profetische taak van Christus heeft het geheiligde volk van God deel. Vooral door het geloof en de liefde te beleven, verspreidt het zijn levend getuigenis en als dankoffer brengt het aan God de vrucht van de lippen die zijn naam prijzen vgl. (Heb. 13,15). Het geheel van de gelovigen die de zalving van de Heilige ontvangen vgl. (Joh. 2,20) en (Joh. 2,27), kan in het geloof niet dwalen en deze bijzondere eigenschap brengt het door de bovennatuurlijke geloofszin van het hele volk tot uiting, wanneer het ‘vanaf de bisschoppen tot en met de laatste lekengelovigen’²² inzake geloof en zeden zijn algemene overeenstemming doet blijken. Die geloofszin immers wordt door de Geest van waarheid opgewekt en ondersteund. Onder de leiding van het leergezag, dat het met getrouwheid opvolgt, aanvaardt het volk van God geen mensenwoord, maar, zoals het in werkelijkheid is, het woord van God vgl. (1 Tess. 2,13) en aldus blijft het onwrikbaar gehecht aan het geloof ‘dat eens voor al aan de heiligen werd overgeleverd’ (Jud. 3), om er door juistheid van oordeel dieper in door te dringen en het vollediger in zijn leven toe te passen.

Bovendien heiligt en geleidt dezelfde Heilige Geest het volk van God niet alleen door de sacramenten en bedieningen, Hij versiert het niet alleen met deugden, maar, ‘ieder Zijn gaven uitdelend zoals Hij het wil’ (1 Kor. 12,11), verspreidt Hij onder de gelovigen van elke rang ook bijzondere genaden, die hen geschikt en bereid maken om allerlei werken en taken die voor de hernieuwing en de verdere uitbouw van de Kerk dienstig zijn op zich te nemen, zoals er geschreven staat: ‘Aan ieder wordt de openbaring van de Geest meegedeeld tot welzijn van allen’ (1 Kor. 12,7). Deze charismatische gaven kunnen wonderbaar zijn of ook eenvoudiger en breder verspreid. Aangezien zij voor de noden van de Kerk bijzonder doelmatig en nuttig zijn, moeten wij ze met dankbaarheid en vertroosting aanvaarden. Doch de buitengewone gaven mogen wij niet overmoedig najagen, noch er met aanmatiging vruchten van apostolisch werk van verwachten. Het oordeel over hun echtheid en hun ordelijke beoefening komt toe aan degenen die in de Kerk leiding te geven hebben en wier bijzondere taak het is om niet de Geest uit te doven, maar alles te onderzoeken en het goede te behouden (1 Tess. 5,12) en (1 Tess. 5,19-21).

13. Tot het nieuwe volk van God zijn alle mensen geroepen. Daarom moet dit één en enig blijvend volk over de gehele wereld en door alle eeuwen heen verspreid worden: zo zal het wilsbesluit van God in vervulling gaan, die bij het begin de menselijke natuur als een eenheid geschapen heeft en zijn kinderen, die overal verstrooid waren, uiteindelijk weer heeft willen verzamelen vgl. (Joh. 11,52). Daartoe heeft God zijn Zoon gezonden, die Hij tot erfgenaam van heel zijn bezit heeft gesteld vgl. (Heb. 1,2), om de Leraar, Koning en Priester van allen te zijn, Hoofd van het nieuwe en universele volk van de kinderen van God. Daartoe heeft God tenslotte de Geest van zijn Zoon gezonden, Heer en Gever van het leven, om voor de gehele Kerk, voor alle gelovigen en voor ieder afzonderlijk, het beginsel van vereniging en eenheid te zijn in de leer van de apostelen en de gemeenschap, in het breken van het brood en de gebeden vgl. (Hand. 2,42).

Bij alle volkeren van de aarde is dus het éne volk van God gevestigd, want uit alle naties betreft het zijn burgers, voor een koninkrijk niet van aardse maar van hemelse natuur. Over de gehele aardbol verspreid, blijven alle gelovigen door de Heilige Geest met de overige mensen in gemeenschap en ‘hij die te Rome woont, weet, dat die van Indië zijn medeleden zijn’.²³ Nu is het rijk van Christus niet van deze wereld vgl. (Joh. 18,36) en daarom ontrooft de Kerk of het volk van God, waarin dit rijk een aanvang neemt, in het geheel niets aan het tijdelijk goed van welk volk dan ook. Integendeel, de rijkdommen, hulpbronnen en levensgewoonten van de volkeren bevordert zij in alles wat er aan goeds in vervat ligt; zij neemt dit alles in zich op en door het aan te nemen, zuivert en versterkt en verheft zij dat alles. Zij weet immers, dat zij samen vergaren moet met de Koning aan wie de naties als erfdeel gegeven zijn vgl. (Ps. 2,8) en in wiens stad deze gaven en geschenken aanvoeren vgl. (Ps. 71,10); (Jes. 60,4-7); (Apok. 21,24). Deze universalistische trek, die het volk van God kenmerkt, is een gave van de Heer zelf: daardoor streeft de katholieke Kerk er krachtadig en zonder ophouden naar heel de mensheid met al haar schatten weer samen te brengen onder Christus als Hoofd, in de eenheid van zijn Geest.²⁴ Dank zij deze algemeenheid brengen de afzonderlijke delen hun eigen gaven aan ten gunste van de andere delen en van de gehele Kerk. Zo groeit het geheel en groeien de afzonderlijke delen, die alle met elkaar in gemeenschap blijven en voor de volheid in de eenheid samenwerken. Daarom is het volk van God niet alleen uit verschillende volkeren bijeen gegaard, maar ook in zichzelf is het uit verschillende standen opgebouwd. Onder zijn leden heerst er namelijk verscheidenheid, hetzij volgens de bedieningen, want enkelen zijn voor het welzijn van

hun broeders met het ambt belast; hetzij volgens de levensvorm en de levensinrichting, want velen streven in de kloosterstaat langs een engere weg de heiligheid na en wakkeren door hun voorbeeld de broeders aan. Daarom eveneens bestaan er in de kerkelijke gemeenschap op wettige wijze particuliere kerken, die hun eigen tradities bewaren doch het, primaat van de stoel van Petrus erkennen. Deze neemt het voorzitterschap over heel de liefdegemeenschap waar,²⁵ beschermt de rechtmatige verscheidenheid en zorgt er tevens voor, dat het bijzondere de eenheid niet zou schaden, maar veeleer bevorderen. Zo ontstaan tenslotte tussen de verschillende delen van de Kerk de banden van een innige gemeenschap waardoor zij geestelijke schatten, apostolische arbeiders en tijdelijke hulpmiddelen uitwisselen. Want de leden van het volk van God zijn tot mededeelzaamheid geroepen en voor ieder van hen geldt liet woord van de apostel Petrus: 'Dient elkaar, als goede beheerders van Gods veelsoortige genade, met de gaven, zoals ieder die heeft ontvangen' (1 Petr. 4,10). Tot deze katholieke, eenheid van het volk van God, waardoor de wereldvrede wordt voorafgebeeld en bevorderd, zijn dus alle mensen geroepen. Op verscheidene wijzen behoren daartoe of zijn daarop gericht zowel de gelovige katholieken als de anderen die in Christus geloven, en tenslotte zelfs alle mensen zonder uitzondering, door Gods genade tot het heil geroepen.

14. De heilige kerkvergadering richt dus vooreerst haar aandacht naar de katholieke gelovigen. Nu leert zij, daarbij steunend op de Heilige Schrift en de traditie, dat deze pelgrimerende Kerk noodzakelijk is ter zaligheid. Christus alleen immers is de Middelaar en de weg naar het heil en in de Kerk, die zijn lichaam is, komt Hij onder ons tegenwoordig. Hijzelf heeft uitdrukkelijk de noodzakelijkheid van het geloof en het doopsel afgekondigd vgl. (Mc. 16,16); (Joh. 3,5) en daardoor de noodzakelijkheid van de Kerk bevestigd, waarin de mensen door de poort van het doopsel binnengaan. Daarom zouden die mensen niet ter zaligheid kunnen geraken die niet onwetend zijn van het feit, dat God door Jezus Christus de katholieke Kerk als noodzakelijk heeft ingesteld, en desondanks niet tot haar willen toetreden of weigeren erin te volharden.

Volledig in de kerkelijke gemeenschap ingelijfd, zijn degenen die, met de Geest van Christus begiftigd, haar gehele organisatie en al haar ingestelde heilsmiddelen aanvaardden en tevens in haar zichtbare organisatie met Christus, die haar door de opperherder en de bisschoppen bestuurt, verbonden blijven: dit zijn immers de banden van de geloofsbelijdenis, de sacramenten, het kerkelijk bestuur en de gemeenschap. Doch geen mens wordt gered die, hoewel hij bij de Kerk is ingelijfd, in de liefde niet volhardt en in de schoot van de Kerk wel 'met zijn lichaam' maar niet 'met zijn hart' aanwezig blijft.²⁶ Alle kinderen van de Kerk dienen daarenboven te bedenken, dat zij hun verheven levensstaat niet aan hun eigen verdiensten maar aan een bijzondere genade van Christus te danken hebben. Indien zij aan die genade niet beantwoorden met gedachte, woord en werk, zullen ze geenszins gered, maar veeleer strenger veroordeeld worden.²⁷

De catechumenen die onder impuls van de Heilige Geest uitdrukkelijk om hun inlijving in de Kerk verzoeken, zijn door dit verlangen zelf met haar verbonden en de moederkerk omhelst hen reeds als haar kinderen in haar liefdevolle zorg.

15. Met de gedoopten die de erenaam van christenen dragen, doch het volledige geloof niet belijden, of de eenheid van gemeenschap onder de opvolger van Petrus niet in stand houden, voelt de Kerk zich op velerlei wijzen verbonden.²⁸ Velen zijn er immers die de Heilige Schrift als geloofs- en leefregel in ere houden, een oprechte godsdienstijver vertonen, met liefde in God de almachtige Vader en in Christus, Zoon van God en Verlosser, geloven,²⁹ door het doopsel dat hen met Christus verbindt, getekend zijn, ja zelfs ook nog andere sacramenten in hun eigen kerken of kerkelijke gemeenschappen erkennen en ontvangen. Meerderen onder hen bezitten zelfs het episcopaat, vieren de heilige eucharistie en beoefenen de godsvrucht tot de maagdelijke moeder van God.³⁰ Daarbij komt de gemeenschap van gebeden en andere geestelijke gunsten, ja zelfs een zekere waarachtige verbondenheid in de Heilige Geest, die ook in hen door zijn gaven en genaden zijn heilingswerk voltrekt en sommigen onder hen tot het vergieten van hun bloed toe heeft gesterkt. Aldus wekt de Geest, bij alle leerlingen van Christus het verlangen en de inspanning om allen, naar de wijze die Christus heeft bepaald, in één kudde onder één Herder vreedzaam te verenigen.³¹ Om dit te bereiken, houdt de moederkerk niet op te bidden, te hopen en te werken en spoort zij haar kinderen tot inwendige zuivering en vernieuwing aan, om het teken van Christus op het gelaat van de Kerk schitterender te doen weerspiegelen.

16. Zij, tenslotte, die het evangelie nog niet hebben ontvangen, staan niettemin om velerlei redenen naar het volk van God gericht.³² Vooreerst het volk waaraan de verbonden en de beloften gegeven werden en waaruit Christus naar het vlees is voortgekomen vgl. (Rom. 9,4-5): met betrekking tot de uitverkiezing is dit volk bemind omwille van de aartsvaders, want nooit kent God berouw over zijn genadegaven en roeping vgl. (Rom. 11,28-29). Doch het heilsbesluit omvat ook degenen die de Schepper erkennen en onder hen op de eerste plaats de islamieten, die verklaren aan het geloof van Abraham vast te houden en samen met ons de ene, barmhartige God aanbidden, die op de jongste dag de mensen zal oordelen. Zelfs van de anderen, die de onbekende God onder schaduwen en beelden zoeken, blijft God zelf niet verre, want Hij is het die aan allen leven en adem en alles schenkt vgl. (Hand. 17,25-28) en als Verlosser wil Hij dat allen zalig worden vgl. (1 Tim. 2,4). Want ook zij die zonder schuld omtrent het evangelie van Christus en de Kerk onwetend blijven, doch niettemin met een oprecht gemoed God zoeken en zijn wil, in de uitspraak van hun geweten erkend, onder de invloed van de genade metterdaad trachten te volbrengen, kunnen de eeuwige zaligheid bereiken.³³ Evenmin weigert de goddelijke Voorzienigheid de onmisbare hulp ter zaligheid aan hen die zonder schuld nog niet tot de uitdrukkelijke erkenning van God zijn gekomen en zich inspannen om, niet zonder de goddelijke genade, tot een leven in gerechtigheid te geraken. Alles immers wat aan goedheid en waarheid bij hen te vinden is, wordt door de Kerk als een voorbereiding op het evangelie beschouwd³⁴ en als een gave door Hem verleend die elke mens verlicht, opdat hij uiteindelijk het leven zou hebben. Maar veelal zijn de mensen, door de boze misleid, in hun bespiegelingen afgedwaald en hebben zij eerder, het schepsel gediend dan de Schepper vgl. (Rom. 1,21) en (Rom. 1,25), ofwel zij zijn, levend en stervend zonder God in deze wereld, aan de uiterste wanhoop blootgesteld. Om die reden, teneinde de eer van God en het heil van al dezen te bevorderen, blijft de Kerk, het gebod van de Heer gedenkend 'Verkondigt het evangelie aan heel de schepping' (Mc. 16,15), haar volle zorg aan het missiewerk besteden.

17. Zoals de Zoon door de Vader gezonden is, zo zendt Hij zijn apostelen vgl. (Joh. 20,21), zeggende: 'Gaaf dus en maakt alle volkeren tot mijn leerlingen en doopt hen in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest en leert hen te onderhouden alles wat Ik u bevolen heb. Ziet, Ik ben met u alle dagen tot aan de voleinding der wereld' (Mt. 28,19-20). Dit plechtig gebod van Christus om de heilswaarheid te verkondigen, heeft de Kerk van de apostelen ontvangen om het tot aan de uiteinden der aarde uit te voeren vgl. (Hand. 1,8). Daarom maakt zij de woorden van de apostel tot de hare: 'Wee mij,... als ik het Evangelie niet verkondig!' (1 Kor. 9,16). Daarom ook gaat zij altijd voort met geloofsverkondigers uit te zenden, totdat de jonge kerken volledig ingericht zijn en zelf het zendingswerk kunnen voortzetten. Door de Geest wordt zij tot medewerking gedrongen, opdat het heilsbestel van God, die Christus als heilsbeginsel voor de gehele wereld heeft aangesteld, metterdaad in vervulling zou gaan. Door de prediking van het evangelie nodigt de Kerk de toehoorders tot geloof en geloofsbelijdenis uit, bereidt zij hen voor op het doopsel, ontrukkt zij hen aan de slavernij van de dwaling en lijft zij hen bij Christus in, opdat ze door de liefde naar Hem zouden opgroeien tot de volheid toe. Door haar toewijding bewerkt zij, dat al het deugdelijk zaad dat in het hart en de geest van de mensen, in de eigen riten en culturen van de volkeren te vinden is niet alleen niet verloren zou gaan, maar geheel, verheven en tot voltooiing gebracht zou worden tot eer van God, tot beschaming van de duivel en tot geluk van de mens. Iedere leerling van Christus is, voor zijn deel, met de geloofsverspreiding belast.³⁵ Maar zo al een ieder hen die geloven, mag dopen, aan de priester komt het toe de uitbouw van het lichaam door het eucharistisch offer te voltooien en daarmee het woord van God door de profeet in vervulling te doen gaan: 'Van de opgang van de zon tot haar ondergang is mijn Naam groot onder de volken en op iedere plaats wordt aan mijn Naam een reine offergave gebracht en opgedragen' (Mal. 1,11).³⁶ Zo dan bidt en werkt de Kerk, opdat heel de wereld, zo groot als ze is, zou binnengaan in het volk van God, het lichaam van Christus en de tempel van de Heilige Geest, en opdat in Christus, het Hoofd van allen, aan de Schepper en Vader alle eer en heerlijkheid zouden toekomen.

HOOFDSTUK III

Over de hiërarchische inrichting van de Kerk en in het bijzonder over het episcopaat

18. Om het volk van God te weiden en steeds verder uit te breiden, heeft Christus, de Heer, in de Kerk verscheidene ambten ingesteld, die op het welzijn van het gehele lichaam zijn gericht. De bedienaars immers staan krachtens de gewijde macht waarover zij beschikken in dienst van hun broeders, opdat allen die tot het volk van God behoren en daardoor de echte christelijke waardigheid bezitten, door vrije en geordende samenwerking voor hetzelfde doel, de zaligheid zouden bereiken. Deze heilige kerkvergadering, in de voetstappen tredend van het Eerste Vaticaans Concilie en zich daarbij aansluitend, leert en verklaart, dat Jezus Christus, de eeuwige Herder, de heilige Kerk gesticht heeft door zijn apostelen te zenden zoals Hijzelf door de Vader gezonden was vgl. (Joh. 20,21); Hij is het die gewild heeft, dat hun opvolgers, namelijk de bisschoppen, tot aan de voleinding der tijden de herders van zijn Kerk zouden zijn. Maar om het episcopaat één en onverdeeld te bewaren, heeft Hij de heilige Petrus aan het hoofd van de andere apostelen gesteld en in hem het blijvend en zichtbaar beginsel en fundament van de eenheid in geloof en gemeenschap vastgelegd.³⁷ Deze leer nu over de instelling, de eeuwige duur, de macht en de aard van het gewijde primaat van de paus van Rome en over zijn onfeilbaar leergezag houdt de heilige kerkvergadering nogmaals als vast te geloven aan alle gelovigen voor en, in dezelfde opzet verder gaand, neemt zij zich voor de leer betreffende de bisschoppen, de opvolgers van de apostelen, die samen met de opvolger van Petrus, de plaatsbekleder van Christus³⁸ en het zichtbaar hoofd van de gehele Kerk, het huis van de levende God besturen, ten overstaan van allen te belijden en te verklaren.

19. Nadat de Heer Jezus tot de Vader had gebeden, riep Hij degenen tot zich die Hijzelf wilde en stelde de twaalf aan om met Hem te zijn en om ze uit te zenden voor de prediking van het rijk van God vgl. (Mc. 3,13-19); (Mt. 10,1-42). Deze apostelen vgl. (Lc. 6,13) vormde Hij tot een college of bestendige groep en Petrus, uit hun midden gekozen, stelde Hij aan hun hoofd vgl. (Joh. 21,15-17). Hij zond hen eerst naar de zonen van Israël, maar ook naar alle naties vgl. (Rom. 1,16), opdat zij, deelachtig aan zijn macht, alle volkeren tot zijn leerlingen zouden maken, hen zouden heiligen en besturen vgl. (Mt. 28,16-20); (Mc. 16,15); (Lc. 24,45-48); (Joh. 20,21-23) en aldus de Kerk zouden voortplanten en haar onder leiding van de Heer zelf dienstvaardig zouden weiden, alle dagen tot aan de voleinding van de wereld vgl. (Mt. 28,20). Op Pinksteren werden zij in deze zending volkomen bevestigd vgl. (Hand. 2,1-36) volgens de belofte van de Heer: 'Gij zult kracht ontvangen van de Heilige Geest die over u komt, om mijn getuigen te zijn in Jeruzalem, in heel Judea en Samaria en tot het uiteinde der aarde' (Hand. 1,8). De apostelen nu, overal het evangelie predikend vgl. (Mc. 16,20), door de toehoorders aanvaard dank zij de werking van de Heilige Geest, brengen de universele Kerk bijeen, die de Heer op de apostelen gevestigd en op de heilige Petrus, hun aanvoerder, opgebouwd heeft, terwijl Christus Jezus zelf de hechte hoeksteen blijft vgl. (Apok. 21,14); (Mt. 16,18); (Ef. 2,20).³⁹

20. De goddelijke zending die door Christus aan de apostelen is toevertrouwd, zal tot het einde der tijden duren vgl. (Mt. 28,20), want het evangelie dat zij moeten doorgeven, is voor alle tijden het beginsel van het gehele leven van de Kerk. Daarom ook hebben de apostelen, in deze hiërarchisch ingerichte gemeenschap, voor het aanstellen van opvolgers zorg gedragen. Zij hadden immers niet alleen verschillende helpers voor hun ambt,⁴⁰ maar om de hun toevertrouwde zending na hun dood te doen voortduren, hebben zij aan hun onmiddellijke medewerkers, als het ware bij wijze van testament, opgedragen hun taak te voltooien en het door hen begonnen werk te bevestigen,⁴¹ hun aanbevelend over heel de kudde te waken waarover de Heilige Geest hen als herders van Gods Kerk heeft aangesteld vgl. (Hand. 20,28). Zij stelden dus zulke mannen aan en gaven verder als voorschrift, dat na hun dood andere uitgelezen mannen hun ambt zouden overnemen.⁴² Tussen die verschillende ambten die vanaf het begin in de Kerk worden uitgeoefend, komt, naar het getuigenis van de traditie, op de voornaamste plaats het ambt van degenen die, in het episcopaat opgenomen, dank zij een opvolging vanaf het begin zelf,⁴³ de ranken van het zaad van de apostelen bezitten.⁴⁴ Aldus, zo getuigt de heilige Irenaeus, hebben zij die door de apostelen tot bisschoppen werden aangesteld en hun opvolgers, tot in onze dagen, de apostolische overlevering voor geheel de wereld bekendgemaakt⁴⁵ en bewaard.⁴⁶

De bisschoppen hebben dus, samen met hun helpers, de priesters en diakens, de dienst van de gemeenschap op zich genomen;⁴⁷ in de plaats van God besturen zij de kudde⁴⁸ waarvan zij de herders zijn, als verkondigers van de leer, priesters van de gewijde eredienst en bedienaars van het bestuur.⁴⁹ Evenals nu het ambt blijft voortduren dat de Heer aan Petrus, de eerste van de apostelen, afzonderlijk had geschonken en dat deze aan zijn opvolgers moest overdragen, zo blijft ook het ambt van de apostelen als herders van de Kerk voortduren in de bestendige ambtsuitoefening van de gewijde orde van de bisschoppen.⁵⁰ Dientengevolge leert de heilige kerkvergadering, dat de bisschoppen krachtens goddelijke instelling in de plaats van de apostelen zijn getreden,⁵¹ als herders van de Kerk: wie hen aanhoort, aanhoort Christus, en wie hen versmaadt, versmaadt Christus en Degene door wie Christus gezonden werd vgl. (Lc. 10,16).⁵²

21. In de bisschoppen dus, die door priesters en diakens worden bijgestaan, is de Heer Jezus Christus, de Opperpriester, te midden van de gelovigen aanwezig. Hoewel Hij aan de rechterhand van God de Vader gezeten is, blijft Hij niet verre van de verzameling van zijn hogepriesters,⁵³ doch op de eerste plaats door hun verheven dienst preekt Hij het woord van God aan alle volkeren en deelt Hij voortdurend aan de gelovigen de sacramenten van het geloof mee; door hun vaderlijke taakvervulling vgl. (1 Kor. 4,15) lijft Hij, dank zij de bovenaardse wedergeboorte, nieuwe leden bij zijn lichaam in en door hun wijsheid en verstandigheid tenslotte bestuurt en richt Hij het volk van het Nieuwe Testament bij diens pelgrimstocht naar de eeuwige zaligheid. Deze herders, uitgekozen om de kudde van de Heer te weiden, zijn dienaars van Christus en uitdelers van Gods geheimenissen vgl. (1 Kor. 4,1), aan wie het getuigenis van het evangelie van Gods genade is toevertrouwd vgl. (Rom. 15,16); (Hand. 20,24) en de bediening van de Geest en de gerechtigheid in heerlijkheid vgl. (2 Kor. 3,8-9).

Om deze zo verheven taken te vervullen, zijn de apostelen door Christus met een bijzondere uitstorting van de Heilige Geest, die over hen kwam, bedeed vgl. (Hand. 1,8); (Hand. 2,4); (Joh. 20,22-23) en op hun beurt hebben zij aan hun medehelpers door de handoplegging de geestelijke gave meegedeeld vgl. (1 Tim. 4,14); (2 Tim. 1,6-7), die tot aan ons toe in de bisschopswijding is overgedragen.⁵⁴ De heilige kerkvergadering nu leert, dat door de bisschopswijding de volheid van het wijdingssacrament verleend wordt, een volheid die met name in de liturgische traditie van de Kerk en door de mond van de heilige vaders het hogepriesterschap en de samenvatting van het gewijde ambt wordt genoemd.⁵⁵ De bisschopswijding nu geeft, samen met de heiligingsmacht, ook het leergezag en de bestuursmacht, die nochtans uiteraard alleen in de hiërarchische gemeenschap met het hoofd en de leden van het college kunnen worden uitgeoefend. Inderdaad, de overlevering, die vooral in de liturgische ritussen en gebruiken zowel van de oosterse als van de westerse kerk tot uiting komt, maakt het duidelijk, dat de handoplegging en de wijdingswoorden de genade van de Heilige Geest verlenen⁵⁶ en een heilig merkteken indrukken.⁵⁷ en wel zo dat de bisschoppen op een eminente en zichtbare wijze de rol van Christus zelf, als Leraar, Herder en Hogepriester, vervullen en in zijn persoon optreden.⁵⁸ Aan de bisschoppen komt het toe, door het wijdingssacrament, nieuwe uitgekozenen in het corps van bisschoppen op te nemen.

22. Zoals door de instelling van de Heer de heilige Petrus en de overige apostelen één apostolisch college vormen, zo zijn op gelijksoortige wijze de paus van Rome, de opvolger van Petrus, en de bisschoppen, de opvolgers van de apostelen, met elkaar verbonden. Op de collegiale aard en opvatting van de orde van de bisschoppen duidt reeds de oeroude kerktucht, krachtens welke de over de gehele wereld aangestelde bisschoppen met elkaar en met de bisschop van Rome in een band van eenheid, liefde en vrede⁵⁹ gemeenschap onderhielden, evenals de bijeenroeping van concilies,⁶⁰ waarin zij gezamenlijk over de meer belangrijke vraagstukken beslisten,⁶¹ waarbij de eindbeslissing tot stand kwam door een afwegen van de raad van velen.⁶² Het duidelijkste bewijs bieden de oecumenische concilies die in de loop der tijden werden gehouden. Naar dezelfde opvatting verwijst reeds het vanouds ingevoerd gebruik meerdere bisschoppen bijeen te roepen om deel te nemen aan de verheffing van een nieuwe uitverkorene tot het ambt van het hogepriesterschap. Tot lid van het corps van bisschoppen wordt iemand aangesteld krachtens de sacramentele wijding en door de hiërarchische gemeenschap met het hoofd en de leden van het college.

Het college of corps van bisschoppen heeft echter geen gezag, als men het niet beschouwt als vere

nigd met de paus van Rome, de opvolger van Petrus, als met zijn hoofd en daarbij de macht van diens primaat over allen, herders zowel als gelovigen, niet volledig in stand houdt. De paus van Rome immers bezit over de Kerk, juist krachtens zijn ambt als plaatsbekleder van Christus en herder over de gehele Kerk, de volledige, hoogste en universele macht, die hij steeds vrij kan uitoefenen. De orde nu van de bisschoppen, die het college van apostelen in het leergezag en het herdersambt opvolgt, meer nog, waarin het corps van apostelen bestendig voortduurt, staat eveneens, wanneer zij in gemeenschap is met de paus van Rome als haar hoofd en nooit zonder dit hoofd, als subject van de hoogste en volledige macht over de gehele Kerk,⁶³ doch kan deze macht niet zonder instemming van de paus van Rome uitoefenen. De Heer heeft alleen Simon als de steenrots en de sleuteldrager van de Kerk aangesteld vgl. (Mt. 16,18-19) en tot herder van zijn gehele kudde geroepen vgl. (Joh. 21,15); doch de macht om te binden en te ontbinden, die aan Petrus geschonken is vgl. (Mt. 16,20), is klaarblijkelijk ook aan het met zijn hoofd verenigd college van apostelen gegeven vgl. (Mt. 18,18); (Mt. 28,16-20).⁶⁴ Dit college brengt, voor zover het uit velen is samengesteld, de verscheidenheid en de universaliteit van het volk van God tot uitdrukking, doch voor zover het onder één hoofd geschaard is, drukt het de eenheid van de kudde van Christus uit. In dat college zijn de bisschoppen, in getrouwe erkenning van het primaat en het leiderschap van hun hoofd, met een eigen macht bekleed voor het welzijn van hun gelovigen, meer nog, van de gehele Kerk, terwijl de Heilige Geest haar organische structuur en haar eensgezindheid blijvend in stand houdt. De hoogste macht over de universele Kerk, waarover dit college beschikt, wordt op plechtige wijze in het oecumenisch concilie uitgeoefend. Nooit is er een oecumenisch concilie, of het is door de opvolger van Petrus als dusdanig bekrachtigd of tenminste aanvaard en het is het voorrecht van de paus van Rome die concilies samen te roepen, voor te zitten en te bekrachtigen.⁶⁵ Dezelfde collegiale macht kan samen met de paus door de bisschoppen, ook als zij over de wereld verspreid zijn, uitgeoefend worden, mits het hoofd van het college hen tot een collegiale act uitnodigt, of tenminste de gezamenlijke handeling van de verspreide bisschoppen goedkeurt of vrij aanvaardt, om er aldus een waarachtige collegiale act van te maken.

23. De collegiale saamhorigheid komt eveneens tot uiting in de onderlinge betrekkingen van de afzonderlijke bisschoppen met de particuliere kerken en de universele Kerk. De paus van Rome, als opvolger van Petrus, is het blijvend en zichtbaar beginsel en fundament van de eenheid zowel van de bisschoppen als van de menigte van de gelovigen.⁶⁶ Evenzo zijn de afzonderlijke bisschoppen het zichtbaar beginsel en fundament van de eenheid in hun particuliere kerken:⁶⁷ deze zijn naar het beeld van de universele Kerk gevormd en in en door hen bestaat de ene en enige katholieke Kerk.⁶⁸ Daarom vertegenwoordigen de afzonderlijke bisschoppen ieder hun eigen kerk en allen tezamen met de paus vertegenwoordigen zij de gehele Kerk in een band van vrede, liefde en eenheid. De afzonderlijke bisschoppen die aan het hoofd van de particuliere kerken gesteld worden, oefenen hun herderlijk gezag uit over het gedeelte van het volk van God dat hun is toevertrouwd, niet echter over de andere kerken, noch over de universele Kerk. Doch als leden van het bisschoppencollege en als wettige opvolgers van de apostelen zijn ze, ieder afzonderlijk, door de instelling en het gebod van Christus tot daadwerkelijke zorg voor de gehele Kerk gehouden,⁶⁹ een zorg die, hoewel ze niet door een daad van rechtsmacht wordt uitgeoefend, niettemin in ruime mate aan het welzijn van de universele Kerk bijdraagt. Alle bisschoppen immers moeten de eenheid van het geloof en de voor de gehele Kerk geldende tucht bevorderen en beschermen; zij moeten de gelovigen inleiden in de liefde voor het gehele mystieke lichaam van Christus, vooral voor zijn arme en beproefde ledematen en voor degenen die omwille van de gerechtigheid vervolging lijden vgl. (Mt. 5,10). Zij moeten tenslotte iedere werkzaamheid bevorderen die de gehele Kerk aanbelangt, vooral om het geloof vooruit te doen gaan en het licht van de volledige waarheid over alle mensen te doen opgaan. Het staat trouwens vast, dat zij, door hun eigen kerk als een deel van de universele Kerk goed te besturen, krachtadig bijdragen tot het welzijn van het gehele mystieke lichaam, dat tevens een corps van kerken is.⁷⁰

De zorg om overal ter wereld het evangelie te verkondigen, berust bij het corps van herders; aan hen allen tezamen heeft Christus door zijn gebod een gemeenschappelijke plicht opgelegd, zoals reeds paus Coelestinus het de vaders van het concilie van Efese op het hart heeft gedrukt.⁷¹ Dientengevolge moeten de afzonderlijke bisschoppen, voor zover de eigen vervulling van hun ambt het toelaat, samenwerken zowel met elkaar als met de opvolger van Petrus, aan wie de grootse taak van de ver

spreiding van Christus' naam in het bijzonder is toevertrouwd.⁷² Daarom moeten zij al hun krachten aanwenden om werklieden voor de oogst beschikbaar te stellen, evenals geestelijke en stoffelijke hulpmiddelen, zowel rechtstreeks door eigen inspanning als door het opwekken van de ijverige medewerking van de gelovigen. Tenslotte zullen de bisschoppen, in het algemene liefdeverbond, gaarne broederlijke hulp aan de andere kerken moeten verstrekken, vooral aan de meest nabije of de meest hulpbehoevende, naar het eerbiedwaardig voorbeeld van de oude Kerk.

De goddelijke Voorzienigheid heeft het zo beschikt, dat in de verschillende streken de verschillende door de apostelen en hun opvolgers gestichte kerken in de loop der tijden tot meerdere, organisch verbonden groepen zijn uitgegroeid: zonder iets af te doen aan de eenheid in het geloof en de enige goddelijke instelling van de universele Kerk, beschikken deze groepen over hun eigen kerktucht, hun eigen liturgische gebruiken, hun theologisch en geestelijk erfgoed. Onder hen zijn er enkele, met name de oude patriarchale kerken, die als de moederschoot van het geloof andere kerken als dochters hebben voortgebracht, waarmee zij door een nauwere band van liefde in het sacramentele leven en met eerbied voor de wederzijdse rechten en plichten tot in onze dagen verbonden zijn gebleven.⁷³ De naar eenheid strevende verscheidenheid van deze plaatselijke kerken stelt de katholiciteit van de onverdeelde Kerk in een helderder licht. Evenzo kunnen in onze dagen de groeperingen van bisschoppen veelvoudig en vruchtbaar werk leveren, om de collegiale gesteltenis tot concrete toepassingen te brengen.

24. Als opvolgers van de apostelen ontvangen de bisschoppen uit de handen van de Heer, aan wie alle macht in de hemel en op aarde gegeven is, de zending om alle volkeren te onderwijzen en aan alle schepselen het evangelie te verkondigen, opdat alle mensen, door het geloof, het doopsel en het onderhouden van de geboden, de zaligheid zouden verwerven vgl. (Mt. 28,18-20); (Mc. 16,15-16); (Hand. 26,17). Om deze zending te vervullen, heeft Christus de Heer aan zijn apostelen de Heilige Geest beloofd en Hem op Pinksteren vanuit de hemel gezonden, opdat zij door de kracht van de Geest tot aan het uiteinde der aarde ten overstaan van naties, volkeren en vorsten zijn getuigen zouden zijn vgl. (Hand. 1,8); (Hand. 2,1); (Hand. 9,15). Dit ambt nu, dat de Heer aan de herders van zijn volk heeft toevertrouwd, is een waarachtige dienst die in de heilige boeken met nadruk 'diaconie' of dienstwerk wordt genoemd vgl. (Hand. 1,17) en (Hand. 1,25); (Hand. 21,19); (Rom. 11,13); (1 Tim. 1,12).

De canonieke zending echter van de bisschoppen kan geschieden volgens wettige gewoonten die door het opperste en universele kerkelijk gezag niet zijn herroepen, ofwel volgens wetten die door datzelfde gezag werden uitgevaardigd of erkend, ofwel rechtstreeks door de opvolger van Petrus zelf: indien deze zich verzet of de apostolische gemeenschap weigert, kunnen de bisschoppen hun ambt niet opnemen.⁷⁴

25. Onder de voornaamste taken van de bisschoppen staat de prediking van het evangelie voorop.⁷⁵ De bisschoppen immers zijn de verkondigers van het geloof, die nieuwe leerlingen naar Christus brengen, en authentieke, d.w.z. met het gezag van Christus beklede leraren, die aan het hun toevertrouwde volk het geloof als geestes- en leefregel voorhouden. In het licht van de Heilige Geest verhelderen zij dit geloof, door uit de schat van de openbaring oud en nieuw te voorschijn te halen vgl. (Mt. 13,52), door het vruchten te doen opleveren en de dwalingen die hun kudde bedreigen zorgvuldig af te weren vgl. (2 Tim. 4,1-4). De bisschoppen die in gemeenschap met de paus van Rome onderricht geven, moeten door iedereen als getuigen van de goddelijke en katholieke waarheid geëerbiedigd worden; de gelovigen, van hun kant, moeten zich naar de uitspraak die hun bisschop inzake geloof en zeden in de naam van Christus voorhoudt, schikken en er met godsdienstige geestesinstemming aan vasthouden. Deze op godsdienstige gronden rustende wils- en geestesinstemming zijn zij op heel bijzondere wijze verschuldigd aan het authentieke leergezag van de paus van Rome, ook wanneer deze niet ex cathedra spreekt, zo namelijk, dat zij zijn hoogste leergezag met eerbied erkennen en de door hem gedane uitspraken met oprechtheid aanvaarden, volgens de zin en de wil die hij te kennen geeft. Dit laatste blijkt vooral ofwel uit de aard van de documenten, ofwel uit het herhaalde voordragen van dezelfde leer, ofwel uit de manier van spreken.

Hoewel de afzonderlijke bisschoppen niet over het voorrecht van de onfeilbaarheid beschikken, verkondigen zij toch op onfeilbare wijze de leer van Christus, ook als zij over de wereld verspreid zijn, wanneer zij de band van de gemeenschap onder elkaar en met de opvolger van Petrus bewaren

en bij hun gezagvol onderricht omtrent geloof en zeden over één en hetzelfde leerpunt als definitief bepaald met elkaar overeenstemmen.⁷⁶ Dit gebeurt met nog meer duidelijkheid, wanneer zij, in een oecumenisch concilie vergaderd, voor de gehele Kerk als leraars en rechters inzake geloof en zeden optreden: iedereen is verplicht hun definities met geloofsgehoorzaamheid te aanvaarden.⁷⁷

Deze onfeilbaarheid nu, waarmee de goddelijke Verlosser zijn Kerk voor de leerdefinities inzake geloof en zeden heeft willen begiftigen, strekt zich zo ver uit als nodig is om het pand van de goddelijke openbaring heilig te bewaren en getrouw uit te leggen. Over deze onfeilbaarheid beschikt de paus van Rome, hoofd van de bisschoppen, uit kracht van zijn ambt, wanneer hij, als opperste herder en leraar van alle gelovigen; die zijn broeders in het geloof versterkt vgl. (Lc. 22,32), een leerpunt betreffende geloof of zeden in een definitieve uitspraak afkondigt.⁷⁸ Daarom worden zijn definities terecht krachtens hun eigen aard en niet krachtens de instemming van de gelovigen als onherroepelijk gekenmerkt: zij zijn immers afgekondigd onder bijstand van de Heilige Geest, die hem in de persoon van de heilige Petrus werd toegezegd, en daarom behoeven zij geen enkele goedkeuring van anderen, noch zijn zij vatbaar voor beroep op enig ander oordeel. In dat geval spreekt de paus van Rome niet als privaat persoon een oordeel uit; integendeel, als opperste leraar van de universele Kerk, in wie de gave van de onfeilbaarheid van de Kerk zelf op heel bijzondere wijze aanwezig is, verklaart of beschermt hij dan de leer van het katholiek geloof.⁷⁹ De onfeilbaarheid die aan de Kerk werd beloofd, is eveneens aanwezig in het corps van bisschoppen, wanneer dit corps het opperste leergezag samen met de opvolger van Petrus uitoefent. Nooit kan bij dergelijke definities de instemming van de Kerk ontbreken, omdat de tussenkomst van de Heilige Geest de gehele kudde van Christus in de eenheid van het geloof bewaart en vooruit doet gaan.⁸⁰

Wanneer nu hetzij de paus van Rome, hetzij het corps van bisschoppen samen met hem een definitieve uitspraak doen, dragen zij deze voor in overeenstemming met de openbaring zelf, waarnaar iedereen zich standvastig moet schikken. De geschreven of overgeleverde openbaring wordt door de wettige opvolging van de bisschoppen, en, op de eerste plaats door de zorg van de paus van Rome, onverminderd doorgegeven en onder voorlichting van de Geest der waarheid in de Kerk heilig bewaard en getrouw uitgelegd.⁸¹ Om haar naar behoren te onderzoeken en nauwkeurig weer te geven, wenden de paus van Rome en de bisschoppen, zich bewust van hun opdracht en overeenkomstig het belang van de zaak, met inzet van de passende middelen, hun beste krachten aan;⁸² zij ontvangen echter geen nieuwe publieke openbaring die tot het goddelijk geloofspand zou behoren.⁸³

26. De bisschop, met zie volheid van het wijdingssacrament bekleed, is 'de uitdeler van de genade van het hogepriesterschap',⁸⁴ voornamelijk in de eucharistie die hij opdraagt of doet opdragen⁸⁵ en waardoor de Kerk onophoudelijk leeft en groeit. Deze Kerk van Christus is waarlijk aanwezig in alle wettige plaatselijke vergaderingen van gelovigen, die, met hun herders verbonden, in het Nieuwe Testament zelf de naam van kerken dragen.⁸⁶ Ter plaatse zijn zij immers het nieuwe volk, 'door God geroepen, in de Heilige Geest en met overvloed van kracht vgl. (1 Tess. 1,5). In hun midden worden door de prediking van het evangelie van Christus de gelovigen verzameld en wordt het mysterie van het avondmaal des Heren gevierd, 'opdat door het voedsel van het lichaam en bloed des Heren de gehele broederschap versterkt zou worden'.⁸⁷ In elke altaargemeenschap, krachtens de wijdingstaak van de bisschop ontstaan,⁸⁸ wordt het teken zichtbaar van de liefde en 'de eenheid van het mystieke lichaam, zonder welke geen zaligheid mogelijk is'.⁸⁹ In deze gemeenschappen, hoe gering en hulpbehoevend ze dikwijls ook zijn, of in de verspreiding levend, is Christus aanwezig, door wiens kracht de ene, heilige, katholieke en apostolische Kerk tot stand komt.⁹⁰ Want 'de deelneming aan het lichaam en het bloed van Christus bewerkt niets anders dan dat wij overgaan in hetgeen wij nuttigen'.⁹¹

Elke wettige viering van de eucharistie staat onder leiding van de bisschop. Aan hem is de taak toevertrouwd de eredienst van de christelijke godsdienst aan de goddelijke Majesteit aan te bieden en deze te regelen volgens de geboden van Christus en de kerkelijke wetten, die hij voor zijn bisdom door zijn bijzondere beschikking nader bepaalt.

Aldus verspreiden de bisschoppen, door voor hun volk te bidden en te werken, uit de volheid van de heiligheid van Christus menigvuldige en overvloedige gaven. Door de dienst van het woord delen zij de kracht van God voor de zaligheid mee vgl. (Rom. 1,16) en door de sacramenten, waarvan zij de regelmatige en vruchtbare bediening gezagvol regelen;⁹² heiligen zij de gelovigen. Zij houden toezicht op de toediening van het doopsel, dat aan het koninklijk priesterschap deelachtig maakt. Zij

zijn de oorspronkelijke bedienaars van het vormsel, uitdelers van de heilige wijdingen en beheerders van de boetedienst. Met zorg vermanen en onderrichten zij hun volk, om het aan de liturgie en vooral aan het heilig offer van de mis met geloof en eerbied actief te doen deelnemen. Tenslotte moeten zij degenen aan wier hoofd zij zijn gesteld door het voorbeeld van hun gedrag vooruithelpen, daarom hun eigen leefwijze van alle kwaad reinigen en uit al hun kracht met Gods hulp ten goede richten, opdat zij, samen met de hun toevertrouwde kudde, het eeuwig leven zouden bereik-⁹³ ken.

27. De bisschoppen besturen de hun toevertrouwde particuliere kerken als plaatsvervangers en afgezanten van Christus⁹⁴ door hun raadgevingen, opwekkingen en voorbeelden, maar ook door hun gezag en hun gewijde macht. Hiervan maken zij echter slechts gebruik om hun kudde in de waarheid en de heiligheid te stichten, het woord indachtig dat de voornaamste zich moet gedragen als de jongste en degene die bevelen geeft als iemand die dient vgl. (Lc. 22,26-27). Deze macht, waarmee zij in de naam van Christus persoonlijk bekleed zijn, is een eigen, gewone en onmiddellijke macht, hoewel haar uitoefening uiteindelijk door het hoogste kerkelijk gezag geregeld wordt en met het oog op het welzijn van de Kerk of van de gelovigen binnen bepaalde grenzen beperkt kan worden. Krachtens deze macht hebben de bisschoppen het heilig recht en tegenover God de plicht voor hun onderhorigen wetten uit te vaardigen, vonnis te vellen en alles te ordenen wat tot het gebied van de eredienst en het apostolaat behoort.

Aan hen is het herdersambt, d.w.z. de gewone en dagelijkse zorg voor hun kudde, ten volle toevertrouwd. Men mag hen geenszins als plaatsvervangers van de pausen van Rome beschouwen, want zij zijn dragers van een eigen gezag en in alle waarheid worden zij de leiders genoemd van de volkeren die zij besturen.⁹⁵ Hun macht wordt dus door de opperste en universele macht niet uitgewist, doch integendeel bevestigd, versterkt en verdedigd,⁹⁶ terwijl de Heilige Geest de bestuursvorm die Christus voor zijn Kerk heeft ingesteld onwankelbaar in stand houdt.

De bisschop, door de vader van het gezin gezonden om zijn familie te besturen, dient het voorbeeld van de goede Herder voor ogen te houden, die niet gekomen is om gediend te worden, maar om te dienen vgl. (Mt. 20,28); (Mc. 10,45) en om voor de schapen zijn leven te geven vgl. (Joh. 10,11). Uit de mensen genomen en aan zwakheid onderhevig, kan hij voor de onwetenden en dwalenden toegeeflijk zijn vgl. (Heb. 5,1-2). Hij mag niet weigeren te luisteren naar zijn onderhorigen, die hij als zijn waarachtige zonen dient te behandelen en uit te nodigen om hartelijk met hem mee te werken. Geroepen om over hun zielen rekenschap aan God af te leggen vgl. (Heb. 13,17), moet hij door gebed, prediking en alle soorten van liefdewerk zorg dragen zowel voor hen als voor degenen die nog niet tot de ene kudde behoren: allen moet hij beschouwen als hem in de Heer aanbevolen. Aan gezien hij, zoals de apostel Paulus, bij allen in de schuld staat, moet hij bereid zijn om aan allen het evangelie te brengen vgl. (Rom. 1,14-15) en zijn gelovigen aanmoedigen om aan het apostolaat en de missie metterdaad hulp te verlenen. De gelovigen nu moeten aan hun bisschop gehecht zijn zoals de Kerk aan Christus en zoals Jezus Christus aan de Vader, opdat alles in de eenheid zou overeenstemmen⁹⁷ en van vruchten zou overvloeien tot verheerlijking van God vgl. (2 Kor. 4,15).

28. Christus, door de Vader geheiligd en in de wereld gezonden vgl. (Joh. 10,36), heeft door zijn apostelen hun opvolgers - namelijk de bisschoppen - aan zijn wijding en zending deelachtig gemaakt.⁹⁸ De bisschoppen nu hebben hun diensttaak in verschillende graad aan verschillende personen in de Kerk op wettige wijze doorgegeven. Zo wordt het door God ingestelde kerkelijk ambt in verscheidene wijdingsorden uitgeoefend door degenen die reeds van oudsher als bisschoppen, priesters en diakens bekend staan.⁹⁹ De priesters zijn, hoewel zij het hogepriesterschap niet bezitten en in de uitoefening van hun gezag van de bisschoppen afhangen, niettemin met hen in de priesterlijke waardigheid verenigd.¹⁰⁰ Door het wijdingssacrament gelijkvormig gemaakt met het beeld van Christus, de hoogste en eeuwige Priester vgl. (Heb. 5,1-10); (Hebr. 7,24); (Hebr. 9,11-28), worden zij geheiligd om het evangelie te preken, de herders van hun gelovigen te zijn en de goddelijke eredienst te vieren als waarachtige priesters van het Nieuwe Verbond.¹⁰² Volgens hun graad van dienst, zijn zij deelachtig aan de taak van de enige Middelaar, Christus, vgl. (1 Tim. 2,5) en boodschappen zij aan allen het woord van God. Hun gewijde taak vervullen zij echter vooral in de eucharistische eredienst of synaxe, waarbij zij in de persoon van Christus handelend optreden,¹⁰³ zijn mysterie afkondigen en de offeranden van de gelovigen met het offer van hun Hoofd verbinden. Inderdaad,

het enige offer van het Nieuwe Verbond, dat van Christus namelijk, die zich eens voor al als onbevlekt Offerlam aan de Vader opdraagt vgl. (Heb. 9,11-28), stellen zij tegenwoordig en passen zij toe in het offer van de mis tot aan de komst van de Heer vgl. (1 Kor. 11,26).¹⁰⁴ Ten bate van hun boetende of zieke gelovigen verzorgen zij de hoge dienst van de verzoening en de opbeuring en zij bieden de noden en de gebeden van de gelovigen aan de Vader aan vgl. (Heb. 5,1-3). Overeenkomstig hun aandeel in het gezag oefenen zij het ambt uit van Christus, Herder en Leider,¹⁰⁵ om het huisgezin van God als een broederlijk bezielde gemeenschap bijeen te brengen¹⁰⁶ en door Christus in de Geest naar God de Vader terug te voeren. Te midden van hun kudde aanbidden zij Hem in geest en waarheid vgl. (Joh. 4,24). Tenslotte zijn zij belast met de prediking en het onderricht vgl. (1 Tim. 5,17): zij geloven, wat zij in de wet van de Heer met vroomheid lezen; zij onderwijzen, wat zij geloven; zij volgen na, wat zij onderwijzen.¹⁰⁷

De priesters, ijverige medewerkers van de orde van de bisschoppen,¹⁰⁸ waarvan zij de hulp en het orgaan zijn, geroepen om het volk van God te dienen, vormen met hun bisschop één enkele priester-schaar,¹⁰⁹ met verschillende functies belast. In alle plaatselijke groepen van gelovigen stellen zij de bisschop, waarmee zij in vertrouwen en grootmoedigheid verbonden zijn, als het ware aanwezig en zij nemen voor hun deel zijn taken en zijn zorgen over om ze in de dagelijkse dienst uit te voeren.' Onder het gezag van de bisschop heiligen en besturen zij het deel van de kudde van de Heer dat hun toegewezen is; op de plaats waar zij werken, maken ze de universele Kerk zichtbaar en zij dragen krachtig bij tot de uitbouw van heel het lichaam van Christus vgl. (Ef. 4,12). Voortdurend bedacht op het welzijn van de kinderen van God, dienen zij zich in te spannen om hun arbeid in te richten overeenkomstig de zielzorg in het gehele bisdom en zelfs in de gehele Kerk. Daar de priesters aldus in het priesterschap en de zending van de bisschop delen, zullen zij hem werkelijk als hun vader erkennen en hem met eerbied gehoorzamen. De bisschop van zijn kant dient de priesters, zijn medewerkers, als zijn zonen en vrienden te beschouwen, zoals Christus zijn leerlingen geen dienaars meer, maar vrienden noemt vgl. (Joh. 15,15). Met dit corps van bisschoppen zijn dus alle priesters, zowel diocesane als religieuze, krachtens wijding en ambt organisch verbonden en volgens hun roeping en genade staan zij in dienst van het welzijn van de gehele Kerk.

De gemeenschappelijke heilige wijding en zending verbindt alle priesters onder elkaar in een band van innige broederschap, die spontaan en vrij tot uiting dient te koenen in wederzijds dienstbetoon, zowel geestelijk als stoffelijk, zowel pastoraal als persoonlijk, in samenkomsten en in gemeenschap van leven, in werken en in onderlinge liefde.

Voor hun gelovigen, die zij door doopsel en onderricht op geestelijke wijze hebben verwekt vgl. (1 Kor. 4,15); (1 Petr. 1,23), dienen zij als hun vaders in Christus zorg te dragen. Gesteld tot opwekkend voorbeeld voor de kudde vgl. (1 Petr. 5,3), zullen zij hun plaatselijke gemeenschap zo leiden en dienen, dat deze met waardigheid de naam kan dragen waarmee het ene en gehele volk van God gekenmerkt wordt, te weten: de Kerk van God vgl. (1 Kor. 1,2); (2 Kor. 1,1). Zij mogen nooit vergeten, dat zij in hun dagelijkse gedraging en bekommernis aan gelovigen en niet-gelovigen, aan katholieken . en niet-katholieken het ware gelaat van de priesterlijke en herderlijke bediening moeten vertonen, aan allen het getuigenis van waarheid en leven moeten geven en als goede herders ook degenen moeten opzoeken vgl. (Lc. 15,4-7) die, hoewel in de katholieke Kerk gedoopt, de sacramentele praktijk of zelfs het geloof hebben opgegeven.

Daar het mensdom heden ten dage steeds meer groeit in zijn burgerlijke, economische en sociale eenheid, zijn de priesters ook strenger gehouden om met gezamenlijke inspanning en toeleg, onder de leiding van de bisschoppen en de opperherder, elke aanleiding tot verdeeldheid te vermijden, teneinde heel het mensengeslacht tot de eenheid van de familie van God te brengen.

29. Op een lagere hiërarchische rang staan de diakens, aan wie de handen worden opgelegd 'niet voor het priesterschap, maar voor het dienstbetoon'.¹¹⁰ Immers, gesterkt door de sacramentele genade, staan zij in dienst van het volk van God door de diaconie van de liturgie, het woord en de liefdewerken, in gemeenschap met de bisschop en zijn priesterschaar. Aan de diaken komt het toe, voor zover het hem door het bevoegde gezag wordt toegewezen, het doopsel plechtig toe te dienen, de eucharistie te bewaren en uit te reiken, in naam van de Kerk bij het huwelijk te assisteren en het in te zegenen, de teerspijze naar de stervenden te brengen, aan de gelovigen de Heilige Schrift voor te lezen, het volk te onderrichten en aan te moedigen, de eredienst en het gebed van de gelovigen voor te zitten, de sacramentaliën toe te dienen, de uitvaartdienst en de begrafenisritus te leiden. Bestemd

voor de functies van liefdadigheid en administratie zullen de diakens de vermaning van de heilige Polycarpus voor ogen houden om 'barmhartig en vol ijver te zijn en voort te schrijven in de waarheid van de Heer, die de Dienaar van allen geworden is'.¹¹¹

Daar echter deze functies, die voor het leven van de Kerk hoogst noodzakelijk zijn, in de thans geldende Latijnse kerkucht in vele streken moeilijk vervuld kunnen worden, mag men het diaconaat voortaan als een eigen en blijvende hiërarchische rang herstellen. Aan de bevoegde verschillende soorten van territoriale groepen van bisschoppen komt het toe om met goedkeuring van de opperherder zelf uit te maken, of en waar het voor de zielzorg geschikt is dergelijke diakens aan te stellen. Met instemming van de paus van home mag dit diaconaat verleend worden aan mannen van rijpere leeftijd, ook als ze gehuwd zijn, evenals aan bekwame jongeren, voor wie nochtans de wet van het celibaat in stand moet blijven.

HOOFDSTUK IV

De leken

30. De heilige kerkvergadering wijdt, na de taken van de hiërarchie te hebben uiteengezet, nu gaarne haar aandacht aan de staat van die christengelovigen die men leken noemt. Alles wat over het volk van God gezegd werd, is op gelijke wijze tot de leken, de religieuzen en de geestelijkheid gericht. Voor de leken nochtans, zowel mannen als vrouwen, gelden omwille van hun bijzondere situatie en zending enkele bijzondere punten, waarvan wij de grondslagen met het oog op onze eigentijdse speciale omstandigheden nader moeten onderzoeken. De gewijde herders weten immers zeer goed, hoe overvloedig de leken tot het welzijn van geheel de Kerk bijdragen. De herders zijn er zich inderdaad van bewust, dat zij door Christus niet werden aangesteld om de gehele heilszending van de Kerk tegenover de wereld uitsluitend op eigen schouders te riemen: integendeel het behoort tot hun verheven taak de gelovigen zo te besturen en hun diensten en begaafdheden zo te erkennen, dat allen en elk op zijn manier aan de gemeenschappelijke opdracht eensgezind meewerken. Het past immers, dat allen 'zich in liefde aan de waarheid houden en in ieder opzicht naar Hem toegroeien die het Hoofd is: Christus. Van Hem uit voltrekt, samengevoegd en samengehouden door allerlei stuttende geledingen, dat is door de werking die ieder deel is toegemeten, het gehele lichaam de lichaamsgroei, tot opbouw van zichzelf in liefde' (Ef. 4,15-16).

31. Onder de naam leken verstaan wij hier alle christengelovigen buiten de leden van het wijdingspriesterschap en van de door de Kerk erkende religieuze staat; de christengelovigen namelijk die, door het doopsel in Christus ingelijfd, tot volk van God opgericht en aan het priesterlijk, profetisch en koninklijk ambt van Christus op de hun eigen wijze deelachtig zijn en dientengevolge voor hun deel de zending van het hele christenvolk in de Kerk en in de wereld uitoefenen.

De leken is een seculiere karaktertrek bijzonder eigen. De leden immers van de priesterorde kunnen weliswaar soms met seculiere zaken bezig zijn, ook door het uitoefenen van een seculier beroep, maar door hun bijzondere roeping worden ze voornamelijk en beroepshalve op het heilig dienstwerk gericht, terwijl de religieuzen door hun staat een welsprekend en verheven getuigenis afleggen van het feit, dat de wereld niet van gedaante kan veranderen noch aan God opgedragen kan worden zonder de geest van de zaligsprekingen. De eigen roeping van de leken ligt hierin, dat zij het rijk van God zoeken juist door de tijdelijke aangelegenheden te behartigen en volgens de wil van God te regelen. Zij leven in de wereld, met name in alle mogelijke wereldlijke beroepen en werken, in de gewone levensomstandigheden van familie en maatschappij: hun bestaan zelf is daarvan als het ware doorweven. Daar zijn zij door God geroepen, om door het vervullen van hun eigen opdracht, bezielde reet de geest van het evangelie, bij wijze van zuurdeeg als het ware van binnen uit tot de heiliging van de wereld bij te dragen: zo komt het, dat zij vooral door hun levensgetuigenis, hun geloof, hoop en liefde uitschitteren en Christus aan' de anderen bekendmaken. Aan hen is het dus op bijzondere wijze opgedragen alle tijdelijke aangelegenheden waarmee zij van dichtbij verbonden zijn zo te doorstralen en te ordenen, dat dit alles voortdurend volgens Christus geschiedt en vooruitgaat en de lof van de Schepper en Verlosser verkondigt.

32. De heilige Kerk vertoont, zoals ze door God gesticht is, in haar inrichting en bestuur een wonderlijke verscheidenheid. 'Wij bezitten in een en hetzelfde lichaam vele ledematen, maar deze hebben niet alle dezelfde taak. Zo vormen wij allen tezamen ook één lichaam in Christus, maar als enkelingen zijn wij ledematen, op elkaar aangewezen' (Rom. 12,4-5).

Een is dus het uitverkoren volk van God, 'één Heer, één geloof, één doop' (Ef. 4,5); gelijk is de waardigheid van de ledematen krachtens hun wedergeboorte in Christus; gelijk de genade van het kindschap, gelijk de roeping tot volmaaktheid, één heil, één hoop, één ondeelbare liefde. In Christus en de Kerk bestaat er dus geen enkele ongelijkheid naar ras, nationaliteit, sociale stand of geslacht: want 'er is geen jood meer of Griek, geen slaaf of vrije, geen man of vrouw: allen zijt gij één in Christus Jezus' (Gal. 3,28); vgl. (Kol. 3,11).

Zo dus in de Kerk al niet iedereen dezelfde weg volgt, toch zijn allen tot de heiligheid geroepen en aan allen behoort het voorrecht van hetzelfde geloof door de gerechtigheid van God vgl. (2 Petr. 1,1). Hoewel er enkelen, door de wil van Christus, als leraars, uitdelers van de geheimenissen en herders over de anderen worden aangesteld, toch blijft er tussen allen gelijkheid bestaan ten aanzien van de aan al de gelovigen gemeenschappelijke waardigheid en de bedrijvigheid voor de opbouw van het lichaam van Christus. Want het onderscheid dat de Heer heeft ingesteld tussen de gewijde bedienaren en de rest van het volk van God, brengt tevens een verbinding mee, aangezien de herders en de overige gelovigen elkaar in een net van onderlinge betrekkingen ontmoeten: de herders van de Kerk zijn, naar het voorbeeld van de Meester, dienaren van elkaar en van de andere gelovigen, terwijl deze laatsten blijmoedig met hun herders en leraren samenwerken. Door deze verscheidenheid leggen allen aldus getuigenis af van de wonderbare eenheid die het lichaam van Christus bezielt. Want de verscheidenheid zelf van genadegaven, bedieningen en uitingen van kracht, brengt de kinderen van God tot eenheid: immers 'dat alles is het werk van één en dezelfde Geest' (1 Kor. 12,11).

Dank zij de goddelijke goedgunstigheid hebben de leken dus Christus als broeder, die, hoewel Hij de Heer van alles is, niettemin niet gekomen is om zich te laten dienen, maar om zelf te dienen vgl. (Mt. 20,28). Evenzo hebben zij degenen tot broeders die krachtens hun aanstelling in het gewijde ambt met het gezag van Christus onderwijzen, heiligen en besturen en de familie van God zo weiden, dat het nieuwe gebod van de liefde door allen wordt nagekomen. In dit verband schrijft de heilige Augustinus de volgende treffende woorden: 'Wat ik voor u moet zijn, vervult mij met vrees; wat ik met u mag zijn, is mij een troost. Want voor u ben ik bisschop, maar met u ben ik christen. Het eerste wijst mij op mijn plicht, het andere op de genade; het eerste duidt op gevaar, het andere op redding'.¹¹²

33. Verenigd in het volk van God en in het ene lichaam van Christus onder één hoofd opgenomen, zijn de leken, wie zij ook mogen zijn, geroepen om als levende ledematen aan de uitbouw van de Kerk en haar steeds grotere heiliging al de krachten te besteden die zij van de goedgunstigheid van de Schepper en de genade van de Verlosser ontvangen hebben.

Het apostolaat van de leken is een deelneming aan de heilszending zelf van de Kerk. Tot dit apostolaat zijn allen door de Heer zelf door doopsel en vormsel opgeroepen. De sacramenten, vooral dan de heilige eucharistie, delen mee en voeden die liefde voor God en de mensen, die de ziel is van elk apostolaat. De leken echter worden er heel bijzonder toe geroepen om de Kerk werkdadig aanwezig te doen zijn in die plaatsen en omstandigheden waar zij door hen alleen het zout van de aarde kan worden.¹¹³ Zo staat iedere leek, krachtens de eigen gaven die hij ontvangen heeft, als getuige en tevens als levend werktuig van de zending van de Kerk zelf, 'naar de maat van Christus' gave' (Ef. 4,7).

Behalve tot dit apostolaat, dat volstrekt alle gelovigen aangaat, kunnen de leken bovendien geroepen worden om op verschillende wijzen meer onmiddellijk met de hiërarchie mee te werken,¹¹⁴ in navolging van die mannen en vrouwen die de apostel Paulus bij zijn evangelische arbeid behulpzaam waren en zeer hard voor de Heer hebben gewerkt vgl. (Fil. 4,3); (Rom. 16,3). Daarenboven bezitten zij de aanleg om in bepaalde kerkelijke functies, met het oog op geestelijk nut, door de hiërarchie te worden aangesteld.

Op alle leken drukt dus de verheven last zich in te spannen om het goddelijk heilsplan tot alle mensen in alle tijden en op alle plaatsen te doen doordringen. Daarom dient op alle mogelijke wijzen de

weg voor hen open te staan om overeenkomstig hun krachten en naargelang van de noden van de tijd aan het heilswerk van de Kerk ook van hun kant uit ijverig deel te nemen.

34. De eeuwige Hogepriester, Christus Jezus, wil ook door de leken zijn getuigenis en zijn dienst-taak voortzetten en daarom bezielt Hij hen met zijn Geest en spoort Hij hen onverpoosd aan om ieder heilzaam en volmaakt werk te ondernemen.

Terwijl Hij hen innig met zijn leven en zending verbindt, schenkt Hij hun ook een deel van zijn priesterlijke taak om de geestelijke eredienst te beoefenen, tot eer van God en redding van de mensen. Dientengevolge zijn de leken, door hun toewijding aan Christus en hun zalving door de Heilige Geest, op wonderbare wijze geroepen en van middelen voorzien om steeds overvloediger vruchten van de Geest in hun hart te laten voortbrengen. Al hun werken immers, hun gebeden en apostolische ondernemingen, hun huwelijks- en gezinsleven, hun dagelijkse arbeid, hun ontspanning naar geest en lichaam, als het maar in de Heilige Geest geschiedt, zelfs de last van het leven, als zij het geduldig doorstaan, dat alles bloeit open tot geestelijke offers, welgevallig aan God door Jezus Christus vgl. (1 Petr. 2,5), offers die in de eucharistische viering, samen met de offerande van het lichaam van de Heer, met vroomheid aan de Vader worden aangeboden. Zo wijden ook de leken, als zij bij hun aanbidding overal heilige levensdaden voegen, de wereld zelf aan God toe.

35. Christus, de grote Profeet, die en door het getuigenis van zijn leven en door de kracht van zijn woord het rijk van de Vader heeft verkondigd, vervult zijn profetische zending tot aan zijn verschijning in volle glorie, niet alleen door de hiërarchie, die in zijn naam en met zijn gezag onderwijst, maar ook door de leken, die Hij juist hierom tot getuigen heeft aangesteld en met geloofszin en de gave van het woord heeft uitgerust vgl. (Hand. 2,17-18); (Apok. 19,10), om de kracht van het evangelie in het dagelijks leven, het gezin en de maatschappij te doen uitstralen. Zij tonen zich als zonen van de belofte, als zij, sterk in het geloof en de hoop, het rechte ogenblik wel besteden vgl. (Ef. 5,16); (Kol. 4,5) en standvastig de toekomstige heerlijkheid verwachten vgl. (Rom. 8,25). Laat hen deze hoop nu niet in hun binnenste boezem verbergen, maar er ook in de structuren van het leven in de wereld uitdrukking aan geven door voortdurende bekering en door strijd 'tegen de Wereldbeheersers van deze duisternis, tegen de boze geesten' (Ef. 6,12).

Evenals de sacramenten van de nieuwe wet, die het leven en het apostolaat van de gelovigen voeden, de nieuwe hemel en de nieuwe aarde vgl. (Apok. 21,1) voorafbeelden, evenzo worden de leken moedige verkondigers van het geloof in de toekomstige goederen vgl. (Heb. 11,1), indien zij bij hun geloofsleven zonder aarzelen ook de geloofsblijdenis voegen. Deze evangelisatie, met name het brengen van de boodschap van Christus door het Levensgetuigenis, gepaard met het woord, verkrijgt een specifiek kenmerk en een bijzondere doelmatigheid door het feit, dat zij in de gewone levenssituatie van de wereld ter hand wordt genomen. Bij deze taak komt de belangrijke waarde aan het licht van die levensstaat die door een speciaal sacrament geheiligd wordt, met name het huwelijks- en gezinsleven. Daar ligt een oefenveld en een uitstekende school voor lekenapostolaat, waar de christelijke godsdienst heel de levensinstelling doordeesemt en haar van dag tot dag verder omvormt. Daar hebben de echtgenoten hun eigen roeping om voor elkaar en voor hun kinderen de boodschappers te zijn van het geloof en de liefde van Christus. De christelijke familie is de machtige heraut zowel van de reeds aanwezige kracht van het rijk van God als van de hoop op gelukkig leven. Haar voorbeeld en getuigenis leveren aldus het bewijs van de zondigheid van de wereld, maar voor degenen die de waarheid zoeken, scheppen zij licht.

Dientengevolge kunnen en moeten de leken, ook wanneer zij door tijdelijke zorgen in beslag worden genomen, een kostbare bijdrage leveren voor de evangelisatie van de wereld. Enkel en onder hen voorzien, wanneer de gewijde bedienaars ontbreken of door een vervolgingsregime verhinderd worden, naar best vermogen in de vervanging van sommige gewijde functies. Meerderen onder hen besteden hun volledige krachten aan het werk van het apostolaat. Allen dienen evenwel zonder uitzondering aan de uitbreiding en groei van het rijk van Christus in de wereld mee te werken. Daarom zullen de leken hun best doen om dieper in de kennis van de geopenbaarde waarheid door te dringen en met aandrang de gave van wijsheid van God moeten afsmeaken.

36. Christus, gehoorzaam geworden tot de dood toe en daarom door de Vader verhoogd vgl. (Fil. 2,8-9), is in de glorie van zijn rijk binnengegaan. Alles is Hem onderworpen, totdat Hij zichzelf en

heel de schepping aan de Vader onderwerpt, opdat God alles in allen zou zijn vgl. (1 Kor. 15,27-28). Deze macht heeft Hij aan zijn leerlingen meegedeeld, om ook de koninklijke vrijheid te verwerven en om door zelfonthechting en heilig leven het rijk van de zonde in eigen schoot te overwinnen vgl. (Rom. 6,12); meer nog, om Christus ook in de anderen te dienen en aldus, door nederigheid en geduld, hun broeders terug te brengen naar de Koning: Hem dienen is pas waarlijk heersen. De Heer immers wil zijn rijk ook door de lekengelovigen uitbreiden, zijn rijk namelijk 'van waarheid en leven, heiligheid en genade, gerechtigheid, liefde en vrede'.¹¹⁵ In dit rijk zal het scepself zelf bevrijd worden uit de slavernij van de vergankelijkheid en ingaan in de glorierijke vrijheid van de kinderen van God vgl. (Rom. 8,21). Hoe heerlijk is die belofte! Hoe heerlijk de stelregel die aan de leerlingen gegeven wordt: 'Alles is van u, maar gij zijt van Christus en Christus is van God!' (1 Kor. 3,22-23).

De gelovigen moeten dus de binnenste wezenskern van heel de schepping, haar waarde en haar gerichtheid naar de lof van God erkennen en ook door hun werkzaamheid op het vlak van de wereld elkaar tot heiliger leven behulpzaam zijn, zodat de wereld, met de Geest van Christus doordrenkt, in gerechtigheid, liefde en vrede haar einddoel doelmatiger zou bereiken. Bij de universele vervulling van deze opdracht komt de voornaamste plaats, aan de leken toe. Door hun bekwaamheid in de profane vakken en door hun activiteit, die dank zij de genade van Christus inwendig veredeld wordt, dragen zij er krachtig toe bij om de geschapen waarden volgens de beschikking van de Schepper en in het licht van zijn woord te ontwikkelen, door hun menselijke arbeid, hun technische vaardigheid, hun hoofse cultuur, tot nut van volstrekt alle mensen; evenzo om deze goederen rechtmatiger onder allen te verdelen en ze met eerbiediging van hun eigen aard op de bevordering van de menselijke en christelijke vrijheid af te stemmen. Zo zal Christus door de leden van zijn Kerk heel -de mensenmaatschappij steeds meer met zijn heil brengend licht doorstralen.

Door hun krachten samen te bundelen, zullen de leken boven, dien de instellingen en levensvoorwaarden van de wereld waar ze tot zonde aanleiding geven dusdanig saneren, dat hun invloed met de voorschriften van de rechtvaardigheid overeenkomt en de beoefening van de deugd veeleer vergemakkelijkt dan verhindert. Aldus handelend zullen zij de cultuur en de menselijke daden met morele waarde doordrenken. Op die wijze zullen zij tevens de akker van de wereld voor het zaad van het woord van God ontvankelijk maken en voor de Kerk de poorten wijder openstellen, waardoor de boodschap van vrede in de wereld kan binnentreden.

In het voordeel zelf van de heilseconomie moeten de gelovigen zeer duidelijk onderscheid leren maken tussen de rechten en plichten die hun als leden van de Kerk toekomen en die welke hun als burgers van de mensenmaatschappij toebehoren. Beide verhoudingen moeten zij harmonisch met elkaar trachten te verbinden, nooit vergetend, dat in elke tijdelijke aangelegenheid het christelijk geweten hun leidraad moet zijn. Want geen enkele menselijke activiteit, zelfs niet op tijdelijk gebied, kan aan Gods heerschappij onttrokken worden. In onze tijd is het van het hoogste belang dit onderscheid en die harmonie tegelijk in het gedrag van de gelovigen zo helder mogelijk te doen uitstralen, opdat de zending van de Kerk aan de bijzondere situatie van de moderne wereld vollediger zou kunnen beantwoorden. Want evenals men erkennen moet, dat de aardse staat, die terecht op de zorg voor het tijdelijke is afgestemd, door eigen beginselen beheerst wordt, evenzo is het noodlottige systeem dat de maatschappij zonder enige inachtneming van de godsdienst tracht uit te bouwen en de godsdienstvrijheid van de burgers bestrijdt en ontwricht met reden te verwerpen.¹¹⁶

37. Zoals alle christengelovigen hebben de leken het recht uit de geestelijke schat van de Kerk voornamelijk de hulpmiddelen van het woord van God en van de sacramenten door bemiddeling van hun gewijde herders met overvloed te ontvangen¹¹⁷ en met de vrijmoedigheid en het vertrouwen die kinderen van God en broeders in Christus betamen hun noden en verlangens aan hun leiders voor te leggen. Naar de mate van de kennis, de bevoegdheid en de bekwaamheid waarover zij beschikken, zijn zij gemachtigd en meermalen zelfs verplicht hun mening uit te spreken in aangelegenheden die het welzijn van de Kerk aanbelangen.¹¹⁸ Dit dient, waar het mogelijk is, te geschieden door instellingen die daartoe door de Kerk worden opgericht en altijd met waarachtigheid, moed en voorzichtigheid, in eerbied en liefde voor degenen die krachtens hun heilig ambt in de persoon van Christus optreden.

Zoals alle christengelovigen behoren de leken al hetgeen de gewijde herders, die immers Christus vertegenwoordigen, als leraren en bestuurders van de Kerk voorschrijven met christelijke gehoor

zaamheid zonder aarzelen te aanvaarden. Zo volgen zij het voorbeeld van Christus na, die door zijn gehoorzaamheid tot de dood toe de heilzame weg naar de vrijheid van de kinderen van God voor alle mensen heeft opengesteld. Laten zij ook niet vergeten hun leiders in het gebed aan God aan te bevelen; want zij zijn het die, wetend dat zij over onze zielen rekenschap moeten afleggen, waken, opdat zij het met blijdschap mogen doen en niet onder zuchten vgl. (Heb. 13,17).

Laten de gewijde herders van hun kant de waardigheid en verantwoordelijkheid van de leken in de Kerk erkennen en bevorderen, van hun wijze raad dankbaar gebruik maken, hun in de dienst van de Kerk met vertrouwen opdrachten verlenen, bewegingsvrijheid en ruimte voor hen scheppen, meer nog, hen aanmoedigen om ook uit eigen beweging tot handelen over te gaan. Met vaderlijke liefde behoren zij de initiatieven, wensen en verlangens die door de leken naar voren zijn gebracht aandachtig in Christus te onderzoeken.¹¹⁹ De rechtmatige vrijheid, die aan allen in de tijdelijke maatschappij toekomt, dienen de herders bereidwillig te erkennen.

Van die vertrouwelijke omgang tussen leken en herders is voor de Kerk zeer veel goeds te verwachten: daardoor immers voelen de leken hun zin voor verantwoordelijkheid versterkt, hun ijver wordt aangevuurd en hun krachten worden veel gemakkelijker samengevoegd met het werk van de herders. Dezen kunnen op hun beurt, gesteund door de ervaring van de leken, zowel op geestelijk als op tijdelijk gebied, dan genuanceerder en juist oordelen, zodat heel de Kerk, door al haar leden gesterkt, haar zending voor het leven van de wereld krachtadiger kan vervullen.

38. Iedere leek moet voor het aanschijn van de wereld de getuige zijn van de verrijzenis en het leven van de Heer Jezus en het teken van de levende God. Allen tezamen en ieder afzonderlijk voor zijn deel moeten zij de wereld met geestelijke vruchten verrijken vgl. (Gal. 5,22) en in die wereld de geest verspreiden waarmee de armen, zachtmoedigen en vreedzamen, die door de Heer in het evangelie zalig geprezen worden, bezielde zijn vgl. (Mt. 5,3-9). Met één woord: 'hetgeen de ziel is in het lichaam, dat moeten de christenen zijn in de wereld'.¹²⁰

HOOFDSTUK V

De algemene roeping tot heiligheid in de Kerk

39. Volgens ons geloof is de Kerk, waarvan deze heilige kerkvergadering het mysterie voorhoudt, onwankelbaar heilig. Christus immers, de Zoon van God, die samen met de Vader en de Heilige Geest met de woorden 'Gij alleen zijt de Heilige' begroet wordt,¹²¹ heeft de Kerk als zijn bruid bemind en zichzelf voor haar overgeleverd om haar te heiligen vgl. (Ef. 5,25-26). Hij heeft haar met zichzelf als zijn lichaam verenigd en haar met de gave van de Heilige Geest tot glorie van God gevuld. Daarom zijn allen in de Kerk, of ze nu zelf tot de hiërarchie behoren of onder haar leiding staan, tot heiligheid geroepen, volgens het woord van de apostel: 'God wil dat gij u heiligt' (1 Tess. 4,3); vgl. (Ef. 1,4). Deze heiligheid van de Kerk blijkt en moet voortdurend blijken uit de vruchten van genade die de Heilige Geest in de gelovigen voortbrengt. Op velerlei wijzen komt zij tot uitdrukking bij ieder die in zijn levensstaat naar de volmaaktheid van de liefde streeft en aldus de anderen sticht. Op een eigen wijze treedt zij te voorschijn in de zogenaamde evangelische raden. De beoefening van deze raden, die vele christenen onder impuls van de Heilige Geest op zich nemen, hetzij privé, hetzij in een levensvorm of -staat die in de Kerk is bekrachtigd, brengt in de wereld een lichtend voorbeeld en getuigenis van deze heiligheid tot stand en moet dit ook tot stand brengen.

40. De goddelijke Leraar en het Toonbeeld van alle volmaaktheid, de Heer Jezus, heeft aan al zijn leerlingen zonder uitzondering, tot welke staat ze ook behoren, de levensheiligheid voorgeschreven waarvan Hijzelf de oorsprong en tevens de voltrekker is: 'Weest dus volmaakt, zoals uw Vader in de hemel volmaakt is' (Mt. 5,48).¹²² Tot allen immers heeft Hij de Heilige Geest gezonden, die hen van binnen uit beweegt om God te beminnen met geheel hun hart, geheel hun ziel, geheel hun verstand en geheel hun kracht vgl. (Mc. 12,30) en elkaar te beminnen zoals Christus hen heeft liefgehad vgl. (Joh. 13,34); (Joh. 15,12). De leerlingen van Christus zijn geenszins volgens hun werken, maar volgens zijn heilsbestel en genade door God geroepen en in Christus gerechtvaardigd. Door het doopsel in het geloof zijn wij ware kinderen van God, deelachtig aan de goddelijke natuur en dus werkelijk heilig geworden. Zij behoren dan ook de heiligmaking die zij ontvingen in hun leven

met Gods genade te bewaren en te volbrengen. De apostel vermaant hen te leven 'zoals het heiligen betaamt' (Ef. 5,3), 'als Gods heilige en geliefde uitverkorenen tedere ontferming, goedheid en geduld te beoefenen' (Kol. 3,12) en vruchten van de Heilige Geest tot heiliging voort te brengen vgl. (Gal. 5,22); (Rom. 6,22). Daar wij allen evenwel vele malen struikelen vgl. (Jak. 3,2), moeten we steeds weer een beroep doen op de barmhartigheid van God en alle dagen bidden: 'En vergeef ons onze schulden' (Mt. 6,12).¹²³

Voor iedereen is het bijgevolg duidelijk, dat alle christengelovigen, tot welke stand of staat zij ook behoren, tot de volheid van het christelijk leven en de volmaaktheid van de liefde geroepen zijn.¹²⁴ Zelfs in de aardse samenleving bevordert deze heiligheid een meer menswaardige leefwijze. Om deze volmaaktheid te bereiken, dienen de gelovigen alle krachten aan te wenden die zij naar de maat van Christus' gave hebben ontvangen, teneinde zijn spoor te volgen en aan zijn beeld gelijkvormig te worden, in alles de wil van de Vader te volbrengen en zich aldus aan de verheerlijking van God en de dienst van de naaste van ganser harte toe te wijden. Zo zal de heiligheid van het volk van God in overvloedige vruchten openbloeien, zoals de geschiedenis van de Kerk het in het leven van zoveel heiligen overtuigend aantoonde.

41. In de menigvuldige levensvormen en -taken is het één en dezelfde heiligheid waarnaar allen streven die, door de Geest van God bewogen, aan de stem van de Vader gehoor geven, God de Vader in geest en waarheid aanbidden en de arme, nederige en kruis dragende Christus navolgen, om ook aan zijn heerlijkheid deelachtig te worden. En ieder moet zonder aarzelen volgens zijn eigen gave en opdracht voortschrijden op de weg van het levend geloof, dat de hoop verwekt en in de liefde werkdadig wordt.

Op de eerste plaats moeten de herders van de kudde van Christus, naar het voorbeeld van de eeuwige Opperpriester, de Herder en Behoeder van onze zielen, hun ambt met heiligheid en ijver, deemoed en sterkte uitoefenen. Aldus waargenomen, zal dit ambt ook voor hen een uitstekend middel tot heiliging zijn. Tot de volheid van het priesterschap verheven, ontvangen zij de sacramentele genade, om door gebed, offer en prediking de volmaakte taak van de herderlijke liefde uit te oefenen¹²⁵ bij alle vormen van hun bisschoppelijke zorg en dienst; om zonder aarzelen voor de schapen hun leven te wagen en, als voorbeeld voor de kudde vgl. (1 Petr. 5,3), ook door hun voorbeeld de Kerk onophoudelijk tot hogere heiligheid aan te sporen.

De priesters zijn naar de gelijkenis van de orde van de bisschoppen aangesteld: zij vormen hun geestelijke kroon¹²⁶ en door Christus, de eeuwige en enige Middelaar, delen zij in hun genadetaak: ook zij moeten door hun dagelijkse ambtsvervulling in liefde tot God en de naaste groeien. De band van de priesterlijke gemeenschap moeten zij in ere houden, rijk zijn in elk voortreffelijk geestelijk werk en aan allen het levend getuigenis van God voorhouden.¹²⁷ Zo zullen zij die priesters evenaren welke in de loop der tijden in een nederige en verborgen bediening een schitterend bewijs van heiligheid hebben nagelaten. De Kerk van God verkondigt hun lof. Voor hun kudde en voor geheel de Kerk zullen zij ambtshalve bidden en offers opdragen, zullen zij wel beseffen, wat zij verrichten, en navolgen, wat zij voorhouden.¹²⁸ Verre ervan om door hun apostolische zorgen, gevaren en wederwaardigheden gehinderd te worden, zullen zij daardoor veeleer tot hogere heiligheid opstijgen en uit de overvloed van de beschouwing hun actie voeden en bevorderen, tot welbehagen voor de gehele Kerk van God. Mogen alle priesters, in het bijzonder degenen die men, omwille van hun speciale wijdingstitel, diocesane priesters noemt, voortdurend gedenken, hoezeer de getrouwe band en edelmoedige samenwerking met hun bisschop tot hun heiliging bijdraagt.

Op een bijzondere manier zijn ook de bedienaren van mindere rang, op de eerste plaats de diakens, aan de zending en de genade van de Opperpriester deelachtig: zij staan in de dienst van de geheimenissen van Christus en de Kerk.¹²⁹ Van alle ondeugden moeten zij zich verre houden, aan God behagen en alles wat in het oog van de mensen heilzaam is, beoefenen vgl. (1 Tim. 3,8-10) en (1 Tim. 3,12-13). De geestelijken die door God zijn geroepen en voor zijn erfdeel zijn afgezonderd en die zich onder het waakzaam oog van de herders op de ambtsvervulling voorbereiden, moeten hun geest en hun hart op die zo verheven roeping afstemmen, zich beijveren voor het gebed, vurig zijn in de liefde, al wat waarachtig, rechtvaardig en welgevallig is, nastreven en alles tot eer en glorie van God vervullen. Daarbij komen sommige door God uitverkoren leken die door de bisschop geroepen worden om zich helemaal aan apostolische werken te wijden en die op de akker van de Heer met zeer veel vrucht arbeiden.¹³⁰

Wat de christelijke echtgenoten en ouders betreft: dezen dienen, hun eigen weg volgend, elkaar hun leven lang door trouwe liefde in de genade te ondersteunen en de kinderen die zij gaarne van God ontvingen met de christelijke leer en de evangelische deugden te doordringen. Zo immers geven zij aan iedereen het voorbeeld van een onvermoeibare en edelmoedige genegenheid, helpen zij mee aan de opbouw van de broederlijke liefdegemeenschap en worden ze getuigen en medewerkers van de vruchtbaarheid van onze moeder de Kerk, tot teken van en deelachtigheid aan de liefde waarmee Christus zijn bruid heeft bemind en zich voor haar heeft overgeleverd.¹³¹ Op een andere manier geven de weduwen en ongehuwden een soortgelijk voorbeeld: ook zij vermogen zeer veel tot de heiligheid en de werkzaamheid van de Kerk bij te dragen. Degenen die dikwijls zwaar werk te verrichten hebben, dienen door hun arbeid zichzelf te volmaken, hun medeburgers behulpzaam te zijn, de maatschappij en heel de schepping naar een hoger peil op te voeren en tenslotte Christus, die zelf handenarbeid op zich heeft genomen en samen met zijn Vader steeds voor het heil van allen aan het werk is, door ijverige liefde na te volgen, verblijd door de hoop, elkaars lasten dragend, en door hun dagelijkse arbeid zelf tot hogere, zelfs apostolische heiligheid op te stijgen.

Met Christus, die voor het heil van de wereld heeft willen lijden, mogen al degenen zich heel in het bijzonder verbonden achten die onder armoede, zwakheid, ziekte en allerlei kwalen gebukt gaan, of omwille van de gerechtigheid vervolging lijden: de Heer heeft hen in het evangelie zalig geprezen en 'de God van alle genade, die ons in Christus tot zijn eeuwige heerlijkheid heeft geroepen, zal hen na een kortstondig lijden herstellen en bevestigen, sterken en grondvesten' (1 Petr. 5,10).

Aldus zullen de christengelovigen, zonder uitzondering, in de voorwaarden, verplichtingen en omstandigheden van hun dagelijks leven, en juist door dit alles, iedere dag meer geheiligd worden, als zij alles met geloof uit de hand van de hemelse Vader aanvaarden en met de wil van God meewerken, door in hun aardse dienst de liefde waarmee God de wereld bemind heeft voor allen te doen blijken.

42. 'God is liefde; wie in de liefde blijft, blijft in God en God blijft in hem' (1 Joh. 4,16). Zijn liefde nu heeft God in ons hart uitgestort door de Heilige Geest die ons werd geschonken vgl. (Rom. 5,5). Daarom is de eerste en meest onontbeerlijke gave de liefde, waardoor wij God boven alles en de naaste om zijnentwil beminnen. Om echter deze liefde als vruchtbaar zaad te laten groeien en vrucht te laten dragen, moet iedere gelovige gaarne naar het woord van God luisteren en zijn wil, met behulp van zijn genade, metterdaad uitvoeren, dikwijls aan de sacramenten, vooral aan de eucharistie, en aan de heilige handelingen deelnemen en zich met standvastigheid toelagen op het gebed, de zelfverloochening, de ijverige broederdienst en de beoefening van alle deugden. Want de liefde, die de band van de volmaaktheid is en de vervulling van de wet vgl. (Kol. 3,14); (Rom. 13,10), beheert en bezielt alle heilsmiddelen en voert ze naar hun doel.¹³² Zo is de liefde, zowel tot God als tot de naaste, het kenmerk van de ware leerling van Christus. Zoals Jezus, de Zoon van God, zijn liefde heeft betoond door voor ons zijn leven te geven, kan niemand hogere liefde betuigen dan door voor Hem en voor zijn broeders zijn leven te geven vgl. (1 Joh. 3,16); (Joh. 15,13). Vanaf de eerste tijden werden sommige christenen geroepen om tegenover iedereen, en vooral tegenover de vervolgers, dit hoogste liefdesgetuigenis af te leggen; dit zal altijd zo blijven. De Kerk beschouwt de marteldood als een zeer verheven gave en de hoogste daad van liefde: daardoor immers wordt de leerling gelijk aan de Meester, die voor het heil van de wereld de dood vrij aanvaardde, en volgt hij Hem na in het vergieten van zijn bloed. Dit wordt aan weinigen gegeven, maar allen moeten bereid zijn om Christus tegenover de mensen te belijden en Hem onder de vervolging, die de Kerk nooit bespaard zal worden, op zijn kruisweg te begeleiden.

Evenzo wordt de heiligheid van de Kerk op bijzondere wijze bevorderd door de menigvuldige raden die de Heer in het evangelie aan zijn leerlingen ter beoefening voorstelt.¹³³ Daaronder staat op de eerste plaats de kostbare gave van de genade van God die de Vader aan sommigen schenkt vgl. (Mt. 19,11); (1 Kor. 7,7) om zich in de maagdelijke of ongehuwde staat gemakkelijker met een onverdeeld hart vgl. (1 Kor. 7,32-34) aan God alleen toe te wijden.¹³⁴ Deze volmaakte onthouding omwille van het rijk der hemelen werd in de Kerk altijd in hoge ere gehouden, als een teken en prikkel van de liefde en als een bijzonder rijke bron van geestelijke vruchtbaarheid in de wereld.

De Kerk gedenkt eveneens de vermaning van de apostel, die de gelovigen tot de liefde oproept en hen opwekt om onder hen de gezindheid te doen heersen Welke Christus Jezus bezielde, 'die Zich

zelf heeft ontledigd door het bestaan van een dienstknecht aan te nemen, ... gehoorzaam te worden tot de dood toe' (Fil. 2,7-8), en die omwille van ons 'arm is geworden, terwijl Hij rijk was' (2 Kor. 8,9). Aangezien de leerlingen deze liefde en nederigheid van Christus altijd moeten navolgen en daar getuigenis van moeten geven, is het voor onze moeder, de Kerk, een reden tot vreugde, dat er in haar midden steeds vele mannen en vrouwen te vinden zijn die de ontleding van de Verlosser van meer nabij navolgen en duidelijker voorhouden, door de armoede met de vrijheid van de kinderen van God te omhelzen en van hun eigen wil afstand te doen: zij onderwerpen zich namelijk omwille van God inzake volmaaktheid aan een mens in een mate die verder gaat dan het strikte gebod, om aan de gehoorzame Christus vollediger gelijkvormig te worden.¹³⁵

Voor alle gelovigen geldt dus de uitnodiging en verplichting om de heiligheid en de volmaaktheid van hun eigen staat na te streven. Allen moeten zij er dus op bedacht zijn om hun gemoed zo te richten, dat zij zich bij dit nastreven van de volmaakte liefde niet laten tegenhouden door het gebruik van de aardse goederen en de gehechtheid aan de rijkdom tegen de geest van de evangelische armoede in. In die zin vermaant hen de apostel: Zij die met het aardse omgaan, moeten er niet in opgaan; want de wereld die wij zien, gaat voorbij vgl. (1 Kor. 7,31).

HOOFDSTUK VI

De religieuzen

43. De evangelische raden van godgewijde maagdelijkheid, armoede en gehoorzaamheid, gesteund op het woord en het voorbeeld van de Heer en aanbevolen door de apostelen, de kerkvaders, leraars en herders, zijn aldus een goddelijke gave die de Kerk van haar Meester ontving en die ze met zijn genade altijd bewaart. Nu heeft het gezag van de Kerk zelf, onder leiding van de Heilige Geest, de zorg op zich genomen om ze nader te verklaren, hun beoefening te regelen en er ook duurzame levensvormen voor in te richten. Zo is het geschied, dat uit dit goddelijk zaad op de akker van de Heer op wonderbare wijze een wijd vertakte boom is gegroeid, met verscheidene vormen van kluisenaars- en gemeenschapsleven en verscheidene kloosterfamilies, die rijke vruchten opleveren zowel voor hun eigen leden als voor het welzijn van het gehele lichaam van Christus.¹³⁷ Deze families geven inderdaad aan hun leden de steun van een meer standvastige leefwijze, een bepaalde leer over het volmaaktheidsstreven, een broederlijke gemeenschapsgeest in de krijgsveld van Christus en een door gehoorzaamheid versterkte vrijheid: zo kunnen die leden hun religieuze professie veilig beleven en getrouw onderhouden en aldus op de weg van de liefde met geestelijke blijdschap voortschrijden.¹³⁸

Met inachtneming van de goddelijke en hiërarchische instelling van de Kerk kan men deze levensstaat niet beschouwen als een tussenvorm tussen de geestelijkheid en de lekenstand, doch van beide kanten uit worden sommige gelovigen door God geroepen om in het leven van de Kerk over een bijzondere gave te beschikken en, elk op zijn wijze, de heilszending van de Kerk ten nutte te zijn.¹³⁹

44. Door de geloften of andere gewijde banden die daarmee op hun manier overeenkomen, verplicht de gelovige zich tot de drie voornoemde evangelische raden en wordt hij volledig eigendom van God, die hij boven alles liefheeft, zodat hij op een nieuwe en bijzondere rechtsgrond in de dienst van God en van Gods eer is opgenomen. Door het doopsel was hij reeds aan de zonde gestorven en aan God toegewijd; om nu uit de doopgenade meer vrucht te kunnen halen, tracht hij door het beoefenen van de evangelische raden in de Kerk van de beletselen bevrijd te worden die zijn opgang naar vuriger liefde en meer volmaakte godsdienstigheid zouden kunnen belemmeren en tevens wordt hij aan de huldedienst van God inniger toegewijd.¹⁴⁰ Deze toewijding zal des te volmaakter zijn, naarmate zij de onverbreekbare verbintenis van Christus met de Kerk als zijn bruid door sterkere en bestendigere banden weergeeft.

Aangezien echter de evangelische raden hun beoefenaren, dank zij de liefde waartoe zij hen opvoeren,¹⁴¹ op een bijzondere wijze met de Kerk en haar mysterie verbinden, moeten de religieuzen hun geestelijk leven ook aan het welzijn van geheel de Kerk toewijden. Vandaar hun plicht om volgens hun krachten en in de vormen van hun bijzondere roeping, zowel door gebed, als door uitwendige werken, mee te arbeiden om het rijk van Christus in de zielen te vestigen en te versterken en het tot

alle streken uit te breiden. Daarom ook beschermt en bevordert de Kerk de eigen geaardheid van de verschillende religieuze instellingen.

Zo verschijnt de professie van de evangelische raden als een teken dat alle leden van de Kerk krachtig kan en moet aantrekken om de plichten van hun christelijke roeping met ijver na te komen. Daar het volk van God immers hier op aarde geen blijvende woonplaats heeft, maar naar de toekomstige optrekt, is de religieuze staat, die zijn volgelingen van de aardse bekommernis bevrijdt, bij machte om aan al de gelovigen de hemelse goederen die reeds in deze tijd aanwezig zijn duidelijker aan te tonen, getuigenis af te leggen van het nieuwe en eeuwige leven dat Christus voor ons verworven heeft en de toekomstige verrijzenis in de heerlijkheid van het hemelse rijk aan te kondigen. Deze zelfde staat is bovendien een meer onmiddellijke navolging en een altijddurende uitbeelding in de Kerk van de levensvorm die de Zoon van God heeft aangenomen, toen Hij in de wereld kwam om de wil van de Vader te volbrengen, en die Hij aan de leerlingen die Hem volgden, heeft voorgehouden. Deze staat doet tenslotte de verhevenheid van het rijk van God boven al het aardse en de hoogste eisen die daaruit volgen op bijzondere wijze uit schijnen. Hij geeft eveneens aan alle mensen het bewijs van de alles overheersende grootheid van de verheerlijkte Christus en van de onmeetbare kracht van de Heilige Geest, die in de Kerk zijn wonderbaar werk verricht. Aldus blijkt de levensstaat die op de professie van de evangelische raden berust wel niet te behoren tot de hiërarchische structuur van de Kerk, maar toch onbetwistbaar tot haar leven en heiligheid.

45. Daar de kerkelijke hiërarchie tot taak heeft het volk van God te hoeden en naar grazige weiden te voeren vgl. (Ez. 34,14), komt het haar toe de beoefening van de evangelische raden, die bijzonder bevorderlijk is voor de volmaking van de liefde tot God en de naaste, door haar wijze wetten te regelen.¹⁴² Gewillig ingaand op de aandrift van de Heilige Geest, erkent zij dan ook de kloosterregels die door hoog staande mannen en vrouwen worden opgesteld; zij bepaalt ze nader en hecht er haar officiële goedkeuring aan. Evenzo helpt zij de instituten die voor de opbouw van het lichaam van Christus waar dan ook worden opgericht met het toezicht en de bescherming van haar gezag, om ze volgens de geest van hun stichters te doen groeien en bloeien.

Om in de noodwendigheden van de gehele kudde van de Heer bete te voorzien, kart de opperherder, krachtens zijn primaat over de gehele Kerk en met het oog op het algemeen nut, elk volmaakteheidsinstituut en elk van zijn leden aan de jurisdictie van de plaatselijke ordinarius onttrekken en ze uitsluitend aan zich onderwerpen.¹⁴³ Evenzo kunnen deze instellingen aan het gezag van hun eigen patriarchaat worden overgelaten of toevertrouwd. Wat de leden van deze instituten betreft: dezen moeten bij het vervullen van de plicht die zij door hun bijzondere levensvorm tegenover de Kerk op zich hebben genomen eerbied en onderdanigheid aan de bisschoppen betuigen, overeenkomstig de kerkelijke wetten en omwille van het herderlijk gezag dat de bisschoppen in hun plaatselijke kerken uitoefenen en omwille van de eenheid en eensgezindheid die in de uitvoering van het apostolisch werk onmisbaar zijn.¹⁴⁴

Aan de religieuze professie schenkt de Kerk niet alleen haar bekrachtiging die ze tot de waardigheid van een kerkelijke stand verheft: door haar liturgische tussenkomst stelt zij ze ook duidelijk voor als een godgewijde staat. De Kerk zelf immers aanvaardt, krachtens het gezag dat God haar toekent, de geloften van de religieuzen; door haar openbaar gebed smeekt zij de bijstand en de genade van God over hen af; zij beveelt hen bij God aan en schenkt hun haar geestelijke zegening, door hun opdracht met het eucharistisch offer te verbinden.

46. De religieuzen moeten er met zorg op letten, dat de Kerk juist door hen steeds waarachtiger en duidelijker, aan gelovigen en ongelovigen, Christus laat zien zoals Hij de berg beklimt om te bidden, zoals Hij aan de scharen het rijk van God verkondigt, zieken en gewonden geneest en zondaars tot een deugdzaam leven bekeert, of de kinderen zegent en iedereen weldoet, daarbij steeds gehoorzaamend aan de wil van de Vader die Hem zond.¹⁴⁵

Tenslotte moge iedereen inzien, dat de beoefening van de evangelische raden, ook al brengt ze de verzaking van zeer hoog te schatten waarden mee, de ware opgang van de menselijke persoonlijkheid niet belemmert, doch integendeel ten zeerste bevordert. Vrijwillig aanvaard, volgens ieders persoonlijke roeping, dragen de raden immers in niet geringe mate bij tot zuivering van het gemoed en de vrijheid van de geest; voortdurend wakkeren zij de vurigheid aan van de liefde en boven alles zijn ze bij machte om de christenmens meer gelijkvormig te maken aan de levensstaat van maagde

lijkheid en armoede die Christus de Heer voor zichzelf heeft gekozen en die zijn maagdelijke moeder eveneens heeft omhelsd, zoals ook het voorbeeld van talrijke ordedichters duidelijk aantoonst. Niemand mag beweren, dat de religieuzen zich door hun toewijding van de mensen vervreemden en in de aardse maatschappij nutteloze schepselen worden. Want indien zij hun tijdgenoten soms niet rechtstreeks bijstaan, toch houden zij zich dieper, met name in het hart van Christus, met hen bezig en werken zij op geestelijke wijze met hen samen om de opbouw van de aardse stad steeds op de Heer te grondvesten en naar Hem toe te richten, opdat de bouwlieden tenslotte niet vergeefs zouden zwoegen.¹⁴⁶

Daarom, tenslotte, bemoedigt en looft deze heilige kerkvergadering de mannen en vrouwen, broeders en zusters die in abdijen, scholen ziekenhuizen of missies door hun standvastige en nederige getrouwheid aan hun roeping de bruid van Christus tot eer strekken en aan heel het mensdom edelmoedige en zeer uiteenlopende diensten bewijzen.

47. Elkeen die tot de beoefening van de raden geroepen is, moge zich beijveren om in de roeping die God hem gaf, welke dan ook, te volharden en er steeds meer aan te beantwoorden, tot overvloediger heiligheid van de Kerk, tot hoger glorie voor de ene en onverdeelde Drievuldigheid, die in en door Christus de bron en oorsprong is van alle heiligheid.

HOOFDSTUK VII

Het eschatologisch karakter van de pelgrimerende Kerk en haar eenheid met de Kerk in de hemel

48. De Kerk, waartoe wij allen in Christus Jezus geroepen zijn en waarin wij door de genade van God de heiligheid verwerven, zal slechts in de hemelse heerlijkheid voltooid worden, wanneer de tijd van het herstel van alle dingen zal aanbreken vgl. (Hand. 3,21). Samen met het menselijk geslacht zal dan ook de hele wereld, die intiem met de mens verbonden is en door hem tot haar einddoel nadert, volkomen in Christus worden hersteld vgl. (Ef. 1,10); (Kol. 1,20); (2 Petr. 3,10-13). Christus, van de aarde omhooggeheven, heeft allen tot zich getrokken vgl. (Joh. 12,32). Uit de doden verrezen vgl. (Rom. 6,9), heeft Hij over zijn leerlingen zijn leven gevende Geest uitgezonden en door Hem zijn lichaam, dat is de Kerk, tot het universeel sacrament van het heil ingesteld. Aan de rechterhand van de Vader gezeten, houdt Hij niet op in de wereld te werken om de mensen naar de Kerk te brengen en ze door haar inniger met zich te verbinden; door hen met zijn lichaam en bloed te voeden, maakt Hij hen deelachtig aan zijn verheerlijkt leven. Het beloofde herstel waarnaar wij uitzien, is in Christus reeds begonnen; de zending van de Heilige Geest heeft het op gang gebracht en door de Geest zet de Kerk het voort. Door het geloof verklaart zij ons zelfs de zin van ons tijdelijk bestaan, mits wij het werk dat de Vader ons in de wereld te doen geeft met de hoop op de toekomstige goederen ten einde brengen en van onze zaligheid werk maken vgl. (Fil. 2,12).

Het einde der tijden is dus al tot ons gekomen vgl. (1 Kor. 10,11); de vernieuwing van de wereld is onherroepelijk vastgesteld en in deze eeuw op een werkelijke wijze vooraf tot stand gebracht: want reeds hier op aarde is de Kerk met waarachtige, zij het onvolkomen heiligheid getekend. In afwachting echter van de komst van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, waarin gerechtigheid woont vgl. (2 Petr. 3,13), draagt de pelgrimerende Kerk, in haar sacramenten en instellingen, die tot deze tijd behoren, de trekken van deze eeuw die voorbijgaat en houdt zij verblijf tussen de schepselen, die zuchten en barensweeën lijden, altijd door, en uitzien naar het openbaar worden van de kinderen van God vgl. (Rom. 8,19-22).

In de Kerk zijn wij dus met Christus verbonden en met de Heilige Geest verzegeld, die 'het handgeld is van onze erfenis' (Ef. 1,14). Wij worden in waarheid zonen van God genoemd en wij zijn het ook vgl. (1 Joh. 3,1), maar wij zijn nog niet met Christus in de heerlijkheid verschenen vgl. (Kol. 3,4): dan zullen wij aan God gelijk zijn, want wij zullen Hem zien zoals Hij is vgl. (1 Joh. 3,2). Zo dan, 'zolang wij in het lichaam zijn, verblijven wij ver van de Heer' (2 Kor. 5,6). De eerstelingen van de Geest hebben wij ontvangen, doch wij zuchten over ons eigen lot vgl. (Rom. 8,23) in ons verlangen om bij Christus te zijn vgl. (Fil. 1,23). Dezelfde liefde laat ons niet los om voor Hem te leven die voor ons is gestorven en verrezen vgl. (2 Kor. 5,14-15). Daarom is het onze enige eerezucht in alles aan de Heer te behagen vgl. (2 Kor. 5,9) en leggen wij de wapenrusting Gods aan,

om te kunnen standhouden tegen de listen van de duivel en op de boze dag weerstand te kunnen bieden vgl. (Ef. 6,11-13). Daar wij echter dag noch uur kennen, moeten wij, zoals de Heer ons vermaant, voortdurend waken om bij het einde van onze enige aardse levensloop vgl. (Heb. 9,27) met Hem ter bruiloft binnen te gaan en bij de gezegenden te worden geteld vgl. (Mt. 25,31-46) en niet zoals de slechte en luie knechten vgl. (Mt. 25,26) te worden weggeworpen in het eeuwige vuur vgl. (Mt. 25,41), in de duisternis buiten, 'waar geweest is en tandengeknars' (Mt. 22,13) en (Mt. 25,30). Want voordat wij met de verheerlijkte Christus mogen heersen, moeten wij allen voor zijn rechterstoel verschijnen, 'opdat ieder het loon ontvangt voor wat hij in dit leven heeft gedaan, goed of kwaad' (2 Kor. 5,10). Bij het einde van de wereld zullen 'degenen die het goede deden, eruit te voorschijn komen tot de opstanding ten leven, maar die het kwade deden tot de opstanding ten oordeel' (Joh. 5,29); vgl. (Mt. 25,46). Wij zijn er dus van overtuigd, 'dat het lijden van deze tijd niet opweegt tegen de heerlijkheid waarvan ons de opbaring te wachten staat' (Rom. 8,18); vgl. (2 Tim. 2,11-12). Sterk in het geloof, verwachten wij 'de zalige hoop en de heerlijke Verschijning van onze grote God en Heiland, Christus Jezus' (Tit. 2,13), 'die ons armzalig lichaam zal herscheppen om het gelijkvormig te maken aan zijn verheerlijkt lichaam' (Fil. 3,21) en die komen zal 'om verheerlijkt te worden onder zijn heiligen en gevierd onder al de gelovigen' (2 Tess. 1,10).

49. Totdat de Heer dus komt in zijn majesteit en vergezeld van alle engelen vgl. (Mt. 25,31), totdat de dood zal zijn vernietigd en alles aan Hem zal zijn onderworpen vgl. (1 Kor. 15,26-27), zijn sommigen van zijn leerlingen hier op aarde op pelgrimstocht; anderen worden na hun afsterven gezuiverd; nog anderen zijn reeds verheerlijkt en genieten van 'de klare aanschouwing van de drie-enige God zoals Hij is'.¹⁴⁷ allemaal nochtans leven wij, zij het in verschillende graad en op verschillende wijze, in de gemeenschap van dezelfde liefde tot God en de naaste en zingen wij dezelfde hymne van glorie aan onze God. Allen immers die tot Christus behoren, vormen één enkele Kerk door zijn Geest te bewaren en zijn in Hem vast met elkaar verbonden vgl. (Ef. 4,16). De verbinding dus met de broeders die in de vrede van Christus ontslapen zijn, wordt geenszins onderbroken, maar veeleer, volgens het bestendig geloof van de Kerk, door de uitwisseling van geestelijke goederen verstevigd.¹⁴⁸ Daar de hemelingen immers inniger met Christus verbonden zijn, bevestigen zij heel de Kerk met groter kracht in de heiligheid; zij veredelen de eredienst die zij Hem hier op aarde opdraagt en op velerlei wijzen dragen zij tot haar bredere uitbouw bij vgl. (1 Kor. 12,12-27).¹⁴⁹ Want in het vaderland opgenomen en bij de Heer inwonend vgl. (2 Kor. 5,8), houden ze niet op door Hem, met Hem en in Hem voor ons bij de Vader ten beste te spreken¹⁵⁰ en bieden zij Hem de verdiensten aan die zij door de ene Middelaar tussen God en de mensen, Christus Jezus vgl. (1 Tim. 2,5), hier op aarde hebben verworven, door de Heer in alles te dienen en aan te vullen, wat aan de kwellingen van Christus in hun vlees ontbreekt, ten bate van zijn lichaam, dat is de Kerk vgl. (Kol. 1,24).¹⁵¹ Aldus is hun broederlijke bekommernis voor onze zwakheid een kostbare hulp.

50. In het volle bewustzijn van deze gemeenschap binnen heel het mystieke lichaam van Jezus Christus heeft de pelgrimerende Kerk, vanaf de eerste tijden van het christendom, de gedachtenis van de overledenen met diepe vroomheid gevierd¹⁵² en, daar 'het een heilige en heilzame gedachte is voor de doden te bidden, opdat zij van hun zonden verlost zouden worden' (2 Mak. 12,46), heeft zij ook zoenoffers voor hen opgedragen. Altijd heeft de Kerk aangenomen, dat de apostelen en de martelaren van Christus, die door het vergieten van hun bloed het hoogste getuigenis van geloof en liefde hebben gegeven, in Christus nauwer met ons verbonden zijn. Zij heeft hen, naast de zalige maagd Maria en de heilige engelen, met bijzondere aanhankelijkheid vereerd¹⁵³ en de hulp van hun voorspraak met aandrang afgesmeekt. Weldra telde zij bij hen nog anderen, die namelijk de maagdelijkheid en de armoede van Christus van meer nabij hebben nagevolgd,¹⁵⁴ en tenslotte al de overigen die, dank zij de schitterende beoefening van de christelijke deugden¹⁵⁵ en de bijzondere gunsten van God, aanspraak mochten maken op de vrome devotie en de navolging van de gelovigen.¹⁵⁶ Bij het aanschouwen immers van het leven van hen die Christus getrouw zijn gevolgd, voelen wij een nieuwe prikkel om de toekomstige stad op te zoeken vgl. (Heb. 13,14) en (Heb. 11,10) en ontdekken wij tevens de veiligste weg om door de wederwaardigheden van de wereld heen, volgens ieders eigen staat en omstandigheden, tot de volmaakte vereniging met Christus, dit is tot de heiligheid te geraken.¹⁵⁷ In het leven van degenen die, in onze mensheid delend, niettemin vollediger naar het beeld van Christus zijn omgevormd vgl. (2 Kor. 3,18), doet God zijn aanwezigheid en zijn ge

laat stralend voor de mensen verschijnen. Door hen spreekt God ons aan en geeft Hij ons een teken van zijn rijk,¹⁵⁸ waartoe wij door zo'n wolk van ons omringende getuigen vgl. (Heb. 12,1) en zo'n krachtige bevestiging van het evangelie in sterke mate worden aangetrokken.

Doch niet alleen omwille van hun voorbeeld gedenken wij de hemelingen, doch meer nog om door de beoefening van de broederliefde de eenheid van geheel de Kerk in de ene Geest te versterken vgl. (Ef. 4,1-6). Want zoals de christelijke gemeenschapsgeest tussen de aardse pelgrims ons dichter bij Christus brengt, evenzo verbindt onze band met de heiligen ons met Christus, van wie alle genade en het leven van het volk van God zelf als uit hun bron en oorsprong voortvloeien.¹⁵⁹ Daarom ook betaamt het ten zeerste, dat wij deze vrienden en mede-erfgenamen van Jezus Christus ook als onze broeders en onze rijke weldoeners beminnen, aan God voor hen de verschuldigde dank zouden betuigen,¹⁶⁰ hen smekend zouden aanroepen en tot hun gebed, bijstand en hulp onze toevlucht zouden nemen, om van God, door zijn Zoon Jezus Christus, onze Heer, die alleen onze Verlosser en Zaligmaker is, weldaden te verkrijgen. Inderdaad, elke oprechte betuiging van liefde die wij aan de hemelingen bewijzen, streeft uit zijn eigen aard naar en vindt zijn einddoel in Christus, 'de kroon van alle heiligen',¹⁶² en door Hem in God, die heerlijk is in zijn heiligen en in hen hoog wordt geprezen.¹⁶³

Op de meest verheven wijze echter treedt onze verbinding met de hemelse Kerk in werking bij de eredienst, vooral in de heilige liturgie, waarin de kracht van de Heilige Geest door de sacramentele tekenen op ons inwerkt en wijzelf de lof van de goddelijke majesteit met verenigde geestdrift vieren¹⁶⁴ en allen tezamen, uit elke stam en taal en volk en natie, door Christus' bloed vrijgekocht vgl. (Apok. 5,9) en in één Kerk verenigd, de drie-ene God in één lofzang verheerlijken. Bij de viering dus van het eucharistisch offer worden wij op de innigste wijze met de eredienst van de hemelse Kerk verenigd, terwijl wij in de gemeenschap de gedachtenis eren vooreerst van de glorierijke Maria altijd maagd, doch ook van de heilige jozef en de heilige apostelen en martelaren en van alle heiligen.¹⁶⁵

51. Ziedaar het eerbiedwaardig geloof van onze vaders betreffende de levende band met de broeders die in de hemelse glorie zijn opgenomen of na hun dood nog gezuiverd worden: deze heilige kerkvergadering aanvaardt dit geloof met diepe vroomheid en verkondigt opnieuw de decreten van de heilige concilies: het tweede van Nicea,¹⁶⁶ dat van Florence¹⁶⁷ en dat van Trente.¹⁶⁸ In haar herderlijke bekommernis wekt zij tevens al degenen op die met die taak belast zijn om de misbruiken, tekorten of overdrijvingen die rechts of links zouden zijn binnengedrongen te weren en trachten te verbeteren en alles tot meerdere lof van Christus en God in te richten. Aan de gelovigen moeten zij dus leren, dat de echte heiligenverering niet zozeer in de vermenigvuldiging van de uitwendige praktijken, als wel veeleer in de meer werkzame toeleg van onze liefde gelegen is; daardoor verwachten wij, tot groter nut voor onszelf en voor de Kerk, van de heiligen 'het voorbeeld van hun gedrag, de weldaad van hun gemeenschap en de hulp van hun voorspraak'.¹⁶⁹ Anderzijds moeten zij aan de gelovigen duidelijk maken, dat onze omgang met de hemelingen, als hij in het brede licht van het geloof wordt gezien, de latreutische eredienst die wij door Christus in de Geest aan de Vader brengen geenszins verzwakt, maar deze integendeel aanzienlijk verrijkt.¹⁷⁰

Wij allen immers, die kinderen van God zijn en in Christus één gezin vormen vgl. (Heb. 3,6), beoefenen gemeenschap met elkaar door onderlinge liefde en lofbetuiging aan de ene heilige Drievuldigheid en zo beantwoorden wij aan de meest innerlijke roeping van de Kerk en nemen wij bij wijze van voorsmaak deel aan de liturgie van de voltrokken heerlijkheid.¹⁷¹ Want wanneer Christus zal verschijnen en de glorierijke verrijzenis van de doden zal plaatshebben, dan zal de luister van God de hemelse stad verlichten en het Lam zal haar lamp zijn vgl. (Apok. 21,23). Dan zal de gehele Kerk van de heiligen in de hoogste liefdevervoering God en 'het Lam dat geslacht werd' aanbidden (Apok. 5,12) en eenstemmig verkondigen: 'Aan Hem die gezeten is op de troon en aan het Lam zij de lof en de eer en de roem en de kracht in de eeuwen der eeuwen' (Apok. 5,13).

HOOFDSTUK VIII

De heilige maagd en moeder van God Maria in het mysterie van Christus en de Kerk

52. In zijn hoge goedheid en wijsheid heeft God, om de verlossing van de wereld te voltrekken, 'toen de volheid van de tijd gekomen was, zijn Zoon gezonden, geboren uit de vrouw, ... opdat wij het toonschap zouden verkrijgen' (Gal. 4,4-5). 'De Zoon is voor ons, mensen, en omwille van ons heil uit de hemel neergedaald; Hij heeft het vlees aangenomen door de Heilige Geest uit de maagd Maria'.¹⁷² Dit goddelijk heilsmysterie wordt aan ons geopenbaard en voortgezet in de Kerk, die de Heer als zijn lichaam heeft ingesteld en waarin de gelovigen, die aan Christus, het Hoofd, gehecht zijn en met al zijn heiligen gemeenschap houden, ook de gedachtenis moeten vieren 'allereerst van de glorierijke Maria altijd maagd, moeder van God en onze Heer Jezus Christus'.¹⁷³

53. De maagd Maria immers, die bij de boodschap van de engel het Woord van God in haar hart en in haar schoot heeft ontvangen en het Leven voor de wereld heeft gebaard, dient als de ware moeder van God en van de Verlosser erkend en geëerd te worden. Op een meer verheven wijze verlost met het oog op de verdiensten van haar Zoon en door een innige en onverbreekbare band met Hem verenigd, werd zij met de hoogste taak en waardigheid begiftigd, de moeder van de Zoon van God te worden en daarom de geliefde dochter van de Vader en het heiligdom van de Heilige Geest. Door deze uitnemende genadegave gaat zij alle andere schepselen in de hemel en op aarde ver te boven. Maar in de stam van Adam is zij tevens ten nauwste verbonden met alle mensen die redding behoeven. Meer nog, zij is 'ten volle moeder van de ledematen (van Christus), ... omdat zij door haar liefde heeft meegewerkt aan het ter wereld brengen in de Kerk van de gelovigen, die van dit Hoofd de ledematen zijn'.¹⁷⁴ Daarom ook wordt zij begroet als een boven allen uitmuntend en heel uitzonderlijk lid van de Kerk, als haar type en voortreffelijk voorbeeld in het geloof en de liefde; en de Kerk, door de Heilige Geest onderwezen, omringt haar met kinderlijke en vrome gehechtheid als een zeer liefhebbende moeder.

54. Daarom neemt de heilige kerkvergadering zich voor, bij de uiteenzetting van de leer over de Kerk, waarin de goddelijke Verlosser het heil bewerkt, een nauwkeurige verklaring te geven zowel over de taak van de heilige maagd in het mysterie van het mens geworden Woord en het mystieke lichaam, als over de plichten van de verlostte mensen tegenover de moeder van God, moeder van Christus en moeder van de mensen, vooral van de gelovigen. Doch daarbij heeft zij niet de bedoeling een volledige uiteenzetting van de leer over Maria te geven, noch de vragen te beslechten die door het werk van de theologen nog niet tot volle klaarheid zijn gekomen. Blijven derhalve in hun recht gehandhaafd de stellingen die in de katholieke scholen vrij worden voorgedragen betreffende degene die in de heilige Kerk na Christus de hoogste en ten opzichte van ons de meest nabije plaats bekleedt.¹⁷⁵

55. De heilige geschriften van het Oude Testament en het Nieuwe Testament en de eerbiedwaardige overlevering wijzen met geleidelijk stijgende duidelijkheid op de taak van de moeder van de Verlosser in het heilbestel en stellen ze ons als het ware voor ogen. De boeken van het Oude Testament beschrijven de heilsgeschiedenis waardoor de komst van Christus in de wereld langzaam wordt voorbereid. Deze alleroudste documenten, zoals men ze leest in de Kerk en in het licht van de latere en volle openbaring begrijpt, stellen langzamerhand de figuur van de vrouw die de moeder van de Verlosser is in een duidelijker licht. Zij is het die onder deze belichting reeds profetisch doorzichtig wordt in de belofte die aan de in zonde gevallen stamouders werd geschonken betreffende de overwinning op de slang vgl. (Gen. 3,15). Evenzo is zij de maagd die een zoon zal ontvangen en baren aan wie men de naam Emmanuel zal geven vgl. (Jes. 7,14); alsmede (Mi. 5,2-3); (Mt. 1,22-23). Zij is het die uitmunt tussen de nederigen en armen van de Heer, die het heil met vertrouwen van Hem verwachten en ontvangen. In haar tenslotte, de dochter van Sion bij uitnemendheid, werden, na de lange verwachting van de belofte, de tijden vervuld en de nieuwe heilsorde ingeluid, toen de Zoon van God in haar de menselijke natuur aannam, om door de mysteries van zijn menszijn de mensen van de zonden te bevrijden.

56. De Vader van barmhartigheid nu heeft gewild, dat aan de menswording de aanvaarding zou voorafgaan door haar die voorbestemd was de moeder van Jezus te worden: zo zou de vrouw, die tot de dood had bijgedragen, ook tot het leven bijdragen. Dit geldt bijzonder treffend voor de moeder van Jezus, die het Leven zelf dat alles vernieuwt voor de wereld heeft gebaard en die door God

met de gaven werd begiftigd welke overeenkomen met een zo verheven taak. Geen wonder dus, dat bij de kerkvaders het gebruik ingang vond de moeder van God volkomen heilig en vrij van elke zondesmet te noemen, als het ware door de Heilige Geest gevormd en tot een nieuw schepsel gemaakt.¹⁷⁶ Vanaf het eerste ogenblik van haar ontvangenis met een uitzonderlijke luister van heiligheid verrijkt, wordt de maagd van Nazareth door de engel van de boodschap, op Gods bevel, als de 'genadevolle' begroet vgl. (Lc. 1,28); en aan de hemelse gezant geeft zij tot antwoord: 'Zie de dienstmaagd des Heren; mij geschiede naar uw woord' (Lc. 1,38). Zo is Maria, dochter van Adam, door haar instemming met het woord van God, de moeder van Jezus geworden. Met geheel haar hart en door geen enkele zonde weerhouden, heeft zij de goddelijke heilswil aanvaard. Als dienstmaagd van de Heer heeft zij zich geheel en al aan de persoon en het werk van haar Zoon gewijd, om afhankelijk van Hem en met Hem, door de genade van de almachtige God, in dienst te staan van het verlossingsmysterie. Terecht zijn de heilige vaders dus van mening, dat God Maria geenszins als een louter passief werktuig heeft gebruikt, maar dat zij in vrijwillig geloof en gehoorzaamheid aan het verlossingsmysterie meewerkt. Want, zegt de heilige Irenaeus, 'door haar gehoorzaamheid is zij voor haarzelf en voor het hele menselijk geslacht de oorzaak van het heil geworden'.¹⁷⁷ Vandaar dat meerdere oude vaders in hun prediking gaarne met hem bevestigen: 'De knoop van Eva's ongehoorzaamheid werd door de gehoorzaamheid van Maria ontward: hetgeen de maagd Eva door haar ongeloof gebonden had, dat heeft de maagd Maria door haar geloof ontbonden'.¹⁷⁸ Haar met Eva vergelijkend, noemen zij Maria 'de moeder van de levenden'¹⁷⁹ en zij herhalen meermalen: 'de dood kwam door Eva, het leven door Maria'.¹⁸⁰

57. Deze verbinding van Maria met de Zoon in het heilswerk komt vanaf de maagdelijke ontvangenis van Christus tot aan zijn dood tot uiting. Allereerst toen Maria met spoed opstond om Elisabet te gaan bezoeken en door deze als zalig werd begroet, omdat zij in het beloofde heil had geloofd en de Voorloper opsprong in de schoot van zijn moeder vgl. (Lk. 1,41-45). Nadien bij de geboorte, toen de moeder van God vol vreugde aan de herders en aan de wijzen haar eerst geboren Zoon heeft getoond, die haar maagdelijke ongeschondenheid niet had geschaad maar geheiligd.¹⁸¹ Toen zij Hem in de tempel, met de offergift van de arme mensen, aan God aanbood, hoorde zij Simeon terzelfder tijd voorspellen, dat haar Zoon een teken van tegenspraak zou zijn en dat een zwaard de ziel van zijn moeder zou doorboren, opdat de gezindheid van vele harten openbaar zou worden vgl. (Lc. 2,34-35). Toen zijn ouders het kind Jezus verloren en met droefheid gezocht hadden en Hem terugvonden in de tempel, waar Hij met de dingen van zijn Vader bezig was, hebben zij het woord van de Zoon niet begrepen. Zijn moeder echter bewaarde al het gebeurde met stille overweging in haar hart vgl. (Lc. 2,41-51).

58. In het openbaar leven van Jezus verschijnt zijn moeder op betekenisvolle wijze allereerst bij de aanvang, wanneer zij op de bruiloft te Kana in Galilea, door medelijden bewogen, door haar voorpraak het begin van de Messiaanse tekenen van Jezus heeft ingeleid vgl. (Joh. 2,1-11). In het verloop van zijn prediking nam zij de woorden op waarmee de Zoon, om de verhevenheid van het rijk boven alle banden van vlees en bloed te doen uitkomen, degenen zalig noemde die het woord van God aanhoren en onderhouden vgl. (Mc. 3,35); (Lc. 11,27-28), zoals zijzelf het met getrouwheid deed vgl. (Lc. 2,19) en (Lc. 2,51). Zo is ook de heilige maagd op de pelgrimstocht van het geloof voortgegaan en de vereniging met haar Zoon heeft zij standvastig volgehouden tot onder het kruis. Daar stond zij niet zonder Gods beschikking vgl. (Joh. 19,25), daar heeft zij smartelijk met haar Eniggeborene meegeleden en zich met haar moederhart bij zijn offer aangesloten, liefdevol toestemmend in de slachting van het offerlam dat uit haar was geboren. Tenslotte werd zij door dezelfde Christus Jezus, stervend op het kruis, als moeder aan de leerling gegeven met deze woorden: Vrouw, zie daar uw zoon vgl. (Joh. 19,26-27).¹⁸²

59. Daar het echter God had behaagd het mysterie van het heil van de mensen niet plechtig openbaar te maken, vooraleer Hij de Geest die door zijn Zoon was beloofd, had uitgestort, zien wij de apostelen, voor Pinksteren, 'eensgezind volharden in het gebed samen met de vrouwen, met Maria de moeder van Jezus en met zijn broeders' (Hand. 1,14). Ook Maria smeekte door haar gebeden om de gave van de Geest, die haar reeds bij de boodschap had overschaduwde. Tenslotte werd de onbevleete maagd, die voor elke smet van de erfzonde behoed was gebleven,¹⁸³ bij het einde van haar

aardse loopbaan met lichaam en ziel in de hemelse glorie opgenomen¹⁸⁴ en tot koningin van allen door de Heer verheven, om aldus vollediger gelijkvormig te worden aan haar Zoon, de Heer der heren vgl. (Apok. 19,16) en de Overwinnaar van zonde en dood.¹⁸⁵

60. Een is onze Middelaar volgens het woord van de apostel: 'Want God is één, één is ook de Middelaar tussen God en de mensen, de mens Christus Jezus, die zich als losprijs voor allen gegeven heeft' (1 Tim. 2,5-6). Welnu, de moederlijke taak van Maria tegenover de mensen verduistert of vermindert op geen enkele wijze dat enig middelaarschap van Christus, maar toont aan, hoe krachtig het is. Want elke heilsinvloed van Maria op de mensen ontstaat niet uit enige objectieve noodzaak, maar uit welbehagen van God. Uit de overvloed van de verdiensten van Christus vloeit deze heilsinvloed voort, op zijn middelaarschap is deze gevestigd; zij is daarvan volkomen afhankelijk en put daaruit haar gehele kracht. De onmiddellijke vereniging van de gelovigen met Christus wordt er geenszins door belemmerd, maar juist bevorderd.

61. De heilige maagd, van eeuwigheid samen met de menswording van het Woord van God tot moeder van God door een raadsbesluit van de goddelijke Voorzienigheid voorbestemd, werd hier op aarde de milde moeder van de goddelijke Verlosser en op heel bijzondere wijze, voor alle anderen, zijn edelmoedige gezellin en de nederige dienstmaagd van de Heer. Zij heeft Christus ontvangen, gebaard, gevoed, in de tempel aan de Vader aangeboden, bij de dood van haar Zoon op het kruis meegeleden met Hem en aldus op volstrekt enige wijze aan het werk van de Heiland meege werkt door haar gehoorzaamheid, haar geloof, haar hoop, haar vurige liefde, om het bovennatuurlijk leven van de zielen te herstellen. Daarom is zij, in de orde van de genade, onze moeder.

62. Dit moederschap nu van Maria in het genadebestel gaat zonder ophouden voort, vanaf de instemming die zij bij de boodschap in geloof heeft gegeven en waarin zij onder het kruis zonder aarzelen heeft volhard tot aan de eeuwige voleinding van de uitverkorenen. Want, ten hemel opgenomen, heeft zij deze heil brengende taak niet neergelegd, maar door haar menigvuldige voorspraak gaat zij voort ons de gaven van het eeuwige heil te bezorgen.¹⁸⁶ Met moederlijke liefde draagt zij zorg voor de broeders van haar Zoon die nog op pelgrimstocht zijn en in gevaren en angsten verkeren, totdat zij het gezegend vaderland bereiken. Daarom wordt de heilige maagd door de Kerk aangeroepen onder de titels van voorspreekster, helpster, bijstand, middelares.¹⁸⁷ Dit wordt echter zo verstaan, dat daardoor aan de waardigheid en werkdadigheid van Christus, de enige Middelaar, niets wordt afgedaan, niets wordt toegevoegd.¹⁸⁸ Geen enkel schepsel immers kan met het mens geworden Woord en de Verlosser ooit op één lijn worden gesteld. Maar zoals het priesterschap van Christus op verschillende manieren aan de bedienaren en aan het gelovige volk wordt meegedeeld en zoals de ene goedheid van God in de schepselen op verscheidene wijzen werkelijk wordt uitgespreid, evenzo gaat het met het enig middelaarschap van Christus: het verhindert de menigvuldige medewerking van de schepselen niet, maar wekt deze op door ze aan de enige bron deelachtig te maken.

De Kerk belijdt zonder aarzelen deze ondergeschikte taak van Maria; voortdurend ervaart zij deze en zij drukt ze de gelovigen op het hart, opdat zij, door deze moederlijke bescherming geholpen, zich inniger aan de Middelaar en Verlosser zouden hechten.

63. Door de gave en de taak van het goddelijk moederschap, dat haar met haar Zoon, de Verlosser, verenigt, en door haar heel bijzondere genaden en opdrachten is de heilige maagd ook met de Kerk innig verbonden: de moeder van God is het model van de Kerk, zoals de heilige Ambrosius reeds leerde, met name in de orde van het geloof, de liefde en de volmaakte eenheid met Christus.¹⁸⁹ In het mysterie immers van de Kerk, die evenals zij met reden moeder en maagd wordt genoemd, is de heilige maagd Maria voorgegaan en vormt zij op schitterende en enige wijze het voorbeeld van de maagd en van de moeder.¹⁹⁰ Want in geloof en gehoorzaamheid heeft zij de eigen Zoon van de Vader hier op aarde gebaard, en wel zonder een man te bekennen, overschaduwde door de Heilige Geest. Als de nieuwe Eva heeft zij niet aan de oude slang, maar aan de gezant van God haar geloof geschonken, dat door geen enkele twijfel werd geschonden. Zij heeft de Zoon ter wereld gebracht, die God gesteld heeft tot Eerstgeborene onder vele broeders vgl. (Rom. 8,29), de gelovigen namelijk, tot wier geboorte en opvoeding zij met moederlijke liefde bijdraagt.

64. Nu echter wordt de Kerk, die de verborgen heiligheid van Maria beschouwt, haar liefde navolgt en de wil van de Vader getrouw volbrengt, ook zelf moeder door het woord van God met getrouwheid op te nemen: door de prediking en het doopsel immers brengt zij zonen ter wereld, van de Heilige Geest ontvangen en uit God geboren, voor een nieuw en onsterfelijk leven. Ook zij is maagd: zij behoudt haar trouw aan de bruidegom gaaf en zuiver en in navolging van de moeder van haar Heer bewaart zij op maagdelijke wijze, door de kracht van de Heilige Geest, het ongerept geloof, de standvastige hoop en de oprechte liefde.¹⁹¹

65. Terwijl de Kerk in de zalige maagd de volmaaktheid reeds bereikt heeft, waardoor ze vlek noch rimpel vertoont vgl. (Ef. 5,27), moeten de gelovigen zich nog steeds inspannen om door de overwinning op de zonde in heiligheid te groeien: daarom verheffen zij hun blikken naar Maria, die door heel de gemeenschap van de uitverkorenen als een toonbeeld van deugden uitmunt. De Kerk, die in vrome overweging bij haar verwijlt en haar in het licht van het mens geworden Woord beschouwt, dringt met ontzag verder door in het diepste mysterie van de incarnatie en wordt met haar Bruidegom steeds meer gelijkvormig. Maria is in het hart van de heilsgeschiedenis binnen getreden en zij verenigt en weerspiegelt als het ware de hoogste geloofsgeheimen. Wanneer zij dus het voorwerp is van verkondiging en verering, roept zij de gelovigen op naar haar Zoon en zijn offer en naar de liefde tot de Vader. De Kerk gaat op haar beurt bij haar streven naar de glorie van Christus steeds meer op haar verheven toonbeeld lijken, door voortdurend vooruit te gaan in geloof, hoop en liefde en in alles de wil van God te zoeken en op te volgen. Daarom ook ziet de Kerk bij haar apostolisch werk terecht op naar haar die Christus ter wereld bracht, Christus namelijk die juist hierom van de Heilige Geest werd ontvangen en uit de maagd werd geboren om door de Kerk ook in de harten van de gelovigen te worden geboren en te groeien. De heilige maagd is tijdens haar leven het voorbeeld geweest van de moederlijke genegenheid waarmee allen bezielde moeten zijn die in de apostolische zending van de Kerk aan de wedergeboorte van de mensen meewerken.

66. Maria werd door de genade van God na de Zoon boven alle engelen en mensen verheven als de allerheiligste moeder van God, die in de mysteries van Christus betrokken was: daarom wordt zij terecht door de Kerk met een bijzondere verering omringd. Inderdaad, vanaf de oudste tijden wordt de heilige maagd met de titel van 'Godsmoeder' vereerd en tot haar bescherming nemen de gelovigen in al hun gevaren en noden hun toevlucht.¹⁹² Vooral vanaf het concilie van Efese is de Maria-eredienst bij het volk van God wonderbaarlijk gegroeid, in de vorm van verering en liefdebetuiging, aanroeping en navolging, naar haar eigen profetische woorden: 'Alle geslachten zullen mij zalig prijzen, omdat Hij aan mij zijn wonderwerken deed Die machtig is' (Lc. 1,48-49). Deze eredienst, zoals hij altijd in de Kerk heeft bestaan, is voorzeker van heel bijzondere aard; toch verschilt hij wezenlijk van de eredienst van aanbidding die op gelijke wijze zowel aan het mens geworden Woord als aan de Vader en de Heilige Geest wordt gebracht; hij draagt daar trouwens krachtig toe bij. Veelvuldig zijn immers de vormen van vroomheid die de Kerk tegenover de moeder van God, binnen de perken van de gezonde en rechtgelovige leer, heeft goedgekeurd naargelang van de omstandigheden van tijd en plaats en volgens de aard en aanleg van de gelovigen. Maar de verering van de moeder heeft juist als gevolg, dat de Zoon, voor wie alles geschapen is vgl. (Kol. 1,15-16) en in wie het de eeuwige Vader heeft behaagd 'de gehele Volheid te doen wonen' (Kol. 1,19), juist wordt gekend, bemind, verheerlijkt en zijn geboden worden onderhouden.

67. Deze katholieke leer is het die de heilige kerkvergadering nadrukkelijk voorhoudt. Tevens vermaant zij alle kinderen van de Kerk om de eredienst van de heilige maagd, vooral in de liturgie, met edelmoedigheid te beoefenen, de praktijken en oefeningen van godsvrucht die het leergezag ter harer ere in de loop der eeuwen heeft aanbevolen hoog te waarderen en de besluiten die in de voorbije tijden over de verering van de beelden van Christus, de zalige maagd en de heiligen afgekondigd werden vroom te onderhouden.¹⁹³ De theologen en de verkondigers van het woord van God spoort zij met nadruk aan om bij het beschouwen van de uitzonderlijke waardigheid van de heilige maagd zowel elke valse overdrijving als elke overdreven enghartigheid te vermijden.¹⁹⁴ Zich toelegend op de studie van de Heilige Schrift, de heilige vaders en kerkleraren en de verschillende kerkelijke liturgieën, onder leiding van het leergezag, zullen zij een juiste verklaring geven van de taken en

voorrechten van de heilige maagd, die altijd naar Christus verwijzen als naar de bron van alle waarheid, heiligheid en vroomheid. Met zorg moeten zij alles vermijden wat in woord of daad de gescheiden broeders of wie dan ook in dwaling zou kunnen brengen omtrent de ware leer van de Kerk. Laten de gelovigen verder indachtig zijn, dat de ware vroomheid noch in een onvruchtbare en voorbijgaande gevoelsopwelling bestaat, noch in enige ijdele lichtgelovigheid, maar voortkomt uit het waarachtig geloof, dat ons tot de erkenning brengt van de waardigheid van de moeder van God en dat ons opwekt tot kinderlijke liefde voor onze moeder en tot navolging van haar deugden.

68. Intussen is de moeder van Jezus, die reeds met lichaam en ziel in de hemel verheerlijkt is, het toonbeeld en de aanzet van de Kerk zoals ze in de toekomstige eeuw voltooid zal worden. Evenzo is zij hier op aarde, totdat de dag des Heren komt vgl. (2 Petr. 3,10), het lichtend teken van de vaste hoop en de vertroosting van het pelgrimerende volk van God.

69. Voor deze heilige kerkvergadering is het een reden tot grote vreugde en vertroosting, dat er onder de gescheiden broeders niet weinigen zijn die aan de moeder van de Heer en Verlosser de verschuldigde eer bewijzen, vooral onder de oosterse christenen, die met vurige geestdrift en vrome zin wedijveren om de moeder van God, altijd maagd, te vereren.¹⁹⁵ Laten alle gelovigen de moeder van God en de moeder van de mensen dringend erom smeken, dat zij, die de beginnende Kerk met haar gebed heeft bijgestaan, ook nu zij in de hemel boven alle gelukzaligen en engelen verheven is, in de gemeenschap van alle heiligen bij haar Zoon ten beste zal spreken, totdat alle volkerenfamilies, zowel zij die de ere naam van christenen dragen als zij die hun Verlosser nog niet kennen, in vrede en eensgezindheid tot een enkel volk van God gelukkig verenigd worden, tot glorie van de allerheiligste en onverdeelde Drievuldigheid.

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van deze dogmatische constitutie de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren mij hem bij vaste verordening goed in de Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal werd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 21 november in het jaar 1964.

Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk

Hierna volgen de handtekeningen van de vaders.

MEDEDELINGEN aan de 123e algemene vergadering op 16 november 1964 verstrekt door zijne excellentie de algemeen secretaris van het heilig concilie Voorafgaande verklarende nota

Er werd gevraagd, welke graad van theologische zekerheid dient te worden toegekend aan de leer die in het schema over de Kerk wordt uiteengezet en aan stemming wordt onderworpen.

De leerstellige commissie heeft bij de behandeling van de modi die betrekking hebben op hoofdstuk III van het schema over de Kerk op deze vraag het volgende antwoord gegeven.

‘Vanzelfsprekend moet de concilietekst altijd volgens de algemene regels, die aan iedereen bekend zijn, worden geïnterpreteerd’.

Bij deze gelegenheid verwijst de leerstellige commissie naar haar verklaring van 6 maart 1964, waarvan wij de tekst hier weergeven: ‘Rekening houdend met de conciliaire gewoonte en met het pastorale doel van het huidige concilie, beschouwt deze heilige kerkvergadering alleen die punten als door de Kerk inzake geloof en zeden gedefinieerd die zij als dusdanig duidelijk heeft aangegeven. ‘Al het overige echter dat door de heilige kerkvergadering wordt voorgehouden, moet door volstrekt alle gelovigen worden aangenomen en aanvaard als de leer van het hoogste leergezag van de Kerk volgens de zin die de heilige kerkvergadering daaraan geeft en die blijkt hetzij uit de behandelde stof hetzij uit de wijze van spreken, volgens de normen van de theologische interpretatie’.

Door het hoger gezag wordt tenslotte aan de vaders een voorafgaande verklarende nota verstrekt betreffende het IIIe hoofdstuk van het schema over de Kerk: volgens de geest en de uitspraak van deze nota moet de leer die in dat IIIe hoofdstuk wordt uiteengezet, worden uitgelegd en begrepen.

‘De commissie heeft beslist aan de behandeling van de modi de volgende algemene beschouwingen te laten voorafgaan.

1. De term college wordt niet in de strikt juridische zin aangewend, als betrof het een groep van gelijken die hun macht aan hun voorzitter zouden opdragen, maar wel als betreffende een bestendige groep waarvan de structuur en het gezag uit de openbaring is af te leiden. Daarom wordt in het antwoord op modus 12 over de twaalf uitdrukkelijk gezegd, dat de Heer hen heeft opgericht ‘als een college of bestendige groep’. Vgl. ook modus 53, c

-Om dezelfde reden worden, om het college van bisschoppen aan te duiden, ook de termen orde of corps gebruikt. Het parallellisme tussen Petrus en de overige apostelen aan de ene kant en tussen de opperherder en de bisschoppen aan de andere kant houdt niet in, dat de buitengewone machten van de apostelen op de bisschoppen zouden zijn overgegaan, noch, vanzelfsprekend, dat de macht van het hoofd en de leden in het college dezelfde zou zijn, doch alleen dat er evenredigheid bestaat tussen de eerste verhouding (Petrusapostelen) en de tweede (pausbisschoppen). Daarom ook heeft de commissie beslist in n. 22 te schrijven: niet op dezelfde, maar op gelijksoortige wijze. Vgl. modus 57.

2. Iemand wordt lid van het college dank zij de bisschopswijding en de hiërarchische gemeenschap met het hoofd en de leden van het college. Vgl. n. 22, § 1 op het einde.

Bij de wijding wordt een ontologische deelachtigheid aan de gewijde taken verleend, zoals ondubbelzinnig blijkt uit de traditie, ook uit -de liturgische traditie. Met opzet wordt het woord taken, niet het woord machten gebruikt, omdat men deze laatste term zou kunnen verstaan als een macht die onmiddellijk voor uitoefening klaar is. Om een dergelijke onmiddellijk aanwendbare macht te hebben, moet er een canonieke of juridische bepaling bijkomen vanwege het hiërarchisch gezag. Die machtsbepaling kan bestaan in de toekenning van een bijzondere functie ofwel in de aanwijzing van onderdanen. Zij wordt verleend volgens normen die door het hoogste gezag zijn goedgekeurd. Een dergelijke nadere omschrijving is uiteraard noodzakelijk, omdat de verleende machten uitgeoefend moeten worden door meerdere subjecten, die, volgens de wil van Christus hiërarchisch samenwerken. Het is evident, dat deze ‘gemeenschap’ in het leven van de Kerk volgens de tijdsomstandigheden is toegepast, vóórdat :zij in het recht als het ware werd geboekstaafd.

Daarom zegt de tekst uitdrukkelijk, dat er een hiërarchische gemeenschap met het hoofd en de leden van de Kerk vereist is. Gemeenschap is een begrip dat in de oude Kerk (en ook heden nog vooral in het oosten) in hoog aanzien staat. Het duidt echter geenszins op een vaag gevoel, maar op een organische werkelijkheid, die een juridische vorm oproept en tevens door de liefde haar bezieling krijgt. Daarom heeft de commissie nagenoeg eenstemmig besloten te schrijven: ‘in hiërarchische gemeenschap’. Vgl. modus 40, evenals hetgeen gezegd wordt onder n. 24 betreffende de canonieke zending.

De documenten van de laatste pausen omtrent de jurisdictie van de bisschoppen moeten in de zin van die noodzakelijke nadere bepaling verklaard worden.

3. Van het college, dat zonder het hoofd niet bestaat, wordt gezegd, dat ‘het eveneens het subject is van de hoogste en volledige macht over geheel de Kerk’. Dit moet men noodzakelijk aannemen, wil men de volheid van -de macht van de paus van Rome niet in twijfel trekken. Het college immers omvat noodzakelijk en altijd degene die er het hoofd van is en die binnen het college zijn taak van plaatsbekleder van Christus en herder van de gehele Kerk volledig bewaart. M.a.w. het onderscheid ligt niet tussen de paus en de bisschoppen collectief beschouwd, maar wel tussen de paus afzonderlijk en de paus samen met de bisschoppen. Daar de paus echter het hoofd van het college is, stelt hij alleen sommige handelingen die aan de bisschoppen geenszins toekomen, bijvoorbeeld het college samenroepen en leiden, de werkingsnormen goedkeuren enz. Vgl. modus 81. Aan het oordeel van de opperherder, aan wie de zorg van de hele kudde van Christus is toevertrouwd, komt het toe, vol

gens de noodwendigheden van de Kerk, die in de loop der tijden veranderen, de manier te bepalen waarop deze zorg beoefend dient te worden, hetzij op persoonlijke, hetzij op collegiale wijze. Tot het regelen, bevorderen en goedkeuren van de collegiale werkwijze, met het oog op het welzijn van de Kerk, gaat de paus naar eigen inzicht over.

4. De paus kan, als opperherder van de Kerk, zijn macht, als hij wil, op elk tijdstip uitoefenen, hetgeen door zijn ambt zelf wordt vereist. Het college echter moet, hoewel het altijd bestaat, daarom niet ononderbroken met strikt collegiale handelingen optreden, zoals trouwens blijkt uit de traditie van de Kerk. M.a.w. het is niet voortdurend 'in volle machtsuitoefening', meer zelfs, slechts bij tussenpozen treedt het met strikt collegiale handelingen op en niet zonder instemming van het hoofd. De uitdrukking niet zonder instemming van het hoofd wil voorkomen, dat men aan een afhankelijkheid tegenover een buitenstaande macht zou denken. De term 'instemming' roept integendeel de gedachte op van de gemeenschap tussen hoofd en leden en duidt aan, dat het hoofd een daad moet stellen die tot zijn eigen bevoegdheid behoort. Dit wordt uitdrukkelijk verklaard in n. 22, § 2, en uitgelegd t.z.p. op het einde. De negatieve formulering 'niet zonder instemming' omvat alle mogelijke gevallen: hieruit blijkt, dat de door het hoogste gezag goedgekeurde normen altijd opgevolgd moeten worden. Vgl. modus 84. Uit dit alles blijkt, dat het om de verbinding gaat van de bisschoppen samen met hun hoofd en nooit om een actie van de bisschoppen onafhankelijk van de paus. In dit laatste geval, bij ontstentenis van de actie van het hoofd, kunnen de bisschoppen niet collegiaal optreden, hetgeen reeds uit het begrip 'college' duidelijk is. Deze hiërarchische gemeenschap van de bisschoppen met de opperherder staat in de overlevering onbetwistbaar met glans aangegeven.

N.B. Zonder de hiërarchische gemeenschap kan de sacramenteelontologische taak, die te onderscheiden is van het canoniek-juridisch aspect, niet uitgeoefend worden. De commissie was van oordeel, dat zij niet moest ingaan op de vragen, of het om de geoorloofdheid of om de geldigheid gaat: deze vragen worden aan de discussies van de theologen overgelaten, in het bijzonder wat de macht betreft die bij de oosterse gescheidenen in feite uitgeoefend wordt: over de uitleg daaromtrent bestaan er verschillende meningen'.

+Pericles Felici

Titulair aartsbisschop van Somosate

Algemeen secretaris van het heilig concilie

3

**CONSTITUTIE
OVER DE HEILIGE LITURGIE**

SACROSANCTUM CONCILIUM

PLECHTIG UITGEVAARDIGD
DOOR ZIJNE HEILIGHEID
PAUS PAULUS VI
OP 4 DECEMBER 1963

INLEIDING

1. Het heilig concilie stelt zich ten doel het christelijk leven onder de gelovigen steeds meer te doen toenemen, die instellingen welke voor veranderingen vatbaar zijn beter aan te passen aan de behoeften van onze tijd, te bevorderen, wat kan bijdragen tot de eenheid van allen die in Christus geloven, en te versterken, wat dienstig is om allen tot de schoot van de Kerk te roepen. Daarom is het

van oordeel, dat het meer in het bijzonder ook tot zijn taak behoort te zorgen voor de vernieuwing en de bevordering van de liturgie.

2. Door de liturgie wordt immers 'het werk van onze verlossing voltrokken',¹ vooral in het heilig offer van de eucharistie. Zij draagt er in de hoogste mate toe bij, dat het leven van de gelovigen uitdrukking en openbaring wordt van het Christusmysterie en van de eigenlijke, aard van de ware Kerk, aan welke het eigen is tegelijk menselijk en goddelijk te zijn, zichtbaar en vervuld van onzichtbare werkelijkheden, opgaande in het werk en vrij voor de beschouwing, in de wereld aanwezig en toch op pelgrimstocht; en wel zo dat in haar het menselijke in ondergeschiktheid gericht is op het goddelijke, het zichtbare op het onzichtbare, het werken op het beschouwen, het heden op de toekomstige stad waarnaar wij zoeken.² Vandaar dat de liturgie de huisgenoten dagelijks opbouwt tot een heilige tempel in de Heer, tot een woonstede van God in de Geest,³ tot aan de maat die de volheid van de Christus past.⁴ Tegelijk versterkt zij op treffende wijze hun krachten voor de verkondiging van de Christus en zo toont zij aan hen die buiten staan de Kerk als een teken dat onder de volkeren is opgericht,⁵ want onder dit teken moeten de verstrooide kinderen van God worden samengebracht,⁶ totdat het wordt: één kudde, één herder.⁷

3. Daarom is het heilig concilie van oordeel, dat het nodig is ten, aanzien van de bevordering en vernieuwing van de liturgie de volgende beginselen in herinnering te brengen en de volgende richtlijnen voor de praktijk vast te stellen.

Onder deze beginselen en richtlijnen zijn er die zowel op de Romeinse ritus als op alle andere ritussen kunnen en moeten worden toegepast; maar de richtlijnen voor de praktijk die hier volgen, moeten zo verstaan worden, dat zij alleen op de Romeinse ritus betrekking hebben, tenzij het gaat om punten die uit de aard der zaak ook de andere ritussen raken.

4. In getrouwheid aan de traditie verklaart het heilig concilie tenslotte, dat de heilige moeder de Kerk alle wettig erkende ritussen als gelijkgerechtigd en als even eerbiedwaardig beschouwt en dat zij voor de toekomst wil, dat deze behouden en in alle opzichten bevorderd worden; en het wenst, dat zij, waar dit nodig is, op verantwoorde wijze in heel hun omvang volgens de geest van een gezonde traditie worden herzien en, overeenkomstig de huidige omstandigheden en behoeften, met nieuwe levenskracht worden uitgerust.

HOOFDSTUK I

De algemene beginselen voor de vernieuwing en de bevordering van de heilige liturgie

5. God, die 'wil dat alle mensen gered worden en tot de kennis der waarheid komen' (1 Tim. 2,4) en die 'eertijds vele malen en op velerlei wijzen tot onze vaders heeft gesproken door de profeten' (Heb. 1,1), heeft, toen de volheid der tijden was gekomen, zijn Zoon gezonden, het Woord dat vlees geworden en met de Heilige Geest gezalfd is, om aan de armen de blijde boodschap te verkondigen en de rouwmoedigen te genezen,⁸ 'als Geneesheer voor lichaam en ziel'⁹ en Middelaar tussen God en de mensen.¹⁰ Zijn mensheid is immers, in de eenheid van de persoon van het Woord, het werktuig geweest voor ons heil. In Christus is dan ook 'de volledige schuldvereffening tot onze verzoening geschied en ons de volheid van de goddelijke eredienst geschonken'.¹¹

Dit werk van verlossing van de mensen en volmaakte verheerlijking van God, waarvan de grote daden van God onder het volk van het Oude Verbond het voorspel waren geweest, heeft Christus de Heer bovenal voltrokken door het paasmysterie van zijn zalig lijden, zijn verrijzenis uit het dodenrijk en zijn glorievolle Hemelvaart, een mysterie waarin Hij 'onze dood heeft tenietgedaan door te sterven en ons leven hersteld door te verrijzen'.¹² Want toen Christus sluimerde op het kruis, is uit zijn zijde het bewonderenswaardig sacrament dat de gehele Kerk is, voortgekomen.¹³

6. Zoals Christus gezonden werd door de Vader, zo zond Hij ook zelf de apostelen, vervuld van de Heilige Geest, niet slechts om aan ieder schepsel de blijde boodschap te prediken¹⁴ en te verkondigen, dat de Zoon van God ons door zijn dood en verrijzenis uit de macht van de satan¹⁵ en uit de dood heeft bevrijd en overgebracht naar het rijk van de Vader, maar ook om het heilswerk dat zij

verkondigden te voltrekken door het offer en de sacramenten, welke het middelpunt zijn van heel het liturgisch leven. Zo worden door het doopsel de mensen in het paasmysterie van Christus opgenomen: mede gestorven, mede begraven, mede verrezen;¹⁶ zij ontvangen de geest van de aanneming tot kinderen, 'die ons doet uitroepen: Abba, Vader' (Rom. 8,15) en worden zo de ware aanbidders die de Vader zoekt.¹⁷ Eveneens verkondigen zij, zo dikwijls zij de maaltijd des Heren nuttigen, de dood des Heren, totdat Hij komt.¹⁸ Daarom werden op die pinksterdag, waarop de Kerk voor de wereld zichtbaar werd, 'degenen die het woord' van Petrus 'aannemen, gedoopt'. En 'zij legden zich ernstig toe op de leer der apostelen, bleven trouw aan het gemeenschappelijk leven en ijverig in het breken van het brood en het gebed... en zij loofden God en stonden bij het hele volk in de gunst' (Hand. 2,41-42), (Hand. 2,47). Sindsdien is de Kerk zonder ophouden bijeengekomen voor de viering van het paasmysterie: zij leest, wat 'in al de Schriften op Hem betrekking had' (Lc. 24,27), zij viert de eucharistie waarin 'de overwinning en triomf van zijn dood tegenwoordig worden gesteld'¹⁹ en tevens brengt zij dank 'aan God voor zijn 'onuitsprekelijke gave' (2 Kor. 9,15) in Christus Jezus, 'tot lof van zijn heerlijkheid' (Ef. 1,12), door de kracht van de Heilige Geest.

7. Om dit zo verheven werk te voltrekken, is Christus altijd bij zijn Kerk aanwezig, vooral in de liturgische handelingen. Persoonlijk is Hij aanwezig in het misoffer, zowel in de persoon van de bedienaar - 'Dezelfde offert nu door de bediening van priesters die eertijds zichzelf op het kruis heeft geofferd'²⁰ - als heel bijzonder onder de eucharistische gedaanten. Persoonlijk is Hij aanwezig door zijn kracht in de sacramenten, zodat, wanneer iemand doopt, Christus zelf doopt.²¹ Persoonlijk is Hij aanwezig in zijn woord, want Hijzelf spreekt, wanneer de heilige schriften in de Kerk gelezen worden. Persoonlijk is Hij tenslotte aanwezig, wanneer de Kerk bidt en zingt, Hijzelf die beloofd heeft: 'Waar er twee of drie verenigd zijn in mijn Naam, daar ben Ik in hun midden' (Mt. 18,20). Bij dit zo verheven werk van volmaakte verheerlijking van God en heiliging van de mensen maakt Christus de Kerk, die zijn innig geliefde bruid is, inderdaad altijd tot zijn gezellin, die haar Heer aanroept en door Hem de eeuwige Vader huldigt.

Terecht wordt de liturgie dan ook beschouwd als uitoefening van het priesterlijk ambt van Jezus Christus, waarin de heiliging van de mens door middel van waarneembare tekenen wordt betekend en - op een wijze die elk daarvan eigen is - bewerkt en waarin de openbare eredienst volledig wordt voltrokken door het mystieke lichaam van Jezus Christus, Hoofd en ledematen.

Derhalve is elke liturgische viering, als werk van Christus, de Priester, en van zijn lichaam, de Kerk, bij uitstek een heilig handelen, dat door geen enkel ander handelen van de Kerk op gelijke titel en in gelijke mate in krachtadigheid wordt geëvenaard.

8. In de liturgie hier op aarde krijgen wij bij wijze van voorproef deel aan de hemelse liturgie, die wordt gevierd in de heilige stad Jeruzalem, waarheen wij als pelgrims op weg zijn en waar aan Gods rechterzijde Christus is gezeten, de Bedienaar van het heiligdom en van het ware tabernakel.²² Wij zingen er samen met al de hemelse heerscharen de Heer het loflied van zijn heerlijkheid toe; eren de gedachtenis van de heiligen en hopen op erfdeel en gemeenschap met hen; verwachten de Verlosser, onze Heer Jezus Christus, totdat Hij, ons leven, verschijnt en wij met Hem zullen verschijnen in heerlijkheid.²³

9. De werkzaamheid van de Kerk omvat meer dan de heilige liturgie; want voordat de mensen tot de liturgie kunnen komen, moeten zij tot geloof en bekering worden geroepen: 'Hoe kan men Hem aanroepen zonder eerst in Hem te geloven? Hoe in Hem geloven zonder van Hem te hebben gehoord? Hoe kan men van Hem horen, als niemand Hem verkondigt? En hoe zullen zij Hem verkondigen, als zij niet zijn gezonden?' (Rom. 10,14-15).

Daarom verkondigt de Kerk aan hen die niet geloven de blijde boodschap van het heil, opdat alle mensen de enige ware God kennen en Hem die Hij heeft gezonden, Jezus Christus, en zich, bereid tot boete, van het kwaad afkeren.²⁴ Aan hen die geloven, moet zij steeds geloof en boetvaardigheid prediken; verder moet zij hen voorbereiden op de sacramenten, hun alles leren onderhouden wat Christus heeft bevolen²⁵ en hen winnen voor alle werken van liefde, godsvrucht en apostolaat, waardoor duidelijk moet blijken, dat de christenen wel niet van deze wereld, maar toch het licht van de wereld zijn en dat zij de Vader bij de mensen verheerlijken.

10. De liturgie is evenwel het hoogtepunt waarnaar de Kerk in al haar handelen streeft en tevens de bron waaruit al haar kracht voortvloeit. Want de apostolische werkzaamheden zijn hierop gericht, dat allen, door geloof en doopsel kinderen van God geworden, samenkomen, in de gemeenschap van de Kerk God loven, deelnemen aan het offer en de maaltijd des Heren nuttigen.

Omgekeerd zet de liturgie zelf de gelovigen ertoe aan om, verzadigd met de 'paasgeheimen', 'één van hart' te worden;²⁶ zij bidt, dat 'zij in hun levenswandel trouw mogen blijven aan wat zij in geloof hebben ontvangen';²⁷ en wanneer in de eucharistie het verbond van de Heer met de mensen wordt vernieuwd, lokt en ontvlamt dit de gelovigen tot een vurige liefde voor Christus. Zo stroomt ons dus uit de liturgie en vooral uit de eucharistie, als uit een bron, de genade toe en worden op de meest krachtdadige wijze die heiliging van de mensen en verheerlijking van God in Christus verwelkomt die het doel zijn van alle andere werken van de Kerk.

11. Wil echter deze werkdadigheid ten volle aanwezig zijn, dan is het nodig, dat de gelovigen in de juiste geestesgesteltenis tot de heilige liturgie opgaan, hun gezindheid in overeenstemming brengen met wat zij zeggen en met de genade van boven meewerken, om deze niet tevergeefs te ontvangen.²⁸ Daarom moeten de zielzorgers waakzaam erop toezien, dat bij het liturgisch handelen niet slechts de wetten betreffende de geldigheid en geoorloofdheid van de viering worden onderhouden, maar dat de gelovigen er ook met begrip, actief en met vrucht aan deelnemen.

12. Het geestelijk leven bestaat echter niet uitsluitend in het deelnemen aan de heilige liturgie. Want al is de christen geroepen tot het bidden in gemeenschap, toch moet hij ook zijn binnenkamer ingaan om in het verborgen tot de Vader te bidden²⁹ en zelfs - zoals de apostel leert - bidden zonder ophouden.³⁰ En dezelfde apostel leert ons, dat wij het sterven van Jezus altijd moeten meedragen in ons eigen lichaam, opdat ook het leven van Jezus zich openbare in ons sterfelijk vlees.³¹ Daarom bidden wij de Heer in het misoffer, dat 'Hij door de aanvaarding van de geestelijke offergave onszelf' voor zich 'tot een eeuwige offerande' make.³²

13. De oefeningen van godsvrucht van het christenvolk worden, mits zij in overeenstemming zijn met de wetten en richtlijnen van de Kerk, bijzonder aanbevolen; en dit geldt vooral, wanneer zij op last van de Apostolische Stoel geschieden.

Bijzondere waardigheid bezitten ook de godsdienstoefeningen van de particuliere kerken die op last van de bisschoppen worden gevierd, overeenkomstig de bestaande gebruiken of de wettig goedgekeurde boeken.

Men moet echter wel rekening houden met de liturgische tijden en deze oefeningen zo inrichten, dat zij harmoniëren met de heilige liturgie, in zekere zin uit de liturgie voortkomen en het volk de weg wijzen naar de liturgie, die immers door haar aard hoog boven deze oefeningen uitsteekt.

14. Onze moeder de Kerk verlangt er vurig naar, dat alle gelovigen worden gebracht tot dat volledig, bewust en actief deelnemen aan de liturgische vieringen waar de aard van de liturgie zelf om vraagt en waartoe het christenvolk, 'een uitverkoren geslacht, een koninklijke priesterschap, een heilige natie, Gods eigen volk' (1 Petr. 2,9); Vgl. (1 Petr. 2,4-5), krachtens het doopsel het recht en de plicht heeft.

Dit volledig en actief deelnemen van heel het volk moet bij de vernieuwing en bevordering van de heilige liturgie de volle aandacht krijgen. Dit is immers voor de gelovigen de voornaamste en zelfs onmisbare bron voor het verwerven van de echt christelijke geest. Daarom moet dat ook door de zielzorgers in heel hun pastorale werkzaamheid door middel van een juiste vorming met ijver worden nagestreefd.

Er bestaat hiervoor echter geen enkele kans van slagen, wanneer niet eerst de zielzorgers zelf diep worden doordrongen van de geest en de kracht van de liturgie en er leermeesters in worden. Daarom is het dringend nodig, dat er allereerst wordt gezorgd voor de liturgische vorming van de geestelijkheid. Om die reden heeft het heilig concilie besloten het volgende te bepalen.

15. De docenten van het vak liturgie in seminaries, religieuze studiehuisen en theologische faculteiten moeten goed voor hun taak worden opgeleid in speciaal daarvoor bestemde instituten.

16. Het vak liturgie moet in de seminaries en religieuze studiehuisen tot de verplichte en belangrijke vakken worden gerekend en in de theologische faculteiten tot de hoofdvakken. Het moet zowel onder theologisch en historisch als onder geestelijk, pastoraal en juridisch aspect worden gedoceerd. Bovendien moeten de docenten van de andere vakken - vooral van de dogmatische theologie, de Heilige Schrift, de theologie van het geestelijk leven en de pastoraal - ervoor zorgen, dat zij - overeenkomstig de intrinsieke eisen van ieders eigen onderwerp - het Christusmysterie en de heilsgeschiedenis zo uiteenzetten, dat daarbij het verband van deze vakken met de liturgie en de eenheid van de priesterlijke vorming duidelijk aan het licht komen.

17. De geestelijken moeten in de seminaries en religieuze huizen een liturgische vorming van hun geestelijk leven krijgen; en dat zowel door goede hulp om de heilige riten te kunnen begrijpen en er met hart en ziel aan te kunnen deelnemen, als door de viering zelf van de heilige geheimen en ook door andere oefeningen van godsvrucht die van de geest van de heilige liturgie zijn doortrokken. Eveneens moeten zij het onderhouden van de liturgische wetten aanleren. Aldus moet heel het leven in de seminaries en de instituten van de religieuzen tot in de kern met de liturgische geest doordrongen worden.

18. De seculiere en reguliere priesters die reeds werkzaam zijn in de wijngaard van de Heer, moeten niet alle geschikte middelen worden geholpen om datgene wat zij bij hun heilige functies verrichten steeds beter te begrijpen, een liturgisch leven te leiden en de gelovigen die hun zijn toevertrouwd hierin te laten delen.

19. Met ijver en geduld moeten de zielzorgers zich wijden aan de liturgische vorming van de gelovigen en hun actieve, inwendige en uitwendige deelneming, naargelang van hun leeftijd, hun situatie, hun leefwijze en hun godsdienstige ontwikkeling. Zo vervullen zij een van de meest belangrijke taken van de getrouwe uitdeler van Gods geheimen. Zij moeten hun kudde hierin niet slechts met woord maar ook met voorbeeld voorgaan.

20. Uitzendingen van de heilige handelingen via radio en televisie moeten met discretie en waardigheid geschieden, vooral wanneer het gaat om de eucharistieviering, onder leiding en verantwoordelijkheid van een deskundige, door de bisschoppen hiervoor aangewezen persoon.

21. Onze liefdevolle moeder de Kerk wil oprecht zorgen voor een algemene vernieuwing van de liturgie, opdat het christenvolk in de heilige liturgie gemakkelijker overvloedige genaden zal verwerven. De liturgie bestaat namelijk uit een deel dat onveranderlijk is, als van Godswege ingesteld, en uit veranderlijke delen, die in de loop der tijden kunnen wisselen en die zelfs moeten wisselen, wanneer er soms iets is ingeslopen dat minder goed aan de eigen aard van de liturgie zelf beantwoordt, of wanneer zij minder geschikt zijn geworden.

Bij deze vernieuwing moeten de teksten en riten zo worden opgesteld, dat zij het heilige dat zij in tekenen aanduiden duidelijker tot uitdrukking brengen en dat het christenvolk dit heilige zo gemakkelijk mogelijk kan vatten en er door een volwaardige en actieve gemeenschapsviering in kan delen. Daarom heeft het heilig concilie de volgende meer algemene richtlijnen opgesteld.

22. § 1. De regeling van de heilige liturgie hangt uitsluitend af van het gezag in de Kerk, welk gezag berust bij de Apostolische Stoel en, overeenkomstig de wettelijke voorschriften, bij de bisschop.

§ 2. Krachtens door het recht verleende volmacht komt de regeling van de liturgie binnen vastgestelde grenzen ook toe aan de verschillende bevoegde territoriale bisschoppenvergaderingen die wettig zijn geconstitueerd.

§ 3. Daarom mag volstrekt niemand anders, ook al is hij priester, op eigen gelegenheid in de liturgie iets toevoegen, weglaten, of veranderen.

23. Om de gezonde traditie te behouden en toch de weg te openen voor een wettige ontwikkeling, moet bij de herziening van elk onderdeel van de liturgie altijd eerst een nauwkeurig theologisch, historisch en pastoraal onderzoek plaatsvinden. Verder moet men zowel acht geven op de algemene

wetten betreffende de structuur en de geest van de liturgie, als op de ervaring die werd opgedaan met de jongste liturgische vernieuwing en met de indulgenten die hier en daar werden verleend. Tot vernieuwingen moet men alleen dan overgaan, als het ware en zekere belang van de Kerk dit vraagt; tevens moet men de nodige zorg aanwenden om de nieuwe vormen als het ware organisch te laten groeien uit de bestaande vormen.

Ook moet ervoor worden gewaakt, dat zo mogelijk geen aan. zienlijke verschillen van riten ontstaan tussen aangrenzende gebieden.

24. De Heilige Schrift is bij de viering van de liturgie van de hoogste betekenis. Daaruit worden immers de lezingen gehouden en in de homilie nader verklaard, alsook de psalmen gezongen; uit haar inspiratie en geest zijn de smeekgebeden, de oraties en de liturgische gezangen voortgekomen; aan haar ontleen handelingen en tekenen hun zin. Daarom moet men voor het tot stand brengen van de vernieuwing, ontwikkeling en aanpassing van de heilige liturgie die weldadige en levendige liefde voor de Heilige Schrift bevorderen waarvan de eerbiedwaardige traditie van de oosterse en van de westerse ritussen getuigt.

25. De liturgische boeken moeten zo spoedig mogelijk worden herzien, met medewerking van deskundigen en in overleg met bisschoppen uit de verschillende delen van de wereld.

26. Liturgische handelingen zijn geen private handelingen, maar vieringen van de Kerk, die 'het sacrament van de eenheid' is, dat wil zeggen het heilige volk dat is samengebracht en gerangschikt onder de bisschoppen.³³

Daarom raken zij het gehele lichaam van de Kerk; dat manifesteren zij, daarop werken zij in, terwijl de afzonderlijke leden van de Kerk er op verschillende wijze door worden beïnvloed overeenkomstig de verscheidenheid van rangen, van functies en van actief deelnemen.

27. Wanneer de riten overeenkomstig hun eigen aard een gemeenschappelijke viering vragen waarbij de gelovigen in groten getale en actief deelnemen, dan moet nadrukkelijk worden aangegeven, dat deze zo mogelijk de voorkeur dient te verkrijgen boven de particuliere en quasi-private viering. Dit geldt vooral ten aanzien van de viering van de mis - al moet men het publiek en sociaal karakter van elke mis blijven erkennen - en de bediening van de sacramenten.

28. Bij de liturgische vieringen moet iedereen, hetzij bedienaar hetzij gelovige, bij de vervulling van zijn functie uitsluitend en volledig datgene doen wat hem krachtens de aard van de zaak en de liturgische richtlijnen toekomt.

29. Ook de acolieten, de lectoren, de commentatoren en de zangers vervullen een echt liturgische bediening. Daarom moeten zij hun functie uitoefenen met die oprechte toewijding en nauwkeurigheid die passen bij een zo belangrijke bediening en die het volk van God met recht van hen verwacht.

Derhalve behoren zij, ieder op eigen wijze, echt van de, geest van de liturgie te worden doordrongen en voor een juiste en nauwkeurige vervulling van hun taak te worden gevormd.

30. Om het actief deelnemen te bevorderen, moet men ervoor zorgen, dat het volk de acclamaties, de antwoorden, het psalmgezag, de antifonen, de liederen, alsook de handelingen of gebaren en lichaamshoudingen goed verricht. Ook moet op zijn tijd een heilig stilzwijgen worden onderhouden.

31. Bij de herziening van de liturgische boeken moet er bijzondere aandacht aan worden besteed, dat de rubrieken ook het aandeel van de gelovigen regelen.

32. Afgezien van het onderscheid dat uit de liturgische functie en de heilige wijding voortkomt en afgezien van de eerbewijzen die volgens de liturgische wetten aan burgerlijke autoriteiten gegeven dienen te worden, mag in de liturgie geen aanzien van persoon of stand gelden, noch in het ceremonieel, noch in de uiterlijke praal.

33. Al is de heilige liturgie bovenal eredienst aan de goddelijke majesteit, toch bevat zij ook een aanzienlijke onderrichting voor het gelovige volk.³⁴ In de liturgie spreekt God immers tot zijn volk en verkondigt Christus nog steeds zijn blijde boodschap. Het volk geeft God dan antwoord door gezang en gebed.

Bovendien worden de gebeden welke tot God worden gericht door de priester, die als vertegenwoordiger van Christus aan het hoofd staat van de bijeenkomst, uitgesproken in naam van heel het heilige volk en van alle omstanders. En Christus en de Kerk hebben zichtbare tekenen uitgekozen die door de liturgie gebruikt worden om de onzichtbare dingen van God aan te duiden. Daarom wordt niet alleen door het lezen van 'wat tot onze lering werd opgetekend' (Rom. 15,4), maar ook door het bidden en zingen en handelen van de Kerk het geloof van de deelnemers gevoed en worden hun geesten op God gericht en aangezet om Hem een geestelijke eredienst te brengen en zijn genade in meer overvloed te ontvangen.

Daarom moeten bij het doorvoeren van de vernieuwing de volgende algemene richtlijnen in acht worden genomen.

34. De riten moeten van een nobele eenvoud zijn; zij moeten doorzichtig zijn door hun beknoptheid en onnodige herhalingen vermijden; zij moeten aangepast zijn aan het bevattingsvermogen van de gelovigen en in het algemeen niet veel uitleg nodig hebben.

35. Duidelijk moet blijken, dat rituele handeling en woord in de liturgie innig met elkaar verbonden zijn:

1. Daarom moet in de heilige vieringen een rijkere, meer afwisselende en meer aangepaste lezing van de Heilige Schrift worden ingevoerd.

2. Omdat de preek, voor zover het ritueel dit toelaat, een onderdeel is van de liturgische handeling, moet de meest geschikte plaats daarvoor ook in de rubrieken worden aangegeven; en de dienst van de prediking moet met grote getrouwheid en op waardige wijze worden vervuld. Deze prediking moet vooral geput worden uit de Heilige Schrift en de liturgie, omdat zij immers verkondiging moet zijn van de wonderbare daden van God in de geschiedenis van het heil ofwel in het mysterie van Christus, dat altijd actueel onder ons tegenwoordig en werkzaam is, vooral bij de liturgische vieringen.

3. Ook moet op allerlei wijzen aangedrongen worden op een meer direct liturgische catechese. De riten zelf moeten, indien nodig, voorzien worden van korte aansporingen, die door de priester of de bevoegde bedienaar worden uitgesproken, volgens een voorgeschreven tekst of in gelijkkluidende bewoordingen, maar uitsluitend daar waar zij op passende wijze kunnen worden ingelast.

4. Men bevordere godsdienstoefeningen waarin het woord van God wordt gevierd op de vooravonden van de grote feesten, op bepaalde wekdagen in de advent en de vasten en op zon- en feestdagen, vooral daar waar geen priester aanwezig is. In dit laatste geval dient de viering geleid te worden door een diaken of door iemand anders die daartoe door de bisschop is gemachtigd.

36. § 1. Het gebruik van de Latijnse taal moet in de Latijnse ritussen bewaard blijven, behoudens de bepalingen van het particulier recht.

§ 2. Omdat echter het gebruik van de landstaal, hetzij bij de mis, hetzij bij de bediening van de sacramenten, hetzij bij andere onderdelen van de liturgie, dikwijls zeer nuttig kan zijn voor het volk, moet er een ruimere plaats aan kunnen worden gegeven; en wel vooral bij de lezingen en aansporingen, bij bepaalde gebeden en gezangen, overeenkomstig de richtlijnen die hierover in de volgende hoofdstukken afzonderlijk worden vastgesteld.

§ 3. De bevoegde territoriale kerkelijke autoriteit van art. 22, § 2, heeft het recht, binnen de grenzen van bovenstaande richtlijnen, beslissingen te nemen over het gebruik van de landstaal en de omvang daarvan, eventueel na overleg met de bisschoppen van aangrenzende gebieden met een zelfde taal. De besluiten moeten door de Apostolische Stoel worden goedgekeurd, d.w.z. bekrachtigd.

§ 4. De vertaling van de Latijnse tekst in de landstaal die bestemd is voor gebruik in de liturgie moet door bovengenoemde bevoegde territoriale kerkelijke autoriteit worden goedgekeurd.

37. In zaken die niet het geloof of het welzijn van heel de gemeenschap raken, wenst de Kerk niet een starre gelijkvormigheid op te leggen, ook niet in de liturgie. Integendeel, zij heeft eerbied en

zorg voor de geestesgaven die de onderscheiden stammen en volkeren sieren. Al wat in de zeden van de volkeren niet onverbreekelijk met bijgeloof en dwaling vervlochten is, beoordeelt zij met welwillendheid en houdt zij, voor zover dit van haar afhangt, ongeschonden in ere; ja, soms laat zij het in de liturgie zelf toe, mits het met de beginselen van de ware en echte liturgische geest verenigbaar is.

38. De substantiële eenheid van de Romeinse ritus moet behouden blijven. Maar daar binnen moet ruimte gelaten worden voor wettige verschillen en aanpassingen aan de onderscheidene groeperingen, streken en volkeren, vooral in de missiegebieden, ook bij de herziening van de liturgische boeken. Bij de opbouw van de riten en het opstellen van de rubriekeken moet dit goed voor ogen worden gehouden.

39. Binnen de , grenzen die gesteld zijn in de authentieke uitgave van de liturgische boeken zal de bevoegde territoriale kerkelijke autoriteit van art. 22, § 2, de aanpassingen kunnen regelen, vooral inzake de bediening van de sacramenten, inzake sacramentalia, processies, liturgische taal, kerkmuziek en kerkelijke kunst, echter in overeenstemming met de fundamentele richtlijnen die in deze constitutie zijn vervat.

40. In verscheidene plaatsen en omstandigheden is echter een dieper ingrijpende aanpassing dringend gewenst en deze levert meer moeilijkheden op.

1. Daarom moet de bevoegde territoriale kerkelijke autoriteit van art. 22, § 2, met ijver en voorzichtigheid nagaan, wat hierbij uit de tradities en de aard van de afzonderlijke volkeren geschikt in de goddelijke eredienst kan worden opgenomen. Aanpassingen die nodig of nuttig worden geacht, moeten aan de Apostolische Stoel worden voorgelegd om met haar goedkeuring te worden ingevoerd.

2. De aanpassing moet echter met de nodige omzichtigheid geschieden. Daarom zal in voorkomende gevallen aan bovengenoemde territoriale kerkelijke autoriteit door de Apostolische Stoel de volmacht worden verleend om bij enkele daarvoor geschikte groeperingen en gedurende een bepaalde tijd de nodige voorafgaande experimenten toe te staan en er leiding aan te geven.

3. Omdat de liturgische wetten vooral in de missiegebieden bijzondere moeilijkheden oplegen op te leveren ten aanzien van de aanpassing, moeten bij het opstellen daarvan mensen ter beschikking staan die op het betreffende terrein deskundig zijn.

41. De bisschop moet beschouwd worden als de hogepriester van zijn kudde. Van hem is het leven in Christus van zijn gelovigen als het ware afkomstig en afhankelijk.

Daarom behoren allen veel belang te hechten aan het liturgisch leven van het bisdom rond de bisschop, vooral in de kathedrale kerk, in de overtuiging, dat de Kerk het meest zichtbaar wordt in het voltallig en actief deelnemen van heel het heilige volk van God aan dezelfde liturgische vieringen, vooral aan dezelfde eucharistie, aan het ene gebed, aan het ene altaar met aan het hoofd de bisschop, omringd door zijn priesterschaar en zijn altaardienaren.³⁵

42. Omdat de bisschop niet altijd en overal in zijn Kerk zelf heel zijn kudde kan voorgaan, moet hij noodzakelijk groeperingen van gelovigen vormen. Belangrijk zijn daaronder vooral de parochies, die plaatselijk onder een pastoor als plaatsvervanger van de bisschop staan: want deze stellen in zekere zin de zichtbare, over heel de wereld gevestigde Kerk actueel tegenwoordig.

Daarom moet er in het denken en doen van gelovigen en geestelijkheid besef worden gekweekt voor het liturgisch leven van de parochie en zijn betrekking tot de bisschop. Ook moet ernaar worden gestreefd, dat de zin voor de parochiegemeenschap tot bloei komt, heel bijzonder bij de gemeenschappelijke viering van de zondagsmis.

43. De ijver voor de bevordering en vernieuwing van de heilige liturgie wordt terecht beschouwd als een teken van Gods providentiële beschikkingen voor onze tijd, als een waaien van de Heilige Geest door zijn Kerk; Hij geeft haar leven, ja zelfs heel de wijze van religieus denken en doen van onze tijd een eigen karakter.

Om deze pastoraal-liturgische activiteit in de Kerk nog meer te bevorderen, bepaalt het heilig concilie daarom het volgende.

44. Het is dienstig, dat door de bevoegde territoriale kerkelijke autoriteit van art. 22, §2, een liturgische commissie wordt opgericht en dat deze wordt bijgestaan door deskundigen inzake de liturgiewetenschap, de kerkmuziek, de kerkelijke kunst en de pastoraal. Een instituut voor pastoraalliturgie, bestaande uit ter zake kundige leden - en dat kunnen eventueel ook leken zijn -, moet zo mogelijk deze commissie terzijde staan. Het zal de taak van deze commissie zijn om, onder leiding van bovenvermelde territoriale kerkelijke autoriteit, binnen haar gebied leiding te geven aan de pastoraal-liturgische activiteit, alsook onderzoekingen en noodzakelijke experimenten te bevorderen, wanneer het erom gaat aan de Apostolische Stoel aanpassingen voor te stellen.

45. Evenzo dient in elk bisdom een commissie voor de heilige liturgie te bestaan ter bevordering van de liturgische activiteit onder leiding van de bisschop. Soms kan het nuttig zijn, dat meer bisdommen één enkele commissie samenstellen om in gemeenschappelijk overleg het liturgisch leven te bevorderen.

46. Naast de commissie voor de heilige liturgie moeten in elk bisdom zo mogelijk ook commissies voor kerkelijke kunst worden opgericht.

Het is nodig, dat deze drie commissies zich in samenwerking aan hun taak wijden; zelfs zal het dikwijls wenselijk zijn, dat zij tot één commissie worden samengesmolten.

HOOFDSTUK II

Het heilig mysterie van de eucharistie

47. Tijdens het laatste avondmaal, in de nacht waarin Hij werd overgeleverd, heeft onze Verlosser het eucharistisch offer van zijn lichaam en bloed ingesteld, om daardoor het kruisoffer door de eeuwen heen te bestendigen tot aan zijn wederkomst en zo aan zijn geliefde bruid, de Kerk, een gedachtenisviering van zijn dood en verrijzenis toe te vertrouwen: sacrament van goedheid, teken van eenheid, band van liefde,³⁶ paasmaaltijd, waarbij Christus genuttigd, het hart met genade vervuld en ons een onderpand van de toekomstige heerlijkheid wordt gegeven.³⁷

48. Daarom zorgt de Kerk er met alle inspanning voor, dat de christenen bij dit geloofsmysterie niet als buitenstaanders of zwijgende toeschouwers aanwezig zijn, maar dat zij er door middel van de riten en gebeden een goed begrip van krijgen en zo bewust, met godsvrucht en actief aan de heilige handeling deelnemen, in het woord van God worden onderwezen, aan de tafel van het lichaam des Heren worden gesterkt, dank brengen aan God, zichzelf leren offeren door de aanbidding van het onbevleete Slachtoffer - niet alleen door de handen van de priester maar ook samen met hem - en van dag tot dag door Christus, de Middelaar, vollediger worden gebracht tot de eenheid met God en onder elkaar,³⁸ opdat uiteindelijk God alles in allen zij.

49. Opdat dus het misoffer, ook door de gestalte van de riten, zijn volle pastorale uitwerking zal krijgen, treft het heilig concilie, met het oog op de missen die vooral op zondagen en geboden feestdagen samen met het volk worden gevierd, de volgende besluiten.

50. Het vaste misritueel moet zo worden herzien, dat het eigen karakter van elk van de onderdelen en hun onderlinge samenhang duidelijker spreken en een godvruchtig en actief deelnemen van de gelovigen gemakkelijker wordt.

Daarom moeten de riten met eerbiediging van hun kern vereenvoudigd worden; de doublures en onnutte toevoegingen die in de loop der tijden zijn aangebracht, moeten worden weggelaten; anderszijds moeten sommige dingen die door de ongunst van de tijden in onbruik zijn geraakt, naargelang zij nuttig of nodig schijnen, worden hersteld in de geest van de oude voorschriften van de eerbiedwaardige vaders.

51. Om de tafel van het woord van God voor de gelovigen rijker aan te richten, moeten de schatkamers van de bijbel in ruimere mate worden opengesteld, en wel zo dat binnen een vastgesteld aantal jaren het belangrijkste deel van de Heilige Schrift aan het volk wordt voorgelezen.

52. De homilie, waarin de geloofsmysterieën en de richtlijnen voor het christelijk leven in de loop van het kerkelijk jaar vanuit de gewijde tekst worden uiteengezet, verdient als onderdeel van de liturgie zelf de hoogste aanbeveling; in de missen die op zondagen en geboden feestdagen samen met het volk worden gevierd, mag zij zeker niet worden weggelaten, tenzij om een ernstige reden.

53. 'De gemeenschappelijke voorbede' of 'het gebed van de gelovigen', na het evangelie en de homilie, moet worden hersteld, vooral op de zondagen en geboden feestdagen, opdat samen met het volk worde gebeden voor de heilige Kerk, voor hen die gezag over ons uitoefenen, voor hen die gebukt gaan onder allerlei noden, alsook voor alle mensen en het heil van heel de wereld.³⁹

54. In de missen die met het volk worden gevierd, kan, overeenkomstig art. 36 van deze constitutie, aan de landstaal een passende plaats worden gegeven, vooral bij de lezingen en de 'gemeenschappelijke voorbede' en, naargelang van de plaatselijke omstandigheden, ook bij de gedeelten die het volk toekomen.

Toch moet ervoor worden gezorgd, dat de christenen de hun toekomende gedeelten van het ordinarium van de mis ook in de Latijnse taal tezamen kunnen zeggen of zingen.

Wanneer echter ergens een nog ruimer gebruik van de landstaal in de mis van belang schijnt te zijn, moet men zich houden aan wat in art. 40 van deze constitutie wordt voorgeschreven.

55. De meer volmaakte deelneming aan de mis die hierin bestaat, dat de gelovigen na de communie van de priester het lichaam des Heren uit hetzelfde offer ontvangen, wordt bijzonder aanbevolen. De communie onder beide gedaanten kan, zonder aantasting van de dogmatische beginselen die door het concilie van Trente zijn vastgesteld,⁴⁰ in door de Apostolische Stoel nader aan te duiden gevallen, zowel aan geestelijken en religieuzen als aan leken, volgens het oordeel van de bisschoppen, worden toegestaan, zoals bijvoorbeeld aan de gewijden in de mis van hun heilige wijding, aan de geprofeuten in de mis van hun religieuze professie, aan de neofieten in de mis die onmiddellijk op het doopsel volgt.

56. De twee delen waaruit de mis als het ware is samengesteld, namelijk de liturgie van het woord en de eucharistische liturgie, zijn zo nauw met elkaar verbonden, dat zij één daad van eredienst uitmaken. Daarom spoort de heilige kerkvergadering de zielzorgers met aandrang aan om bij het catechetisch onderricht de gelovigen goed te leren, dat men aan de mis in haar geheel moet deelnemen, vooral op zondagen en geboden feestdagen.

57. § 1. De concelebratie, die zo goed de eenheid van het priesterschap tot uitdrukking brengt, is tot op heden in de Kerk in gebruik gebleven, zowel in het oosten als in het westen. Daarom heeft het concilie de volmacht om te concelebreren willen uitbreiden tot de volgende gevallen:

1° a. de chrismanis en de avondmis op witte donderdag;

b. de missen bij concilies, bisschoppenvergaderingen en synoden;

c. de mis bij de abtswijding.

2° Vervolgens, mits verlof wordt gegeven door de ordinarius aan wie het toekomt over de wenselijkheid van de concelebratie te oordelen:

a. de conventsmis en de voornaamste mis in de kerken, wanneer het belang van de christenen niet vraagt om afzonderlijke celebratie van alle aanwezige priesters;

b. de missen bij elke soort van bijeenkomsten van seculiere of reguliere priesters.

§ 2. 1° Het komt aan de bisschop toe de praktijk van de concelebratie in zijn bisdom te regelen.

2° Iedere priester moet echter altijd de volmacht blijven behouden om afzonderlijk de mis te celebreren, maar niet gedurende de concelebratie in dezelfde kerk en niet op witte donderdag.

58. Er moet een nieuwe concelebratieritus opgesteld en in het Romeins pontificaal en missaal ingelast worden.

HOOFDSTUK III

De overige sacramenten en de sacramentaliën

59. De sacramenten hebben tot doel de heiliging van de mensen, de opbouw van het lichaam van Christus en tenslotte de eredienst die wij God moeten brengen; maar als tekenen strekken zij ook tot onderrichting. Zij veronderstellen niet alleen het geloof, maar voeden het, versterken het, brengen het tot uitdrukking, door woorden en zaken; daarom worden zij dan ook sacramenten van het geloof genoemd. Zij geven genade, maar de viering ervan brengt de gelovigen tevens in de goede gesteltnis om deze genade met vrucht te ontvangen, God te eren zoals het behoort en de liefde te beoefenen.

Het is dan ook van het hoogste belang, dat de gelovigen de sacramentele tekenen gemakkelijk kunnen begrijpen en telkens weer met grote zorgzaamheid naderen tot die sacramenten welke zijn ingesteld om het christelijk leven te onderhouden.

60. Daarnaast heeft onze heilige moeder de Kerk sacramentaliën ingesteld. Dit zijn heilige tekenen waardoor naar, het voorbeeld van de sacramenten voornamelijk uitwerkingen van geestelijke aard worden aangeduid en op grond van het smeekgebed van de Kerk verkregen. Door deze sacramentaliën worden de mensen in de juiste gesteltnis gebracht om de eigenlijke uitwerking van de sacramenten te ontvangen en worden de verscheidene levensomstandigheden geheiligd.

61. Zo bewerkt de liturgie van de sacramenten en sacramentaliën, dat voor de gelovigen, zo zij goed gestemd zijn, bijna elke gebeurtenis in hun leven een heiliging verkrijgt door de goddelijke genade die voortvloeit uit het paasmysterie van het lijden, de dood en de verrijzenis van Christus, waaraan alle sacramenten en sacramentaliën hun kracht ontleen, en dat vrijwel elk eerzaam gebruik van de stoffelijke dingen gericht kan worden op dit doel: de heiliging van de mens en de verheerlijking van God.

62. Omdat echter in de loop der tijden in de riten van de sacramenten en sacramentaliën wel iets is binnengeslopen dat hun aard en doel in onze tijd minder duidelijk doet blijken en het dus nodig is daarin een en ander aan de behoeften van onze tijd aan te passen, bepaalt het heilig concilie het volgende over hun herziening.

63. Omdat het gebruik van de landstaal bij de bediening van de sacramenten en sacramentaliën dikwijls zeer nuttig kan zijn voor het volk, moet, daaraan meer plaats worden gegeven, overeenkomstig de richtlijnen die hier volgen.

a. Bij de bediening van de sacramenten en de sacramentaliën laan de landstaal worden gebruikt overeenkomstig de richtlijn van art. 36.

b. Op grondslag van de nieuwe uitgave van het Romeins rituale moeten door de bevoegde territoriale kerkelijke autoriteit van art. 22, § 2, van deze constitutie zo spoedig mogelijk particuliere ritualia in gereedheid worden gebracht die zijn aangepast aan de behoeften van de afzonderlijke gebieden. Deze zullen, na bekrachtiging van de besluiten door de Apostolische Stoel, in de betrokken gebieden in gebruik worden genomen. Bij de samenstelling van deze ritualia of bijzondere riten-collecties mogen de aanwijzingen die in het Romeins rituale aan elk van de riten voorafgaan niet worden weggelaten; dit geldt zowel voor de pastorale instructies en rubrieken als voor datgene wat van bijzondere betekenis is voor het gemeenschapsaspect van de riten.

64. Er moet weer een catechumenaat voor volwassenen worden ingesteld dat in een aantal trappen is gesplitst. De plaatselijke ordinarius zal beoordelen, of dit in de praktijk moet worden toegepast. Zo kan de tijd van het catechumenaat die bestemd is voor een doeltreffende vorming geheiligd worden door gewijde riten die op opeenvolgende tijdstippen worden gevierd.

65. In de missiegebieden zal het geoorloofd zijn om naast de initiatie-elementen die in de christelijke traditie liggen vervat ook elementen op te nemen die bij een bepaald volk in gebruik zijn, voor

zover zij aan het christelijk ritueel kunnen worden aangepast, in overeenstemming met art. 37-40 van deze constitutie.

66. De twee ritussen van het doopsel van volwassenen, zowel de eenvoudige als de plechtige waarbij rekening wordt gehouden met het herstel van het catechumenaat, moeten worden herzien; in het Romeins missaal moet een eigen mis 'Bij de toediening van het doopsel' worden ingevoegd.

67. De ritus van het doopsel van kinderen moet worden herzien en aangepast aan de reële situatie van onmondige kinderen. Ook moeten de rol van de ouders en van de peten en hun verplichtingen in de ritus zelf duidelijker tot uitdrukking komen.

68. In de doopritus mogen bijzondere regelingen voor een groot aantal dopelingen tegelijk niet ontbreken; de toepassing daarvan zal afhangen van het oordeel van de plaatselijke ordinarius. Zo moet ook een korte ritus worden samengesteld, die met name in de missiegebieden kan worden gebruikt door de catechisten en in het algemeen bij stervensgevaar door de gelovigen, wanneer geen priester of diaken aanwezig is.

69. In plaats van de ritus die de titel draagt 'Ritus ter aanvulling van weggelaten ceremonies bij een gedoopt kind' moet een nieuwe ritus worden opgesteld waarin duidelijker en beter tot uitdrukking wordt gebracht, dat een kind dat volgens de korte ritus werd gedoopt reeds in de Kerk is opgenomen.

Eveneens moet er een nieuwe ritus worden samengesteld voor degenen die tot de katholieke eredienst willen overgaan, nadat zij reeds geldig waren gedoopt. Daarin moet tot uitdrukking worden gebracht, dat zij tot het gemeenschapsleven van de Kerk worden toegelaten.

70. Buiten de paastijd kan het water voor het doopsel tijdens de doopritus zelf worden gewijd met een goedgekeurde korte formule.

71. De ritus van het vormsel moet worden herzien, mede om de innerlijke samenhang van dit sacrament met heel de christelijke initiatie duidelijker aan het licht te doen komen; daarom zal het ook passend zijn, dat aan het ontvangen van dit sacrament een vernieuwing van de doopbeloften voorafgaat.

Het vormsel kan, voor zover dit goed uitkomt, onder de mis worden toegediend; wat de ritus buiten de mis betreft: er moet een tekst worden opgesteld die als inleiding zal worden gebruikt.

72. De ritus en de teksten van het boetesacrament moeten zo worden herzien, dat zij de aard en de uitwerking van dit sacrament duidelijker tot uitdrukking brengen.

73. Het 'laatste oliesel', dat ook en beter 'zalving van de zieken' kan worden genoemd, is niet uitsluitend het sacrament van degenen die in het uiterste levensgevaar verkeren. De geschikte tijd om het te ontvangen is dan ook reeds aanwezig, wanneer een gelovige door ziekte of ouderdom in levensgevaar begint te komen.

74. Naast de afzonderlijke riten van de ziekenzalving en de teerspijze moet een aaneengesloten ritueel worden samengesteld voor het toedienen van de zalving aan een zieke na de biecht en voor het ontvangen van de teerspijze.

75. Het aantal zalvingen moet aan de omstandigheden worden aangepast en de gebeden die bij de ritus van de ziekenzalving behoren, moeten zo worden herzien, dat zij passen bij de verschillende situaties van de zieken die het sacrament ontvangen.

76. De riten van de wijdingen moeten, zowel wat de ceremonies als wat de teksten betreft, worden herzien. De toespraken van de bisschop bij het begin van een wijding of consecratie kunnen in de landstaal worden gehouden.

Bij de bisschopsconsecratie mag de handoplegging door alle aanwezige bisschoppen geschieden.

77. De ritus van de huwelijksluiting die in het Romeins rituale staat, moet zo worden herzien en verrijkt, dat duidelijker de genade van dit sacrament wordt aangeduid en de verplichtingen van de echtgenoten worden voorgehouden.

‘Wanneer sommige gebieden... andere lofwaardige gebruiken of ceremonies kennen’ bij de viering van het sacrament van het huwelijk, ‘wenst de heilige kerkvergadering uitdrukkelijk, dat deze volledig behouden zullen worden’ .1

Verder wordt aan de bevoegde territoriale kerkelijke autoriteit van art. 22, § 2, van deze constitutie de volmacht verleend, overeenkomstig art. 63, om een eigen ritus samen te stellen die is aangepast aan de gebruiken van plaats en volk; daarbij moet echter het voorschrift, dat de assisterende priester de toestemming van de huwendes vraagt en ontvangt, worden gehandhaafd.

78. Het huwelijk moet in de regel onder de mis worden gevierd, na de lezing van het evangelie en de homilie, voor het ‘gebed van de gelovigen’. De bruidszege moet zo worden verbeterd, dat de gelijke verplichting tot onderlinge trouw van beide echtgenoten goed wordt voorgehouden; hij kan in de landstaal worden uitgesproken.

Wanneer het sacrament van het huwelijk zonder mis wordt gevierd, moeten bij het begin van de ritus het epistel en het evangelie van de huwelijksmis worden voorgelezen en moet altijd aan de gehuwden de zegen worden gegeven.

79. De sacramentaliën moeten worden herzien; daarbij moet men als primaire richtlijn laten gelden, dat de gelovigen bewust, actief en zonder veel moeite kunnen deelnemen, en tevens letten op de behoeften van onze tijd. Bij de herziening van de ritualia overeenkomstig art. 63 kunnen, naargelang de behoefte dit vraagt, ook nieuwe sacramentaliën worden toegevoegd.

Het aantal zegeningen die worden voorbehouden, moet zeer gering zijn en dan uitsluitend ten gunste van bisschoppen en ordinarii.

Men moet er regelingen voor treffen, dat sommige sacramentaliën, althans in bijzondere omstandigheden en ter beoordeling van de ordinarius, kunnen worden bediend door leken die daarvoor de geschikte hoedanigheden bezitten.

80. De ritus van de maagdenwijding die in het Romeins pontificaal staat, moet een herziening krijgen.

Verder moet een ritus van de religieuze professie en de hernieuwing van de geloften worden samengesteld die zal bijdragen tot meer eenheid, eenvoud en waardigheid; deze moet, tenzij het particulier recht anders bepaalt, gevolgd worden door degenen die de professie of de hernieuwing van de geloften onder de mis afleggen.

De religieuze professie zal bij voorkeur onder de mis plaatsvinden.

81. De ritus van de uitvaart moet duidelijker het paaskarakter van het christelijk sterven tot uitdrukking brengen en beter beantwoorden aan de situaties en tradities van de onderscheiden gebieden, ook wat betreft de liturgische kleur.

82. De ritus van de begrafenis van kinderen moet worden herzien en een eigen mis krijgen.

HOOFDSTUK IV **Het goddelijk officie**

83. De Hoge priester van het nieuwe en eeuwige verbond, Christus Jezus, heeft de menselijke natuur aangenomen en daardoor de lofzang die in de hemelse troonzaal in eeuwigheid wordt gezongen, overgebracht naar dit aardse ballingsoord. Hij neemt heel de mensengemeenschap tot zich en maakt haar tot zijn gezellin in het zingen van dit goddelijk loflied.

Dit priesterlijk werk nu zet Hij voort door zijn Kerk, die niet alleen door de viering van de eucharistie maar ook op andere wijzen, en wel vooral door het verrichten van het goddelijk officie, de Heer looft zonder onderbreking en smeekt om het heil van heel de wereld.

84. Het goddelijk officie is volgens oude christelijke traditie zo ingericht, dat heel de loop van dag en nacht door de lofprijzing van God wordt geheiligd. Wanneer dan deze bewonderenswaardige lofzang naar behoren wordt uitgevoerd door de priesters en de anderen die krachtens kerkelijke regeling daarvoor zijn afgevaardigd, of door gelovigen die op goedgekeurde wijze samen met de priester bidden, dan is dat echt de stem van de bruid zelf die zich tot haar Bruidegom richt, ja zelfs het gebed van Christus samen met zijn lichaam tot de Vader.

85. Allen die dit goddelijk officie verrichten, vervullen derhalve een taak van de Kerk en delen tevens in de hoogste eer die aan de bruid van Christus toekomt; want bij de vervulling van hun taak om God te loven, staan zij voor de troon van God in naam van onze moeder de Kerk.

86. De priesters die zich aan de heilige pastorale bediening wijden, zullen hun taak van lofprijzing door het urengebed met des te meer vurigheid vervullen, naarmate zij zich er levendiger van bewust zijn, dat zij gehoor moeten geven aan de aansporing van Paulus: 'Bidt zonder ophouden' (1 Tess. 5,17); want aan het werk waarvoor zij zich inspannen, kan alleen kracht en wasdom worden gegeven door de Heer, die heeft gezegd: 'Los van Mij kunt gij niets' (Joh. 15,5); daarom zeiden de apostelen ook, toen zij diakens aanstelden: 'Wij zullen onszelf blijven wijden aan het gebed en de bediening van het woord' (Hand. 6,4).

87. Om echter te bereiken, dat de priesters en de andere leden van de Kerk het goddelijk officie in de huidige omstandigheden beter en volmaakter verrichten, heeft het heilig concilie als voortzetting van de vernieuwing, die zo gelukkig door de Apostolische Stoel werd begonnen, het volgende willen besluiten over het officie volgens de Romeinse ritus.

88. Omdat de heiliging van de dag het doel is van het officie, moet de traditionele gang van de uren zo worden ingericht, dat deze, voor zover mogelijk, weer op hun juiste tijdstip kunnen worden verricht; daarbij moet tegelijk rekening worden gehouden met de huidige levensomstandigheden waarin vooral degenen verkeren die zich wijden aan de apostolische werken.

89. Derhalve moeten bij de vernieuwing van het officie de volgende richtlijnen in acht worden genomen.

a. De lauden zijn als morgengebed en de vespers als avondgebed krachtens eerbiedwaardige traditie van geheel de Kerk de twee spijlen van het dagelijks officie; daarom moeten zij als de voornaamste uren worden beschouwd en zo ook worden gevierd.

b. De completen moeten zo worden ingericht, dat zij goed passen bij het eind van de dag.

c. De zogenaamde metten behouden bij het koorgebed het karakter van nachtelijke lofprijzing. Overigens moeten zij zodanig worden aangepast, dat zij op elk uur van de dag kunnen worden gebeden en uit minder psalmen en langere lezingen bestaan. d. De priem moet vervallen.

e. Bij het koorgebed moeten de kleine uren van terts, sext en noon behouden blijven. Buiten het koorgebed mag men er uit deze drie één kiezen die het best past bij het tijdstip van de dag.

90. Verder is het goddelijk officie als openbaar gebed van de Kerk een bron van godsvrucht en voedsel voor het persoonlijk gebed; daarom worden de priesters, en alle anderen die aan het goddelijk officie deelnemen, dringend in de Heer aangespoord om bij het volbrengen daarvan het hart in overeenstemming te brengen met de mond; om dit beter te bereiken, dienen zij zich een rijkere kennis eigen te maken van de liturgie en van de bijbel, vooral van de psalmen.

Anderzijds moet bij het doorvoeren van de vernieuwing de eerbiedwaardige eeuwenoude schat van het Romeins officie zo worden aangepast, dat allen aan wie het in handen wordt gegeven er in ruimere mate en met meer gemak profijt van kunnen trekken.

91. De psalmen moeten niet meer over één week maar over een langer tijdsverloop worden verdeeld, zodat de gang van de uren die in art. 89 staat aangegeven ook werkelijk kan worden onderhouden.

Het werk van de herziening van het psalterium, dat voorspoedig is begonnen, moet zo spoedig mo

gelijk worden voltooid; daarbij moet rekening worden gehouden met het eigen karakter van het christelijk Latijn, met het gebruik ervan in de liturgie ook in verband met de zang en met geheel de traditie van de Latijnse kerk.

92. Voor de lezingen geldt het volgende.

- a. De lezing van de Heilige Schrift moet zo worden ingericht, dat de schatten van het woord van God in ruimere mate en gemakkelijk toegankelijk worden.
- b. De lezingen uit de werken van de vaders, de kerkleraren en de kerkelijke schrijvers moeten beter worden gekozen.
- c. De verhalen over het lijden en het leven van de heiligen moeten met de historische werkelijkheid in overeenstemming worden gebracht.

93. De hymnen moeten, voor zover het nuttig lijkt, in hun oorspronkelijke vorm worden hersteld met weglating of verandering van alles wat doet denken aan mythologie of voor de christelijke vroomheid minder passend is. Ook moet men, waar de gelegenheid zich voordoet, andere hymnen uit het rijke erfgoed opnemen.

94. Het verdient de voorkeur, zowel voor het echt heiligen van de dag als voor het met geestelijke vrucht bidden van de uren, dat men het urengebed verricht in een tijdsbestek dat de eigen tijd van elk canonic uur zo dicht mogelijk benadert.

95. De gemeenschappen die zijn verplicht tot koorgebed, zijn gehouden naast de conventsmis dagelijks het goddelijk officie in het koor te vieren; en wel:

- a. het gehele officie: de orden van kanunniken, van monniken en van monialen en van andere regulieren die krachtens recht of constituties tot koorgebed verplicht zijn;
- b. de kathedrale of collegiale kapittels die gedeelten van het officie welke hun door algemeen of particulier recht worden opgelegd;
- c. alle leden van bovengenoemde gemeenschappen die hogere wijdingen hebben ontvangen of de plechtige professie hebben afgelegd, met uitzondering van de lekenbroeders en -zusters, moeten de canonic uren die zij niet in het koor verrichten ieder voor zichzelf bidden.

96. De geestelijken die niet zijn verplicht tot koorgebed, maar een hogere wijding hebben ontvangen, zijn verplicht dagelijks, gemeenschappelijk of ieder voor zich, het gehele officie te verrichten, overeenkomstig de richtlijn van art. 89.

97. Het kan dienstig zijn, dat een liturgische handeling de plaats van het goddelijk officie inneemt; de rubrieken moeten dit nader omschrijven.

De ordinarii kunnen, in afzonderlijke gevallen en om een geldige reden, hun onderhorigen geheel of gedeeltelijk ontslaan van de verplichting om het officie te bidden of het door iets anders vervangen.

98. Alle leden van instituten voor een staat van volmaaktheid die krachtens hun constituties bepaalde gedeelten van het goddelijk officie bidden, verrichten het openbaar gebed van de Kerk.

Eveneens verrichten zij het openbaar gebed van de Kerk, wanneer zij krachtens hun constituties een klein officie bidden, mits dit op de wijze van het goddelijk officie is samengesteld en wettig goedgekeurd.

99. Omdat het goddelijk officie de stem is van de Kerk, dit is van heel het mystieke lichaam dat God in het openbaar looft, is het raadzaam, dat de geestelijken die niet tot koorgebed verplicht zijn, en vooral priesters die samenwonen of samenkomen, althans een deel van het goddelijk officie gemeenschappelijk verrichten. Allen nu die het officie in koor of gemeenschappelijk verrichten, moeten de functie die hun is toevertrouwd, zowel innerlijk als uiterlijk, zo volmaakt mogelijk vervullen. Bovendien verdient het de voorkeur, dat men het officie in koor of gemeenschappelijk zo mogelijk zingt.

100. De zielzorgers moeten er zorg voor dragen, dat op de zondagen en de hogere feesten de voornaamste uren, vooral de vespers, gemeenschappelijk in de kerk worden gevierd. Het verdient aanbeveling, dat ook de leken het goddelijk officie bidden, ofwel samen met de priesters, ofwel onder elkaar, of zelfs ieder voor zich.

101. § 1. Overeenkomstig de eeuwenoude traditie van de Latijnse ritus moeten de geestelijken bij het heilig officie de Latijnse taal blijven gebruiken; aan de ordinarius wordt echter de macht gegeven om in afzonderlijke gevallen het gebruik van een volgens de richtlijn van art. 36 vervaardigde vertaling in de landstaal toe te staan aan die geestelijken voor wie het gebruik van de Latijnse taal een ernstig beletsel is om het officie behoorlijk te verrichten.

§ 2. Aan de monialen en de leden van instituten voor staten van volmaaktheid, zowel mannen die geen geestelijken zijn als vrouwen, kan door de bevoegde overste worden toegestaan, dat zij bij het goddelijk officie de landstaal gebruiken, ook wanneer dit in koor wordt gevierd, mits de vertaling is goedgekeurd.

§ 3. Elke geestelijke die tot het goddelijk officie gehouden is, voldoet -aan zijn verplichting, wanneer hij het goddelijk officie in de landstaal verricht samen met een groep gelovigen of samen met degenen die in § 2 worden genoemd, mits de tekst van de vertaling is goedgekeurd.

HOOFDSTUK V

Het liturgisch jaar

102. De toegewijde moeder de Kerk acht het haar plicht op vastgestelde dagen in de loop van het jaar het heilswerk van haar goddelijke Bruidegom in een heilig gedenken te vieren. Elke week, op de dag die zij dag des Heren heeft genoemd, herdenkt zij de verrijzenis van de Heer, welke zij ook eenmaal in het jaar, samen met zijn zalig lijden, luisterrijk viert door de grote paasplechtigheid. Zij ontvouwt het gehele mysterie van Christus door de jaarkring heen, vanaf de menswording en de geboorte tot de Hemelvaart, de pinksterdag en de afwachting van de zalige hoop en de verschijning van de Heer.

Door zo de verlossingsmysteries te vieren, ontsluit zij voor de gelovigen de rijke schat van heilsdaden en verdiensten van haar Heer; en wel zo, dat deze mysteries te allen tijde in zekere zin tegenwoordig worden gesteld, opdat de gelovigen ermee in contact komen en van heilsgenade worden vervuld.

103. Bij de viering van deze jaarlijkse kring van de mysteries van Christus vereert de Kerk met een bijzondere liefde de zalige moeder van God, Maria, die onverbrekkelijk met het heilswerk van haar Zoon is verbonden; in haar bewondert en verheerlijkt zij de meest verheven vrucht van de verlossing en beschouwt zij met vreugde, als in een smetteloos beeld, datgene wat zijzelf geheel verlangt en hoopt te zijn.

104. In de jaarkring heeft de Kerk verder ingevoegd gedachtenisvieringen van martelaren en andere heiligen, die door de rijk geschakeerde genade van God tot volmaaktheid zijn gebracht, het eeuwig heil reeds hebben bereikt en nu in de hemel God een volmaakt loflied toezingen en voor ons ten beste spreken. Bij de vieringen van de geboorte van de heiligen voor de hemel verkondigt zij immers het paasmysterie in de heiligen, die met Christus hebben geleden en met Hem zijn verheerlijkt, houdt zij aan de gelovigen hun voorbeelden voor ogen die allen door Christus tot de Vader leiden en verkrijgt zij door hun verdiensten de weldaden van God.

105. De Kerk voltooit tenslotte de vorming van de gelovigen in de verschillende tijden van het jaar overeenkomstig 'overgeleverde praktijken door middel van vrome geestelijke en lichamelijke oefeningen, onderricht, smeekgebed, werken van boete en barmhartigheid. Daarom heeft het heilig concilie het volgende willen bepalen.

106. Het paasmysterie wordt door de Kerk, krachtens apostolische overlevering die teruggaat tot de eigen dag van de verrijzenis van Christus, telkens gevierd op de achtste dag, die terecht dag des

Heren of 'zondag' wordt genoemd. Op die dag moeten de christenen immers samenkomen om het woord van God te aanhoren en aan de eucharistie deel te nemen en zo het lijden, de verrijzenis en de heerlijkheid van de Heer Jezus te gedenken en dank te brengen aan God, die hen, 'door de opstanding van Jezus Christus uit de doden, heeft verwekt tot een nieuw leven van hoop' (1 Petr. 1,3). De zondag is derhalve de oudste en eerste feestdag, die aan de vroomheid van de gelovigen met zoveel nadruk moet worden voorgehouden, dat het ook een dag wordt van vreugde en vrij zijn van arbeid. Andere feesten mogen, tenzij zij werkelijk van de grootste betekenis zijn, niet de voorrang krijgen boven deze dag, die immers de grondslag en de kern is van heel het liturgisch jaar.

107. Het liturgisch jaar moet zo worden herzien, dat de overgeleverde gewoonten en praktijken van de heilige tijden van het jaar behouden of hersteld worden op een wijze die is aangepast aan de huidige situatie, maar dat tegelijk het oorspronkelijke karakter van deze tijden bewaard blijft. Aldus zal het, zoals het behoort, voedsel bieden aan de godsvrucht van de gelovigen bij de viering van de mysteries van de christelijke verlossing, bovenal van het paasmysterie. Wanneer er misschien aanpassingen nodig zijn, naargelang van de plaatselijke omstandigheden, dan moeten deze geschieden overeenkomstig art. 39 en 40.

108. De aandacht van de gelovigen moet vooral gevestigd worden op de feesten van de Heer, waarmee gedurende het jaar de heilsmysteries worden gevierd. Derhalve moet het tijdeigen zijn juiste plaats krijgen boven de feesten van de heiligen, opdat de gehele cyclus van heilsmysteries naar behoren zal worden gevierd.

109. De vastentijd wil de gelovigen, vooral door het herdenken van het doopsel of het voorbereiden erop en door boete, brengen tot een ijveriger luisteren naar het woord van God en toeleg op het gebed en hen zo voorbereiden op de viering van het paasmysterie. Dit tweevoudig karakter van de vastentijd moet zowel in de liturgie als in de liturgische catechese meer in het licht worden gesteld. Derhalve:

a. moeten de elementen van de vastenliturgie die op het doopsel betrekking hebben in ruimere mate worden benut; voor een deel moeten zij vanuit een vroegere traditie weer worden ingevoerd;

b. moet hetzelfde gezegd worden van de elementen die op de boete betrekking hebben. Inzake de catechese moet men en de sociale gevolgen van de zonde en de ware aard van de boete, die de zonde juist als belediging van God verafschuwt, onder de aandacht van de gelovigen brengen; ook moet men niet voorbijzien aan de rol van de Kerk bij de boetedoening en aandringen op gebed voor de zondaars.

110. De boete gedurende de vastentijd moet niet slechts inwendig en individueel zijn maar ook uitwendig en gemeenschappelijk. Concrete boetepraktijken, al naar de mogelijkheden van onze tijd en van de onderscheiden gebieden en naar de levensomstandigheden van de gelovigen, dienen te worden bevorderd en door de in art. 22 genoemde autoriteiten te worden aanbevolen.

Allen moet echter de paalvaste heilig zijn die op de vrijdag van het lijden en de dood van de Heer overal onderhouden en, voor zover mogelijk, ook op de paaszaterdag voortgezet moet worden; zo moge men opgewekt en open van hart komen tot de vreugden van de verrijzenis van de Heer.

111. De heiligen worden in overeenstemming met de traditie in de Kerk vereerd en hun echte relikwieën en hun afbeeldingen in ere gehouden. De feesten van de heiligen verkondigen immers de wonderbare werken van Christus in zijn dienaren en stellen de gelovigen geschikte voorbeelden ter navolging voor ogen.

De feesten van de heiligen moeten niet de overhand krijgen op de feesten die aan de heilsmysteries zelf zijn gewijd. Daarom moet een aanzienlijk aantal daarvan ter viering worden overgelaten aan de afzonderlijke kerken, volkeren of religieuze gemeenschappen en moeten slechts die feesten waarop een heilige wordt herdacht van waarlijk algemene betekenis tot geheel de Kerk worden uitgestrekt.

HOOFDSTUK VI

De kerkmuziek

112. De muzikale traditie van de universele Kerk heeft een schat geschapen van onberekenbare waarde, die de andere kunstscheppingen te boven gaat, met name doordat de gewijde melodieën aan de woorden gebonden zijn en zo een noodzakelijk of integrerend bestanddeel van de plechtige eredienst vormen.

Stellig is de gewijde zang hoog geprezen zowel door de Heilige Schrift⁴² als door de vaders en de pausen van Rome, die in de jongste tijd, in het spoor van de heilige Pius X, de dienende taak van de kerkmuziek in de dienst van de Heer nauwkeuriger hebben toegelicht.

De kerkmuziek zal dan ook des te meer gewijde muziek zijn, naarmate zij nauwer met de liturgische handeling wordt verbonden, hetzij om het gebed een inniger vorm te geven en de eensgezindheid te bevorderen, hetzij om de heilige rituelen met grotere plechtigheid te verrijken. De Kerk erkent anderzijds alle vormen van ware kunst die de vereiste kwaliteiten bezitten en geeft daaraan toegang tot de goddelijke eredienst.

In getrouwheid dus aan de richtlijnen en voorschriften van de traditie en de wetgeving van de Kerk en met het doel van de kerkmuziek, namelijk de verheerlijking van God en de heiliging van de gelovigen, voor ogen bepaalt het heilig concilie het volgende.

113. Het liturgisch handelen krijgt een edeler vorm, wanneer het heilig dienstwerk plechtig met zang wordt voltrokken, diaken en subdiaken optreden en het volk actief deelneemt.

Inzake de te gebruiken taal moet men zich houden aan de voorschriften van art. 36; ten aanzien van de mis aan art. 54; ten aanzien van de sacramenten aan art. 63; ten aanzien van het goddelijk officie aan art. 101.

114. De schat van kerkmuziek moet met de grootste zorg worden bewaard en gecultiveerd. Er moet voortdurend worden gewerkt voor zangkoren, vooral voor de kathedrale kerken; maar de bisschoppen en de overige zielenherders moeten er goed voor zorgen, dat bij de voltrekking van een heilige handeling met zang de gehele menigte van gelovigen het actief aandeel kan leveren dat haar toekomt, overeenkomstig art. 28 en 30.

115. Grote waarde dient te worden gehecht aan het muziekonderricht en de muziekbeoefening in de seminaries, in de novitiaten en studiehuisen van mannelijke en vrouwelijke religieuzen en in de overige katholieke instituten en scholen; om dit onderricht te waarborgen, moet men de leraren die worden aangesteld om de kerkmuziek te onderwijzen met zorg opleiden.

Verder wordt, waar dit mogelijk is, de oprichting van hogere instituten voor kerkmuziek aanbevolen.

De toonkunstenaars, de zangers, en vooral de jongens onder hen, moeten ook een echte liturgische vorming ontvangen.

116. De Kerk erkent de gregoriaanse zang als eigen aan de Romeinse liturgie; deze moet derhalve, afgezien van meer belangrijke overwegingen, bij de liturgische handelingen de voornaamste plaats innemen.

Andere soorten van kerkmuziek, en met name de polyfonie, worden bij de viering van de goddelijke eredienst geenszins uitgesloten, mits zij aan de geest van de liturgische handeling beantwoorden, overeenkomstig art. 30.

117. De authentieke uitgave van de boeken voor de gregoriaanse zang moet worden voltooid; zelfs moet er een betere kritische uitgave tot stand komen van de boeken die na de vernieuwing van de heilige Pius X reeds werden uitgegeven.

Ook is het gewenst, dat er een uitgave tot stand komt met eenvoudiger melodieën ten behoeve van kleinere kerken.

118. De religieuze volkszang moet deskundig worden bevorderd, zodat bij de godvruchtige en godsdienstige oefeningen en bij de liturgische handelingen zelf, in overeenstemming met de richtlijnen en voorschriften van de rubrieken, ook de stem van de gelovigen kan weerklinken.

119. In sommige streken, met name in de missiegebieden, vindt men volkeren met een eigen muzikale traditie, die een grote rol speelt in hun godsdienstig en maatschappelijk leven. Daarom moet men deze muziek naar waarde schatten en er een juiste plaats aan toekennen, zowel bij de vorming van hun godsdienstzin als bij de aanpassing van de eredienst aan hun eigen aard, in de geest van art. 39 en 40.

Derhalve moet men bij de muzikale vorming van missionarissen er nauwlettend voor zorgen, dat zij, voor zover hun mogelijkheden reiken, in staat zijn de traditionele muziek van deze volkeren zowel in de scholen als bij de heilige handelingen te bevorderen.

120. Het pijporgel moet in de Latijnse kerk hoog in ere worden gehouden als het traditionele muziekinstrument dat door zijn klank een bijzondere luister kan geven aan de ceremonies van de Kerk en de harten hevig kan opstuwen naar God en de dingen van boven.

Andere instrumenten mogen, naar het oordeel en met toestemming van de bevoegde territoriale autoriteit, overeenkomstig art. 22, § 2, 37 en 40, toegang krijgen tot de goddelijke eredienst, voor zover zij voor het gewijd gebruik geschikt zijn of geschikt gemaakt kunnen worden, passen bij de waardigheid van het godshuis en echt tot stichting van de gelovigen strekken.

121. Wanneer de toonkunstenaars vervuld zijn van de geest van het christendom, mogen zij beseffen, dat het hun roeping is de kerkmuziek te beoefenen en haar rijkdom te vermeerderen.

Zij moeten stukken componeren die het karakter hebben van echte kerkmuziek en die niet alleen door grotere zangkoren gezongen kunnen worden, maar ook geschikt zijn voor kleinere koren en die het actief deelnemen van heel de gemeenschap van gelovigen in de hand werken.

De teksten die voor de kerkzang bestemd zijn, moeten overeenstemmen met de katholieke leer en zelfs bij voorkeur aan de Heilige Schrift en de liturgische bronnen worden ontleend.

HOOFDSTUK VII

De kerkelijke kunst en de liturgische benodigdheden

122. Tot de edelste activiteiten van de menselijke geest rekent men terecht de schone kunsten, met name de religieuze kunst, met als hoogste vorm daarvan de kerkelijke kunst. Deze zijn immers krachtens hun aard erop gericht de oneindige schoonheid van God in menselijke werken enigszins tot uitdrukking te brengen; en zij zijn temeer aan God en de vermeerdering van zijn lof en eer gewijd, wanneer zij geen andere doelstelling hebben dan deze: door haar werken er zoveel mogelijk toe bij te dragen, dat de harten van de mensen zich vroom tot God keren.

De milde moeder de Kerk is dan ook altijd bevriend geweest met de schone kunsten; voortdurend heeft zij haar om haar edele dienst gevraagd en zich ingezet voor de vorming van de kunstenaars, vooral met deze bedoeling, dat de zaken die bij de heilige eredienst behoren echt waardig, sierlijk en schoon zouden zijn, als tekenen en symbolen van de dingen van boven. Ja, de Kerk heeft zich altijd terecht als bevoegd beschouwd om er een eigen oordeel over uit te spreken door te beslissen, welke kunstwerken in overeenstemming waren met het geloof, de godsvrucht en de nauwgezet overgeleverde wetten en konden gelden als geschikt voor het gebruik in de eredienst.

Met bijzondere ijver heeft de Kerk ervoor gezorgd, dat de liturgische benodigdheden door waardigheid en schoonheid de luister van de eredienst zouden dienen; daarbij heeft zij toegang verleend aan de wijzigingen inzake materiaal, vorm en versiering die de vooruitgang van de techniek in de loop der tijden heeft meegebracht.

Daarom hebben de vaders hierover het volgende willen bepalen.

123. De Kerk heeft nooit een bepaalde stijl als haar eigen stijl beschouwd, maar, naargelang van de aard en de omstandigheden van de volkeren en de behoeften van de onderscheiden ritussen, de vormgeving van elk tijdvak toegelaten en zo in de loop der eeuwen een schat aan kunst verzameld die met alle zorg moet worden behoed. Ook de kunst van onze tijd en die van alle volkeren en gebieden moeten in de Kerk vrij kunnen worden beoefend, als zij zich maar met de vereiste achting en eerbied dienstbaar maken aan de heiligheid van de gebouwen en de riten; zo moeten zij hun stem

kunnen invoegen in de heerlijke lofzang op het katholieke geloof die de meest begaafden door de eeuwen heen hebben gezongen.

124. De ordinarii moeten een kunst stimuleren en steunen die echt gewijde kunst is. Daarom moeten zij ervoor zorgen meer bedacht te zijn op ware schoonheid dan op louter praal. Dat geldt ook voor de liturgische gewaden en sieraden.

De bisschoppen moeten ervoor zorgen, dat uit de godshuizen en andere heilige plaatsen die werken van kunstenaars geweerd worden die in strijd zijn met geloof en zeden en met de christelijke godsvrucht en die het echte religieuze gevoel kwetsen door ontaarde vormen of door artistieke onvolkomenheid, middelmatigheid en onechtheid.

Bij het bouwen van kerken, moet er nauwlettend voor gezorgd worden, dat zij geschikt zijn voor het voltrekken van de liturgische handelingen en een actief deelnemen van de gelovigen mogelijk maken.

125. Het gebruik om in de kerken heilige beeltenissen te plaatsen ter verering door de gelovigen moet behouden blijven; wel moet het aantal beperkt blijven en de juiste verhouding in acht worden genomen, om te voorkomen, dat bij het christenvolk verwondering wordt gewekt of een minder juiste devotie in de hand wordt gewerkt.

126. Bij de beoordeling van kunstwerken moeten de plaatselijke ordinarii de, diocesane commissie voor kerkelijke kunst raadplegen en zo nodig ook andere zeer deskundige mensen alsmede de commissies waarvan sprake is in de artikelen 44, 45 en 46.

De ordinarii moeten er zorgvuldig voor waken, dat geen liturgische benodigdheden of kostbaarheden vervreemd worden of te gronde gaan; het zijn immers de sieraden van het godshuis.

127. De bisschoppen moeten zich persoonlijk of door tussenkomst van daartoe geschikte priesters die deskundig en kunstlievend zijn; bekommeren om de kunstenaars, om hen met de geest van de kerkelijke kunst en van de heilige liturgie te doordrenken.

Aanbeveling verdient verder de oprichting van scholen of academies van kerkelijke kunst voor de opleiding van kunstenaars, daar waar het gewent is.

De kunstenaars die door hun aanleg gedreven de verheerlijking van God in de heilige Kerk willen dienen, mogen van hun kant altijd allen bedenken, dat het hier gaat om een zeker heilig nadoen van wat God als Schepper doet en om werken die bestemd zijn voor de katholieke eredienst, de stichting en godsvrucht van de gelovigen en hun godsdienstige onderrichting.

128. De canones en kerkelijke voorschriften die betrekking hebben op de vervaardiging van de materiële zaken die bij de heilige eredienst behoren, moeten tegelijk met de liturgische boeken overeenkomstig art. 25 zo spoedig mogelijk worden herzien. Dit betreft vooral de waardige en doelmatige bouw van de kerken; de vorm en plaatsing van de altaren; de waardigheid, wijze van opstelling en veiligheid van het eucharistisch tabernakel; de juiste ligging en waardige inrichting van de doopkapel; alsook de juiste wijze van handelen ten aanzien van heilige beeltenissen, decoratie en versiering. , Wat minder bij de herziene liturgie blijkt te passen, moet worden verbeterd of afgeschaft; wat haar in de hand werkt, hersteld of ingevoerd.

Aan de territoriale bisschoppenbijeenkomsten wordt de macht verleend om op dit terrein, met name inzake het materiaal en de vorm van de liturgische gebruiksvoorwerpen en de paramenten, een en ander aan te passen aan plaatselijke behoeften en gewoonten, overeenkomstig art. 22 van deze constitutie.

129. De geestelijken moeten tijdens hun filosofische en theologische studies ook onderwezen worden in de geschiedenis en de ontwikkeling van de kerkelijke kunst, alsook in de juiste beginselen waarop de werken van kerkelijke kunst moeten steunen, om zo de eerbiedwaardige gedenktekenen van de Kerk op de juiste waarde te schatten en te behoeden en om aan de kunstenaars bij de vervaardiging van hun werken goede raad te kunnen geven.

130. Het gebruik van bisschoppelijke waardigheidsteken behoort te worden voorbehouden aan die kerkelijke personen die het bisschoppelijk merkteken of enige bijzondere jurisdictie bezitten.

AANHANGSEL
Verklaring van het Tweede Heilig Vaticaans Oecumenisch Concilie
over de herziening van de kalender

Het Tweede Heilig Vaticaans Oecumenisch Concilie acht het verlangen van velen naar binding van het paasfeest aan een vaste zondag en stabilisatie van de kalender van niet gering belang. Na rijp beraad over alle consequenties die de invoering van een nieuwe kalender mee kan brengen, verklaart het concilie het volgende.

1.[Binding van het paasfeest aan een vaste zondag] Het heilig concilie heeft geen bezwaar tegen binding van het paasfeest aan een vaste zondag in de gregoriaanse kalender, wanneer dit de instemming heeft van alle belanghebbenden, met name van onze broeders die niet in gemeenschap met de Apostolische Stoel leven.

2.[Invoering van een onveranderlijke kalender] Het heilig concilie verklaart eveneens, dat het geen bezwaar heeft tegen pogingen om in de burgerlijke maatschappij een onveranderlijke kalender ingevoerd te krijgen.

Wat nu de verschillende systemen die men uitdenkt voor vaststelling van een onveranderlijke kalender en de invoering daarvan in de burgerlijke maatschappij betreft, heeft de Kerk alleen tegen die systemen geen bezwaar welke de week van zeven dagen met de zondag intact laten en waarborgen, zonder dat er dagen buiten de week om worden tussengeschoven, zodat de opeenvolging van de weken onaangetast blijft, tenzij er zeer zwaarwichtige redenen bij zouden komen, waarover dan de Apostolische Stoel zal oordelen.

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van deze constitutie de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren wij hem bij vaste verordening goed in de Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal woerd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 4 december in het jaar 1963.

Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk

Hierna volgen de handtekeningen van de vaders.

4

PASTORALE CONSTITUTIE OVER DE KERK
IN DE WERELD VAN DEZE TIJD

GAUDIUM ET SPES

PLECHTIG UITGEVAARDIGD
DOOR ZIJNE HEILIGHEID
PAUS PAULUS VI
OP 7 DECEMBER 1965

INLEIDING

1. Vreugde en hoop, verdriet en angst van de mensen van vandaag, vooral van de armen en van hen die, hoe ook, te lijden hebben, zijn evenzeer de vreugde en de hoop, het verdriet en de angst van de leerlingen van Christus: er is werkelijk niets bij mensen te vinden dat geen weerklank vindt in hun hart. Hun gemeenschap wordt immers juist gevormd door mensen die, verenigd in Christus, door de Heilige Geest worden geleid op hun tocht naar het rijk van de Vader en die de heilsboodschap hebben ontvangen die aan allen verkondigd moet worden. Daarom voelt de Kerk zich werkelijk intiem verbonden met het mensdom en zijn geschiedenis.

2. Daarom richt het Tweede Vaticaans Concilie zich, na het geheim van de Kerk vrij grondig te hebben doordacht, nu niet alleen tot de kinderen van de Kerk en tot allen die de naam van Christus aanroepen, maar tot alle mensen; het wil voor allen uiteenzetten, hoe het denkt over de tegenwoordigheid en de activiteit van de Kerk in de wereld van vandaag.

De wereld van de mensen staat het concilie dus voor ogen, dit is de gehele mensenfamilie met het geheel van aardse dingen waarin zij leeft. Een wereld dus die het toneel van de geschiedenis van de mensheid is, gekenmerkt door naarstige toeleg, door nederlagen en overwinningen; een wereld waarvan de christenen geloven, dat zij uit liefde door de Schepper is geschapen en in stand wordt gehouden; dat zij wel in de macht van de zonde is geraakt, maar door de kruisdood en verrijzenis van Christus, die daardoor de macht van de boze heeft gebroken, is bevrijd, om volgens Gods heilsbedoeling te worden omgevormd en haar uiteindelijke voltooiing te bereiken.

3. In onze dagen echter stelt de mensheid, verwonderd over en onder de indruk van haar uitvindingen en macht, toch dikwijls benauwende vragen over de ontwikkeling van de hedendaagse wereld, over de plaats en de functie van de mens in het totale wereldbestel, over de zin van de individuele en gemeenschappelijke ondernemingen en tenslotte over het laatste doel van mensen en dingen. Het concilie kan daarom, als getuige en uitlegger van het geloof van het gehele volk van God, door Christus bijeengebracht, geen welsprekender bewijs geven van de verbondenheid van dit volk met en zijn zorg en liefde voor de gehele mensheid, waarvan het deel uitmaakt, dan in de dialoog met die mensheid over deze uiteenlopende problemen, onder het licht dat het evangelie daartoe biedt, en door aan de mensheid de heilskracht ter beschikking te stellen welke de Kerk zelf onder leiding van de Heilige Geest van haar Stichter ontvangt. Het gaat er immers om de menselijke persoon te redden en de menselijke gemeenschap uit te bouwen. Zo zal dus de mens, en wel als één totaliteit, met lichaam en ziel, met hart en geweten, met verstand en wil, de spil vormen van geheel onze uiteenzetting.

Daarom biedt de heilige kerkvergadering, in erkenning van de grootse roeping van de mens en daarbij stellend, dat een goddelijke kiem in hem is gelegd, aan de mensheid de oprechte medewerking van de Kerk aan bij het tot stand brengen van zo'n broederschap van alle mensen, die met deze roeping overeenkomt. De Kerk laat zich geenszins leiden door wereldlijke ambities, maar zij heeft slechts één doel voor ogen: onder leiding van de Trooster, de Geest, het werk van Christus zelf voort te zetten, die in de wereld kwam om getuige te zijn voor de waarheid,² om te redden en niet om te oordelen, om te dienen en niet om zich te laten dienen.³

INLEIDENDE SITUATIESCHETS

4. Om een dergelijke taak ten uitvoer te leggen, heeft de Kerk te allen tijde de opdracht de tekenen des tijds te doorzoeken en in het licht van het evangelie te interpreteren. Op deze wijze kan zij dan, op een aan elke generatie aangepaste wijze, een antwoord geven op de voortdurende vragen van de mensen over de zin van het huidige en toekomstige leven en over de onderlinge verhouding daartussen. Men dient dus de wereld waarin wij leven en evenzeer haar verwachtingen, strevingen en haar dikwijls dramatisch karakter te onderkennen en te verstaan. Enige meer belangrijke karakteristieken van de hedendaagse wereld kunnen als volgt worden geschetst.

Heden ten dage betreedt de mensheid een nieuw tijdperk in zijn geschiedenis, waarin diep ingrijpende en snelle veranderingen zich geleidelijk over de gehele aardbol verbreiden. Door het intellect

en de scheppingsdrang van de mens gerealiseerd, hebben zij hun weerslag op de mens zelf, op zijn oordelen en zijn individuele en collectieve verlangens, op de wijze van denken en omgaan met dingen en medemensen. Zo kunnen we wel van een echte maatschappelijke en culturele omwenteling spreken, die ook zijn invloed heeft op het godsdienstig leven.

Zoals in elke groeicrisis het geval is, brengt ook deze omvorming niet geringe moeilijkheden mee. Zo kan de mens, terwijl hij zijn macht zo ver uitbreidt, die toch niet steeds aan zich dienstbaar maken. Hij slaagt erin dieper in het inwendige van zijn eigen geest door te dringen, maar blijkt vaak over zichzelf meer onzeker te worden. Geleidelijk vordert hij in het verhelderen van de wetten van het maatschappelijke leven, maar blijft in twijfel omtrent de oriëntatie die hij daaraan dient te geven.

Nooit heeft de mensheid zo'n overvloed gehad aan rijkdommen, mogelijkheden en economische kracht en toch wordt een ontzaglijk deel van de wereldbewoners door honger en gebrek gekweld en tallozen kunnen nog steeds niet lezen of schrijven. Nooit hebben de mensen een zo scherp gevoel voor vrijheid gehad als tegenwoordig, terwijl intussen nieuwe soorten van maatschappelijke en psychologische verslaving ontstaan. Terwijl de wereld haar eenheid alsook de onderlinge afhankelijkheid van de enkelingen in noodzakelijke solidariteit zo aan den lijve doorvoelt, wordt ze toch door onderling strijdige krachten in tegengestelde richting getrokken; want de heftige meningsverschillen op het terrein van politiek, maatschappij en economie, het rassenvraagstuk en ideologische tegenstellingen duren nog voort en het gevaar van een oorlog die alles tot de grond toe zal ontwrichten, is nog steeds aanwezig. Er komt steeds meer doorstroming van ideeën, maar de woorden zelf waarmee begrippen van groot belang worden uitgedrukt, krijgen in de onderscheiden ideologieën zeer uiteenlopende betekenissen. Men zoekt, tenslotte, vol ijver naar een meer volmaakte ordening van het tijdelijk bestel, zonder dat daarmee de geestelijke groei gelijke tred houdt.

Onder de invloed van zoveel ingewikkelde situaties worden zeer vele van onze tijdgenoten verhinderd de eeuwige waarden werkelijk te onderkennen en ze tegelijk met de nieuw ontdekte in juiste overeenstemming te brengen. Bijgevolg worden zij, tussen hoop en vrees heen en weer geslingerd, als zij zichzelf vragen stellen omtrent de huidige gang van zaken, door onrust bevangen. Maar deze gang van zaken daagt de mensen ook uit, ja dwingt ze tot een antwoord.

5. De huidige beweging van de geesten en de wijziging in de levensvoorwaarden hangen ten nauwste samen met een verder reikende verandering van de dingen, die tot gevolg heeft, dat in de, geestesvorming de wis- en natuurkunde of de menswetenschappen in belangrijkheid toenemen, op het terrein van het handelen van de mens daarentegen de techniek die uit deze wetenschappen voortvloeit. Deze wetenschappelijke mentaliteit heeft, anders dan vroeger, een bepalende invloed op het begrip cultuur en op de wijze van denken. De techniek maakt zulke vorderingen, dat ze het aanzien van de aarde kan omvormen en al tracht de ruimte buiten de aarde in haar greep te krijgen.

Ook op de ruimte van de tijdelijkheid vergroot de menselijke geest in zekere zin zijn machtsgebied: ten aanzien van het verleden door middel van de kennis van de geschiedenis, ten aanzien van de toekomst door vooruit te zien en door allerlei planning. De voortgang van biologische, psychologische en sociale wetenschappen is voor de mens niet alleen een hulp tot betere zelfkennis, maar helpt hem ook om, met gebruik van juiste technieken, een directe invloed uit te oefenen op het leven van de gemeenschappen. Tevens denkt de mensheid steeds meer na over een tijdig treffen van voorzieningen met betrekking tot haar eigen demografische groei.

De geschiedenis zelf ontwikkelt zich in zo'n snel tempo, dat de individuen deze ontwikkeling nauwelijks kunnen bijhouden. Voor heel de mensengemeenschap ontstaat er slechts één geschiedenis; de lotgevallen kunnen niet langer meer worden opgedeeld in naast elkaar staande, verschillende geschiedenissen. Zo gaat de mensheid van een meer statisch begrip van de wereldconstellatie over naar de meer dynamische evolutiegedachte; en hieruit komt een zeer groot complex van nieuwe problemen te voorschijn dat vraagt om nieuwe analyses en synthesen.

6. Dank zij dit feit ondergaan de traditionele lokale gemeenschappen met de dag meer veranderingen, zoals bijvoorbeeld de patriarchale families, de 'clans', stammen, dorpen en de verschillende sociale groeperingen.

Het type van de industriële maatschappij begint zich langzaam te verbreiden; dit brengt sommige volkeren tot economische rijkdom en bewerkt een fundamentele verandering van mentaliteit en van

sociale levensvoorwaarden die eeuwen onveranderd waren gebleven. Tegelijkertijd wordt het nagestreefde verstedelijkingsproces bevorderd, hetzij door de uitbreiding van grote steden en van hun inwoners, hetzij doordat de invloed van het stadsleven zich over het platteland verbreidt. Nieuwe en meer perfecte publiciteitsmedia dragen ertoe bij, dat alle gebeurtenissen bekend worden en dat de wijzen van denken en voelen zo snel en zo wijd mogelijk worden verspreid, met alle kettingreacties van dien.

Ook moet men niet geringschatten, dat zovele mensen om velerlei redenen zich gedrongen voelen te emigreren en zodoende hun leefwijze geheel veranderen.

Op deze wijze verveelvuldigen zich de banden van de mens met zijns gelijken onophoudelijk en tevens brengt deze socialisatie zelf weer nieuwe bindingen mee, zonder echter steeds een daarmee overeenstemmende rijping van de persoon en werkelijk persoonlijke verhoudingen (personalisatie) te bevorderen.

De boven geschetste ontwikkeling blijkt duidelijker bij volkeren die reeds genieten van de gemakken van een economische en technische vooruitgang, maar ze beroert ook de ontwikkelingslanden die, voor hun eigen gebied, de weldaden van de industrialisatie en de verstedelijking wensen te verkrijgen. Deze volkeren, vooral wanneer ze prijs stellen op hun oude tradities, ervaren niettemin ook een drang naar een rijpere en meer persoonlijke uitoefening van de vrijheid.

7. De mentaliteits- en structuurveranderingen brengen het overgeleverd erfgoed herhaaldelijk in discussie, vooral bij de jeugd, die soms uit ongeduld, zelfs uit angst opstandig wordt en, in het besef van haar belangrijk aandeel in het maatschappelijk leven, vroeger dan voorheen actief wil zijn. Tengevolge daarvan ondervinden ouders en opvoeders bij het uitvoeren van hun taak heel vaak van dag tot dag meer moeilijkheden.

De instellingen immers, de wetten en de wijzen van denken en voelen van het voorgeslacht schijnen niet altijd goed te passen bij de huidige stand van zaken; vandaar de ernstige verwarring in de wijze van handelen, ja zelfs in de normen daarvan.

De nieuwe situatie heeft tenslotte ook haar invloed op het godsdienstig leven zelf. Enerzijds zuivert het scherper onderscheidingsvermogen de godsdienst van een magische wereldopvatting en van nog hier en daar aanwezig bijgeloof en vereist het een met de dag meer persoonlijke en actieve geloofsovertuiging; hierdoor komen niet weinigen tot een levendigere godszin. Maar anderzijds verwijderen steeds talrijkere massa's zich althans van de godsdienstpraktijk. Anders dan in voorbije tijden zijn de ontkenning van God en godsdienst, of het zich ervan onthouden niet langer meer iets ongewoons of van privé aard: heden ten dage wordt dit immers als een soort vereiste van de wetenschappelijke vooruitgang of van een zeker nieuw humanisme naar voren gebracht. Dit alles vindt in veel streken niet slechts zijn uitdrukking in filosofische stellingen, maar het heeft een zeer uitgebreide invloed op de literatuur, de kunst, de interpretatie van de menswetenschappen en van de geschiedenis en zelfs op de, burgerlijke wetgeving, zodat velen daardoor in verwarring raken.

8. Een zo snelle verandering van zaken die vaak ongeordend verloopt, ja zelfs scherper bewustwording van de discrepanties die in de wereld bestaan, brengen of vermeederen de tegenstrijdigheden en onevenwichtigheden.

In de persoon zelf ontstaat nogal veelvuldig een onevenwichtigheid tussen het moderne, praktisch ingestelde verstand en de theoretische denkwijze die er niet in slaagt het totaal van de kennis aan zich dienstbaar te maken, noch in een ordelijke synthese in te passen. Er ontstaat eveneens een onevenwichtigheid tussen de zorg voor praktische efficiency en de vereisten van het morele geweten, alsook heel dikwijls tussen de condities van het collectieve leven en de eisen van de persoonlijke bezinning, ja ook van de contemplatie. Er ontstaat tenslotte ook een onevenwichtigheid tussen de specialisatie van de menselijke activiteit en de kijk van de mens op het geheel van de dingen.

In het gezinsleven ontstaan discrepanties, hetzij onder de druk van de demografische, economische of sociale situatie, hetzij vanwege moeilijkheden tussen de opeenvolgende generaties, hetzij uit nieuwe sociale verhoudingen tussen man en vrouw.

Grote discrepanties ontstaan ook tussen rassen, zelfs tussen verschillende lagen van de maatschappij; tussen rijke en minder vermogende en behoeftige volkeren; tenslotte, tussen de internationale instellingen die zijn ontstaan uit de behoefte van de volkeren aan vrede en de ambities om eigen ideologieën uit te zaaien en de collectieve verlangens die bij afzonderlijke volkeren of andere sub

groepen bestaan.

Hieruit groeien wederzijds wantrouwen en vijandschap, conflicten en ellende, waarvan de mens zelf oorzaak en tevens slachtoffer is.

9. Intussen groeit de overtuiging, dat de mensheid niet alleen haar macht over de geschapen stoffelijke dingen met de dag meer kan en moet verstevigen, maar dat het bovendien haar taak is een politiek, sociaal en economisch bestel te realiseren welke de mens met de dag betere diensten bewijst en individu zowel als groep helpt de eigen waardigheid te verzekeren en te vergroten.

Zo komt het, dat zeer velen met de grootste klem rechten doen gelden op die goederen waarvan zij in een levendig bewustzijn oordelen, dat zij daarvan beroofd zijn door onrechtvaardigheid of door een onbillijke verdeling. De ontwikkelingslanden, zoals bijvoorbeeld zij die pas onafhankelijk zijn geworden, verlangen niet alleen in politiek, maar ook in economisch opzicht deel te hebben aan de goederen van de hedendaagse beschaving en zij willen vrij hun rol op het wereldtoneel spelen. Met de dag wordt hun achterstand echter groter en heel vaak raken ze daarbij tegelijk ook, zelfs economisch, afhankelijk van andere, rijkere volkeren die snellere vorderingen maken. Volkeren doen onder druk van de honger een beroep op rijkere volkeren. Vrouwen eisen voor zich wettelijk een feitelijke gelijkgerechtiging ten opzichte van de mannen, waar ze deze nog niet hebben verworven. Werklieden en landbouwers willen niet slechts een bestaansminimum verwerven, maar ze willen bij hun werk hun persoonlijke gaven ontwikkelen, ja zelfs een aandeel hebben in het ordenen van het economische, sociale, politieke en culturele leven. Op dit moment zijn alle volkeren voor het eerst in de geschiedenis van de mensheid ervan overtuigd, dat de weldaden van de cultuur werkelijk voor allen toegankelijk gemaakt kunnen en moeten worden.

Onder al deze eisen gaat echter een nog dieper en algemener verlangen schuil: de individuele personen en de groepen dorsten naar een volledig, vrij en menswaardig leven, waarbij zij alles wat de huidige wereld hun zo overvloedig kan bieden aan zichzelf dienstbaar willen maken. De naties streven er bovendien met de dag krachtiger naar om te komen tot een zekere universele gemeenschap. In deze situatie blijkt de wereld van vandaag tegelijk machtig en zwak, in staat om het beste of het slechtste te realiseren; voor de mensheid staat de weg open naar vrijheid of slavernij, naar voortgang of teruggang, naar broederschap of haat. Voorts wordt de mens zich ervan bewust, dat aan hem de taak is om de krachten die hijzelf heeft opgeroepen en die hem kunnen terneerdrukken of optillen in goede banen te leiden. Daarom stelt hij zichzelf vragen.

10. In feite hangt de onevenwichtigheid waaraan de hedendaagse wereld heeft te lijden samen met de meer fundamentele onevenwichtigheid die wortelt in het diepst van het hart van de mens. In de mens zelf immers zijn velerlei tendensen met elkaar in strijd. Want terwijl hij zich enerzijds als schepsel veelvuldig als beperkt ervaart, bemerkt hij anderzijds, dat hij in zijn verlangens onbeperkt is en dat hij geroepen is tot een hoger leven. Te midden van vele aantrekkelijkheden wordt hij gedwongen daarin verantwoord te selecteren en sommige terzijde te stellen. Sterker: zwak en zondig tevens, doet hij niet zelden, wat hij niet wil, en, wat hij zou willen doen, doet hij niet.⁴ Vandaar dat hij in zichzelf een verdeeldheid ervaart, waaruit ook in de maatschappij zoveel grote tweedracht ontstaat. Zeer velen toch wier leven is aangetast door een praktisch materialisme, willen geen open oog hebben voor deze dramatische toestand, of worden verhinderd deze te zien, omdat zij verslagen zijn van ellende. Velen menen rust te vinden in de veelvormigheid van meningen over de feitelijke situatie. Sommigen verwachten enkel van een menselijk pogen een echte en volledige bevrijding voor de mensheid en zij zijn ervan overtuigd, dat in de toekomst de heerschappij van de mens over de aarde al zijn hartenwensen zal vervullen. En dan zijn er ook die, in wanhoop aan de zin van het leven, de durf prijzen van hen die menen, dat de menselijke existentie geen enkele innerlijke betekenis heeft, maar die volledig krijgt uit de actieve zingeving van het louter menselijk vernuft. Maar toch: oog in oog met de ontwikkeling van de huidige wereld stellen met de dag meer mensen de hoogst fundamentele vraag, of zij ervaren deze althans nieuw en levendig: wat is de mens? Wat is de zin van het lijden, van het kwaad, de dood, die toch steeds blijven bestaan, hoe grote vooruitgang er ook is gemaakt? Waartoe die overwinningen welke voor zo'n hoge prijs zijn verworven? Wat kan de mens doen voor de maatschappij, wat ervan verwachten? Wat volgt er na dit aardse leven? De Kerk nu gelooft, dat Christus, voor allen gestorven en verrezen,⁵ door zijn Geest de mens licht en kracht kan verschaffen om aan zijn hoge roeping te beantwoorden; en dat in het ondermaanse

aan de mensen geen andere naam gegeven is waardoor zij moeten worden gered.⁶ Tevens gelooft zij, dat de sleutel, het centrum en de voltooiing van heel de geschiedenis van het mensdom te vinden zijn in haar Heer en Meester. Bovendien houdt de Kerk eraan vast, dat er bij alle veranderingen veel is dat niet verandert en dat zijn eigenlijke fundament in Christus heeft, die gisteren en heden en in eeuwigheid dezelfde is.⁷ In het licht dus van Christus, evenbeeld van de onzichtbare God, Eerstgeborene van de gehele schepping,⁸ wil het concilie spreken tot allen, om het mysterie van de mens te verduidelijken en om mee te helpen bij het vinden van een oplossing voor de voornaamste problemen van onze tijd.

DEEL I

DE KERK EN DE ROEPING VAN DE MENS

11. In de dynamiek van zijn geloof, waardoor het gelooft, dat het wordt geleid door de Geest van de Heer die de gehele aarde vervult, spant het volk van God zich in om in de gebeurtenissen, eisen en verlangens waarin het samen met de overige mensen van onze generatie deelt te onderkennen, wat daarin werkelijke tekenen zijn van de aanwezigheid van God of van zijn plannen. Het geloof beschijnt immers alles met een nieuw licht en verheldert de heilsbedoeling die God heeft betreffende de integrale zin van de roeping van de mens en zodoende richt het de geest op volledig menselijke oplossingen.

Het concilie wil allereerst die waarden welke tegenwoordig zeer worden hooggeschat onder dit licht beoordelen en naar hun goddelijke bron terug leiden. In zoverre deze waarden voortkomen uit de aard van de mens die hun door God is toebedeeld, zijn zij immers zeer goed; maar vanwege de bedorvenheid van het hart van de mens worden zij niet zelden uit de juiste koers geslagen, zodat ze een zuivering behoeven.

Wat is de mening van de Kerk over de mens? Wat schijnt aanbevelenswaardig voor de opbouw van de huidige maatschappij? Wat is de uiteindelijke betekenis van de menselijke inspanningen in de hele wereld? Op deze vragen verwacht men een antwoord. Daaruit zal dan zeer duidelijk blijken, dat het volk van God en de mensheid, waarvan het deel uitmaakt, elkaar onderling dienstbaarheid betonen, zodat de zending van de Kerk zich doet kennen als religieus en daardoor juist hoogst menselijk.

12. Gelovigen en ongelovigen zijn het er bijna unaniem over eens, dat alles op aarde betrokken dient te worden op de mens, als het middelpunt en hoogtepunt daarvan.

Maar wat is dan de mens? Veel opinies heeft hij over zichzelf naar voren gebracht en brengt hij nog steeds naar voren, verschillend en ook tegengesteld, waarin hij zichzelf nu eens tot absolute norm verheft, dan weer tot wanhopens toe ontwaardt, met als gevolg: onzekerheid en angst. Deze moeilijkheden doorvoelt de Kerk en zij kan, door Gods openbaring geïnstrueerd, daarop een antwoord geven dat de juiste toestand van het mens-zijn vermag te schetsen, zijn zwakke punten kan verklaren en tevens zijn waardigheid en roeping naar waarheid doen erkennen.

De Heilige Schrift leert immers, dat de mens geschapen is 'naar het beeld van God', in staat om zijn Schepper te kennen en te beminnen en door Hem gesteld over alle aardse schepselen,⁹ om daarover zeggingsmacht te hebben en ze te gebruiken en zodoende God te verheerlijken.¹⁰ 'Wat is dan een mens, dat Gij hem zoudt gedenken, een mensenkind, dat Gij acht op hem slaat? Toch hebt Gij hem haast tot een godheid gemaakt, hem met glorie en luister gekroond. Gij hebt hem gesteld over het werk uwer handen, en alles aan zijn voeten gelegd' (Ps. 8,5-7).

Maar God heeft de mens niet alleen geschapen, want vanaf het allereerste begin heeft Hij 'hen als man en vrouw geschapen' (Gen. 1,27), wier verbondenheid de oervorm is van de gemeenschap van personen. De mens is immers in het diepst van zijn wezen sociaal en zonder band met anderen kan hij niet leven noch zijn talenten ontplooiën.

God zag dus, zoals wij wederom in de Heilige Schrift lezen, 'dat alles, wat Hij gemaakt had, zeer goed was' (Gen. 1,31).

13. Hoewel de mens door God in de gerechtigheid was geplaatst, heeft hij toch, op aanraden van de boze, vanaf het begin van de geschiedenis misbruik gemaakt van zijn vrijheid door zich tegen God

op te richten en te proberen zijn einddoel buiten God te bereiken. Hoewel zij God kenden, hebben zij Hem toch niet als God geëerd, maar hun dwaze hart werd verduisterd en ze dienden een schepsel liever dan de Schepper¹¹ Wat de goddelijke openbaring ons heeft doen kennen, komt overeen met de ervaring zelf. Want wanneer de mens zijn hart onderzoekt, bemerkt hij, dat hij ook geneigd is tot het kwade en dat hij op velerlei gebied vaak ondergaat in het kwaad, dat toch niet van zijn goede Schepper kan voortkomen. Dikwijls weigert hij God als zijn beginsel te erkennen, met het gevolg dat hij daardoor ook inbreuk maakt op zijn verplichte gerichtheid op zijn einddoel en tevens op zijn juiste verhouding ten aanzien van zichzelf, ten aanzien van andere mensen en de gehele schepping. De mens is dus in zichzelf verdeeld. Daarom vertoont zich het hele individuele en collectieve leven van de mens als een echt dramatische worsteling tussen goed en kwaad, tussen licht en duisternis. Ja, de mens doet de bevinding op, dat hij niet in staat is uit eigen kracht het offensief van het kwaad effectief te bestrijden; en zo voelt iedereen zich als het ware geketend. Maar de Heer is zelf gekomen om de mens te bevrijden en te versterken, door hem inwendig te vernieuwen en door de ‘vorst dezer wereld’ (Joh. 12,31) buiten te werpen, die hem in de slavernij van de zonde vasthield.¹² Maar de zonde heeft het mens-zijn ontluisterd door de mens ervan af te houden de volheid te bereiken. In het licht van de openbaring vinden tegelijk de hoge roeping en de diepe ellende die de mensen ervaren hun uiteindelijke verklaring.

14. Lichamelijk en geestelijk, niettemin één wezen, recapituleert de mens in zich, juist op grond van zijn lichamelijkheid, de elementen van de materiële wereld, zodat deze via hem hun topniveau bereiken en hun stem kunnen verheffen tot een vrije lofprijzing van de Schepper.¹³ Zijn lichamelijk leven mag de mens dus niet verachten, maar hij dient integendeel zijn lichaam, als door God geschapen en bestemd tot verrijzenis op de jongste dag, als goed en eerwaardig te beschouwen. Door de zonde evenwel gewond, ervaart hij aan den lijve allerlei weerstanden. Het is derhalve een eis van de menselijke waardigheid, dat de mens God verheerlijkt in zijn lichaam¹⁴ en het niet aan de slechte neigingen van zijn hart dienstbaar laat zijn.

Maar de mens vergist zich niet, wanneer hij het inzicht heeft, dat hij superieur is aan de lichamelijke realiteit, en wanneer hij zichzelf niet slechts beschouwt als een onderdeelje van de natuur of als een anoniem element in de maatschappij. Door zijn innerlijkheid gaat hij immers alle natuurdingen te boven; hij komt tot zichzelf tot bij deze innerlijke diepte, wanneer hij zich inkeert in zijn hart, waar God op hem wacht, die de harten doorgrondt,¹⁵ en waar hijzelf onder het oog van God over zijn eigen lot beslissingen treft. Derhalve verlaat hij zich, wanneer hij een geestelijk en onsterfelijk levensbeginsel in zichzelf erkent, niet bedrieglijk op een valse fantasie die alleen zou voortvloeien uit fysieke en sociale vooronderstellingen, maar raakt hij integendeel juist de diepste waarheid van de realiteit.

15. De mens is terecht van oordeel, dat hij, doordat hij deel heeft aan het licht van de goddelijke geest, door zijn verstand het stoffelijk heelal overtreft. Door zijn verstandelijke gaven in de loop der eeuwen in alle ijver te trainen, heeft hij toch in de empirische wetenschappen, in de techniek, de kunst en de geesteswetenschappen voortgang geboekt. Maar vooral in onze dagen heeft hij in het doorvorsen en bemeesteren van de stoffelijke wereld buitengewone resultaten behaald. Toch heeft hij steeds een diepere waarheid gezocht en gevonden. Zijn intellectuele penetratiekracht blijft immers niet beperkt tot de verschijnselen, maar is in staat de begrijpelijkheid van de realiteit met echte zekerheid te bereiken, ook al wordt ze, tengevolge van de zonde, ten dele verduisterd en verzwakt. Tenslotte komt de verstandelijke aard van de menselijke persoon tot volmaaktheid, en moet dit ook, door de wijsheid, die met zachte hand de geest van de mens trekt naar het zoeken naar en het beminnen van het ware en het goede; geleid door deze wijsheid wordt de mens via het zichtbare naar het onzichtbare gebracht.

Meer dan in de voorbije eeuwen is in onze dagen zo'n wijsheid nodig, opdat al datgene wat door de mens nieuw ontdekt wordt tot grotere menswaardigheid zou strekken. De toekomst van de wereld komt namelijk in gevaar, als de mensen zelf niet wijzer worden. Voorts dient opgemerkt te worden, dat verschillende naties die wel arm zijn aan economische goederen, maar rijk in wijsheid aan andere uitstekende hulp kunnen bieden.

Door de gave van de Heilige Geest komt de mens in geloof tot de beschouwing van het mysterie van het goddelijk raadsbesluit en tot de wijsheid.¹⁶

16. In het diepst van zijn geweten ontdekt de mens een wet, die hij zichzelf niet stelt, maar waaraan hij moet gehoorzamen en waarvan de stem, die hem steeds weer oproept om het goede te beminnen en te doen en het kwade te vermijden, op het juiste moment door klinkt in de oren van zijn hart: doe dit, vermijd dat. Want de mens heeft de door God geschreven wet in zijn hart; daaraan te gehoorzamen, is zijn waardigheid, en volgens deze zal hijzelf worden geoordeeld.¹⁷ Het geweten is de meest verborgen kern en het heiligdom van de mens, waarin hij alleen is met God, wiens stem binnen in hem weerklinkt.¹⁸ In het geweten wordt op wonderbaarlijke wijze die wet bekend die tot vervulling komt in de liefde tot God en de naaste.¹⁹ De trouw aan het geweten is de band van de christenen met de overige mensen bij het zoeken naar de waarheid en bij de waarachtige oplossing van zoveel morele problemen die zowel in het privé-leven als in het maatschappelijk bestel rijzen. Hoe meer dus een juist geweten de overhand heeft, des te meer verwijderen personen en groepen zich van de blinde willekeur en leggen zij zich erop toe zich te conformeren aan de objectieve normen van de moraliteit. Toch gebeurt het niet zelden, dat het geweten dwaalt vanwege een onoverkomelijke onwetendheid, maar daarmee verliest het nog niet aan waardigheid. Wat echter niet kan worden gezegd, wanneer de mens zich weinig zorgen maakt over het zoeken naar het ware en goede en het geweten door de gewoonte tot zondigen langzamerhand praktisch blind wordt.

17. Maar alleen in vrijheid kan de mens zich tot het goede wenden. Deze vrijheid achten onze tijdgenoten zeer hoog en zij streven daarnaar vol vuur; en terecht. Toch begunstigen zij deze vrijheid vaak op een verkeerde manier, als een vergunning om alles te doen, zolang het genoeg doet, zelfs het kwaad. Maar de echte vrijheid is het teken bij uitnemendheid van het beeld van God in de mens. God wilde immers de mens in handen geven zichzelf te ontwerpen,²⁰ opdat hij uit eigen beweging zijn Schepper zou zoeken en door Hem aan te hangen in vrijheid tot volmaaktheid en geluk zou geraken. De waardigheid van de mens vereist dus, dat hij handelt in wel bewuste en vrije keuze, persoonlijk, namelijk van binnen uit bewogen en aangezet, en niet door een blinde innerlijke drift of door louter uiterlijke dwang. Een dergelijke waardigheid verkrijgt de mens, wanneer hij zich vrijmaakt uit elke gevangenschap van de passies, zijn einddoel nastreeft in een vrije keuze van het goede en zich verzekert van de juiste hulpmiddelen, daadwerkelijk en in naarstige toeleg. Maar deze ordening op God kan de menselijke vrijheid, omdat zij door de zonde is gewond, alleen volledig realiseren met de hulp van de genade van God. Iedereen zal voor de rechtbank van God verantwoording van zijn eigen leven moeten geven, in hoeverre hij goed of kwaad heeft gehandeld.²¹

18. In het licht van de dood krijgt het raadsel van het menselijk bestaan zijn grootste dimensie. Niet alleen wordt de mens gefolterd door pijn en door de voortgaande afbraak van zijn lichaam, maar ook, ja zelfs nog meer, door de angst voor een eeuwige vernietiging. Instinctmatig geeft zijn hart hem het juiste oordeel, wanneer hij zich vol huiver afkeert van een totale ruïnering en een definitieve ondergang van zijn persoon. Daar het zaad van eeuwigheid dat hij in zich draagt niet is ontstaan uit de loutere materie, verzet het zich tegen de dood. De reusachtige inspanningen van de techniek, al zijn ze 'nog zo nuttig, kunnen de angst van de mens niet tot bedaren brengen. Verlenging van de biologische leeftijd is niet voldoende voordat verlangen naar een ander leven dat onverwoestbaar in zijn hart aanwezig is.

Terwijl met betrekking tot de dood elke voorstelling te kort schiet, verzekert de Kerk toch, onder-richt door de goddelijke openbaring, dat de mens door God is geschapen en bestemd voor een geluk dat de grenzen van de aardse ellende overstijgt. Bovendien zal de lichamelijke dood, waaraan de mens, als hij niet had gezondigd, zou zijn ontkomen, volgens de christelijke geloofsleer worden overwonnen, daar de mens door de almachtige en mededogende Verlosser weer in het heil wordt geplaatst dat door zijn eigen schuld verloren ging. God heeft de mens immers geroepen en roept hem nog steeds om Hem met geheel zijn wezen aan te hangen in blijvende verbondenheid met het onvergankelijke goddelijke leven. En deze overwinning heeft Christus, door de mens van zijn dood te bevrijden door zijn eigen dood, bij zijn verrijzenis ten leven verworven.²³ Aan iedere mens die hierbij stilstaat, biedt het geloof dus, gepresenteerd met deugdelijke argumenten, een antwoord op zijn angst omtrent zijn toekomstig lot. Tevens biedt het de mogelijkheid om met dierbare medemensen, reeds door de dood ontruikt, in Christus gemeenschappelijk te verkeren, daar het de hoop ver-schaft, dat zij het echte leven bij God hebben verworven.

19. De hoogste zingeving van de menselijke waardigheid is gelegen in de roeping van de mens tot gemeenschap met God. Reeds vanaf zijn oorsprong wordt de mens uitgenodigd tot een dialoog met God. Hij bestaat alleen, omdat hij, door God uit liefde geschapen, steeds uit liefde in het leven wordt gehouden, en hij leeft niet volledig volgens de waarheid, als hij deze liefde niet vrijwillig erkent en zich aan zijn Schepper toevertrouwt. Velen echter van onze tijdgenoten zien deze intieme levensverbondenheid met God volstrekt niet in, of verwerpen deze expliciet. Daarom dient het atheïsme gerekend te worden tot de meest kwalijke zaken van deze tijd en moeten we het aan een nauwkeuriger onderzoek onderwerpen.

Met het begrip atheïsme worden onderling zeer verschillende verschijnselen aangegeven. Want terwijl door sommigen God uitdrukkelijk wordt ontkend, menen anderen, dat de mens in het geheel niets over Hem kan uitbrengen; anderen onderwerpen het godsprobleem aan een onderzoek met een beroep op bepaalde methoden die aan het gestelde probleem elke zin blijken te ontnemen. In een onverantwoorde overschrijding van de grenzen van de positieve wetenschappen gaan velen ernaar streven alles te verklaren op positiefwetenschappelijke wijze, ofwel, andersom, aanvaarden zij geen enkele op absoluutheid aanspraakmakende waarheid. Sommigen plaatsen de mens op zo'n hoog voetstuk, dat het geloof in God haast zinloos wordt; daarbij schijnen zij toch minder God te willen loochenen dan vooral het mens-zijn te beamen. Anderen maken zich zo'n voorstelling van God, dat dit beeld, dat ze dan verwerpen, op geen enkele wijze de God van het evangelie is. Weer anderen gaan zelfs niet in op kwesties omtrent God, namelijk zij die geen godsdienstige ongerustheid schijnen te voelen en zich niet kunnen indenken, waarom zij zich over de godsdienst zorgen moeten maken. Verder ontstaat atheïsme niet zelden uit een geweldig protest tegen het kwaad in de wereld, doordat men de aanspraak op absoluutheid op een onrechtmatige wijze toekent aan bepaalde menselijke waarden, zodat deze dan als god worden beschouwd. De hedendaagse beschaving zelf kan, niet per sé, maar omdat ze te zeer met het aardse is verweven, de toenadering tot God dikwijls moeilijker maken.

Ongetwijfeld zijn zij die vrijwillig God uit hun hart weren en kwesties over godsdienst trachten te ontlopen en aldus de uitspraak van hun geweten niet volgen niet vrij van schuld. Maar de gelovigen zelf dragen in dezen ook vaak een zekere verantwoordelijkheid. Want het atheïsme is, onpartijdig beschouwd, niet een oorspronkelijk gegeven, maar het ontstaat eerder door verschillende oorzaken, waarbij ook een kritische reactie tegen de godsdiensten moet worden gerekend en met name in sommige streken vooral tegen de christelijke godsdienst. Daarom kunnen de gelovigen een niet gering aandeel hebben in het ontstaan van dit atheïsme, in zoverre men van hen moet zeggen, dat zij door het verwaarlozen van de geloofsopvoeding, hetzij door misleidende uiteenzettingen van de leer, hetzij zelfs door een gebrekkig godsdienstig, moreel en sociaal leven, het ware gezicht van God en godsdienst veeleer verhullen dan onthullen.

20. Het moderne atheïsme presenteert zich dikwijls ook als een systeem dat onder andere de verlangde autonomie van de mens zover doorvoert dat het tegen elke vorm van afhankelijkheid van God moeilijkheden maakt. Zij die een dergelijk atheïsme voorstaan, beweren, dat vrijheid daarin bestaat, dat de mens zichzelf tot doel is en de enige ontwerper en uitvoerder van zijn geschiedenis. Dit achten zij onvereenigbaar met de erkenning van een Heer, maker en doel van alles, of minstens achten zij hierdoor een dergelijke uitspraak volledig overbodig. Het machtsgevoel dat de huidige technische vooruitgang de mens geeft, kan bevorderlijk zijn voor deze leer.

Bij de verschillende gestalten van hedendaags atheïsme moet men zeker die niet over het hoofd zien welke de bevrijding van de mens voornamelijk verwacht van zijn economische en sociale bevrijding. Men is dan van mening, dat de godsdienst van nature deze bevrijding in de weg staat, voor zover hij de mens, door zijn hoop op een toekomstig en bedrieglijk leven te richten, juist van de uitbouw van de aardse woonstede af zou schrikken. En daarom trekken de aanhangers van deze theorie, zodra zij in het staatsbestuur komen, geweldig tegen de godsdienst ten strijde, het atheïsme verspreidend met gebruikmaking, vooral bij de opvoeding van de jeugd, van die pressiemethoden waarover de staat beschikt.

21. In haar trouw zowel aan God als aan de mensen kan de Kerk niet aarzelen om deze verderfelijke theorieën en praktijken, die in tegenspraak zijn met de rede en met de algemeen-menselijke ervaring

en de mens in zijn ingeboren voortreffelijkheid te kort doen, met alle kracht, zij het met droefheid, af te keuren, zoals zij dat al eerder heeft gedaan.²⁴

Toch tracht zij de in de geest van de atheïsten verborgen redenen voor een godsontkenning te begrijpen en is zij van oordeel, zich bewust van de ernst van de kwesties die het atheïsme opwerpt en evenzeer geleid door liefde jegens alle mensen, dat deze kwesties aan een serieus en diepgaand onderzoek dienen te worden onderworpen.

De Kerk houdt eraan vast, dat de kennis van God op geen enkele wijze in tegenspraak is met de waardigheid van de mens, daar een dergelijke waardigheid juist in God haar fundament en voltooiing heeft. De mens wordt immers door de scheppende God als een wezen met verstand en vrije wil in de maatschappij geplaatst, maar vooral wordt hij geroepen tot kindschap van God in levensgemeenschap met Hem en tot deelneming aan zijn gelukkig bestaan. Zij leert verder, dat door de eschatologische verwachting het belang van de aardse opdrachten niet vermindert, maar veeleer de vervulling daarvan door nieuwe motieven wordt verstevigd. Bij het ontbreken daarentegen van een goddelijk fundament en van de hoop op het eeuwig leven lijdt de waardigheid van de mens ernstige schade, zoals tegenwoordig vaak valt te constateren, en de raadselen van leven en dood, van schuld en pijn blijven zonder oplossing, zodat de mensen niet zelden tot wanhoop vervallen.

Elke mens blijft intussen voor zichzelf een onopgelost, vaag vermoed probleem. Niemand kan immers op bepaalde ogenblikken, met name bij belangrijker gebeurtenissen in het leven, zich geheel en al aan bovengenoemde vragen onttrekken. Op deze vraag geeft alleen God, die de gedachten van de mens naar het hogere roept en tevens tot deemoediger onderzoek, volledig en met alle zekerheid antwoord.

Een geneesmiddel tegen het atheïsme moet men verwachten zowel van een goed geconcipieerde uiteenzetting van de leer, alsook van het gehele leven van de Kerk en van haar leden. Het is immers de taak van de Kerk om God de Vader en zijn mens geworden Zoon tegenwoordig te stellen, als het ware zichtbaar te maken, door zichzelf onder de leiding van de Heilige Geest onophoudelijk te vernieuwen en uit te zuiveren.²⁵ Dit is vooral te bereiken door het getuigenis van een levend en volwassen geloof, dat namelijk ertoe is opgevoed om de moeilijkheden helder te doorzien en ze te overwinnen. Een zeer duidelijk getuigenis van dit geloof hebben de zeer vele martelaren gegeven en geven zij nog steeds. Dit geloof moet zijn vruchtbaarheid duidelijk tonen door het gehele leven van de gelovigen, ook het profane, te doordringen en door hen te bewegen tot rechtvaardigheid en liefde, vooral jegens de behoeftigen. Om de aanwezigheid van God duidelijk te maken, draagt tenslotte het meest bij de broederlijke van de gelovigen die één van hart samenwerken voor het geloof van het evangelie²⁶ en zich laten zien als een teken van eenheid.

De Kerk van haar kant belijdt, ook al verwerpt zij het atheïsme geheel en al, toch oprecht, dat alle mensen, gelovigen en ongelovigen, het hunne moeten bijdragen tot de juiste uitbouw van deze wereld, waarin zij allen tezamen leven; hetgeen zeker niet kan geschieden zonder een eerlijke en verstandige dialoog. Zij beklagt zich dan ook over de discriminatie tussen gelovigen en ongelovigen die sommige staatsbestuurders, met miskennis van de fundamentele rechten van de mens, op onrechtvaardige wijze doorvoeren. Voor de gelovigen eist zij dan ook de werkelijke vrijheid om in deze wereld ook een godstempel te mogen bouwen. De atheïsten echter nodigt zij vriendelijk uit om het evangelie van Christus met open hart te beschouwen.

Want wanneer de Kerk optreedt ter bescherming van de waardigheid van de menselijke roeping en daarbij aan hen die al aan een hogere lotsbestemming wanhopen de hoop hergeeft, is zij er ten stelligste van overtuigd, dat haar boodschap overeenstemt met de meest verborgen verlangens van het menselijk hart. Haar boodschap brengt, in plaats van afbreuk te doen aan de mens, licht, leven en vrijheid ten gunste van zijn vooruitgang; en behalve dat kan niets het hart van de mens voldoen: 'U hebt ons naar U gemaakt', Heer, 'en onrustig is ons hart, totdat het zijn rust vindt in U'.²⁷

22. In werkelijkheid licht het mysterie van de mens alleen op in het mysterie van het mens geworden Woord. Adam, de eerste mens, was immers de voorafbeelding van de toekomstige mens,²⁸ namelijk Christus de Heer. Christus, de laatste Adam, maakt juist door de openbaring van het mysterie van de Vader en diens liefde de mens voor zichzelf duidelijk en geeft hem inzicht in zijn zeer hoge roeping. Het is dus geenszins verwonderlijk, dat in Hem bovengenoemde waarheden hun bron vinden en hun top bereiken.

Hij die 'het Beeld van de onzichtbare God' is (Kol. 1,15),²⁹ is de volmaakte mens, die de godsge

lijkheid van de kinderen van Adam, die door de eerste zonde was misvormd, heeft hersteld. Daar de menselijke natuur in Hem onverkort is opgenomen,³⁰ is juist daardoor deze natuur ook in ons tot hoge waardigheid verheven. Hij heeft zich immers, als Zoon van God, door zijn menswording in zekere zin met iedere mens verenigd. Met menselijke handen heeft Hij werk verricht, met een menselijke geest heeft Hij gedacht, met een menselijke wil heeft Hij gehandeld,³¹ met een menselijk hart heeft Hij liefgehad. Geboren uit de maagd Maria, is Hij werkelijk één van de onzen geworden, in alles aan ons gelijk, behalve in de zonde.³²

Als een onschuldig lam heeft Hij vrijwillig zijn bloed gestort en daarmee voor ons het leven verdiend; in Hem heeft God ons met zichzelf en met elkaar verzoend³³ en ons aan de dienstbaarheid aan duivel en zonde ontrukkt, zodat ieder van ons met de apostel kan zeggen: De Zoon van God 'heeft mij liefgehad en zichzelf voor mij overgeleverd' (Gal. 2,20). Door voor ons te lijden, heeft Hij niet slechts een voorbeeld gegeven, hoe wij in zijn voetspoor kunnen treden,³⁴ maar Hij heeft ook een weg gebaad. En als wij deze volgen, worden leven en dood geheiligd en krijgen ze een nieuwe betekenis.

De christen nu, gelijk geworden aan het beeld van de Zoon, die de Eerstgeborene is onder vele broeders,³⁵ heeft 'de eerstelingen van de Geest' (Rom. 8,23) ontvangen, waardoor hij in staat wordt gesteld de nieuwe wet van de liefde te vervullen.³⁶ Door deze Geest, die het 'handgeld van de erfenis' (Ef. 1,14) is, wordt de gehele mens inwendig hersteld, wachtend op de 'verlossing van het lichaam' (Rom. 8,23): 'En als de Geest van Hem die Jezus Christus van de doden heeft opgewekt, in u woont, zal Hij die Christus Jezus van de doden heeft doen opstaan, ook uw sterfelijk lichaam eenmaal levend maken door de kracht van zijn Geest, die in u verblijft' (Rom. 8,11).³⁷ Zeker, op de christen wegen ook de noodzaak en taak om in veel wederwaardigheden tegen het kwaad te strijden en om door het lijden van de dood te gaan; maar in verbondenheid met het paasmysterie, gelijkvormig aan de dood van Christus en sterk in de hoop snelt hij de verrijzenis tegemoet.³⁸

Dit geldt niet alleen voor de christengelovigen, maar ook voor alle goedwillende mensen, in wier hart de genade op een onzichtbare wijze werkt.³⁹ Daar Christus immers voor allen is gestorven⁴⁰ en daar er voor alle mensen slechts één uiteindelijke roeping is, namelijk een goddelijke, moeten wij eraan vasthouden, dat de Heilige Geest aan allen de mogelijkheid schenkt om, op een wijze die aan God bekend is, aan dit paasmysterie deel te hebben.

Zo groot is dit mysterie van de mens dat door de christelijke openbaring de gelovigen voor ogen staat. Door Christus en in Christus wordt aldus het raadsel van pijn en dood in het licht gesteld, dat buiten zijn evangelie ons geheel ontwricht. Christus is verrezen, heeft de dood door zijn eigen dood vernietigd en ons het leven gegeven,⁴¹ zodat wij, zonen uit kracht van de Zoon, in de Geest kunnen roepen: Abba, Vader!⁴²

23. Bij de voornaamste aspecten van de huidige wereld rekent men de toenemende onderlinge verbondenheid van de mensen, aan de ontwikkeling waarvan de huidige voortgang van de techniek zeer veel bijdraagt. Toch vindt de broederlijke dialoog van de mensen zijn voltooiing niet in die voortang, maar dieper in de gemeenschap van de personen; en deze vereist een wederzijds respect voor de volledige, geestelijke waarde van die personen. Aan de bevordering van deze gemeenschap onder de personen biedt de christelijke openbaring een grote hulp en tegelijk brengt zij ons tot een beter begrip van de wetten van het maatschappelijk leven die de Schepper in de geestelijke en morele natuur van de mens heeft neergeschreven.

Daar echter in vrij recente documenten van het kerkelijk leergezag de christelijke leer over de maatschappij van de mensen ruimschoots is uiteengezet,⁴³ wil het concilie slechts enkele meer principiële waarheden in herinnering brengen en de fundamenten daarvan onder het licht van de openbaring uiteenzetten. Daarna wil het op enkele consequenties wijzen die in onze dagen van groot belang zijn.

24. God, die een vaderlijke zorg voor allen heeft, heeft gewild, dat alle mensen één familie zouden vormen en elkaar in broederlijke geest zouden bejegenen. 'Allen zijn zij immers geschapen naar het beeld van God, die 'heel het mensengeslacht uit Eén deed ontstaan, om de gehele oppervlakte van de aarde te bewonen' (Hand. 17,26), en allen worden ze geroepen tot een en hetzelfde doel: God zelf.

Daarom is de liefde tot God en de naaste het eerste en grootste gebod. Uit de Heilige Schrift leren

wij, dat de liefde tot God niet te scheiden is van de liefde tot de naaste: ‘. . . zo er al een ander gebod is, kan men het samenvatten in dit woord: Bemint uw naaste als uzelf... De liefde vervult daarom de gehele wet’ (Rom. 13,9-10); vgl. (1 Joh. 4,20). En nu de mensen met de dag meer van elkaar afhankelijk raken en de wereld met de dag meer één wordt, is dit toch wel van zeer groot gewicht. Ja zelfs, wanneer de Heer Jezus zijn Vader bidt, dat ‘allen één mogen zijn . . . zoals Wij één zijn’ (Joh. 17,21-22), opent Hij perspectieven die voor de menselijke geest ontoegankelijk zijn en zinspeelt Hij op een zekere gelijkheid tussen de eenheid van de goddelijke personen en de eenheid van de kinderen van God in waarheid en liefde. Deze gelijkheid wijst erop, dat de mens, die op aarde het enige schepsel is dat om zichzelf door God is gewild, zichzelf alleen volledig kan vinden in de oprechte gave van zichzelf.⁴⁴

25. Uit het sociale karakter van de mens blijkt, dat de groei van de menselijke persoon en de uitbouw van de maatschappij zelf van elkaar afhankelijk zijn. Immers, uitgangspunt, subject en doel van alle sociale instellingen is en moet zijn: de menselijke persoon, omdat deze namelijk van nature een sociaal leven volstrekt nodig heeft.⁴⁵ Daar derhalve het sociale leven voor de mens niet iets bijkomstigs is, komt in omgang met anderen, in wederzijds dienstbetoon en in dialoog met zijn broeders de mens in al zijn gekregen talenten tot ontplooiing en is hij in staat zijn roeping te beantwoorden.

Van de verschillende maatschappelijke banden die de mens noodzakelijk dient te verzorgen, zijn sommige, zoals het gezin en de burgerlijke maatschappij, op een directere wijze in overeenstemming met zijn innerlijk wezen; andere komen veeleer uit de vrije wil voort. In onze tijd worden om verschillende redenen de behoefte aan en afhankelijkheid van elkaar met de dag veelvuldiger; daaruit ontstaan diverse groeperingen en instellingen, van algemeen of privaat recht. Dit verschijnsel, dat de naam socialisatie draagt, brengt, al is het niet geheel zonder gevaren, toch vele voordelen mee voor de versteviging en uitbreiding van de kwaliteiten van de menselijke persoon en voor de bescherming van zijn rechten.⁴⁶

Maar al ontvangt de menselijke persoon reeds veel van dit sociale leven om zijn roeping na te komen, ook op godsdienstig gebied, men kan toch niet ontkennen, dat er mensen zijn die door de sociale omstandigheden waarin zij leven en waarin zij vanaf hun prille jeugd worden ondergedompeld dikwijls ervan worden afgebracht het goede te doen en gedreven worden tot het kwade. Het is zeker, dat de verwarringen die zo veelvuldig in het maatschappelijk bestel voorkomen voor een gedeelte juist uit het conflict van economische, politieke en sociale vormgevingen ontspruiten. Maar ten diepste ontstaan ze uit de trots en het egoïsme van de mens, die de sociale sfeer vertroebelen. Waar nu het bestel zelf lijdt aan de gevolgen van de zonde, vindt de mens, geboren met een geneigdheid ten kwade, weer nieuwe aanleidingen tot zonde, die niet zonder energieke pogingen, met de hulp van de genade, kunnen worden overwonnen.

26. Uit de onderlinge afhankelijkheid, die met de dag groter wordt en zich over de gehele wereld uitstrekt, volgt, dat het algemeen welzijn - d.w.z. het totaal van die sociale voorwaarden waardoor zowel groepen als enkelingen hun eigen volmaaktheid vollediger en vlugger kunnen bereiken - heden steeds meer algemeen wordt en dus rechten en plichten insluit die op de gehele mensheid betrekking hebben. Elke groepering moet rekening houden met de belangen en gewettigde strevingen van andere groeperingen, ja ook met het algemeen welzijn van de gehele mensenfamilie.⁴⁷

Tegelijk echter groeit het bewustzijn van de uitnemende waardigheid die aan de menselijke persoon toekomt, daar deze al het andere overstijgt en zijn rechten en plichten universeel en onschendbaar zijn. Het is dus nodig al datgene voor de mens toegankelijk te maken wat hij nodig heeft om een waarlijk menselijk leven te leiden, zoals voedsel, kleding, woning, het recht om zijn levensstaat vrij te kiezen en om een gezin te stichten, het recht op opvoeding, op werkgelegenheid, goede naam, respect en passende voorlichting, het recht om te handelen volgens de juiste norm van zijn geweten, het recht op bescherming van zijn privé-leven en op een juiste vrijheid, ook in het godsdienstige. De maatschappelijke orde en zijn verdere ontwikkeling moeten dus steeds ten voordeel strekken van het welzijn van de personen, want de ordening van de dingen dient te zijn onderworpen aan de ordening van de personen en niet andersom, zoals de Heer zelf heeft gesuggereerd, toen Hij zei, dat de sabbat voor de mens is gemaakt en niet de mens voor de sabbat.⁴⁸ De maatschappelijke ordening moet zich voortdurend dynamisch ontwikkelen, worden gebaseerd op de waarheid, worden uitge

bouwd in rechtvaardigheid en beleefd in liefde; zij moet in vrijheid een steeds menselijker evenwicht vinden.⁴⁹ Om dit echter te kunnen volvoeren, dienen er behalve een mentaliteitsvernieuwing ook grote sociale structuurhervormingen te komen.

De Geest van God, die in wonderlijke voorzienigheid de loop der tijden regelt en het aangezicht van de aarde vernieuwt, is bij deze ontwikkeling werkzaam aanwezig. Het gis van het evangelie heeft in het hart van de mens een onbeteugelbare eis tot menswaardigheid gewekt en doet dit nog steeds.

27. Om nu tot praktische en meer urgente gevolgtrekkingen over te gaan, staat het concilie op de eerbied jegens de mens, zodat iedereen zijn naaste, zonder iemand uit te zonderen, als een ander ik moet beschouwen, vooral zorg dragend voor zijn leven en voor de noodzakelijke middelen om dit menswaardig te kunnen leven,⁵⁰ niet in navolging van die rijke die zich helemaal niet bekommerde om de arme Lazarus.⁵¹

Vooraf in onze dagen hebben wij de grote plicht om onszelf de naaste te weten van elke mens, wie dan ook, en hem metterdaad te dienen, als wij hem ontmoeten, of het nu een oude man is, door allen in de steek gelaten, of een buitenlandse arbeider, ten onrechte verdacht, of een balling, of een kind dat uit een onwettige vereniging is geboren en dat onverdiend lijdt voor een zonde die het zelf niet heeft bedreven, of een dorstige die een beroep doet op ons geweten in de naam van de Heer: 'Al wat gij gedaan hebt voor een dezer geringsten van mijn broeders hebt gij voor Mij gedaan' (Mt. 25,40). Al wat verder tegen het leven zelf ingaat, zoals alle soorten van moord, uitroeiing, abortus, euthanasie en vrijwillige zelfmoord; al wat de integriteit van de menselijke persoon aantast, zoals vermindering, lichamelijke en geestelijke foltering, pogingen om de mens psychisch in zijn macht te krijgen; al wat een belediging is voor de menselijke waardigheid, zoals onmenselijke levensvoorwaarden, willekeurige arrestaties, deportaties, slavernij, prostitutie, handel in meisjes en minderjarigen; schandelijke arbeidsvoorwaarden, waarbij de arbeiders als louter winstwerktuigen worden behandeld en niet als vrije en verantwoordelijke personen: dit alles en andere dergelijke dingen zijn onmiskenbaar schandelijk. Ze zijn een aantasting van de menselijke beschaving en zij werpen meer een smet op hen die zich zo gedragen dan op hen die het onrecht hebben te verdragen. En ze zijn volledig in tegenspraak met de eer van de Schepper.

28. Ook tot hen die op sociaal, politiek en ook godsdienstig gebied anders denken en handelen dan wij moeten respect en liefde zich uitstrekken. Hoe meer en hoe dieper begrip wij in menselijkheid en christelijke liefde van hun ideeën krijgen, des te gemakkelijker zullen wij met hen een dialoog kunnen aangaan.

Deze liefde en welwillendheid moeten ons natuurlijk niet onverschillig maken voor de waarheid en het goede. Meer nog, juist de liefde drijft de leerlingen van Christus ertoe om de heilzame waarheid aan alle mensen bekend te maken. Maar men dient een onderscheid te maken tussen de dwaling, die altijd te verwerpen is, en de dwalende, die steeds de waardigheid van het persoon-zijn behoudt, ook wanneer hij zich laat verleiden tot valse of minder juiste religieuze opvattingen.⁵² God alleen is de rechter en doorvorsers van de harten en daarom verbiedt Hij ons over iemands innerlijke schuld een oordeel te vellen.⁵³

De leer van Christus verlangt van ons, dat wij ook onrecht en belediging vergeven, en strekt het gebod van de liefde uit tot alle vijanden, wat namelijk het gebod is van de nieuwe wet: 'Gij hebt gehoord dat er gezegd is: Gij zult uw naaste beminnen en uw vijand haten. Maar Ik zeg u: Bemint uw vijanden, doet wel aan die u haten en bidt voor hen die u vervolgen en u te schande maken' (Mt. 5,43-44).⁵⁴

29. Daar alle mensen beschikken over een redelijke ziel en naar het beeld van God zijn geschapen, dezelfde natuur en dezelfde oorsprong hebben en daar zij, door Christus verlost, in het genot zijn van een zelfde roeping en goddelijke bestemming, dient de fundamentele gelijkheid van allen steeds meer te worden erkend.

Natuurlijk zijn alle mensen niet gelijkwaardig in het opzicht van hun verschillende fysieke kwaliteiten en uiteenlopende intellectuele en morele capaciteiten. Toch moet elke vorm van discriminatie ten opzichte van de fundamentele rechten van de persoon, hetzij in maatschappelijk, hetzij in cultureel opzicht, vanwege geslacht, ras, huidskleur, maatschappelijke situatie, taal of godsdienst worden overwonnen en terzijde gesteld, als tegengesteld aan de bedoelingen van God. Het is werkelijk be

treurenswaardig, dat die fundamentele rechten van de persoon nog niet overal een goed onderdak hebben gekregen. Zoals men bijvoorbeeld aan de vrouw soms het recht ontzegt om vrij haar echtgenoot te kiezen en een eigen levensstaat te omhelzen, of het recht om dezelfde graad van opvoeding en cultuur te bereiken die men aan de man toekent.

Verder, hoewel er onder de mensen rechtmatige verschillen aanwezig zijn, eist toch de gelijke waardigheid van de personen, dat allen tot steeds menselijker en billijke levenscondities komen. Want te grote ongelijkheden, economisch en sociaal, tussen leden of volkeren van de ene mensenfamilie veroorzaken ergernis en zijn in tegenspraak met de sociale rechtvaardigheid, met de billijkheid, met de waardigheid van de menselijke persoon, alsook met de sociale en internationale vrede. De menselijke instellingen nu, privé of publieke, dienen ernaar te streven dienstbaar te zijn aan de waardigheid van de mens en aan diens eindbestemming; ook dienen zij met kracht te strijden tegen elke vorm van slavernij, zowel op sociaal als politiek vlak, en de fundamentele rechten van de mens in elk politiek bestel te waarborgen. Ja, het behoort zo te zijn, dat al deze instellingen zich langzamerhand meer afstemmen op geestelijke zaken, die de hoogste van alle zijn, ook al heeft men er soms nog lange tijd voor nodig om het gewenste doel te bereiken.

30. De diepgaande en snelle verandering van de dingen dringt des te urgenter de eis naar voren, dat niemand, uit achteloosheid ten aanzien van de loop van de dingen of in lusteloze laksheid, nog een louter individualistische ethiek kan toelaten. De plicht van rechtvaardigheid en van liefde vindt steeds meer hierin zijn vervulling, dat iedereen, naar eigen capaciteiten en met het oog op de noden van anderen het zijne aan het algemeen welzijn bijdragend, ook de instellingen, hetzij van openbaar, hetzij van privé initiatief, bevordert en helpt welke tot taak hebben de levensvoorwaarden van de mensen te verbeteren. Er zijn er echter die wel grootse en heel edelmoedige theorieën naar voren brengen, maar die in werkelijkheid blijven leven alsof ze geen enkele zorg voor de noden van de maatschappij hebben. Ja, meerderen doen, in verschillende gebieden, heel geringschattend over de sociale wetten en voorschriften. Niet weinigen schrikken er niet voor terug om op diverse bedrieglijke en listige manieren rechtvaardige belastingen of iets anders dat ze aan de maatschappij verschuldigd zijn te ontduiken. Anderen minachten bepaalde normen van het maatschappelijk bestel, gegeven bijvoorbeeld om de gezondheid te beschermen of om het snelverkeer in goede banen te houden; zij letten er daarbij niet op, dat zij door een dergelijke zorgeloosheid hun eigen leven en dat van anderen in gevaar brengen.

Het moet iets heiligs zijn voor allen om de maatschappelijke verhoudingen te rekenen tot de belangrijkste taken van de huidige mens en die ook als zodanig in acht te nemen. Naarmate immers de wereld meer één wordt, des te duidelijker gaan de taken van de mensen de particuliere groeperingen te boven en strekken ze zich langzaam meer uit tot de gehele wereld. Dit kan alleen gebeuren, als zowel de individuele mensen als hun groeperingen de morele en sociale deugden bij zichzelf hoog houden en in de maatschappij verbreiden, zodat er werkelijk nieuwe mensen en bouwers van een nieuwe mensheid ontstaan met de noodzakelijke hulp van de goddelijke genade.

31. Opdat de individuele mensen hun gewetenstaak nauwgezet kunnen vervullen, zowel ten aanzien van zichzelf als ten aanzien van de verschillende gemeenschappen waarvan zij lid zijn, moeten zij met zorg tot een grotere geestelijke cultuur worden opgevoed, met gebruikmaking van de talloze hulpmiddelen die heden ten dage de mensheid ten dienste staan. Allereerst dient de opvoeding van de jeugd, van welke maatschappelijke laag ook, zo te worden ingericht, dat men mannen en vrouwen kweekt die niet alleen goed ontwikkeld maar ook grootmoedig zijn, waar juist in onze tijd zo'n geweldige vraag naar is.

Maar tot dit verantwoordelijkheidsgevoel komt de mens nauwelijks, als zijn levensomstandigheden hem niet toestaan zich van zijn waardigheid bewust te worden en aan zijn roeping om zich voor God en voor anderen ter beschikking te stellen te beantwoorden. De menselijke vrijheid wordt vaak immers zwakker, wanneer de mens tot uiterste behoeftegevoel vervalt, zoals ze ook verwatert, wanneer hij, te zeer aan de gemakken van het leven toegevend, zich als het ware in een ivoren toren opsluit. Ze wordt daarentegen versterkt, wanneer de mens de onvermijdelijke consequenties van het maatschappelijke leven aanvaardt, de veelvormige vereisten van de menselijke samenleving op zich neemt en zich verplicht tot dienstbaarheid aan de menselijke gemeenschap.

Daarom dient men bij allen de wil te stimuleren om actief deel te nemen aan gemeenschappelijke

ondernemingen. Zo moet de handelwijze worden geprezen bij de volkeren waar een zo groot mogelijk deel van de burgers in echte vrijheid wordt betrokken bij het behartigen van de openbare staatsaangelegenheden. Toch moet men rekening houden met de reële situatie van elk volk op zich en met de noodzaak, dat de burgerlijke overheid een krachtadig regeringsbeleid moet kunnen voeren. Opdat nu alle burgers genegen zijn deel te nemen aan het leven van verschillende groeperingen waaruit de maatschappij bestaat, is het noodzakelijk, dat zij in deze groeperingen waarden aantreffen die hen aantrekken en hen inspireren tot dienstbaarheid aan anderen. Terecht kunnen wij menen, dat het toekomstig lot van de mensheid is gelegen in de handen van hen die erin slagen aan de komende generaties motieven te geven om te leven en om te hopen.

32. Zo als God de mensen niet heeft geschapen om afzonderlijk te leven, maar om een sociale eenheid te vormen, zo heeft het Hem ook '... behaagd de mensen geenszins afzonderlijk, zonder enig onderling verband, te heiligen en te redden, maar hen tot een volk te verenigen dat Hem naar waarheid zou erkennen en in heiligheid zou dienen'.⁵⁵ Vanaf het begin van de heilsgeschiedenis heeft Hij mensen niet als losse individuen uitgekozen, maar als leden van een of andere gemeenschap. Die uitverkozenen heeft God dan, zijn plannen openbarend, 'zijn volk' (Ex. 3,7-12) genoemd, waarmee Hij bovendien op de Sinaï een verbond heeft gesloten.⁵⁶

Dit gemeenschapskarakter wordt door het werk van Jezus Christus vervolmaakt en voleindigd. Het mens geworden Woord zelf heeft immers willen delen in het gehele menselijke bestaan. Te Kana was Hij op een bruiloft, Hij bracht een bezoek aan het huis van Zacheüs, Hij at met tollenaars en zondaars. De liefde van de Vader en de hoge roeping van de mens heeft Hij geopenbaard door een beroep op gewone maatschappelijke dingen en door verhalen en beelden uit het allergewoonste dagelijkse leven te gebruiken. De menselijke verhoudingen, met name die in het gezin, waaruit de verdere maatschappelijke relaties ontstaan, heeft Hij geheiligd door zich vrijwillig aan de wetten van zijn vaderland te onderwerpen. Hij heeft het leven van een handwerksman willen leiden op een wijze zoals die in zijn tijd en in die streek gebruikelijk was.

In zijn prediking heeft Hij de kinderen van God duidelijk de opdracht gegeven om zich als broers ten opzichte van elkaar te gedragen. In zijn gebed vroeg Hij erom, dat al zijn leerlingen een mochten zijn. Ja, Hij heeft zich tot de dood toe voor allen gegeven, als Verlosser van allen. 'Geen groter liefde kan iemand hebben dan deze, dat hij zijn leven geeft voor zijn vrienden' (Joh. 15,13). De apostelen droeg Hij op om aan alle volkeren de evangelische boodschap te verkondigen, opdat de mensheid het gezin van God zou worden, waarin de volheid van de wet de liefde zou zijn.

Als Eerstgeborene onder vele broeders heeft Hij allen die Hem in geloof en liefde aanvaardden, na zijn dood en verrijzenis, door de gave van zijn Geest tot een nieuwe broedergemeenschap gevormd, met name in zijn lichaam, dat is de Kerk, waarin allen als elkaars ledematen volgens ieders verschillende gaven elkaar dienstbaarheid zouden bewijzen.

Deze solidariteit zal steeds moeten toenemen tot aan de dag waarop ze voltooid zal worden en waarop de mensen, door de genade behouden, als een door God en Broeder Christus geliefde familie, aan God een volmaakte eer zullen betuigen.

33. Door eigen werkzaamheid en natuurlijke talenten heeft de mens steeds getracht zijn leven verder te ontwikkelen. En tegenwoordig heeft hij, vooral door de wetenschap en de techniek, zijn machtsgebied haast tot de gehele natuur uitgebreid en steeds gaat hij daarin verder. Vooral door de toenemende hulp van velerlei communicatiemogelijkheden tussen de volkeren, begint de mensheid zich langzaam als één gemeenschap op de gehele wereld te beschouwen en groeit daarnaar toe. Zo geschiedt het, dat de mens zich de vele goederen die hij vroeger voornamelijk van bovenaardse krachten verwachtte thans door eigen inspanning kan bezorgen.

Geconfronteerd met deze grootse onderneming, die reeds de gehele mensheid met zich mee trekt, staan de mensen voor veel vraagtekens. Wat is toch de zin en de waarde van deze bedrijvigheid? Hoe dit alles te gebruiken? Wat bereiken de individuen of de gemeenschappen met deze inspanningen? De Kerk, die het woord van God, waaraan de principes op het vlak van godsdienst en moraal worden ontleend, in bewaring heeft, zonder dat zij telkens op iedere vraag een pasklaar antwoord heeft, wil het licht van de openbaring in verbinding brengen met de ervaring van allen, om de weg te verlichten die de mensheid sinds kort is ingegaan.

34. Dit alvast is voor gelovigen een vaste overtuiging, namelijk dat de individuele en gezamenlijke activiteiten van de mensen, anders gezegd, die grootse onderneming waarin de mensen in de loop der eeuwen moeite doen om hun levensvoorwaarden te verbeteren, in zichzelf beschouwd met de bedoeling van God corresponderen. Want de mens is naar het beeld van God geschapen en heeft de opdracht gekregen om, door de aarde met alles wat zij in zich bevat aan zich te onderwerpen, de wereld in rechtvaardigheid en heiligheid te besturen⁵⁷ en om, God als de Schepper van alles erkennend, zichzelf en de totaliteit van de dingen naar Hem terug te voeren, zodat na de onderwerping van alles aan de mens de naam van God over de gehele wereld te bewonderen zal zijn.⁵⁸

En dit geldt ook voor de echt dagelijkse werkzaamheden. Want de mannen en vrouwen die in hun zorg voor het levensonderhoud van zichzelf en hun gezin een dergelijke activiteit aan de dag leggen, dat zij de maatschappij een reële dienst bewijzen, kunnen terecht menen, dat zij door hun werkzaamheid het werk van de Schepper verder uitbouwen, de belangen van hun medemensen behartigen en door hun persoonlijke toeleg het hunne bijdragen tot de vervulling van het goddelijke plan in de geschiedenis.⁵⁹

Verre van te menen, dat de werken die de mensen door hun natuurlijke talenten en werkkracht presteren aan de macht van God tegengesteld zijn en dat het redelijk schepsel een soort concurrent van de Schepper wordt, zijn de christenen er derhalve van overtuigd, dat de overwinningen van de mensheid veeleer een teken zijn van de grootheid van God en de vrucht van zijn onuitsprekelijk raadsbesluit. Naarmate nu de macht van de mensen groeit, des te verder verbreidt zich hun verantwoordelijkheid, zowel van de enkeling als van de gemeenschap. En dus blijkt wel, dat door de christelijke boodschap de mensen niet worden afgehouden van de uitbouw van de wereld, noch worden gedreven tot verwaarlozing van het welzijn van hun gelijken, maar eerder het metterdaad als een dwingender plicht beschouwen om dit werk te verrichten.⁶⁰

35. Zoals nu de menselijke activiteit uit de mens voortkomt, zo wordt ze ook geordend op de mens. Want de mens verandert bij zijn werk niet alleen de dingen en de samenleving, maar hij vervolmaakt ook zichzelf. Veel leert hij, zijn mogelijkheden ontwikkelt hij, buiten en boven zichzelf maakt hij voortgang. Als men een dergelijke uitgroei goed verstaat, is ze van meer waarde dan het bijeen garen van materiële rijkdom. De mens is meer waard om wat hij is, dan om wat hij heeft.⁶¹ Zo heeft eveneens alles wat de mensen ondernemen om een grotere rechtvaardigheid, een betere medemenselijkheid en een meer humane ordening in de sociale verhouding te bereiken meer waarde dan technische vooruitgang. Want deze vooruitgang kan wel als het ware het materiaal verschaffen voor de menselijke ontwikkeling, maar alleen op zichzelf kan ze deze volstrekt niet realiseren. En daarom is dit de norm voor de menselijke activiteiten, dat zij naar het plan van God en volgens zijn wil overeenstemmen met het authentieke welzijn van de mensheid en de mens de mogelijkheden bieden, privé zowel als in de gemeenschap, zijn volledige roeping te behartigen en haar voluit te realiseren.

36. Vele van onze tijdgenoten schijnen te vrezen, dat door de te nauwe verbondenheid van de wereldlijke activiteiten van de mens en de godsdienst de autonomie van mensen, gemeenschappen of wetenschappen belemmeringen ondervindt.

Als wij onder autonomie van het aardse verstaan, dat de geschapen dingen en de gemeenschappen zelf eigen wetten en waarden bezitten die, door de mens stap voor stap onderkend, moeten worden aangewend en geordend, dan is het alleszins geoorloofd deze als eis naar voren te brengen, want dit wordt niet alleen gevraagd door de mensen van onze tijd, maar dit stemt ook overeen met de wil van de Schepper. Vanwege het feit immers, dat alle dingen zijn geschapen, hebben ze een eigen bestand met een eigen waarheid en goedheid, hebben ze ook eigen wetten en structuren, waarvoor de mens respect moet hebben, door de eigen methodieken van de verschillende wetenschappen of technieken te erkennen. Daarom zal het methodisch onderzoek in alle takken van wetenschap, wanneer het maar werkelijk op wetenschappelijke wijze en volgens de normen van de moraal wordt verricht, in feite nooit met het geloof in tegenspraak zijn, want het profane en het geloof hebben in dezelfde God hun oorsprong.⁶² Ja zelfs, hij die nederig en volhardend het verborgene tracht te doorvorsen, wordt, eventueel onbewust, als het ware geleid door de hand van God, die alles in stand houdt en maakt, dat de dingen zijn, wat ze zijn. Daarom kan men de geesteshouding van sommigen betreuren die ook bij christenen zelf af en toe wel aanwezig is geweest, vanwege een onvoldoende

doorzicht in de gewettigde autonomie van de wetenschap, en die door de daaruit voortkomende geschillen en controversen meerderen ertoe heeft gebracht te menen, dat er een onderlinge tegenstelling is tussen geloof en wetenschap.⁶³

Maar als men onder autonomie van het tijdelijke verstaat, dat het geschapene niet van God afhankelijk is en dat de mens zich deze zo ten nutte kan maken, dat hij ze niet op de Schepper betreft, dan voelt iedereen die God erkent aan, hoe bedrieglijk dergelijke ideeën zijn. Zonder een Schepper verdwijnt immers het schepsel in het niet. Alle gelovigen, van welke godsdienst ook, hebben trouwens steeds in de taal van de schepselen zijn stem en openbaring beluisterd. Ja, de godvergetenheid hult de schepping in duisternis.

37. Maar de Heilige Schrift, in overeenstemming met de ondervinding van eeuwen, leert de mensheid, dat de menselijke vooruitgang, die een groot goed voor de mens is, toch een grote bekoring met zich mee voert: want de waarden-scala is in verwarring en het goede is met kwaad vermengd, zodat de individuele mens en de groepen slechts hun eigen belang voor ogen hebben, niet dat van anderen. Dit is er de reden van, dat de wereld nog steeds niet de plaats van ware medemenselijkheid wordt, zolang de machtsuitbreiding van de mensheid het menselijk geslacht zelf al dreigt te vernietigen.

Door heel de geschiedenis van de mensen heen loopt immers de lijn van een lastige worsteling tegen de machten van de duisternis. Deze is al bij het begin van de wereld aangevangen en zal, naar de woorden van de Heer,⁶⁴ tot de laatste dag blijven duren. De mens is mede in deze strijd gewikkeld, hij moet werkelijk ervoor vechten om het goede aan te hangen en hij kan niet zonder grote inspanning, met de hulp van de genade van God, in zichzelf een eenheid bewerken.

Daarom moet de Kerk van Christus, terwijl zij, in vertrouwen op het plan van de Schepper, erkent, dat de menselijke vooruitgang kan bijdragen tot het werkelijk geluk van de mensen, toch dit woord van de apostel laten klinken: 'Stemt uw gedrag niet af op deze wereld' (Rom. 12,2), aan die geest namelijk van ijdelheid en boosaardigheid die alle menselijke activiteit die is gericht op dienstbaarheid aan God en de evenmens omzet in een zonde-instrument.

Als iemand dus vraagt, op welke wijze men die ellende te boven kan komen, belijden de christenen, dat alle menselijke activiteiten, die door hoogmoed en ongeregelde eigenliefde dagelijks in gevaar raken, door het kruis en de verrijzenis van Christus gezuiverd en tot volmaaktheid dienen te worden gebracht. Door Christus immers verlost en in de Heilige Geest een nieuw schepsel geworden, kan en moet de mens juist het door God geschapene beminnen. Van God immers ontvangt hij het en hij heeft er respect en eerbied voor, omdat het als uit de hand van God voortvloeit. Zijn Weldoener ervoor dankend en van het geschapene in armoede en vrijheid van geest gebruik makend en genietend, geraakt hij in het waarachtige bezit van de wereld, alsof hij niets heeft en toch alles bezit.⁶⁵ 'Want alles is van u, maar gij zijt van Christus en Christus is van God' (1 Kor. 3,22-23).

38. Het Woord van God immers, waardoor alles is gemaakt, is zelf mens geworden en Het heeft op de aarde van de mensen gewoond;⁶⁶ als een volmaakte mens is Het de geschiedenis binnen getreden, deze geschiedenis in zich opnemend en recapitulerend.⁶⁷ Zelf openbaart Hij ons, 'dat God liefde is' (Joh. 4,8), en daarin leert Hij ons, dat de fundamentele wet van de menselijke volmaaktheid, en dus van de omvorming van de wereld, het nieuwe gebod van de liefde is. En hen die zich aan de goddelijke liefde overgeven, verzekert Hij, dat de weg van de liefde voor alle mensen openstaat en dat de poging tot een medemenselijkheid die heel de wereld omvat niet ijdel is. Tevens maant Hij, dat men deze liefde niet alleen in grootse dingen moet zoeken, maar ook vooral in de gewone omstandigheden van het dagelijkse leven. Voor ons, allen zondaars, onderging Hij de dood⁶⁸ en door zijn voorbeeld leert Hij, dat men ook het kruis moet dragen dat het vlees en de wereld op de schouders leggen van hen die vrede en rechtvaardigheid zoeken. Door zijn verrijzenis is Hij Heer geworden, de Christus, aan wie alle macht is gegeven in de hemel en op aarde. Door de invloed van zijn Geest werkt Hij nu in de harten van de mensen en Hij wekt niet alleen een verlangen naar de komende tijden, maar, juist daardoor, bezielt, zuivert en versterkt Hij ook die edelmoedige gesteldheid waarin de mensheid poogt haar eigen bestaan nog meer menselijk te maken en de gehele wereld aan dit doel ondergeschikt te maken. Verschillend zijn wel de gaven van de Geest: terwijl Hij sommigen roept om openlijk getuigenis af te leggen van hun verlangen naar de hemelse woning en deze gedachte bij de mensheid levend te houden, roept Hij anderen om zich te wijden aan de mensen in

aardse dienstbaarheid en door hun dienstwerk als het ware de materiële gestalte van het rijk der hemelen voor te bereiden. Allen maakt Hij vrij om, de eigenliefde afzwerend en met aanwending van alle aardse krachten ten dienste van het menselijk bestaan, zich op de toekomst te richten waarin de mensheid zelf een door God aanvaarde offergave wordt.⁷⁰

Het handgeld van deze hoop en de proviand voor onderweg heeft de Heer voor de zijnen achtergelaten in dat geloofssacrament waarin natuurlijke elementen, door mensen tot cultuurproduct omgevormd, in het verheerlijkt lichaam en bloed worden veranderd: de maaltijd van de broederlijke eensgezindheid en een voorproef van het hemels gastmaal.

39. De tijd van de voleinding van aarde en mensheid kennen wij niet⁷¹ en we weten niet, hoe het heelal zal worden omgevormd. Wel is de gestalte van deze wereld als misvormd door de zonde⁷² aan het voorbijgaan, maar er wordt ons geleerd, dat God ons een nieuwe woonplaats en een nieuwe aarde zal toebereiden, waarin gerechtigheid zal heersen⁷³ en waarvan de gelukzaligheid alle vreedenswensen die in de harten van de mensen opkomen, zal vervullen en meer dan dat.⁷⁴ Wanneer dan de dood is overwonnen, zullen de kinderen van God in Christus ter verrijzenis worden gewekt en, wat in zwakheid en bedorvenheid werd gezaaid, zal met onbederfelijkheid worden bekleed;⁷⁵ de liefde en haar werken zullen blijven,⁷⁶ maar die gehele schepping⁷⁷ die God omwille van de mens heeft geschapen, zal worden bevrijd van de slavernij en de ijdelheid.

Wel worden wij vermaand, dat het de mens niets baat, als hij de hele wereld wint, maar zichzelf verliest.⁷⁸ Toch moet de verwachting van een nieuwe aarde de bezorgdheid om deze aarde uit te bouwen niet afzwakken, maar eerder aanwakkeren; want hier groeit dat lichaam van de nieuwe mensenfamilie dat al in staat is om enigmatische een voorafschaduwning van het eindrijk te geven. Al moet de aardse vooruitgang dus zorgvuldig worden onderscheiden van de groei van het rijk van Christus, toch is hij in het rijk van God ten zeerste betrokken, in zoverre hij kan bijdragen tot een betere ordening van de mensengemeenschap.⁷⁹

Want het goed van de menselijke waardigheid, van de broederlijkheid en de vrijheid, al deze goede vruchten dus van onze natuur en onze inspanning, zullen wij, nadat wij ze in de Geest van de Heer en volgens zijn opdracht op aarde hebben gepropageerd, later weer terugvinden, dan gezuiverd van elke smet, transparant en omgevormd, wanneer Christus aan de Vader een eeuwig, een allen en alles omvattend rijk zal teruggeven: 'een rijk van waarheid en leven, een rijk van heiligheid en genade, een rijk van rechtvaardigheid, van liefde en vrede'.⁸⁰ Op deze aarde is dat rijk al op een gesluisde wijze aanwezig; bij de komst van de Heer echter zal het zijn voltooiing vinden.

40. Alles wat door ons is gezegd over de waardigheid van de menselijke persoon, over de gemeenschap van de mensen, over de diepere zin van de menselijke wereldlijke activiteit, is fundamenteel voor de verhouding tussen Kerk en wereld en vormt de basis voor de dialoog⁸¹ tussen deze beide. Vooropgesteld wat door dit concilie reeds is gezegd over het mysterie van de Kerk, zal in dit hoofdstuk dus deze Kerk andermaal aan een beschouwing worden onderworpen, met name voor zover zij in deze wereld bestaat en daarmee samen leeft en te maken heeft.

Voortkomend uit de liefde van de eeuwige Vader,⁸² in de tijd gesticht door Christus de Verlosser, tot eenheid gebracht in de Heilige Geest,⁸³ heeft de Kerk een eschatologische heilsbestemming die slechts in de toekomstige wereld volledig kan worden bereikt. Maar zij is, als gevormd uit mensen, reeds hier op aarde aanwezig; zij bestaat immers uit leden van de aardse maatschappij die zijn geroepen om al in de geschiedenis van de mensheid de familie van de kinderen van God gestalte te geven, die tot aan de komst van de Heer steeds verder moet worden uitgebreid. Weliswaar vormt zij een eenheid vanwege hemelse goederen die haar eigenlijke rijkdom vormen, maar deze familie is door Christus 'in deze wereld ingesteld en uitgebouwd als een maatschappij'⁸⁴ en toegerust met 'geschikte middelen voor een zichtbare en maatschappelijke eenheid'.⁸⁵ Zo houdt de Kerk, tegelijkertijd 'de uitwendig zichtbare groep en de geestelijke gemeenschap',⁸⁶ gelijke tred met de gehele mensheid en maakt zij in deze wereld dezelfde aardse lotgevallen mee. Daarin is zij als het zuurdeeg en als de ziel van de menselijke gemeenschap,⁸⁷ om haar in Christus te vernieuwen en tot een familie van God om te vormen.

Deze wederzijdse doordringing nu van de aardse en de hemelse stad kan alleen in het geloof worden begrepen, ja zij is het blijvende mysterie in de geschiedenis van de mensheid, die tot aan de volledige openbaring van de heerlijkheid van de kinderen van God door de zonde wordt ontwricht. Bij het

nastreven echter van haar eigen heilsbestemming deelt de Kerk niet alleen het goddelijk leven aan de mens mee, maar van hieruit laat zij haar licht in zekere zin vallen over de gehele wereld, met name vooral doordat zij de waardigheid van de menselijke persoon geneest en verheft, de banden van de menselijke gemeenschap verstevigt en aan de dagelijkse wereldlijke activiteiten van de mensen een diepere zin en betekenis geeft. Zo gelooft de Kerk, via haar ledematen afzonderlijk en via haar gemeenschap als totaliteit, er veel toe te kunnen bijdragen om de mensheid en haar geschiedenis meer menselijk te maken.

Bovendien prijst de katholieke Kerk graag al wat de andere christelijke kerken of kerkelijke gemeenschappen, hun deel opnemend in deze gezamenlijke opdracht, hebben verricht en nog verrichten om die taak te vervullen. Tevens is zij er vast van overtuigd, dat zij bij de voorbereiding van het evangelie een veelsoortige hulp kan ontvangen van de wereld, hetzij van de mensen afzonderlijk hetzij van de maatschappij, door hun begaafdheid en actieve inzet. Hier volgen enkele algemene beginselen die dienstig zijn om deze onderlinge relatie en hulp, op terreinen die de Kerk en de wereld tot op zekere hoogte gemeenschappelijk hebben, op juiste wijze te bevorderen.

41. De mens van vandaag is op weg om zijn persoonlijkheid vollediger te ontwikkelen en zijn rechten met de dag meer te ontdekken en vast te leggen. Daar het nu aan de Kerk is toevertrouwd om het mysterie van God bekend te maken, die het einddoel is van de mens, verheldert zij tegelijkertijd voor de mens de zin van zijn eigen bestaan, de diepste waarheid namelijk over de mens. De Kerk weet waarachtig, dat alleen God, die zij dient, een antwoord kan geven op de diepste verlangens van het menselijk hart, dat door aardse spijs nooit volledig kan worden verzadigd. Zij weet verder, dat de mens, onder niet aflatende aandrang van de Geest van God, nooit helemaal onverschillig zal staan tegenover het probleem van de godsdienst, zoals niet alleen door de ervaring van voorbije eeuwen, maar ook door het veelvuldig getuigenis van onze tijd wordt bewezen. Altijd zal de mens immers willen weten, minstens vaag, wat de zin is van zijn leven, van zijn inzet en van zijn dood. Alleen al de aanwezigheid van de Kerk roept deze problemen weer in zijn geest terug. Maar alleen God, die de mens naar zijn beeld heeft geschapen en van de zonde heeft verlost, geeft op deze vragen het volledigst antwoord, en wel door de openbaring in Christus, zijn Zoon, die mens is geworden. Al wie Christus, de volmaakte Mens, volgt, wordt ook zelf meer mens.

Vanuit dit geloof kan de Kerk de waardigheid van de menselijke natuur aan alle meningsveranderingen onttrekken die bijvoorbeeld het menselijk lichaam ofwel te zeer onderwaarden ofwel het bovenmate overschatten. Door geen enkele menselijke wetgeving kunnen de persoonlijke waardigheid en vrijheid van de mens zo goed worden gewaarborgd als door het evangelie van Christus dat aan de Kerk is toevertrouwd. Dit evangelie verkondigt en proclameert immers de vrijheid van de kinderen van God, verwerpt elke slavernij, tenslotte een uitvloeisel van de zonde,⁸⁸ heeft een heilig ontzag voor de waardigheid van het geweten en zijn vrije beslissing, moedigt onophoudelijk de veelvoudiging aan van alle menselijke talenten tot dienstbaarheid aan God en tot welzijn van de mensen en het beveelt allen aan in de liefde van allen.⁸⁹ Dit stemt overeen met een fundamentele wet van het christelijk heilsbestel. Want ook al is één en dezelfde God Heilbrenger en Schepper, al is één en dezelfde God ook Heer, zowel van de mensengeschiedenis als van de heilsgeschiedenis, toch wordt door deze goddelijke ordening de rechtmatige autonomie van het schepsel en vooral van de mens niet alleen niet opgeheven, maar integendeel veeleer in zijn waardigheid hersteld en daarin bevestigd.

Op grond van het evangelie dat haar is toevertrouwd, proclameert de Kerk de rechten van de mensen en zij erkent en waardeert ten eerste de dynamiek van het huidige levensgetij, waardoor deze rechten overal worden bevorderd. Maar deze beweging dient toch van de geest van het evangelie te worden doortrokken en tegen elke vorm van verkeerde autonomie te worden beschermd. Wij staan namelijk bloot aan de bekoring om te denken, dat onze persoonlijke rechten eerst dan volledig worden gewaarborgd, wanneer wij bevrijd worden van elke norm van de goddelijke wet. Op deze weg gaat de waardigheid van de menselijke persoon, in plaats van heil te vinden, integendeel zelf ten gronde.

42. De eenheid van de mensheid wordt zeer versterkt en vervolledigd door de eenheid van de familie van de kinderen van God, die in Christus is gesticht.⁹⁰

De eigen zending die Christus aan de Kerk heeft toevertrouwd, is niet van politieke, economische of

sociale aard: want het doel dat Hij haar heeft gesteld, is godsdienstig van aard⁹¹ Maar toch vloeien juist uit deze godsdienstige zending een opdracht, licht en krachten voort die bij de inrichting en versteviging van de maatschappij volgens de goddelijke wet goede diensten kunnen bewijzen. Eveneens kan, ja moet zij ook, wanneer het nodig is, naar de omstandigheden van tijd en plaats, dienstwerken oprichten ten behoeve van allen, met name van de behoeftigen, zoals bijvoorbeeld werken van barmhartigheid en dergelijke.

Bovendien erkent de Kerk al wat er aan goeds wordt gevonden in de huidige maatschappelijke dynamiek: vooral de ontwikkeling naar eenheid, het proces van een gezonde socialisatie en van burgerlijke en economische sociale samenwerking. Het bevorderen immers van de eenheid hangt ten nauwste met de zending van de Kerk samen, daar zij 'in Christus als het ware het sacrament, dat wil zeggen het teken en het instrument, van de innige vereniging met God en van de eenheid van heel het menselijk geslacht' is.⁹² Zo ook toont zij aan de wereld, dat de echte uitwendig maatschappelijke eenheid voortkomt uit de eenheid van geest en hart, namelijk uit dat geloof en die liefde waardoor haar eenheid in de Heilige Geest onscheidbaar is gebonden. Want de kracht die de Kerk in de huidige maatschappij van de mensen kan inbrengen, bestaat juist in dit geloof en in deze liefde die werkelijk effect sorteren, niet echter in een of andere uitwendige machtsuitoefening met behulp van louter menselijke middelen.

Daar de Kerk bovendien, krachtens haar zending en aard, zich aan geen enkele bijzondere vorm van menselijke cultuur noch aan een politiek, economisch of sociaal systeem bindt, kan zij vanwege deze universaliteit van haar een zeer nauwe band tot stand brengen tussen de diverse mensengemeenschappen en volkeren, als deze haar maar vertrouwen en haar metterdaad de ware vrijheid toekennen om haar eigen zending te vervullen. Daarom geeft de Kerk haar kinderen, ja ook alle mensen de vermaning om in de familiegeest van de kinderen van God alle meningsverschillen tussen volkeren en rassen opzij te zetten en aan de rechtmatige menselijke instellingen innerlijke vastheid te verlenen.

Al wat er derhalve aan waarheid, goedheid en rechtvaardigheid is te vinden in de meest verschillende instellingen die de mensheid voor eigen welzijn heeft gemaakt en nog onophoudelijk maakt, dat alles beziet het concilie met groot respect. Het verklaart bovendien, dat de Kerk al dergelijke instellingen wil helpen en bevorderen, voor zover dit van haar afhangt en met haar zending verenigbaar is. Zelf verlangt ze niets vuriger, dan dat zij, in dienstbaarheid aan allen, zich vrij onder elk staatsbestuur kan ontwikkelen, van welke aard dit ook mag zijn, als het maar de fundamentele rechten van de persoon en het gezin en de belangen van het algemeen welzijn erkent.

43. Het concilie spoort de christenen, burgers van beide gemeenschappen, aan om zich toe te leggen op een getrouwe vervulling van hun aardse plicht, en wel geleid door de geest van het evangelie. Diegenen verwijderden zich van de waarheid die, in de wetenschap, dat wij hier geen blijvende stad hebben, maar een toekomstige zoeken,⁹³ menen, dat zij daarom hun aardse plichten kunnen verwaarlozen, er niet aan denkend, dat zij juist door het geloof nog meer verplicht zijn die te vervullen, volgens de roeping die een ieder heeft.⁹⁴ Maar niet minder dwalen zij die daartegenover menen, dat zij zo in de aardse beslommeringen kunnen ondergaan, alsof die met het godsdienstig leven helemaal niets hebben te maken, daar ze immers denken, dat dit alleen maar bestaat in culturele daden en het vervullen van sommige morele verplichtingen. Die discrepantie bij velen tussen het geloof dat zij belijden en hun dagelijks leven dient tot de ernstige dwalingen van onze tijd te worden gerekend. Tegen deze ergernis gingen al in het Oude Testament de profeten geweldig tekeer⁹⁵ en veel meer nog in het Nieuwe Testament bedreigde Jezus Christus zelf dit met ernstige straffen.⁹⁶ Geboden is dus, dat er geen verkeerde tegenstelling wordt geschapen tussen het beroepswerk en sociale vlerk enerzijds en het godsdienstig leven anderzijds. De christen die zijn tijdelijke plichten verwaarloost, verwaarloost zijn plichten tegenover zijn naaste, ja tegenover God zelf en brengt zijn eeuwig heil in gevaar. Laten de christenen zich liever erover verheugen, naar het voorbeeld van Christus, die het handwerk beoefende, dat zij al hun aardse activiteiten kunnen uitoefenen en daardoor de menselijke beredderingen thuis, in beroep, in wetenschap of techniek in één levende synthese brengen met de godsdienstige waarden, die uiteindelijk alles samen ordenen ter ere van God. Aan de leken komen in eigenlijke zin, hoewel niet exclusief, wereldlijke taken en activiteiten toe. Wanneer zij dus, hetzij afzonderlijk hetzij groepsgewijs, als burgers van de wereld optreden, moeten zij niet alleen de eigen wetten van elke levenssector in acht nemen, maar moeten ze zich erop

toeleggen een echte vakbekwaamheid op die terreinen te verwerven. Graag moeten zij samenwerken met mensen die hetzelfde doel nastreven. Zich bewust van de eisen van het geloof en uit kracht van dit geloof moeten zij zonder aarzelen, wanneer dit nodig is, nieuwe initiatieven nemen en realiseren. Het is voor hen een zaak van het reeds goed gevormde geweten ervoor te zorgen, dat de goddelijke wet wordt neergeschreven in het leven van de aardse maatschappij. Van de priesters anderzijds moeten de leken licht en geestelijke kracht verwachten. Maar laten zij toch niet menen, dat hun herders steeds zo deskundig zijn, dat zij bij elke voorkomende, zelfs ernstige kwestie direct een concrete oplossing bij de hand hebben, of dat zij daartoe zijn gezonden. Laten zij liever hun eigen aandeel behartigen, door de christelijke wijsheid verlicht en met een nauwgezette aandacht voor de richtlijnen van het leergezag.⁹⁷

Vaak zal juist de christelijke kijk op de dingen hen in bepaalde situaties tot een zekere concrete oplossing brengen. Maar andere gelovigen, in even grote oprechtheid, zoals dikwijls en terecht gebeurt, zullen weer anders over hetzelfde oordelen. En ook al worden deze over en weer voorgestelde oplossingen, ook buiten de bedoeling van de betrokkenen, door velen gemakkelijk verbonden met de boodschap van het evangelie, dan moeten zij zich herinneren, dat niemand in genoemde gevallen voor zijn eigen mening de garantie van het kerkelijk gezag exclusief mag opeisen. Maar steeds kunnen zij pogen in een open gesprek elkaar te verlichten, met behoud van de wederzijdse liefde en in bezorgdheid vooral voor het algemeen welzijn.

Maar de leken, die in het gehele leven van de Kerk een actieve rol hebben te vervullen, moeten niet alleen de wereld van de christelijke geest doordringen, maar zij zijn ook geroepen om voor allen, en wel midden in de menselijke samenleving, getuigen van Christus te zijn.

De bisschoppen nu, aan wie de taak is toevertrouwd om de Kerk van God te besturen, moeten met hun priesters de boodschap van Christus zo prediken, dat zij alle aardse activiteiten van de gelovigen van het licht van het evangelie vervullen. Bovendien moeten de herders in gedachten houden, dat zij door hun dagelijkse levenswandel en zorgzaamheid⁹⁸ aan de wereld het gelaat van de Kerk voorhouden waarnaar de mensen de kracht en de waarheid van de christelijke boodschap beoordelen. In leven en in woord, tezamen met de religieuzen en eigen gelovigen, moeten zij laten zien, dat de Kerk alleen al door haar aanwezigheid, met alle gaven die zij in zich heeft, een onuitputtelijke bron is voor die deugden welke de hedendaagse wereld ten zeerste nodig heeft. In voortdurende studie moeten zij zich geschikt maken om in de dialoog met de wereld en met mensen van welke opvatting ook een goede partner te kunnen zijn. Maar zij moeten vooral de woorden van dit concilie in hun hart bewaren: 'Daar het mensdom heden ten dage steeds meer zijn burgerlijke, economische en sociale eenheid benadert, zijn de priesters ook strenger gehouden om met gezamenlijke inspanning en toeleg, onder de leiding van de bisschoppen en de opperherder, elke aanleiding tot verdeeldheid te vermijden, teneinde heel het mensengeslacht tot de eenheid van de familie van God te brengen'.⁹⁹

Hoewel de Kerk door de kracht van de Heilige Geest de getrouwe bruid van haar Heer is gebleven en nooit heeft opgehouden in de wereld het teken van het heil te zijn, is het haar wel degelijk bekend, dat er onder haar leden,¹⁰⁰ geestelijken en leken, in de lange rij der eeuwen mensen zijn geweest die ontrouw waren aan de Geest van God. Ook in onze dagen ontgaat het de Kerk niet, hoe grote afstand er is tussen de boodschap die zij uitdraagt en de menselijke zwakheid van hen aan wie het evangelie wordt toevertrouwd. Hoe de geschiedenis ook over deze tekortkomingen zal oordelen, wij moeten ons daarvan bewust zijn en ze met kracht bestrijden, opdat zij de verbreiding van het evangelie geen schade berokkenen. Eveneens weet de Kerk, hoezeer zijzelf, in de uitbouw van haar verhouding met de wereld, geleerd door eeuwenlange ervaring, voortdurend moet rijpen. Geleid door de Heilige Geest, spoort de Kerk als een moeder onophoudelijk haar kinderen 'tot inwendige zuivering en vernieuwing aan, om het teken van Christus op het gelaat van de Kerk schitterender te doen weerspiegelen'.¹⁰¹

44. Zoals het van belang is voor de wereld de Kerk te erkennen als een sociale realiteit in de geschiedenis en als het zuurdeeg daarvan, zo ontkent ook de Kerk zelf niet, hoeveel zij uit de geschiedenis en ontwikkeling van de mensheid heeft meegekregen.

De ervaring van voorbije eeuwen, de voortgang van de wetenschappen, de schatten die verborgen liggen in de verschillende vormen van menselijke cultuur waardoor de natuur van de mens zelf duidelijker aan het licht komt en nieuwe wegen voor de waarheid worden geopend, dat alles is ook ten

voordele van de Kerk. Vanaf het begin van haar geschiedenis heeft zij immers geleerd de boodschap van Christus tot uitdrukking te brengen met behulp van begrippen en talen van verschillende volkeren en deze boodschap heeft zij bovendien met de wijsheid van de filosofen trachten te verhelderen. Dit deed zij met het doel om het evangelie zowel aan het begrip van allen als aan de eisen van de wijzen, zover dat toelaatbaar was, aan te passen. En deze aangepaste verkondiging van het geopenbaarde woord moet de wet van elke evangelisatie blijven. Want zo wordt het vermogen geprikkeld van elk volk om op eigen wijze de boodschap van Christus tot uitdrukking te brengen en wordt tegelijk een levendig verkeer tussen de Kerk en de verschillende culturen van de volkeren bevorderd.¹⁰² Om een dergelijk verkeer nog uit te breiden, heeft de Kerk, vooral in onze tijd, waarin de dingen zeer snel veranderen en de wijze van denken zeer uiteenlopend is, in het bijzonder de hulp nodig van hen die, levend in de wereld, bedreven zijn in de verschillende onderdelen en takken van wetenschap en de geestesgesteldheid daarvan begrijpen, of het nu over gelovigen gaat of over ongelovigen. Het is de plicht van het gehele volk van God, vooral van de herders en theologen, om met de hulp van de Heilige Geest het gevarieerd spreken van onze tijd te beluisteren, te schiften en te interpreteren en er in het licht van het goddelijk woord een oordeel over te geven, opdat de geopenbaarde waarheid steeds dieper gevat, steeds beter ingezien en steeds meer aangepast naar voren kan worden gebracht.

Daar de Kerk een zichtbare sociale structuur heeft, teken van haar eenheid in Christus, kan zij ook door de ontwikkeling van het menselijke sociale leven worden verrijkt; en zij wordt dit ook, niet alsof er iets zou ontbreken aan haar door Christus ingestelde constitutie, maar om deze instelling dieper te kunnen kennen, beter tot uitdrukking te kunnen brengen en doelmatiger aan onze tijd te kunnen aanpassen. Zij ziet met dankbaar hart, dat zij, in haar gemeenschap niet minder dan in haar afzonderlijke kinderen, op diverse wijzen door mensen van allerlei verdienste en conditie geholpen wordt. Want al wie de menselijke gemeenschap op het vlak van het gezin, de cultuur, de economie en het sociale leven, alsook van nationale zowel als internationale politiek vooruit helpt, biedt ook volgens het plan van God aan de kerkgemeenschap, voor zover deze van het uitwendige afhankelijk is, een niet geringe hulp. Ja, de Kerk bekent zelfs, dat zij juist uit de tegenstand van hen die haar vijandig zijn of haar vervolgen veel voordeel heeft kunnen putten en dit nog steeds kan.¹⁰³

45. Terwijl de Kerk de wereld helpt en van die wereld veel ontvangt, streeft zij naar dit ene, namelijk dat het rijk van God moge komen en het heil van de gehele mensheid werkelijkheid mag worden. Maar alle goeds dat het volk van God in de tijd van zijn aardse tocht aan de mensheid kan verschaffen, komt hieruit voort, dat de Kerk het 'universeel sacrament van het heil' is,¹⁰⁴ dat het geheim van de liefde van God voor de mens tegelijk manifesteert en realiseert.

Het Woord van God, waardoor alles is gemaakt, is zelf mens geworden, zodat Het als de volmaakte Mens allen kon redden en alles in zich recapitulieren. De Heer is het doel van de mensengeschiedenis, het punt waarnaar alle verlangens van de geschiedenis en de beschaving convergeren, het centrum van de mensheid, de vreugde van alle harten en de vervulling van hun verlangens.¹⁰⁵ Hij is het die de Vader van de doden deed opstaan, verhief en aan zijn rechterhand deed plaatsnemen, Hem aanstellend tot Rechter over levenden en doden. In zijn Geest zijn wij tot leven gewekt en verenigd en zijn wij op weg naar die voleinding van de geschiedenis van de mensheid, welke volledig met het plan van zijn liefde overeenstemt: 'Alles in Christus herstellen wat in de hemel en op aarde is' (Ef. 1,10).

De Heer zelf zegt: 'Zie, Ik kom spoedig, en mijn loon breng Ik mee, om ieder te vergelden naar zijn werk. Ik ben de Alpha en de Omega, de Eerste en de Laatste, de Oorsprong en het Einde' (Apok. 22,12-13).

DEEL II ENKELE BIJZONDER URGENTE PROBLEMEN

Nadat het concilie de waarde van de menselijke persoon heeft toegelicht en heeft uiteengezet, tot welke individuele of sociale taken hij in het binnenwereldlijk bestel is geroepen, wil het nu, onder het licht van het evangelie en van de menselijke ervaring, de aandacht van allen vestigen op enkele bijzonder urgente eigentijdse hachelijke problemen die heel het mensdom ten eerste bezighouden.

Onder de vele problemen die op het ogenblik de bezorgdheid van allen wekken, mogen vooral de volgende in aanmerking komen: het huwelijk en het gezin, de menselijke cultuur, het sociaal-economisch en politiek leven, de vrede en de grote volkerengemeenschap. Wij stellen ons voor: de in Christus meegegeven lichtgevende beginselen voor elk van deze problemen helder te laten stralen, zodat de christengelovigen zich daardoor laten leiden en alle mensen daarin een leidraad kunnen vinden bij het zoeken naar oplossingen voor deze veelomvattende en gecompliceerde problematiek.

47. Het welzijn van de persoon en van de menselijke en christelijke gemeenschap hangt nauw samen met een gezond huwelijks- en gezinsleven. Samen met alle mensen die het met huwelijk en gezin goed menen, begroeten de christenen daarom oprecht de veelvormige hulpverlening waardoor vandaag aan de dag het mensdom steeds grotere vorderingen maakt in zorg voor deze echtelijke liefdegemeenschap en in eerbied voor het leven en waardoor de echtgenoten en ouders bij de vervulling van hun belangrijke taak worden bijgestaan; van dit alles verwachten zij een verheffing van huwelijk en gezin en zij willen deze hulpverlening dan ook mee helpen uitbouwen.

Maar niet overal schijnt de waardigheid van dit instituut in een zelfde helder licht, daar het toch door polygamie, door de plaag van de echtscheiding, door de zogenaamde vrije liefdesverhouding en andere vergroeiingen wordt ontluisterd; bovendien wordt de huwelijksliefde al te vaak geprofaaneerd door egoïsme, louter-erotische genotscultus en, ook in dit verband, door ongeoorloofde praktijken tegen het doorgeven van het leven. Daarenboven werken de huidige economische, sociaal-psychologische en civiele levenscondities sterk storend in op het gezinsleven. Daar komt tenslotte nog bij, dat men niet zonder bezorgdheid in sommige delen van de wereld problemen ziet rijzen tengevolge van de bevolkingsexplosie. Door dit alles worden de gewetens verontrust. Toch blijkt de levenskracht van het instituut dat we huwelijk en gezin noemen al hieruit, dat de grondige veranderingen in de hedendaagse samenleving, ondanks de moeilijkheden die ermee gepaard gaan, de wezenlijke kern van dit instituut vaak op velerlei wijzen hebben blootgelegd.

Daarom wil het concilie door een verhelderende voorstelling van enkele thema's uit de kerkelijke leer voorlichting en bemoediging brengen aan de christenen en aan alle mensen aan wie de waardigheid van de huwelijksstaat als aardse werkelijkheid en zijn bijzondere sacrale waarde ter harte gaan.

48. Door de Schepper gesticht en onder eigen wetten geplaatst, komt de intieme gemeenschap van leven en van echtelijke liefde tot stand door het huwelijksverbond, anders gezegd: door een onherroepelijk persoonlijk wederzijds jawoord. Aldus ontstaat door een menselijke daad waardoor beiden zich wederzijds geven en ontvangen een, ook ten overstaan van de maatschappij, in de wet van God verankerd instituut; deze heilige band is dan, ten voordele zowel van het wel= zijn van de echtgenoten en kinderen als van de gemeenschap, niet langer afhankelijk van een louter menselijke beslissingsmacht. God zelf is de Stichter van het huwelijk met zijn velerlei waarden en betekenissen;¹⁰⁶ deze zijn van onschatbare waarde voor de bestending van het mensdom, voor de persoonlijke groei en eindbestemming van alle gezinsleden, voor de waardigheid, de stabiliteit, de vrede en voorspoed van het gezin zelf en van geheel de mensengemeenschap. Het huwelijksinstituut en de huwelijksliefde zijn uiteraard geordend op de gezinsstichting en zij vinden daarin als het ware hun bekroning. Door het huwelijksverbond 'niet langer twee, maar één vlees geworden' (Mt. 19,6), verlenen aldus man en vrouw door hun intieme persoonlijke vereniging en hun innige samenwerking elkaar wederzijdse hulp en diensten beleven zij in steeds groeiende volheid hun eenheid. Juist als wederzijdse zelfschenking van twee personen eist deze intieme vereniging, alsook het welzijn van de kinderen, van de echtgenoten volkomen trouw; zij urgeren hun onverbreekelijke eenheid.¹⁰⁷ Christus, de Heer, heeft deze veelvormige liefde, ontsprongen aan de bron van de goddelijke liefde en gevormd naar het voorbeeld van zijn vereniging met de Kerk, zijn volle zegen gegeven. Want zoals eertijds Jahweh door zijn verbond van trouwe liefde zijn volk tegemoet is gekomen,¹⁰⁸ zo treedt nu de Verlosser van de mensen en de Bruidegom van de Kerk¹⁰⁹ in en door het sacrament van het huwelijk de christelijke echtgenoten tegemoet. Hij blijft ook met hen, opdat, zoals Hij de Kerk heeft liefgehad en zich voor haar heeft overgeleverd,¹¹⁰ ook de echtgenoten in blijvende liefde trouw zich aan elkaar zouden wegschenken. De waarachtige huwelijksliefde wordt aldus in de god

delijke liefde opgenomen en zij wordt geleid door en verrijkt met de verlossingskracht van Christus en de heilskracht van de Kerk: zo is zij metterdaad een levensweg naar God toe en worden de echtgenoten in hun hoge vaderlijke en moederlijke opdracht geholpen en gesterkt.¹¹¹ Daarom worden de christelijke echtgenoten tot de plichten en waardigheid van hun levensstaat door een speciaal sacrament gesterkt en er als het ware door geconsacreerd;¹¹² in kracht daarvan komen zij, beziel met de geest van Christus, op grond waarvan heel hun leven wordt gedragen door het geloof, de hoop en de liefde, door de vervulling van hun huwelijks- en gezinsplichten geleidelijk tot eigen zelfvoltooiing en wederzijdse heiliging en, juist daardoor, samen tot de verheerlijking van God.

Onder het voorgaan van de ouders in voorbeeld en in gezinsgebed zullen aldus de kinderen, en al wie in de gezinskring vertoeven, gemakkelijker de weg naar menselijkheid, heil en heiligheid vinden. Wanneer de echtgenoten de eer en de opgave van het ouderschap te beurt vallen, zullen zij de taak van de opvoeding, vooral de godsdienstige, welke in eerste instantie bij hen berust, met zorg vervullen.

Als levende lidmaten van het gezin dragen ook de kinderen op hun wijze bij tot de heiliging van de ouders. Immers, door hun erkentelijkheid, eerbied en vertrouwen zullen zij de weldaden van hun ouders beantwoorden en, zoals het kinderen past, hen in tijden van tegenspoed en in de eenzaamheid van de oude dag bijstaan. De staat van weduwschap die in de verlenging van de huwelijksroeping moedig wordt aanvaard, moet in hoog aanzien staan bij allen.¹¹³ In openheid naar buiten moet het gezin ook andere gezinnen laten delen in eigen geestelijk bezit. Aldus zal het christelijke gezin, ontsproten aan het huwelijk, afbeelding van en deelhebbing aan het liefdeverbond van Christus en zijn Kerk,¹¹⁴ de levende tegenwoordigheid van de Verlosser in de wereld en het ware gelaat van de Kerk voor alle mensen zichtbaar maken, zowel door de liefde van de echtgenoten, door hun edelmoedige vruchtbaarheid, eenheid en trouw, als door de hartelijke medewerking van alle gezinsleden.

49. Herhaaldelijk worden de verloofden en echtgenoten door het woord van God opgeroepen om hun verloving in kuise intimiteit en hun huwelijk in ongedeelde liefde met veel zorg te omgeven.¹¹⁵ Ook vele van onze tijdgenoten leggen getuigenis af van hoge waardering voor de ware huwelijksliefde, zoals deze volgens de eerbare zeden van de volkeren naar plaats en tijd in verschillende vormen gestalte krijgt. Daar nu deze liefde als interpersoonlijke verhouding, gedragen door het wilsaffect, eminent menselijk is, omvat zij heel de persoon en is zij in staat om aan de expressies van het lichaam en het gemoed een bijzondere glans te geven en ze tot bestanddeel en geëigend teken van de echtelijke liefdeverbondenheid te adelen. Door een speciale gave van genade en liefde heeft de Heer deze liefde willen genezen, meer menselijk willen maken en verheffen. Zo'n liefde, die het menselijke en het goddelijke in zich verenigt, brengt de echtgenoten tot een vrije en wederzijdse zelfgave, waarvan de tederheid die zij voelen en uitdrukken getuigenis aflegt, en is de ziel van heel het leven van de gehuwden;¹¹⁶ bovendien groeit zij in volkomenheid juist in en door haar edelmoedige praktijk. Zij overstijgt derhalve aanzienlijk de louter-erotische neiging die bij egoïstische koestering jammerlijk snel uitdooft.

In de eigenlijke huwelijksdaad komt deze liefde op een geëigende wijze tot voltooide zelfexpressie. De daden derhalve waardoor de echtgenoten in kuise intimiteit één worden, zijn zedelijk goed en edel en betekenen en realiseren, mits menswaardig voltrokken, de wederzijdse zelfschenking, waardoor de echtgenoten elkaar in gevend en ontvangend geluk verrijken. Bevestigd door het wederzijds woord van trouw en vooral door het sacrament van Christus bekrachtigd, is deze liefde naar uiterlijk gedrag en innerlijke gezindheid, in lief en leed, onverbrekkelijk trouw; zij kent derhalve geen echtbreuk en echtscheiding. Ook de gelijke persoonswaarde van vrouw en man, die haar uitdrukking behoort te vinden in de wederzijdse onvoorwaardelijke liefde, is een duidelijk teken van de door God gewilde eenheid van het huwelijk. Omdat nu de volgehouden vervulling van de opdrachten van deze christelijke roeping een niet geringe deugdzaamheid vereist, moeten de echtgenoten, door de genade gesterkt tot een heilig leven, werk maken van de duurzaamheid van hun liefde, van hun grootmoedigheid en offerbereidheid en dit alles in gebed afsmeken.

De ware huwelijksliefde zal hoger worden gewaardeerd en er zal in dezen een gezonde publieke opinie worden gevormd, als de christelijke echtgenoten uitmunten zowel door het getuigenis van trouw en harmonie in een zelfde liefde als in zorg bij de opvoeding van de kinderen en bijdragen tot culturele, psychologische en sociale vernieuwingen ten voordele van huwelijk en gezin. Op aange

paste wijze en tijdig moeten de jongeren worden voorgelicht, vooral in de schoot van het gezin zelf, over de waardigheid, de opdrachten en expressies van de huwelijksliefde, opdat zij, gevormd tot een kuis leven, na een eerbare verloving te gepaster tijd kunnen trouwen.

50. Door hun innerlijke aard zijn het huwelijk en de huwelijksliefde gericht op gezinsstichting. Van het huwelijk zijn de kinderen waarlijk een uitmuntend geschenk en zijzelf dragen hogelijk bij tot het welzijn van de ouders. God zelf, die gezegd heeft 'het is niet goed voor de mens, dat hij alleen blijft' (Gen. 2,18) en die 'in het begin de mens als man en vrouw gemaakt heeft...' (Mt. 19,4), heeft in zijn wil om de mens op een wel bijzondere wijze deel te laten nemen in zijn eigen scheppingswerk man en vrouw gezegend, zeggend: 'weest vruchtbaar en vermenigvuldigt u' (Gen. 1,28). Bijgevolg zijn de authentieke echtelijke liefdescultus en heel het daarop berustende gezin, zonder achterstelling van de andere huwelijkswaarden, erop gericht, dat de echtgenoten van harte bereid zijn mee te werken met de liefde van de Schepper en de Verlosser, die door hen van dag tot dag zijn gezin uitbreidt en verrijkt.

De echtgenoten weten, dat zij in hun taak om menselijk leven door te geven en op te voeden, wat als hun eigenlijke zending moet worden beschouwd, de medewerkers en als het ware de vertolkers zijn van de liefde van de scheppende God. Daarom moeten zij deze opdracht in menselijke en christelijke verantwoordelijkheid vervullen en in geloofsgehoorzaamheid aan en ontzag voor God, in gemeenschappelijk beraad en pogen, tot een gewetensvolle juiste beslissing komen, rekening houdend zowel met hun eigen welzijn als met dat van de reeds geboren en komende kinderen, met inzicht tevens in de door de omstandigheden van tijd en levensstaat vereiste materiële en geestelijke levenscondities en tenslotte met het welzijn van het gezin, van de tijdelijke maatschappij en ook van de Kerk. In laatste instantie moeten de echtgenoten zelf ten overstaan van God deze gewetensbeslissing nemen. Maar in heel hun handelwijze dienen de christelijke echtgenoten zich ervan bewust te zijn, dat zij niet op een willekeurige wijze te werk mogen gaan, maar zich moeten laten leiden door hun eigen geweten, te conformeren aan de goddelijke wet, derhalve luisterend naar het kerkelijk leergezag, dat de wet van God authentiek interpreteert in het licht van het evangelie. Deze goddelijke wet manifesteert en beschermt de integrale zin van de huwelijksliefde en is een stimulans tot de waarlijk menselijke beleving ervan. Wanneer aldus de christelijke echtgenoten, met vertrouwen op de goddelijke voorzienigheid en in een geest van offervaardigheid,¹¹⁷ hun plicht tot gezinsstichting in menselijke en christelijke verantwoordelijkheidszin edelmoedig volbrengen, verheerlijken zij hun Schepper en komen zijzelf in Christus tot ontplooiing. Onder de echtgenoten die aldus de hun door God toevertrouwde taak vervullen, verdienen wel een bijzondere vermelding degenen die, in gewetensvol en gemeenschappelijk beraad, grootmoedig een ook groter aantal kinderen op zich nemen, wanneer zij die op passende wijze kunnen opvoeden.¹¹⁸

Toch is het huwelijk niet louter gericht op de voortplanting; het wezen zelf van een onverbreekelijk verbond tussen twee persoonlijke partners en het welzijn van het kind vragen immers, dat ook de wederzijdse liefde van de echtgenoten harmonieus wordt geuit, groeit en tot volwassenheid komt. Daarom blijft, ook als de vaak vurige verwachting naar het kind wordt teleurgesteld, het huwelijk standhouden als vaste levensgemeenschap en levenscommunie en behoudt het zijn waarde en onverbreekelijkheid.

51. Het is aan het concilie niet onbekend, dat de gehuwden bij de harmonische ordening van hun huwelijksleven vaak belemmerd worden door sommige moderne levenscondities en in situaties verkeren waarin minstens tijdelijk hun kinderaantal niet mag worden uitgebreid en de trouwe liefdescultus en het volle samen leven op de proef worden gesteld. Waar echter de intieme echtelijke omgang niet meer kan doorgaan, kunnen niet zelden de huwelijkstrouw en het welzijn van de kinderen in gevaar komen: dan komt immers de opvoeding van de kinderen in het gedrang en ook de edelmoedige bereidheid om in betere tijden het gezin uit te breiden.

Sommigen zijn zo vermetel aan deze problemen een immorele oplossing te geven; erger, voor moord deinzen ze niet terug; maar de Kerk herinnert eraan, dat er geen echte tegenspraak kan bestaan tussen de goddelijke wetten inzake het doorgeven van het leven en de zorg voor een waarachtige huwelijksliefde.

God immers, de Heer van het leven, heeft aan de mensen de uitmuntende taak toevertrouwd om zorg te dragen voor het leven; deze taak moet op een menswaardige wijze worden vervuld. Daarom

moet het leven reeds vanaf de ontvangenis met uiterste zorg worden beschermd; vruchtafdrijving en kindermoord zijn afschuwwekkende misdaden. De menselijke seksualiteit en het menselijk procreatievermogen overstijgen op een eminente wijze, wat in de lagere levenssoorten is te vinden; daarom moeten die daden welke, geordend volgens de eis van de waarachtige menswaardigheid, de eigen uitdrukkingsvorm zijn van het huwelijksleven met groot ontzag worden omgeven. Derhalve: wanneer het harmoniëren van de huwelijksliefde met het verantwoord doorgeven van het leven in het geding is, hangt het zedelijk karakter van een handelwijze niet alleen af van de goedwillende intentie en de subjectieve motivering, maar moet worden bepaald vanuit objectieve criteria die hun grondslag vinden in de eigen aard van de persoon en diens daden, criteria derhalve die de integrale zin van de wederzijdse zelfgave en van de menswaardige gezinstichting in een context van waarachtige liefde waarborgen; een opgave die niet kan worden volbracht, als niet de deugd van echtelijke kuisheid oprecht wordt beoefend. Met deze beginselen voor ogen mogen de kinderen van de Kerk bij de geboorteregeling geen wegen bewandelen welke door het leergezag bij zijn interpretatie van de goddelijke wet worden afgekeurd.¹¹⁹

Allen evenwel dient het duidelijk te zijn, dat het leven van de mensen en de opdracht om dit leven door te geven niet begrepen mogen worden als beperkt en ingesloten binnen een louter binnenwereldlijk perspectief, maar steeds uitzicht geven op de eeuwige bestemming van de mens.

52. Het gezin is als het ware een school voor rijker menselijkheid. Opdat echter het leven en de zending van het gezin hun volheid zouden bereiken, zijn vereist de welwillende levensuitwisseling, het gemeenschappelijk beraad van de echtgenoten en een zorgzame samenwerking van de ouders bij de opvoeding. Vaders actieve tegenwoordigheid is van zeer groot belang voor de vorming van de kinderen, maar moeders zorg voor het gezin, die vooral de jonge kinderen behoeven, moet worden gewaarborgd, zonder dat evenwel de rechtmatige maatschappelijke promotie van de vrouw daarbij wordt achtergesteld. De kinderen moeten door de opvoeding zo worden gevormd, dat zij in staat zijn om, eenmaal volwassen, in volle verantwoordelijkheid hun, ook gewijde, roeping te volgen en hun levensstaat te kiezen, waarin zij, ingeval zij trouwen, hun eigen gezin kunnen stichten in voor hen gunstige morele, sociale en materiële omstandigheden. De ouders of voogden komt het toe de jongeren bij het stichten van een nieuw gezin te begeleiden door wijze raad, waarnaar men graag moet luisteren, maar zij moeten er zich wel voor wachten hen onder directe of zijdelingse dwang naar een huwelijk of naar de keuze van een bepaalde partner te drijven.

Fundament van de maatschappij is aldus het gezin, waarin verschillende generaties elkaar ontmoeten en elkaar helpen om tot vollediger wijsheid te komen en de rechten van de personen te harmoniseren met de andere eisen van het sociale leven. Allen daarom die invloed uitoefenen op gemeenschappen en sociale verenigingen, moeten metterdaad bijdragen tot grotere bloei van huwelijk en gezin. Het burgerlijk gezag beschouwe het als zijn heilige taak het ware wezen van huwelijk en gezin te erkennen, te beschermen en te bevorderen, de openbare zedelijkheid te beveiligen en de voorspoed van de gezinsgemeenschap te begunstigen. Het recht van de ouders om een gezin te stichten en hun kinderen in eigen familiekring op te voeden, moet worden beveiligd. Door een wijze wetgeving en door allerlei organisaties moeten ook degenen die door ongelukkige omstandigheden het gezinsleven missen, worden beschermd en door aangepaste hulpverlening in hun lot worden verlicht.

Door het rechte ogenblik te benutten¹²⁰ en door hun zin voor onderscheid tussen het blijvende en het veranderlijke moeten de christengelovigen zowel door het getuigenis van eigen leven als door gezamenlijke actie met alle goedwillende mensen de waarden van huwelijk en gezin met veel zorg omgeven; zo zullen zij, de moeilijkheden ondervangend, zorg dragen voor het gezin overeenkomstig de noodzakelijke en opportune eisen van het gezinsleven in een nieuwe tijd. Tot het bereiken van dit doel kunnen de christelijke geloofszin, het rechtgeaarde zedelijke geweten van alle mensen en de wijsheid en deskundigheid van de beoefenaren van de gewijde wetenschappen veel bijdragen. Ook de beoefenaren van de natuur- en geesteswetenschappen, vooral de biologie, de geneeskunde, de sociologie en psychologie, kunnen een aanzienlijke bijdrage leveren tot het welzijn van huwelijk en gezin en tot de gewetensvrede, als zij in teamwork de verschillende condities die bevorderlijk zijn voor de eerbare ordening van een menswaardige voortplanting duidelijker trachten te verhelderen.

Ook de priesters hebben hier een taak: zij moeten, na een behoorlijke scholing in heel de gezinspro

blematiek, de roeping van de echtgenoten bevorderen door pastorale begeleiding in velerlei vorm: in de bediening van het woord, in de liturgische vieringen, door andere geestelijke hulpverlening aan het echtelijk leven en gezinsleven; humaan meelevend, moeten zij de gehuwden in hun beproevingen geduldig bijstaan, hen in liefde bemoedigen, opdat gezinnen worden gevormd waarvan werkelijk iets uitgaat.

Allerlei acties, vooral huwelijksgespreksgroepen, dienen hun best te doen om de jongeren en de echtgenoten zelf, vooral de jonggehuwden, met woord en daad te bemoedigen en hen te vormen tot gezinsleven, sociaal leven en apostolisch leven.

Tenslotte: laten de gehuwden zelf, geschapen naar het beeld van de levende God en geroepen tot waarachtige interpersoonlijkheid, één zijn in gelijke hartelijke liefde, één ook van geest en één in wederzijdse heiliging,¹²¹ opdat zij in het voetspoor van Christus, bron van alle leven,¹²² in en door de offers en vreugden van hun roeping, door hun trouwe liefde getuigen zijn van dat liefdesmysterie dat de Heer aan de wereld heeft geopenbaard door zijn dood en verrijzenis.¹²³

53. Het behoort tot de eigen aard van de menselijke persoon om alleen door cultuur, d.w.z. door de ontwikkeling van het goede dat zijn natuur hem meegaf en van de waarden, de menselijkheid tot een waarachtige en volkomen voltooiing te brengen. Overal waar het dus over het menselijk leven gaat, is een nauwe band tussen natuur en cultuur.

Met het woord cultuur wordt in het algemeen alles aangegeven waardoor de mens zijn veelzijdige gaven van geest en lichaam vervolmaakt en ontwikkelt. Hij legt er zich op toe om het stoffelijke heelal zelf door kennis en werkzaamheid in zijn macht te brengen. Het maatschappelijk leven, zowel in het gezin als in de gehele samenleving, maakt hij door de vooruitgang van de zeden en instellingen meer menselijk. Tenslotte brengt hij in de loop der tijden de grote geestelijke ervaringen en strevingen tot uitdrukking in hetgeen hij vervaardigt, draagt ze aan anderen over zonder ze zelf te verliezen, zodat ze kunnen dienen tot ontwikkeling van velen, ja van de gehele mensheid.

Hieruit volgt, dat de menselijke cultuur noodzakelijk een historische en sociale dimensie heeft en dat het woord cultuur dikwijls ook een sociologische en etnologische inslag heeft. In deze zin nu wordt gesproken over de veelheid van culturen. Uit de verschillende manieren van gebruik van de dingen, van werk verrichten en zichzelf uitdrukken, van godsdienst beoefenen en de zeden vormen, van wetten opstellen en oprichten van rechtsinstanties, van wetenschappen en techniek bevorderen en van kunstbeleving ontstaan verschillende gemeenschappelijke levensgestalten en verschillende levenspatronen. Zo groeit uit overgeleverde instellingen een erfgoed dat aan elke mensengemeenschap eigen is. Zo ontstaat ook een wel omschreven en historisch geconditioneerd levensmilieu, waarin de mens van ieder volk of tijdperk terechtkomt en waaruit hij het goede haalt om bij te dragen aan de culturele ontwikkeling van mens en maatschappij.

54. De levenspatronen van de moderne mens in sociaal en cultureel opzicht zijn grondig gewijzigd, zodat men kan spreken van een nieuw tijdperk in de geschiedenis van de mensheid.¹²⁴ En zo liggen er ook nieuwe wegen open om de cultuur te vervolmaken en wijder te verbreiden. Deze wegen zijn gebaad door de grote vlucht van de natuur- en menswetenschappen, ook de sociale wetenschappen, door de uitgroei van de techniek alsook door de vooruitgang in de ontwikkeling en het juiste gebruik door de mensen van de communicatiemiddelen. Daarom draagt de huidige cultuur bijzondere kenmerken: de zogenoemde exacte wetenschappen bevorderen ten eerste het kritisch oordeel; de vrij recente studie van de psychologie geeft een grondiger doorzicht in het menselijk gedrag; de geschiedkundige wetenschappen dragen er zeer toe bij om de dingen onder het licht van hun veranderlijkheid en evolutie te zien; de levensgewoonten en -gebruiken worden met de dag meer uniform; de industrialisatie, de urbanisatie en andere dingen die het leven in gemeenschap in de hand werken, scheppen nieuwe cultuurvormen (mass-culture), waaruit nieuwe wijzen van denken, doen en vrijetijdsbesteding ontstaan; het toenemend verkeer tussen verschillende volkeren en maatschappelijke groeperingen maakt de schatten van de diverse cultuurvormen voor allen en voor de enkelen beter toegankelijk. Op deze wijze verwerkelijkt men langzaam een meer algemene vorm van menselijke cultuur, welke des te meer de eenheid van de mensheid bevordert en tot uitdrukking brengt, naarmate zij meer de eigenheid van de verschillende culturen in acht neemt.

55. Met de dag wordt het aantal mannen en vrouwen van elke groepering en natie groter die zich ervan bewust zijn, dat ze de bewerkers en scheppers zijn van de cultuur van hun gemeenschap. In de gehele wereld groeit steeds meer het besef van autonomie erg tevens van verantwoordelijkheid, en dat is van het grootste gewicht voor de geestelijke en morele rijpheid van de mensheid. Dit blijkt nog duidelijker, wanneer wij de eenwording van de wereld voor ogen houden en de taak die ons is opgelegd om in waarheid en gerechtigheid te bouwen aan een betere wereld. Op deze wijze zijn wij dus getuigen van de geboorte van een nieuw humanisme, waarin de mens allereerst wordt gedefinieerd vanuit zijn verantwoordelijkheid ten aanzien van zijn medemensen en de geschiedenis.

56. In deze omstandigheden is het niet verwonderlijk, dat de mens die zijn verantwoordelijkheid beseft voor de vooruitgang van de cultuur een grotere hoop koestert, maar ook dat hij beangstigd ziet, dat er nog velerlei tegenstellingen bestaan die hij moet oplossen:

Wat moet er worden gedaan, opdat het toenemend verkeer tussen de culturen, dat zou moeten leiden tot een werkelijke en vruchtbare dialoog tussen groeperingen en volkeren, het leven van de gemeenschappen niet in verwarring brengt, noch de wijsheid van de voorgelachten tenietdoet, noch de eigen aard van de volkeren in gevaar brengt?

Hoe moet men de dynamische uitbreiding van de nieuwe cultuur bevorderen, zonder dat de levende trouw aan het erfgoed van de tradities verloren gaat? Dit geldt bijzonder dringend, waar een cultuur die voortkomt uit de geweldige vooruitgang van wetenschap en techniek in synthese moet worden gebracht met de geestesvorming die gevoed wordt door de klassieke studies volgens verschillende tradities.

Hoe kan de zo snelle en voortschrijdende specialisatie van de afzonderlijke wetenschappen in overeenstemming worden gebracht met de noodzaak om daaruit een synthese te vormen en om voor de mensen de mogelijkheden te waarborgen van contemplatie en bewondering, die tot wijsheid voeren?

Wat moet men doen, opdat alle mensen op de wereld deelachtig kunnen worden aan de goederen van de cultuur, terwijl tegelijkertijd het menselijk cultuurniveau van de elite steeds verfijnder en ingewikkelder wordt?

Hoe moet men, tenslotte, de door de cultuur vereiste autonomie als gewettigd erkennen, zonder dat men komt tot een louter aards, ja met de godsdienst zelf strijdig humanisme?

Te midden nu van deze antinomieën dient de menselijke cultuur tegenwoordig zo te worden ontwikkeld, dat zij de groei van de gehele menselijke persoon in goede orde bevordert en de mensen helpt bij de vervulling van hun taak, waartoe allen, vooral echter de christengelovigen, als broeders in één mensenfamilie verenigd, zijn geroepen.

57. De christenen moeten, op weg naar een hemelse woonplaats, zoeken naar en denken aan de dingen van boven;¹²⁵ hierdoor krijgt hun taak niet minder, maar meer belang om samen met alle mensen te werken aan een menswaardiger uitbouw van de wereld. En waarachtig, het geheim van het christelijk geloof geeft hun een voortreffelijke aanzet en hulp om deze taak met zorg te vervullen en vooral om de volledige betekenis van dit werk te ontdekken, hoe namelijk het cultiveren van het menselijke in het geheel van de menselijke roeping zijn eigen uitnemende plaats krijgt.

Wanneer de mens immers door het werk van zijn handen of met de hulp van de techniek de aarde bewerkt, zodat zij vruchten voortbrengt en een waardige woonplaats voor de gehele mensenfamilie wordt, en wanneer hij bewust deelneemt aan het sociale leven, dan brengt hij het plan van God ten uitvoer, dat in het begin der tijden duidelijk is vastgesteld, om de aarde te onderwerpen¹²⁶ en de schepping te vervolmaken, en werkt hij aan zijn eigen volmaaktheid. Bovendien onderhoudt hij het grote gebod van Christus om zich te geven aan de dienst van zijn medemensen.

Bovendien, wanneer de mens zich toelegt op de diverse takken van wijsbegeerte, geschiedenis, wetenschap en natuurwetenschap en ook beslagen is in techniek en kunst, kan hij er zeer veel toe bijdragen, dat de mensheid tot de hogere begrippen van waarheid, goedheid en schoonheid en tot een oordeel van algemeen geldende waarde wordt verheven en aldus helderder wordt verlicht door de wonderlijke Wijsheid, die van eeuwigheid bij God was, alles met Hem samen doend, spelend op de aarde, ervan genietend om samen met de mensen te zijn.¹²⁷

Juist daardoor kan de geest van de mens, meer vrij van de slavernij aan de dingen, gemakkelijker worden gebracht tot de verering en beschouwing van de Schepper zelf. Ja, daardoor raakt hij ook

onder de impuls van de genade gedisponeerd om het Woord van God te erkennen, dat reeds, voordat Het mens werd om alles te redden en in zich te hernemen, in de wereld was als 'het ware Licht, dat iedere mens verlicht' (Joh. 1,9).¹²⁸

Ongetwijfeld kan de hedendaagse vooruitgang van wetenschap en techniek, die krachtens hun methodiek niet kunnen doordringen tot het diepste wezen van de dingen, een zeker fenomenisme en een agnosticisme in de hand werken, wanneer men de onderzoekingsmethode die deze wetenschappen gebruiken ten onrechte opvat als de hoogste regel voor het vinden van de totale waarheid. Ja, het gevaar is aanwezig, dat de mens in een te groot vertrouwen op de huidige ontdekkingen meent, dat hij zichzelf voldoende is, en verder niets hogers meer zoekt.

Maar deze ongunstige verschijnselen volgen echter niet noodzakelijk uit de hedendaagse cultuur en zij dienen ons niet in de verleiding te brengen om haar positieve waarden niet te erkennen. Hiertoe rekent men: de wetenschappelijke studie en de exacte getrouwheid aan de waarheid in de wetenschappelijke research, de noodzaak om in groepsverband van deskundigen met anderen samen te werken, de internationale solidariteitszin, het met de dag levendiger wordend verantwoordelijkheidsgevoel van de deskundigen met betrekking tot de bijstand en bescherming van de mens, het verlangen om de levensvoorwaarden van allen gunstiger te maken, vooral van hen die met een gebrek aan verantwoordelijkheid of met culturele armoede te kampen hebben. Dit alles kan een zekere voorbereiding vormen voor de aanvaarding van de boodschap van het evangelie, een voorbereiding welke in de goddelijke liefde zijn laatste bezieling kan krijgen van Hem die gekomen is om de wereld te redden.

58. Tussen de heilsboodschap en de menselijke cultuur zijn veelvuldige banden te vinden. Want God heeft, bij de openbaring van zichzelf aan zijn volk tot en met zijn volledige verschijning in zijn mens geworden Zoon, gesproken volgens de eigen cultuur van de verschillende tijdperken. Eveneens heeft de Kerk, in de loop der tijden in diverse situaties levend, de resultaten van de verschillende culturen aangewend om de boodschap van Christus in haar prediking onder alle volkeren te verbreiden en uit te dragen, deze uit te diepen en meer inzichtelijk te maken, er een betere uitdrukking aan te geven in de liturgische viering en in het leven van de veelsoortige gemeenschappen van gelovigen.

Maar tegelijkertijd heeft de Kerk, omdat zij gezonden is tot alle volkeren van welke tijd of welk gebied ook, zich aan geen enkele stam of natie, aan geen enkel speciaal zedelijk levenspatroon, aan geen enkele oude of nieuwe gewoonte exclusief en onscheidbaar gebonden. Vasthoudend aan haar eigen traditie en zich tegelijk bewust van haar universele zending, kan zij in gemeenschap treden met de verschillende cultuurvormen, waardoor zowel de Kerk zelf als de verschillende culturen worden verrijkt.

De goede boodschap van Christus vernieuwt voortdurend het leven en werken van de gevallen mens en zij bestrijdt en verwijdert de dwalingen en het kwaad dat nog steeds uit de dreigende verlokking van de zonde voortvloeit. De zeden van de volkeren zuivert zij en verheft zij onophoudelijk. De sieraden van de ziel en de gaven van elke natie of elk tijdperk bevrucht zij als het ware van binnen uit met bovenaardse rijkdom, versterkt en vervolmaakt die en herstelt ze in Christus.¹²⁹ Zo stimuleert en bevordert de Kerk, alleen al doordat zij haar eigen taak vervult,¹³⁰ de menselijke en maatschappelijke culturele toeleg en door haar activiteit, ook op liturgisch gebied, brengt zij de mens tot een grotere innerlijke vrijheid.

59. Om boven aangehaalde redenen herinnert de Kerk allen eraan, dat de cultuur dient te zijn betrokken op de volledige vervolmaking van de menselijke persoon, op het welzijn van de gemeenschap en van de gehele mensenmaatschappij. Daarom dient de geest zo te worden gevormd, dat dit bevorderend werkt voor het vermogen om te bewonderen, het innerlijke van de dingen te begrijpen, voor het vermogen ook tot beschouwing, tot het vormen van een persoonlijk oordeel en tot een godsdienstige, zedelijke en sociale gevoeligheid.

Daar de cultuur immers direct uit de redelijke en sociale aanleg van de mens voortvloeit, heeft zij onophoudelijk een rechtmatige vrijheid nodig om zich te ontplooien, alsook het vermogen om op een naar eigen beginselen legitieme wijze autonoom op te treden. Geheel terecht eist zij dus respect en bezit zij een zekere onschendbaarheid, met inachtneming natuurlijk van de rechten van de persoon en de particuliere of universele gemeenschap en binnen de grenzen van het algemeen welzijn.

De heilige kerkvergadering brengt in herinnering, wat het Eerste Vaticaans Concilie heeft geleerd en verklaart: 'dat er een dubbele ken-orde is', onderscheiden namelijk in die van geloof en rede, en dat de Kerk natuurlijk niet verbiedt, 'dat het beoefenen van menselijke vaardigheden en wetenschappen . . . op eigen terrein eigen beginselen aanwendt en een eigen methodiek'; daarom bevestigt zij, 'in erkenning van deze rechtmatige vrijheid', de gewettigde autonomie van de menselijke cultuur en vooral van de wetenschappen.¹³¹

Dit alles vereist ook, dat de mens, met behoud van de morele orde en het algemeen welzijn, vrijuit naar de waarheid kan zoeken en zijn mening kan uiteenzetten en bekendmaken en elke soort van vaardigheid of kunst kan beoefenen; en tenslotte, dat hij naar waarheid van publieke gebeurtenissen op de hoogte wordt gebracht.¹³²

Aan het openbaar gezag komt het echter niet toe om de eigen aard van de menselijke cultuurvormen te bepalen, maar om de voorwaarden en hulpmiddelen ter bevordering van het culturele leven bij allen te begunstigen, ook bij minderheidsgroeperingen van de bevolking van een of andere natie.¹³³ Dus moet men er voor alles op staan, dat de cultuur niet van haar eigen doel wordt afgeleid en wordt gedwongen politieke of economische machten te dienen.

60. Daar zich in onze dagen de mogelijkheid voordoet om zeer veel mensen van de ellende van de onwetendheid te bevrijden, is het een voor onze tijden zeer passende taak, vooral voor de christenen, om er krachtig voor te werken, dat zowel op economisch als politiek vlak, zowel op nationaal als internationaal niveau fundamentele uitspraken worden gedaan waardoor voor allen het recht wordt erkend en in praktijk gebracht op een menselijke en sociale cultuur, overeenstemmend met de waardigheid van de persoon, zonder onderscheid van ras, sekse, natie, godsdienst of maatschappelijke rang. Dus dient er voorzien te worden in voldoende culturele goederen voor allen, vooral van die goederen die als het ware de elementaire cultuur vormen, opdat niet zeer velen, door niet te kunnen lezen of schrijven en door verstoken te zijn van verantwoordelijke werkzaamheden, worden afgehouden van een werkelijk menselijke medewerking aan het algemeen welzijn.

Men dient er dus naar te streven, dat mensen wier geestkracht dit kan dragen tot hogere studies kunnen overgaan; en wel zo, dat deze mensen, voor zover dat gaat, in de maatschappij kunnen opstijgen en taken, ambten en dienstwerken op zich kunnen gaan nemen die hetzij met hun aanleg, hetzij met de opgedane deskundigheid overeenstemmen.¹³⁴ Zo zullen elke mens en groepering in de maatschappij, van welk volk ook, kunnen geraken tot de volledige uitbouw van hun culturele leven, in overeenstemming met hun gaven en tradities.

Met ijver dient er bovendien aan te worden gewerkt, dat allen zich bewust worden van hun recht op cultuur, alsook van de gebiedende plicht om zichzelf te vormen en anderen te helpen. Er bestaan immers soms levens- en arbeidsvoorwaarden die de culturele inspanningen van de mensen belemmeren en in hen het verlangen naar cultuur vernietigen. Dit geldt speciaal voor landbouwers en arbeiders; dezen moet men zulke levensvoorwaarden verstrekken, dat zij hun arbeid zo kunnen verrichten, dat hun menselijke cultuur daardoor niet wordt belemmerd, maar integendeel wordt bevorderd. Vrouwen werken al op bijna alle terreinen van het leven mee; het is ook gepast, dat zij hun volwaardig aandeel kunnen hebben overeenkomstig hun eigen aard. Het is een zaak van allen, dat de eigen en noodzakelijke deelneming van de vrouwen aan het culturele leven wordt erkend en bevorderd.

61. Heden ten dage is het een grotere moeilijkheid dan vroeger om de diverse kengebieden, de techniek en vrije kunsten tot een synthese te brengen. Terwijl immers de hoeveelheid en verscheidenheid van de onderdelen die de cultuur uitmaken, toenemen, vermindert tegelijkertijd de mogelijkheid voor de afzonderlijke mensen dat alles te overzien en tot één geheel samen te brengen, zodat het beeld van de universele mens steeds meer vervaagt. Maar toch blijft elke mens de plicht hebben om rekening te houden met de gehele menselijke persoon, waarin de waarden van verstand, wil, geweten en medemenselijkheid uitblinken, die alle hun fundament in God, de Schepper, vinden en in Christus op wonderbaarlijke wijze zijn genezen en verheven.

Als een moeder en voedster voor deze totaalopvoeding is allereerst het gezin, waarin de kinderen, gekoesterd in liefde, gemakkelijker de juiste orde van de dingen leren, terwijl de beproefde vormen van menselijke cultuur als het ware vanzelf in de naar volwassenheid groeiende geest worden ge

legd.

Voor de totaalopvoeding bestaan in de huidige samenleving geschikte hulpmiddelen, vooral door de toenemende verspreiding van het boek en door de nieuwe culturele en sociale communicatiemiddelen, die de algehele cultuur begunstigen. Nu immers haast wijd en zijd de werktijd wordt verkort, kunnen steeds meer mensen daaruit voordelen trekken. De vrije tijd om de geest te ontspannen en de geestelijke en lichamelijke gezondheid te versterken, wordt goed gebruikt door vrij gekozen vormen van handwerk of door studies, door reizen naar andere streken (toerisme), waardoor de menselijke aanleg zich verder ontplooit, maar de mensen ook door wederzijdse kennismaking worden verrijkt, ook door training en sportmanifestaties, die een hulpmiddel vormen om het geestelijke evenwicht, ook in de maatschappij, te bewaren, alsook om broederlijke verhoudingen tussen de mensen van alle standen en volkeren of van diverse rassen tot stand te brengen. De christenen moeten er dus aan meewerken, dat de culturele manifestaties en gezamenlijke ondernemingen die aan onze tijd eigen zijn van een menselijke en christelijke geest worden doortrokken.

Maar al deze gemakken kunnen de opvoeding van de mens tot een afgeronde culturele vorming van zichzelf niet vervolmaken, als tegelijkertijd de fundamentele vraag naar de zin van cultuur en wetenschap voor de menselijke persoon wordt verwaarloosd.

62. Ofschoon de Kerk aan de voortgang van de cultuur veel heeft bijgedragen, blijkt toch uit de ervaring, dat men niet altijd zonder moeilijkheden om bijkomstige redenen de cultuur en de christelijke vorming met elkaar in harmonie kan brengen.

Die moeilijkheden brengen niet noodzakelijk schade toe aan het geloofsleven, ja ze kunnen zelfs de geest opwekken tot een nauwkeuriger en dieper begrip van het geloof. Want de meer recente studies van de wetenschappen, en ook van de geschiedenis en de filosofie, en hun bevindingen doen nieuwe vragen rijzen, die ook gevolgen voor het leven meebrengen en ook van de theologen nieuwe onderzoeken eisen. Bovendien worden de theologen, met behoud van hun eigen wetenschappelijke methoden en vereisten, uitgenodigd om steeds een meer aangepaste wijze te zoeken om de leer aan de mensen van hun tijd mee te delen. Want men moet onderscheid maken tussen de schat van het geloof zelf, ofwel de waarheden, en de manier waarop deze met behoud van dezelfde zin en betekenis¹³⁵ wordt geformuleerd in begrippen. In de pastorale zorg dienen niet slechts de theologische beginselen, maar ook de resultaten van de profane wetenschappen, vooral van psychologie en sociologie, voldoende erkend en aangewend te worden, zodat ook de gelovigen tot een zuiverder en rijper geloofsleven kunnen worden gebracht.

Op hun wijze zijn literatuur en kunst van groot belang voor het leven van de Kerk. Zij geven zich namelijk moeite om de eigen aard van de mens, zijn problemen en zijn ervaring bij zijn poging om zichzelf en de wereld te leren kennen en te verbeteren fijnzinnig te ontleden; zij leggen er zich op toe zijn plaats in de geschiedenis en in de gehele wereld te ontdekken, alsook de ellende en de vreugde, de behoeften en krachten van de mensen in het licht te stellen en als een voorschets te tekenen van een betere toekomst voor de mens. Zo kunnen zij het menselijk leven, dat zich naar tijd en plaats in veelvoudige vormen uitdrukt, verheffen.

Daarom dient ervoor te worden gezorgd, dat de beoefenaars van de kunst zich in hun kunstbeoefening door de Kerk erkend weten en, in het genot van een wel geordende vrijheid, gemakkelijker het contact met de christelijke gemeenschap onderhouden. Ook de nieuwe kunstvormen, aan onze tijdgenoten aangepast, naar de verschillende aard van volkeren en streken, moeten door de Kerk worden erkend. Men kan ze ook in kerkgebouwen opnemen, wanneer ze, in een aangepaste uitdruktingsvorm en in overeenstemming met de liturgische vereisten, de geest tot God verheffen.¹³⁶

Zo wordt het beeld van God verhelderd, wordt de evangelische prediking voor de geest van de mens meer doorzichtig en blijkt als het ware ingebed in de concrete menselijke situatie.

De gelovigen moeten dus leven in verbondenheid met de andere mensen van hun tijd en zich erop toeleggen om hun wijze van denken en voelen, die zijn uitdrukking vindt in hun cultuur, volledig te begrijpen. De kennis van nieuwe wetenschappen en stellingen; alsook van de allernieuwste ontdekkingen moeten zij met de christelijke zeden en met de christelijke leerstellingen verbinden, zodat bij hen de uitoefening van de godsdienst en de zedelijke gaafheid van de geest gelijke tred houden met de kennis van de wetenschappen en met de dagelijkse vorderingen van de techniek. Daardoor kunnen zij alles in een onverkort christelijke geest onderzoeken en interpreteren.

Zij die zich op theologische vakken toeleggen in seminaries en aan universiteiten, moeten zich beij

veren om, met raad en daad over en weer, mee te werken met de mensen die in andere wetenschappen uitblinken. Het theologisch onderzoek dient tegelijk erop uit te zijn om een diepe kennis van de geopenbaarde waarheid te verkrijgen en om de band met de eigen tijd niet te verwaarlozen, zodat zij de mensen die in diverse wetenschappen deskundig zijn, kunnen helpen om te komen tot een vollediger, verantwoorde kennis van het geloof. Deze gemeenschappelijke werkzaamheid zal veel voordelen bieden voor de vorming van de gewijde bedienaren, die daardoor de leer van de Kerk over God, de mens en de wereld beter aan onze tijdgenoten kunnen verklaren, zodat dat woord ook bereidwilliger door hen wordt aanvaard.¹³⁷ Ja, het is zelfs te wensen, dat meerdere leken een soortgelijke opleiding in de gewijde wetenschap ontvangen en dat velen van hen deze studie met veel overgave aangaan en verdiepen. Maar opdat zij hun taak kunnen uitvoeren, dient men aan de gelovigen, geestelijken of leken, een rechtmatige vrijheid toe te kennen om te onderzoeken, te denken en hun gedachten in nederigheid en met moed kenbaar te maken op die terreinen waarop zij deskundig zijn.¹³⁸

63. Ook in het sociaal-economisch leven dienen de waarde van de menselijke persoon, zijn onverkorte roeping en het welzijn van de gehele maatschappij gehonoreerd en bevorderd te worden. Want de mens is de ontwerper, het centrum en doel van het gehele sociaal-economisch leven.

De huidige economie wordt, niet anders dan in andere sectoren van het sociale leven, gekenmerkt door een toenemende macht van de mens over de natuur, door een netwerk van steeds belangrijker wordende verhoudingen en wederzijdse afhankelijkheid van burgers, verenigingen en volkeren, alsook door een veelvuldiger staatsbemoeienis. Bovendien heeft de ontwikkeling van de productiemethoden en van het ruilverkeer van goederen en diensten de economie gemaakt tot een geschikt instrument dat in de toegenomen behoeften van de mensheid beter kan voorzien.

Toch ontbreken de redenen tot ongerustheid niet. Niet weinig mensen, vooral in economisch hoog ontwikkelde gebieden, schijnen door de economie als het ware te worden overheerst, zodat bijna geheel hun persoonlijk en maatschappelijk leven is doordrongen van een geest die we economisch kunnen noemen, zowel bij volkeren die het collectivisme voorstaan als bij andere volkeren. Juist op het tijdstip waarop de groei van het economisch leven, als zij tenminste redelijk en menselijk zou worden geleid en gecoördineerd, de maatschappelijke ongelijkheid zou kunnen verzachten, verkeert zij maar al te vaak in verscherping daarvan, of ergens zelfs in een teruggang van de maatschappelijke situatie van de zwakken en in verachting van de armen. Terwijl een geweldige massa het levensminimum nog ontbeert, leven sommigen, ook in ontwikkelingslanden, overdadig, of verkwisten zij hun goederen. Luxe en ellende bestaan er naast elkaar. Terwijl weinigen over de grootste beslissingsmacht beschikken, missen velen bijna elke mogelijkheid om op eigen initiatief en in eigen verantwoordelijkheid op te treden, terwijl ze zelfs dikwijls in levens- en arbeidsvoorwaarden verkeren die de menselijke persoon onwaardig zijn.

Soortgelijke feiten in economisch en sociaal evenwicht zijn op te merken tussen landbouw, industrie en dienstverlenende sector, zoals ook tussen de verschillende gebieden van een en dezelfde natie. Tussen volkeren die economisch voor liggen en andere volkeren groeit met de dag een sterkere tegenstelling, die met name de wereldvrede in gevaar kan brengen.

Deze ongelijkheden voelen onze tijdgenoten in een met de dag levendiger bewustzijn aan, daar zij er ten sterkste van overtuigd zijn, dat de ruimere technische en economische mogelijkheden waarin de wereld van vandaag zich verheugt deze ongunstige stand van zaken kunnen en moeten verbeteren. Maar hiervoor zijn veel hervormingen vereist in het sociaal-economisch leven en een verandering in de mentaliteit en levenshouding van allen. Hiertoe heeft de Kerk de door het menselijke zui-vere geweten geëiste beginselen van rechtvaardigheid en billijkheid, zowel voor het individuele en maatschappelijke leven als voor het internationale, in de loop der eeuwen in het licht van het evangelie uitgewerkt en vooral in deze tijd naar voren gebracht. Het heilig concilie wil deze principes naar de omstandigheden van deze tijd bevestigen en enkele oriëntaties geven, daarbij vooral rekening houdend met de eisen van de economische vooruitgang.¹³⁹

64. Heden ten dage streeft men meer dan vroeger terecht naar een productieverhoging van goederen in de landbouw, de industrie en ook in de dienstverlenende sector; men wil daarmee de bevolkingstoename ten dienste zijn en voldoen aan de groeiende wensen van de mensheid. Daarom dient men de technische vooruitgang te bevorderen, de geest van vernieuwing, het verlangen om

nieuwe ondernemingen te stichten of uit te breiden, de aanpassing van de productiemethoden en de energieke pogingen van allen die bij het productieproces betrokken zijn: alle factoren die deze vooruitgang bevorderen. Maar de fundamentele innerlijke zin van deze productie is niet louter de toeneming van de producten, noch winst of macht, maar de dienstbaarheid aan de mens, en wel de mens in zijn totaliteit volgens de hiërarchie zowel van zijn materiële behoeften als van de vereisten van zijn intellectueel, moreel, geestelijk en godsdienstig leven; en dan bedoelen wij zonder meer elke mens en elke groepering van mensen, van welk ras en welk gebied ter wereld ook. Bijgevolg dient de productieactiviteit, voltrokken volgens eigen methoden en eigen wetten, binnen de grenzen van de morele orde te verlopen,¹⁴⁰ zodat het plan van God met de mens tot vervulling kan komen.¹⁴¹

65. De economische vooruitgang mag de mens niet uit de hand lopen; zij mag ook niet alleen worden overgelaten aan de willekeur van enkele mensen of groepen die teveel economische macht bezitten, of van het staatsbestel alleen, of van bepaalde machtigere naties. Het is daarentegen nodig, dat zoveel mogelijk mensen in elke maatschappelijke laag en, wanneer het gaat om internationale verhoudingen, alle volkeren aan die onderneming actief deelnemen. Eveneens is het nodig, dat de vrije privé-initiatieven van afzonderlijke mensen en van vrije groepen gecoördineerd worden met de pogingen van staatswege en daarin op een geordende en harmonische wijze worden ingepast. De vooruitgang moet men ook niet overlaten aan de als het ware mechanische loop van de economische activiteiten van de enkelingen alleen, noch alleen aan de macht van het openbaar gezag. Daarom moet men zowel die leerstellingen van dwaling beschuldigen die onder het mom van een valse vrijheid de noodzakelijke hervormingen in de weg staan, alsook die opvattingen die de fundamentele rechten van de individuele persoon en van groepen ten achter stellen bij de georganiseerde collectieve productie.¹⁴² Laten dan ook de burgers in gedachten houden, dat het hun recht en hun plicht is, die ook door de staat moeten worden erkend, naar vermogen bij te dragen tot de waarachtige vooruitgang van hun eigen gemeenschap. Vooral in economisch minder ontwikkelde gebieden, waar alle middelen dringend moeten worden aangewend; vormen diegenen een ernstig gevaar voor het algemeen welzijn die hun middelen vruchteloos laten blijven 'of die - met behoud van het persoonlijk emigratierecht - hun gemeenschap beroven van de materiële of geestelijke hulp die zij nodig heeft.

66. Om te voldoen aan de eisen van rechtvaardigheid en billijkheid, moet men er met kracht naar streven om, met inachtneming van de rechten van de personen en het eigen karakter van elk volk, zonder uitstel de geweldige economische ongelijkheid op te heffen die er tegenwoordig is en die vaak nog toeneemt, gepaard gaande met individuele en sociale discriminatie. Eveneens dient men aandacht te hebben voor de speciale moeilijkheden van de landbouw, hetzij bij het kweken hetzij bij de verkoop van de producten, en men dient, in de vele gebieden waar dit het geval is, de landbouwers bij te staan zowel om de productie op te voeren en de verkoop mogelijk te maken, als om noodzakelijke verbeteringen en vernieuwingen in te voeren en ook om hun billijke inkomsten te verzekeren, opdat zij niet, zoals maar al te vaak gebeurt, tweederangsburgers zouden blijven. Van hun kant moeten de landbouwers, vooral de jongeren, zich met bekwaamheid toeleggen op de vervolmaking van hun beroepsdeskundigheid, zonder welke de vooruitgang van de landbouw niet tot stand kan komen.¹⁴³

De rechtvaardigheid en billijkheid vereisen eveneens, dat de pendelarbeid, die onvermijdelijk is verbonden met de economische ontwikkeling, zo wordt geordend, dat daardoor het leven van de enkelingen en hun gezinnen niet onzeker en precair wordt. Ten opzichte van arbeiders nu die uit een andere natie of streek afkomstig zijn en door hun arbeid bijdragen tot de economische verheffing van volk of gebied moet elke vorm van discriminatie ten aanzien van arbeidsvoorwaarden en loonuitkering zorgvuldig worden vermeden. Bovendien moeten allen, allereerst de openbare macht, hen niet eenvoudig, als loutere productie-instrumenten beschouwen, maar als personen bejegenen en hen helpen om hun gezin bij zich te kunnen laten komen en een passende woning te kunnen verkrijgen en zij moeten hun de kans geven zich in het sociale leven van het volk of gebied dat hen opneemt in te voegen. Maar toch moeten, voor zover dit kan, in hun eigen streken nieuwe werkgelegenheden worden aangeboord.

Bij de huidige aan verandering onderhevige economie, evenals in de nieuwe vormen van de indu

striële maatschappij, waar bijvoorbeeld de automatie zijn intrede doet, dient ervoor te worden gezorgd, dat iedereen voldoende en aangepast werk krijgt en tevens ook de gelegenheid tot een overeenkomstige technische vorming en beroepsopleiding en dat het levensonderhoud en de menswaardigheid worden gewaarborgd, met name vooral van hen die wegens ziekte of ouderdom in ernstige moeilijkheden verkeren.

67. De arbeid van de mens, welke wordt verricht voor de productie of het ruilverkeer van goederen of voor het bewijzen van economische diensten, is belangrijker dan de andere elementen van het economisch leven, want die hebben slechts instrumentele waarde.

Deze arbeid komt immers, of ze nu op eigen gelegenheid wordt ondernomen of door een ander wordt verschaft, onmiddellijk voort uit de persoon, die op de dingen van de natuur als het ware zijn eigen stempel drukt en ze aan zijn wil onderwerpt. Door zijn arbeid houdt de mens gewoonlijk zichzelf en de zijnen in leven, scheidt hij een band met zijn medemensen en dient hen en kan hij ware broederlijke beoefenen en met God samenwerken aan de vervolmaking van de schepping. Ja, door zijn arbeid aan God aan te bieden, is de mens naar onze overtuiging actief ingeschakeld in het verlossingswerk zelf van Jezus Christus, die een uitnemende waardigheid verleende aan de arbeid door met eigen handen in Nazareth werk te verrichten. Hieruit volgt voor een ieder de plicht om getrouw te werken, maar ook een recht op arbeid. Het is de taak van de maatschappij, verschillend naargelang van de daarin geldende bijzonderheden, om van haar kant de burgers te helpen door voldoende werkgelegenheid te verschaffen. Tenslotte moet de arbeid zo worden beloond, dat daardoor de mens de mogelijkheid wordt geboden zijn eigen leven en dat van de zijnen menswaardig uit te bouwen in materieel, sociaal, cultureel en geestelijk opzicht, waarbij men rekening moet houden met ieders functie en productiviteit en ook met de situatie van het bedrijf en met het algemeen welzijn.¹⁴⁴

Daar de economische activiteiten tot stand komen door de gezamenlijke arbeid van zeer veel mensen, is het onrechtvaardig en onmenselijk die activiteiten zo te regelen en te coördineren dat dit voor welke arbeider dan ook schadelijk is. Al te vaak gebeurt het echter, ook in onze dagen, dat de werklieden in zekere zin tot slaaf van eigen werk worden gemaakt; wat geenszins wordt, gerechtvaardigd door een beroep op de zogenaamde economische wetten van het bedrijf. Elk productief arbeidsproces dient dus aan de behoeften van de persoon en aan diens andere levensverplichtingen te worden aangepast; allereerst aan zijn huiselijk leven, vooral waar het gaat over huismoeders, steeds met inachtneming van geslacht en leeftijd. Men moet aan de werklieden bovendien de mogelijkheid bieden om hun eigen kwaliteiten en hun persoonlijkheid in de uitoefening zelf van hun arbeid te ontwikkelen. Ofschoon zij aan deze arbeid hun tijd en hun krachten geven met de vereiste verantwoordelijkheid, moeten allen toch ook -voldoende rust en vrije tijd genieten voor de verzorging van hun gezinsleven, van hun cultureel, maatschappelijk en godsdienstig leven. Ja, zij moeten zelfs de gelegenheid hebben die krachten en vermogens vrij te ontwikkelen welke zij misschien in hun beroepsarbeid weinig tot hun recht kunnen laten komen.

68. In de economische ondernemingen werken personen samen, d.w.z. vrije en autonome mensen, geschapen naar het beeld van God. Met inachtneming van ieders taak, hetzij als eigenaar of als werkgever, hetzij als bedrijfsleider of als werknemer, en met behoud van de noodzakelijke eenheid in de bedrijfsleiding, dient men daarom op een nader te bepalen doelmatige wijze de actieve deelneming van allen in het beleid van de onderneming te bevorderen.¹⁴⁵ Daar echter de beslissingen over het economisch en sociaal bestel veelal niet in het bedrijf zelf, maar op hoger niveau worden genomen, beslissingen waarvan het toekomstig lot van de werklieden en hun kinderen afhankelijk is, moeten zijzelf aan deze besluitvorming kunnen deelnemen, en wel zelf persoonlijk of via vrij gekozen vertegenwoordigers.

Bij de fundamentele rechten van de menselijke persoon moet men ook rekenen het recht van de werknemers om vrij vakorganisaties op te richten die hen reëel kunnen vertegenwoordigen en bij kunnen dragen tot een juiste ordening van het economisch leven, alsook het recht om zonder het gevaar van represailles vrij aan de activiteiten daarvan deel te nemen. Door een dergelijke goed geregelde deelneming, gepaard aan een voortschrijdende economische en sociale vorming, zullen allen zich met de dag meer bewust worden van hun eigen taak en verplichtingen. Hierdoor worden zij er zelfs toe gebracht om zich, ieder naar zijn eigen capaciteiten en vaardigheden, verbonden te

weten in de zorg voor heel de economische en sociale vooruitgang en ook voor het algemeen welzijn, tenslotte, van heel de wereld.

Wanneer er nu sociaal-economische conflicten rijzen, dient men te streven naar een vreedzame oplossing daarvan. Ook al moet men echter allereerst steeds zijn toevlucht nemen tot een eerlijke dialoog tussen de partijen, toch kan staking, zelfs in hedendaagse omstandigheden, een noodzakelijk, hoewel laatste, redmiddel blijven om de eigen rechten te verdedigen en om gerechtvaardigde eisen van de werknemers ingewilligd te krijgen. Maar zo snel mogelijk moeten dan wegen tot onderhandeling en tot een verzoenend tweede gesprek worden gezocht.

69. God heeft de aarde met alles wat daarin is, bestemd voor het gebruik van alle mensen en volkeren, zodat de geschapen goederen in een billijke verdeling aan allen moeten toekomen, onder de schutse van de rechtvaardigheid, vergezeld van de liefde.¹⁴⁶ Hoe de vormen van eigendom ook zijn, afgestemd op de wettige instellingen van de volkeren en volgens de verschillende en veranderlijke omstandigheden, men moet toch steeds aandacht hebben voor deze universele bestemming van de goederen. Daarom moet de mens, in het gebruik van deze goederen, de uitwendige dingen die hij gewettigd bezit niet slechts beschouwen als zijn privé-eigendom, maar ook als gemeenschappelijk, in deze zin dat ze niet alleen hemzelf maar ook anderen tot voordeel kunnen strekken.¹⁴⁷ Overigens komt aan allen het recht toe om een deel van al die goederen te hebben dat voldoende is voor henzelf en hun gezin. Zo was de mening ook van de kerkvaders en kerkleraren die leerden, dat de mensen verplicht zijn de armen te ondersteunen en niet alleen uit hun eigen overvloed.¹⁴⁸ En wie in alleruiterste nood verkeert, heeft het recht om zich uit de rijkdommen van anderen het noodzakelijke te bezorgen.¹⁴⁹ Daar zovelen in de wereld in hongersnood verkeren, dringt het heilig concilie er bij allen, bij ieder afzonderlijk en bij de staatsregeringen, op aan om, indachtig de uitspraak van de vaders 'Geef iemand die van honger dreigt te sterven te eten, want als je dit niet doet, doodt je hem',¹⁵⁰ hen in hun goederen metterdaad te laten delen en ze ter beschikking te stellen, ieder naar zijn mogelijkheden, vooral door hen, afzonderlijke personen of volkeren, van die middelen te voorzien waardoor zij zichzelf verder kunnen helpen en ontwikkelen.

Bij economisch minder ontwikkelde gemeenschappen wordt de algemene bestemming van de goederen niet zelden voldoende in acht genomen, goeddeels tengevolge van de gewoonten en tradities, eigen aan die gemeenschappen, op grond waarvan elk lid de allernoodzakelijkste goederen ontvangt. Toch moet men vermijden om bepaalde gewoonten als totaal onveranderlijk te beschouwen, als ze niet meer aan de eisen van deze tijd beantwoorden; anderzijds mag men niet zonder bedachtzaamheid tegen eerbare gewoonten ingaan, omdat die namelijk, mits ze goed aan de huidige omstandigheden worden aangepast, zeer nuttig blijven. Insgelijks kan bij economisch hoog ontwikkelde volkeren een netwerk van sociale instellingen ten voordele van sociale voorzieningen en levensverzekeringen van zijn kant de algemene bestemming van de goederen tot stand brengen. Voorts dienen gezinshulp en maatschappelijk werk te worden bevorderd, vooral wanneer zij de zieleadel en de opvoeding beogen. Bij al deze noodzakelijke voorzieningen dient men er toch voor te waken, dat de burgers niet alles passief overlaten aan de maatschappij en de last van de op zich genomen taak van zich afwerpen en diensten weigeren te verrichten.

70. Bij investeringen dient men ernaar te streven, dat men werkgelegenheden en voldoende inkomsten zowel voor het volk van nu als voor dat van de toekomst waarborgt. Zij die beslissingen nemen over deze investeringen en over de ordening van het economisch leven - hetzij privé-personen, hetzij verenigingen, hetzij het staatsgezag -, moeten dat doel voor ogen houden en het als hun ernstige plicht beschouwen enerzijds om ervoor te waken, dat er wordt voorzien in de noodzakelijke vereisten voor een passend levensbestaan zowel van de enkeling als van de gehele gemeenschap, en anderzijds om voorzieningen te treffen voor de toekomst en het juiste evenwicht vast te stellen tussen de momentele, individuele en collectieve, verbruiksbehoeften en de vereiste investeringen voor de komende generatie. Maar ook moeten zij steeds de dringende behoeften van de economisch minder ontwikkelde volkeren of gebieden voor ogen houden. Wat de financiën betreft, moet men ervoor waken, dat men het welzijn van het eigen volk of van andere volkeren niet schaadt. Men treffe er bovendien voorzieningen voor, dat de economisch zwakken door de wijziging van de geldwaarde niet ten onrechte schade lijden.

71. Daar het eigendom en andere vormen van bezit van goederen bijdragen tot de uitdrukking van de persoonlijkheid, daar zij hem bovendien de gelegenheid bieden zijn taak in de maatschappij en het economisch bestel uit te voeren, is het van groot belang, dat men althans een bepaald bezit van goederen begunstigt, zowel privé als in gemeenschap.

Het privé-bezit of een zekere zeggenschap over goederen geeft een ieder de toch wel noodzakelijke ruimte voor de autonomie van de persoon en het gezin, het moet worden beschouwd als een verlengstuk van de menselijke vrijheid. Ja, het vormt zelfs tot op zekere hoogte de voorwaarde voor de burgerlijke vrijheid, omdat het stimuleert tot de uitvoering van eigen taken en verplichtingen.¹⁵¹

De vormen van een dergelijke zeggingsmacht of eigendom zijn tegenwoordig verscheiden en worden dat met de dag meer. Maar alle blijven ze een niet geringe bron van levenszekerheid, naast de sociale toeslagen, de juridische voorzieningen en allerlei vormen van diensten vanuit de gemeenschap. En dit moet niet alleen worden gezegd van materiële eigendom, maar ook van immateriële goederen, zoals beroepsdeskundigheid.

Maar het recht op privé-bezit is niet strijdig met het recht dat gelegen is in de verschillende vormen van publiek bezit. Onteigening kan dan ook alleen maar geschieden door het wettig gezag, naar de eisen van het algemeen welzijn en binnen de grenzen daarvan en op voorwaarde van een billijke vergoeding. Bovendien hoort het openbaar gezag ervoor te waken, dat niemand zijn privé-bezit misbruikt ten nadele van het algemeen welzijn.¹⁵²

Maar ook het privé-bezit heeft van nature een sociaal aspect, dat zijn grond vindt in de wet van de algemene bestemming van de goederen.¹⁵³ Wanneer men dit sociaal aspect verwaarloost, wordt het privé-bezit maar al te vaak een aanleiding tot hebzuchtigheid en ernstige onlusten, zodat de bestrijders ervan een voorwendsel krijgen om dit recht zelf in discussie te stellen.

In veel economisch minder ontwikkelde gebieden bestaan grote en uitgestrekte landerijen die maar half zijn bewerkt of uit winstbejag helemaal onontgonnen zijn gelaten, terwijl het grootste gedeelte van het volk ofwel helemaal geen akkers heeft ofwel slechts over zeer weinig grond beschikt en anderzijds een grotere exploitatie van de akkers evident urgent mag heten. Niet zelden ontvangen zij die door de eigenaars in dienst worden genomen om te werken of die als pachters een deel van het land bewerken slechts een mensonwaardig loon of gedeelte van de opbrengst, ze hebben geen fatsoenlijk onderkomen en zijn ook verstoken van bemiddelende pleitbezorgers. Zij ontberen elke vorm van veiligheid en leven als het ware in een zodanige lijfeigenschap, dat hun bijna elke mogelijkheid tot vrij en verantwoordelijk handelen wordt ontnomen en hun alle vooruitgang in menselijke cultuur en deelneming aan het sociale en politieke leven wordt onthouden. Naar de diverse gevallen zijn dus hervormingen noodzakelijk: het inkomen moet toenemen, de arbeidsvoorwaarden moeten worden verbeterd, bij de tewerkstelling dient meer sociale zekerheid te worden gegeven en het vrijwillig werken moet worden gestimuleerd; ja, de haast onontgonnen landerijen moeten worden verdeeld onder hen die die landen vruchtbaar kunnen maken. En in zulke gevallen moet enen de noodzakelijke instrumenten en middelen aanvoeren, vooral de hulpmiddelen van de opvoeding en de mogelijkheden van een goede coöperatieve organisatie. Zo dikwijls echter het algemeen belang onteigening zou vorderen, dient men, rekening houdend met alle omstandigheden, een billijke vergoeding te geven.

72. De christenen die actief deelnemen aan de huidige sociaal-economische ontwikkeling en op de bres staan voor rechtvaardigheid en liefde, mogen ervan overtuigd zijn, dat zij een grote bijdrage kunnen leveren tot de voorspoed van de mensheid en de vrede in de wereld. Bij deze activiteiten moeten zij, hetzij privé hetzij gemeenschappelijk, een lichtend voorbeeld zijn. Zij moeten zich wel de alleszins noodzakelijke kundigheid en ervaring eigen maken en dan in de aardse activiteiten de juiste rangorde aanhouden, in trouw jegens Christus en zijn evangelie, zodat hun gehele leven, zowel persoonlijk als maatschappelijk, doordrenkt is van de geest der zaligsprekingen, met name vooral van de armoede.

Al wie in gehoorzaamheid aan Christus eerst het rijk van God zoekt, krijgt daaruit een heel effectieve en zuivere liefde om al zijn medemens te helpen en om, geïnspireerd door de liefde, het werk van de rechtvaardigheid te voltooien.¹⁵⁴

73. Ook in heel hun politiek bestel kan men bij de volkeren in onze dagen diepgaande veranderingen vaststellen tengevolge van hun culturele, economische en sociale ontwikkeling. Deze structuur

veranderingen oefenen een grote invloed uit op heel het leven van de politieke gemeenschap, vooral ten aanzien van de rechten en plichten, van allen bij de uitoefening van hun burgerlijke vrijheid en bij de bevordering van het algemeen welzijn en ten aanzien van de ordening van de verhoudingen van de burgers onderling en ten aanzien van het openbaar gezag.

Uit het levendiger bewustzijn van de menselijke waardigheid ontstaat in diverse gebieden ter wereld een machtig verlangen om een staatsrechtelijke ordening tot stand te brengen waardoor de rechten van de persoon in het openbare leven beter worden beschermd, zoals bijvoorbeeld het recht om vrij te vergaderen en zich te organiseren, het recht om eigen mening te uiten en privé en openlijk een godsdienst te belijden. Voor de bescherming van de rechten van de persoon is het immers een noodzakelijke voorwaarde, dat de burgers, hetzij privé hetzij in groepsverband, aan het leven en het bestuur van de staat actief kunnen deelnemen.

Tezamen met de culturele, economische en sociale vooruitgang wordt bij velen het verlangen versterkt om een groter aandeel te krijgen in de organisatie van het staatkundig leven. In het bewustzijn van velen komt steeds meer de ijver voor het behoud van de rechten van minderheidsgroeperingen in een of andere natie, met behoud van hun verplichtingen jegens de politieke gemeenschap. Bovendien groeit met de dag het respect voor de mensen die een andere mening of een andere godsdienst voorstaan. Tevens komt er steeds meer samenwerking om alle burgers, en niet alleen enkele bevoorrechten, metterdaad van persoonlijke rechten te laten genieten.

Afkeuring verdienen echter al die politieke vormgevingen, in bepaalde streken gepraktiseerd, die de burgerlijke of de godsdienstige vrijheid belemmeren, de slachtoffers van begeerten en politieke misdrijven vermenigvuldigen en de uitvoering van het gezag in plaats van op het algemeen welzijn op het voordeel van een of andere partij of hun leiders richten.

Om een werkelijk menselijk politiek leven te organiseren, is niets beter dan de bevordering van een fijne zin voor rechtvaardigheid, welwillendheid en dienstbaarheid aan het algemeen welzijn; alsmede de versteviging van fundamentele opvattingen omtrent de ware aard van een staatsbestel en omtrent het doel, de juiste uitoefening en de grenzen van het openbaar gezag.

74. De mensen, de gezinnen en de diverse groeperingen die de burgerlijke maatschappij uitmaken, zijn zich bewust van hun eigen ontoereikendheid om het leven volledig menselijk in te richten en zij zien de noodzaak van een grotere gemeenschap waarin allen, bij hun zorg om het algemeen welzijn steeds weer te verbeteren, dagelijks hun eigen kracht bijdragen.¹⁵⁵ Daarom roepen zij in verschillende vormgevingen een politiek bestel in het leven. Dit bestel bestaat dus omwille van het algemeen welzijn, waaraan het zijn volledige rechtvaardiging en zijn betekenis ontleent en waarop het zijn oorspronkelijk en eigen recht baseert. Het algemeen welzijn nu omvat het totaal van die sociale levensvoorwaarden waardoor de mensen, de gezinnen en de verenigingen vollediger en gemakkelijker hun volmaaktheid kunnen bereiken.¹⁵⁶

Nu zijn de mensen die in een staatsbestel samen leven groot in aantal en verschillend en zij kunnen gewettigd tot verschillende opvattingen geneigd zijn. Opdat dus de staatsinrichting niet uit elkaar zou vallen, doordat een ieder zijn eigen gang gaat, is een gezag vereist dat de krachten van alle burgers op het algemeen welzijn richt, evenwel niet mechanisch of despotisch, maar vooral als een morele kracht die steunt op vrijheid en op het bewustzijn van de plicht en de last die het op zich heeft genomen.

Het is dus duidelijk, dat het staatsbestel en het openbaar gezag hun bestaansgrond vinden in de aard zelf van het mens-zijn en op deze manier tot de door God vastgestelde orde behoren, hoewel toch de nadere bepaling van de bestuursvorm en het aanwijzen van de bestuurders aan de vrije wil van de burgers worden overgelaten.¹⁵⁷

Hieruit volgt eveneens, dat de uitoefening van het openbaar gezag, hetzij in de maatschappij als zodanig, hetzij door instellingen die de staat vertegenwoordigen, steeds moet gebeuren binnen de grenzen van de morele orde, in zorg voor het algemeen welzijn -dat als een dynamische werkelijkheid moet worden gezien volgens de wettelijk vastgestelde of vast te stellen rechtsorde. Dan zijn de burgers in geweten verplicht gehoorzaamheid te betonen.¹⁵⁸ Daaruit blijkt dan evenwel de verantwoordelijkheid, waardigheid en belangrijkheid van hen die het gezag dragen.

Maar waar de burgers door het openbaar gezag dat zijn bevoegdheid te buiten gaat in verdrukking worden gebracht, moeten zij van hun kant, wat objectief door het algemeen welzijn wordt gevraagd, niet weigeren; maar men noeme het niet ongeoorloofd, dat zij hun rechten en die van hun medebur

gers tegen dit machtsmisbruik verdedigen, binnen de grenzen die de natuurwet en de wet van het evangelie stellen.

De concrete wijze echter waarop een staat zijn eigen structuren en het juist functioneren van het openbaar gezag ordent, kan verschillend zijn naargelang van de verschillende aard van de volkeren en de voortgang van de geschiedenis; maar steeds moet zij dienen tot de vorming van een ontwikkelde, vreedzame en jegens allen weldoende mens en tot voordeel van de gehele mensenfamilie.

75. Het is volledig in overeenstemming met de eigen aard van het mens-zijn om juridisch vastgestelde politieke structuren te vinden die aan alle burgers steeds beter en zonder enige discriminatie de effectieve mogelijkheid bieden om vrij en actief deel te nemen zowel aan het vaststellen van de rechtsfundamenten van de staat, als aan het staatsbestuur en het bepalen van de eigen werksfeer en grenzen van de verschillende officiële instellingen, tenslotte ook aan de verkiezing van het regeringscollege.¹⁵⁹ Alle burgers dienen dus hun recht en tegelijkertijd hun plicht voor ogen te houden om hun vrije stem te gebruiken tot bevordering van het algemeen welzijn. Prijzenswaard en te honoreren acht de Kerk het werk van hen die tot dienstbaarheid aan de mensen zich aan het welzijn van de staat wijden en de lasten van dit ambt op zich nemen.

Opdat de samenwerking van de burgers, gepaard aan plichtsbesef, in het dagelijks leven van de staat een goed resultaat kan bereiken, is een positieve rechtsorde vereist waarin een passende verdeling van ambten en officiële instellingen en tegelijk een effectieve rechtsbescherming die voor niemand nadelig is, zijn opgenomen. De rechten en de uitoefening daarvan van alle personen, gezinnen en groeperingen moeten worden erkend, in acht worden genomen en worden bevorderd,¹⁶⁰ tegelijk met de verplichtingen waaraan alle burgers gehouden zijn. Onder deze laatste komt vooral in aanmerking de verplichting om aan de staat materiële en persoonlijke diensten te bewijzen die voor het algemeen welzijn worden vereist. De bestuurders moeten ervoor waken de familiale, sociale en culturele groeperingen, de intermediaire instanties en instellingen niet te belemmeren, noch van hun wettelijke en effectieve bewegingsvrijheid te beroven; laten ze liever erop uit zijn deze graag en in goede orde te bevorderen. De burgers echter, afzonderlijk of in groepsverband, moeten ervoor waken niet te grote macht aan het openbaar gezag toe te kennen, noch ongepast overdreven voordeel en nut daarvan te verwachten, zodat zij de eigen verplichtingen van de personen, gezinnen en groeperingen in gevaar brengen.

Door de vrij ingewikkelde conjunctuur ziet het openbaar gezag zich nu meer dan vroeger gedwongen in te grijpen in sociale, economische en culturele zaken, om betere voorwaarden te verwerkelijken waarmee de burgers en groeperingen effectiever worden geholpen bij het vrij nastreven van het welzijn van de gehele mens. Naar de diverse streken evenwel én volgens de ontwikkeling van de volkeren kunnen op verschillende wijzen de verhoudingen worden opgevat tussen de socialisatie¹⁶¹ en de autonomie en vooruitgang van de persoon. Maar waar de rechtsuitoefening vanwege het algemeen welzijn tijdelijk wordt beperkt, moet de vrijheid zo snel mogelijk worden hersteld, als de omstandigheden zijn veranderd. Maar het is onmenselijk, als het openbaar gezag vervalt tot totalitaire of dictatoriale vormen die een inbreuk zijn op de rechten van de persoon of maatschappelijke groeperingen.

De burgers moeten een grootmoedige en getrouwe vaderlandsliefde aan de dag leggen, maar zonder chauvinisme, zo derhalve dat zij steeds ook aandacht blijven hebben voor het welzijn van de gehele mensheid, die door diverse banden tussen rassen, volkeren en naties wordt samengehouden.

Alle christengelovigen moeten in het politieke leven een speciale en eigen roeping zien waardoor zij een lichtend voorbeeld moeten zijn door plichtsbetrachting en dienstbaarheid aan het te bevorderen algemeen welzijn, zodat zij ook metterdaad bewijzen, hoe schone harmonie er kan bestaan tussen gezag en vrijheid, tussen persoonlijk initiatief en gebondenheid aan de structuren van heel het maatschappelijk bestel, tussen de wenselijkheid van eenheid en de voordelen van verscheidenheid. Zij dienen de gewettigde onderling verschillende opvattingen over de ordening van het tijdelijke te erkennen en hun medeburgers die deze, ook in partijverband, met eerlijke middelen verdedigen te respecteren. Van hun kant moeten de politieke partijen datgene bevorderen wat naar hun oordeel voor het algemeen welzijn wordt vereist; maar nooit mag men eigen voordeel stellen boven het algemeen welzijn.

De burgerlijke en politieke opvoeding, tegenwoordig zowel voor een volk als met name voor de jeugd ten zeerste noodzakelijk, moet goed worden behartigd, zodat alle burgers hun aandeel kunnen

hebben in het politieke leven van de gemeenschap. Wie daarvoor geschikt zijn of kunnen worden, moeten zichzelf voorbereiden voor de politiek, een moeilijk en tegelijk zeer edel beroep,¹⁶² en trachten ze te bedrijven zonder te denken aan eigen voordeel en winstbejag. Tegen onrecht en verdrukking, willekeurige overheersing van één mens of één politieke partij en tegen onverdraagzaamheid moeten zij in een onbesproken levenswandel en verstandig ageren; maar in eerlijkheid en billijkheid, ja in liefde en politieke krachtadigheid moeten zij zich wijden aan het welzijn van allen.

76. Van groot belang is het, vooral waar de maatschappij pluralistisch is, dat men de verhouding tussen staat en Kerk in een juist perspectief ziet en dat men duidelijk onderscheid maakt tussen datgene wat de christengelovigen, hetzij afzonderlijk hetzij in groepsverband, op eigen verantwoordelijkheid doen als burgers, geleid door een christelijk geweten, en datgene wat zij doen in naam van de Kerk onder, leiding van hun herders.

De Kerk, die, op grond van eigen taak en bevoegdheid, op geen enkele wijze met een staat wordt vereenzelvigd noch aan enig politiek systeem is gebonden, is tegelijk teken en bescherming van de transcendentie van de menselijke persoon.

De staat en de Kerk zijn op eigen terrein onafhankelijk van elkaar en autonoom. Maar beide zijn zij, hoewel op verschillende titel, dienstbaar aan de persoonlijke en maatschappelijke roeping van dezelfde mensen. En dit dienstwerk zullen zij des te effectiever tot welzijn van allen uitoefenen, naarmate zij beide meer een gezonde onderlinge samenwerking tot stand brengen, met inachtneming van de omstandigheden van plaats en tijd. Want de mens is niet beperkt tot de tijdelijke orde alleen, maar, levend in de menselijke geschiedenis, behoudt hij onverkort zijn eeuwige roeping. De Kerk nu, gefundeerd op de liefde van de Verlosser, draagt ertoe bij, dat binnen de grenzen van een natie en tussen de naties onderling rechtvaardigheid en liefde wijd en zijd heersen. Door de evangelische waarheid te prediken en alle terreinen van menselijke activiteit te verlichten met haar leer en met het getuigenis dat de christengelovigen afleggen, eerbiedigt en bevordert zij de politieke vrijheid en verantwoordelijkheid van de burgers.

Gezonden om aan de mensen Christus te verkondigen als de Verlosser van de wereld, steunen de apostelen en hun opvolgers tezamen met hun medewerkers bij de uitoefening van hun apostolaat op de macht van God, die zeer vaak door de zwakheid van de getuigen de kracht van het evangelie duidelijk maakt. Want al wie zich aan het dienstwerk van het woord van God wijden, moeten de eigen wegen en hulpmiddelen van het evangelie gebruiken, die in velerlei opzicht verschillend zijn van de hulpmiddelen van de aardse staat.

Nu zijn het aardse en datgene wat in de menselijke levensconditie deze wereld te boven gaat onderling nauw verbonden en ook de Kerk maakt gebruik van het tijdelijke, voor zover haar eigen zending dit vergt. Maar zij stelt haar hoop niet op privileges die haar door het staatsgezag zijn aangeboden; ja, zij zal zelfs van sommige wettelijk verworven rechten afzien, wanneer mocht blijken, dat het gebruik daarvan twijfel oproept aan de oprechtheid van haar getuigenis, of de nieuwe levensomstandigheden een andere ordening vereisen. Maar altijd en overal moet het haar zijn toegestaan in een reële vrijheid het geloof te prediken, haar sociale leer te onderwijzen, haar taak te midden van de mensen ongehinderd te vervullen en een moreel oordeel te vellen, ook over dingen die tot de politieke orde behoren, met name wanneer de fundamentele rechten van de persoon of het heil van de zielen dit eisen, daarbij alle en alleen die hulpmiddelen aanwendend welke met het evangelie en het welzijn van allen, naar verscheidenheid van tijd en omstandigheden, overeenkomen.

Door zich getrouw aan het evangelie te houden en de eigen zending in de wereld uit te voeren, verstevigt de Kerk, wier taak het is om al wat er aan waarheid, goedheid en schoonheid in de mensengemeenschap wordt gevonden te ondersteunen en te verheffen,¹⁶³ de vrede tussen de mensen ter ere van God.¹⁶⁴

77. Juist in de jaren die wij beleven, nu ellende en angst nog zwaar blijven wegen op de mensen tengevolge van een dreigende of reeds om zich heen grijpende oorlog, is de gehele mensenfamilie in haar rijpingsproces gekomen tot een beslissend ogenblik. Nu de mensheid geleidelijk tot eenheid is gegroeid en zij zich van deze eenheid allerwegen ook meer bewust wordt, kan zij haar taak, namelijk om van deze wereld voor alle mensen van de aarde een inderdaad menswaardiger woonstede te maken, alleen volvoeren, als allen tot inkeer komen en hun hart bekeren tot de waarheid van de vrede. In samenklank met de diepere strevingen en wensen van het mensdom gaat daarom in onze

tijd de evangelische boodschap met nieuwe helderheid klinken: zalig de vredebrengers, 'want zij zullen kinderen van God genoemd worden' (Mt. 5,9).

Daarom neemt het concilie zich voor de echte en edele vredesgedachte te illustreren, de afschuwelijkheid van de oorlog te veroordelen en de christenen dringend op te roepen om, met de hulp van Christus, de Vredestichter, samen te werken met alle mensen om de vrede in gerechtigheid en liefde onder hen te vestigen en de vredesinstrumenten gereed te maken.

78. Vrede is niet louter de afwezigheid van oorlog, noch kan ze herleid worden tot het louter aanhouden van een evenwicht tussen tegengestelde krachten, noch ontstaat zij onder de ijzeren arm van dwingelandij; maar in ware en eigenlijke zin wordt zij 'een werk van gerechtigheid' (Jes. 32,7) genoemd. Zij is de vrucht van de orde die door de goddelijke Schepper in de maatschappij is geplant en die door de mensen, in intens verlangen naar steeds volmaaktere gerechtigheid, tot wasdom moet worden gebracht. Want hoewel het algemeen welzijn van het mensdom in diepste wezen wordt geordend door de eeuwige wet van God, maar toch naar zijn concreet te realiseren gestalte in de groei der tijden steeds opnieuw aan veranderingen onderhevig is, is de vrede nooit een definitieve verworvenheid, maar een permanente opdracht. Daar bovendien de wil van de mens zwak is en ook door de zonde gewond, eist de zorg voor de vrede constant van ieder de beheersing van zijn hartstochten en van de wettige overheid voortdurend waakzaamheid.

Toch is dit niet voldoende. De vrede kan op deze aarde niet worden verkregen, als het welzijn van de personen niet wordt gewaarborgd en de mensen in wederzijds vertrouwen elkaar niet 'spontaan laten delen in de rijkdommen van hun geest en talenten. De vaste wil om andere mensen en volkeren en hun waardigheid te respecteren en de ijverige toelag op broederlijke medemenselijkheid zijn absoluut noodzakelijk om de vrede te bereiken. Zo is de vrede de vrucht óók van de liefde, die nog verder gaat dan de rechtvaardigheid kan reiken.

De vrede op aarde die ontspruit uit de naastenliefde, is het beeld en de vrucht van de vrede van Christus, die voortkomt uit God de Vader. Want de mens geworden Zoon van God, de Vredevorst, heeft door zijn kruis alle mensen met God verzoend, de eenheid van allen in één volk en in één lichaam hersteld en zodoende in zijn eigen vlees de haat¹⁶⁵ vernietigd en, door zijn verrijzenis verheerlijkt, de Geest van liefde in de harten van de mensen uitgestort.

Daarom zijn alle christenen dringend geroepen om zich, 'in liefde aan de waarheid houdend' (Ef. 4,15), te verenigen met de werkelijk vredelievende mensen, teneinde de vrede af te smeken en tot stand te brengen.

In deze geest kunnen wij niet nalaten hen te prijzen die bij de verdediging van rechten hun toevlucht zoeken tot de methode van geweldloosheid, tot verdedigingsmiddelen dus die ook de zwakkeren ter beschikking staan, mits dit kan geschieden zonder inbreuk op de rechten en verplichtingen van anderen of van de gemeenschap.

Voor zover de mensen zondaars zijn, worden zij bedreigd door oorlogsgevaar, en wel blijvend tot aan de komst van Christus; maar voor zover zij, in liefde verbonden, de zonde overwinnen, wordt ook het geweld overwonnen, totdat het woord wordt vervuld: 'Dan smeden ze hun zwaarden tot ploegijzers om, en hun lansen tot sikkels; geen volk trekt zijn zwaard meer tegeneen ander, en niemand oefent zich voor de strijd' (Jes. 2,4).

79. Ofschoon de laatste oorlogen onze wereld zeer ernstige materiële en morele schade hebben berokkend, zet de oorlog nog dagelijks in een of ander deel van de aarde zijn verwoestend werk voort. Erger nog, nu wetenschappelijke wapenen van allerlei soort in de oorlog worden ingezet, dreigt zijn verwoestend karakter de strijdende partijen tot een barbarendom te brengen dat dat van voorbije tijden verre overtreft. Verder maken de gecompliceerdheid van de huidige situatie en de ingewikkelde internationale betrekkingen het mogelijk, dat met nieuwe, arglistige en subversieve methoden oorlogen ondergronds blijven voortduren. In talrijke omstandigheden worden allerlei vormen van terreur als een nieuwe manier van oorlog voeren gehanteerd.

Met het oog op deze vervallen toestand van de mensheid wil het concilie voor alles de permanente kracht van het natuurlijk volkerenrecht en de algemeen-geldende principes daarvan in herinnering roepen. Juist het wereldgeweten proclameert deze principes steeds nadrukkelijker. Daden die opzettelijk daartegen ingaan, alsook bevelen die dergelijke daden voorschrijven, zijn dus misdadig; en blinde gehoorzaamheid kan geen excuus vormen voor hen die dergelijke bevelen opvolgen. Onder

deze daden dienen vooral die gerekend te worden waardoor een heel volk, natie of etnische minderheid volgens een zekere vaste planning systematisch wordt uitgeroeid; wat ten scherpste veroordeeld moet worden als een afschuwelijk misdrijf. Ten zeerste te prijzen is daarentegen de moed van hen die niet bevreesd zijn om zich openlijk tegen hen die dergelijke bevelen geven te verzetten. Met het oog op oorlogen bestaan verschillende internationale verdragen die door heel wat naties zijn ondertekend en de bedoeling hebben de militaire oorlogsactiviteit met haar gevolgen minder onmenselijk te maken. Zo bestaan er overeenkomsten met betrekking tot het lot van gewonde soldaten of krijgsgevangenen en meer van dergelijke bepalingen. Deze verdragen moeten worden nagekomen; meer nog: allen, maar vooral de regeringen en de deskundigen op dit terrein, zijn verplicht alles te doen wat in hun vermogen ligt om deze verdragen te perfectioneren en aldus beter en effectiever bij te dragen aan de beteugeling van de oorlogsverschrikking. Bovendien lijkt het billijk, dat de wetten een humane regeling treffen voor hen die om gewetensredenen militaire dienst weigeren, maar niettemin een andere vorm van dienst aan de menselijke samenleving op zich willen nemen.

Met dat alles is natuurlijk de oorlog niet uit het leven van de mensheid gebannen. En zolang het oorlogsgevaar nog zal bestaan en er nog geen internationale autoriteit is met eigen competentie en passende uitrusting, zal men de regeringen het recht om zich wettig te verdedigen niet kunnen ontzeggen, indien alle mogelijkheden van vreedzame onderhandelingen zijn uitgeput. De regeringen en anderen die verantwoordelijkheid voor de staat dragen, hebben dus de plicht het welzijn van de hun toevertrouwde volkeren te behartigen; zij dienen ernstige problemen met overeenkomstige ernst te behandelen. Maar men moet onderscheid maken tussen krijgsverrichtingen die worden ondernomen voor de rechtvaardige verdediging van het volk en de wil andere volkeren te onderwerpen. En het oorlogspotentieel wettigt niet elk militair of politiek gebruik daarvan; ook is het niet geoorloofd, als een oorlog ongelukkigerwijze toch is uitgebroken, daarom alleen al de tegenpartij maar alles aan te doen.

Zij echter die onder de wapenen hun vaderland dienen, moeten zichzelf ook gedragen als dienaren van de veiligheid en vrijheid van hun volk, in een juiste vervulling van deze dienst leveren zij werkelijk hun bijdrage tot bestendiging van de vrede.

80. De oorlog wordt geweldig meer verschrikkelijk en erg door de enorme toeneming van wetenschappelijke wapenen. Oorlogvoering met dergelijke wapenen kan immers geweldige en niets ontziende verwoestingen aanrichten, die dan ook de grenzen van een wettige verdediging verre overschrijden. Ja zelfs, als deze middelen, die reeds voorhanden zijn in de arsenalen van de grote naties, op grote schaal werden gebruikt, zou daaruit een vrijwel volledige wederzijdse vernietiging van de ene tegenstander door de andere volgen, nog afgezien van de vele verwoestingen in de wereld en van het gevaar voor uitroeijing van het leven, als gevolg van de inzet van dergelijke wapenen. Dit alles dwingt ons om in een geheel nieuwe geesteshouding ons te bezinnen op de oorlog.¹⁶⁶ De mensen van deze tijd moeten beseffen, dat zij ernstig rekenschap zullen moeten afleggen van hun oorlogshandelingen. Want van hun beslissingen op dit moment zal voor een groot deel het verloop van de toekomst afhangen.

Met dit in gedachten verklaart deze heilige kerkvergadering, zich daarbij de reeds door de laatste pausen uitgesproken veroordelingen¹⁶⁷ van de totale oorlog tot de hare makend, het volgende: Elke oorlogshandeling die zonder onderscheid is gericht op de verwoesting van hele steden of grote gebieden met hun inwoners is een misdaad jegens God en de mens zelf die met kracht en zonder aarzelen veroordeeld dient te worden.

Het bijzondere gevaar van een oorlog in deze tijd bestaat hierin, dat hij de bezitters van de nieuwste wetenschappelijke wapenen als het ware de gelegenheid biedt dergelijke misdaden te begaan en de menselijke wil, via een soort kettingreactie, tot de vreselijkste plannen te drijven. Opdat zo iets in de toekomst nooit kan gebeuren, bezweren de verenigde bisschoppen van de gehele wereld alle mensen, met name vooral de staatslieden en de militaire bevelhebbers, hun zware verantwoordelijkheid tegenover God en het gehele mensdom onophoudelijk voor ogen te houden.

81. Natuurlijk worden de wetenschappelijke wapenen niet alleen opgehoopt om gebruikt te worden in tijd van oorlog. Daar men immers meent, dat de verdedigingskracht van elke partij afhankelijk is van de mogelijkheid waarmee men bliksemsnel de vijand kan terugslaan, dient deze opeenhoping

van wapenen, die jaarlijks groter wordt, ertoe op deze wel ongewone wijze een eventuele tegenstander af te schrikken. En velen houden dit voor het doeltreffendste middel om heden ten dage een zekere internationale vrede te waarborgen.

Wat er ook zij van deze methode van afschrikking, de mensen dienen ervan overtuigd te zijn, dat de bewapeningswedloop, waartoe vrij veel landen hun toevlucht nemen, geen veilige weg is voor de instandhouding van een duurzame vrede, nog dat het zogenaamde evenwicht dat daaruit voortvloeit een zekere en echte vrede is. In plaats van de oorzaken van de oorlog daarmee weg te nemen, dreigt men ze eerder langzaam te verergeren. Terwijl voor de vervaardiging van steeds nieuwe wapenen enorme sommen worden uitgegeven, kan voor de zo grote ellende die nu nog op de gehele wereld heerst geen voldoende geneesmiddel worden verschaft. In plaats dat de verdeeldheid tussen de naties werkelijk en grondig wordt opgeheven, strekt zij zich teisterend uit over andere delen van de aarde. Vanuit een vernieuwing van de mentaliteit moeten nieuwe wegen worden gezocht om dit schandaal te doen verdwijnen, de wereld van haar beklemmende angst te bevrijden en de ware vrede te vestigen.

Daarom moet nogmaals worden verklaard: de bewapeningswedloop is een zeer ernstige plaag voor de mensheid en een onverdraaglijk onrecht tegenover de armen. Het is zeer te vrezen, dat er, als dit zo voortduurt, op een kwade dag dodelijk onheil van komt waarvoor de middelen al klaar worden gemaakt.

Gewaarschuwd door de rampen die de mensheid mogelijk heeft gemaakt, moeten wij de resterende tijd waarover de Voorzienigheid ons gelukkig nog laat beschikken, gebruiken om, vanuit een dieper besef van onze eigen verantwoordelijkheid, wegen te vinden om onze meningsverschillen op een meer menswaardige wijze te kunnen oplossen. De goddelijke Voorzienigheid vraagt ons dringend ons te bevrijden van de oude slavernij van de oorlog. Als wij weigeren een dergelijke poging te ondernemen, weten wij niet, waarheen de verkeerde weg die wij zijn opgegaan ons nog zal voeren.

82. Duidelijk is het dus, dat wij ernaar moeten streven om met inzet van alle krachten het ogenblik voor te bereiden waarop met instemming van de volkeren elke soort van oorlog totaal kan worden verboden. Maar hiertoe is beslist vereist, dat er een door allen erkende openbare wereldautoriteit komt, die over effectieve macht moet beschikken om allen veiligheid, inachtneming van de rechtvaardigheid en respect voor ieders rechten te garanderen. Doch vooraleer deze gewenste autoriteit kan worden geïnstalleerd, moeten de tegenwoordige internationale toporganen zich intensief wijden aan de bestudering van de geschikte middelen ter verwezenlijking van de internationale veiligheid. Daar de vrede eerder moet ontspruiten aan het wederkerige vertrouwen onder de volkeren dan hun moet worden opgelegd door de afschrikking van de wapenen, dienen allen samen te werken om de bewapeningswedloop eindelijk te beëindigen. En om metterdaad met ontwapening te beginnen, moet men niet in eenzijdige, maar in gelijktijdige, bij verdrag vastgelegde etappes te werk gaan, met de verzekering daarbij van werkelijk doeltreffende garanties.¹⁶⁸ Intussen moet men de pogingen die reeds zijn ondernomen niet geringschatten, noch wat nog steeds wordt ondernomen om het oorlogsgevaar te bezweren. 'Men moet veeleer steun verlenen aan de goede wil van de zeer vele personen die, bij de zeer zware last van hun hoge ambt, door hun ernstige plicht worden gedrongen te ijveren voor de uitbanning van de oorlog die zij verafschuwen, ook al kunnen zij niet voorbijzien aan het ingewikkelde karakter van de bestaande situatie. Wij moeten God met aandrang smeken hun de kracht te geven dit verheven liefdewerk jegens de mensheid, namelijk de manhaftige opbouw van de vrede, standvastig ter hand te nemen en met kracht voort te zetten. Dat vraagt heden ten dage van hen, dat zij over de eigen landsgrenzen heen durven kijken, het nationale egoïsme en de pretenties om over andere volkeren te heersen, laten varen en een diep respect koesteren voor het gehele mensdom, dat zo moeizaam op weg is naar een grotere eenheid.

Over de problemen van de vrede en de ontwapening zijn al veel moedige en met onvermoeide ijver doorgezette onderzoeken verricht en internationale congressen gehouden; dat alles snoet worden beschouwd als de eerste stappen naar de oplossing van deze grote vraagstukken en in de toekomst dient dit, om metterdaad resultaat te boeken, nog krachtiger gestimuleerd te worden. Niettemin moeten de mensen zich ervoor hoeden zich te verlaten op de pogingen van enkelen zonder eigen geesteshouding aan een onderzoek te onderwerpen. Want de staatslieden, die verantwoordelijk zijn voor het welzijn van hun eigen volk en tegelijkertijd het welzijn van de gehele wereld moeten bevorderen, zijn ten zeerste afhankelijk van de opinie en mentaliteit van de massa. Hun ijveren voor

de vrede zal niets uithalen, zolang vijandschap, minachting, wantrouwen, rassenhaat en ideologische vooringenomenheid de mensen van elkaar scheiden en tot elkaars tegenstanders maken. Daarom zijn in de eerste plaats een nieuwe mentaliteitsvorming en een nieuw geluid in de publieke opinie nodig. Zij die zich aan de opvoeding wijden, speciaal die van de jeugd, of de publieke opinie vormen, moeten het als hun heilige plicht zien bij allen een nieuwe vredesmentaliteit te wekken. Ongetwijfeld moeten wij allen de gezindheid van ons hart verbeteren, wij moeten onze blik richten op de gehele wereld en op de taken die wij, allen tezamen, kunnen verrichten tot het welzijn van ons mensdom.

En laten we ons niet door valse hoop bedriegen. Want als de mensheid niet afziet van vijandschap en haat en in de toekomst geen onaantastbare en eerlijke verdragen met betrekking tot de wereldvrede sluit, zal zij, temeer daar zij nu reeds in groot gevaar verkeert, ondanks haar bewonderenswaardige wetenschap wellicht het donkere uur beleven waarop er geen andere vrede meer zal zijn dan de huiveringwekkende vrede van de dood. Desondanks houdt de Kerk van Christus, levend te midden van de angsten van deze tijd, bij het uitspreken van deze gedachten niet op met groot vertrouwen te hopen. Aan onze wereld zal zij steeds weer opnieuw, welkom of niet, de boodschap van de apostelen verkondigen: 'dit is de gunstige tijd' om tot inkeer te komen, 'dit is de dag van het heil'.¹⁶⁹

83. Om de vrede te bewerken, is voor alles vereist, dat de oorzaken van de tweedracht tussen de mensen worden verwijderd; want daardoor ontstaan oorlogen en vooral onrechtvaardigheden. Vele van deze ongerechtigheden komen voort uit de te grote economische ongelijkheid en het uitstel van de noodzakelijke redmiddelen. Maar andere ontstaan uit een geest van heerszucht en verachting van de persoon en, als wij naar diepere oorzaken zoeken, uit de menselijke afgunst, het wantrouwen, de trots en andere zelfzuchtige hartstochten. Daar de mens zoveel wanorde niet kan verdragen, volgt daaruit, dat de wereld, ook als er geen oorlog woedt, onophoudelijk geteisterd wordt door rivaliteit tussen de mensen en door gewelddaden. En omdat bovendien hetzelfde kwaad ook in de internationale verhoudingen is te vinden, is het zonder meer noodzakelijk; dat, om dat te overwinnen en te voorkomen en om het ontketenen van geweldplegingen tegen te gaan, de internationale instellingen beter en steviger samenwerken en worden gecoördineerd en ook dat het oprichten van organen ter bevordering van de vrede onverdroten wordt gestimuleerd.

84. Nu in deze tijd de banden van wederzijdse relaties tussen alle burgers en alle volkeren ter aarde steeds nauwer worden, is het wel noodzakelijk om het algemeen welzijn van heel de wereld gepast te zoeken en effectiever te verkrijgen, dat de volkeren zich tot een gemeenschap vormen volgens een ordening die tegen de huidige taken is opgewassen, vooral met betrekking tot die talloze gebieden waar nog een onduldbaar gebrek wordt geleden.

Om dit doel te bereiken, moeten de instellingen van de internationale gemeenschap, elk op eigen terrein, in de verschillende noden van de mensen voorzien, zowel voor het sociale terrein, waartoe behoren voeding, gezondheid, opvoeding, arbeid, als voor sommige bijzondere noodsituaties die zich op een of andere plaats kunnen voordoen: bijvoorbeeld de noodzakelijke verzorging van de algemene groei van ontwikkelingslanden, hulp bieden in de ellende van de over de hele wereld verspreide vluchtelingen, of ook het helpen van emigranten en hun gezinnen.

De reeds bestaande internationale, algemene of regionale, instituten maken zich voorzeker heel verdienstelijk voor de mensheid. Zij zijn blijkbaar de eerste pogingen tot het leggen van de internationale fundamenteën voor de wereldgemeenschap om de zeer ernstige vraagstukken van onze tijd op te lossen: de bevordering van de vooruitgang over heel de wereld en het voorkomen van oorlogen in welke vorm dan ook. Op al deze terreinen verheugt de Kerk zich over de geest van ware broederschap die heerst tussen christenen en niet-christenen en die erop uit is de pogingen om de geweldige nood te lenigen te intensiveren.

85. De tegenwoordige verbondenheid van de mensheid vereist ook de inrichting van een grotere internationale samenwerking op economisch gebied. Want hoewel bijna alle volkeren politiek zelfstandig zijn geworden, is men nog ver van het punt waarop zij vrij zijn van te grote ongelijkheid en van elke vorm van onverantwoorde afhankelijkheid en kunnen ontkomen aan elk gevaar van ernstige interne moeilijkheden.

De groei van een volk hangt af van mankracht en geldelijk vermogen. De burgers van elke natie moeten door opvoeding en beroepsopleiding ertoe worden voorbereid om de functies in het economische en sociale leven op zich te kunnen nemen. Maar daartoe is de hulp van buitenlandse deskundigen vereist; maar bij hun hulpverlening mogen dezen zich niet als meesters gedragen maar als helpers en medewerkers. Materiële hulp zal de ontwikkelingslanden niet baten, als de huidige praktijken in de wereldhandel niet grondig worden veranderd. Bovendien moet door de ontwikkelde landen ook andere hulp worden geboden in de vorm van schenkingen, van leningen of van investeringen; deze hulp dient enerzijds te worden geboden met edelmoedigheid en zonder begeerlijkheid, anderzijds te worden aanvaard in alle oprechtheid.

Om een goede ordening van de wereldeconomie te kunnen vestigen, dient men af te schaffen: te groot winstbejag, nationale eierzuchtige partijdigheid, de begeerte naar politieke overmacht, militaristische berekeningen, alsook machinaties om ideologieën te verbreiden en op te leggen. Er worden diverse economische en sociale systemen gelanceerd; te wensen is, dat ter zake deskundigen gemeenschappelijke fundamenteën kunnen vinden voor een gezonde wereldhandel, wat gemakkelijker kan gebeuren, als ieder voor zich afstand doet van eigen vooroordelen en zich bereid verklaart tot een open dialoog.

86. Voor deze samenwerking lijken de volgende normen geschikt:

- a. De ontwikkelingslanden moet het voor de geest staan, dat zij als doel van de vooruitgang uitdrukkelijk en standvastig de volwaardig menselijke ontwikkeling van eigen burgers dienen na te streven. Zij moeten eraan denken, dat de bron en het dynamisme van de vooruitgang voor alles is gelegen in de arbeid en het talent van eigen volk; deze vooruitgang dient men dan ook na te streven niet alleen met hulp van buiten, maar allereerst door de volledige uitbuiting van de eigen hulpbronnen, alsook uit kracht van eigen cultuur en traditie. Al wie een grotere invloed op anderen uitoefenen, moeten daarin voorgaan.
- b. Van hun kant hebben de hoger ontwikkelde naties de zeer zware plicht om in de ontwikkelingslanden het volk te helpen bovengenoemde taken te vervullen. Om deze vereiste algemene samenwerking tot stand te brengen, dienen zij derhalve zichzelf geestelijk en materieel te heroriënteren. Zo moeten zij in de handel met zwakkere en armere naties het welzijn van deze volkeren nauwgezet behartigen; want deze hebben de inkomsten uit de verkoop van hun eigen producten nodig voor eigen levensonderhoud.
- c. Het is de taak van de internationale gemeenschap de ontwikkeling zo te coördineren en te stimuleren, dat de hulpbronnen voor deze ontwikkeling zo effectief mogelijk en in volle billijkheid worden verdeeld. Het behoort ook tot deze gemeenschap, met behoud evenwel van het subsidiariteitsbeginsel, het netwerk van de wereldeconomie te ordenen, opdat zij naar de normen van de rechtvaardigheid wordt gestructureerd.

Er moeten instituten worden opgericht die geschikt zijn om de internationale handel, vooral met de ontwikkelingslanden, te bevorderen en te ordenen en om de feilen op te vangen die uit de te grote machtsongelijkheid onder de volkeren voortkomen. Een dergelijke ordening, gepaard aan technische, culturele en financiële hulp, moet aan de ontwikkelingslanden de nodige hulpmiddelen verschaffen, opdat zij de harmonische bloei van hun economie zouden kunnen voortzetten.

d. In veel gevallen zijn economische en sociale structuurveranderingen dringend noodzakelijk. Maar men moet oppassen met het voortijdig voorstellen van technische oplossingen, vooral van die oplossingen die de mens wel materiële voordelen verschaffen, maar indruisen tegen eigen geestelijke aanleg en vooruitgang. Want 'niet van brood alleen leeft de mens, maar van alles wat uit de mond van God voortkomt' (Mt. 4,4). En elk onderdeel van de mensenfamilie draagt in zichzelf en in zijn beste tradities minstens een gedeelte van de geestelijke schat, door God aan de mensheid toevertrouwd, met zich mee, ook al weten velen niet waar deze oorspronkelijk vandaan komt.

87. Allernoodzakelijkst blijkt de internationale samenwerking met betrekking tot die volkeren die heden ten dage, naast zoveel andere moeilijkheden, in het bijzonder vaak lijden onder de gevolgen van de bevolkingsexplosie. De noodzaak dwingt, dat allen en met name de rijkere naties volledig en royaal samenwerken bij het zoeken naar de mogelijkheden, hoe men datgene wat voor het levensonderhoud en een juiste voorlichting van de mensen noodzakelijk is, kan gereed maken en aan de

gehele mensheid uitdelen. Maar sommige volkeren zouden hun levensstandaard aanmerkelijk kunnen verbeteren, als zij, na een behoorlijke voorlichting, van de oeroude landbouwmethoden op nieuwe technieken zouden overgaan, deze met het nodige verstandige beleid aan hun omstandigheden aanpassend, en daarnaast een betere sociale orde zou worden ingericht en de verdeling van het landbezit billijker zou worden geregeld.

Binnen de grenzen van hun eigen bevoegdheid hebben de regeringen rechten en plichten ten aanzien van het bevolkingsvraagstuk van hun land: bijvoorbeeld ten aanzien van de sociale en familiale wetgeving, de trek van de landbouwers naar de steden, de voorlichting over de situatie en de noden van de natie. Daar tegenwoordig de menselijke geest zich zo hevig met dit probleem bezighoudt, is het te wensen, dat ter zake deskundige katholieken, vooral aan de universiteiten, studies en plannen daaromtrent kundig zouden voortzetten en verder ontwikkelen.

Nu beweren velen, dat de groei van de wereldbevolking, of minstens van bepaalde volkeren, radicaal moet worden tegengehouden met alle middelen en met alle mogelijke vormen van tussenkomst van het openbaar gezag. Toch vermaant het concilie allen zich te hoeden voor oplossingen, publiekelijk of privé voorgestaan en soms opgelegd, die in tegenspraak zijn met de morele wet. Want krachtens het onvervreemdbare recht van de mens op huwen en gezinstichting komt de beslissing over het aantal te krijgen kinderen geheel toe aan het juiste gewetensoordeel van de ouders en dit kan op geen enkele manier aan het oordeel van het staatsgezag worden overgelaten. Maar omdat het oordeel van de ouders een goed gevormd geweten veronderstelt, is het van groot belang, dat allen de mogelijkheid wordt geboden een juist en waarlijk menselijk verantwoordelijkheidsbesef te ontwikkelen dat, zonder de historische situatie te verwaarlozen, de goddelijke wet respecteert. Maar dit vereist nagenoeg overal een verbetering van de pedagogische middelen en sociale omstandigheden en vooral de gelegenheid tot een godsdienstige vorming of minstens een gaaf moreel onderricht. Oordeelkundig dient men bovendien de mensen op de hoogte te houden van de wetenschappelijke vorderingen in het onderzoek naar methoden die de echtgenoten kunnen helpen bij de geboorteregeling, als de waarde van deze methoden is beproefd en in de morele orde blijkt te kunnen worden ingepast.

88. Aan de opbouw van de internationale orde, met werkelijke inachtneming van gewettigde vrijheid en in broederlijke jegens allen, moeten de christenen graag en van ganser harte meewerken; en dit des te meer, omdat het grootste deel van de wereld nog zoveel gebrek lijdt, dat in de armen Christus zelf als het ware met luider stem om de liefde van zijn leerlingen roept. Laat dit dus geen ergernis zijn voor de mensen: dat sommige volkeren, waarvan zeer vaak het grootste gedeelte van de burgers de erenaam christen draagt, een overvloed van goederen hebben, terwijl andere verstoken zijn van de noodzakelijke levensbehoeften en door honger, ziekten en allerlei ellende worden gekweld. De geest van armoede en liefde zij immers de roem en het getuigend teken van de Kerk van Christus.

Die christenen zijn dan ook te prijzen en aan te moedigen, vooral de jongeren, die zich spontaan aanbieden om andere mensen en volkeren hulp te verlenen. Ja, het is de taak van het gehele volk van God, waarbij de bisschoppen in woord en voorbeeld voorgaan, de ellende van deze tijd naar vermogen op te heffen en wel, zoals de aloude gewoonte in de Kerk was, niet alleen met wat men in overvloed bezit, maar ook met wat voor het eigen leven noodzakelijk is.

De wijze van collecteren en distribueren dient, zonder star en uniform te worden geregeld, toch goed georganiseerd te zijn in de bisdommen, de naties en over de gehele wereld en overal waar men het opportuun acht, dient de activiteit van de katholieken gecombineerd te worden met die van de andere christelijke broeders. Want de Geest van liefde kan een geplande en georganiseerde uitoefening van caritatief werk niet in de weg staan, maar legt deze eerder juist op. Daarom is het noodzakelijk, dat zij die zich willen wijden aan de dienst in de ontwikkelingslanden in daartoe gespecialiseerde instituten ook een aangepaste opleiding ontvangen.

89. Wanneer de Kerk, volgens haar goddelijke zending, aan alle mensen het evangelie predikt en de genadeschatten uitdeelt, draagt zij overal ter wereld bij tot de bevestiging van de vrede en tot het leggen van een stevig fundament voor de broederlijke verbondenheid van mensen en volkeren: de kennis namelijk van de goddelijke wet en de natuurwet. Daarom moet de Kerk juist in de gemeenschap van de volkeren werkelijk aanwezig zijn om de samenwerking tussen de mensen te bevorderen

ren en te stimuleren en dit zowel door haar officiële instellingen als door de volledige en oprechte samenwerking van alle christenen, geïnspireerd alleen door het verlangen om allen te dienen. En dit zal des te meer effect sorteren, als de gelovigen zelf, in het besef van hun verantwoordelijkheid als mens en als christen, eerst in hun eigen levensmilieu de wil kunnen oproepen om van harte met de internationale gemeenschap samen te werken. Een bijzondere zorg moet in dezen worden besteed aan de vorming van de jeugd, zowel in godsdienstig als in burgerlijk opzicht.

90. Een zeer waardevolle vorm van internationale activiteit is voor de christenen zonder twijfel hun aandeel, individueel of in groepsverband, in de instellingen zelf die zijn opgericht of nog zullen worden opgericht om de samenwerking tussen de volkeren te bevorderen. Tot de opbouw van een vredelievende en broederlijke volkerengemeenschap kunnen bovendien op vele manieren de diverse internationale katholieke verenigingen bijdragen; deze moeten geconsolideerd worden door het aantal medewerkers uit te breiden en de hulpmiddelen die zij nodig hebben en door goede coördinatie van de krachten. Want in onze tijd eisen de doelmatige actie en de noodzakelijke dialoog collectieve initiatieven. Dergelijke gezamenlijke ondernemingen dragen bovendien niet weinig bij tot de ontwikkeling van de zin voor universaliteit, aan katholieken zeker niet vreemd, en tot de vorming van een werkelijk universeel besef van solidariteit en verantwoordelijkheid.

Het is tenslotte te wensen, dat de katholieken zich, om hun taak in de internationale gemeenschap goed te vervullen, erop toeleggen metterdaad en positief samen te werken hetzij met de gescheiden broeders die evenals zij de evangelische liefde belijden, hetzij met alle mensen die naar een werkelijke vrede verlangen.

Rekening houdend met de geweldige ellende die het merendeel van de mensheid nu nog teistert en om de rechtvaardigheid alsook de liefde van Christus tot de armen overal te bevorderen, acht het concilie van zijn kant het zeer opportuun een organisatie van de universele Kerk in het leven te roepen wier taak het is de gemeenschap van de katholieken te stimuleren om de vooruitgang van arme gebieden alsook de sociale rechtvaardigheid onder de volkeren te bevorderen.

BESLUIT

91. Wat door deze heilige kerkvergadering uit de schatten van de leer van de Kerk naar voren is gebracht, heeft de bedoeling alle mensen van onze tijd, of ze nu in God geloven of Hem niet uitdrukkelijk erkennen, te helpen om, met een duidelijker inzicht in de volheid van hun roeping, de wereld meer af te stemmen op de hoge waardigheid van de mens, om een universele en hechter gefundeerde broederschap na te streven en om, onder drang van de liefde, in een edelmoedige en gezamenlijke poging een antwoord te geven op de dringende eisen van onze tijd.

Natuurlijk kon, ten overstaan van de geweldige verscheidenheid van situaties en menselijke cultuurvormen in de wereld, deze verduidelijking van standpunt in verscheidene onderdelen met opzet slechts een algemeen karakter hebben; ja zelfs, ook al brengt zij een in de Kerk reeds aanvaarde leer naar voren, moet deze, daar het niet zelden gaat over dingen die aan een voortdurende evolutie zijn onderworpen, nog verder worden uitgewerkt en uitgebreid. Maar wij vertrouwen erop, dat veel van wat wij, steunend op het woord van God en op de geest van het evangelie, naar voren hebben gebracht, allen een stevige hulp kan bieden, met name nadat de aanpassing, vereist door de verscheidenheid van de volkeren en mentaliteiten, door de christengelovigen onder leiding van hun herders een feit zal zijn geworden.

92. De Kerk blijkt, krachtens haar zending om de gehele wereld met de boodschap van het evangelie te verlichten en alle mensen van welke nationaliteit, ras of cultuur ook in de ene Geest te verenigen, een teken te zijn van die broederlijkheid welke een open dialoog toelaat en versterkt.

Maar dit vereist, dat wij allereerst in de Kerk zelf de wederzijdse achting, eerbied en eendracht bevorderen, met erkenning van elke gewettigde verscheidenheid, om een steeds vruchtbaarder gesprek op gang te brengen met allen die het ene volk van God vormen, herders of gewone christengelovigen. Want wat de gelovigen verenigt, is sterker dan wat ze verdeelt: in het noodzakelijke heerse eenheid, in twijfelgevallen vrijheid, in alle gevallen liefde.¹⁷⁰

In de geest betrekken wij hier echter tevens bij onze broeders die met ons nog niet in volledige ge

meenschap leven en hun gemeenschappen waarmee wij ons toch verbonden weten door de belijdenis van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest en door de band van de liefde; indachtig namelijk de eenheid van de christenen die heden ten dage ook door velen die niet in Christus geloven, wordt verwacht en verlangd. Naarmate immers deze eenheid, onder de krachtige leiding van de Heilige Geest, in waarheid en liefde verder vordert, des te meer zal zij voor de gehele wereld een voorbode van eenheid en vrede zijn. Laten wij er ons dus op toelagen om, met vereende krachten en met middelen die steeds opnieuw worden aangepast om in onze tijd dit prachtige doel metterdaad te realiseren, met de dag meer getoetst aan het evangelie broederlijk samen te werken om de mensheid te dienen, die in Christus Jezus is geroepen om het gezin van de kinderen van God te worden. Vervolgens richten wij ons tot allen die God erkennen en in hun tradities waardevolle godsdienstige en menselijke elementen bewaren, de wens uitsprekend, dat het open gesprek ons allen zal brengen tot het getrouw aanvaarden van de aandrang van de Geest en tot het blij gehoor geven daaraan. Het verlangen naar een dergelijk gesprek, dat alleen geleid wordt door de liefde voor de waarheid, met behoud natuurlijk van de passende prudentie, sluit van onze kant niemand uit, noch hen die de hoge menselijke waarden cultiveren, maar hun Schepper nog niet erkennen, noch hen die zich tegen de Kerk verzetten en haar op verschillende wijzen vervolgen. Daar God de Vader het begin en het einddoel van allen en alles is, zijn wij allen geroepen om broeders te zijn. En daarom, bestemd tot een en dezelfde menselijke en goddelijke roeping, kunnen en moeten wij zonder geweld en zonder bijbedoelingen samenwerken aan de opbouw van de ware wereldvrede.

93. Indachtig de uitspraak van de Heer ‘Hieruit zullen allen kunnen opmaken dat gij mijn leerlingen zijt: als gij de liefde onder elkaar bewaart’ (Joh. 13,35), kunnen de christenen niets vuriger verlangen dan om de mensen van de huidige wereld nog edelmoediger en doeltreffender te dienen. En daarom hebben zij, zich getrouw houdend aan het evangelie en genietend van de kracht daarvan, in verbondenheid met allen die de rechtvaardigheid liefhebben en beoefenen, op zich genomen in deze wereld het geweldige werk te vervullen waarvan ze aan Hem die allen op de jongste dag zal oordelen rekenschap moeten afleggen. Niet allen die zeggen ‘Heer, Heer’ zullen het rijk der hemelen binnengaan, maar zij die de wil van de Vader doen¹⁷¹ en het werk met kracht ter hand nemen. Want de Vader wil, dat wij in alle mensen onze Broeder Christus erkennen en metterdaad beminnen, in woord en werk, aldus getuigend voor de Waarheid, en dat wij met anderen delen in het mysterie van de liefde van de hemelse Vader. Op deze wijze zullen op de gehele wereld de mensen tot een levende hoop worden gestimuleerd, die een gave van de Heilige Geest is, zodat zij tenslotte eenmaal in de vrede en het hoogste geluk worden opgenomen, in het vaderland dat straalt van de glorie van de Heer.

‘Aan Hem die door de kracht welke in ons werkt bij machte is oneindig meer te volbrengen dan al wat wij kunnen vragen of bevroeden, aan Hem zij de heerlijkheid in de Kerk en in Christus Jezus, tot in alle geslachten, van eeuwigheid tot eeuwigheid. Amen’ (Ef. 3,20-21).

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van deze pastorale constitutie de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren wij hem bij vaste verordening goed in de Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal werd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 7 december in het jaar 1965.
Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk
Hierna volgen de handtekeningen van de vaders.

VERKLARING OVER DE CHRISTELIJKE OPVOEDING

GRAVISSIMUM EDUCATIONIS

PLECHTIG UITGEVAARDIGD
DOOR ZIJNE HEILIGHEID
PAUS PAULUS VI
OP 28 OKTOBER 1965

INLEIDING

Het uitzonderlijke belang van de opvoeding in het leven van de mens en haar steeds toenemende invloed op de sociale ontwikkeling in onze tijd hebben de bijzondere aandacht van de heilige oecumenische kerkvergadering gaande gemaakt.¹ En inderdaad, de opvoeding van de jongeren en zelfs een zekere voortgezette vorming van de volwassenen worden tengevolge van de huidige omstandigheden zowel gemakkelijker alsook dringender. De mensen worden zich immers steeds meer bewust van eigen waardigheid en plicht; zij verlangen van dag tot dag meer actief deel te hebben aan het sociale en vooral het economische en politieke leven.² De verbazende vooruitgang van de techniek en het wetenschappelijk onderzoek, de nieuwe massacommunicatiemiddelen geven aan de mensen, die intussen over meer vrije tijd na hun werkzaamheid beschikken, de gelegenheid om gemakkelijker toegang te verkrijgen tot de schatten van de cultuur en zich te volmaken door een inniger verbondenheid van groepen en zelfs van volkeren.

Daarom ontstaan overal pogingen om het opvoedingswerk steeds meer te bevorderen. De eerste rechten van de mensen, en vooral van de kinderen en de ouders, inzake opvoeding worden afgekondigd en in officiële documenten vastgelegd.³ Het aantal leerlingen stijgt snel; scholen worden wijd en zijd vermeerderd en verbeterd en andere instellingen voor opvoeding worden opgericht. Methoden voor opvoeding en onderwijs worden door nieuwe experimenten vervolmaakt. Inspanningen van grote betekenis worden geleverd om deze goederen aan alle mensen te bezorgen, hoewel nog vele kinderen en jongeren verstoken blijven van het basisonderwijs en zo veel anderen ver blijven van een behoorlijke opvoeding waardoor waarheid en liefde samen tot ontwikkeling komen. Maar om de van haar goddelijke Stichter ontvangen opdracht te volvoeren, namelijk het heilsmysterie aan alle mensen te verkondigen en alles in Christus te herstellen, moet onze heilige moeder de Kerk zorg dragen voor het gehele leven van de mens, ook voor zijn aardse leven, voor zover het verbonden is met zijn hemelse roeping.⁴ Daarom heeft zij haar eigen aandeel in de vooruitgang en de ontwikkeling van de opvoeding. Derhalve stelt deze heilige kerkvergadering enkele grondbeginselen over de christelijke opvoeding in het licht, vooral in de scholen, welke door een speciale postconclinaire commissie meer uitvoeriger zullen moeten worden uitgewerkt en door de bisschoppenconferenties aan de verschillende toestanden van de landen worden aangepast.

1. Alle mensen, van welk ras, welke stand of leeftijd ook, hebben krachtens hun menselijke persoonlijkheid een onvervreemdbaar recht op opvoeding,⁵ namelijk op een opvoeding die in overeenstemming is met hun eigen doel,⁶ hun eigen aard, hun eigen geslacht en die is aangepast aan hun beschaving en hun voorvaderlijke overlevering, maar tevens openstaat voor de broederlijke gemeenschap met de andere volkeren tot begunstiging van de ware eenheid en vrede op aarde. De waarachtige opvoeding beoogt echter de vorming van de menselijke persoonlijkheid als gericht op haar uiteindelijke doel en tegelijk op het welzijn van de gemeenschappen waarvan de mens lid is en in wier taken hij, als volwassene, ook deel zal hebben.

Dientengevolge moeten de kinderen en de opgroeiende jeugd, rekening houdend met de vorderingen van de psychologie, de pedagogie en de didactiek, worden geholpen om hun lichamelijke, zedelijke en verstandelijke krachten harmonisch te ontvouwen, om geleidelijk een juistere verantwoordelijkheidszin te verwerven, om hun persoonlijk leven met niet-aflatende inspanning naar behoren tot ontwikkeling te brengen en de ware vrijheid na te streven, door de hinderpalen met een grote en aanhoudende moed te overwinnen. Zij moeten, in overeenstemming met hun leeftijd, op positieve en voorzichtige wijze seksueel worden voorgelicht. Bovendien moeten zij zo worden op

geleid tot deelneming aan het maatschappelijke leven, dat zij zich, degelijk voorzien van de noodzakelijke en geschikte hulpmiddelen, actief kunnen integreren in de verschillende groeperingen van de menselijke gemeenschap, dat zij openstaan voor de dialoog met de anderen en zich vrijwillig inspannen om het algemeen welzijn te bevorderen.

Evenzo verklaart de heilige kerkvergadering, dat de kinderen en de jongeren het recht hebben, gestimuleerd te worden om de morele waarden volgens een rechtgeaard geweten te beoordelen en met persoonlijke instemming te aanvaarden en evenzeer om God volmaakter te kennen en te beminnen. Daarom dan ook richt zij een nadrukkelijk verzoek tot allen die de volkeren besturen of de leiding van de opvoeding hebben erover te waken, dat de jeugd nooit van dit heilig recht wordt beroofd. Zij spoort ook de zonen van de Kerk aan om met edelmoedigheid mee te werken op het gehele gebied van de opvoeding, voornamelijk met het doel, dat de passende weldaden van opvoeding en onderwijs zo spoedig mogelijk tot allen over de gehele aarde worden uitgebreid.⁷

2. Alle christenen, die door de wedergeboorte uit water en de Heilige Geest immers nieuwe schepselen zijn geworden⁸ en kinderen van God worden genoemd, wat ze ook zijn, hebben recht op een christelijke opvoeding. Deze streeft toch niet alleen de boven beschreven volwassenheid van de menselijke persoon na, maar is er vooral op gericht, dat de gedoopten, die geleidelijk in de kennis van het heilsgeheim worden ingeleid, zich steeds meer bewust worden van de gave van het geloof; dat zij, vooral in de liturgische beleving, God, de Vader, in geest en waarheid vgl. (Joh. 4,23) leren aanbidden en gevormd worden om hun eigen leven te leiden volgens de nieuwe mens in ware gerechtigheid en heiligheid (Ef. 4,22-24); dat zij aldus geraken tot de volmaakte mens, tot de gehele omvang van de volheid van de Christus vgl. (Ef. 4,13) en bijdragen tot de groei van het mystieke lichaam. Ook moeten zij, zich bewust van hun roeping, gewoon worden getuigenis af te leggen van de hoop die in hen is vgl. (1 Petr. 3,15) en mee te werken aan de christelijke omvorming van de wereld, waardoor de natuurlijke waarden, opgenomen in de totale visie van de door Christus verlost mens, bijdragen tot het welzijn van de gehele maatschappij.⁹ Daarom brengt deze heilige kerkvergadering de zielenherders hun ernstige plicht in herinnering alles zo te schikken, dat alle gelovigen deze christelijke opvoeding kunnen genieten, vooral de jongeren die de hoop van de Kerk zijn.¹⁰

3. Daar de ouders de kinderen het leven hebben geschonken, hebben zij de zeer zware verplichting ze op te voeden; ze moeten derhalve worden erkend als hun eerste en voornaamste opvoeders.¹¹ Deze opvoedingsplicht is zo belangrijk, dat ze moeilijk kan worden vervangen, wanneer ze ontbreekt. De ouders moeten inderdaad een gezinsmilieu scheppen, bezield door de liefde en de eerbied tegenover God en de mensen, waardoor de volledige persoonlijke en sociale opvoeding van de kinderen wordt begunstigd. Het gezin is dan ook de eerste school van de sociale deugden die alle gemeenschappen nodig hebben. In het christelijk gezin, dat gesterkt is door de genade en de verplichtingen van het huwelijks sacrament, moeten de kinderen reeds vanaf hun prille jeugd volgens het geloof dat zij in het doopsel hebben verkregen God leren kennen en eren en hun evennaaste leren beminnen. Daar ook maken zij voor het eerst kennis met de natuurlijke samenleving en met de Kerk. Door het gezin tenslotte worden zij langzamerhand ingeleid in de burgerlijke maatschappij en in het volk van God. Mogen derhalve de ouders aanvoelen, hoe belangrijk het echt christelijk gezin is voor het leven en de groei van het volk van God zelf.¹²

De taak om de opvoeding mee te delen, die allereerst aan het gezin toekomt, heeft de hulp van de gehele gemeenschap nodig. Naast de rechten van de ouders en van de anderen aan wie de ouders een gedeelte van de opvoedingstaak toevertrouwen, komen dus bepaalde rechten en plichten toe aan de burgerlijke maatschappij, voor zover zij alles dient te regelen wat voor het algemeen tijdelijk welzijn is vereist. Tot haar opdrachten behoort het de opvoeding van de jeugd op allerlei wijzen te bevorderen, namelijk de rechten te beschermen van de ouders en van de anderen die enig aandeel hebben in de opvoeding en hun hulp te verlenen; volgens het subsidiariteitsbeginsel het werk van de opvoeding volledig op zich te nemen, als het initiatief van de ouders en van andere gemeenschappen in gebreke blijft, mits rekening wordt gehouden met de verlangens van de ouders; bovendien, wanneer het algemeen welzijn dit vordert, eigen scholen en instellingen op te richten.¹³

Tenslotte behoort de opvoedingstaak om een eigen reden tot de bevoegdheid van de Kerk, niet alleen omdat zij, ook als menselijke maatschappij, bevoegd moet worden geacht om de opvoeding te

verzorgen, maar voornamelijk omdat zij tot taak heeft de weg van het heil aan alle mensen te verkondigen, aan de gelovigen het leven van Christus mee te delen en hen met onophoudelijke bezorgdheid te helpen in de volharding tot de volheid van dat leven.¹⁴ Aan deze, haar kinderen is de Kerk, als moeder, derhalve verplicht die opvoeding te geven waardoor hun gehele leven met de geest van Christus wordt doordrongen. Zij biedt echter tevens haar hulp aan alle volkeren aan om de totale volkomenheid van de menselijke persoonlijkheid te bevorderen, tot welzijn ook van de aardse maatschappij en tot opbouw van een meer humane wereld.¹⁵

4. Bij de vervulling van haar opvoedingstaak is de Kerk begaan met alle, daartoe dienende hulpmiddelen, maar zij is vooral bezorgd voor degene die haar eigen zijn. Op de eerste plaats komt de catechisatie¹⁶ die het geloof verlicht en versterkt, het leven volgens de geest van Christus voedt, naar een bewuste en actieve deelneming aan het liturgisch geheim¹⁷ voert en tot het apostolaat aanspoort. Maar de Kerk hecht ook veel waarde aan de overige hulpmiddelen en zij streeft ernaar ze met haar geest te doordringen en te verheffen; die middelen namelijk die tot het gemeenschappelijke erfgoed van de mensen behoren en die in hoge mate bijdragen tot de verfijning van de geest en tot de vorming van de mens, zoals de massacommunicatiemiddelen,¹⁸ de talrijke verenigingen voor intellectuele vorming en lichamelijke opvoeding, de jeugdbewegingen en vooral de scholen.

5. Onder alle opvoedingsmiddelen heeft de school een uitzonderlijk belang.¹⁹ Door haar zending zelf draagt zij aanhoudend bij tot de vorming van de geestelijke vermogens; zij verhoogt de geschiktheid om juist te oordelen; zij leidt in tot het door vorige geslachten verworven culturele erfgoed; zij bevordert de zin voor waarden en bereidt voor op het beroepsleven; zij verwekt een vriendschappelijke omgang tussen leerlingen van verschillend karakter en verschillende klasse en begunstigt daardoor de gesteldheid tot wederzijds begrijpen; bovendien brengt zij als het ware een centrum tot stand, in wiens activiteit en vooruitgang deel hebben: de gezinnen, de leerkrachten, de diverse verenigingen die het culturele, burgerlijke en godsdienstige leven behartigen, de burgerlijke maatschappij en de gehele menselijke gemeenschap.

Prachtig en tevens belangrijk is de roeping van allen die de ouders in het volvoeren van hun taak bijstaan en, uit naam van de menselijke gemeenschap, in de scholen het opvoedingswerk ter hand nemen. Deze roeping vereist bijzondere gaven van geest en hart, een zorgvuldige voorbereiding, een aanhoudende bereidheid om te vernieuwen en aan te passen.

6. Omdat zij het eerste en onvervreembare recht en de plicht hebben hun kinderen op te voeden, moeten de ouders ook een echte vrijheid hebben inzake schoolkeuze. Derhalve moet de openbare macht, die de vrijheden van de burgers dient te beschermen en te verdedigen, rekening houden met de verdelende rechtvaardigheid en de staatssubsidies zo verdelen, dat de ouders in ware vrijheid voor hun kinderen scholen kunnen kiezen in overeenstemming met hun geweten.²⁰

Overigens komt het aan de staat toe erin te voorzien, dat alle burgers behoorlijk toegang krijgen tot het culturele leven en erop worden voorbereid de burgerlijke plichten en rechten naar behoren uit te oefenen. De staat moet bijgevolg het recht van de kinderen op een in hun bereik liggende opvoeding verzekeren, waken over de bekwaamheid van de leerkrachten en de degelijkheid van het onderwijs, zorg dragen voor de gezondheid van de leerlingen en in het algemeen het gehele onderwijssysteem bevorderen, het subsidiariteitsbeginsel indachtig en met uitsluiting van ieder schoolmonopolie. Zo'n monopolie is immers in strijd met de natuurlijke rechten van de menselijke persoon, met de vooruitgang en de verspreiding van de cultuur, met de vredelievende samenwoning van de burgers en met het pluralisme dat tegenwoordig in zeer vele staten heerst.²¹

Tot de christengelovigen richt de heilige kerkvergadering de aansporing hun hulp te verlenen aan het ontdekken van aangepaste opvoedingsmethoden en leerplannen en tot de vorming van leerkrachten die de jongeren behoorlijk kunnen opvoeden en ook, voornamelijk door middel van ouderverenigingen, het hunne bij te dragen tot de gehele taak van de school en in het bijzonder tot de zedelijke opvoeding die er moet worden gegeven.²²

7. Omdat zij het bovendien als haar zeer zware verplichting beschouwt de zedelijke en godsdienstige opvoeding van al haar kinderen met zorg te behartigen, moet de Kerk met een bijzondere genegenheid en hulp aanwezig zijn bij de tallozen die in niet-katholieke scholen worden onderwezen. En

dat zowel door het levensgetuigenis van degenen die hen onderrichten en leiden, als door het apostolaatswerk van de medeleerlingen,²³ maar ook en vooral door de bediening van de priesters en leken die hun de leer van het heil overbrengen, op een aan hun leeftijd en aan de omstandigheden aangepaste wijze, en die hun een geestelijke hulp bieden door hun geschikte initiatieven naargelang van de mogelijkheden van tijden en omstandigheden.

Aan de ouders brengt zij in herinnering, dat een zware verplichting op hen rust alles ervoor in het werk te stellen en zelfs te eisen, dat hun kinderen van deze hulpmiddelen kunnen genieten en voortgang maken in een christelijke vorming die harmonisch met hun profane vorming samengaat. Om die reden ook looft de Kerk de gezagsdragers en de staten die rekening houden met het pluralistisch karakter van de huidige maatschappij en bekommerd zijn om een billijke godsdienstvrijheid en daarom de gezinnen te hulp komen, zodat deze hun kinderen kunnen laten opvoeden in alle scholen volgens de eigen zedelijke en godsdienstige beginselen van die gezinnen.²⁴

8. De aanwezigheid van de Kerk op het gebied van het onderwijs wordt op speciale wijze duidelijk door de katholieke school. Deze streeft immers, in niet mindere mate dan andere 'scholen, cultuurodoeleinden en de humane vorming van de jongeren na. Haar is echter eigen een milieu in de schoolgemeenschap tot stand te brengen dat bezield wordt door de evangelische geest van vrijheid en liefde; de jongeren te helpen om hun eigen persoonlijkheidsontwikkeling harmonisch samen te laten groeien met de nieuwe schepping die zij door het doopsel zijn geworden; de algemeen menselijke cultuur zo met de heilsboodschap te verbinden, dat de kennis die de leerlingen betreffende de wereld, het leven en de mens trapsgewijs verkrijgen door het geloof wordt belicht.²⁵ Zo moet de katholieke school zich, zoals het hoort, openstellen voor de evolutie van de tijden en daardoor haar leerlingen het welzijn van de aardse gemeenschap doeltreffend doen bevorderen; zij moet hen ook voorbereiden op de dienstbaarheid voor de uitbreiding van het rijk van God, om door de uitoefening van een voorbeeldig en apostolisch leven een heilzaam zuurdeeg te worden voor de menselijke maatschappij.

De katholieke school kan derhalve bijdragen tot de vervulling van de zending van het volk van God en een dienst bewijzen aan de dialoog tussen de Kerk en de gemeenschap van de mensen, tot hun wederzijds voordeel; zij bewaart dus in onze tijdsomstandigheden haar uitzonderlijk belang. Daarom kondigt deze heilige kerkvergadering nogmaals het recht van de Kerk af om in vrijheid scholen van iedere aard en graad op te richten en te besturen, zoals reeds in verschillende documenten van het leergezag is verklaard;²⁶ zij brengt ook in herinnering, dat het uitoefenen van dit recht in hoge mate nuttig is voor de bescherming van de gewetensvrijheid en van de ouderlijke rechten, alsook voor de vooruitgang van de cultuur zelf.

Maar laten de leerkrachten eraan denken, dat het allereerst van hun werk afhangt, of de katholieke school haar doelstelling en onderneming tot een goed einde kan brengen.²⁷ Zij moeten dus met een bijzondere zorg worden opgeleid om hen in het bezit te stellen van zowel profane als godsdienstige kennis die door bevoegdheidsbewijzen wordt gestaafd en om hen te voorzien van een opvoedkundige kennis die op de hoogte is met de moderne bevindingen. Onderling en met hun leerlingen moeten zij verbonden zijn door de liefde en zij moeten vervuld zijn met een apostolische geest; dan zullen zij ook door hun leven en hun leer getuigenis afleggen voor de enige Meester, Christus. In samenwerking, vooral met de ouders, moeten zij zich aan hun taak wijden; samen met hen moeten zij ook in de gehele opvoeding degelijk rekening houden met het onderscheid van de geslachten en met de eigen doelstelling die door de goddelijke Voorzienigheid voor beide, in het gezin en in de maatschappij, is vastgesteld. De persoonlijke activiteit van de leerlingen moeten zij trachten te stimuleren; na de voleinding van de studietijd moeten zij hen met raad en vriendschap en door middel van speciale bonden die met een waarachtige kerkelijke geest zijn bezield verder begeleiden. De heilige kerkvergadering verklaart, dat het werk van deze leerkrachten een apostolaat is in de ware zin van het woord dat ook in onze tijd zeer passend en noodzakelijk is en tevens een echte dienst is die aan de gemeenschap wordt bewezen. Aan de katholieke ouders brengt zij de plicht in herinnering hun kinderen, wanneer en waar zij het kunnen, aan katholieke scholen toe te vertrouwen, deze scholen volgens hun vermogen te steunen en ermee samen te werken tot welzijn van hun kinderen.²⁸

9. Aan dit beeld van de katholieke school moeten de scholen die op welke manier ook van de Kerk afhankelijk zijn zoveel mogelijk beantwoorden, hoewel een katholieke school volgens plaatselijke omstandigheden verschillende vormen kan aannemen.²⁹ De Kerk heeft ook een speciale waardering voor de katholieke scholen die, vooral in nieuwe kerkelijke gebieden, ook door niet-katholieke leerlingen worden bezocht.

Overigens moet bij het oprichten en organiseren van katholieke scholen rekening worden gehouden met de noodwendigheden van onze evoluerende tijd. Bovendien moeten niet alleen de scholen voor lager en middelbaar onderwijs, die de grondslag van de opvoeding uitmaken, blijvend worden verzorgd; ook dient veel belang te worden gehecht aan de scholen die in de huidige omstandigheden met bijzondere nadruk worden vereist, zoals de beroepsscholen en de technische scholen,³⁰ de instellingen voor onderwijs aan volwassenen, de instituten voor maatschappelijk dienstbetoon, ook de scholen voor hen die wegens enige handicap bijzondere zorgen behoeven en de scholen tot opleiding van de leerkrachten voor het godsdienstonderwijs en voor andere vormen van onderwijs.

De heilige kerkvergadering roept met aandrang de herders van de Kerk en alle christengelovigen op om tot iedere prijs de katholieke scholen in het steeds trouwer vervullen van hun taak te helpen en vooral om te voorzien in de noden van hen die misdeeld zijn inzake tijdelijke goederen, of die verstoken zijn van de hulp en de genegenheid van het gezin, of die nog veraf zijn van de gave van het geloof.

10. Evenzo omringt de Kerk met een bijzondere zorg de hogere scholen, voornamelijk de universiteiten en faculteiten. In die scholen die van haar afhankelijk zijn, streeft zij er zelfs door haar organisatie naar, dat de verschillende wetenschappen volgens eigen beginselen, eigen methode en eigen vrijheid van wetenschappelijk onderzoek zo worden, beoefend, dat gestadig een dieper begrip ervan wordt bereikt én, met inachtneming van de nieuwe problemen en onderzoekingen van de moderne tijd, steeds duidelijker wordt ingezien, hoe het geloof en 'de rede voor de ene waarheid samenwerken, hierbij de voetstappen drukkend van de kerkleraren en vooral van de heilige Thomas van Aquino.³¹ Zo moge dan een als het ware openbare, standvastige en universele aanwezigheid van de christelijke gedachte tot stand worden gebracht in het gehele gebied van de bevordering van een hogere cultuur. Zo mogen de studenten in deze instellingen worden gevormd tot mensen die werkelijk uitblinken door wetenschap en die bereid zijn om de zwaardere taken in de maatschappij op zich te nemen en getuigen te zijn van het geloof in de wereld.³²

In de katholieke universiteiten waar geen theologische faculteit bestaat, moet een theologisch instituut of een leerstoel voor theologie worden opgericht om ook aan lekenstudenten aangepaste colleges te kunnen geven. Daar de vooruitgang van de wetenschappen vooral te danken is aan de speciale onderzoekingen op hoger wetenschappelijk peil, moeten er in de katholieke universiteiten en faculteiten instituten worden opgericht die zich speciaal bezighouden met de bevordering van het wetenschappelijk onderzoek.

De heilige kerkvergadering beveelt ten zeerste aan, dat er katholieke universiteiten en faculteiten komen die op passende wijze in de verschillende streken van de wereld zijn verspreid, en wel zo, dat zij niet door aantal, maar door wetenschapsbeoefening uitblinken; dat deze bereid zouden zijn om studenten toe te laten die begaafd zijn, ook al zijn ze minder bemiddeld, en voornamelijk degenen die uit de nieuwe naties tot hen komen.

Aangezien het lot van de maatschappij en van de Kerk zelf nauw is verbonden met de voortgang van de jonge mensen die hogere studies doen,³³ moeten de herders van de Kerk niet alleen een bijzondere zorg aan de dag leggen voor het geestelijke leven van de studenten die de katholieke universiteiten bezoeken. Bekommerd om de geestelijke vorming van al hun kinderen, moeten zij, na een noodzakelijke beraadslaging onder de bisschoppen, ervoor zorgen, dat ook bij de niet-katholieke universiteiten convicten en katholieke universitaire centra worden opgericht waarin priesters, religieuzen en leken, met zorg uitgezocht en gevormd, aan de universitaire jeugd een blijvende geestelijke en intellectuele hulp bieden. Meer begaafde jonge mensen echter, in katholieke of andere universiteiten, die geschikt blijken om te doceren en aan wetenschappelijk onderzoek te doen, moeten met speciale zorg worden opgeleid en aangemoedigd om het leraarsambt op zich te nemen.

11. Van de activiteit van de faculteiten van de gewijde wetenschappen verwacht de Kerk zeer veel.³⁴ Aan haar immers vertrouwt zij de zeer zware taak toe de eigen studenten niet alleen voor te bereiden tot de priesterlijke zielzorg, maar vooral tot het onderwijs in de hogere kerkelijke scholen, of om de moeilijker taken van het intellectuele apostolaat te vervullen. De opdracht van deze faculteiten is het ook de verschillende gebieden van de gewijde wetenschappen verder te doorvorsen, om een steeds dieper inzicht in de heilige openbaring te verkrijgen en een ruimere verspreiding van het erfgoed van de christelijke wijsheid dat ons door de vaders is overgeleverd, om de dialoog met onze gescheiden broeders en met de niet-christenen te bespoedigen en om een antwoord te geven op de problemen die door de vooruitgang van de wetenschappen worden gesteld.³⁵

Daarom moeten de kerkelijke faculteiten vooreerst hun eigen wetten aangepast herzien en vervolgens de gewijde wetenschappen en de wetenschappen die ermee in verband staan nadrukkelijk bevorderen en, met behulp van de nieuwere methoden en hulpmiddelen, hun studenten naar verdere onderzoeken brengen.

12. De samenwerking die op diocesaan, nationaal en internationaal vlak steeds dringender en noodzakelijker wordt, is ook op onderwijsgebied volstrekt noodzakelijk. Daarom moet er uit alle kracht naar worden gestreefd om een geschikte coördinatie tussen de katholieke scholen te bereiken en tussen deze en de andere scholen de samenwerking te verwezenlijken, zoals door het welzijn van de gehele mensheid wordt vereist.³⁶

Uit de betere coördinatie en samenwerking, vooral in de kring van de academische instituten, zullen rijpere vruchten voortkomen. Derhalve moeten in iedere universiteit de diverse faculteiten elkaar hulp bieden, voor zover hun wetenschapstak dat mogelijk maakt. De universiteiten zelf moeten onderling met vereende krachten samenwerken, door gezamenlijk internationale congressen te houden, het wetenschappelijk onderzoek onder elkaar te verdelen, hun resultaten aan elkaar mee te delen, professoren tijdelijk uit te wisselen en andere zaken te behartigen die kunnen bijdragen tot een betere samenwerking.

BESLUIT

De heilige kerkvergadering spoort de jongeren zelf met aandrang aan zich bewust te worden van het belang van de opvoedingstaak en bereid te zijn ze edelmoedig te aanvaarden, voornamelijk in de streken waar de opvoeding van de jeugd gevaar loopt wegens het tekort aan leerkrachten.

De heilige kerkvergadering verklaart zich zeer dankbaar ten aanzien van de priesters, de mannelijke en vrouwelijke religieuzen en de leken die zich, met evangelische overgave, toeleggen op het uitnemende werk van de opvoeding en van het onderwijs in scholen van allerlei soort en niveau. Zij spoort hen aan om in deze door hen aanvaarde taak edelmoedig te volharden en, bij het meedelen van de geest van Christus aan de leerlingen, in de opvoedkunde en in de studie van de wetenschappen, zozeer uit te munten, dat zij niet alleen meewerken aan de interne vernieuwing van de Kerk, maar haar heilzame aanwezigheid in de hedendaagse wereld, vooral in die van de intellectuelen, handhaven en vermeerderen.

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van deze -verklaring de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren wij hem bij vaste verordening goed in de Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal werd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 28 oktober in het jaar 1965.

Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk

Hierna volgen de handtekeningen van de vaders.

**VERKLARING OVER DE HOUDING VAN DE KERK
TEN OPZICHTE VAN DE NIET-CHRISTELIJKE GODSDIENSTEN**

NOSTRA AETATE

PLECHTIG UITGEVAARDIGD
DOOR ZIJNE HEILIGHEID
PAUS PAULUS VI
OP 28 OKTOBER 1965

1. In onze tijd, nu de mensheid zich van dag tot dag nauwer aaneen sluit en de betrekkingen tussen de verschillende volkeren veelvuldiger worden, overdenkt de Kerk nauwlettender, in welke verhouding zij staat tot de niet-christelijke godsdiensten. Bij haar opdracht om de eenheid en de liefde tussen de mensen en zelfs tussen de volkeren te bevorderen, schenkt zij hier allereerst aandacht aan datgene wat de mensen gemeen hebben en hen tot onderlinge lotsverbondenheid leidt.

Alle volkeren toch vormen één gemeenschap; zij hebben één oorsprong, daar God heel het menselijk geslacht over de gehele oppervlakte van de aarde deed wonen;¹ zij hebben één einddoel: God, wiens voorzienigheid, bewijzen van, goedheid en heilsbesluiten zich uitstrekken tot allen,² totdat de uitverkorenen verenigd zullen worden in de heilige stad, die door Gods luister verlicht zal worden en waar de volkeren in haar licht zullen wandelen.³

De mensen verwachten van de verschillende godsdiensten een antwoord op de verborgen raadselen van het mens-zijn, die evenals vroeger ook thans de harten van de mensen diep beroeren: Wat is de mens? Wat is de zin en het doel van het leven? Wat is goed en wat is zonde? Wat is de oorsprong en wat de zin van het lijden? Welke is de weg naar het ware geluk? Wat is de dood, het oordeel en de vergelding na de dood? Wat is tenslotte dat laatste, onuitsprekelijke mysterie dat ons bestaan omsluit, waaraan wij het ontstaan danken en waarheen wij op weg zijn?

2. Reeds vanaf de Oudheid tot op de dag van vandaag, wordt bij de verschillende volkeren een zeker besef gevonden van die geheime kracht die aanwezig is in de loop van de dingen en in de gebeurtenissen van het menselijk leven, soms zelfs een erkenning van een hoogste Macht of ook van een Vader. Dit besef en deze erkenning doordringen hun leven met een diepe religieuze zin. De godsdiensten echter die verbonden zijn met de vooruitgang van de cultuur, zoeken diezelfde vragen te beantwoorden met nauwkeuriger begrippen en met een meer ontwikkelde taal. Zo onderzoeken de mensen in het hindoeïsme het goddelijk geheim en brengen het tot uitdrukking in een onuitputtelijke rijkdom aan mythen en door scherpzinnige filosofische arbeid en zij zoeken bevrijding uit de benauwenissen van ons bestaan óf door ascetische levensvormen óf door diepgaande meditatie óf door een toevlucht tot God in liefde en vertrouwen. In het boeddhisme wordt naargelang van zijn verschillende richtingen de radicale ontoereikendheid van deze veranderlijke wereld erkend en wordt de weg onderwezen waarlangs de mensen met een toegewijd en vertrouwvol hart hetzij de staat van volkomen bevrijding kunnen bereiken hetzij, steunend op eigen pogingen dan wel op bijstand van boven, tot de hoogste verlichting kunnen geraken. Evenzo trachten ook de anderen godsdiensten die overal ter wereld worden aangetroffen op verschillende manieren tegemoet te komen aan de onrust van het menselijk hart door wegen aan te wijzen: leerstelsels, leefregels en heilige riten.

De katholieke Kerk verwerpt niets van datgene wat in deze godsdiensten waar en heilig is. Met oprechte eerbied beschouwt zij die gedrags- en leefregels, die voorschriften en leerstellingen die, hoewel in veel opzichten verschillend van hetgeen zijzelf houdt en leert, toch niet zelden een straal weerspiegelen van die Waarheid welke alle mensen verlicht. Zij echter verkondigt en moet zonder ophouden verkondigen de Christus, die is 'de weg, de waarheid en het leven' (Joh. 14,6), in wie de mensen de volheid van het godsdienstig leven vinden en in wie God alles met zich heeft verzoend.⁴ Daarom spoort zij haar kinderen aan om met bedachtzaamheid en liefde door gesprekken en door

samenwerking met de aanhangers van andere godsdiensten, getuigend van geloof en christelijk leven, die geestelijke en zedelijke goederen alsook die sociaal-culturele waarden die bij hen worden gevonden te erkennen, te bewaren en te bevorderen.

3. De Kerk ziet ook met waardering naar de moslims, die de ene God aanbidden, de levende en uit zichzelf bestaande, de barmhartige en almachtige, de Schepper van hemel en aarde,⁵ die gesproken heeft tot de mensen. Zij leggen zich erop toe zich met heel hun hart ook aan zijn verborgen raadsbesluiten te onderwerpen zoals Abraham, naar wie het islamitisch geloof graag terug grijpt, zich aan God heeft onderworpen. Hoewel zij Jezus niet als God erkennen, vereren zij Hem toch als profeet en zij eren zijn maagdelijke moeder Maria, die zij somtijds zelfs eerbiedig aanroepen. Bovendien verwachten zij de dag van het oordeel, wanneer God alle mensen doet verrijzen en zal vergelden. Daarom houden zij het zedelijk leven hoog en eren God vooral door gebed, aalmoezen en vasten. Aangezien in de loop der eeuwen tussen christenen en moslims niet weinig onenigheid en vijandschap is ontstaan, spoort de heilige kerkvergadering allen aan om zich, het verleden vergetend, ernstig toe te leggen op wederzijds begrip en in het belang van alle mensen de sociale rechtvaardigheid, de zedelijke goederen alsook vrede en vrijheid gezamenlijk te verdedigen en te bevorderen.

4. Zich verdiepend in het mysterie van de Kerk, is deze heilige kerkvergadering de band indachtig waardoor het volk van het Nieuwe Verbond geestelijk verbonden is met de stam van Abraham. De Kerk van Christus erkent immers, dat haar geloof en haar uitverkiezing, overeenkomstig het heilsmysterie van God, reeds een aanvang namen bij de aartsvader, Moses en de profeten. Zij belijdt, dat alle christengelovigen, zonen van Abraham naar het geloof,⁶ besloten liggen in de roeping van deze aartsvader en dat het heil van de Kerk op geheimnisvolle wijze voorafgebeeld wordt in de uittocht van het uitverkoren volk uit het land van de slavernij. Daarom kan de Kerk niet vergeten, dat zij door dat volk waarmee God zich in zijn onuitsprekelijke barmhartigheid heeft verwaardigd het Oude Verbond aan te gaan de openbaring van het Oude Testament heeft ontvangen en dat zij gevoed wordt vanuit de wortel van de goede olijfbom, waarop de wilde olijftakken, de heidenen, zijn geënt.⁷ Want de Kerk gelooft, dat Christus, onze Vrede, joden en heidenen door het kruis tot verzoening heeft gebracht en beiden één heeft gemaakt in zichzelf.

Steeds ook houdt de Kerk zich voor ogen de woorden van de apostel Paulus over zijn stamverwanten, 'aan wie behoort de aanneming tot zonen, de heerlijkheid, de verbonden, de wetgeving, de erediensdienst en de beloften; van hen zijn de aartsvaders en uit hen komt de Christus voort naar het vlees' (Rom. 9,4-5), de Zoon van de maagd Maria. Zij bedenkt tevens, dat uit het joodse volk de apostelen zijn geboren, de fundamenten en de zuilen van de Kerk, en zeer vele van die eerste leerlingen die het evangelie van Christus aan de wereld hebben verkondigd.

Getuige de Heilige Schrift heeft Jeruzalem de tijd van haar bezoeking niet erkend,⁹ heeft een groot deel van de joden het evangelie niet aanvaard en hebben zelfs niet weinigen zich tegen de verspreiding ervan verzet.¹⁰ Niettemin blijven de joden, volgens de apostel, omwille van de aartsvaders steeds bijzonder dierbaar aan God, die geen berouw kent over zijn gaven noch over zijn roeping.¹¹ Samen met de profeten en dezelfde apostel ziet de Kerk uit naar de dag, aan God alleen bekend, waarop alle volkeren de Heer eenstemmig zullen aanroepen en 'Hem dienen, schouder aan schouder' (Sef. 3,9)¹²

Aangezien dus het gemeenschappelijk geestelijk erfgoed van christenen en joden zo groot is, wil deze heilige kerkvergadering de wederzijdse kennis en waardering van beiden, welke vooral verkregen worden door bijbelse en theologische studies en door broederlijke gesprekken, ondersteunen en aanbevelen.

Hoewel de gezagsdragers van de joden met hun aanhangers de dood van Christus hebben doorgedreven,¹³ kan toch datgene wat tijdens zijn lijden werd bedreven noch alle toen levende joden zonder onderscheid noch de joden van onze tijd worden aangerekend. Alhoewel de Kerk het nieuwe volk van God is, mogen de joden toch niet als door God verworpen noch als vervloekt worden voorgesteld, alsof dit uit de Heilige Schrift zou volgen. Laten daarom allen ertegen waken in de catechese en in de verkondiging van het woord van God ook maar iets te leren wat niet met de evangelische waarheid en met de geest van Christus overeenstemt.

Indachtig het met de joden gemeenschappelijk erfdeel en gedreven niet door politieke overwegingen maar door godsdienstige evangelische liefde, betreurt de Kerk, die alle vervolgingen tegen wie

ook verwerpt, bovendien de haat, de vervolgingen en de uitingen van antisemitisme die, wanneer en door wie ook, tegen de joden zijn gericht.

Overigens heeft Christus, zoals de Kerk altijd heeft gehouden en nog houdt, om de zonden van alle mensen zijn lijden en dood vrijwillig met een oneindige liefde ondergaan, opdat allen het heil zouden verwerven. Het is daarom de taak van de Kerk in haar prediking het kruis van Christus te verkondigen als het teken van de universele liefde van God en de bron van alle genade.

5. Wij kunnen echter God, de Vader van allen, niet echt aanroepen, wanneer wij weigeren ons broederlijk te gedragen jegens bepaalde mensen, naar Gods beeld geschapen. De verhouding van de mens tot God, de Vader, en de verhouding van de mens tot de mensen, zijn broeders, zijn onderling zozeer verbonden, dat de Schrift zegt: 'Wie niet liefheeft, kent God niet' (1 Joh. 4,8).

Daarmee vervalt de grondslag voor elke theorie of praktijk die tussen mens en mens, tussen volk en volk verschil maakt in menselijke waardigheid en de daaruit voortvloeiende rechten.

Derhalve verwerpt de Kerk als strijdig met de geest van Christus elke discriminatie of kwelling die mensen wordt aangedaan vanwege ras of kleur, stand of godsdienst. En daarom dringt de heilige kerkvergadering, in de voetstappen tredend van de heilige apostelen Petrus en Paulus, er ernstig bij de christengelovigen op aan, dat zij 'onder de heidenen een voorbeeldig leven leiden' (1 Petr. 2,12), indien mogelijk, voor zover het van hen afhangt, met alle mensen in vrede, leven,¹⁴ zodat zij waarlijk kinderen zijn van de Vader die in de hemel is.¹⁵

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van deze verklaring de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren wij hem bij vaste verordening goed in de Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal werd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 28 oktober in het jaar 1965.

Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk

Hierna volgen de handtekeningen van de vaders.

7

VERKLARING OVER DE GODSDIENSTVRIJHEID

DIGNITATIS HUMANAЕ

Over het recht van de persoon en van de gemeenschappen op sociale en burgerlijke vrijheid in godsdienstige aangelegenheden

PLECHTIG UITGEVAARDIGD

DOOR ZIJNE HEILIGHEID

PAUS PAULUS VI

OP 7 DECEMBER 1965

1. Van de waardigheid van de menselijke persoon worden de mensen in onze tijd zich steeds meer bewust;¹ steeds groter wordt het aantal van hen die eisen, dat de mensen in hun handelen niet door dwang zullen worden gédreven, maar geleid zullen worden. door het bewustzijn van hun plicht en daarbij het gebruik zullen genieten van eigen overleg en van eigen verantwoordelijke vrijheid. Ook eisen zij een juridische omgrenzing van de openbare macht, opdat de grenzen van een waardige vrijheid, zowel van de persoon als van de gemeenschappen, niet te eng zullen worden getrokken.

Deze eis tot vrijheid in de menselijke maatschappij slaat vooral op de geestelijke goederen van de mens en hoofdzakelijk op die welke betrekking hebben op de vrije uitoefening van de godsdienst in de samenleving. Deze Vaticaanse kerkvergadering richt haar bijzondere aandacht op deze verlangens en neemt zich voor te verklaren, in hoever zij met de waarheid en de gerechtigheid overeenstemmen. Daarom doorzoekt zij naarstig de heilige traditie en de leer van de Kerk en brengt daaruit, altijd in harmonie met het oude, nieuwe schatten naar voren.

Allereerst getuigt dan deze heilige kerkvergadering, dat God zelf aan het menselijk geslacht de weg heeft bekendgemaakt waarlangs de mensen door Hem te dienen in Christus verlost en zalig kunnen worden. Wij geloven, dat deze enige en ware godsdienst zich bevindt in de katholieke en apostolische Kerk, die van de Heer Jezus de opdracht heeft ontvangen deze godsdienst aan alle mensen te verkondigen, toen Hij tot de apostelen zei: 'Gaat dus en maakt alle volkeren tot mijn leerlingen en doopt hen in de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest en leert hun te onderhouden alles wat Ik u bevolen heb' (Mt. 28,19-20). Van hun kant zijn alle mensen ertoe gehouden de waarheid, vooral wanneer deze betrekking heeft op God en op zijn Kerk, te zoeken en haar, zodra zij haar kennen, aan te nemen en te bewaren.

Ook belijdt de heilige kerkvergadering, dat deze verplichtingen het geweten van de mensen raken en binden. En dat de waarheid zich op geen enkele andere wijze oplegt dan door de kracht van de waarheid zelf, die zacht en sterk tegelijk de geest binnendringt. Aangezien echter de godsdienstvrijheid welke de mensen voor zich opeisen bij het vervullen van hun plicht om God te eren betrekking heeft op de vrijheid van dwang in de burgerlijke samenleving, tast zij de traditionele katholieke leer over de morele plicht van mensen en gemeenschappen tegenover de ware godsdienst en de enige Kerk van Christus volstrekt niet aan. Bovendien wenst deze heilige kerkvergadering in haar bespreking van de godsdienstvrijheid de leer van de laatste pausen over de onschendbare rechten van de menselijke persoon en over de juridische ordening van de maatschappij verder te ontwikkelen.

2. Deze Vaticaanse kerkvergadering verklaart, dat de menselijke persoon recht heeft op godsdienstvrijheid. Deze vrijheid bestaat hierin, dat alle mensen vrij moeten zijn van dwang, of die nu door enkelingen, door sociale groepen, of door enige menselijke macht wordt uitgeoefend, en wel zo, dat in godsdienstige aangelegenheden niemand wordt gedwongen te handelen tegen zijn geweten in, noch wordt belemmerd om, binnen passende grenzen, privé of publiek, alleen of samen met anderen volgens zijn geweten te handelen. Bovendien getuigt de kerkvergadering, dat het recht op godsdienstvrijheid werkelijk wortelt in de eigen waardigheid van de menselijke persoon, zoals die en door het geopenbaarde woord van God en door de rede wordt gekend.² Dit recht van de menselijke persoon op godsdienstvrijheid moet in de juridische ordening van de maatschappij zo worden erkend, dat het burgerrecht gaat worden.

Overeenkomstig hun waardigheid als personen, dit is als begaafd met verstand en vrije wil en daarom toegerust met persoonlijke verantwoordelijkheid, worden alle mensen door hun eigen natuur ertoe gedreven en door een morele verplichting ertoe gehouden de waarheid te zoeken, vooral die welke op de godsdienst betrekking heeft. Tevens moeten zij de gekende waarheid aanhangen en heel hun leven naar de eisen van de waarheid inrichten. Aan deze verplichting kunnen de mensen niet voldoen op een wijze die aan hun natuur is aangepast, indien zij niet naast hun psychologische vrijheid tevens vrijheid van uitwendige dwang genieten. Het recht op godsdienstvrijheid berust dus niet op een subjectieve gesteltenis van de persoon, maar op zijn natuur. Daarom blijft dit recht voortbestaan ook in hen die hun verplichting om de waarheid te zoeken en aan te hangen niet nakomen. De uitoefening van dit recht mag niet verhinderd worden, op voorwaarde evenwel dat de rechtvaardige openbare orde onaantast zal blijven.

3. Dit alles wordt nog duidelijker, wanneer men bedenkt, dat de hoogste norm van het menselijk leven de goddelijke, eeuwige, objectieve en universele wet is, waardoor God, volgens het raadsbesluit van zijn wijsheid en liefde, de hele wereld en de gang van de menselijke samenleving ordent, leidt en beheert. God maakt de mens deelachtig aan zijn wet, zodat de mens onder de zachte leiding van de goddelijke voorzienigheid de onveranderlijke waarheid steeds beter kan leren kennen.³ Derhalve heeft een ieder de plicht en dus ook het recht inzake de godsdienst de waarheid te zoeken, om zich, met behulp van daartoe geschikte middelen, voorzichtig juiste en ware gewetensoordelen te kunnen vormen.

De waarheid moet echter worden gezocht op een wijze die is aangepast aan de waardigheid van de menselijke persoon en aan zijn sociale natuur, namelijk in vrij onderzoek, met behulp van leergezag of onderricht, van gedachtenwisseling en dialoog waardoor de een aan de ander de waarheid uiteenzet die hij heeft gevonden of meent te hebben gevonden, om elkaar aldus wederzijds te helpen bij het zoeken naar de waarheid; heeft men haar gevonden, dan moet men haar met een persoonlijke instemming standvastig aanhangen.

De bevelen van de goddelijke wet kent en erkent de mens echter door middel van zijn geweten; dit geweten moet hij trouw volgen in al zijn handelingen, wil hij God, zijn einddoel, bereiken. Hij mag dus niet worden gedwongen om tegen zijn geweten in iets te doen. Maar men mag hem ook niet beletten om volgens zijn geweten te handelen, vooral niet in godsdienstige aangelegenheden. De uitoefening van de godsdienst bestaat immers krachtens eigen aard allereerst uit innerlijke vrije wilsdaden waardoor de mens zich rechtstreeks op God richt: dit soort daden kan door een louter menselijk gezag niet worden opgelegd en evenmin worden verboden.⁴ De sociale natuur van de mens vergt echter, dat de mens deze innerlijke daden van godsdienstigheid naar buiten tot uitdrukking brengt, dat hij met anderen in gemeenschap treedt in godsdienstige aangelegenheden en dat hij zijn godsdienst in gemeenschap belijdt.

Men doet de menselijke persoon en de door God voor de mensen vastgestelde orde dus onrecht aan, wanneer men de mens de vrije maatschappelijke uitoefening van de godsdienst ontzegt, tenzij daardoor de rechtmatige openbare orde geschonden zou worden.

Bovendien gaan de godsdienstige daden waarin de mensen zich, hetzij privé hetzij publiek, krachtens hun overtuiging tot God richten uiteraard de aardse en tijdelijke orde te boven. De burgerlijke macht, wier eigen taak het is te zorgen voor het tijdelijk algemeen welzijn, moet weliswaar het religieuze leven van de burgers erkennen en begunstigen, maar zij overschrijdt haar grenzen, wanneer zij zich aanmatigt godsdienstige handelingen te regelen of te belemmeren.

4. De vrijheid van dwang in religieuze aangelegenheden die aan alle personen afzonderlijk toekomt, moet hun ook worden toegekend, wanneer zij gezamenlijk handelen. De sociale natuur van de mens, evenals die van de godsdienst, vraagt immers om religieuze gemeenschappen.

Deze gemeenschappen moeten derhalve, op voorwaarde dat de rechtmatige eisen van de openbare orde niet worden geschonden, rechtens vrij zijn van dwang, zodat zij volgens hun eigen normen zichzelf kunnen besturen, God in openbare eredienst kunnen huldigen, hun leden kunnen bijstaan in het leiden van een godsdienstig leven, hen kunnen steunen door onderricht in de leer en die instellingen kunnen bevorderen waarin hun leden samenwerken om hun eigen leven in te richten volgens hun godsdienstige beginselen.

Aan deze religieuze gemeenschappen komt eveneens het recht toe om bij de keuze, de vorming, de benoeming en de verplaatsing van hun bedienaars niet te worden gehinderd door wettelijke middelen of door administratieve maatregelen van het burgerlijk gezag. Zij mogen evenmin worden belemmerd in hun contacten met religieuze overheden en gemeenschappen elders ter wereld, in de oprichting van gebouwen met godsdienstige doeleinden of in het verwerven en gebruiken van geëigende goederen.

Deze religieuze gemeenschappen hebben ook het recht niet te worden belet om hun geloof zowel mondeling als schriftelijk in het openbaar te onderwijzen en te verkondigen. Bij het verspreiden van het godsdienstig geloof en het invoeren van gebruiken moet men zich echter steeds onthouden van iedere handeling die op dwang of op een oneerlijke of minder passende overreding zou kunnen lijken, vooral waar het gaat om minder ontwikkelden of zwakkeren. Een dergelijke handelwijze moet steeds worden beschouwd als een misbruik van het eigen recht en als een schending van het recht van de anderen.

Bovendien behoort het tot de godsdienstvrijheid, dat de religieuze gemeenschappen niet worden verhinderd om vrij de bijzondere inbreng van hun leer te tonen voor de ordening van de gemeenschap en voor de bezieling van heel de menselijke activiteit. Tenslotte berust op de sociale natuur van de mens en op de eigen aard van de godsdienst ook het recht om, overeenkomstig eigen godsdienstig besef, in vrijheid samenkomsten te beleggen en opvoedkundige, culturele, liefdadige en sociale verenigingen op te richten.

5. Aan elk gezin, als een gemeenschap met een eigen en oorspronkelijk recht, komt het recht toe om vrij zijn eigen godsdienstig leven in huiselijke kring onder leiding van de ouders te ordenen. De ouders hebben het recht om overeenkomstig hun eigen godsdienstige overtuiging te bepalen, welke religieuze opvoeding aan de kinderen zal worden gegeven. Daarom moet het burgerlijk gezag het recht van de ouders erkennen om in werkelijke vrijheid scholen of andere opvoedingsmiddelen te kiezen; omwille van deze keuzevrijheid mogen hun noch rechtstreeks noch onrechtstreeks onrechtvaardige lasten worden opgelegd. Bovendien worden de rechten van de ouders geschonden, wanneer hun kinderen worden gedwongen lessen bij te wonen die niet met de religieuze opvattingen van de ouders stroken, of wanneer één enkel opvoedingsprogramma wordt opgelegd waaruit iedere godsdienstige vorming wordt geweerd.

6. Aangezien het algemeen welzijn van de maatschappij, dat wil zeggen dat geheel van maatschappelijke levensvoorwaarden waardoor de mensen hun eigen volmaaktheid vollediger en gemakkelijker kunnen nastreven, vooral bestaat in het handhaven van de rechten en plichten van de menselijke persoon,⁵ behoort de zorg voor het recht op godsdienstvrijheid tot de verantwoordelijkheid zowel van de burgers, de maatschappelijke groepen en de burgerlijke instanties als van de Kerk en de andere religieuze gemeenschappen, telkens op eigen wijze overeenkomstig, hun respectieve plicht tegenover het algemeen welzijn.

Het behoort tot de wezenlijke taak van iedere burgerlijke macht de onschendbare rechten van de mens te beveiligen en te bevorderen.⁶ Daarom moet de burgerlijke macht door rechtvaardige wetten en andere geschikte middelen daadwerkelijk de bescherming van de godsdienstvrijheid van alle burgers verzekeren en de gunstige voorwaarden scheppen die het religieuze leven kunnen bevorderen, opdat de burgers werkelijk hun godsdienstige rechten kunnen uitoefenen, hun religieuze verplichtingen kunnen nakomen en de maatschappij de goederen van rechtvaardigheid en vrede kan genieten die voortvloeien uit de trouw van de mensen aan God en diens heilige wil.⁷

Indien uit hoofde van bijzondere omstandigheden van bepaalde volkeren in de juridische ordening van de staat een bijzondere burgerlijke erkenning aan een bepaalde religieuze gemeenschap wordt toegekend, dan moet tegelijk het recht van alle burgers en van alle religieuze gemeenschappen op godsdienstvrijheid worden erkend en geëerbiedigd.

Tenslotte moet het burgerlijk gezag ervoor zorgen, dat de juridische gelijkheid onder de burgers, die zelf deel uitmaakt van het algemeen welzijn, nooit, hetzij openlijk hetzij bedekt, om religieuze redenen wordt geschonden en dat er daarom onder hen geen discriminatie plaatsvindt.

Hieruit volgt, dat het de openbare macht geenszins geoorloofd is door dwang, schrik aanjaging, of door enig ander middel de burgers het belijden of verwerpen van een godsdienst op te leggen, of te verhinderen, dat iemand tot een religieuze gemeenschap toetreedt of haar vaarwel zegt. Nog erger gaat men in tegen de wil van God en tegen de heilige rechten van de persoon en van de volkerengemeenschap, wanneer op enigerlei wijze geweld wordt gebruikt om de godsdienst uit te roeien of te belemmeren, hetzij in heel het mensdom, hetzij in een bepaalde streek of groep.

7. Het recht op godsdienstvrijheid wordt uitgeoefend in de menselijke samenleving; daarom is het gebruik ervan aan bepaalde normen gebonden.

Bij het gebruik van alle vrijheden moet het morele beginsel van de persoonlijke en sociale verantwoordelijkheid worden onderhouden. Dit beginsel luidt: bij de uitoefening van hun rechten zijn de enkelingen zowel als de gemeenschappen door de morele wet ertoe verplicht rekening te houden met de rechten van anderen, met hun eigen plichten tegenover anderen en met het algemeen welzijn van allen. Tegenover allen moet rechtvaardig en menslievend worden opgetreden.

Daar de burgerlijke maatschappij bovendien het recht heeft zich te beveiligen tegen misbruiken die onder voorwendsel van godsdienstvrijheid zouden kunnen ontstaan, komt het vooral aan het burgerlijk gezag toe voor een dergelijke beveiliging te zorgen. Dit mag evenwel niet willekeurig geschieden, of op een wijze die een bepaalde groep onrechtmatig bevoordeelt; het moet gebeuren volgens juridische normen die in overeenstemming zijn met de objectieve morele orde en nodig zijn, wil men de rechten van alle burgers en hun vreedzaam samen leven doeltreffend beveiligen, de eerbare openbare vrede, dat wil zeggen een geordend samen leven in echte gerechtigheid, voldoende behoeden en de openbare zedelijkheid op geëigende wijze behouden. Dit alles maakt fundamenteel deel uit van het algemeen welzijn en valt onder de openbare orde. Overigens moet men zich houden

aan het gebruik van volledige vrijheid in de maatschappij: aan de mens moet een zo groot mogelijke vrijheid worden toegekend en deze mag slechts beperkt worden, wanneer en in zover zulks noodzakelijk is.

8. In onze tijd staat de mens aan allerlei druk bloot en loopt hij gevaar van zijn eigen vrij oordeel te worden beroofd. Anderzijds echter schijnen velen ertoe geneigd om onder voorwendsel van vrijheid elke onderwerping af te wijzen en de verschuldigde gehoorzaamheid te minimaliseren.

Daarom zet deze Vaticaanse kerkvergadering er allen en voornamelijk de opvoeders toe aan, dat zij mensen trachten te vormen die zich in gehoorzaamheid aan de morele orde aan de wettelijke overheid onderwerpen en de werkelijke vrijheid liefhebben. Mensen, met andere woorden, die zich een eigen oordeel vormen in het licht van de waarheid, aan hun daden gestalte geven met een besef van verantwoordelijkheid en die al wat waar en rechtvaardig is nastreven, in gereede bereidheid daarin met anderen samen te werken.

Zo zal het resultaat en het doel van de godsdienstvrijheid ook hierin bestaan, dat de mensen bij het vervullen van hun plichten in het maatschappelijk leven met meer verantwoordelijkheid zullen handelen.

9. Wat deze Vaticaanse kerkvergadering verklaart over het recht van de mens op godsdienstvrijheid, vindt zijn fundament in de waardigheid van de persoon, waarvan de eisen in de loop van een eeuwenlange ervaring voor de menselijke geest steeds duidelijker zijn geworden. Daar nu deze leer over de vrijheid bovendien wortelt in de goddelijke openbaring, is het voor de christenen te meer een heilige opgave haar te onderhouden. Ofschoon immers de openbaring niet uitdrukkelijk het recht tot vrijheid van elke uiterlijke dwang in godsdienstige aangelegenheden bevestigt, belicht zij nochtans in haar volle betekenis de waardigheid van de menselijke persoon. Zij toont ons tevens, hoezeer Christus de vrijheid van de mens bij het volbrengen van zijn opdracht om te geloven in het woord van God eerbiedigde en zij leert ons de geestesgesteldheid die de leerlingen van zo'n Meester in alles moeten aanvaarden en volgen. Hierdoor worden de algemene beginselen verduidelijkt waarop de leer van deze verklaring over de godsdienstvrijheid is gebaseerd. Vooral ook blijkt, dat de godsdienstvrijheid in de maatschappij volledig in overeenstemming is met de vrijheid van de christelijke geloofsdaad.

10. Eén van de belangrijkste hoofdstukken uit de katholieke leer, welke besloten ligt in het woord van God en door de vaders onophoudelijk is gepredikt,⁸ bestaat hierin, dat de mens in het geloof vrij zijn antwoord moet geven aan God en dat bijgevolg niemand mag worden gedwongen om tegen zijn wil in het geloof te aanvaarden.⁹ De geloofsdaad is immers krachtens heel zijn aard een vrije daad, daar de mens, vrijgekocht door Christus de Redder en tot het kinschap van God door Jezus Christus geroepen,¹⁰ de zich openbarende God niet kan aanhangen, tenzij de Vader hem trekt¹¹ en hij aan God een redelijk verantwoorde en vrije geloofsgehoorzaamheid schenkt. Het is dus geheel in overeenstemming met de aard van het geloof om op het gebied van de godsdienst elke dwang van de kant van mensen uit te sluiten. Derhalve draagt een statuut van godsdienstvrijheid er veel toe bij om een stand van zaken te bevorderen waarin het de mensen mogelijk wordt ongehinderd de uitnodiging tot het christelijk geloof te vernemen, dit geloof vrijwillig te aanvaarden en in heel hun levenswandel daadwerkelijk te belijden.

11. God roept de mensen tot zijn dienst in geest en waarheid en zij worden door deze roeping in geweten gebonden, maar niet gedwongen. Hij houdt immers rekening met de door Hem geschapen waardigheid van de menselijke persoon, die door eigen oordeel moet worden geleid en vrijheid moet genieten. Dit is in hoge mate duidelijk geworden in Christus Jezus, in wie God zichzelf en zijn wegen volmaakt heeft geopenbaard. Christus immers, onze Heer en Meester,¹² was zachtmoedig en nederig van hart;¹³ met geduld heeft Hij zijn leerlingen tot zich getrokken en uitgenodigd.¹⁴ Wel heeft Hij met wonderen zijn prediking ondersteund en bekrachtigd om het geloof van zijn toehoorders te wekken en te bevestigen, maar niet om dwang op hen uit te oefenen.¹⁵ Ongetwijfeld heeft Hij zijn toehoorders hun ongeloof verweten, maar de wraak heeft Hij overgelaten aan God voor de oordeelsdag.¹⁶ Hij zond zijn apostelen in de wereld met de woorden: 'Wie gelooft en gedoopt is, zal gered worden, maar wie niet gelooft zal worden veroordeeld' (Mc. 16,16). Toen Hij echter merkte,

dat onkruid gezaaid was tussen de tarwe, beval Hijzelf beide te laten groeien tot op het ogenblik van de oogst die bij de voleinding van de wereld zal geschieden.¹⁷ Hij wilde geen politieke Messias zijn die heerst door geweld,¹⁸ maar verkoos veeleer zich te noemen de Mensenzoon die gekomen is 'om te dienen en zijn leven te geven als losprijs voor velen' (Mc. 10,45). Hij betoonde zich de volmaakte Dienaar van God.¹⁹ 'Een geknakt riet zal Hij niet breken en een smeulende vlaspit niet doven' (Mt. 12,20). De burgerlijke macht en haar rechten erkende Hij en Hij beval aan de keizer de belasting te betalen, maar leerde duidelijk, dat de hogere rechten van God dienen te worden geëerbiedigd: 'Geef dan aan de keizer wat de keizer toekomt, en aan God wat God toekomt' (Mt. 22,21). Tenslotte heeft Hij zijn openbaring voltooid door op het kruis zijn verlossingswerk te voleindigen, waardoor Hij het heil en de ware vrijheid voor de mensen verwierf. Hij legde getuigenis af van de waarheid,²⁰ maar weigerde haar op te dringen aan wie Hem tegenspraken. Zijn rijk wordt immers niet verdedigd door toe te slaan met geweld,²¹ maar wordt gegrondvest door te getuigen van de waarheid en door ernaar te luisteren; het groeit door de liefde waarmee Christus, omhoog geheven op het kruis, alle mensen tot zich trekt.²²

Onderricht door het woord en het voorbeeld van Christus, zijn de apostelen dezelfde weg gevolgd. Van het eerste begin van de Kerk af hebben de leerlingen van Christus zich ingespannen om de mensen te brengen tot de belijdenis van Christus de Heer, niet echter door daden van dwang of met kunstgrepen die het evangelie onwaardig zijn, maar bovenal door de kracht van het woord van God.²³ Moedig verkondigden zij aan allen het raadsbesluit van God, onze Zaligmaker, 'die wil dat alle mensen gered worden en tot de kennis der waarheid komen' (1 Tim. 2,3). Tegelijkertijd echter betoonden zij grote eerbied voor de zwakken, zelfs indien dezen in dwaling verkeerden, en lieten daarmee zien, hoe 'ieder van ons aan God rekenschap zal moeten afleggen voor zichzelf' (Rom. 14,12)²⁴ en tot zover zijn eigen geweten moet volgen. Evenals Christus waren ook de apostelen er steeds op bedacht getuigenis af te leggen van de waarheid van God, vol durf om voor het volk en de oversten 'vrijmoedig het woord Gods' (Hand. 4,31) te verkondigen.²⁵ Onwankelbaar geloofden zij, dat het evangelie zelf waarlijk een kracht is van God tot heil voor ieder die gelooft.²⁶ Daarom misprezen zij alle 'aardse wapens'²⁷ en volgden zij het voorbeeld van zachtmoedigheid en gematigdheid van de Heer; zij predikten het woord van God, overtuigd van zijn goddelijke kracht om de machten die God vijandig zijn te verdelen²⁸ en de mensen tot het geloof en de onderwerping aan Christus te brengen.²⁹ Zoals hun Leermeester erkenden ook de apostelen het wettig burgerlijk gezag: 'Want er is geen gezag dan van God', leert de apostel, die daaruit besluit: 'Ieder mens moet zich onderwerpen aan de gezagsdragers die boven hem staan... Wie zich dus tegen het gezag verzet, verzet zich tegen Gods verordening' (Rom. 13,1-2).³⁰ Maar tegelijkertijd vreesden zij niet het openbaar gezag tegen te spreken, wanneer dat zich tegen de heilige wil van God verzette: 'Men moet God meer gehoorzamen dan de mensen' (Hand. 5,29).³¹ Dezelfde weg werd de eeuwen door en over geheel de aarde gegaan door ontelbare martelaars en gelovigen.

12. In trouw aan de waarheid van het evangelie volgt de Kerk dus de weg van Christus en van de apostelen, wanneer zij het beginsel van de godsdienstvrijheid beschouwt als in overeenstemming met de waardigheid van de mens en met de goddelijke openbaring en wanneer zij dit beginsel voorstaat. In de loop der tijden heeft zij de leer van de Meester en van de apostelen bewaard en overgeleverd.

Al kwamen er soms in het leven van het volk van God, op zijn weg door de wisselvalligheden van de menselijke geschiedenis, handelwijzen voor die minder overeenstemden met of zelfs tegenstrijdig waren aan de geest van het evangelie, toch bleef altijd de leer van de Kerk bestaan, dat niemand tot het geloof mag worden gedwongen.

Zo heeft het evangelisch zuurdeeg lang gewerkt in de geest van de mensen en er veel toe bijgedragen om in de loop der tijden de waardigheid van de menselijke persoon ruimer te doen erkennen en de overtuiging te doen rijpen, dat die persoon in onze samenleving op het domein van het religieuze vrij moet zijn van welke menselijke dwang ook.

13. Onder de dingen die het welzijn van de Kerk en zelfs het welzijn van de aardse maatschappij zelf aangaan en die altijd en overal verzekerd moeten zijn, is zeker het voornaamste, dat de Kerk in haar handelen zoveel vrijheid geniet als haar heilstaak onder de mensen vereist.³² Dit is immers die heilige vrijheid waarmee de enige Zoon van God de Kerk heeft begiftigd welke Hij zich verworven

heeft met zijn bloed. Zij is zozeer eigen aan de Kerk, dat degenen die deze vrijheid bestrijden tegen de wil van God ingaan. De vrijheid van de Kerk is het grondbeginsel in de betrekkingen van de Kerk met de burgerlijke machten en met heel de burgerlijke orde.

In de menselijke gemeenschap en tegenover alle openbaar gezag maakt de Kerk in haar hoedanigheid van geestelijk gezag dat door Christus de Heer is ingesteld aanspraak op vrijheid. Want op haar rust krachtens goddelijk bevel de opdracht om uit te gaan over de hele wereld en het evangelie te verkondigen aan heel de schepping.³³ De Kerk maakt eveneens aanspraak op vrijheid in haar hoedanigheid van gemeenschap van mensen die het recht hebben om in de burgerlijke maatschappij te leven volgens de voorschriften van het christelijk geloof.³⁴

Alleen wanneer een statuut van de godsdienstvrijheid bestaat dat niet alleen is afgekondigd in woorden of enkel vastgelegd in wetten, maar daadwerkelijk en oprecht wordt nageleefd, zal de Kerk daarom, rechtens en feitelijk, de blijvende voorwaarde verwerven voor die noodzakelijke onafhankelijkheid in de uitoefening van haar goddelijke zending waarop de kerkelijke gezagdragers in de maatschappij met steeds meer aandrang aanspraak hebben gemaakt.³⁵ En dan genieten tevens de christenen, evenals de andere mensen, het recht om als burgers onbelemmerd te leven volgens hun geweten. Er is dus overeenstemming tussen de vrijheid van de Kerk en die godsdienstvrijheid die voor alle mensen en voor alle gemeenschappen erkend moet worden als een recht en wettelijk moet worden vastgelegd in de juridische orde.

14. Om te gehoorzamen aan het goddelijk bevel 'maakt alle volkeren tot mijn leerlingen' (Mt. 28,19-20), moet de katholieke Kerk, zonder haar inspanningen te tellen, zich ervoor inzetten, dat 'het woord des Heren overal zijn luisterrijke loop mag volbrengen' (2 Tess. 3,1).

Met aandrang vraagt dan ook de Kerk erom, dat van haar kinderen op de eerste plaats mogen uitgaan: 'gebeden, smekingen, voorbeden en dankzeggingen voor alle mensen... Dit is goed en welgevallig aan God, onze Heiland, die wil dat alle mensen gered worden en tot de kennis der waarheid komen' (1 Tim. 2,1-4).

De christenen moeten bij de vorming van hun geweten de heilige en zekere leer van de Kerk nauwlettend in acht nemen.³⁶ Volgens de wil van Christus immers is de Kerk lerares van de waarheid. Haar taak bestaat erin de waarheid die Christus is te verkondigen en getrouw uiteen te zetten en tevens de beginselen van de zedelijke orde die uit de natuur zelf van de mens voortvloeien met haar gezag te verkondigen en te bevestigen. Bovendien moeten de christenen zich beijveren om met wijsheid voor hen die buiten staan, 'door een geest van heiligheid en ongeveinsde liefde, door het woord der waarheid' (2 Kor. 6,6-7), het licht van het leven te verspreiden met alle vrijmoedigheid³⁷ en apostolische sterkte, zelfs tot de marteldood toe.

Want de leerling is tegenover Christus, de Meester, ernstig verplicht de waarheid die hij van Hem heeft ontvangen steeds meer in haar volheid te kennen, haar trouw te verkondigen en met overtuiging te verdedigen, onder uitsluiting van alle middelen die in tegenspraak zijn met de geest van het evangelie. Tevens spoort de liefde van Christus hem aan om met liefde, voorzichtigheid en geduld om te gaan met de mensen die in dwaling leven of onwetend zijn omtrent het geloof.³⁸ Men moet dus tegelijkertijd rekening houden zowel met de plichten tegenover Christus, het leven brengend Woord dat moet worden verkondigd, als met de rechten van de menselijke persoon en de maat van genade die God, door Christus, heeft toegemeten aan de mens, die wordt uitgenodigd om het geloof vrij te aanvaarden en te belijden.

15. Het blijkt dus, dat de mens van onze tijd verlangt zijn godsdienst vrij te kunnen belijden, privé en publiek; ja zelfs, dat de godsdienstvrijheid nu in de meeste grondwetten is vastgelegd als een burgerrecht en dat zij plechtig wordt erkend in internationale documenten.³⁹

Er zijn echter staten waar de vrijheid van godsdienst en eredienst in de grondwet wel wordt erkend, maar waar de openbare instanties zelf trachten de burgers van het belijden van de godsdienst af te houden en het leven van de godsdienstige gemeenschappen uiterst moeilijk en vrijwel onleefbaar te maken.

De heilige kerkvergadering begroet met vreugde de genoemde gunstige tekenen van deze tijd, maar ze klaagt met droefheid deze betreurenswaardige feiten aan; ze richt een aansporing tot de katholieken, maar vraagt ook met aandrang aan alle mensen, om met grote aandacht in overweging te nemen, hoe noodzakelijk de godsdienstvrijheid vooral in de huidige toestand van de menselijke ge

meenschap is.

Het is immers duidelijk, dat de volkeren tegenwoordig steeds meer één worden; dat nauwere banden ontstaan tussen mensen met verschillende cultuur en godsdienst; dat ieder meer bewust wordt van zijn persoonlijke verantwoordelijkheid. Opdat daarom in het menselijk geslacht vredelievende betrekkingen en eendracht tot stand komen en worden verstevigd, is het nodig, dat overal ter wereld de godsdienstvrijheid doeltreffend juridisch wordt gewaarborgd en dat eerbied wordt getoond voor de hoogste plichten en rechten van de mens om in de maatschappij vrij de godsdienst te beleven. Geve God, Vader van alle mensen, dat de mensenfamilie, dank zij haar eerbied en zorg voor de godsdienstvrijheid in de maatschappij, door de genade van Christus en de kracht van de Heilige Geest geleid worde tot de verheven en onvergankelijke 'glorierijke vrijheid van de kinderen Gods' (Rom. 8,21).

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van deze verklaring de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren wij hem bij vaste verordening goed in de Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal werd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 7 december in het jaar 1965.

Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk

Hierna volgen de handtekeningen van de vaders.

8

DECREET OVER DE MISSIEACTIVITEIT VAN DE KERK

AD GENTES

PLECHTIG UITGEVAARDIGD

DOOR ZIJNE HEILIGHEID

PAUS PAULUS VI

OP 7 DECEMBER 1965

INLEIDING

1. Tot de volkeren door God gezonden om 'het universeel sacrament van het heil'¹ te zijn, streeft de Kerk ernaar, krachtens de diepste eisen van haar eigen katholiciteit en in gehoorzaamheid aan de opdracht van haar Stichter,² het evangelie te verkondigen aan alle mensen. De apostelen immers, op wie de Kerk is gegrondvest, hebben zelf, de voetstappen van Christus volgend, 'het woord der waarheid verkondigd en de kerken voortgebracht'.³ Het is de taak van hun opvolgers dit werk te bestendigen, opdat 'het woord van God zijn luisterrijke loop mag volbrengen' (2 Tess. 3,1) en het rijk van God overal ter wereld wordt aangekondigd en gevestigd.

In het tegenwoordige wereldbestel, waaruit een nieuwe situatie voor de mensheid ontstaat, wordt de Kerk, het zout van de aarde en liet licht van de wereld,⁴ dringender geroepen om ieder schepsel te verlossen en te vernieuwen, opdat alles in Christus hersteld wordt en de mensen in Hem één gezin en één volk van God vormen.

God dankend voor de voortreffelijke arbeid door de edelmoedige inzet van de hele Kerk, wenst deze heilige kerkvergadering daarom de beginselen van de missieactiviteit te schetsen en de krachten van alle gelovigen te bundelen, opdat het volk van God, voortgaand over de enge weg van het kruis,

het rijk van Christus, die de Heer is en de eeuwen overschouwt,⁵ overal verspreidt en voor Hem die komt de weg bereidt.

HOOFDSTUK I

De leerstellige beginselen

2. De pelgrimerende Kerk is krachtens haar natuur op zending gericht, omdat zij volgens het plan van God, de Vader, haar oorsprong vindt in de zending van de Zoon en de zending van de Heilige Geest.⁶

Dit plan vloeit voort uit de 'bron van alle liefde', de liefde namelijk van God, de Vader. Omdat Hij, het Begin zonder begin, uit wie de Zoon geboren wordt en de Heilige Geest door de Zoon voortkomt, ons in zijn overgrote en barmhartige welwillendheid vrij scheidt en ons bovendien genadig roept om met Hem te delen in het leven en de heerlijkheid, heeft Hij de goddelijke goedheid vrijgevig uitgestort en Hij houdt niet op dit te doen, zodat Hij die de grondlegger is van alles tenslotte 'alles in allen' (1 Kor. 15,28) wordt, doordat Hij tegelijkertijd zijn glorie en onze zaligheid bewerkt. Het heeft God nu behaagd de mensen niet slechts als enkelingen, met uitsluiting van elke onderlinge band, te roepen tot deelneming aan zijn leven, maar hen te vormen tot een volk waarin zijn kinderen, die verspreid waren, zouden worden samengebracht.⁷

3. Dit alomvattende plan van God voor het heil van het menselijk geslacht wordt niet slechts verwirkelikt op een als het ware verborgen wijze in het hart van de mensen, of door de pogingen, ook de godsdienstige, waarmee zij God op velerlei wijzen zoeken, 'of zij misschien al tastende Hem zouden vinden; Hij is immers niet ver van ieder van ons' (Hand. 17,27). Deze pogingen dienen in het licht te worden gesteld en te worden uitgezuiverd, ook al kunnen zij krachtens het genadige besluit van de voorzienigheid van God soms worden beschouwd als een opvoeding tot de ware God of als een voorbereiding op het evangelie.⁸ Om echter de vrede of gemeenschap met zichzelf te vestigen en de broederlijke verbondenheid onder de mensen, die zondaars zijn, tot stand te brengen, heeft God besloten op een nieuwe en beslissende wijze de geschiedenis van de mensen binnen te treden door zijn Zoon te zenden in ons vlees, om door Hem de mensen te ontrukken aan het machtsgebied van de duisternis en de satan⁹ en in Hem de wereld met zich te verzoenen.¹⁰ Hij heeft daarom Hem, door wie Hij ook het heelal heeft gemaakt,¹¹ aangesteld tot Erfgenaam van al wat bestaat, om in Hem alles te herstellen.¹²

Christus Jezus is immers in de wereld gezonden als de ware Middelaar tussen God en de mensen. Omdat Hij God is, 'woont in Hem de gehele Volheid der Godheid lichamelijk' (Kol. 2,9); volgens zijn menselijke natuur echter wordt Hij, de nieuwe Adam, 'vol genade en waarheid' (Joh. 1,14), aangesteld tot Hoofd van de vernieuwde mensheid. Aldus is de Zoon van God langs de wegen van de echte menswording gegaan om de mensen aan de goddelijke natuur deelachtig te maken; omwille van ons is Hij arm geworden, terwijl Hij rijk was, opdat wij rijk zouden worden door zijn armoede.¹³ De Mensenzoon is niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als losprijs voor velen, dat is voor allen.¹⁴ De heilige vaders verkondigen zonder ophouden, dat niets is geheeld wat niet door Christus is aangenomen.¹⁵ Christus nu heeft heel de menselijke natuur aangenomen zoals deze bij ons, ellendig en arm als we zijn, wordt gevonden, maar zonder de zonde.¹⁶ Van zichzelf immers heeft Christus, 'die door de Vader geheiligd en in de wereld gezonden werd' (Joh. 10,36), gezegd: 'De geest des Heren is over mij gekomen, omdat Hij mij gezalfd heeft. Hij heeft mij gezonden om aan armen de Blijde Boodschap te brengen, hen wier hart is gebroken te genezen, aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken en aan blinden, dat zij zullen zien' (Lc. 4,18). En eveneens: 'De Mensenzoon is gekomen om te zoeken en te redden wat verloren was' (Lc. 19,10).

Hetgeen nu eens door de Heer is verkondigd of in Hem voor het heil van het menselijk geslacht is voltrokken, moet tot het uiteinde der aarde¹⁷ worden bekendgemaakt en verspreid, te beginnen met Jeruzalem,¹⁸ zodat, wat eenmaal voor allen volbracht is tot heil, in de loop der tijden in allen zijn uitwerking vindt.

4. Om dit te voltooien, heeft Christus de Heilige Geest gezonden van de Vader, opdat Deze zijn heil brengend werk van binnen uit zou verrichten en de Kerk tot de haar eigen uitbreiding zou aanzetten. De Heilige Geest was ongetwijfeld reeds in de wereld werkzaam, voordat Christus verheerlijkt werd.¹⁹ Op de dag van het pinksterfeest echter kwam Hij over de leerlingen, om voor altijd bij hen te blijven;²⁰ de Kerk werd openbaar bekendgemaakt ten overstaan van de menigte, de verspreiding van het evangelie onder de volkeren nam een aanvang door de prediking en tenslotte werd de eenheid van de volkeren voorafgebeeld in de katholiciteit van het geloof door de Kerk van het Nieuwe Verbond, die in alle talen spreekt, in liefde alle talen verstaat en omvat en zo de verstrooiing van Babel overwint.²¹ Met het pinksterfeest begonnen immers de 'handelingen van de apostelen', zoals Christus door de Heilige Geest, die over de maagd Maria kwam, werd ontvangen en door diezelfde Heilige Geest, op Hem neerdalend tijdens zijn gebed, werd geleid tot zijn dienstwerk.²² Voordat Hij echter vrijwillig zijn leven gaf voor de wereld, heeft de Heer Jezus de apostolische bediening zo geordend en de zending van de Heilige Geest beloofd, dat beide zouden samenwerken om het heilswerk overal en altijd tot vruchtbaarheid te brengen.²³ De Heilige Geest maakt de hele Kerk door alle tijden heen 'in de gemeenschap en de bediening één en richt haar in door de verscheidenheid van de hiërarchische en charismatische gaven'²⁴ door, als het ware als hun ziel, de kerkelijke instellingen levend te maken²⁵ en dezelfde missiegeest waardoor Christus gedreven werd te doen doordringen in de harten van de gelovigen. Soms ook gaat Hij zichtbaar vooraf aan de apostolische werkzaamheid,²⁶ evenals Hij ze op verscheidene manieren onophoudelijk vergezelt en leidt.²⁷

5. De Heer Jezus riep reeds vanaf het begin 'tot zich die Hij zelf wilde... Hij stelde er twaalf aan om Hem te vergezellen en door Hem uitgezonden te worden om te prediken' (Mc. 3,13).²⁸ Zo waren de apostelen het zaad van liet nieuwe Israël en tegelijkertijd de oorsprong van de heilige hiërarchie. Toen Hij vervolgens eenmaal door zijn dood en verrijzenis in zichzelf de geheimen van ons heil en van de vernieuwing van het heelal tot vervulling had gebracht, ontving Hij, de Heer, alle macht in de hemel en op aarde²⁹ en stichtte, voordat Hij ten hemel werd opgenomen,³⁰ zijn Kerk als het sacrament van het heil en zond Hij de apostelen uit over de hele wereld, zoals ook Hijzelf gezonden was door de Vader,³¹ met de opdracht: 'Gaat dus en maakt alle volkeren tot mijn leerlingen en doopt hen in de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest en leert hen te onderhouden alles wat Ik u bevolen heb' (Mt. 28,19-20) 'Gaat uit over de hele wereld en verkondigt het evangelie aan heel de schepping. Wie gelooft en gedoopt is, zal gered worden; wie echter niet gelooft, zal veroordeeld worden' (Mc. 16,15). Vandaar rust op de Kerk de plicht het geloof en het heil van Christus te verkondigen, zowel krachtens de uitdrukkelijke opdracht die van de apostelen is overgegaan op de orde van de bisschoppen, waarvan de priesters de medewerkers zijn, in eenheid met de opvolger van Petrus en de opperherder van de Kerk, als krachtens het leven dat Christus zijn ledematen instort; 'van Hem uit voltrekt, samengevoegd en samengehouden door allerlei stuttende geledingen, dat is door de werking die ieder deel is toegemeten, het gehele Lichaam de lichaamsgroei, tot opbouw van zichzelf in liefde' (Ef. 4,16). De zending van de Kerk wordt daarom vervuld door de werkzaamheid waardoor zij, in gehoorzaamheid aan de opdracht van Christus en gedreven door de genade en de liefde van de Heilige Geest, in volle werkelijkheid tegenwoordig komt bij alle mensen of volkeren om hen door het voorbeeld van het leven en door de prediking, door de sacramenten en de overige genademiddelen te leiden tot het geloof, de vrijheid en de vrede van Christus. Zo wordt voor hen de vrije en zekere weg geopend om volledig deelachtig te worden aan het geheim van Christus. Omdat deze zending de voortzetting is van de zending van Christus zelf, die gezonden is om de armen de blijde boodschap te brengen en haar in de loop van de geschiedenis ontvouwt, moet de Kerk, onder de aandrang van de Heilige Geest, langs dezelfde weg voortgaan als Christus zelf is gegaan, langs de weg namelijk van armoede, gehoorzaamheid, dienstbetoon en zelfopoffering tot de dood toe, waaruit Hij door zijn verrijzenis als Overwinnaar te voorschijn is getreden. Want zo hebben alle apostelen gewandeld in de hoop en door vele wederwaardigheden en lijden aangevuld, wat ontbreekt aan het lijden van Christus, ten bate van zijn lichaam, dat is de Kerk.³² Dikwijls ook is het bloed van de christenen het zaad geweest.³³

6. Deze taak, die door de orde van de bisschoppen, aan het hoofd waarvan de opvolger van Petrus staat, moet worden volbracht met het gebed en de medewerking van de hele Kerk, is één en dezelfde, overal en in elke situatie, ook al wordt ze naargelang van de omstandigheden niet op dezelfde

wijze uitgevoerd. De verschillen derhalve die in deze activiteit van de Kerk moeten worden onderkend, volgen niet uit het diepste wezen van de missie zelf, maar uit de omstandigheden waarin deze wordt uitgeoefend.

Deze omstandigheden nu hangen -af hetzij van de Kerk, hetzij ook van de volkeren, de groeperingen of de mensen tot wie de missie zich richt. Ofschoon de Kerk immers uit zichzelf de totaliteit of de volheid van de heilsmiddelen omvat, handelt zij noch altijd noch terstond overeenkomstig al deze middelen en zij kan dit ook niet doen; doch zij kent beginstadiën en gradaties in haar arbeid, waardoor zij het plan van God tracht te verwerkelijken. Soms zelfs ziet zij zich, na een gelukkig begonnen vooruitgang, gedwongen opnieuw een teruggang te moeten betreuren, of bevindt zij zich althans in een zekere toestand van onvolledigheid en ontoereikendheid. Wat echter de mensen, groeperingen en volkeren betreft, hen raakt en doordringt de Kerk slechts geleidelijk en neemt hen zo op in de katholieke volheid. Aan iedere situatie of toestand moeten geëigende werkzaamheden of passende hulpmiddelen beantwoorden.

De bijzondere ondernemingen waarmee de door de Kerk uitgezonden verkondigers van het evangelie, uitgaande over heel de wereld, de taak van de prediking van het evangelie en van de inplanting van de Kerk zelf uitvoeren onder de volkeren of groeperingen die nog niet in Christus geloven, worden gewoonlijk 'missies' genoemd. Deze worden volbracht door de missieactiviteit en meestal uitgeoefend in bepaalde, door de Heilige Stoel erkende gebieden. Het eigenlijke doel van deze missieactiviteit is de evangelisering en de inplanting van de Kerk onder de volkeren of groeperingen waarin zij nog niet geworteld is.³⁴ Zo moeten uit het zaad van het woord van God autochtone particuliere kerken overal ter wereld voldoende worden gevestigd en opgroeien, voorzien van eigen krachten en tot rijpheid gekomen. Voldoende toegerust met een eigen hiërarchie, verenigd met het gelovige volk en met middelen die haar als het ware verwant zijn om een volledig christelijk leven te leiden, moeten deze hun deel bijdragen tot het nut van heel de Kerk. Het voornaamste middel van deze inplanting is de prediking van het evangelie van Jezus Christus. Om dit te verkondigen, heeft de Heer zijn leerlingen gezonden over de hele wereld, opdat de mensen, wedergeboren door het woord van God,³⁵ door het doopsel worden opgenomen in de Kerk, die zich als het lichaam van het mens geworden Woord voedt met het woord van God en het brood van de eucharistie en daaruit leeft.³⁶

In deze missieactiviteit van de Kerk doen zich verschillende situaties voor, die soms door elkaar lopen: allereerst die van het begin of van het planten, vervolgens die van het nieuwe leven of van de jeugd. Wanneer deze echter zijn voltooid, houdt de missieactiviteit van de Kerk niet op, maar rust op de reeds gevestigde particuliere kerken de taak haar voort te zetten en het evangelie te verkondigen aan de enkelingen die nog buiten staan.

Bovendien veranderen de groeperingen waaronder de Kerk zich bevindt 'zich niet zelden om verscheidene redenen zo grondig, dat volkomen nieuwe omstandigheden kunnen ontstaan. De Kerk moet dan nauwkeurig onderzoeken, of deze omstandigheden opnieuw vragen om haar missieactiviteit.

Bovendien is de situatie soms van dien aard, dat tijdelijk de mogelijkheid ontbreekt om op directe wijze en terstond de evangelische boodschap te verkondigen. Dan echter kunnen en moeten de missionarissen met geduld en bedachtzaamheid en tegelijkertijd met een groot vertrouwen tenminste getuigenis afleggen van de liefde en goedheid van Christus en zo de wegen voor de Heer bereiden en Hem enigszins tegenwoordig stellen.

Zo blijkt, dat de missieactiviteit op zeer innige wijze uit de natuur zelf van de Kerk voortvloeit; zij verbreidt haar verlossend geloof, zij breidt haar katholieke eenheid uit en brengt deze daardoor tot voltooiing, zij wordt ondersteund door haar apostoliciteit, zij verwerkelijkt de collegiale gezindheid van haar hiërarchie, zij betuigt, verspreidt en bevordert haar heiligheid. Op deze wijze verschilt de missieactiviteit onder de volkeren zowel van de pastorale activiteit die wordt uitgeoefend ten opzichte van de gelovigen, als van de pogingen die ondernomen worden om de eenheid van de christenen te herstellen. Deze beide zijn echter ten nauwste verbonden met de missieactiviteit van de Kerk.³⁷ Want de verdeeldheid van de christenen doet afbreuk aan de heilige zaak van de verkondiging van het evangelie aan heel de schepping³⁸ en sluit voor velen de toegang tot het geloof af. Zo zijn krachtens de noodzakelijkheid van de missie alle gedoopten ertoe geroepen zich in één kudde te verenigen, om op deze wijze ten overstaan van de volkeren eensgezind getuigenis te kunnen afleg

gen van Christus, hun Heer. Indien zij nog niet ten volle één geloof kunnen betuigen, moeten zij tenminste beziel worden door een wederzijdse hoogachting en liefde.

7. De reden van deze missieactiviteit wordt ontleend aan de wil van God, die 'wil dat alle mensen gered worden en tot de kennis der waarheid komen. Want God is één, één is ook de Middelaar tussen God en de mensen, de mens Christus Jezus, die zich gegeven heeft als losprijs voor allen' (1 Tim. 2,4-6), 'en in niemand anders ligt de redding' (Hand. 4,12). Allen moeten zich daarom, na Hem door de prediking van de Kerk te hebben erkend, tot Hem bekeren en bij Hem en bij de Kerk, die zijn lichaam is, door het doopsel worden ingelijfd. Christus zelf immers 'heeft uitdrukkelijk de noodzakelijkheid van het geloof en het doopsel afgekondigd'³⁹ en daardoor de noodzakelijkheid van de Kerk bevestigd, waarin de mensen door de poort van het doopsel binnengaan: Daarom kunnen die mensen niet ter zaligheid geraken die niet onwetend zijn van het feit, dat God door Jezus Christus de katholieke Kerk als noodzakelijk heeft ingesteld, en desondanks tot haar niet willen toetreden of weigeren in haar te volharden'.⁴⁰ Ofschoon derhalve God langs wegen die Hem bekend zijn de mensen die zonder hun schuld het evangelie niet kennen tot het geloof kan leiden, zonder welk het onmogelijk is aan Hem te behagen,⁴¹ rust toch' op de Kerk de noodzakelijkheid⁴² om te evangeliseren en heeft zij tegelijkertijd daartoe het heilige recht. Daarom behoudt de missieactiviteit vandaag en altijd haar kracht en volle noodzakelijkheid.

Door haar verzamelt en ordent het mystieke lichaam van Christus zonder ophouden de krachten tot zijn eigen groei.⁴³ Om haar ten uitvoer te brengen, worden de ledematen van de Kerk gedreven door de liefde, waarmee zij God beminnen en waardoor zij verlangen met alle mensen te delen in de geestelijke goederen zowel van het tegenwoordige als het toekomstige leven.

Door deze missieactiviteit tenslotte wordt God ten volle verheerlijkt, wanneer de mensen zijn heilswerk, dat Hij in Christus heeft voltooid, bewust en volledig aanvaarden. Op deze wijze wordt door haar het plan van God, dat Christus in gehoorzaamheid en liefde heeft gediend tot eer van de Vader, die Hem gezonden heeft,⁴⁴ voltooid, opdat heel het menselijk geslacht één volk van God vormt, tot één lichaam van Christus samengroeit en tot één tempel van de Heilige Geest wordt opgebouwd. Dit beantwoordt inderdaad aan het diepste verlangen van alle mensen, omdat het een afspiegeling is van de broederlijke eendracht. Zo gaat tenslotte het raadsbesluit van de Schepper, die de mens scheidt naar zijn beeld en gelijkenis, waarlijk in vervulling, wanneer allen die de menselijke natuur deelachtig zijn, in Christus door de Heilige Geest herboren, zullen kunnen zeggen, terwijl zij eensgezind de glorie van God aanschouwen: 'Onze Vader'.⁴⁵

8. De missieactiviteit is ook innig verbonden met de menselijke natuur zelf en haar verwachtingen. Juist immers door Christus te tonen, openbaart de Kerk aan de mensen de oorspronkelijke waarheid betreffende hun situatie en hun volledige roeping; want Christus is de oorsprong en het toonbeeld van deze vernieuwde mensheid, die doordrongen is van broederlijke liefde, oprechtheid en vredesgezindheid en waar alle mensen naar streven. Christus en de Kerk, die door de prediking van het evangelie van Hem getuigenis aflegt, overstijgen iedere bijzonderheid van stam of natie en kunnen derhalve noch als aan iemand vreemd, noch als ergens uitheems worden beschouwd.⁴⁶ Christus zelf is de waarheid en de weg, die voor allen toegankelijk worden door de prediking van het evangelie, wanneer zij aan aller oor woorden van dezelfde Christus overbrengt: 'Bekeert u en geloof in de Blijde Boodschap' (Mc. 1,15). Omdat echter hij die niet gelooft al is veroordeeld,⁴⁷ zijn de woorden van Christus tegelijkertijd woorden van oordeel en van genade, van dood en van leven. Immers alleen door de dood toe te brengen aan het oude, kunnen wij tot de nieuwheid van leven komen. Dit geldt allereerst voor personen, maar ook voor de verschillende goederen van deze wereld, die tegelijkertijd door de zonde van de mens en de zegen van God zijn getekend: 'Want allen hebben gezondigd en allen zijn verstoken van de goddelijke heerlijkheid' (Rom. 3,23). Niemand wordt door zichzelf en uit eigen kracht van de zonde bevrijd en boven zichzelf verheven; niemand wordt geheel en al verlost van zijn zwakheid, eenzaamheid of slavernij,⁴⁸ maar allen hebben Christus nodig, Toonbeeld, Leraar, Bevrijder, Verlosser en Levendmaker. Het evangelie is in de geschiedenis van de mensheid, ook de tijdelijke, waarlijk het zuurdeeg van de vrijheid en de vooruitgang geweest en toont zich altijd door als het zuurdeeg van broederlijkheid, eenheid en vrede. Daarom wordt Christus niet zonder reden door de gelovigen gevierd als 'de verwachting van de volkeren en hun Redder'.⁴⁹

9. De tijd van de missieactiviteit ligt derhalve tussen de eerste en de tweede komst van de Heer, wanneer de Kerk als een oogst vanuit de vier windstreken zal worden verzameld in het rijk van God.⁵⁰ Voordat de Heer immers zal komen, moet het evangelie worden verkondigd onder alle volkeren.⁵¹

De missieactiviteit is niets anders en niets minder dan de openbaring of epifanie en de vervulling van het plan van God in de wereld en in haar geschiedenis, waarin God door de missie de geschiedenis van het heil zichtbaar voltooit. Door het woord van de prediking en door de viering van de sacramenten, waarvan de heilige eucharistie het centrum en het hoogtepunt is, stelt zij Christus, de Bewerker van het heil, tegenwoordig. Al wat er aan waarheid en genade reeds wordt gevonden bij de volkeren als een verborgen tegenwoordigheid van God, bevrijdt zij van de besmetting van het kwaad en geeft zij terug aan Christus, haar Stichter, die de heerschappij van de duivel vernietigt en de menigvuldige boosheid van de misdaden in bedwang houdt. Al het goede zaad dat in het hart en de geest van de mensen, in de eigen rituelen en culturen van de volkeren te vinden is, gaat derhalve niet alleen niet verloren, maar wordt geheeld, verheven en tot voltooiing gebracht tot eer van God, tot beschaming van de duivel en tot geluk van de mens.⁵² Zo streeft de missieactiviteit naar de eschatologische volheid.⁵³ Door haar immers wordt, tot de maat en de tijd die de Vader in zijn macht heeft vastgesteld,⁵⁴ het volk van God uitgebreid, waaraan profetisch gezegd is: 'Kies ruime plaats voor uw tent, span wijd uw tentdoeken uit! Wees niet karig!' (Jes. 54,2).⁵⁵ Door haar neemt het mystieke lichaam toe tot de hele omvang van de volheid van Christus⁵⁶ en groeit de geestelijke tempel, waar God wordt aanbeden in geest en waarheid,⁵⁷ en wordt deze gebouwd 'op het fundament van de apostelen en profeten, terwijl de sluitsteen Christus Jezus zelf is' (Ef. 2,20).

HOOFDSTUK II

Het eigenlijke missiewerk

10. De Kerk, door Christus gezonden om de liefde van God aan alle mensen en volkeren te openbaren en mee te delen, is zich ervan bewust, dat haar nog een geweldige missiearbeid wacht. Want twee miljard mensen, wier aantal met de dag toeneemt, die door duurzame bindingen van het culturele leven, door oude godsdienstige overleveringen en door hechte banden van maatschappelijke betrekkingen tot grote, omlinjnde groeperingen samengroeien, hebben de evangelische boodschap nog niet of nauwelijks gehoord; sommigen behoren tot een van de grote godsdiensten, andoren echter blijven vreemd aan de kennis van God zelf, weer anderen ontkennen uitdrukkelijk zijn bestaan, soms bestrijden zij het zelfs. Om aan allen het heilsgeheim en het door God geschonken leven te kunnen aanbieden, moet de Kerk zich inplanten in al deze groeperingen met dezelfde aandrang waarmee Christus zich door zijn menswording verbonden heeft met de concrete sociale en culturele omstandigheden van de mensen waaronder hij leefde.

11. De Kerk moet in deze menselijke groeperingen aanwezig zijn door haar kinderen die daar thuis zijn of daarheen worden gezonden. Want alle christengelovigen, waar zij ook leven, moeten door het voorbeeld van het leven en door het getuigenis van het woord de nieuwe mens, die zij door het doopsel hebben aangedaan, en de kracht van de Heilige Geest, waardoor zij door het vormsel versterkt zijn, zo openbaren, dat de anderen bij het zien van hun goede werken de Vader verheerlijken⁵⁸ en een vollediger begrip krijgen van de ware zin van het menselijk leven en de algemene band van de eenheid van de mensen.

Willen zij dit getuigenis van Christus met vrucht kunnen geven, dan moeten zij zich in waardering en liefde bij die mensen aansluiten, zich leden weten van de groepering van mensen waaronder zij leven en door de verschillende betrekkingen en werkzaamheden van het menselijk leven deelnemen aan het culturele en sociale leven; zij moeten vertrouwd zijn met hun nationale en godsdienstige tradities; met blijdschap en eerbied moeten zij de zaden van het Woord die daarin verborgen liggen aan het licht brengen; tegelijkertijd echter moeten zij aandacht schenken aan het diepgaande veranderingsproces dat zich onder de volkeren voltrekt en zich nog meer moeite ervoor getroosten, dat de mensen van onze tijd, al te zeer gericht op de wetenschap en de technologie van de moderne wereld, niet vervreemden van de goddelijke dingen, doch juist worden aangespoord tot een sterker verlan

gen naar de door God geopenbaarde waarheid en liefde. Zoals Christus zelf het hart van de mensen doorgrond heeft en hen door een echt menselijk gesprek tot het goddelijk licht heeft geleid, zo moeten zijn leerlingen, diep doordrongen van de Geest van Christus; de mensen leren kennen waar- onder zij leven en met hen omgaan, opdat zij in een oprechte en geduldige dialoog vernemen, welke rijkdommen de milde God aan de volkeren heeft uitgedeeld; zij moeten echter tevens proberen deze rijkdommen door het evangelisch licht te verhelderen, te bevrijden en terug te brengen onder de heerschappij van God, de Verlosser.

12. De aanwezigheid van de christengelovigen in de menselijke groeperingen moet worden beziel- door die liefde waarmee God ons heeft liefgehad, die wil dat ook wij elkaar met dezelfde liefde be- minnen.⁵⁹

De christelijke liefde strekt zich inderdaad uit tot allen zonder onderscheid van ras, maatschappelij- ke stand of godsdienst; zij verwacht geen enkel voordeel noch dankbaarheid; zoals God ons immers met een onbaatzuchtige liefde heeft bemind, zo moeten ook de gelovigen in hun liefde bekommerd zijn om de mens zelf, hem binnend met dezelfde aandrang waarmee God de mens heeft gezocht. Zoals daarom Christus rondging door alle steden en dorpen, alle ziekten en kwalen genezend als teken, dat het rijk van God was gekomen,⁶⁰ zo verenigt zich ook de Kerk door haar kinderen met de mensen van iedere stand, vooral echter met de armen en ongelukkigen, en geeft zich gaarne voor hen prijs.⁶¹ Want zij deelt hun vreugden en smarten, kent de verlangens en raadsels van het leven en lijdt met hen mee in de angsten van de dood. Aan hen die de vrede zoeken wil zij een antwoord geven door in een broederlijke dialoog de vrede en het licht vanuit het evangelie aan te bieden.

De christengelovigen moeten werken en met alle anderen samenwerken aan de juiste ordening van de economische en sociale aangelegenheden. Met bijzondere zorg moeten zij zich wijden aan de opvoeding van de kinderen en de jongeren door middel van allerlei soorten van scholen, welke niet alleen moeten worden beschouwd als een uitstekend middel om de christelijke jeugd te vormen en vooruit te brengen, maar tevens als een zeer waardevolle dienst aan de mensen en vooral aan de ontwikkelingslanden ter verheffing van de menselijke waardigheid en ter voorbereiding van mense- lijker levensvoorwaarden. Tevens moeten de christenen deelnemen aan de inspanningen van die volkeren die, door honger, onwetendheid en ziekten te bestrijden, zich beijveren om betere levens- voorwaarden te scheppen en de vrede in de wereld te versterken. Laten de gelovigen bij dit werk vurig verlangen op bedachtzame wijze hun bijdrage te leveren voor de ondernemingen die door private en publieke instellingen, door regeringen, door internationale organen, door de verschillende christelijke gemeenschappen en door de niet-christelijke godsdiensten bevorderd worden.

De Kerk wil zich echter op geen enkele manier mengen in het bestuur van de aardse samenleving. Zij eist voor zichzelf geen andere bevoegdheid op dan om, met de hulp van God, de mensen in lief- de en trouwe dienstbaarheid, te dienen.⁶²

In hun leven en hun werk innig met de mensen verbonden, hopen de leerlingen van Christus, dat zij hun het ware getuigenis van Christus zullen geven en tot hun heil zullen meewerken, ook daar waar zij Christus niet in zijn volheid kunnen verkondigen. Want zij beogen niet de louter materiële voor- uitgang en welvaart van de mensen, maar zij bevorderen hun waardigheid en broederlijke eenheid door de godsdienstige en zedelijke waarheden voor te houden die Christus door zijn licht heeft ver- helderd en zo openen zij geleidelijk een vollediger toegang tot God. Zo worden de mensen geholpen bij het verwerven van het heil door de liefde tot God en de naaste en begint het geheim van Christus op te lichten, in wie de nieuwe mens is verschenen, die naar het beeld van God is geschapen⁶³ en in wie de liefde van God wordt geopenbaard.

13. Overal waar God een deur opent voor de prediking om over het geheim van Christus te spre- ken,⁶⁴ moet aan alle mensen⁶⁵ vrijmoedig en standvastig⁶⁶ worden verkondigd⁶⁷ de levende God en degene die Hij gezonden heeft tot heil van allen, Jezus Christus,⁶⁸ opdat de niet-christenen, wier hart door de Heilige Geest ontvankelijk wordt gemaakt,⁶⁹ zich in geloof vrijwillig tot God bekeren en Hem oprecht aanhangen die, omdat Hij 'de weg, de waarheid en het leven' (Joh. 14,6) is, al hun geestelijke verwachtingen vervult en zelfs oneindig overtreft. Deze bekering moet zeker als een begin worden beschouwd, maar toch als voldoende om de mens te doen beseffen, dat hij, ontruikt aan de zonde, wordt binnengeleid in het geheim van de liefde van God, die hem roept tot een per- soonlijke omgang met zichzelf in Christus. Want onder de werking van de genade van God gaat de

nieuw bekeerde de geestelijke weg op waarlangs hij, door het geloof reeds deelachtig aan het geheim van de dood en de verrijzenis, van de oude mens overgaat naar de nieuwe mens, die in Christus tot volmaaktheid is gekomen.⁷⁰ Deze overgang, die gepaard gaat met een zich voortzettende verandering van gezindheid en levenswandel, moet met haar maatschappelijke gevolgen openbaar worden en zich tijdens het catechumenaat geleidelijk ontwikkelen. Daar de Heer, in wie hij gelooft, een teken is van tegenspraak,⁷¹ ondervindt de mens na zijn bekering niet zelden scheuring en scheidings, maar ook vreugden, die God niet zuinig geeft.⁷²

De Kerk verbiedt streng iemand tot het aannemen van het geloof te dwingen of door kwalijke praktijken ertoe te leiden of te lokken, zoals zij ook met kracht opkomt voor het recht, dat niemand door bedenkelijke kwellingen van het geloof wordt afgehouden.⁷³ Overeenkomstig het aloude gebruik van de Kerk moeten de motieven van de bekering onderzocht en, zo nodig, worden gezuiverd.

14. Zij die het geloof in Christus door de Kerk van God hebben ontvangen,⁷⁴ dienen met liturgische plechtigheden tot het catechumenaat te worden toegelaten; dit is niet louter een uiteenzetting van geloofswaarheden en geboden, maar een inleiding op en een genoegzaam voortgezette oefenschool voor heel het christelijk leven waardoor de leerlingen met Christus, hun Leraar, worden verbonden. De catechumenen moeten daarom op passende wijze worden ingewijd in het heilsg geheim en door de beoefening van de evangelische leefwijze en door heilige riten, op achtereenvolgende tijden te vieren,⁷⁵ worden ingeleid in het leven van geloof, liturgie en liefde van het volk van God.

Vervolgens door de sacramenten van de christelijke initiatie ontrukkt aan het machtsgebied van de duisternis,⁷⁶ met Christus gestorven, begraven en verzezen,⁷⁷ ontvangen zij de Geest⁷⁸ van aanneeming tot kinderen en vieren zij de gedachtenis aan de dood en de verrijzenis van de Heer met heel het volk van God.

Het is wenselijk, dat de liturgie van de vasten- en paastijd zo wordt herzien, dat zij de harten van de catechumenen voorbereidt op de viering van het paasmysterie, tijdens welke plechtigheid zij door het doopsel voor Christus worden herboren.

Deze christelijke initiatie tijdens het catechumenaat moet niet alleen door catechisten of priesters maar door heel de gemeenschap van gelovigen, op bijzondere wijze echter door de peter en meter worden verzorgd, zodat de catechumenen vanaf het begin ondervinden, dat zij behoren tot het volk van God. Daar het leven van de Kerk apostolisch is, moeten de catechumenen tevens leren door het getuigenis van het leven en door de belijdenis van het geloof actief mee te werken aan de evangelisering en de opbouw van de Kerk.

De juridische status tenslotte van de catechumenen moet in het nieuwe wetboek duidelijk worden bepaald. Zij zijn immers al met de Kerk verbonden,⁷⁹ zijn reeds huisgenoten van Christus⁸⁰ en leiden niet zelden reeds een leven van geloof, hoop en liefde.

15. De Heilige Geest roept alle mensen door de zaden van het Woord en de verkondiging van het evangelie tot Christus en wekt in de harten de geloofsgehoorzaamheid. Wanneer Hij hen die in Christus geloven in de schoot van de doopvont tot een nieuw leven doet worden geboren, voegt hij hen samen tot één volk van God: 'een uitverkoren geslacht, een koninklijke priesterschap, een heilige natie, Gods eigen volk' (1 Petr. 2,9).⁸¹

Als medewerkers van God⁸² moeten de missionarissen daarom gemeenschappen van gelovigen opbouwen van dien aard, dat zij, een leven leidend dat waardig is aan de roeping waarmee zij zijn geroepen,⁸³ de ambten uitoefenen die God hun heeft toevertrouwd, namelijk die van priester, profeet en koning. Op die manier wordt de christelijke gemeenschap een teken van de aanwezigheid van God in de wereld: zij gaat immers door het eucharistisch offer zonder ophouden met Christus tot de Vader;⁸⁴ door het woord van God naarstig gevoed,⁸⁵ legt zij getuigenis af van Christus⁸⁶ en tenslotte wandelt zij in de liefde en gloeit van apostolische geestdrift.⁸⁷

De christelijke gemeenschap moet vanaf het begin zo worden ingericht, dat zij voor zover mogelijk zelf in haar eigen behoeften kan voorzien.

Deze gemeenschap van gelovigen moet, verrijkt met de cultuurschatten van eigen stam, diep wortel schieten in het volk: er moeten gezinnen opbloeien die zijn doordrongen van een evangelische geest⁸⁸ en deze moeten worden bijgestaan door geschikte scholen; er moeten verenigingen en groepen worden opgericht waardoor het lekenapostolaat de hele maatschappij met een evangelische geest kan doordringen. Moge tenslotte de liefde stralen onder de katholieken van verschillende ri

tussen.⁸⁹

Ook moet de oecumenische geest aangekweekt worden onder de neofieten, die goed moeten bedenken, dat de in Christus gelovende broeders de leerlingen van Christus zijn, door het doopsel herboren en deelgenoot aan zeer veel goederen van het volk van God. Voor zover de godsdienstige omstandigheden het toelaten, moet de oecumenische beweging zo worden bevorderd, dat de katholieken, met uitsluiting van iedere schijn zowel van onverschilligheid en verwarring als van ongezonde naijver, overeenkomstig de richtlijnen van het decreet over de katholieke deelneming aan de oecumenische beweging met de van hen gescheiden broeders broederlijk samenwerken door een gemeenschappelijke belijdenis, voor zover aanwezig, van het geloof in God en in Jezus Christus ten overstaan van de volkeren en door samenwerking zowel op sociaal en technisch als op cultureel en godsdienstig gebied. Laat hen vooral samenwerken omwille van Christus, hun gemeenschappelijke Heer: zijn naam moge hen samenbrengen! Deze samenwerking moet plaatsvinden niet alleen tussen private personen maar ook, naar het oordeel van de plaatselijke ordinarius, tussen de kerken of kerkelijke gemeenschappen en hun werken.

De christengelovigen, uit alle volkeren in de Kerk bijeengebracht, 'zijn noch door bestuursvorm noch door taal noch door politieke instellingen van het leven onderscheiden van de andere mensen'⁹⁰ en moeten daarom overeenkomstig de eerbare levensgewoonte van hun volk voor God en Christus leven; als goede burgers moeten zij de liefde van hun vaderland echt en werkdadig beoefenen, maar verachting van een ander ras en verbeterd nationalisme volstrekt vermijden en een universele liefde onder de mensen bevorderen.

De leken, d.w.z. de christengelovigen die door het doopsel bij Christus zijn ingelijfd en in de wereld leven, zijn, om dit alles te bereiken, van zeer grote betekenis en verdienen een bijzondere zorg. Want zij zijn het die, doordrongen van de Geest van Christus, bij wijze van zuurdeeg de tijdelijke orde van binnen uit moeten bezielen en ordenen, opdat deze steeds meer volgens Christus verloopt.⁹¹

Het is echter niet voldoende, dat het christenvolk tegenwoordig en gevestigd is onder een volk, en ook is het niet voldoende, dat het het apostolaat van het voorbeeld beoefent; daartoe is het gevestigd en daartoe is het tegenwoordig, om aan de niet-christelijke medeburgers Christus te verkondigen door woord en daad en hen te helpen om Christus volledig te aanvaarden.

Voor de inplanting van de Kerk en voor de groei van de christelijke gemeenschap zijn verschillende bedieningen nodig, die, door goddelijke roeping uit de gemeenschap van gelovigen zelf gewekt, door allen met nauwgezette zorg moeten worden behartigd en ontwikkeld; daartoe behoren de ambten van priester, diaken en catechist en de Katholieke Actie. Evenzo bewijzen de mannelijke en vrouwelijke religieuzen hetzij door hun gebed hetzij door hun activiteit onvervangbare diensten om het rijk van Christus in de harten wortel te doen schieten en te versterken en dit verder uit te breiden.

16. Met grote vreugde brengt de Kerk dank voor de onschatbare gave van de priesterroeping die God heeft geschonken aan zoveel jongemannen onder de volkeren die pas tot Christus zijn bekeerd. Want de Kerk raakt in iedere menselijke groepering steviger geworteld, wanneer de verschillende gemeenschappen van gelovigen uit haar leden haar eigen heilsbedienaren bezitten in de orde van bisschoppen, priesters en diakens die hun broeders dienen, zodat de jonge kerken geleidelijk een diocesane structuur met eigen geestelijkheid, krijgen.

Wat over de roeping en opleiding van priesters door dit concilie is vastgesteld, moet daar waar de Kerk voor het eerst wordt geplant en in de jonge kerken nauwgezet worden onderhouden. Vooral moet worden gelet op wat gezegd wordt over de nauwe band tussen de geestelijke en de leerstellige en pastorale opleiding, over het leiden van een leven naar het voorbeeld van het evangelie, zonder bedacht te zijn op voordeel voor zichzelf of familie, en over het aankweken van een diepe zin voor het geheim van de Kerk. Daardoor zullen zij op bewonderenswaardige wijze leren zichzelf geheel te wijden aan de dienst van het lichaam van Christus en aan het werk van het evangelie, aan hun eigen bisschop als trouwe medewerkers afhankelijk te zijn en hun arbeid in gemeenschap met hun medebroeders te verrichten.⁹²

Om dit algemene doel te bereiken, moet de hele vorming van de kandidaten worden geordend in het licht van het heilsgeheim zoals het in de Schrift wordt voorgehouden. Dit geheim van Christus en van het menselijk heil moeten zij in de liturgie aanwezig weten en daarin beleven.⁹³

Deze algemene, door het concilie⁹⁴ vastgestelde eisen voor de priesteropleiding, ook in pastoraal en praktisch opzicht, dienen gecombineerd te worden met het wetenschappelijk streven tegemoet te komen aan de bijzondere denk- en handelwijze van het eigen volk. Daarom moet de geest van de leerlingen worden geopend en gescherpt om de cultuur van hun volk goed te leren kennen en te kunnen beoordelen; in de filosofische en theologische vakken moeten zij inzicht krijgen in de betrekkingen die bestaan tussen de overleveringen en de godsdienst van hun eigen land en de christelijke godsdienst.⁹⁵ Tevens moet de priesteropleiding rekening houden met de pastorale behoeften van het gebied: de leerlingen dienen de geschiedenis, het doel en de methode van de missieactiviteit van de Kerk alsook de speciale toestanden van het eigen volk op sociaal, economisch en cultureel gebied te bestuderen. Zij moeten worden opgeleid in de geest van de oecumenische beweging en goed voorbereid worden op een broederlijke dialoog met de niet-christenen.⁹⁶ Dit alles vraagt erom, dat de opleiding tot het priesterschap, voor zover mogelijk, volbracht wordt overeenkomstig de leefwijze van en in contact met ieders eigen volk.⁹⁷ Tenslotte moet worden gezorgd voor een opleiding in de geregelde kerkelijke en ook economische administratie.

Bovendien moeten geschikte priesters worden uitgekozen om na enige pastorale praktijk hogere studies te maken aan universiteiten, ook in het buitenland, vooral in Rome, en aan andere wetenschappelijke instituten, zodat sommigen van de plaatselijke geestelijkheid, met passende kennis en deskundigheid, ter beschikking komen van de jonge kerken, om zwaardere kerkelijke taken te vervullen.

Waar het de bisschoppenconferenties gewenst voorkomt, moet de orde van het diaconaat overeenkomstig de constitutie over de Kerk⁹⁸ als een blijvende levensstaat weer worden ingevoerd. Het is immers van belang mannen die een echt diaconale bediening uitoefenen, door het goddelijk woord als catechist te verkondigen of door in naam van de pastoor en de bisschop leiding te geven aan verspreid liggende christelijke gemeenschappen of door de liefde te beoefenen in sociale of caritatieve werken, door de handoplegging, welke vanaf de apostelen is overgeleverd, te versterken en nauwer aan het altaar te binden, opdat zij hun bediening door de sacramentele genade van het diaconaat doeltreffender vervullen.

17. Lof verdient ook dat voor het missiewerk onder de volkeren zo hoogst verdienstelijk leger van catechisten, mannen zowel als vrouwen, die van een apostolische geest doordrongen met grote inspanning een voortreffelijke en volstrekt noodzakelijke bijdrage leveren voor de uitbreiding van geloof en Kerk.

Nu in onze dagen weinig geestelijken beschikbaar zijn voor de evangelisering van zo velen en voor de uitoefening van de pastorale bediening, is de taak van de catechisten van zeer grote betekenis. Daarom moet hun opleiding zo worden verbeterd en aan de culturele vooruitgang worden aangepast, dat zij als flinke medewerkers van, de priesters hun taak, die door nieuwe en grotere lasten wordt verzwaard, zo goed mogelijk kunnen uitoefenen.

Daarom moeten er meer diocesane en regionale scholen komen waarin de toekomstige catechisten zowel de katholieke leer, vooral met betrekking tot de bijbel en de liturgie, alsook de catechetische methode en de pastorale praktijk goed moeten leren kennen en zich moeten vormen overeenkomstig de leefwijze van christenmensen,⁹⁹ door zich zonder ophouden toe te leggen op een vroom en heilig leven. Bovendien moeten er samenkomsten of cursussen gehouden worden waardoor de catechisten op gezette tijden worden herschoold in de vakken en kundigheden die voor hun bediening van nut zijn en hun geestelijk leven wordt gevoed en versterkt. Bovendien moet aan hen die zich geheel aan dit werk wijden door middel van een rechtvaardige vergoeding een passende levensstandaard en sociale zekerheid worden verschaft.¹⁰⁰

Het is wenselijk, dat in de opleiding en het onderhoud van de catechisten op passende wijze wordt voorzien door speciale subsidies van de Heilige Congregatie voor de voortplanting van het geloof. Indien het nodig en doelmatig zal blijken, moet een werk voor catechisten in het leven worden geroepen.

Bovendien moeten de kerken met dankbaarheid de edelmoedige arbeid waarderen van de hulpcatechisten wier steun zij nodig zullen hebben. In hun gemeenschappen gaan zij voor in het gebed en geven onderricht in de leer. Aan hun leerstellige en geestelijke vorming moet passende zorg worden besteed. Bovendien is het wenselijk om daar waar het raadzaam wordt geacht aan goed gevormde

catechisten in een openbare liturgische plechtigheid de canonieke zending te verlenen, opdat zij met groter gezag bij het volk het geloof ijverig dienen.

18. Vanaf de tijd van de inplanting van de Kerk moet het religieuze leven ijverig worden bevorderd, dat niet alleen kostbare en volstrekt noodzakelijke hulp biedt aan de missieactiviteit, maar door een in de Kerk voltrokken inniger toewijding aan God ook op duidelijke wijze het diepste wezen van de christelijke roeping openbaart en betekent.¹⁰¹

De religieuze instituten die meewerken aan de inplanting van de Kerk moeten, geheel vervuld van de mystieke rijkdommen waardoor de religieuze traditie van de Kerk wordt gekenmerkt, proberen deze overeenkomstig de aard en de aanleg van elk volk uit te drukken en door te geven. Zij moeten nauwkeurig nagaan, hoe de ascetische en contemplatieve overleveringen, waarvan de kiemen soms reeds voor de prediking van het evangelie door God in oude culturen zijn neergelegd, kunnen worden opgenomen in het christelijke religieuze leven.

In de jonge kerken moeten verschillende religieuze leefwijzen ontwikkeld worden om de verschillende aspecten van de zending van Christus en van het leven van de Kerk tot uitdrukking te brengen, zich te wijden aan verschillende pastorale werkzaamheden en hun leden goed voor te bereiden om deze uit te voeren. Maar de bisschoppen moeten er in hun conferentie op toezien, dat congregaties die een zelfde apostolisch doel beogen niet worden vermenigvuldigd tot schade van het religieuze leven en het apostolaat.

Bijzondere vermelding verdienen de verschillende pogingen om het contemplatieve leven ingang te doen vinden; sommigen beijveren zich hierbij om, met behoud van de wezenlijke elementen van de monastieke leefwijze, de zeer rijke traditie van hun orde in te planten, terwijl anderen terugkeren naar eenvoudiger vormen van het oude mónnikenwezen; allen moeten echter ernstig streven naar een echte aanpassing aan de plaatselijke omstandigheden. Aangezien het contemplatieve leven tot de volheid van de aanwezigheid van de Kerk behoort, moet het overal in de jonge kerken worden ingevoerd.

HOOFDSTUK III **De particuliere kerken**

19. Het werk van de inplanting van de Kerk bij een bepaalde groep mensen bereikt een zeker eindpunt, wanneer een gemeenschap van gelovigen, reeds geworteld in het sociale leven en enigszins aangepast aan de plaatselijke cultuur, een zekere stabiliteit en kracht bezit: toegerust namelijk met een eigen, zij liet ontoereikende groep van plaatselijke priesters, religieuzen en leken, wordt zij met die bedieningen en instellingen verrijkt die nodig zijn om het leven van het volk van God te leiden en uit te breiden onder leiding van een eigen bisschop.

In deze jonge kerken moet het leven van het volk van God tot rijpheid komen op alle terreinen van het christelijk leven, dat vernieuwd moet worden volgens de normen van dit concilie: de gemeenten van gelovigen moeten door van dag tot dag meer bewust te leven gemeenschappen worden van geloof, liturgie en liefde; de leken moeten zich inzetten om door hun burgerlijke en apostolische werkzaamheid de orde van liefde en gerechtigheid in de staat te vestigen; de sociale communicatiemiddelen moeten op een geschikte en bedachtzame wijze worden aangewend; de gezinnen moeten door een waarlijk christelijk leven uitgroeien tot plaatsen waar het lekenapostolaat en roepingen tot het priesterschap en het religieuze leven worden aangekweekt. Het geloof, tenslotte, moet worden onderwezen door een aangepaste catechese, het moet worden gevierd in een met de aard van het volk overeenstemmende liturgie en moet door een passende canonieke wetgeving ingang vinden in eerbare instellingen en plaatselijke, gewoonten.

De bisschoppen moeten, samen met hun priestergemeenschap, steeds meer doordrongen van de gezindheid van Christus en de Kerk, één van gevoelen zijn met de universele Kerk en met haar meeleven. Er moet een innige gemeenschap blijven bestaan van de jonge kerken met de Kerk als geheel; de elementen van haar overlevering moeten zij verbinden met de eigen cultuur om het leven van het mystieke lichaam door wederzijdse uitwisseling van krachten te vermeerderen.¹⁰² Om deze reden moet men de theologische, psychologische en menselijke waarden ontwikkelen die kunnen bijdragen tot het bevorderen van deze gemeenschapszin met de universele Kerk.

Deze kerken echter, zeer dikwijls gelegen in de armere delen van de wereld, gaan meestal nog gebukt onder een zeer ernstig gebrek aan priesters en een nood aan materiële hulpmiddelen. Daarom hebben zij er dringend behoefte aan, dat een voortgezette missieactiviteit van de hele Kerk die steun verleent die vooral de groei van de plaatselijke kerk en de volledige ontwikkeling van het christelijke leven dient. Deze missieactiviteit moet ook die kerken bijstand verlenen die, reeds lang gesticht, in een zekere toestand van achteruitgang of verzwakking verkeren.

Deze kerken echter moeten een gemeenschappelijke pastorale belangstelling aan de dag leggen en geëigende werken oprichten waardoor de roepingen tot de diocesane geestelijkheid en tot religieuze instituten in aantal toenemen, met meer zekerheid worden geselecteerd en meer doeltreffend gevormd,¹⁰³ zodat zij geleidelijk aan in staat zijn zichzelf te voorzien en aan anderen hulp te bieden.

20. Omdat de particuliere kerk de universele Kerk zo volmaakt mogelijk tegenwoordig moet stellen, moet zij wel weten, dat zij ook tot hen die niet in Christus geloven en met haar in hetzelfde gebied verblijven, is gezonden om door het getuigenis van het leven van de afzonderlijke gelovigen en van de hele gemeenschap een teken te zijn dat hun Christus toont.

Bovendien wordt de bediening van het woord vereist, opdat het evangelie allen bereikt. Vooral de bisschop behoort een verkondiger van het geloof te zijn die nieuwe leerlingen tot Christus leidt.¹⁰⁴

Om deze verheven taak naar behoren te vervullen, dient hij zowel de omstandigheden van zijn kudde als de diepste opvattingen van zijn medeburgers over God door en door te leren kennen, daarbij tevens zorgvuldig rekening houdend met die veranderingen welke door de zogenaamde urbanisatie, de migratie en het godsdienstig indifferentisme zijn teweeggebracht.

De plaatselijke priesters moeten zich in de jonge kerken met vuur geven aan het werk van de evangelisering door gezamenlijk met de buitenlandse missionarissen te arbeiden. Met hen moeten zij één priestergemeenschap vormen, verenigd onder het gezag van de bisschop, niet alleen om de gelovigen te weiden en de goddelijke eredienst te vieren, maar ook om het evangelie te verkondigen aan hen die buiten staan. Zij moeten zich bereid tonen en zich, wanneer de gelegenheid zich voordoet, opgewekt van geest aan hun bisschop aanbieden om het missiewerk te beginnen in afgelegen en verwaarloosde gebieden van het eigen bisdom of in andere bisdommen.

De mannelijke en vrouwelijke religieuzen alsook de leken moeten met dezelfde ijver bezield zijn jegens hun medeburgers, vooral jegens de armere.

De bisschoppenconferenties dienen ervoor te zorgen, dat op gezette tijden cursussen worden gehouden voor een bijbelse, theologische, geestelijke en pastorale ‘vernieuwing. De bedoeling hiervan is, dat bij de wisselende en veranderende omstandigheden de geestelijkheid een vollediger kennis verworft van de theologische wetenschap en de pastorale methoden.

Voor het overige moet al wat door dit concilie, en vooral in het decreet over het ambt en het leven van de priesters, is verordend, trouw worden onderhouden.

Om dit missiewerk van de particuliere kerk te kunnen verwerklijken, worden geschikte helpers vereist, die tijdig moeten worden voorbereid op een wijze die overeenkomt met de omstandigheden van iedere kerk. Daar de mensen echter steeds meer samengroeien tot grote gemeenschappen, is het ten zeerste gepast, dat de bisschoppenconferenties zich gezamenlijk beraden over het aangaan van de dialoog met deze gemeenschappen. Indien nu in sommige gebieden groepen mensen worden gevonden die van het aannemen van het katholieke geloof worden afgehouden, omdat zij zich niet kunnen aanpassen aan de bijzondere vorm die de Kerk daar heeft aangenomen, is het wenselijk, dat in een dergelijke situatie op een bijzondere wijze¹⁰⁵ wordt voorzien, totdat alle christenen in één gemeenschap kunnen worden samengebracht. Indien nu de Apostolische Stoel missionarissen voor dit doel ter beschikking heeft gesteld, moeten de afzonderlijke bisschoppen hen naar hun bisdommen roepen of hen welwillend ontvangen en hun ondernemingen krachtig bevorderen.

Om deze missie-ijver bij de landgenoten te doen bloeien, is het zeer gepast, dat de jonge kerken zo spoedig mogelijk daadwerkelijk deelnemen aan de algemene zending van de Kerk door ook zelf, ofschoon zij lijden onder een tekort aan geestelijken, missionarissen te zenden om overal ter aarde het evangelie te verkondigen. De gemeenschap immers met de universele Kerk zal in zekere zin tot voltooiing worden gebracht, wanneer ook zij actief zullen deelnemen aan de missieactiviteit bij andere volkeren.

21. De Kerk is niet werkelijk gevestigd, leeft niet ten volle en is geen volmaakt teken van Christus onder de mensen, tenzij een echte lekenstand samen met de hiërarchie bestaat en werkt. Het evangelie kan immers niet diep wortel schieten in de aard, het leven en het werken van een volk zonder de actieve tegenwoordigheid van de leken. Daarom moet men reeds bij de stichting van de Kerk de grootste aandacht schenken aan het vormen van een ontwikkelde christelijke lekenstand.

De gelovige leken behoren immers tegelijkertijd volledig tot het volk van God en tot de burgerlijke maatschappij. Zij behoren tot hun volk, waarin zij geboren zijn, in wiens cultuurschatten zij door hun opvoeding deel hebben gekregen, met wiens leven zij door veelvormige maatschappelijke banden worden verbonden, aan wiens vooruitgang zij door eigen toeleef in hun beroep meewerken, wiens problemen zij als hun eigen problemen ervaren en trachten op te lossen. Zij behoren ook Christus toe, omdat zij in de Kerk door geloof en doopsel zijn herboren om in nieuwigheid van leven en werken van Christus te zijn,¹⁰⁶ opdat in Christus alles aan God wordt onderworpen en tenslotte God alles in allen is.¹⁰⁷

Hun voornaamste taak, zowel van mannen als van vrouwen, is het getuigenis van Christus dat zij door leven en woord moeten geven in het gezin, in hun maatschappelijke groepering en in hun beroepsomgeving. In hen immers moet de nieuwe mens verschijnen die naar het beeld van God is geschapen in ware gerechtigheid en heiligheid.¹⁰⁸ Deze nieuwigheid van leven nu moeten zij tot uitdrukking brengen binnen de gemeenschap en de cultuur van hun vaderland overeenkomstig de tradities van hun volk. Zij moeten deze cultuur leren kennen, haar helen en bewaren, haar overeenkomstig de nieuwe omstandigheden ontwikkelen en tenslotte in Christus voltoeien, opdat het geloof in Christus en het leven van de Kerk niet langer vreemd zijn aan de gemeenschap waarin zij leven, maar haar beginnen te doordringen en om te vormen. Zij moeten zich in een oprechte liefde met hun medeburgers verbinden, opdat in hun omgang de nieuwe band van eenheid en algemene solidariteit zichtbaar wordt die zijn oorsprong vindt in het geheim van Christus. Zij dienen ook het geloof in Christus te verspreiden onder degenen met wie zij door banden van leven en beroep zijn verbonden. Deze verplichting dringt des te meer, naarmate de meeste mensen niet in staat zijn het evangelie te horen en Christus te erkennen tenzij door leken in hun omgeving. Zelfs moeten de leken, waar dit mogelijk is, bereid zijn om in een meer onmiddellijke samenwerking met de hiërarchie een bijzondere zending te vervullen om het evangelie te verkondigen en de christelijke leer mee te delen, opdat zij de kerk in ontwikkeling kracht verlenen.

De bedienaren van de Kerk moeten grote waarde hechten aan een werkzaam lekenapostolaat. Zij dienen de leken te vormen, opdat dezen als ledematen van Christus zich bewust worden van hun verantwoordelijkheid voor alle mensen. Zij dienen hun een diep inzicht te geven in het geheim van Christus, hen in te leiden in de praktische methoden en hen in moeilijkheden bij te staan, volgens de geest van de constitutie over de Kerk en het decreet over het lekenapostolaat.

Met behoud derhalve van de eigen taken en verantwoordelijkheden van de herders en de leken, moet de hele jonge kerk één levend en standvastig getuigenis afleggen van Christus, opdat zij het lichtende teken wordt van het heil dat in Christus tot ons gekomen is.

22. Het zaad dat het woord van God is, ontkiemend uit de goede aarde, door de goddelijke dauw bevochtigd, zuigt het sap op, vormt het om en neemt het in zich op, om tenslotte veel vrucht voort te brengen. Naar het voorbeeld immers van de heilsbedeling van de menswording nemen de jonge kerken, in Christus geworteld en gebouwd op het fundament van de apostelen, in een wonderlijke ruil alle rijkdommen van de volkeren op die Christus tot erfdeel zijn gegeven.¹⁰⁹ Zij ontleen aan de gewoonten en overleveringen, aan de wijsheid en de leer, aan de kunsten en de wetenschappen van hun volkeren al wat kan bijdragen tot de belijdenis van de eer van God, de verheerlijking van de genade van de Verlosser en tot de juiste ordening van het christelijk leven.¹¹⁰

Om dit plan uit te voeren, is het noodzakelijk om in ieder groot socio-cultureel gebied, zoals dit heet, die theologische beschouwingswijzen te stimuleren waardoor in het helder licht van de overlevering van de universele Kerk de door God geopenbaarde daden en woorden, in de Heilige Schrift opgetekend en door de vaders en het leergezag van de Kerk verklaard, aan een nieuw onderzoek worden onderworpen. Zo zal men duidelijker inzien, langs welke wegen het geloof, rekening houdend met de filosofie en de wijsheid van de volkeren, kan zoeken naar inzicht en op welke wijzen de gewoonten, de levensopvatting en de maatschappelijke orde in overeenstemming kunnen worden gebracht met de door de goddelijke openbaring verkondigde zeden. Dan zullen de wegen vrij ko

men voor een diepere aanpassing binnen de hele omvang van het christelijk leven. Door deze wijze van handelen zal iedere schijn van syncretisme en vals particularisme worden uitgesloten, het christelijk leven aan het karakter en de aard van iedere cultuur worden aangepast¹¹¹ en de bijzondere overleveringen zullen tezamen met de eigen gaven van iedere volkerenfamilie, door het licht van het evangelie verlicht, in de katholieke eenheid worden opgenomen. Tenslotte zullen de jonge particuliere kerken, verrijkt met hun overleveringen, hun plaats innemen in de kerkelijke gemeenschap, terwijl het primaat van de stoel van Petrus onaangetast blijft, die het voorzitterschap waarneemt over heel de liefdegemeenschap.¹¹²

Het is derhalve wenselijk en zelfs volkomen passend, dat de bisschoppenconferenties zich binnen de grenzen van ieder groot socio-cultureel gebied zo onder elkaar verenigen, dat zij door gemeenschappelijke besluiten dit aanpassingsplan eensgezind ten uitvoer kunnen brengen.

HOOFDSTUK IV: De missionarissen

23. Hoewel iedere leerling van Christus voor zijn deel met de verspreiding van het geloof is belast,¹¹³ roept Christus de Heer uit de menigte van leerlingen altijd weer degenen die Hijzelf wil om Hem te vergezellen en door Hem uitgezonden te worden om te prediken onder de volkeren.¹¹⁴ Door de Heilige Geest, die zijn gaven ten algemene nutte uitdeelt zoals Hij het wil,¹¹⁵ wekt Hij daarom de roeping tot missionaris in de harten van enkelingen en tevens doet Hij in de Kerk instituten¹¹⁶ ontstaan die de plicht om te evangeliseren, welke op heel de Kerk rust, als een eigen plicht op zich nemen.

Zij immers zijn getekend door een bijzondere roeping die, met de juiste natuurlijke aanleg begiftigd en door talenten en karakter daarvoor geschikt, bereid zijn om het missiewerk op zich te nemen,¹¹⁷ of zij nu uit het eigen land dan wel uit het buitenland afkomstig zijn: priesters, religieuzen en leken. Door het wettig gezag gezonden gaan zij in geloof en gehoorzaamheid uit naar hen die ver van Christus zijn, afgezonderd voor het werk waartoe zij werden geroepen¹¹⁸ als dienaars van Christus, 'opdat de heidenen een welgevallige offerande zouden worden, gewijd door de Heilige Geest' (Rom. 15,16).

24. Als God roept, moet de mens zo antwoord geven, dat hij, zonder te rade te gaan bij vlees en bloed,¹¹⁹ zich geheel en al bindt aan het werk van het evangelie. Dit antwoord kan echter niet worden gegeven, tenzij onder aansporing en met steun van de Heilige Geest. De gezondene immers treedt binnen in het leven en de zending van Hem die 'zichzelf heeft ontledigd door het bestaan van een dienstknecht op zich te nemen' (Fil. 2,7). Daarom moet hij bereid zijn zijn roeping zijn hele leven trouw te blijven, zichzelf en alles wat hij tot dan toe als het zijne bezat te verloochenen en 'alles voor allen te zijn'.¹²⁰

Bij de verkondiging van het evangelie aan de volkeren moet hij met vrijmoedigheid het geheim bekendmaken van Christus, wiens gezant hij is, zodat hij in Hem de moed heeft te spreken zoals het zijn plicht is,¹²¹ zonder zich te schamen voor de ergernis van het kruis. In navolging van zijn Leraar, die zachtmoedig en nederig van hart is, moet hij tonen, dat zijn juk zoet en zijn last licht is.¹²² Door een echt evangelisch leven,¹²³ in groot geduld, in lankmoedigheid, in goedheid en in ongeveinsde liefde¹²⁴ moet hij getuigen voor zijn Heer, zo nodig zelfs ten koste van zijn leven. Kracht en sterkte zal Hij van God afsmeaken, om te ervaren, dat in de zware beproeving van ellende en bittere armoede overvloed van vreugde is gelegen.¹²⁵ Hij zij ervan overtuigd, dat de gehoorzaamheid de bijzondere deugd is van de dienaar van Christus, die door zijn gehoorzaamheid het menselijk geslacht verlost heeft.

De verkondigers van het evangelie mogen de genadegave die in hen is niet verwaarlozen en daarom moeten zij geheel hun denken van dag tot dag vernieuwen.¹²⁶ De ordinarii en oversten moeten de missionarissen op gezette tijden bijeen laten komen, opdat zij versterkt worden door de hoop van hun roeping en zich in het apostolisch dienstwerk vernieuwen, eventueel in geschikte, voor dit doel opgerichte huizen.

25. Op zo'n verheven taak moet de toekomstige missionaris worden voorbereid door een speciale geestelijke en zedelijke vorming.¹²⁷ Hij moet immers vaardig zijn om initiatieven te nemen, stand

vastig in het voltooien van werkzaamheden, volhardend in moeilijkheden; eenzaamheid, afmatting en mislukking van het werk moet hij met geduld en sterkte dragen. Open van geest en ruim van hart moet hij de mensen tegemoet treden; met bereidwilligheid moet hij de hem toevertrouwde taken op zich nemen; ook aan vreemde gewoonten van de volkeren en aan veranderende situaties moet hij zich edelmoedig aanpassen; in een geest van eensgezindheid en in onderlinge liefde moet hij samenwerken met zijn broeders en met allen die zich aan hetzelfde werk wijden, zodat zij samen met de gelovigen in navolging van de apostolische gemeenschap één van hart en één van ziel zijn.¹²⁸ Deze geesteshouding moet reeds tijdens de opleiding nauwgezet worden beoefend, ontwikkeld en door een geestelijk leven worden verheven en gevoed. Doordrongen van een levend geloof en een niet aflatende hoop, moet de missionaris een man zijn van gebed; een geest van kracht, liefde en bezonnenheid moet in hem branden;¹²⁹ hij moet leren in alle omstandigheden zichzelf genoeg te zijn;¹³⁰ door een geest van offervaardigheid moet hij het sterven van Jezus in zichzelf meedragen, opdat het leven van Jezus zijn uitwerking vindt in hen tot wie hij wordt gezonden;¹³¹ uit ijver voor de zielen moet hij graag voor de zielen alles opofferen en ook zichzelf,¹³² zodat hij 'door zijn dagelijkse ambtsvervulling in liefde tot God en de naaste groeit'.¹³³ Op deze wijze zal hij samen met Christus aan de wil van de Vader gehoorzaam, diens zending onder het hiërarchisch gezag van de Kerk voortzetten en meewerken aan het geheim van het heil.

26. Zij nu die naar de verschillende volkeren zullen worden gezonden, moeten als goede dienaren van Christus zijn gevoed 'door de beginselen van het geloof en de goede leer' (1 Tim. 4,6), die zij vooral uit de Heilige Schrift zullen putten, wanneer zij zich verdiepen in het geheim van Christus, wiens verkondigers en getuigen zij zullen zijn.

Daarom moeten alle missionarissen - priesters, broeders, zusters en leken -, een ieder overeenkomstig zijn plaats, worden voorbereid en gevormd, opdat zij niet ongeschikt worden bevonden voor de eisen van hun toekomstige arbeid.¹³⁴ Reeds vanaf het eerste begin moet hun leerstellige vorming zo worden opgezet, dat zij zowel de universaliteit van de Kerk als de verscheidenheid van de volkeren omvat. Dit geldt voor alle vakken waardoor zij worden voorbereid op de bediening die hen wacht alsook voor andere wetenschappen waarin zij tot hun nut worden onderwezen om een algemene kennis te krijgen van de volkeren, culturen en godsdiensten die niet alleen met het verleden maar ook met de tegenwoordige tijd rekening houdt. Iedereen immers die naar een ander volk gaat, moet diens erfgoed, talen en gewoonten hoogachten. De toekomstige missionaris moet zich bijzonder toeleggen op de studie van missiologie, d.w.z. hij moet de leer en de richtlijnen van de Kerk betreffende de missieactiviteit leren kennen; hij moet weten, welke wegen de boodschappers van het evangelie in de loop der eeuwen zijn gegaan; ook moet hij de tegenwoordige situatie van de missies kennen evenals de methoden die tegenwoordig als meer doeltreffend gelden.¹³⁵

Hoewel heel deze opleiding doortrokken moet zijn van een herderlijke bezorgdheid, dient toch een speciale en gerichte apostolische vorming gegeven te worden zowel door leerstellig onderricht als door praktische oefeningen.¹³⁶

Zoveel mogelijk broeders en zusters moeten goed worden onderwezen en gevormd in de catechese, om nog meer in het apostolaat mee te kunnen werken.

Ook zij die tijdelijk aan het missiewerk deelnemen, moeten een aan hun omstandigheden aangepaste vorming krijgen.

Deze soorten van opleiding moeten echter in de landen waarheen de missionarissen zullen worden uitgezonden zo vervolledigd worden, dat zij de geschiedenis, de sociale structuren en de gewoonten van de volkeren uitvoeriger leren kennen en een diep inzicht krijgen in de zedelijke orde, de godsdienstige voorschriften en de diepste gedachten die deze zich overeenkomstig de hun heilige overleveringen over God, wereld en mens hebben gevormd.¹³⁷ De talen moeten zij zo grondig leren, dat zij zich daarvan vlot en beschaafd kunnen bedienen en zo gemakkelijker toegang vinden tot geest en hart van de mensen.¹³⁸ Bovendien moeten zij behoorlijk worden ingeleid in bijzondere pastorale noden. Sommigen echter moeten op missiologische instituten of andere faculteiten of universiteiten nog grondiger worden gevormd, opdat zij met meer succes speciale taken kunnen vervullen¹³⁹ en de overige missionarissen door hun kennis van dienst kunnen zijn bij de uitoefening van het missiewerk, dat vooral in onze tijd zoveel moeilijkheden en mogelijkheden biedt. Bovendien is het zeer wenselijk, dat de regionale bisschoppenconferenties een aantal van dergelijke deskundigen ter beschikking hebben en hun kennis en ervaring met vrucht benutten bij de moeilijkheden van hun

ambt. Ook mogen zij niet ontbreken die de technische en sociale communicatiemiddelen, waarvan iedereen het belang hoog moet aanslaan, ten volle weten te benutten.

27. Hoewel volstrekt noodzakelijk voor iedereen die naar de volkeren werd gezonden, kan dit alles door enkelingen nauwelijks worden bereikt. Daar ook het missiewerk zelf, getuige de ervaring, door enkelingen niet kan worden volbracht, heeft de gemeenschappelijke roeping de enkelingen verenigd tot instituten, om daarin met vereende krachten doelmatig gevormd te worden en het missiewerk in naam van de Kerk en op de wenk van het hiërarchisch gezag ten uitvoer te brengen. Deze instituten hebben sinds vele eeuwen de last en hitte van de dag gedragen, onverschillig of zij zich nu geheel of ten dele aan het missiewerk hebben gewijd. Dikwijls zijn uitgestrekte gebieden door de Heilige Stoel aan hen ter evangelisering toevertrouwd, waarin zij voor God een nieuw volk hebben verzameld, een plaatselijke kerk geschaard rond haar eigen herders. De kerken die zij met hun zweet en zelfs met hun bloed hebben gesticht, moeten zij met hun ijver en hun ervaring blijven dienen door in broederlijke samenwerking zielzorg uit te oefenen of speciale taken tot welzijn van de gemeenschap te vervullen.

Menigmaal moeten zij voor een heel gebied een aantal bijzonder dringende werkzaamheden op zich nemen, bijvoorbeeld de evangelisering van groepen of volkeren die de evangelische boodschap om bijzondere redenen misschien nog niet hebben ontvangen of er zich tot nu toe tegen hebben verzet.¹⁴⁰

Zo nodig moeten zij bereid zijn om hen die zich tijdelijk aan het missiewerk wijden door hun ervaring te vormen en te helpen.

Om deze redenen en omdat er nog vele volkeren tot Christus moeten worden gebracht, blijven deze instituten zeer noodzakelijk.

HOOFDSTUK V

De organisatie van de missieactiviteit

28. Aangezien de christengelovigen verschillende gaven bezitten,¹⁴¹ moeten zij ieder naargelang van gelegenheid, vermogen, genadegave en bediening¹⁴² samenwerken voor het evangelie. Allen dus, of zij nu zaaien of maaien,¹⁴³ of zij nu planten of begieten, moeten één zijn,¹⁴⁴ opdat zij 'door vrije en geordende samenwerking voor hetzelfde doel'¹⁴⁵ eensgezind hun krachten geven aan de opbouw van de Kerk.

Om deze reden moeten de werkzaamheden van de verkondigers van het evangelie en de hulpverlening door de andere christengelovigen zo worden geregeld en gebundeld, dat 'alles in goede orde geschiedt' (1 Kor. 14,40) op alle terreinen van de missionaire activiteit en samenwerking.

29. Daar immers de zorg om overal ter wereld het evangelie te verkondigen vooral berust bij het college van bisschoppen,¹⁴⁶ moet de bisschoppensynode of 'de permanente raad van bisschoppen voor de hele Kerk',¹⁴⁷ onder de zaken van algemeen belang,¹⁴⁸ bijzonder rekening houden met de missieactiviteit, de grootste en heiligste taak van de Kerk.¹⁴⁹

Voor alle missies en voor de hele missieactiviteit dient er slechts één bevoegd dicasterium te bestaan, namelijk dat 'voor de voortplanting van het geloof', waardoor zowel het eigenlijke missiewerk als de samenwerking voor de missie overal ter wereld wordt geleid en gecoördineerd, met behoud echter van het recht van de oosterse kerken.¹⁵⁰

Ofschoon de Heilige Geest op velerlei wijzen de missiegeest in de Kerk van God opwekt en niet zelden de activiteit van hen wier taak het is het leven van de Kerk te leiden, voorafgaat, moet toch ook dit dicasterium voor zijn deel zowel de missieroeping en de missiespiritualiteit als de ijver en het gebed voor de missies bevorderen en tevens betrouwbare en volledige berichten erover verspreiden. Het moet missionarissen werven en deze verdelen overeenkomstig de meer dringende behoeften van de gebieden. Het moet een gericht werkplan opstellen, richtlijnen en beginselen voor een aangepaste evangelisering doen uitgaan en krachtige aansporingen geven. Het moet een doeltreffende inzameling van hulpmiddelen aanmoedigen en coördineren; en deze verdelen zowel overeenkomstig de noodzaak of nuttigheid, als overeenkomstig de uitgestrektheid van het gebied, het aantal gelovigen en ongelovigen, werken en instituten, helpers en missionarissen.

Samen met het Secretariaat voor de bevordering van de eenheid onder de christenen moet het zoeken naar wegen en middelen om de broederlijke samenwerking en samenleving te verzorgen en te regelen met de missionaire ondernemingen van de andere christelijke gemeenschappen, opdat de ergernis van de verdeeldheid naar vermogen wordt weggenomen.

Daarom is het noodzakelijk, dat dit dicasterium zowel een administratief apparaat is als een dynamisch bestuursorgaan, dat gebruik maakt van wetenschappelijke methoden en aan de omstandigheden van deze tijd aangepaste hulpmiddelen, daarbij rekening houdend met het huidige onderzoek op het gebied van de theologie, de methodologie en de pastoraal van de missie.

In het bestuur van dit dicasterium moeten geselecteerde vertegenwoordigers van al degenen die aan de missiearbeid meewerken een actief aandeel hebben met een beslissende stem: bisschoppen namelijk uit de hele wereld, na de bisschoppenconferenties gehoord te hebben, alsook bestuurders van instituten en pauselijke werken, op de wijze en overeenkomstig het plan door de paus van Rome vast te stellen. Deze moeten allen op gezette tijden worden samengeroepen en dienen onder het gezag van de paus de opperste leiding uit te oefenen over heel het missiewerk.

Dit dicasterium moet beschikken over een permanente groep van raadgevers die deskundig zijn op grond van wetenschap of beproefde ervaring; hun taak zal het o.a. zijn om zowel over de plaatselijke toestand in de verschillende gebieden en de denkwijze van de verschillende groepen van mensen, als over de aan te wenden methoden van evangelisering bruikbare inlichtingen te verzamelen en wetenschappelijk gefundeerde conclusies voor te leggen voor de missionaire arbeid en samenwerking.

De instituten van vrouwelijke religieuzen, de regionale werken voor de missies en de lekenorganisaties, vooral die op internationaal vlak, moeten op een passende manier vertegenwoordigd worden.

30. Opdat de doelstellingen en de gevolgen bij de uitvoering van het eigenlijke missiewerk worden bereikt, moeten alle werkers in de missie 'één van hart en één van ziel' (Hand. 4,32) zijn.

Het is de taak van de bisschop, als bestuurder en centrum van eenheid in het diocesane apostolaat, de missieactiviteit te bevorderen, te leiden en te coördineren, maar zo dat de spontane inzet van degenen die aan het werk deelnemen, wordt in stand gehouden en ondersteund. Alle missionarissen, ook de exempte religieuzen, zijn aan zijn macht onderworpen in de verscheidene werkzaamheden die betrekking hebben op de uitoefening van het heilig apostolaat.¹⁵¹ Om een betere coördinatie te bereiken, moet de bisschop, in zover dit mogelijk is, een pastorale raad in het leven roepen, waarin afgevaardigden die gekozen zijn uit de geestelijken, religieuzen en leken zijn vertegenwoordigd. Bovendien dient hij ervoor te zorgen, dat de apostolische werkzaamheid niet wordt beperkt tot de reeds bekeerden alleen, maar dat een evenredig deel zowel van het personeel als van de middelen wordt bestemd voor de evangelisering van de niet-christenen.

31. De bisschoppenconferenties moeten in gemeenschappelijk beraad de meer ernstige vraagstukken en de dringende problemen behandelen, zonder echter de plaatselijke verschillen te verwaarlozen.¹⁵² Om het personeel en de hulpmiddelen, die ontoereikend zijn, niet te versnipperen en de ondernemingen niet onnodig te vermenigvuldigen, verdient het aanbeveling om met vereende krachten instellingen in het leven te roepen die het belang van allen dienen, zoals bijvoorbeeld seminaries, scholen voor hoger en technisch onderwijs, centra voor pastoraal, catechese, liturgie en de sociale communicatiemiddelen.

Een dergelijke samenwerking dient ook bij gelegenheid tot stand te worden gebracht tussen de verschillende bisschoppenconferenties.

32. Het is eveneens van belang de werkzaamheden te coördineren die door instituten of kerkelijke verenigingen worden uitgevoerd. Deze moeten alle, van welke aard ze ook zijn, gehoorzamen aan de plaatselijke ordinarius in alles wat het eigenlijke missiewerk betreft. Daarom zal het van groot nut zijn bijzondere overeenkomsten aan te gaan waardoor de betrekkingen tussen de plaatselijke ordinarius en de bestuurder van het instituut worden geregeld.

Wanneer aan een instituut een gebied is toevertrouwd, moeten de kerkelijke overheid en het instituut van harte ervoor zorgen alles erop te richten, dat een nieuwe christelijke gemeenschap uitgroeit

tot een plaatselijke kerk die te gelegener tijd wordt bestuurd door een eigen herder met zijn geestelijkheid.

Wanneer een gebied ophoudt toevertrouwd te zijn aan een instituut, ontstaat er een nieuwe situatie. Dan moeten de bisschoppenconferenties, en de instituten in gezamenlijk overleg richtlijnen opstellen volgens welke de betrekkingen tussen de plaatselijke ordinariï en de instituten worden geregeld.¹⁵³ Het zal echter de taak van de Heilige Stoel zijn om de algemene beginselen te omschrijven volgens welke regionale of ook particuliere overeenkomsten dienen te worden aangegaan.

Ofschoon de instituten bereid moeten zijn het begonnen werk voort te zetten door bij de gewone bediening van de zielzorg mee te werken, moet toch bij een groei van de plaatselijke geestelijkheid erin worden voorzien, dat de instituten, voor zover dit met hun doelstellingen overeenkomt, trouw blijven aan het bisdom door er bijzondere werkzaamheden of een of ander gebied edelmoedig aan te nemen.

33. De instituten die zich in een zelfde gebied op de missieactiviteit toeleggen, moeten wegen en manieren vinden om hun werkzaamheden te coördineren. Conferenties van mannelijke religieuzen en verenigingen van vrouwelijke religieuzen waarin alle instituten van een zelfde land of streek deel hebben, zijn daarom van het hoogste nut. Deze conferenties moeten nagaan, wat door gemeenschappelijke inspanning kan worden gedaan. Zij dienen nauw met de bisschoppenconferenties te worden verbonden.

Het is wenselijk dit alles op gelijke wijze uit te strekken tot de samenwerking van de missie-instituten in hun vaderland, zodat zij de gemeenschappelijke vraagstukken en plannen met groter gemak en minder uitgaven kunnen oplossen en uitvoeren, zoals bijvoorbeeld de leerstellige vorming van toekomstige missionarissen, cursussen voor missionarissen, de betrekkingen met de publieke autoriteiten of met internationale en bovennationale organen.

34. Omdat een juiste en gerichte uitoefening van de missiewerkzaamheid vereist, dat de werkers van het evangelie wetenschappelijk worden voorbereid op hun taken, vooral op de dialoog met de niet-christelijke godsdiensten en culturen, en bij de uitoefening ervan krachtadig worden geholpen, is het te wensen, dat in het belang van de missies broederlijk en edelmoedig alle wetenschappelijke instituten met elkaar samenwerken die de missiologie beoefenen en andere vakken of wetenschappen die nuttig zijn voor de missies, zoals volkenkunde en taalwetenschap, de geschiedenis en de wetenschap van de godsdiensten, sociologie, pastorale wetenschappen en dergelijke.

HOOFDSTUK VI

De samenwerking

35. Daar de hele Kerk missionair is en het evangeliseringswerk een fundamentele plicht is van het volk van God, nodigt de heilige kerkvergadering allen uit tot een diepgaande innerlijke vernieuwing, opdat zij in een levendig bewustzijn van hun eigen verantwoordelijkheid bij de verspreiding van het evangelie hun aandeel in het missiewerk onder de volkeren op zich nemen.

36. Als leden van de levende Christus, door het doopsel en ook door het vormsel en de eucharistie bij Hem ingelijfd en aan Hem gelijkvormig geworden, zijn alle gelovigen verplicht mee te werken aan de groei en de uitbreiding van zijn lichaam, om het zo spoedig mogelijk tot volheid te brengen.¹⁵⁴

Daarom moeten alle kinderen van de Kerk zich levendig bewust zijn van hun verantwoordelijkheid voor de wereld, een echt katholieke geest in zichzelf aankweken en hun krachten inzetten voor het evangeliseringswerk. Laten echter allen bedenken, dat hun eerste en voornaamste plicht in het belang van de verspreiding van het geloof bestaat in het leiden van een diep christelijk leven. Want hun ijver in de dienst van God en hun liefde jegens anderen zullen een nieuwe geestelijke bezieling verlenen aan de hele Kerk, die verschijnen zal als een teken dat is opgericht onder de volkeren,¹⁵⁵ als 'het licht der wereld' (Mt. 5,14) en 'het zout der aarde' (Mt. 5,13). Dit levensgetuigenis zal gemakkelijker zijn uitwerking verkrijgen, wanneer het wordt gegeven in eenheid met de andere christelijke groeperingen, overeenkomstig de richtlijnen van het decreet over de katholieke deelneming

aan de oecumenische beweging.¹⁵⁶

Vanuit deze vernieuwde geestesgesteldheid zullen vanzelf gebeden en werken van boetvaardigheid worden opgedragen aan God, opdat Hij door zijn genade het werk van de missionarissen vruchtbaar maakt; er zullen missieroepingen ontstaan en de middelen die de missies nodig hebben, zullen toestromen.

Willen echter de christengelovigen allen tezamen en ieder afzonderlijk de tegenwoordige stand van de Kerk in de wereld goed kennen en de stem horen van de menigten die roepen 'Kom ons te hulp',¹⁵⁷ dan moet het missienieuws, mede door gebruik te maken van de moderne sociale communicatiemiddelen, zo worden gebracht, dat zij het missiewerk als het hunne beschouwend hun harten openen voor die onmetelijke en diepgaande behoeften van de mensen en de kracht vinden hun hulp te bieden.

Nodig is ook een coördinatie van de berichtgeving en samenwerking met nationale en internationale organen.

37. Aangezien echter het volk van God in gemeenschappen leeft, vooral in bisdommen en parochies, en daarin in zekere zin zichtbaar verschijnt, dienen ook deze van Christus te getuigen voor de volkeren.

De genade van de vernieuwing kan in de gemeenschappen niet groeien, als niet ieder van hen de ruimten van de liefde uitbreidt tot de grenzen der aarde en een zelfde zorg draagt voor degenen die veraf zijn als voor hen die haar eigen leden zijn.

Zo bidt de hele gemeenschap, helpt mee en is werkzaam onder de volkeren door haar zonen die God voor deze voortreffelijke taak uitkiest.

Het zal zeer nuttig zijn, als tenminste de algemene missiearbeid niet wordt veronachtzaamd, contact te onderhouden met de missionarissen die uit de gemeenschap zelf afkomstig zijn of met een parochie of bisdom in de missies, opdat de verbondenheid tussen de gemeenschappen zichtbaar wordt en tot onderlinge opbouw strekt.

38. Als leden van het corps van bisschoppen dat het college van apostelen opvolgt, zijn alle bisschoppen niet alleen voor een of ander bisdom maar voor het heil van de hele wereld gewijd. De opdracht van Christus, om het evangelie te verkondigen aan heel de schepping,¹⁵⁸ betreft hen, met Petrus én onder Petrus, op de eerste plaats en onmiddellijk. Daaruit ontstaat die gemeenschap en samenwerking van de kerken die tegenwoordig zo noodzakelijk is voor de voortzetting van het evangeliseringswerk. Krachtens deze gemeenschap dragen de afzonderlijke kerken zorg voor alle anderen, maken elkaar hun eigen noden bekend en maken elkaar deelgenoot van hun belangen, daar immers de uitbreiding van het lichaam van Christus de taak is van het hele college van bisschoppen.¹⁵⁹

Door in zijn bisdom, waarmee hij een geheel vormt, het missiewerk te beginnen, te bevorderen en te leiden, stelt de bisschop de missionaire geest en ijver van het volk van God tegenwoordig en maakt deze als het ware zichtbaar, zodat het hele bisdom missionair wordt.

Het zal de taak zijn van de bisschop onder zijn volk, vooral onder de zieken en noodlijdenden, zielen op te wekken die met een bereidwillig hart gebeden en werken van boetvaardigheid aan God opdragen voor de evangelisering van de wereld; roepingen van jongeren en geestelijken voor missie-instituten welwillend te bevorderen en het dankbaar te aanvaarden, als God sommigen uitkiest om te worden ingeschakeld bij de missieactiviteit van de Kerk; diocesane congregaties aan te sporen en te helpen om een eigen aandeel in de missies op zich te nemen; de werken van de missie-instituten bij zijn gelovigen te bevorderen, vooral echter de pauselijke missiewerken. Want aan deze werken moet rechtens de eerste plaats worden toegekend, aangezien zij het middel zijn zowel om de katholieken van hun jeugd af met een echt universele en missionaire gezindheid te doordringen, als om een doeltreffende inzameling op gang te brengen van de hulpmiddelen tot het welzijn van alle missies overeenkomstig ieders nood.¹⁶⁰

Aangezien nu de behoefte aan arbeiders voor de wijngaard des Heren met de dag toeneemt en de diocesane priesters zelf ook naar een steeds groter aandeel in de evangelisering van de wereld verlangen, wenst de heilige kerkvergadering, dat de bisschoppen met het oog op de geweldige priester-nood, waardoor de evangelisering van vele gebieden wordt belemmerd, sommigen van hun betere priesters die zich voor het missiewerk aanbieden na de vereiste voorbereiding naar priesterarme

bisdommen uitzenden om daar minstens tijdelijk een missietaak in een geest van dienstbetoon uit te oefenen.¹⁶¹

Opdat de missieactiviteit van de bisschoppen met meer succes tot welzijn van de hele Kerk kan worden uitgeoefend, dienen de bisschoppenconferenties de aangelegenheden te regelen die betrekking hebben op een ordelijke samenwerking binnen het eigen gebied.

De bisschoppen moeten in hun conferenties beraadslagen over de inzet van priesters van de diocesane geestelijkheid voor de evangelisering van de volkeren; over een vast bedrag dat ieder bisdom jaarlijks in verhouding tot eigen inkomsten voor het werk van de missies moet afdragen;¹⁶² over de leiding en de organisatie van de werkwijzen en middelen om de missies rechtstreeks te helpen; over de hulp aan en zo nodig over de oprichting van missie-instituten en seminaries van de diocesane geestelijkheid voor de missies; over de bevordering van nauwere banden tussen dergelijke instituten en de bisdommen.

Eveneens behoort het tot de taak van de bisschoppenconferenties instellingen in het leven te roepen en te ondersteunen waarin degenen die om reden van werk of studie vanuit missielanden overkomen broederlijk worden opgenomen en met een aangepaste herderlijke zorg worden bijgestaan. Door hen immers komen de verre volkeren in zekere zin nabij en wordt aan de vanouds christelijke gemeenschappen een uitstekende gelegenheid geboden om met de volkeren die van het evangelie nog niet hebben gehoord in gesprek te komen en hun het ware gelaat van Christus te tonen in een persoonlijke dienst van liefde en hulp.¹⁶³

39. De priesters zijn de plaatsbekleders van Christus en de medewerkers van de bisschoppen in het drievoudige heilige ambt, dat van nature op de zending van de Kerk is gericht.¹⁶⁴ Zij moeten daarom terdege beseffen, dat hun leven ook gewijd is tot dienstbaarheid aan de missies. Daar zij door hun eigen bediening - welke vooral bestaat in de eucharistie, waardoor de Kerk tot voltooiing komt - in gemeenschap treden met Christus, het Hoofd, en anderen tot deze gemeenschap brengen, kan het hun onmogelijk onverschillig zijn, hoeveel nog ontbreekt aan de volheid van het lichaam en hoeveel derhalve nog moet worden gedaan, opdat het van dag tot dag groeit. Zij moeten daarom hun herderlijke zorg zo inrichten, dat deze de uitbreiding van het evangelie onder de niet-christenen ten goede komt.

De priesters moeten in hun herderlijke zorg de ijver voor de evangelisering van de wereld onder de gelovigen opwekken en in stand houden: hen in de catechese en de prediking onderrichten over de opdracht van de Kerk, Christus te verkondigen aan de volkeren; de christelijke gezinnen voorhouden, hoe noodzakelijk en eervol het is missieroepingen aan te kweken onder hun eigen zonen en dochters; onder de jongeren op de scholen en in de katholieke verenigingen de missie-ijver bevorderen, zodat uit hen de toekomstige verkondigers van het evangelie voortkomen. Zij moeten de gelovigen leren voor de missies te bidden en zich er niet voor schamen hun om aalmoezen te vragen, als waren zij bedelaars geworden voor Christus en het heil van de zielen.¹⁶⁵

De professoren van seminaries en universiteiten moeten de jongeren in kennis stellen van de werkelijke toestand van de wereld en de Kerk, opdat de noodzaak van een meer intensieve evangelisering van de niet-christenen hun duidelijk wordt en hun ijver doet toenemen. Bij de behandeling van de dogmatiek, schriftuur, moraal en geschiedenis dienen zij demissionaire aspecten die daarin liggen vervat aan het licht te brengen, opdat op die manier in de toekomstige priesters een missionair bewustzijn wordt gevormd.

40. De religieuze instituten van het contemplatieve en van het actieve leven hebben in de evangelisering van de wereld tot nu toe het grootste aandeel gehad en hebben dat nog. De heilige kerkvergadering erkent graag hun verdiensten, dankt God ervoor, dat zij zich zoveel inspanning getroost hebben voor de eer van God en in dienst van de zielen, en spoort hen aan om het begonnen werk onvermoeid voort te zetten in het bewustzijn, dat de deugd van liefde, die zij krachtens hun roeping op meer volmaakte wijze moeten beoefenen, hen aanzet en verplicht tot echt katholieke geest en arbeid.¹⁶⁶ De instituten van het contemplatieve leven zijn door hun gebeden, werken van boetvaardigheid en beproevingen van het grootste belang voor de bekering van de zielen, daar God het is die op hun gebed arbeiders stuurt om te oogsten,¹⁶⁷ het hart van de niet-christenen ontvankelijk maakt om naar het evangelie te luisteren¹⁶⁸ en het woord van het heil in hun hart wasdom geeft.¹⁶⁷ Daarom ook worden deze instituten verzocht in de missiegebieden huizen te stichten, zoals niet weinige

reeds hebben gedaan, om daar, levend op een wijze die is aangepast aan de echt godsdienstige tradities van de volkeren, te midden van de niet-christenen een schitterend getuigenis te geven van de majesteit en de liefde van God alsook van de eenheid in Christus.

De instituten echter van het actieve leven, of zij nu een strikt missionair doel beogen of niet, moeten zich ernstig voor God afvragen, of zij niet in staat zijn hun arbeid voor de groei van het rijk van God onder de volkeren uit te breiden; of zij bepaalde taken niet aan anderen kunnen overlaten, zodat zij hun krachten voor de missies kunnen inzetten; of zij geen werk in de missies kunnen beginnen onder aanpassing, zo dit nodig mocht zijn, van hun constituties, zulks natuurlijk in de geest van de stichter; of hun leden naar vermogen deelnemen aan het missiewerk; of hun leefwijze een aan de aard en de omstandigheden van het volk aangepast getuigenis van het evangelie is.

Daar onder ingeving van de Heilige Geest de seculiere instituten in de Kerk met de dag toenemen, kan hun arbeid onder het gezag van de bisschop op velerlei wijzen in de missies vruchtbaar zijn als een teken van de volledige toewijding aan de evangelisering van de wereld.

41. De leken werken mee aan de evangeliseringsarbeid van de Kerk en delen als getuigen en tevens als levende instrumenten in haar heil brengende zending,¹⁶⁹ vooral als zij, door God geroepen, door de bisschoppen voor deze arbeid worden aangenomen.

In de reeds christelijke landen werken de leken mee aan de evangelisering door de kennis van en de liefde voor de missies in zichzelf en in anderen te bevorderen, door roepingen te wekken in het eigen gezin, in de katholieke verenigingen en op de scholen en door in allerlei vorm steun te verlenen, opdat de gave van het geloof, die zij om niet hebben ontvangen, aan anderen kan worden gegeven.

In de missielanden echter moeten de leken, van elders gekomen of uit het eigen land afkomstig, onderwijs geven op de scholen, de tijdelijke zaken behartigen, meehelpen in het parochiële en diocesane werk en verschillende vormen van lekenapostolaat oprichten en steunen, opdat de gelovigen van de jonge kerken zo spoedig mogelijk hun eigen aandeel in het leven van de Kerk op zich kunnen nemen.¹⁷⁰

Tenslotte moeten de leken bereidwillig sociaal-economische hulp verlenen aan de volkeren in ontwikkeling; deze hulp valt des te meer te prijzen, naarmate zij meer is gericht op de vestiging van die instellingen die de basisstructuren van het sociale leven betreffen of zijn gericht op de vorming van degenen die verantwoordelijkheid dragen in het openbare leven.

Speciale lof verdienen die leken die aan universiteiten of wetenschappelijke instituten door hun historisch of godsdienstwetenschappelijk onderzoek de kennis van de volkeren en de godsdiensten bevorderen en daardoor de verkondigers van het evangelie helpen en de dialoog met de niet-christenen voorbereiden.

Laten zij met andere christenen, met niet-christenen en in het bijzonder met leden van internationale organisaties broederlijk samenwerken, steeds voor ogen houdend 'de opbouw van de aardse stad op de Heer te grondvesten en op Hem te richten'.¹⁷¹

Om al deze taken te ondernemen, behoeven de leken de nodige technische en geestelijke voorbereiding, die in daarvoor bestemde instituten moet worden gegeven, opdat hun leven onder de niet-christenen een getuigenis is voor Christus, naar het woord van de apostel: 'Geeft geen aanstoot, noch aan Joden noch aan Grieken noch aan Gods kerk; ook ik tracht in alles allen ter wille te zijn, en zoek niet mijn eigen voordeel maar dat van de gemeenschap, opdat allen gered worden' (1 Kor. 10,32-33).

BESLUIT

42. De concilievaders samen met de paus van Rome groeten, zich zeer ernstig bewust van de plicht van het rijk van God overal te verbreiden, vol liefde alle verkondigers van het evangelie, hen vooral die voor de naam van Christus vervolging ondergaan, in wier lijden zij meelevend.¹⁷²

Door dezelfde liefde waardoor Christus voor de mensen was ontstoken, zijn ook zij bezielde. Maar zich ervan bewust, dat God het is die zijn rijk doet komen op aarde, bidden zij samen met alle christengelovigen, opdat door de tussenkomst van de maagd Maria, de koningin van de apostelen, de volkeren zo spoedig mogelijk tot de kennis van de waarheid komen¹⁷³ en de heerlijkheid van God die ligt over het gelaat van Christus Jezus door de Heilige Geest voor allen begint te stralen.¹⁷⁴

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van dit decreet de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren wij hem bij vaste verordening goed in de Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal werd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 7 december in het jaar 1965.

Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk

Hierna volgen de handtekeningen van de vaders.

9

DECREET OVER HET AMBT EN HET LEVEN VAN DE PRIESTERS

PRESBYTERORUM ORDINIS

PLECHTIG UITGEVAARDIGD

DOOR ZIJNE HEILIGHEID

PAUS PAULUS VI

OP 7 DECEMBER 1965

INLEIDING

1. Al meer dan eens heeft deze heilige kerkvergadering de voortreffelijkheid van de priesterstand in de Kerk in ieders herinnering geroepen.¹ Maar omdat aan deze stand een allerbelangrijkste en met de dag moeilijker rol wordt toebedeeld in de vernieuwing van de Kerk van Christus, leek het bijzonder nuttig om uitvoeriger en diepgaander over de priesters te spreken. Wat hier wordt gezegd, is op alle priesters van toepassing, met name op hen die in dienst van de zielzorg staan, en, met de nodige aanpassingen, op de priesterreligieuzen. De priesters immers worden door de heilige wijding en zending, die zij van de bisschoppen ontvangen, opgeroepen tot de dienst van Christus, Leraar, Priester en Koning. Zij hebben deel aan zijn dienstwerk, waardoor de Kerk hier op aarde zonder ophouden wordt opgebouwd tot het volk van God, lichaam van Christus en tempel van de Heilige Geest. Opdat hun dienstwerk zich in de zeer vaak grondig gewijzigde pastorale en menselijke levensomstandigheden met meer kracht staande houdt en opdat er beter voor hun eigen leven zorg wordt gedragen, daarom verklaart en stelt deze heilige kerkvergadering vast hetgeen volgt.

HOOFDSTUK I

Het priesterschap in de zending van de Kerk

2. De Heer Jezus, 'die door de Vader geheiligd en in de wereld gezonden werd' (Joh. 10,36), doet heel zijn mystiek lichaam delen in de zalving van de Geest waarmee Hijzelf gezalfd is:² in Hem immers zijn alle gelovigen tot een heilig en koninklijk priesterschap geworden, dragen zij door Jezus Christus geestelijke offers op aan God en verkondigen zij de roemruchte daden van Hem die hen uit de duisternis heeft geroepen tot zijn wonderbaar licht.³ Er is dus geen enkel lidmaat dat geen aandeel heeft in de zending van heel het lichaam, maar ieder lid moet Jezus heiligen in zijn hart⁴ en met profetische geest getuigenis afleggen van Jezus.⁵

Maar opdat de gelovigen samen zouden groeien tot één lichaam, waarin 'niet alle ledematen dezelfde taak hebben' (Rom. 12,4), heeft dezelfde Heer sommigen onder hen aangesteld tot bedienaren

die in de gemeenschap van de gelovigen de heilige wijdingsmacht zouden bezitten om het offer op te dragen en zonden te vergeven⁶ en die openlijk in de naam van Christus het priesterlijk ambt zouden vervullen ten bate van de mensen. Na de apostelen te hebben gezonden, zoals Hijzelf was gezonden door de Vader,⁷ heeft Christus dus door middel van de apostelen zelf hun opvolgers deelgenoot gemaakt van zijn wijding en zending, namelijk de bisschoppen,⁸ wier bedieningsambt in ondergeschikte graad is overgedragen aan de priesters,⁹ opdat dezen, eenmaal priester gewijd, medewerkers van de bisschop zouden zijn om op een behoorlijke wijze de apostolische zending die hun door Christus is toevertrouwd¹⁰ ten uitvoer te brengen.

Omdat het priesterlijk ambt in verbinding staat met het bisschopsambt, deelt dit ook in het gezag waarmee Christus zelf zijn lichaam opbouwt, heiligt en bestuurt. Daarom vooronderstelt het priesterschap van de priesters weliswaar de sacramenten van de christelijke initiatie, maar wordt toch overgedragen door dat speciale sacrament dat de priesters door de zalving van de Heilige Geest tekent met een bijzonder merkteken en hen zo aan Christus-Priester gelijkvormig maakt, dat zij in de persoon van Christus, het Hoofd, kunnen optreden.¹¹

Omdat de priesters op hun wijze delen in het ambt van de apostelen, wordt hun door God ook de genade gegeven om door de uitoefening van het predikambt dienaren van Christus te zijn onder de heidenen, opdat zij een welgevallige offerande worden, gewijd door de Heilige Geest.¹² Want door de apostolische boodschap van het evangelie wordt het volk van God zo bijeen geroepen en verzameld, dat allen die tot dit volk behoren, gewijd als ze zijn door de Heilige Geest, zichzelf aanbieden 'als een levend, heilig, aan God welgevallig offer' (Rom. 12,1). Maar door de bediening van de priesters wordt het geestelijk offer van de gelovigen tot voltooiing gebracht in vereniging met het offer van Christus, de enige Middelaar, dat door hun handen in naam van heel de Kerk in de eucharistie op onbloedige en sacramentele wijze wordt opgedragen, totdat de Heer zelf wederkomt.¹³

Daarop staat de bediening van de priesters gericht en daarin vindt deze zijn voltooiing. Want hun bediening, die begint met de evangelische boodschap, put uit het offer van Christus zijn kracht en voornaamheid en streeft ernaar om 'heel de verlorene stad zelf, dat is de vergadering en gemeenschap van de christenen, als een universeel offer aan God op te dragen door de Hogepriester, die ook zichzelf in zijn lijden heeft opgedragen voor ons, opdat wij het lichaam zouden zijn van zo'n voortreffelijk Hoofd'.¹⁴

Het doel dat de priesters dus in hun ambt en leven nastreven, is de zorg voor de eer van God de Vader in Christus. Die eer bestaat hierin, dat de mensen het werk van God, dat in Christus tot voltooiing kwam, bewust, vrij en met een dankbaar hart aanvaarden en in heel hun leven tot uitdrukking brengen. Of de priesters zich nu wijden aan gebed en aanbidding, of het woord verkondigen, of het eucharistisch offer opdragen en de overige sacramenten bedienen, of andere diensten ten bate van de mensen verrichten, steeds dragen zij bij tot vermeerdering van de glorie van God alsook tot bevordering van het goddelijke leven in de mensen. Dit alles zal als voortvloeiende uit het paasoffer van Christus zijn voltooiing vinden bij de glorievolle wederkomst van dezelfde Heer, wanneer Hijzelf het koningschap zal hebben overgedragen aan God, de Vader.¹⁵

3. De priesters, uit de mensen genomen en voor de mensen aangesteld ten behoeve van hun verhouding tot God om gaven en offers op te dragen voor de zonden,¹⁶ gaan met de overige mensen om als broeders. Zo heeft ook de Heer Jezus, Zoon van God, door de Vader als mens gezonden tot de mensen, onder ons gewoond en wilde Hij in alles aan zijn broeders gelijk worden, uitgezonderd in de zonde.¹⁷ Hem zijn de heilige apostelen reeds gevolgd en de heilige Paulus, de leraar van de heidenen, 'bestemd om het Evangelie van God te verkondigen' (Rom, 1,1), getuigt, dat hij alles voor allen is geworden om allen te redden.¹⁸ Weliswaar worden de priesters van het Nieuwe Verbond door hun roeping en hun wijding in zekere zin uit het volk van God afgezonderd, maar niet om van dat volk of van welke mens dan ook gescheiden te worden, maar om totaal te worden toegewijd aan het werk waartoe God hen heeft geroepen.¹⁹ Dienaren van Christus zouden zij alleen kunnen zijn door getuigen en uitdelers te zijn van een ander dan het aardse leven, maar zij zouden de mensen werkelijk niet van dienst kunnen zijn, als zij ver van hun leven en levensomstandigheden af zouden blijven staan.²⁰ Hun dienstwerk zelf eist op een speciale titel, dat zij zich niet conformeren aan deze wereld,²¹ maar het eist tevens, dat zij in de wereld onder de mensen leven en als goede herders hun schapen leren kennen en hen die niet van deze schaapstal zijn, opzoeken, opdat ook zij de stem van Christus horen en het worde: één kudde, één herder.²² Voor de bereiking hiervan dragen bijzonder

die deugden bij die in de mensenmaatschappij terecht hoog worden aangeslagen, zoals goedheid en oprechtheid van hart, geestkracht en standvastigheid, voortdurende zorg voor de rechtvaardigheid, wellevendheid en andere, die de apostel Paulus aanbeveelt, wanneer hij zegt: 'Houdt uw aandacht gevestigd op al wat waar is, al wat edel is, wat rechtvaardig is en rein, beminnelijk en aantrekkelijk, op al wat deugd heet en lof verdient' (Fil. 4,8).²³

HOOFDSTUK II

Het ambt van de priesters

4. Het volk van God wordt op de allereerste plaats bijeengebracht door het woord van de levende God.²⁴ Dit mag men dan ook voor alles uit de mond van de priesters verwachten.²⁵ Daar immers niemand zalig kan worden, als hij niet eerst heeft geloofd,²⁶ is het de eerste taak van de priesters als medewerkers van de bisschoppen om de blijde boodschap van God aan iedereen bekend te maken.²⁷ Door op deze wijze het gebod van de Heer 'Ga uit over de hele wereld en verkondigt het evangelie aan heel de schepping' (Mc. 16,15)²⁸ uit te voeren, vormen zij het volk van God en doen het groeien. Want door de heilsboodschap wordt in het hart van de niet-gelovigen het geloof gewekt en in het hart van de gelovigen gevoed. Met dit geloof begint de samenkomst van gelovigen en daardoor groeit ze, naar het woord van de apostel: 'Zo ontstaat dan het geloof door de prediking, en de prediking geschiedt in opdracht van Christus' (Rom. 10,17). De priesters hebben dus jegens allen de plicht om hen in contact te brengen met de waarheid van het evangelie,²⁹ die zijzelf in de Heer bezitten. Of zij nu door een voorbeeldig leven de heidenen tot verheerlijking van God brengen³⁰, of dat zij door hun openhartige prediking het Christusmysterie aan de niet-gelovigen bekendmaken, ofwel catechetisch onderricht geven, of de leer van de Kerk uiteenzetten, of ook wanneer zij zich beijveren om de eigentijdse problemen in het licht van Christus te bespreken, steeds is het hun taak om niet hun eigen wijsheid, maar het woord van God te onderwijzen en iedereen met klem op te roepen tot bekering en tot heiligheid.³¹ De priesterlijke verkondiging, die in de huidige wereldsituatie niet zelden bijzonder moeilijk is, moet echter het woord van God niet slechts op een algemene en abstracte manier uiteenzetten, maar moet de onvergankelijke waarheid van het evangelie, wil ze weerklink vinden bij de toehoorders, toepassen op de concrete levensomstandigheden.

Zó wordt de bediening van het woord in vele vormen ten uitvoer gebracht, naargelang van de gevarieerde noden van de toehoorders en het charisma van de verkondigers. In niet-christelijke streken of bijeenkomsten worden de mensen door de evangelische boodschap gebracht tot het geloof en tot de heilssacramenten,³² maar in de gemeenschap van de christenen zelf is de verkondiging van het woord, met name voor hen die weinig schijnen te begrijpen of te geloven, onontbeerlijk voor de bediening zelf van de sacramenten, die immers sacramenten zijn van het geloof, dat uit het woord ontstaat en daardoor wordt gevoed;³³ dit geldt met name voor de liturgie van het woord in de eucharistieviering, waarin onafscheidelijk samengaan de verkondiging van de dood en de opstanding van de Heer, het antwoord van het luisterende volk en het offer zelf waarmee Christus het Nieuwe Verbond in zijn bloed heeft bevestigd en waaraan de gelovigen zowel door hun gebeden als door het ontvangen van het sacrament deelnemen.³⁴

5. God, die alleen heilig is en heilig maakt, heeft als deelgenoten en medewerkers mensen willen roepen die nederig in dienst zouden staan van het heiligingswerk. Daarom worden via de bediening van de bisschop priesters gewijd door God om, wanneer zij eenmaal op een bijzondere wijze deelachtig zijn geworden aan het priesterschap van Christus, in de viering van de heilige geheimen op te treden als dienaren van Hem die zijn priesterlijke taak door de Heilige Geest voortdurend voor ons uitoefent in de liturgie.³⁵ Door het doopsel leiden zij de mensen binnen in het volk van God; door het boetesacrament verzoenen zij de zondaars met God en met de Kerk; door de ziekenzalving brengen zij verlichting aan de zieken; door de viering bovenal van de heilige mis dragen zij op sacramentele wijze het offer van Christus op. Maar, aldus getuigt reeds de heilige martelaar Ignatius³⁶ ten tijde van de jonge Kerk, bij de bediening van ieder sacrament worden de priesters op telkens andere wijze hiërarchisch verbonden met de bisschop en stellen zij hem in iedere samenkomst van de gelovigen als het ware tegenwoordig.³⁷

De overige sacramenten, evenals alle kerkelijke bedieningen en apostolaatswerken, hangen samen

met de heilige eucharistie en staan daarop gericht.³⁸ Want in de heilige eucharistie ligt heel het geestelijk goed van de Kerk vervat,³⁹ namelijk Christus zelf, ons Paaslam en het levend brood dat het door zijn Vlees in de Heilige Geest tot leven gebrachte en tot leven wekkende leven schenkt aan de mensen. Dezen worden aldus uitgenodigd en ertoe gebracht om zichzelf, hun arbeid en al het geschapene samen met Hem op te dragen. De eucharistie is daarom duidelijk de bron en het hoogtepunt van heel de prediking. Terwijl de catechumenen langzaam maar zeker worden geleid naar de deelneming aan de eucharistie, worden de gelovigen die reeds met het heilig doopsel en vormsel getekend zijn door het ontvangen van de eucharistie volledig ingelijfd in het lichaam van Christus. De eucharistische maaltijd is dus het middelpunt van de vergadering van de gelovigen en daarvan is de priester de voorganger. De priesters leren derhalve de gelovigen om in het misoffer het goddelijk Slachtoffer aan God de Vader op te dragen en samen daarmee het offer van hun eigen leven te brengen; in de geest van Christus, de Herder, leren zij hun om in het boetesacrament hun zonden, met een rouwmoedig hart aan de Kerk te onderwerpen, zodat zij zich steeds meer tot de Heer bekeren, indachtig diens woorden: 'Bekeert u, want het Rijk der hemelen is nabij' (Mt. 4,17). Evenzo leren zij hun om aan de heilige liturgievieringen zo deel te nemen, dat zij daarin ook komen tot een oprecht gebed; zij helpen hen om, naargelang van een ieders genade en nood, tot een steeds volmaaktere geest van gebed gedurende heel het leven te komen; en allen trachten zij te brengen tot de vervulling van de plichten van staat, de meer gevorderden onder hen tot de beoefening van de evangelische raden op een voor ieder aangepaste wijze. Zo ook voeden zij de gelovigen op om in hun hart met hymnen en geestelijke liederen te kunnen zingen voor de Heer, steeds vol dankbaarheid voor alles in naam van onze Heer Jezus Christus jegens onze God en Vader.⁴⁰

Het lof- en dankgebed dat de priesters uitspreken in de eucharistieviering, verdelen zijzelf over de verschillende uren van de dag door het bidden van het goddelijk officie, waardoor zij in naam van de Kerk voor heel het hun toevertrouwde volk, ja zelfs voor heel de wereld bidden tot God.

Het huis van gebed waarin de heilige eucharistie wordt gevierd en bewaard, waarin de gelovigen samenkomen en waarin de tegenwoordigheid van de Zoon van God, onze Verlosser, die voor ons op het altaar is geofferd, wordt vereerd tot hulp en troost van de gelovigen, moet er verzorgd uitzien en moet geschikt zijn voor het gebed en de heilige diensten.⁴¹ Daarin worden en de herders en de gelovigen uitgenodigd om met een dankbaar hart antwoord te geven op de gave van Hem die door zijn mensheid voortdurend het goddelijk leven doet uitstromen naar de ledematen van zijn lichaam.⁴² De priesters moeten zorg besteden aan een juiste beoefening van de liturgische wetenschap en kunst, opdat door hun liturgische bediening op steeds volmaaktere wijze door de hun toevertrouwde christelijke gemeenschappen de lof gezongen wordt van God, Vader, Zoon en Heilige Geest.

6. Terwijl de priesters het ambt van Christus, Hoofd en Herder, overeenkomstig hun aandeel in het gezag uitoefenen, brengen zij in naam van de bisschop het gezin van God als een tot eenheid bezielde broederschap bijeen en leiden het door Christus in de Geest naar God de Vader.⁴³ Evenals voor zijn andere taken wordt aan de priester voor de uitoefening van dit dienstwerk een geestelijke macht geschonken om op te bouwen.⁴⁴ Bij de opbouw van de Kerk moeten de priesters echter naar het voorbeeld van de Heer in buitengewone menselijkheid met iedereen omgaan. En zij moeten niet volgens de gunst van de mensen,⁴⁵ maar volgens de eisen van de geloofsleer en van het christelijke leven jegens hen optreden, terwijl zij hen onderrichten en als geliefde kinderen⁴⁶ vermanen, overeenkomstig het woord van de apostel: 'Dring aan te pas en te onpas, weerleg, berisp, bemoedig, in één woord, geef onderricht met groot geduld' (2 Tim. 4,2).⁴⁷

Als opvoeders in het geloof is het daarom de taak van de priesters er zelf of door anderen voor te zorgen, dat iedere gelovige in de Heilige Geest wordt gebracht tot ontplooiing van zijn eigen roeping, tot een oprechte en werkzame liefde en tot de vrijheid waartoe Christus ons heeft bevrijd.⁴⁸ Plechtigheden, hoe mooi ook, of verenigingen, hoe bloeiend ze ook zijn, zullen weinig betekenen, als ze er niet op zijn gericht de mensen op te voeden tot een volwassen christendom.⁴⁹ Om dit te bevorderen, moeten de priesters hen helpen om in alle grote en kleine gebeurtenissen te kunnen zien, wat van hen wordt gevraagd, wat de wil van God is. Ook moet aan de christenen worden geleerd, dat zij niet enkel voor zichzelf leven, maar dat een ieder de ontvangen genadegave overeenkomstig de eis van liefde in de nieuwe wet gebruikt ten bate van de ander.⁵⁰ En zo moeten allen hun plicht in de mensengemeenschap op christelijke wijze volbrengen.

Ofschoon de priesters jegens iedereen verplichtingen hebben, worden hun toch op een bijzondere wijze de armen en zwakkeren aanbevolen, met wie de Heer zelf zich zo nauw verbonden toonde.⁵¹ De evangelieprediking aan hen is een teken van het werk van de Messias.⁵² Ook moeten zij met een bijzondere toeleeg de jongeren begeleiden alsook de gehuwden en de ouders, voor wie het wenselijk is, dat zij in vriendschappelijke clubs bijeenkomen tot wederzijdse steun, om in het vaak harde leven met meer gemak en beter christelijk te handelen. Laten de priesters niet vergeten, dat alle mannelijke en vrouwelijke religieuzen, juist omdat zij in het huis van God zo'n uitmuntende groep vormen, bijzondere zorg verdienen met betrekking tot hun feestelijke vooruitgang ten bate van heel de Kerk. De grootste zorg moet tenslotte uitgaan naar de zieken en stervenden, door hen te bezoeken en in de Heer te sterken.⁵³

Maar de taak van de herder is niet beperkt tot de zorg voor iedere gelovige afzonderlijk, doch strekt zich ook uit tot de vorming van een echte christelijke gemeenschap. Wil echter de gemeenschapsgeest op de juiste wijze worden beoefend, dan moet zij niet enkel de plaatselijke, maar ook de universele Kerk omvatten. De plaatselijke gemeenschap moet niet alleen zorg dragen voor eigen gelovigen, maar, bezielde door een missionaire ijver, de weg naar Christus voor alle mensen bereiden. Speciaal echter worden haar de catechumenen en pasgedoopten aanbevolen, die stap voor stap moeten worden opgevoed tot het leren kennen en beoefenen van het christelijke leven.

Geen enkele christelijke gemeenschap wordt echter opgebouwd, als zij niet haar oorsprong en middelpunt heeft in de viering van de heilige eucharistie, van waaruit dus iedere opvoeding tot gemeenschapsgeest een aanvang moet nemen.⁵⁴ Wil deze viering oprecht en ideaal zijn, dan moet zij leiden tot de verschillende liefdewerken en tot wederzijdse hulpverlening, alsmede tot missionaire activiteit en tot diverse vormen van christelijk getuigen.

Bovendien vervult de kerkelijke gemeenschap door de liefde, door gebed, door haar voorbeeld en werken van boetvaardigheid een waarachtig moederlijke taak tegenover de zielen die naar Christus moeten worden geleid. Want zij is het doeltreffende middel waardoor aan hen die nog niet geloven de weg naar Christus en naar zijn Kerk wordt gewezen of voor hen wordt geëffend, maar waardoor ook zij die reeds geloven, worden gestimuleerd, gevoed en gesterkt voor de geestelijke strijd.

Bij de opbouw echter van de christengemeenschap staan de priesters nooit in dienst van een of andere ideologie of menselijke partij, doch als verkondigers van de blijde boodschap en herders van de Kerk leggen zij zich toe op het bereiken van de geestelijke groei van het lichaam van Christus.

7. Alle priesters hebben samen met de bisschoppen zodanig deel aan een en hetzelfde priesterschap en dienstwerk van Christus, dat de eenheid van wijding en zending zelf hun hiërarchische gemeenschap met het bisschopsambt eist.⁵⁵ Zo nu en dan manifesteren zij die gemeenschap heel duidelijk in de liturgische concelebratie, waarin zij openlijk te kennen geven samen met de bisschop de eucharistische maaltijd te vieren.⁵⁶ Omwille van de gave van de Heilige Geest die bij de heilige wijding aan de priesters is geschonken, moeten de bisschoppen hen dus als noodzakelijke medewerkers en raadgevers beschouwen in het dienstwerk en in de taak om het volk Gods te onderrichten, te heiligen en te weiden.⁵⁷ Dit wordt reeds vanaf de oudste tijden van de Kerk met nadruk in de liturgische documenten naar voren gebracht, als zij plechtig aan God vragen 'de geest van genade en raad om met een zuiver hart het volk te helpen en te leiden'⁵⁸ over de wijdeling uit te storten; zoals in de woestijn de geest van Moses werd uitgestort in de harten van de zeventig wijze mannen⁵⁹ 'die hij als zijn medewerkers gebruikte en met wie hij de ontelbare menigten onder het volk met gemak bestuurde'.⁶⁰ Om deze gemeenschap in hetzelfde priesterschap en dienstwerk moeten de bisschoppen de priesters dus als hun broeders en vrienden beschouwen⁶¹ en hun materieel maar bovenal ook geestelijk welzijn moet hun naar vermogen ter harte gaan. Want vooral op hen valt de zware last van de heiligheid van hun priesters terug:⁶² daarom moeten zij de hoogste zorg besteden aan een blijvende vorming van het priesterscollege.⁶³ Zij moeten graag naar hen luisteren, hen zelfs raadplegen en met hen alles bespreken wat betrekking heeft op de noden van het pastorale werk en op het welzijn van het bisdom. Wil dit echter resultaat hebben, dan moet er, aangepast aan de huidige noden en omstandigheden,⁶⁴ in een vorm en volgens normen die rechtens nog nader dienen te worden bepaald, een groep of senaat⁶⁵ van priesters zijn die alle priesters vertegenwoordigen en die de bisschop met raad en daad kan bijstaan in het bestuur van het bisdom.

De priesters moeten echter de volheid van het wijdingssacrament zoals de bisschoppen die bezitten

voor ogen houden en in hen het gezag van Christus, de hoogste Herder, eerbiedigen. Zij moeten dus in oprechte liefde en gehoorzaamheid aan de kant van hun bisschop staan.⁶⁶ Deze priesterlijke gehoorzaamheid, geheel doordrongen van de geest van samenwerking, vindt zijn fundament in het deel hebben aan het bisschopsambt, dat door het wijdingssacrament en de canonieke zending aan de priesters wordt verleend.⁶⁷

De eenheid van de priesters met de bisschop wordt in onze tijd des te meer vereist, omdat tegenwoordig de apostolische activiteiten om diverse redenen niet alleen veelvuldige vormen aannemen, maar ook omdat de grenzen van één parochie of bisdom moeten worden overschreden. Geen enkele priester kan dus op zichzelf of als het ware op zijn eentje zijn zending op bevredigende wijze vervullen, doch alleen in samenwerking met andere priesters onder leiding van hen die aan het hoofd staan van de Kerk.

8. Alle priesters, die door de wijding in het priesterlijk ambt zijn gesteld, staan met elkaar in verbinding door een intieme sacramentele broederschap; vooral echter vormen zij in het bisdom in dienst waarvan zij staan onder een eigen bisschop één priesterscollege. Want ofschoon zij voor diverse taken worden bestemd, bekleden zij toch één priesterlijk ambt ten bate van de mensen. Want alle priesters worden gezonden om samen te werken voor hetzelfde werk, of zij nu een parochiële of bovenparochiële bediening uitoefenen, of zij zich nu toeleggen op wetenschappelijk onderzoek of op de overdracht van de wetenschap, of ook handenarbeid verrichten, terwijl zij delen in het lot van de arbeiders zelf daar waar dit met goedkeuring van het bevoegde gezag dienstig lijkt, of tenslotte ook andere apostolaatswerken of op het apostolaat gerichte dingen verrichten. Allen werken samen voor één doel, namelijk de opbouw van het lichaam van Christus, hetgeen vooral in onze dagen een veelvoud van nieuwe taken en aanpassingen vraagt.

Vandaar is het van groot belang, dat alle priesters, diocesane of reguliere, elkaar helpen om steeds samen te werken voor de waarheid.⁶⁸ Met de overige leden van dit priesterscollege moet dus iedereen door bijzondere banden van apostolische liefde, bediening en broederschap verbonden zijn; wat reeds vanaf de oudste tijden liturgisch tot uiting komt, als de aanwezige priesters worden uitgenodigd om samen met de wijdende bisschop hun handen op te leggen aan de nieuw verkorene en wanneer zij eensgezind samen de heilige eucharistie vieren. Iedere priester afzonderlijk wordt dus met zijn medebroeders verenigd door de band van liefde, gebed en algehele samenwerking. Zó manifesteert zich die eenheid die er naar de wil van Christus onder de zijnen zou moeten zijn, opdat de wereld wete, dat de Zoon is gezonden door de Vader.⁶⁹

Daarom moeten de ouderen de jongeren werkelijk als broeders opnemen en hen bij de eerste activiteiten en moeilijkheden van het dienstwerk helpen; eveneens moeten zij zich moeite geven om hun mentaliteit, ook al verschilt deze van de hunne, te begrijpen en hun initiatieven met welwillendheid te volgen. Tegelijk moeten de jongeren eerbied hebben voor de leeftijd en de ervaring van de ouderen, hen raadplegen in alles wat de zielzorg aangaat en graag met hen samenwerken.

Geleid door een geest van broederschap, mogen de priesters de gastvrijheid niet vergeten,⁷⁰ moeten zij de liefdadigheid beoefenen en een gemeenschap van goederen doorvoeren,⁷¹ vooral bezorgd om hen die ziek zijn, terneergeslagen, al te overladen met werk, eenzaam, uit hun vaderland verbannen en bezorgd om hen die vervolging te verduren hebben.⁷² Ook moeten zij graag en met vreugde samenkomen voor ontspanning, indachtig de woorden waarmee de Heer zelf de apostelen uitnodigde: 'Komt nu eens zelf mee naar een eenzame plaats om alleen te zijn en rust daar wat uit' (Mc. 6,31).

Willen de priesters bovendien in de beoefening van het geestelijke en intellectuele leven wederkerig steun vinden, willen zij in hun bediening des te beter kunnen samenwerken en kunnen ontkomen aan de gevaren van eenzaamheid die misschien naar boven koenen, dan moet een gemeenschappelijk leven of een of andere gemeenschap van leven worden bevorderd, die naargelang van de verschillende persoonlijke behoeften of pastorale noden verschillende vormen kan aannemen, namelijk van samenwonen, raar dit mogelijk is, of samen eten of minstens van regelmatige en periodieke bijeenkomsten. Grote waarde moet ook worden gehecht aan en met ijver dienen te worden bevorderd die verenigingen die met statuten die door het bevoegde kerkelijk gezag zijn erkend de heiligheid van de priesters in de uitoefening van hun dienstwerk bevorderen door een aangepast en eenstemmig goedgekeurd levensplan en door broederlijke hulpverlening en die aldus de gehele priesterstand van dienst willen zijn.

Omwille van dezelfde gemeenschap in het priesterschap moeten de priesters tenslotte weten, dat zij

bijzondere verplichtingen hebben jegens hen die met heel wat moeilijkheden te kampen hebben; hun moeten zij tijdig hulp verlenen, ook door hen discreet te vermanen, als dit nodig is. Laten zij echter hen die in sommige opzichten te kort zijn geschoten met een broederlijke liefde en met een ruim hart bejegenen, terwijl zij voor hen aanhoudend bidden tot God, en zij moeten zich aan hen voortdurend als werkelijke broeders en vrienden tonen.

9. Ofschoon de priesters van het Nieuwe Verbond op grond van het wijdingssacrament in en voor het volk van God de zeer belangrijke en noodzakelijke taak van vader en leraar uitoefenen, zijn zij toch samen met alle christengelovigen leerlingen van de Heer, door de genade van de roepende God deelachtig geworden aan zijn rijk.⁷³ Want de priesters zijn met allen die door het doopsel zijn herborren broeders onder broeders,⁷⁴ omdat zij ledematen zijn van een en hetzelfde lichaam van Christus, waarvan de opbouw aan allen is opgedragen.⁷⁵

De priesters moeten dus zo leiding geven, dat zij niet uit zijn op eigen belang, maar op dat van Jezus Christus⁷⁶ en hun werk verrichten samen met de lekgelovigen en zich onder hen gedragen naar het voorbeeld van de Meester, die onder de mensen 'niet gekomen is om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als losprijs voor velen' (Mt. 20,28). De priesters moeten oprecht de eigen waardigheid van de leken en het aandeel dat zij hebben in de zending van de Kerk erkennen en bevorderen. Ook moeten zij ijverig de rechtmatige vrijheid die aan iedereen in de aardse stad toekomt in ere houden. Zij moeten graag naar de leken luisteren, in broederlijke gezindheid met hun wensen rekening houden, hun ervaring en competentie op de diverse terreinen van de menselijke activiteit erkennen, om samen met hen de tekenen destijds te kunnen onderkennen. Wanneer zij de geesten beproeven, of ze uit God zijn,⁷⁷ moeten zij de veelvormige genadegaven van de leken, lagere zowel als hogere, met geloofszin trachten te ontdekken, ze met blijdschap erkennen en ijverig bevorderen. Onder de gaven echter van God die overvloedig in de gelovigen worden aangetroffen, verdienen die bijzondere zorg waardoor niet weinigen tot een hoger geestelijk leven worden aange trokken. Eveneens moeten zij vol vertrouwen taken ten dienste van de Kerk aan leken toevertrouwen, terwijl zij hun vrijheid en ruimte van handelen laten, hen er zelfs op een geschikte manier toe brengen om ook uit eigen beweging werkzaamheden op zich te nemen.⁷⁸

Tenslotte zijn de priesters te midden van de leken aangesteld om allen te leiden tot de eenheid van liefde, 'elkaar hartelijk binnend met broederlijke genegenheid en elkaar overtreffend in eerbetoen' (Rom. 12,10). Het is dus hun taak om de uiteenlopende mentaliteiten zo met elkaar in overeenstemming te brengen, dat niemand zich in de gemeenschap van gelovigen een buitenstaander voelt. Zij zijn de verdedigers van het algemeen welzijn, waarvoor zij in naam van de bisschop zorg dragen, maar tevens zijn zij fervente verdedigers van de waarheid, opdat de gelovigen niet door elke windvlaag inzake de leer heen en weer worden geslingerd.⁷⁹ Aan hun bijzondere zorg worden nog toevertrouwd degenen die van de praktijk van de sacramenten, zelfs misschien van het geloof, zijn afgevallen. Zij mogen niet nalaten hen als goede herders tegemoet te treden.

Letting op de voorschriften betreffende de oecumenische beweging,⁸⁰ moeten zij niet die broeders vergeten die niet in volledige kerkelijke gemeenschap met ons leven.

Tenslotte worden hun bijzonder aanbevolen al degenen die Christus, de Zaligmaker, niet erkennen. De christengelovigen zelf moeten zich er echter van bewust zijn, dat zij verplichtingen hebben jegens hun priesters, die zij daarom dan ook met een kinderlijke liefde als hun herders en vaders moeten bejegenen; eveneens moeten zij hun priesters, als deelgenoten in hun zorgen, naar vermogen te hulp komen met gebed en goede werken, zodat zij des te beter de moeilijkheden kunnen overwinnen en des te vruchtbaarder hun taken kunnen vervullen.⁸¹

10. De geestelijke gave die de priesters bij de wijding hebben ontvangen, rust hen niet uit voor een begrensde of beperkte zending, maar voor een zeer ruime en universele heilszending 'tot het uiteinde der aarde' (Hand. 1,8). Want iedere priesterlijke bediening deelt in de universele en wereldomspannende zending die door Christus aan zijn apostelen is toevertrouwd. Immers, het priesterschap van Christus, waaraan de priesters werkelijk deelachtig zijn geworden, richt zich tot alle volkeren en alle tijden en wordt door geen grenzen van bloed, natie of leeftijd beperkt, zoals reeds in de figuur van Melchisédek op verborgen wijze wordt voorafgebeeld.⁸² De priesters mogen dus niet vergeten, dat hun de zorg voor alle kerken ter harte moet gaan. Daarom moeten de priesters van die bisdommen waarin men over een grotere overvloed aan roepingen beschikt graag bereid zijn om

met instemming en aanmoediging van hun eigen bisschop hun bediening uit te oefenen in gebieden, missies of voor werkzaamheden die lijden aan een priestertekort.

Bovendien moeten de normen voor incardinatie en excardinatie zodanig worden herzien, dat dit zeer oude instituut, met behoud daarvan, toch beter aan de huidige pastorale noden beantwoordt. Waar dit echter door de methode van apostolaat wordt geëist, moeten niet alleen een behoorlijke spreiding van de priesters, maar ook de bijzondere pastorale werkzaamheden voor diverse sociale groeperingen die in een of ander gebied of volk of in welk deel van de wereld ook moeten worden uitgevoerd gemakkelijker worden gemaakt. Hiervoor kunnen dus sommige internationale seminaries, bepaalde bisdommen of persoonlijke prelaturen of andere soortgelijke instellingen in het leven worden geroepen waarin de priesters ingeschreven of geïncardineerd kunnen worden tot algemeen welzijn van de Kerk, op een wijze die voor iedere instelling moet worden vastgelegd en met behoud van de rechten van de plaatselijke bisschoppen.

Naar een nieuw gebied moeten priesters, vooral als ze de taal en zeden daarvan nog niet goed kennen, niet alléén gestuurd worden, maar twee aan twee of met drieën, naar het voorbeeld van de leerlingen van Christus,⁸³ zodat zij elkaar kunnen helpen. Zo is het ook dienstig om bijzondere zorg te besteden aan hun geestelijk leven, alsook aan hun geestelijke en lichamelijke gezondheid; en, voor zover dit mogelijk is, moeten voor hen werkterreinen worden uitgezocht en arbeidsvoorwaarden worden vastgesteld die in overeenstemming zijn met ieders persoonlijke situatie. Tevens is het van het hoogste belang, dat zij die naar een nieuw volk gaan niet alleen zorgen, dat ze de taal van die plaats goed leren kennen, maar ook de speciale psychologische en sociale geaardheid van het volk dat zij in alle nederigheid zo goed mogelijk van dienst willen zijn, wanneer zij daarmee in contact treden, zodat zij het voorbeeld van de apostel Paulus volgen, die van zichzelf kon zeggen: 'Van allen onafhankelijk, heb ik mij aller slaaf gemaakt, om er zoveel mogelijk voor Christus te winnen. Met de Joden ben ik jood geworden, om de joden te winnen...' (1 Kor. 9,19-20).

11. De Herder en Behoeder van onze zielen⁸⁴ heeft zijn Kerk zo ingericht, dat het volk dat door Hem is uitverkoren en door zijn bloed is vrijgekocht⁸⁵ altijd en tot aan het einde der tijden zijn priesters zou moeten hebben, opdat de christenen nooit zouden zijn als schapen zonder herder.⁸⁶ In gehoorzaamheid aan deze wil van Christus hebben de apostelen onder ingeving van de Heilige Geest het als hun plicht beschouwd om bedienaren uit te kiezen 'die bekwaam zijn om op hun beurt anderen te onderrichten' (2 Tim. 2,2). Deze plicht behoort tot de priesterlijke zending zelf, waardoor de priester deel, gaat krijgen aan de zorg voor heel de Kerk, opdat er bij het volk van God hier op aarde nooit gebrek aan werklieden zou zijn. Omdat echter 'de bestuurder van een schip en zij die ermee worden vervoerd ... een gemeenschappelijk belang hebben',⁸⁷ moet dus aan heel het christen-volk duidelijk worden gemaakt, dat het zijn plicht is om er op verschillende manieren, door aanhoudend gebed en eveneens door andere middelen die het ter beschikking staan,⁸⁸ aan mee te werken, dat de Kerk altijd die priesters heeft die nodig zijn voor de vervulling van haar goddelijke zending. Op de eerste plaats moet het de priesters dus zeer ter harte gaan om door de bediening van het woord en een voorbeeld van eigen leven dat de geest van dienstbaarheid en de echte paasvreugde uitstraalt aan de gelovigen de verhevenheid en de noodzaak van het priesterschap voor ogen te houden, en moeiten noch kosten te sparen om hen, jong of oud, die voor zo'n bediening geschikt worden geacht te helpen om zich op de juiste wijze voor te bereiden en dus eens door de bisschop te kunnen worden geroepen, met behoud van de volle innerlijke en uiterlijke vrijheid. Om dit te bereiken is een verstandige en nauwgezette geestelijke leiding van het hoogste belang. Ouders en onderwijzers en iedereen die op een of andere manier met het onderwijs aan kinderen of jonge mensen te maken heeft, moeten hen zo onderrichten, dat zij door het leren kennen van de zorg van de Heer voor zijn kudde en bij het zien van de noden van de Kerk bereid zijn edelmoedig met de profeet antwoord te geven op de roepstem van God: 'Hier ben -Ik;-zend. mij' (Jes. 6,8). Men moet echter niet verwachten, dat deze roepstem van God de toekomstige priester op een of andere buitengewone manier ter ore komt. Zij moet immers veeleer worden verstaan en beoordeeld vanuit de tekenen waarin de wil van God dagelijks aan verstandige christenen bekend wordt; deze tekenen moeten door de priesters met nauwlettendheid worden gadeslagen.⁸⁹

Daarom worden aan de priesters heel sterk de werken voor roepingen, hetzij diocesane hetzij internationale, aanbevolen.⁹⁰ In preken, in de catechese en in tijdschriften moeten de noden van de lokale kerk en de universele Kerk duidelijk worden toegelicht, moet de betekenis en de voornaamheid van

de priesterlijke bediening in een helder licht worden geplaatst, omdat immers met zovele moeilijkheden ook zoveel vreugde gepaard gaat en omdat daarin vooral, zoals de vaders leren, een hoogste getuigenis van liefde aan Christus kan worden gegeven.⁹¹

HOOFDSTUK III **Het leven van de priesters**

12. Door het wijdingssacrament worden de priesters gelijkvormig gemaakt aan Christus-Priester, als dienaren van het Hoofd, om heel zijn lichaam, dat is de Kerk, op te richten en op te bouwen als medewerkers van het bisschopsambt. Weliswaar hebben zij zoals iedere christengelovige reeds in de wijding van het doopsel het teken en de gave van zo'n hoge genadenolle roeping ontvangen, dat zij zelfs in hun menselijke zwakheid⁹² de volmaaktheid kunnen en moeten bereiken, naar het woord van de Heer: 'Weest dus volmaakt, zoals uw Vader in de hemel volmaakt is' (Mt. 5,48). Maar de priesters zijn om een speciale reden verplicht die volmaaktheid te bereiken, omdat zij die door het ontvangen van de wijding op een nieuwe wijze aan God zijn toegewijd levende instrumenten worden van Christus, de eeuwige Priester, om diens wonderbaarlijke verlossingswerk, dat met bovenaardse kracht heel de mensengemeenschap heeft hersteld, door alle tijden heen te kunnen voortzetten.⁹³ Omdat dus iedere priester op zijn eigen wijze de persoon van Christus zelf vertegenwoordigt, wordt hij ook met bijzondere genadegaven verrijkt om in de dienst aan het hem toevertrouwde volk en aan heel het volk van God des te beter de volmaaktheid te kunnen bereiken van Hem wiens rol hij speelt en om door de heiligheid van Hem die voor ons is geworden de Hogepriester, 'heilig; schuldeloos en onbesmet, gescheiden van de zondaars' (Heb. 7,26), de menselijke zwakheid van het vlees te genezen.

Christus, die door de Vader werd geheiligd of gewijd en in de wereld gezonden,⁹⁴ 'heeft zich voor ons gegeven om ons van alle ongerechtigheid te verlossen en zichzelf een volk te verwerven, gereinigd en volijverig in goede werken' (Tit. 2,14), en is zo door zijn lijden zijn glorie binnengegaan;⁹⁵ op gelijke wijze moeten de priesters, door de zalving van de Heilige Geest gewijd en, door Christus gezonden, in zichzelf de werken van het vlees doen afsterven en zich totaal aan de dienst van de mensen wijden. Zo kunnen zij in de heiligheid waarmee zij in Christus zijn verrijkt, uitgroeien tot de volmaakte man.⁹⁶

Zij worden dus in de uitoefening van het dienstwerk van de Geest en van de gerechtigheid⁹⁷ bevestigd in het leven naar de geest, mits zij openstaan voor de Geest van Christus, die hen bezielt en leidt. Want door de heilige handelingen van elke dag, zoals ook door heel het dienstwerk dat zij in gemeenschap met de bisschop en andere priesters uitoefenen, worden zijzelf gericht op volmaaktheid van leven. Die heiligheid van de priesters draagt, echter op zijn beurt zeer veel bij tot een vruchtbare uitoefening van het ambt: ofschoon immers de genade van God het heilswerk ook door onwaardige bedienaren kan vervullen, geeft God er toch de voorkeur aan om normaal gesproken zijn wonderwerken te tonen door hen die, ontvankelijker geworden voor de ingeving en de leiding van de Heilige Geest; omwille van hun nauwe band met Christus en de heiligheid van leven met de apostel kunnen zeggen: 'En toch leef ik, maar niet ikzelf, Christus is het die leeft in mij' (Gal. 2,20). Om haar pastorale doelstellingen van interne vernieuwing van de Kerk, van de verbreiding van het evangelie in heel de wereld en ook van de dialoog met de moderne wereld te kunnen bereiken, spoort deze heilige kerkvergadering daarom alle priesters met klem aan om met geschikte, door de Kerk aanbevolen middelen⁹⁸ hun best te doen voor die steeds grotere heiligheid, waardoor zij van dag tot dag betere instrumenten worden in dienst van heel het volk van God.

13. Heiligheid zullen de priesters uiteraard bereiken door hun taken oprecht en onvermoeibaar te vervullen in de Geest van Christus.

Omdat zij bedienaren zijn van het woord van God, lezen en beluisteren zij dagelijks het woord van God dat zij aan anderen moeten leren; als zij dit tegelijk in zichzelf weten op te nemen, zullen zij steeds volmaktere leerlingen worden van de Heer, overeenkomstig het woord van de apostel Paulus aan Timóteüs: 'Neem dit alles ter harte, ga er geheel in op, dan zullen uw vorderingen voor allen zichtbaar zijn. Blijf voortdurend zorg besteden aan uzelf en aan uw onderricht. Zodoende redt gij uzelf en hen die naar u luisteren' (1 Tim. 4,15-16). Want, wanneer zij zich afvragen, hoe zij het

overwogene des te beter aan anderen kunnen overdragen,⁹⁹ moeten zij eerst zelf een diepgaander begrip hebben van 'de ondoorgroendelijke rijkdommen van de Christus' (Ef. 3,8) en van de veelzijdige wijsheid van God.¹⁰⁰ Wanneer zij voor ogen houden, dat de Heer het is die de harten opent¹⁰¹ en dat de voornaamheid van het woord niet uit henzelf maar uit de kracht van God voortkomt,¹⁰² dan zullen zij op het moment van de verkondiging zelf des te inniger worden verbonden met Christus, de Leraar, en geleid worden door diens Geest. Wanneer zij zo in gemeenschap staan met Christus, hebben zij deel aan de liefde van God, waarvan het mysterie, van eeuwigheid verborgen,¹⁰³ in Christus is geopenbaard.

Als bedienaren van de heilige geheimen stellen de priesters, met name in het heilig misoffer, op bijzondere wijze de persoon van Christus tegenwoordig, die zichzelf als Slachtoffer heeft gegeven tot heiliging van de mensen; en daarom worden zij uitgenodigd om dat waarmee zij omgaan ook na te volgen, voor zover zij bij de viering van het mysterie van de dood des Heren hun eigen ledematen trachten te doen afsterven aan gebreken en begeerten.¹⁰⁴ In het mysterie van het eucharistische offer, waarin de priesters hun voornaamste taak vervullen, wordt het werk van onze verlossing voortdurend uitgevoerd¹⁰⁵ en daarom wordt de dagelijkse viering daarvan, die ook dán, als de gelovigen er niet bij tegenwoordig kunnen zijn, toch een daad van Christus en de Kerk is, met klem aanbevolen.¹⁰⁶ Terwijl de priesters zich dus met e daad van Christus-Priester verenigen, offeren zij zich dagelijks geheel op aan God, en terwijl zij met het lichaam van Christus worden gevoed, krijgen zij van harte deel aan de liefde van Hem die zich tot spijs aan de gelovigen geeft. Zo ook worden zij in de bediening van de sacramenten één met de intentie en de liefde van Christus; dit doen zij op een speciale wijze, wanneer zij zich steeds geheel en al bereid tonen om hun taak ten -aanzien van het boetesacrament te vervullen, zo dikwijls de gelovigen daar redelijkerwijze om vragen. In het bidden van het goddelijk officie verschaffen zij een stem aan de Kerk, die namens heel het mensengeslacht in het gebed volhardt samen met Christus, die 'altijd leeft om onze voorspraak te zijn' (Heb. 7,25). Bij het leiden en weiden van het volk van God worden zij gedreven door de liefde van de goede Herder om hun leven te geven voor hun schapen,¹⁰⁷ bereid ook tot het hoogste offer, daarbij het voorbeeld volgend van die priesters die ook in onze dagen niet hebben geweigerd hun leven te geven; omdat zij opvoeders in het geloof zijn en 'de blijde zekerheid hebben het heiligdom te mogen binnengaan door Jezus' bloed' (Heb. 10,19), naderen zij tot God 'met een oprecht hart en een vast geloof' (Heb. 10,22); zij houden voor hun gelovigen een rotsvaste toekomstverwachting hoog,¹⁰⁸ om hen te kunnen troosten die in veel tegenspoed verkeren, door een vertroosting waarmee God ook henzelf vertroost;¹⁰⁹ als leiders van de gemeenschap beoefenen zij de ascese die eigen is aan een zielenherder, door afstand te doen van eigen gemakken, niet op zoek naar wat voor henzelf nuttig is, maar naar wat voor velen nuttig is om zalig te worden,¹¹⁰ terwijl zij steeds verder gaan om het pastorale werk volmaakter te vervullen en, waar dit nodig is, bereid zijn om nieuwe pastorale wegen te bewandelen onder leiding van de Geest van liefde, die waait waar Hij Wil.¹¹¹

14. Omdat er in de huidige wereld zoveel taken zijn die de mensen op zich moeten nemen en omdat er zo'n grote verscheidenheid van problemen is waardoor zij worden benauwd en die heel vaak snel voor hen dienen te worden opgelost, verkeren zij niet zelden in het gevaar, dat zij zich in tegenstellingen verliezen. De priesters echter die in de zeer vele verplichtingen van hun ambt zijn verwickeld en daardoor verdeeld, kunnen er angstig mee bezig zijn, hoe zij hun innerlijk leven in harmonie kunnen brengen met hun uiterlijke activiteit. Die eenheid van leven kan niet door een louter uiterlijke planning van de ambtelijke werkzaamheden en ook niet alleen door de praktijk van vrome oefeningen, hoezeer deze ook bijdraagt tot bevordering van die eenheid, worden bewerkt. Maar de priesters kunnen die eenheid bereiken, wanneer zij in de vervulling van hun ambt het voorbeeld volgen van Christus, de Heer, wiens spijs het was de wil te volbrengen van Hem die Hem gezonden heeft om zijn werk te volbrengen.¹¹²

Om die wil van de Vader in de wereld door de Kerk zonder ophouden te volbrengen, werkt Christus inderdaad door zijn dienaren en dus blijft Hij altijd het begin en de bron van de eenheid in hun leven. De priesters zullen dus de eenheid in hun leven bereiken, wanneer zij zich verenigen met Christus in de erkenning van de wil van de Vader en in de gave van zichzelf voor de hun toevertrouwde kudde.¹¹³ Door zo de rol van de goede Herder te vervullen, zullen zij in de beoefening van de pastorale liefde zelf de band van de priesterlijke volmaaktheid vinden die hun leven en activiteit tot eenheid brengt. Deze herderlijke liefde¹¹⁴ vloeit bovenal voort uit het eucharistisch offer, dat

daarom het middelpunt en de oorsprong vormt van het hele priesterleven, zodat de priesterlijke geest zich beijvert om dat wat op het offeraltaar plaatsheeft op zichzelf over te brengen. Dit kan echter niet bereikt worden, als de priesters zelf niet door gebed steeds dieper doordringen in het mysterie van Christus.

Om de eenheid van leven ook concreet te kunnen realiseren, moeten zij al hun ondernemingen aandachtig bezien en trachten te weten te komen, wat de wil van God is,¹¹⁵ of namelijk hun initiatieven in overeenstemming zijn met de normen van de evangelische zending van de Kerk. Want de trouw jegens Christus kan niet worden gescheiden van de trouw jegens zijn Kerk. De pastorale liefde vraagt dus van de priesters, dat zij, om niet in het luchtledige te lopen,¹¹⁶ hun werk steeds verrichten in gemeenschap met de bisschoppen en andere broeders, in het priesterschap. Wanneer de priesters op deze wijze te werk gaan, zullen zij de eenheid van eigen leven vinden in de eenheid welf van de zending van de Kerk en zo met hun Heer en door Hem met de Vader, in de Heilige Geest, één worden, om met troost te kunnen worden vervuld en over te vloeien van blijdschap.¹¹⁷

15. Onder de deugden die vooral vereist worden voor het priesterambt, moet die levensinstelling worden genoemd waardoor zij altijd bereid zijn om niet hun eigen wil te zoeken, maar de wil van Hem die hen gezonden heeft.¹¹⁸ Want het goddelijke werk voor de vervulling waarvan zij door de Heilige Geest zijn geroepen¹¹⁹ gaat alle menselijke krachten en menselijke wijsheid te boven; want 'wat voor de wereld zwak is, heeft God uitverkoren om het sterke te beschamen' (1 Kor. 1,27). De ware dienaar van Christus is dus in alle nederigheid werkzaam, zich bewust van zijn eigen zwakheid, terwijl hij te weten tracht te komen, wat de Heer behaagt,¹²⁰ en, als het ware gebonden door de Geest¹²¹ wordt hij in alles geleid door de wil van Hem die alle mensen wil zalig maken; deze wil kan hij in de dagelijkse levensomstandigheden ontdekken en uitvoeren door nederig dienstbaar te zijn aan allen die hem in het hem toevertrouwde ambt en in de veelvuldige voorvallen van zijn leven door God zijn toevertrouwd.

Maar het priesterlijk dienstwerk, dat het dienstwerk is van de Kerk zelf, kan alleen worden volbracht in hiërarchische gemeenschap met heel het lichaam. De herderlijke liefde dringt de priesters dus om, optredend in deze gemeenschap, eigen wil door gehoorzaamheid op te offeren aan de dienst van God en van de broeders, terwijl zij in de geest van geloof alles aanvaarden en uitvoeren wat door de paus en de eigen bisschop en ook andere oversten wordt opgedragen of aanbevolen; en terwijl zij graag alles inzetten en opofferen¹²². bij iedere opdracht, ook de nederigste en armzaligste, die hun wordt toevertrouwd. Want op deze wijze bewaren en versterken zij de noodzakelijke eenheid met hun broeders in het ambt, vooral echter met hen die de Heer als zichtbare leiders van zijn Kerk heeft aangesteld, en werken zij voor de opbouw van het lichaam van Christus, dat 'door allerlei stuttende geledingen' tot wasdom komt.¹²³ Deze gehoorzaamheid, die voert tot een vollere vrijheid van de kinderen van God, eist van nature, dat de priesters, terwijl zij in de vervulling van hun ambt, gedreven door de liefde, op verstandige wijze zoeken naar nieuwe wegen tot groter welzijn van de Kerk, met vertrouwen hun initiatieven voorleggen en met klem de noden van de hun toevertrouwde kudde uiteenzetten, altijd bereid om zich te onderwerpen aan het oordeel van hen die een hoofdtaak vervullen in het bestuur van de Kerk van God.

Door deze nederige houding en door deze verantwoorde en vrijwillige gehoorzaamheid maken de priesters zich gelijkvormig aan Christus, terwijl zij in zichzelf ondervinden, wat ook in Christus Jezus was, die 'zichzelf heeft ontleidigd door het bestaan van een dienstknecht op zich te nemen door gehoorzaam te worden tot de dood' (Fil. 2,7-8) en door deze gehoorzaamheid wordt de ongehoorzaamheid van Adam overwonnen en weggenomen, getuige de apostel: 'En zoals door de ongehoorzaamheid van één mens allen zondaars werden, zo zullen door de gehoorzaamheid van Een allen worden gerechtvaardigd' (Rom. 5,19).

16. De volledige en altijd blijvende onthouding omwille van het rijk der hemelen, die door Christus de Heer werd aanbevolen,¹²⁴ die in de loop der tijden en ook in onze dagen door veel christengelovigen met vreugde wordt aanvaard en op lofwaardige wijze onderhouden, is door de Kerk altijd bijzonder hooggeschat voor het priesterleven. Want zij is een teken van en tevens een stimulans voor de herderlijke liefde en een speciale bron van geestelijke vruchtbaarheid in de wereld.¹²⁵ Zij wordt weliswaar niet van nature door het priesterschap vereist, zoals blijkt uit de praktijk van de jonge Kerk¹²⁶ en uit de traditie van de oosterse kerken waar, behalve degenen die met alle bis

schoppen krachtens de gave van de genade het celibaat verkiezen, ook hoogst verdienstelijke gehuwde priesters zijn. Als deze heilige kerkvergadering dan ook het celibaat aanbeveelt, dan bedoelt zij op geen enkele wijze die afwijkende discipline die wettig van kracht is in de oosterse kerken te wijzigen en spoort zij al diegenen die als getrouwen het priesterschap hebben ontvangen met alle liefde aan om, volhardend in hun heilige roeping, hun leven volledig en edelmoedig in dienst te blijven stellen van de hun toevertrouwde kudde.¹²⁷

Het celibaat past echter om meerdere redenen bij het priesterschap. Want de zending van de priester is in haar geheel gewijd aan de dienst van de nieuwe mensheid, die Christus, Overwinnaar van de dood, door de Heilige Geest in de wereld doet opstaan en die zijn oorsprong niet 'uit bloed, noch uit begeerte van het vlees of de wil van een man, maar uit God' (Joh. 1,13) heeft. Door de maagdelijkheid echter of het celibaat dat omwille van het rijk der hemelen wordt onderhouden,¹²⁸ worden de priesters op een nieuwe en uitnemende wijze aan Christus toegewijd, hangen zij Hem gemakkelijker met een onverdeeld hart aan,¹²⁹ wijden zij zich vrijer in Hem en door Hem aan de dienst van God en van de mensen, staan zij onbelemmerd in dienst van zijn rijk en het werk van de bovennatuurlijke wedergeboorte en zo worden zij geschikt om het vaderschap in Christus in ruimere mate te ontvangen. Op deze wijze dus bekennen zij openlijk tegenover de mensen, dat zij zich onverdeeld willen geven aan de hun toevertrouwde taak, om namelijk de gelovigen te verlossen met één man en hen als ongerepte maagd tot Christus te voeren,¹³⁰ en zo roepen zij dat verborgen huwelijksverbond op dat door God is gegrondvest en dat in de toekomst ten volle moet worden geopenbaard, waardoor de Kerk een enige Bruidegom, Christus, bezit.¹³¹ Bovendien worden zij het levende teken van de toekomstige wereld, die door het geloof en de liefde reeds present is en waarin de kinderen van de verrijzenis niet zullen huwen noch gehuwd worden.¹³²

Om deze redenen, die gefundeerd zijn op het mysterie van Christus en van zijn Kerk, is het celibaat, dat eerst aan de priesters werd aanbevolen, later in de Latijnse kerk aan allen die een heilige wijding ontvangen bij de wet opgelegd. Deze wetgeving wordt, wat hen betreft die voor het priesterschap worden bestemd, door deze heilige kerkvergadering opnieuw bevestigd en goedgekeurd, met het vertrouwen in de Geest, dat de gave van het celibaat, die met het priesterschap van het Nieuwe Verbond zo in overeenstemming is, in alle vrijgevigheid door de Vader zal worden gegeven, mits zij die door het wijdingssacrament aan het priesterschap van Christus deelachtig worden, ja zelfs heel de Kerk, die gave nederig en met aandrang vragen. Ook spoort deze heilige kerkvergadering alle priesters die het heilig celibaat in vertrouwen op de genade van God vrijwillig hebben aanvaard naar het voorbeeld van Christus aan om edelmoedig en van ganser harte daaraan trouw te blijven en in die staat te volharden, de verhevenheid van die gave, die hun door de Vader is geschonken en die door de Heer zo openlijk wordt geprezen,¹³³ te erkennen en ook de grote geheimen die daarin worden afgebeeld en vervuld worden voor ogen te houden. Hoe meer echter de volkomen onthouding in de wereld van vandaag door niet weinig mensen voor onmogelijk wordt gehouden, des te nederiger en volhardender zullen de priesters de genade van trouw, die aan hen die erom vragen nooit is geweigerd, samen met de Kerk afsmecken, daarbij tevens alle natuurlijke en bovennatuurlijke middelen gebruikend die iedereen ten dienste staan. Zij mogen vooral niet nalaten om de ascetische normen die door de ervaring van de Kerk zijn beproefd en die in de huidige wereld niet minder noodzakelijk zijn te volgen. Deze heilige kerkvergadering spreekt daarom de verwachting uit, dat deze kostbare gave van het priestercelibaat niet alleen de priesters, maar ook alle gelovigen ter harte moge gaan en dat allen aan God vragen, dat Hij die gave steeds overvloedig aan zijn Kerk moge schenken.

17. Door een vriendschappelijke en broederlijke omgang met elkaar en met de overige mensen kunnen de priesters de menselijke waarden leren ontwikkelen en de geschapen dingen leren zien als gaven van God. Maar terwijl zij in de wereld verkeren, moeten zij toch altijd weten, dat zij volgens het woord van de Heer, onze Meester, niet van deze wereld zijn.¹³⁴ Als zij de wereld gebruiken als maakten zij er geen gebruik van,¹³⁵ dan zullen zij tot die vrijheid geraken, waardoor zij, bevrijd van alle ongeregelde zorg, ontvankelijk worden voor het beluisteren van de goddelijke stem in het dagelijks leven. Uit deze vrijheid en ontvankelijkheid groeit het geestelijk onderscheidingsvermogen waardoor de juiste houding tegenover de wereld en de aardse goederen wordt gevonden. Deze houding is voor priesters dus van het grootste belang, omdat de zending van de Kerk midden in de wereld wordt vervuld en omdat de geschapen dingen absoluut noodzakelijk zijn voor de persoonlijke vooruitgang van de mens. Laten zij daarom dankbaar zijn voor alles wat de hemelse Vader hun

schenkt om op een behoorlijke wijze te leven. Zij moeten echter in het licht van het geloof alles wat hun toevalt goed onderscheiden, om te komen tot een juist gebruik van de goederen, beantwoordend aan de wil van God, en, wat schadelijk is voor hun zending, moeten zij afwijzen.

Want de priesters moeten, omdat de Heer hun 'aandeel is en erfbezit' (Num. 18,20), de tijdelijke goederen alleen gebruiken voor die doeleinden waarvoor zij naar de leer van Christus, de Heer, en volgens de regeling van de Kerk mogen worden bestemd.

De eigenlijke kerkelijke goederen moeten uiteraard overeenkomstig de norm van de kerkelijke wetten door de priesters worden beheerd, waar dit kan, met behulp van deskundige leken en deze moeten altijd voor die doeleinden worden bestemd met het oog waarop het de Kerk is toegestaan om tijdelijke goederen te bezitten, namelijk voor de regeling van de goddelijke eredienst, voor een behoorlijk levensonderhoud van de geestelijkheid en voor de uitoefening van apostolaats- of liefdewerken, met name jegens de armen.¹³⁶ De goederen echter die de priesters krijgen bij gelegenheid van de uitoefening van een of andere kerkelijke dienst, moeten zij, behoudens particulierrechtelijke bepalingen, evenals de bisschoppen, vooral gebruiken voor hun eigen levensonderhoud en voor de vervulling van de plichten van eigen staat; wat echter over is, moeten zij willen bestemmen voor het welzijn van de Kerk of voor liefdewerken. Zij mogen dus het kerkelijk ambt niet gebruiken om zichzelf te verrijken en ook mogen zij de inkomsten die daaruit voortvloeien niet besteden voor uitbreiding van eigen familiebezit.¹³⁸ Daarom mogen de priesters geenszins hun hart verpanden aan de rijkdom, maar moeten zij steeds alle hebzucht vermijden en zich van iedere soort van handel met zorg afzijdig houden.

Zij worden zelfs uitgenodigd om de vrijwillige armoede te beoefenen, waardoor zij duidelijker aan Christus gelijkvormig worden en waardoor zij des te vaardiger worden voor het heilig dienstwerk. Christus is immers omwille van ons arm geworden, ofschoon Hij rijk was, opdat wij door zijn armoede rijk zouden zijn.¹⁴⁰ De apostelen hebben er echter door hun voorbeeld van getuigd, dat een kosteloze gave van God gratis dient te worden gegeven,¹⁴¹ wetende wat overvloed is en wat armoede betekent.¹⁴² Maar ook opent een soort gemeenschappelijk gebruik van de dingen, zoals de gemeenschap van goederen die in de geschiedenis van de jonge Kerk geprezen wordt,¹⁴³ de weg voor de pastorale liefde; en door die vorm van leven kunnen de priesters op prijzenswaardige wijze de geest van armoede die door Christus wordt aanbevolen in praktijk brengen.

Geleid dus door de Geest des Heren, die de Zaligmaker heeft gezalfd en heeft gezonden om aan armen de blijde boodschap te brengen,¹⁴⁴ moeten de priesters, evenals de bisschoppen, alles vermijden wat hoe dan ook de armen zou kunnen doen vluchten, terwijl zij in vergelijking met de overige leerlingen van Christus iedere schijn van ijdelheid in hun zaken terzijde moeten stellen. Laten zij hun woning zo inrichten, dat deze voor niemand ontoegankelijk lijkt en nooit iemand, ook de geringste niet, zich schaamt om er dikwijls binnen te komen.

18. Om in alle levenssituaties de vereniging met Christus te kunnen bevorderen, beschikken de priesters, afgezien van de bewuste uitoefening van hun ambt, over de gewone en bijzondere, nieuwe en oude middelen die de Heilige Geest steeds levendig houdt in het volk van God en die de Kerk aanbeveelt voor de heiliging van haar leden, soms zelfs voorschrijft.¹⁴⁵ Boven alle geestelijke hulpmiddelen munten die handelingen uit waardoor de christengelovigen vanaf de tweevoudige tafel van de Heilige Schrift en van de eucharistie met het woord van God worden gevoed;¹⁴⁶ van hoeveel belang het voortdurend gebruik maken daarvan is voor de eigen heiliging van de priesters, is niemand onbekend.

Op innige wijze worden de bedienaren van de sacramentele genade met Christus, de Verlosser en Herder, verenigd door het vruchtbaar ontvangen van de sacramenten, met name door een veelvuldige biecht, omdat hij die door een dagelijks gewetensonderzoek is voorbereid ten zeerste de noodzakelijke bekering van het hart tot de barmhartige liefde van de Vader bevordert. In het licht van het geloof, gevoed door de lezing van de Heilige Schrift, kunnen zij de tekenen van de wil van God en de impulsen van zijn genade in de verschillende levensgebeurtenissen oprecht onderzoeken en zo met de dag ontvankelijker warden voor hun zending, waartoe zij in de Heilige Geest geroepen zijn. Een wonderlijk voorbeeld van die ontvankelijkheid vinden zij steeds in de heilige maagd Maria, die, geleid door de Heilige Geest, zichzelf totaal heeft toegewijd aan het mysterie van de verlossing van de mensheid;¹⁴⁷ deze moeder van de eeuwige Hoge priester en koningin van de apostelen en steun in hun dienstwerk moeten de priesters met een kinderlijke toewijding vereren en liefhebben.

Om hun dienstwerk trouw te vervullen, moet de priesters een dagelijks gesprek met Christus de Heer bij een bezoek aan het allerheiligste en in de persoonlijke verering van de heilige eucharistie ter harte gaan; zij moeten graag alle tijd nemen voor een geestelijke retraite en grote waarde hechten aan geestelijke leiding. Op velerlei wijzen, speciaal door de beproefde meditatie en diverse gebedsvormen die zichzelf vrij kiezen, zoeken de priesters en vragen zij met aandrang van God die geest van werkelijke aanbidding waardoor zij zich samen met het hun toevertrouwde volk innig verenigen met Christus, de Middelaar van het Nieuwe Verbond, en zo als aangenomen kinderen kunnen roepen: 'Abba, Vader' (Rom. 8,15).

19. In de heilige wijdingsritus worden de priesters door de bisschop erop gewezen, dat 'zij gerijpt moeten zijn in de kennis' en dat hun onderrichting 'een geestelijk geneesmiddel voor het volk van God' moet zijn.¹⁴⁸ De kennis nu van een heilig bedienaar moet heilig zijn, omdat zij uit een heilige bron genomen en voor een heilig doel bestemd is. Voor alles wordt ze geput uit de lezing en overweging van de Heilige Schrift,¹⁴⁹ maar ook wordt ze door de studie van de heilige vaders en kerkleeraren en andere monumenten van de traditie gevoed. Bovendien moeten de priesters, om een juist antwoord te kunnen geven op vragen die de mensen van onze tijd bezighouden, goed kennis nemen van de documenten van het kerkelijk leergezag en vooral van concilies en pausen en moeten zij de beste en beproefde theologische auteurs raadplegen.

Omdat echter in onze tijd de menselijke cultuur en ook de gewijde wetenschappen steeds vooruitgaan, worden de priesters aangespoord om hun kennis van de goddelijke en menselijke aangelegenheden zonder onderbreking en op een geschikte manier te vervolmaken en zich zo klaar te maken voor een meer aangepast gesprek met de tijdgenoten.

Willen de priesters zich echter des te gemakkelijker op de studie toeleggen en met meer vrucht de evangelisatie- en apostolaatsmethoden aanleren, dan moeten met alle zorg voor hen geschikte hulpmiddelen worden voorbereid, zoals het organiseren van cursussen of congressen naargelang van de mogelijkheden van ieder gebied, de oprichting van centra die bestemd zijn voor pastorale studies, de oprichting van bibliotheken en een geschikte studieleiding door daartoe bekwame personen: Bovendien moeten de bisschoppen ieder afzonderlijk of samen met elkaar bekijken, hoe het beste bereikt kan worden, dat al hun priesters op gezette tijden, vooral echter enkele jaren na hun wijding,¹⁵⁰ een cursus kunnen volgen waarin zij de gelegenheid krijgen om vollediger kennis te nemen van de pastorale methodieken en de theologie alsook om gesterkt te worden in hun geestelijk leven en wederkerig hun apostolische ervaringen met hun collega's uit te wisselen.¹⁵¹ Met deze en andere hulpmiddelen moeten bijzonder ook de jonge pastoors en zij die voor een nieuw pastoraal werk worden bestemd, worden geholpen of ook zij die naar een ander bisdom of volk worden gezonden.

Tenslotte moeten de bisschoppen ervoor zorgen, dat enkelen zich op een diepere kennismaking van de theologie gaan toeleggen, zodat er nooit gebrek is aan geschikte docenten voor de geestelijken, zodat de overige priesters en de gelovigen steun krijgen om zich de noodzakelijke geloofskennis te verwerven en een gezonde vooruitgang in de gewijde vakken wordt bevorderd, die voor de Kerk absoluut noodzakelijk is.

20. Toegewijd aan de dienst van God, verdienen de priesters in de vervulling van het hun toevertrouwde ambt een billijke vergoeding, want 'de arbeider is zijn loon waard' (Lc. 10,7)¹⁵² en 'de Heer heeft voor de verkondigers van het Evangelie bepaald, dat zij van het Evangelie moeten leven' (1 Kor. 9,14). Daarom zijn de gelovigen zelf, voor zover niet van elders is voorzien in een billijke vergoeding voor de priesters, werkelijk verplicht er zorg voor te dragen, dat zij zich al wat nodig is voor een fatsoenlijk en passend leven kunnen aanschaffen, omdat de priesters immers voor hun welzijn alles in het werk stellen. De bisschoppen moeten de gelovigen echter op deze plicht van hen wijzen en zij moeten ervoor zorgen, ofwel ieder voor eigen bisdom of beter met meerderen samen voor een gemeenschappelijk gebied, dat er richtlijnen worden vastgesteld waardoor naar behoren wordt voorzien in een fatsoenlijk levensonderhoud van hen die een of ander ambt in dienst van het volk van God vervullen of hebben vervuld. De vergoeding, door een ieder te ontvangen, moet echter,- rekening houdend zowel met de aard van het ambt zelf als met de omstandigheden van plaats en tijd, voor iedereen die in dezelfde situatie verkeert fundamenteel gelijk zijn, in overeenstemming

met hun staat en stand, en moet hun bovendien de mogelijkheid geven om niet alleen op behoorlijke wijze te voorzien in een tegemoetkoming aan hen die zich ten dienste van de priesters stellen, maar ook om zelf enigermate tegemoet te kunnen komen aan de armen. Dit dienstwerk jegens de armen heeft de Kerk reeds vanaf de vroegste tijden altijd in hoge ere gehouden. Deze vergoeding moet ook zo zijn, dat ze de priesters de kans geeft om ieder jaar een behoorlijke en toereikende vakantie te kunnen houden. Dat de priesters deze kunnen krijgen, daarvoor moeten de bisschoppen zorgen. Aan het ambt echter dat de priesters vervullen, moet het hoogste gewicht worden gehecht. Daarom moet het zogenaamde beneficiaalsysteem worden verlaten of minstens zo worden hervormd, dat het beneficiale deel van het ambt, ofwel het recht op inkomsten uit goederen die aan het ambt zijn verbonden, als secundair wordt beschouwd en in het recht de voornaamste plaats wordt ingeruimd voor het kerkelijke ambt, waaronder in het vervolg verstaan dient te worden: ieder ambt dat blijvend wordt verleend voor een geestelijk doel.

21. Men diene altijd het voorbeeld van de gelovigen in de jonge kerk van Jeruzalem voor ogen te houden, waarin 'zij alles gemeenschappelijk bezaten' (Hand. 4,32), 'aan ieder daarvan werd uitgedeeld naar zijn behoefte' (Hand. 4,35) fret is dus wel heel bijzonder op zijn plaats, wanneer, minstens in die gebieden waarin het levensonderhoud van de geestelijkheid geheel of grotendeels afhankelijk is van de bijdragen van de gelovigen, een soort diocesaan instituut goederen die voor dit deel zijn bestemd, bijeenbrengt, welk instituut beheerd wordt door de bisschop met behulp van gedelegeerde priesters en, waar dit nuttig lijkt, ook van deskundige lekeneconomen. Ook is het ;wenselijk, dat bovendien, waar dit kan gebeuren, in de afzonderlijke bisdommen of gebieden een algemene kas wordt gevormd waaruit de bisschoppen aan andere verplichtingen jegens personen die zich wijden aan de Kerk kunnen voldoen en tegemoet kunnen komen aan diverse noden van het bisdom en waaruit ook de rijkere bisdommen de armere hulp kunnen verlenen, zodat hun overvloed het gebrek van deze arme ten goede komt.¹⁵³ Deze algemene kas moet vooral worden gevormd uit goederen die afkomstig zijn van de bijdragen van de gelovigen, maar ook uit andere, rechtens te bepalen, bronnen.

Bovendien moeten in landen waar de sociale voorziening ten gunste van de geestelijkheid nog niet al te best is geregeld de bisschoppenconferenties ervoor zorgen, dat er, steeds gelet op de kerkelijke en burgerlijke wetten, ofwel diocesane instituten zijn, al of niet met elkaar in federatief verband staand, ofwel instituten die voor diverse bisdommen tegelijk zijn opgericht, ofwel een vereniging die voor het hele gebied in het leven is geroepen, waardoor onder het waakzaam toezicht van de hiërarchie in voldoende mate wordt voorzien in wat men noemt een passende gezondheidszorg en medische hulp, alsmede in een behoorlijk levensonderhoud van priesters die ziek, invalide of oud zijn. De priesters echter moeten dit opgerichte instituut helpen, gedreven door een geest van solidariteit jegens hun broeders, door te delen in hun moeilijkheden,¹⁵⁴ terwijl zij tegelijk mogen bedenken, dat zij zo zonder angst voor de toekomst in opgewektere evangelische zin de armoede kunnen beoefenen en zich geheel kunnen overgeven aan het heil van de zielen. Laten echter de betrokken personen zich beijveren om dezelfde instituten van verschillende volkeren met elkaar in verbinding te brengen, zodat zij steviger staan en een breder spreiding krijgen.

Besluit en aanmoediging

22. Terwijl deze heilige kerkvergadering de vreugden van het priesterleven voor ogen heeft, mag zij ook niet voorbijgaan aan de moeilijkheden waaronder de priesters in de huidige levensomstandigheden lijden. Zij weet ook, hoezeer de economische en sociale omstandigheden en zelfs ook de zeden van de mensheid veranderen en hoezeer het aanvoelen van de waardeschaal bij mensen aan veranderingen onderhevig is; vandaar voelen de bedienaren van de Kerk, soms zelfs ook de christengelovigen, zich in deze wereld als het ware vervreemd van zichzelf, angstig op zoek naar geschikte middelen en woorden waardoor zij in contact kunnen treden met deze wereld. Want nieuwe obstakels die het geloven in de weg staan, schijnbare vruchteloosheid van het gedane werk en ook de bittere eenzaamheid die zij ondervinden, kunnen hen in gevaar brengen neerslachtig te worden. Maar God heeft de wereld, zoals zij heden ten dage aan de liefde en de bediening van de herders van de Kerk wordt toevertrouwd, zo liefgehad, dat Hij zijn enige Zoon voor haar heeft gegeven.¹⁵⁵

Inderdaad levert deze wereld, weliswaar in de ban van vele zonden maar ook uitgerust met niet geringe mogelijkheden, aan de Kerk de levende bouwstenen¹⁵⁶ die worden samengevoegd tot een woontent van God in de Geest.¹⁵⁷ Terwijl de Heilige Geest de Kerk ertoe drijft om nieuwe wegen in te slaan bij de benadering van de moderne wereld, is het dezelfde Heilige Geest die ook bijpassende accommodaties van het priesterlijk dienstwerk suggereert en bevordert.

Laten de priesters bedenken, dat zij in de uitoefening van hun werk nooit alleen staan, maar steunen op de alles vermogende kracht van God: en laten zij zich vol geloof in Christus, die hen tot deelgenoten in zijn priesterschap heeft geroepen, met alle vertrouwen wijden aan hun dienstwerk, in de wetenschap dat God bij machte is in hen de liefde te vergroten.¹⁵⁸ Laten zij ook bedenken, dat de broeders in het priesterschap, ja zelfs de gelovigen van heel de wereld, hun deelgenoten zijn. Watt alle priesters werken samen bij de uitvoering van Gods heilzame plan, namelijk het mysterie van Christus of het van alle eeuwigheid in God verborgen geheim,¹⁵⁹ dat slechts geleidelijk tot voltooiing wordt gebracht door de samenwerking van de uiteenlopende bedieningen tot opbouw van het lichaam van Christus, totdat de maat van zijn tijd vol is. Omdat dit alles met Christus in God is verborgen,¹⁶⁰ kan het voornamelijk slechts door het geloof worden gevat. Want in het geloof moeten de leiders van het volk van God wandelen naar het voorbeeld van de gelovige Abraham, die 'door geloof heeft gehoorzaamd en op weg ging naar een land dat hij in eigendom zou ontvangen; hij vertrok zonder te weten waar hij komen zou' (Heb. 11,8). Inderdaad kan de uitdeler van de geheimen van God vergeleken worden met een man die zaad op zijn akker zaait, waarvan de Heer heeft gezegd: 'Hij slaapt en staat op, 's nachts en overdag, en onderwijl kiemt het zaad en schiet op, maar hij weet niet hoe' (Mc. 4,27). Overigens heeft de Heer Jezus, die gezegd heeft 'Hebt goede moed, Ik heb de wereld overwonnen' (Joh. 16,33), met deze woorden geen volmaakte zege in deze wereld aan zijn Kerk beloofd. Maar deze heilige kerkvergadering verheugt er zich over, dat de aarde, die met het zaad van het evangelie bezaaid is, nu op vele plaatsen vrucht draagt onder leiding van de Geest des Heren, die de wereld vervult en die in de harten van vele priesters en gelovigen een werkelijk missionaire geest heeft gewekt. Voor dit alles dankt deze heilige kerkvergadering de priesters van heel de wereld in grote liefde: 'Aan Hem echter die door de kracht welke in ons werkt bij machte is oneindig meer te volbrengen dan al wat wij kunnen vragen of bevroeden, aan Hem zij de heerlijkheid in de Kerk en in Christus Jezus' (Ef. 3,20-21).

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van dit decreet de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren wij hem bij vaste verordening goed in de Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal werd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 7 december in het jaar 1965.

Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk

Hierna volgen de handtekeningen van de vaders.

INLEIDING

1. In haar verlangen om de apostolische activiteit van het volk van God te intensiveren,¹ wendt de heilige kerkvergadering zich hierbij uitdrukkelijk tot de christenleken; op andere plaatsen heeft zij al vermeld, welke hun eigen en absoluut noodzakelijke taak is in de zending van de Kerk.² Want het apostolaat van de leken mag nooit in de Kerk ontbreken, omdat het juist uit hun roeping als christen voortvloeit. Reeds de Heilige Schrift toont duidelijk aan vgl. (Hand. 11,19-21); (Hand. 18,26); (Rom. 16,1-16); (Fil. 4,3), hoe spontaan en hoe vruchtbaar deze activiteit in de eerste dagen van de Kerk is geweest.

Onze tijd eist een niet geringere inzet van de kant van de leken; de huidige situatie vordert van hen juist een veel intensiever en omvangrijker apostolaat. De voortdurende bevolkingsgroei, de vooruitgang van wetenschap en techniek, de steeds nauwere betrekkingen tussen de mensen hebben niet alleen het terrein van het apostolaat van de leken, dat grotendeels ook alleen voor hen toegankelijk is, onmetelijk uitgebreid, zij hebben tegelijk nieuwe problemen doen ontstaan die hun bijzondere oplettendheid en belangstelling eisen. De eis van een dergelijk apostolaat wordt des te dringender, naarmate veel menselijke levensgebieden terecht autonoom zijn geworden, al ging dit soms gepaard met afwijzingen van de morele en godsdienstige orde en een ernstige crisis in het christelijk leven. Bovendien kan de Kerk zonder het werk van de leken nauwelijks actief aanwezig zijn in vele streken waar het aantal priesters zeer klein is of waar hun, zoals soms gebeurt, de nodige ambtsvrijheid wordt onthouden.

Dat hier inderdaad een meervoudige en dringende noodzaak ligt, wordt heel duidelijk in de werking van de Heilige Geest, die de leken tegenwoordig steeds meer van hun eigen verantwoordelijkheid bewust maakt en hen overal tot dienst aan Christus en aan de Kerk aanspoort.³

In dit decreet wil het concilie het wezen, het karakter en de veelvormigheid van het lekenapostolaat toelichten, de fundamentele beginselen ervan aangeven en pastorale richtlijnen opstellen om een doeltreffende uitwerking ervan te bevorderen. Dit alles zal als leidraad moeten dienen bij de herziening van het kerkelijk recht, voor zover dit handelt over het lekenapostolaat.

HOOFDSTUK I

De roeping van de leken tot het apostolaat

2. De Kerk is gesticht, om alle mensen deel te doen hebben aan verlossing en heil⁴ en door hen de gehele wereld metterdaad tot Christus te richten, door de uitbreiding van het rijk van Christus over geheel de aarde tot glorie van God, de Vader. Iedere activiteit van het mystieke lichaam die zich dit ten doel stelt, noemt men apostolaat en de Kerk verricht dit apostolaat door al haar leden, zij het bij elk op andere wijze; de christelijke roeping is namelijk krachtens haar aard tegelijk een roeping tot het apostolaat. In het organisme van een levend lichaam gedraagt geen enkel lid zich louter passief, maar door zijn aandeel in het leven deelt het tegelijk in de activiteit van het lichaam. Zo is het ook in het lichaam van Christus, dat de Kerk is, waar het gehele lichaam, 'door de werking die ieder deel is toegemeten, de lichaamsgroei voltrekt' (Ef. 4,16). In dit lichaam zijn de leden zelfs zo sterk met elkaar verbonden en zo nauw samengevoegd vgl. (Ef. 4,16), dat een lid dat zijn taak bij de opbouw van het lichaam niet volledig vervult noch voor de Kerk noch voor zichzelf van nut kan worden genoemd.

Er is in de Kerk verscheidenheid van bediening, maar eenheid van zending. Aan de apostelen en hun opvolgers heeft Christus de opdracht toevertrouwd om in zijn naam en door zijn macht te onderwijzen, te heiligen en te besturen. De leken, deelachtig geworden aan het priesterlijk, profetisch en koninklijk ambt van Christus, vervullen echter een eigen taak in de zending van het gehele volk van God in de Kerk en in de wereld.⁵ Zij oefenen werkelijk apostolaat uit, wanneer zij zich wijden aan evangelisatie en heiliging van de mensen en de tijdelijke orde met evangelische gezindheid bezielen en vervolmaken, zodat hun werkzaamheid in deze orde duidelijk van Christus getuigt en in dienst staat van het heil van de mensen. Omdat het karakteristiek is voor de leek, dat hij midden in de wereld met haar eigen structuren leeft, is hij speciaal door God geroepen om, in een vurige christelijke geest, als een zuurdesem zijn apostolaat in de wereld te verrichten.

3. De opdracht en het recht om apostel te zijn, ontleen de leken juist aan hun eenheid met Christus, het Hoofd. Door het doopsel in het mystieke lichaam van Christus ingelijfd en in het vormsel door de kracht van de Heilige Geest gesterkt, worden zij namelijk door de Heer zelf, voor het apostolaat bestemd. Zij zijn tot een koninklijke priesterschap en een heilig volk vgl. (1 Petr. 2,4-10) gesteld, om alles wat zij doen als geestelijke offers op te dragen en over heel de aarde voor Christus te getuigen. In de sacramenten, en vooral in de heilige eucharistie, wordt de liefde, die de ziel van elk apostolaat is, meegedeeld en gevoed.⁶

Het apostolaat wordt beleefd in het geloof, de hoop en de liefde, die de Heilige Geest uitstort in de harten van alle leden van de Kerk. Vooral het gebod van de liefde, het grootste gebod van de Heer, stuwt alle christenen om zich ervoor in te zetten, dat de glorie van God door de komst van zijn rijk werkelijkheid wordt en het eeuwig leven aan alle mensen wordt meegedeeld, opdat zij de enige ware God zullen kennen en Hem die Hij gezonden heeft, Jezus Christus vgl. (Joh. 17,3).

Op alle christenen rust dus de verheven taak om er zonder ophouden voor te werken, dat de goddelijke heilsboodschap wordt gekend en aanvaard door alle mensen over de gehele aarde.

De Heilige Geest, die het volk van God heiligt door het ambt en door de sacramenten, verleent aan de gelovigen bovendien bijzondere gaven vgl. (1 Kor. 12,7) om dit apostolaat te kunnen verrichten; 'Hij deelt ze aan ieder uit zoals Hij het wil' (1 Kor. 12,11), opdat 'ieder die met de gaven zoals hij die heeft ontvangen de anderen dient' ook zelf 'als goede beheerders van Gods veelsoortige genade' (1 Petr. 4,10) bijdraagt in de opbouw van het gehele lichaam in de liefde vgl. (Ef. 4,16). Aan elke gelovige die deze charismatische gaven, ook al zijn het zeer eenvoudige, ontvangt, wordt daarmee het recht en de opdracht verleend deze in de Kerk en in de wereld te gebruiken tot welzijn van de mensen en tot opbouw van de Kerk in de vrijheid van de Heilige Geest, die 'blaast waarheen Hij wil' (Joh. 3,8). Hij moet dat in gemeenschap met zijn broeders in Christus doen, en heel speciaal met zijn herders, omdat het hun toekomt over de authenticiteit en het ordelijk gebruik van deze gaven te oordelen: niet zo dat zij de Geest uitdoven, maar door alles te onderzoeken en het goede te behouden vgl. (1 Tess. 5,12); (1 Tess. 5,19); (1 Tess. 5,21).⁷

4. Omdat Christus, door de Vader gezonden, de bron en de oorsprong is van het gehele apostolaat van de Kerk, is het duidelijk, dat de vruchtbaarheid van het apostolaat van de leken afhankelijk is van hun levende vereniging met Christus, volgens het woord van de Heer: 'Wie in Mij blijft, terwijl Ik blijf in hem, die draagt veel vrucht, want los van Mij kunt gij niets' (Joh. 15,5). Deze innerlijke levensband met Christus wordt in de Kerk gevoed door genademiddelen die alle gelovigen ter beschikking staan, vooral door de actieve deelneming aan de heilige liturgie.⁸ De leken dienen hier zo gebruik van te maken, dat zij hun verbondenheid met Christus niet van hun leven laten losmaken, ook al vervullen zij hun profane taak in het gewone leven op de juiste wijze, maar dat zij, juist door hun werk volgens de wil van God te verrichten, in deze verbondenheid groeien. Zo moeten de leken zich blij en opgewekt heiligen en hun moeilijkheden met beleid en geduld oplossen.⁹ Noch de zorgen voor hun gezin en noch hun dagelijkse arbeid moeten losstaan van hun geestelijk leven, volgens het woord van de apostel: 'Al wat gij doet in woord of werk, doet alles in de naam van Jezus de Heer, God de Vader dankend door Hem' (Kol. 3,17).

Zo'n leven vraagt volharding in geloof, in hoop en in liefde.

Alleen in het licht van het geloof en in de overweging van het woord van God kan iemand altijd en overal God herkennen, in wie 'wij leven, bewegen en zijn' (Hand. 17,28); alleen op grond hiervan zullen wij in alles wat gebeurt zijn wil kunnen zoeken, zullen wij Christus kunnen zien in alle mensen, of zij ons nu na staan of vreemden voor ons zijn, en een juist oordeel kunnen vellen over de werkelijke betekenis en waarde van de tijdelijke zaken op zich en in hun verhouding tot het doel van de mens.

Zij die een dergelijk geloof bezitten, leven, het kruis en de verrijzenis van de Heer indachtig, in de hoop op de openbaring van de kinderen van God.

Op de pelgrimstocht van dit leven :zijn zij met Christus in God geborgen en bevrijd van de slavernij van de rijkdom; zij richten zich juist naar de goederen die eeuwig blijven voortbestaan en zetten edelmoedig al hun krachten in om het rijk van God te verbreiden en de tijdelijke orde van de geest van Christus te doordringen en haar te vervolmaken. In de moeilijkheden van het bestaan putten zij moed uit de hoop, in de overtuiging dat 'het lijden van deze tijd niet opweegt tegen de heerlijkheid

waarvan ons de openbaring te wachten staat' (Rom. 8,18).

Gedreven door de liefde die van God komt, doen zij goed aan allen en vooral aan de geloofsgenoten vgl. (Gal. 6,10); zij leggen 'alle boosheid en alle bedrog af en onthouden zich van alle veinzerij, afgunst en achterklap' (1 Petr. 2,1) en zo brengen zij de mensen tot Christus. Welnu, de liefde van God die 'in ons hart is uitgestort door de Heilige Geest die ons werd geschonken' (Rom. 5,5), stelt de leken in staat om in hun leven ook concreet gestalte te geven aan de geest van de zaligsprekingen. In navolging van de arme Jezus worden zij bij gebrek aan tijdelijke goederen niet terneergeslagen en bij overvloed ervan niet trots. In navolging van de nederige Jezus zoeken zij geen ijdele roem vgl. (Gal. 5,26), maar proberen zij om meer aan God dan aan de mensen te behagen, altijd bereid om alles te verlaten omwille van Christus vgl. (Lc. 14,26) en vervolging te lijden om de gerechtigheid vgl. Mt. 5,10, gedachtig aan het woord van de Heer: 'Wie mijn volgeling wil zijn, moet Mij volgen door zichzelf te verloochenen en zijn kruis op te nemen' (Mt. 16,24). In een geest van christelijke vriendschap helpen zij elkaar, waar het nodig is.

Deze lekenspiritualiteit moet een eigen karakter krijgen naargelang van ieders levensomstandigheden: vanuit huwelijks- en gezinsleven, celibaat of weduwstaat, vanuit ziekte, beroep en sociale activiteit. Laten zij volhardend de gaven en kwaliteiten cultiveren die aan hun levensomstandigheden beantwoorden en laten zij de gaven van de Heilige Geest gebruiken die zij persoonlijk hebben ontvangen.

Bovendien moeten alle leken die volgens hun roeping lid zijn geworden van kerkelijke verenigingen of kerkelijk goedgekeurde instituten zich tegelijkertijd inspannen om steeds beter de eigen spiritualiteit daarvan in hun leven te integreren.

Zij moeten ook grote waarde hechten aan beroepsdeskundigheid, gezinsgeest en burgerzin en aan de sociale deugden, zoals eerlijkheid, een rechtvaardige gezindheid, oprechtheid, menselijkheid en geestkracht, die alle onmisbaar zijn voor een echt christelijk leven.

Het volmaakte voorbeeld van zo'n geestelijk en apostolisch leven is de heilige maagd Maria, de koningin van de apostelen. Op aarde leidde zij een leven zoals iedereen, vol zorg en werk voor haar gezin; tegelijk bleef zij steeds innig met haar Zoon verbonden en werkte zij op een geheel unieke wijze aan het werk van de Verlosser mee. Nu Maria ten hemel is opgenomen, 'draagt zij met moederlijke liefde zorg voor de broeders van haar Zoon die nog op pelgrimstocht zijn en in gevaren en angsten verkeren, totdat zij het gezegend vaderland bereiken'.¹⁰ Allen moeten haar eerbiedig eren, en hun leven en apostolaat aan haar moederlijke zorg toevertrouwen.

HOOFDSTUK II

De doelstellingen

5. Het verlossingswerk van Christus, dat er uiteraard op gericht is de mensen te verlossen, omvat tegelijk het werk aan de gehele tijdelijke orde. De zending van de Kerk is dus niet alleen om de mensen de boodschap van Christus en zijn genade te brengen, maar ook om de tijdelijke orde met evangelische gezindheid te bezielen en aan haar vooruitgang mee te werken. De leken die deze zending van de Kerk vervullen, verrichten hun apostolaat dus zowel in de Kerk als in de wereld, zowel in de geestelijke als in de tijdelijke orde. Ofschoon deze beide orden van elkaar zijn onderscheiden, zijn zij in het ene heilsplan van God toch zo met elkaar verbonden, dat Hij de gehele wereld in Christus weer opnieuw tot een nieuwe schepping wil aannemen, in eerste aanzet hier op aarde, volledig op de jongste dag. De leek, die tegelijk gelovige is en lid van de maatschappij, moet zich in beide orden voortdurend door het ene christelijke geweten laten leiden.

6. De Kerk is gezonden voor het heil van de mensen, dat door het geloof in Christus en door zijn genade moet worden verkregen. Het apostolaat van de Kerk en van al haar leden moet er dus vooral op zijn gericht om de boodschap van Christus in woord en daad aan de wereld openbaar te maken en haar zijn genade mee te delen. Dit geschiedt op de eerste plaats door de bediening van het woord en van de sacramenten, die in het bijzonder aan de geestelijkheid is toevertrouwd, maar waarin ook de leken een eigen, gewichtige taak hebben te vervullen die hen tot 'medewerkers van de waarheid' (3 Joh. 8) maakt. Vooral op dit gebied vullen lekenapostolaat en herderlijk ambt elkaar wederkerig aan.

De leken hebben ontelbaar veel mogelijkheden om hun apostolaat van evangelisatie en heiliging te verrichten. Het getuigenis dat een christelijk leven op zichzelf al is en goede werken die in een bo-vennatuurlijke geest worden verricht, bezitten de kracht om de mensen tot het geloof en tot God aan te trekken; want de Heer zegt: 'Zo moet ook uw licht stralen voor het oog van de mensen, opdat zij uw goede werken zien en uw Vader verheerlijken die in de hemel is' (Mt. 5,16).

Dit apostolaat bestaat echter niet alleen in het getuigenis van een christelijk leven; de echte apostel zoekt naar mogelijkheden om Christus ook door zijn woord te verkondigen: hetzij om hen die niet geloven tot het geloof te brengen, of om de gelovigen te onderrichten, te bemoedigen en tot een vuriger leven op te roepen, want 'de liefde van Christus laat ons geen rust' (2 Kor. 5,14). In ieders hart moeten deze woorden van de apostel weerklinken: 'Wee mij, als ik het Evangelie niet verkondig!' (1 Kor. 9,16).¹¹

In deze tijd ontstaan er nieuwe vraagstukken en er worden ernstige dwalingen verspreid die de godsdienst, de morele orde en de maatschappij diepgaand bedreigen. Daarom spoort deze heilige kerkvergadering de leken dringend ertoe aan om ieder naar zijn talenten en zijn wetenschappelijke vorming en volgens de geest van de Kerk een actiever aandeel te nemen in de verklaring en verdediging van de christelijke beginselen en in de juiste toepassing daarvan op de problemen van onze tijd.

7. De bedoeling van God met de wereld is, dat de mensen de tijdelijke orde eensgezind opbouwen en voortdurend verder tot ontwikkeling brengen.

Alles wat deze tijdelijke orde uitmaakt, zoals de waarden van leven en gezin, cultuur, economie, beroepen en ambten, politieke instellingen, internationale betrekkingen en dergelijke, alsmede de ontwikkeling en vooruitgang daarvan, dient niet alleen als hulpmiddel voor de mens tot zijn einddoel, maar heeft ook, op zich of in samenhang met de universele tijdelijke orde, een eigen waarde die God heeft geschonken: 'en God zag al wat Hij had gemaakt en het was zeer goed' (Gen. 1,31). Deze natuurlijke waarde van de dingen krijgt een bijzonder accent in hun verhouding tot de menselijke persoon, omdat zij geschapen zijn om hem ten dienste te staan. Tenslotte heeft God alles, zowel het natuurlijke als het bovennatuurlijke, in Jezus Christus willen samenbrengen, 'opdat Hij in alles de eerste zou zijn' (Kol. 1,18). Maar deze bestemming berooft de natuurlijke orde niet van haar autonomie, van haar eigen doeleinden, haar wetten, haar middelen, van haar belang voor het menselijk welzijn, integendeel, veeleer voltooit zij haar in haar kracht en haar eigen waarde en tegelijk verheft zij haar tot het niveau van de totale roeping van de mens op aarde.

In de loop van de geschiedenis is de tijdelijke orde ernstig misbruikt, omdat de mensen tengevolge van de erfzonde dikwijls in dwalingen zijn vervallen omtrent de ware God, de menselijke natuur en de grondslagen van de ethiek: daardoor zijn de zeden en instellingen van de mensen aangetast en is de menselijke persoon zelf niet zelden in het gedrang gekomen. Ook in onze dagen zijn er niet weinigen die in een onverantwoord vertrouwen in de vooruitgang van wetenschap en techniek de tijdelijke waarden bijna verafgoden en eerder haar slaaf zijn dan haar meester.

Het is de taak van geheel de Kerk eraan mee te werken om de mensen in staat te stellen de gehele tijdelijke orde goed op te bouwen en door Christus op God te richten. De bisschoppen moeten daarbij duidelijk uiteenzetten, wat er principieel vaststaat over het doel van de schepping en het gebruik dat wij van de wereld mogen maken; en ze moeten morele en geestelijke steun verlenen, opdat de tijdelijke orde in Christus kan worden opgebouwd.

De leken van hun kant moeten de vernieuwing van de tijdelijke orde als hun eigen taak op zich nemen en in het licht van het evangelie en in de geest van de Kerk in dezen rechtstreeks en uiteindelijk beslissend optreden, als mens met mensen in dezen deskundig en met eigen verantwoordelijkheid samenwerken; overal en in alles moeten zij de gerechtigheid van het rijk van God proberen te vestigen. De tijdelijke orde moet zo worden opgebouwd, dat haar eigen wetten volledig worden geëerbiedigd, maar dat zij tegelijk in overeenstemming wordt gebracht met de hogere beginselen van het christelijk leven; en dit alles naar plaats, tijd en volk aan de omstandigheden aangepast. Onder de verschillende werkzaamheden van dit apostolaat neemt de sociale activiteit van de christenen een bijzondere plaats in en de heilige kerkvergadering wenst, dat deze zich over alle sectoren van de tijdelijke orde, ook de culturele, zal gaan uitstrekken.¹²

8. Elke vorm van apostolaat moet zijn oorsprong en kracht aan de liefde ontleen, maar sommige activiteiten zijn van nature geschikt om deze liefde levendig tot uitdrukking te brengen; Christus heeft deze als tekenen van zijn Messiaanse zending willen beschouwen vgl. (Mt. 11,4-5). Het grootste gebod van de wet is God te beminnen met geheel zijn hart en de naaste als zichzelf vgl. (Mt. 22,37-40). Dit gebod van de naastenliefde nu heeft Christus tot het zijne gemaakt en met een nieuwe betekenis verrijkt, toen Hij zich met zijn broeders vereenzelvigde en wilde, dat de naastenliefde op Hem zou zijn gericht, met de woorden: 'Al wat gij gedaan hebt voor een dezer geringsten van mijn broeders, hebt gij voor Mij gedaan' (Mt. 25,40). Doordat Hij de menselijke natuur heeft aangenomen, heeft Hij de gehele mensheid immers in een bovennatuurlijke solidariteit als één familie met zichzelf verbonden en Hij heeft van de naastenliefde het kenteken van zijn leerlingen gemaakt, toen Hij sprak: 'Hieruit zullen allen kunnen opmaken dat gij mijn leerlingen zijt: als gij de liefde onder elkaar bewaart' (Joh. 13,35).

In haar beginperiode verbond de heilige Kerk de agapè met de eucharistische maaltijd en zij toonde daardoor, dat zij in haar geheel rondom Christus was verenigd door de band van liefde; zo laat zij zich te allen tijde aan dat teken van liefde herkennen en, terwijl zij zich verheugt over de initiatieven van anderen, maakt zij op het caritatief werk aanspraak als haar eigen taak en onvervreemdbaar recht.- Barmhartigheid voor armen en zwakken, caritatief werk en onderlinge hulpverlening in alle menselijke noden worden in de Kerk daarom bijzonder in ere gehouden.¹³

Dit werk en deze activiteiten zijn in deze tijd veel dringender en universeler geworden; de communicatiemiddelen zijn immers sneller, de afstand tussen de mensen is in zekere zin overwonnen en de bewoners van de gehele wereld zijn als het ware leden van één grote familie geworden. Caritatief werk kan en moet vandaag alle mensen zonder uitzondering insluiten en alle noden waar dan ook. Overal waar mensen honger en dorst lijden, waar mensen verstoken zijn van kleding, huisvesting, medische hulp, werkgelegenheid, of onderwijs, of van de noodzakelijke middelen om een echt menselijk leven te leiden, waar mensen in ellende leven of aan zwakke gezondheid lijden, waar mensen in ballingschap leven of gevangen zitten: daar overal moet de christelijke naastenliefde hen zien te vinden, hen met zorg omringen en doeltreffend hulp verlenen. En deze verplichting rust op de eerste plaats op al die mensen en volkeren die in welvaart leven.¹⁴

Deze beoefening van de naastenliefde mag geen enkele uitzondering kennen en mag ook niet de schijn daarvan wekken. Daartoe dient men in zijn naaste het beeld van God te zien, waarnaar hij is geschapen, en Christus onze Heer, aan wie wij in werkelijkheid aanbieden, wat wij de hulpbehoevende geven. De persoonlijke vrijheid en waardigheid van hem die geholpen wordt, dienen met de grootst mogelijke fijngevoeligheid te worden geëerbiedigd en de zuiverheid van bedoeling mag door geen enkele vorm van zucht naar eigen voordeel of eigen macht worden aangetast.¹⁵ Men moet op de eerste plaats aan de eisen van de rechtvaardigheid voldoen, opdat men niet als een gift van naastenliefde aanbiedt, waartoe men reeds op grond van rechtvaardigheid verplicht is. Niet alleen de gevolgen van de ellende, ook de oorzaken ervan dienen te worden weggenomen: de hulp moet zo worden georganiseerd, dat degenen die haar ontvangen zich langzamerhand van hun afhankelijkheid van de ander kunnen losmaken en tot zelfstandigheid kunnen komen.

De leken moeten dus een grote waarde toekennen aan caritatieve activiteiten en initiatieven voor sociale bijstand en ieder moet deze naar vermogen ondersteunen, of ze nu door particulieren of door de overheid worden opgezet; men mag de internationale ondernemingen die aan de mensen en volkeren die in nood verkeren een doeltreffende hulp bieden daarbij niet vergeten. Mogen alle mensen van goede wil hieraan hun medewerking verlenen!¹⁶

HOOFDSTUK III

De verschillende terreinen van apostolaat

9. De leken vervullen hun veelsoortig apostolaat zowel in de Kerk als in de wereld. In deze beide orden liggen verschillende terreinen open voor apostolische activiteit, waarvan we de voornaamste hier willen opnoemen; het zijn: kerkelijke gemeenschappen, gezin, jeugd, sociaal milieu, nationaal en internationaal leven. Daar de vrouwen thans steeds meer actief deelnemen aan geheel het gemeenschapsleven, is het van groot belang, dat zij ook aan allerlei terreinen van het apostolaat van de Kerk steeds ruimer deelnemen.

10. Door hun aandeel in het priester-, leraars- en herdersambt van Christus hebben de leken ook hun actief aandeel in het leven en het werk van de Kerk. Binnen de gemeenschappen van de Kerk is hun activiteit zo noodzakelijk, dat zonder hun inzet het apostolaat van de bisschoppen en priesters zelf meestal zijn volledig resultaat niet kan bereiken. Leken immers met een werkelijk apostolische geest van het slag van de mannen en vrouwen die Paulus bij het evangeliseren hielpen vgl. (Hand. 18,18); (Hand. 18,26); (Rom. 16,3), vullen aan wat hun medebroeders en -zusters ontbreekt en verlevendigen de bezieling van de bisschoppen en priesters alsook van het overige gelovige volk vgl. (1 Kor. 16,17-18). Want gevoed door een actieve deelneming aan het liturgisch leven van hun gemeenschap, verrichten juist zij met zorg hun taak in het apostolaat van die gemeenschap; zij brengen mensen terug tot de Kerk die er misschien ver van waren verwijderd; bij het doorgeven van het woord van God, vooral in het catechetisch onderricht, hebben zij een actief aandeel; hun deskundigheid stellen zij ter beschikking om de zielzorg alsook het beheer van de kerkelijke goederen doeltreffender te doen zijn.

De parochie levert een duidelijk voorbeeld van gemeenschappelijk apostolaat, doordat ze al wat ze daar aan menselijke verscheidenheid vindt tot eenheid samenbrengt en in de universele Kerk invoegt.¹⁷ Mogen de leken eraan wennen in hun parochie nauw met hun priesters samen te werken;¹⁸ hun eigen problemen en die van de wereld en alle problemen die het heil van de mensen raken aan de kerkgemeenschap voor te leggen, om ze in gemeenschappelijk beraad te onderzoeken en op te lossen; zich te beijveren alle apostolische en missionaire initiatieven van de parochie naar vermogen de helpende hand te bieden.

Laten zij hart hebben voor hun bisdom, waarvan de parochie als het ware een cel is, steeds bereid op uitnodiging van hun bisschop ook hun krachten in te zetten voor diocesane ondernemingen. Bovendien dienen zij, om te beantwoorden aan de noden van grote steden en plattelandstreken,¹⁹ hun werkzaamheden niet te beperken tot de grenzen van parochie of bisdom, maar moeten zij hun best doen deze ook op interparochieel, interdiocesaan, nationaal en internationaal terrein in te zetten; dit des te meer nu de dagelijks toenemende migratie, de steeds nauwere onderlinge relaties en het gemak van de communicatie niet meer toelaten, dat een deel van de gemeenschap zich in zichzelf blijft opsluiten. Zo moeten zij bezorgd zijn voor de noden van het volk van God dat over geheel de aarde is verspreid. Bovenal moeten zij hun bijdrage leveren aan de missionering door materiële hulp te verschaffen of ook door zich persoonlijk in te zetten. Het is immers een opdracht en een eer voor de christenen God een deel van de goederen terug te geven die ze van Hem ontvangen.

11. Daar de Schepper van alles het huwelijksverbond heeft ingesteld als het begin en het fundament van de menselijke samenleving en dit door zijn genade heeft gesteld tot een groot geheim in Christus en zijn Kerk vgl. (Ef. 5,32), is het apostolaat van de echtparen en gezinnen van bijzonder belang, zowel voor de Kerk als voor de maatschappij.

Christelijke echtgenoten zijn voor elkaar, voor hun kinderen en voor de andere gezinsleden medewerkers aan hun aller heil en getuigen van het geloof. Zij zijn de eersten om het geloof aan hun kinderen over te dragen en hen op te voeden in dat geloof; door woord en voorbeeld vormen zij hen tot een christelijk en apostolisch leven, bij hun beroepskeuze helpen zij hen met wijsheid en wanneer zij eventueel in hen een geestelijke roeping ontdekken, moeten zij die met alle zorg begeleiden. Het is altijd de opdracht van de gehuwden geweest, maar het is heden ten dage het belangrijkste aspect van hun apostolaat, de onontbindbaarheid en heiligheid van de huwelijksband door hun leven te laten zien en waar te maken; het recht en de plicht van ouders en voogden de kinderen christelijk op te voeden met klem naar voren te brengen; de waardigheid en de gewettigde autonomie van het gezin te beschermen. Zij en alle overige christenen moeten dus met alle mensen van goede wil samenwerken, opdat deze rechten in de burgerlijke wetgeving worden gewaarborgd; in het regeringsbeleid moet rekening worden gehouden met de belangen van de gezinnen ten aanzien van huisvesting, opvoeding van de kinderen, werkgelegenheid, sociale zekerheid en belastingen; bij het regelen van de migratie moet de gezinsband geheel en al gewaarborgd blijven.²⁰

Het gezin zelf heeft van God de zending ontvangen de eerste, levenskrachtige cel van de maatschappij te zijn. Die zending zal het vervullen, als het zich door onderlinge liefde en gemeenschappelijk gebed doet kennen als een huisheilgdom van de Kerk; als geheel het gezin zich inschakelt bij de liturgische eredienst van de Kerk; als tenslotte het gezin daadwerkelijk gastvrijheid beoefent en

ten behoeve van alle noodlijdende medebroeders rechtvaardigheid en andere goede werken bevordert. Onder de verschillende vormen van gezinsapostolaat lijkt het goed de volgende met name te noemen: verwaarloosde kinderen als eigen kinderen aannemen, vreemdelingen welwillend ontvangen, scholen helpen besturen, de opgroeiende jeugd met raad en daad bijstaan, verloofden helpen om zich beter op het huwelijk voor te bereiden, de helpende hand bieden bij de catechese, echtparen en gezinnen in materiële en geestelijke nood steunen, de bejaarden niet alleen het noodzakelijk levensonderhoud verschaffen, maar hen evenredig in de economische vooruitgang laten delen. Altijd en overal, maar speciaal in gebieden waar de prediking van het evangelie pas is begonnen of de Kerk nog in een beginstadium verkeert of ernstige weerstanden ontmoet, geven christelijke gezinnen, door hun volledige trouw aan het evangelie en een voorbeeldig christelijk huwelijksleven, een bijzonder kostbaar getuigenis van Christus aan de wereld.²¹ Om de doeleinden van hun apostolaat gemakkelijker te bereiken, kan het nuttig zijn, dat gezinnen zich in verenigingen organiseren.²²

12. De jongeren vormen in de hedendaagse maatschappij een kracht van de eerste orde.²³ Hun levensomstandigheden, mentaliteit alsook hun banden met eigen gezin zijn sterk veranderd. Vaak stappen ze te snel over naar een nieuwe sociale en economische status. Terwijl echter met de dag hun sociale en zelfs politieke invloed groeit, lijkt het, of ze er niet tegen opgewassen zijn de nieuwe taken verantwoord op zich te nemen.

Deze toeneming van hun betekenis in de samenleving vraagt van hen een evenredige apostolische aanpak; hun natuurlijke gaven stellen hen daartoe in staat. Naargelang het bewustzijn van eigen persoonlijkheid groeit, zullen zij in hun enthousiasme voor het leven en in hun jeugdige energie eigen verantwoordelijkheid vragen voor hun rol in 'het sociale en culturele leven. Als dit enthousiasme is doordrongen van de geest van Christus en is bezield door gehoorzaamheid en afhankelijkheid aan de herders van de Kerk, mag men er rijke vruchten van verwachten. Zij moeten zelf de eerste en onmiddellijke apostelen van de jongeren worden, apostolaat uitoefenen door en voor elkaar, rekening houdend met het sociale milieu waarin ze leven.²⁴

De volwassenen moeten met zorg een vriendschappelijke dialoog met de jeugd tot stand brengen. Deze geeft aan beide partijen gelegenheid het leeftijdsverschil te overbruggen, elkaar te begrijpen en elkaars geestelijke verworvenheden onderling uit te wisselen. Vooral door hun voorbeeld en eventueel door verstandige raad en waardevolle hulp moeten de volwassenen de jeugd tot apostolaat stimuleren. De jongeren doen er evenwel goed aan respect en vertrouwen jegens de volwassenen te bewaren; en al hebben zij natuurlijk voorkeur voor het nieuwe, laten zij toch ook de goede tradities waarderen.

Ook kinderen hebben een eigen mogelijkheid tot apostolaat. Naar eigen vermogen kunnen ze werkelijk levende getuigen van Christus zijn onder hun leeftijdgenoten.

13. Het apostolaat in het sociale milieu, waarmee bedoeld is het streven de mentaliteit en zeden, wetten en structuren van het milieu waarin iemand leeft van een christelijke geest te doordringen, is zo'n typisch eigen taak van de leken, dat het door anderen nooit doeltreffend kan worden verwezenlijkt. Op dit terrein kunnen de leken apostolaat van gelijke tot gelijke verrichten. Hier vullen zij het getuigenis van hun leven aan met het getuigenis van het woord.²⁵ Hier zijn zij beter dan anderen in staat om hun medebroeders in het kader van arbeid, beroep of studie, in het buurtmilieu, in de vrijetijdsbesteding of in het verenigingsleven te helpen.

Deze zending van de Kerk in de wereld vervullen de leken vooral door een leven dat overeenkomt met hun geloof, waardoor zij het licht van de wereld worden; door absolute onkreukbaarheid trekken ze allen tot liefde voor het ware en goede, tot Christus en de Kerk; door broederlijke liefde en lotsverbondenheid, in gelijke levensomstandigheden, onder gelijke arbeidsvoorwaarden, in hetzelfde leed en met dezelfde verlangens bereiden zij anderen ongemerkt voor op de genadewerking; zo worden ze zich bewust van hun aandeel in de opbouw van de samenleving en zullen zij hun werk in hun gezin, op sociaal terrein en in hun beroep met christelijke edelmoedigheid trachten te verrichten. Zo dringt hun gedragswijze langzamerhand door in hun leef- en werkmilieu.

Dit apostolaat moet zich uitstrekken tot allen die zij ontmoeten en mag geen enkele geestelijke of tijdelijke dienst uitsluiten die kan worden verleend. Echte apostelen zijn hiermee niet tevreden. Zij zullen proberen ook in hun gesprekken Christus nader tot hun medemens te brengen. Want veel

mensen leren het evangelie en Christus zelf feitelijk alleen kennen door middel van de leken met wie zij omgaan.

14. Een onmetelijk gebied voor apostolaat ligt er open op het nationaal en internationaal vlak, waar vooral leken de dragers zijn van de christelijke wijsheid. In vaderlandsliefde en in getrouwe vervulling van hun plichten als staatsburgers moeten de katholieken beseffen, dat ze gehouden zijn het werkelijke algemene belang te bevorderen; en zij moeten erop toezien, dat door het gewicht van hun opinie een rechtvaardig regeringsbeleid wordt gevoerd en dat de wetten aan de zedelijke normen en het algemeen belang beantwoorden. Katholieken die politiek deskundig zijn en eveneens over de gelijke geloofskennis beschikken, mogen een functie in het openbare leven niet weigeren, omdat ze door goede vervulling van deze taak het algemeen belang kunnen dienen en tegelijk voor het evangelie de weg kunnen bereiden.

De katholieken moeten samenwerking met alle mensen van goede wil welkom heten om al wat waar is, al wat rechtvaardig is, al wat heilig is, al wat beminnenswaardig is te bevorderen vgl. (Fil. 4,8). Zij moeten vol begrip en welwillendheid met hen in dialoog treden en samen onderzoeken, hoe zij de inrichting van het sociale en politieke leven kunnen verbeteren volgens de geest van het evangelie.

Als tijdsverschijnsel verdient het groeiende en onstuitbare solidariteitsgevoel van alle volkeren bijzondere vermelding; het is de taak van het lekenapostolaat dit zorgvuldig te bevorderen en tot een oprecht en waarachtig gevoel van broederschap te doen uitgroeien. Ook moeten de leken weten, wat zich op internationaal vlak afspeelt en welke de problemen en oplossingen, hetzij theoretisch hetzij praktisch, zijn die zich daar voordoen, vooral omtrent volkeren in de ontwikkelingslanden.²⁶

Allen die in het buitenland werken of daar hulp verlenen, moeten voor ogen houden, dat de betrekkingen tussen de volkeren een werkelijk broederlijke wisselwerking moeten vormen, waarbij beide partijen tegelijk geven en ontvangen. Wie omwille van internationale betrekkingen, voor zaken, ofwel voor een vakantie op reis gaan, moeten wel bedenken, dat zij overal ook reizende verkondigers van Christus zijn en zich ook werkelijk als zodanig moeten gedragen.

HOOFDSTUK IV

De verschillende vormen van apostolaat

15. Leken kunnen hun apostolische activiteit ofwel individueel beoefenen ofwel georganiseerd in allerlei gemeenschapsvormen of verenigingen.

16. Het individuele apostolaat dat uit de bron van een werkelijk christelijk leven overvloedig voortvloeit vgl. (Joh. 4,14), is uitgangspunt en voorwaarde voor alle lekenapostolaat, ook van het georganiseerde, en als zodanig is het onvervangbaar.

Ook al ontbreekt de gelegenheid of mogelijkheid tot georganiseerd apostolaat, toch hebben alle leken in welke situatie ook de roeping en plicht tot individueel apostolaat, dat altijd en overal waardevol is, maar in bepaalde omstandigheden de aangewezen en enig mogelijke vorm.

Er zijn vele vormen van apostolaat waardoor de leken de Kerk mee opbouwen en de wereld heiligen in de geest van Christus.

Een bijzondere vorm van individueel apostolaat en een zeer actueel teken dat Christus in zijn gelovigen leeft, is het getuigenis dat uitgaat van het leven van een leek dat door geloof, hoop en liefde wordt geïnspireerd. Vervolgens kan het apostolaat van het woord in bepaalde omstandigheden absoluut noodzakelijk zijn; daarin verkondigen de leken Christus, verklaren en verspreiden zijn leer, elk naar zijn omstandigheden en naar vermogen, en belijden zij haar getrouw.

Als ze bovendien, als staatsburgers, meewerken aan de opbouw en instandhouding van de tijdelijke orde, moeten ze vanuit het licht van het geloof in het gezins- en beroepsleven, in het culturele en sociale leven zoeken naar diepere motiveringen en deze zo mogelijk ook anderen bijbrengen, in het besef dat ze zo medewerkers worden van de scheppende, verlossende en heilig makende God en Hem eer bewijzen.

Mogen tenslotte de leken hun leven met liefde bezielen en dit naar vermogen in daden tot uitdrukking brengen.

Allen dienen indachtig te zijn, dat ze alle mensen kunnen bereiken en aan het heil van geheel de wereld kunnen meewerken, door liturgie en gebed, door boetvaardigheid en vrijwillige aanvaarding van de moeiten en zorgen die het leven meebrengt, naar het voorbeeld van de lijdende Christus vgl. (2 Kor. 4,10); (Kol. 1,24).

17. Het individuele apostolaat is een dringende noodzaak in die streken waar de vrijheid van de Kerk ernstig wordt belemmerd. In die moeilijke omstandigheden nemen de leken naar vermogen de plaats van de priesters in, met risico voor hun eigen vrijheid en soms zelfs voor hun leven. Zij geven onderricht in de christelijke leer, helpen om tot godsdienstig leven te komen en tot een katholieke geest, brengen hun omgeving ertoe de sacramenten veelvuldig te ontvangen en de eucharistische vroomheid tot bloei te brengen.²⁷ De heilige kerkvergadering dankt God diep uit het hart ervoor, dat Hij ook in onze tijden steeds weer opnieuw leken ertoe brengt om met heldhaftige moed te werken te midden van de vervolgingen en zij wil hen met vaderlijke gevoelens en dankbaar gemoed omhelzen.

Het individuele apostolaat heeft bijzondere betekenis in streken waar de katholieken gering in aantal zijn en verspreid leven. De leken die om bovengenoemde redenen of om persoonlijke motieven, die ook door hun beroepswerkzaamheid kunnen worden meegebracht, alleen individueel apostolaat verrichten, zullen er goed aan doen in kleinere samenkomsten zonder formele organisaties bijeen te komen, zodat het teken van de gemeenschap van de Kerk voor anderen steeds als een waarachtig getuigenis van liefde duidelijk moge zijn. Zo helpen zij elkaar geestelijk door vriendschap en door uitwisseling van ervaring worden ze gesterkt om de nadelen van hun isolement te boven te komen en vruchtbaarder apostolaatswerk te verrichten.

18. De christenen zijn individueel geroepen in allerlei levensomstandigheden apostolisch werkzaam te zijn; zij moeten echter bedenken, dat de mens van nature een sociaal wezen is en dat het God heeft behaagd hen die geloven in Christus tot volk van God vgl. (1 Petr. 2,5-10) en tot één lichaam bijeen te brengen vgl. (1 Kor. 12,12). Georganiseerd apostolaat beantwoordt dus juist aan een menselijke en christelijke behoefte en wordt tegelijk het symbool van de gemeenschap en eenheid in de Kerk van Christus, die gezegd heeft: 'Want waar er twee of drie verenigd zijn in mijn Naam, daar ben Ik in hun midden' (Mt. 18,20).

Daarom moeten de christenen hun apostolaat door bundeling van krachten beoefenen.²⁸ Zij moeten apostelen zijn, zowel in hun gezinnen, als in hun parochies en bisdommen, die zelf reeds een uitdrukking zijn van het gemeenschapskarakter van het apostolaat, en eveneens in de vrije organisaties die zij hebben opgericht.

Georganiseerd apostolaat is ook daarom van groot belang, omdat zowel in kerkelijke gemeenschappen als in allerlei milieus het apostolaat alleen doeltreffend wordt door gemeenschappelijke actie. Verenigingen immers voor gemeenschappelijke apostolische activiteiten zijn een steun voor de leden en vormen hen tot apostolaat. Zij ordenen en richten het apostolisch werk zo, dat men er rijkere vrucht van mag verwachten dan wanneer ieder individueel zou optreden.

In de tegenwoordige omstandigheden, nu het lekenwerk zo'n grote omvang heeft aangenomen, is het bijzonder noodzakelijk, dat de gezamenlijke en georganiseerde vorm van apostolaat verstevigd wordt; immers alleen een nauwe samenbundeling van krachten is in staat alle doeleinden van het hedendaags apostolaat te bereiken en te waarborgen.²⁹ Hierbij is het bijzonder belangrijk, dat het apostolaat de mentaliteit verstaat en de sociale omstandigheden van hen tot wie het gericht is; anders zullen ze niet bestand zijn tegen de druk die er uitgaat van de publieke opinie of van andere organisaties.

19. Er is een grote verscheidenheid van organisaties op het gebied van het apostolaat.³⁰ Sommige hebben voor ogen het algemeen apostolaat van de Kerk, andere richten hun werkzaamheid op bepaalde vormen van evangelisatie of heiliging, andere meer op de christelijke opvatting van de tijdelijke orde, weer andere getuigen van Christus door werken van barmhartigheid en naastenliefde. Onder deze organisaties vragen die bijzondere aandacht welke een nauwe band tussen geloof en dagelijks leven bevorderen. De organisaties vormen geen doel in zichzelf, maar moeten in dienst staan van de zending van de Kerk in de wereld. Hun apostolische waarde hangt ervan af, of zij met

de doelstellingen van de Kerk in overeenstemming zijn en of de leden afzonderlijk en de organisatie in haar geheel een christelijk getuigenis geven in een evangelische geest.

Met het oog op de uitgroei van de instellingen en de dynamiek van het moderne maatschappelijke leven vraagt de universele opdracht van de Kerk, dat de apostolische activiteiten op internationaal gebied hun organisatievorm daarbij aanpassen. Internationale katholieke organisaties zullen hun doel beter bereiken, als de groeperingen die daarin samengaan alsook de individuele leden tot nauwer eenheid komen.

De leken hebben het recht verenigen op te richten³² en te besturen en er lid van te zijn, met inachtneming van de juiste kerkelijke gezagsverhouding.³¹ Een versnippering van krachten dient echter te worden vermeden. Dit gebeurt, als zonder voldoende reden nieuwe verenigingen of instituten worden opgericht of wanneer verenigingen zonder nut of verouderde methoden in het leven worden gehouden; ook zal het niet altijd opportuun zijn organisatievormen zonder onderscheid van het ene land naar het andere over te brengen.³³

20. Sedert meerdere decennia hebben leken, in hun groeiende inzet voor het apostolaat, zich aaneengesloten tot allerlei vormen van bewegingen en organisaties die in nauwe verbinding met de hiërarchie zuiver apostolische doeleinden voor ogen hadden en nog hebben. Daaronder en onder soortgelijke oudere instituten verdienen vooral die welke bekend zijn als Katholieke Actie bijzondere vermelding. Zij werden talloze malen beschreven als 'de medewerking van de leken in het hiërarchisch apostolaat'.³⁴ Zij zijn terecht door pausen en veel bisschoppen aanbevolen en begunstigd en ook al kennen zij verschillen in werkwijze, zij hebben rijke vruchten afgeworpen voor het rijk van Christus.

Deze apostolaatsvormen, hetzij onder de naam Katholieke Actie, hetzij onder een andere naam, oefenen in onze tijden een kostbaar apostolaat uit. Zij worden gekwalificeerd door de combinatie van de volgende kenmerken:

a. Het onmiddellijke doel van dergelijke organisaties is het apostolische doel van de Kerk, namelijk om de mensen de blijde boodschap te brengen, ze te heiligen en hun geweten christelijk te vormen, zodat ze in staat zijn de onderscheidene gemeenschappen en milieus van de geest van het evangelie te doordringen.

b. In de hun eigen samenwerking met de hiërarchie brengen de leken hun eigen ervaring in en nemen ze eigen verantwoordelijkheid op zich in de leiding van deze organisaties, in het oordeel over de omstandigheden waarin een kerkelijke pastorale actie moet worden gevoerd en bij de uitwerking en uitvoering van het werkplan.

c. De leken treden als een organische eenheid op, zodat het gemeenschapskarakter van de Kerk beter tot uitdrukking komt en het apostolaat doeltreffender wordt.

d. Of de leken nu uit eigen initiatief optreden, ofwel op uitnodiging tot actie en directe medewerking met het hiërarchisch apostolaat, ze verrichten hun werk onder hogere leiding van de hiërarchie zelf, die deze medewerking ook door een uitdrukkelijke opdracht kan bekrachtigen.

Organisaties waarin deze combinatie van kenmerken naar het oordeel van de hiërarchie aanwezig is, kunnen geacht worden Katholieke Actie te zijn, onverschillig of zij, naargelang plaatsen of volkeren dit eisen, verschillende vormen en namen aannemen.

Het heilig concilie beveelt deze instellingen, die bij veel volkeren zeker aan de noden van het apostolaat van de Kerk beantwoorden, heel bijzonder aan: priesters en leken die hierin werkzaam zijn, nodigt het uit de bovengenoemde kenmerken steeds meer te verwezenlijken en met alle andere vormen van apostolaat in de Kerk steeds broederlijk samen te werken.

21. Alle organisaties die apostolaat beoefenen, hebben recht op waardering; die echter welke de hiërarchie overeenkomstig de noden van tijden en plaatsen heeft erkend en aanbevolen, of op eigen initiatief als meer urgent heeft opgericht, zullen door priesters, religieuzen en leken en door ieder naar eigen wijze bevorderd' en hoog gehouden moeten worden. Daaronder zijn heden vooral de internationale organisaties en verenigingen van katholieken te rekenen.

22. Bijzondere achting en vermelding verdienen de leken, hetzij ongehuwd hetzij gehuwd, die zich voorgoed of tijdelijk met hun beroepsdeskundigheid in dienst stellen van instituten en hun werkzaamheid. Ook is het een reden tot vreugde, dat met de dag het aantal leken groter wordt dat per

soonlijke diensten aanbiedt aan apostolische organisaties en projecten, hetzij binnen de grenzen van hun eigen land, hetzij op internationaal terrein, hetzij vooral in katholieke missiegemeenschappen en jonge kerken.

De bisschoppen en priesters moeten deze leken gaarne en met dankbaarheid aanvaarden, zorgen dat hun positie zoveel mogelijk aan de eisen van rechtvaardigheid, billijkheid en liefde beantwoordt, vooral ook wat betreft passend leveronderhoud van henzelf en hun gezinnen, en dat ze zelf de nodige voorlichting, geestelijke steun en aanmoediging genieten.

HOOFDSTUK V

De onderlinge verhoudingen

23. Het lekenapostolaat, zowel het individuele als het georganiseerde, moet ordelijk ingebouwd zijn in het apostolaat van geheel de Kerk; het is zelfs zo, dat de verbondenheid met hen die de Heilige Geest heeft aangesteld om de Kerk van God te besturen vgl. (Hand. 20,28) een wezenlijk element is van het christelijk apostolaat. Niet minder noodzakelijk is de samenwerking tussen de onderscheiden apostolische ondernemingen, wier coördinatie eventueel door de hiërarchie kan worden geregeld.

Wederkerige achting tussen alle vormen van apostolaat in de Kerk en een juiste coördinatie – met behoud van de eigen aard van elk – is immers nodig om de geest van eenheid te bevorderen, opdat in alle apostolaat van de Kerk de broederlijke liefde blijkt en schadelijke rivaliteit wordt vermeden.³⁵

Dit is vooral van belang, als een speciale actie in de Kerk vraagt om harmonische samenwerking in het apostolaat van seculiere en reguliere geestelijken, religieuzen en leken.

24. Het behoort tot de taak van de hiërarchie het lekenapostolaat te bevorderen, beginselen vast te stellen en geestelijke steun te verlenen, de uitoefening van dat apostolaat te richten op het algemeen belang van de Kerk en erop toe te zien, dat de juiste leer en verhoudingen gehandhaafd blijven. De banden van het lekenapostolaat met de hiërarchie kunnen echter verschillend zijn naargelang van de uiteenlopende vormen en projecten van dat apostolaat.

Er zijn immers talrijke apostolische ondernemingen in de Kerk die op eigen initiatief van leken ontstaan en verstandig door hen worden bestuurd. In bepaalde omstandigheden kunnen dergelijke ondernemingen de zending van de Kerk het beste vervullen en daarom worden ze door de hiërarchie niet zelden erkend en aanbevolen.³⁶ Geen enkele onderneming matige zich echter de naam katholiek aan zonder de goedkeuring van het daartoe bevoegde kerkelijk gezag.

Sommige vormen van lekenapostolaat worden, weliswaar op verschillende wijzen, uitdrukkelijk door de hiërarchie erkend.

Het kerkelijk gezag kan bovendien uit de organisaties en ondernemingen die onmiddellijk op een geestelijk doel zijn gericht omwille van het algemeen belang van de Kerk er enkele uitkiezen, deze meer dan gewoon bevorderen en in deze speciale verantwoordelijkheid op zich nemen. Op die wijze verbindt de hiërarchie naar omstandigheden een bepaalde vorm ervan nauwer aan haar eigen apostolaat, zonder evenwel beider eigen natuur en onderscheid te veronachtzamen en zonder dat de leken de voor hen zo noodzakelijke vrijheid van eigen initiatief verliezen. Deze maatregel van de hiërarchie heet in diverse kerkelijke documenten ‘mandaat’.

Tenslotte vertrouwt de hiërarchie aan leken soms ook taken toe die nauw met het herderlijk ambt zijn verbonden: het godsdienstonderwijs, bepaalde liturgische functies, zielzorg. Krachtens deze zending staan de leken bij het verrichten van deze taak geheel en al onder de hogere kerkelijke leiding.

Ten aanzien van de werken en instellingen die zijn gericht op de tijdelijke orde is het de taak van de hiërarchie de zedelijke beginselen dienaangaande voor te houden en er authentieke uitleg van te geven; het is haar ook toegestaan na rijp beraad en met behulp van deskundigen te beoordelen, of dergelijke werken en instituten met de zedelijke beginselen overeenkomen, en te bepalen; wat daarbij wordt vereist om de belangen van de bovennatuurlijke orde te waarborgen en te bevorderen.

25. Bisschoppen, parochieherders en andere priesters, regulieren zowel als seculieren, moeten voor ogen houden, dat het recht en de plicht apostolaat te beoefenen gemeengoed is van alle gelovigen, of ze nu geestelijken zijn of leken, en dat bij de uitbouw van de Kerk de leken hun eigen rol hebben.³⁷ Daarom moeten ze broederlijk in en voor de Kerk met de leken samenwerken en speciale zorg besteden aan de leken, in zover dezen apostolisch werkzaam zijn.³⁸

Met zorg moeten de priesters worden uitgekozen die geschikt zijn en voldoende gevormd om speciale vormen van lekenapostolaat te begeleiden.³⁹ Wie voor dit dienstwerk zijn vrijgesteld, vertegenwoordigen de hiërarchie in hun pastorale activiteit volgens de verleende opdracht; behartigen de juiste betrekkingen van de leken met de hiërarchie in trouw aan de geest en de leer van de Kerk; het is hun taak het geestelijk leven en de apostolische geest van de hun toevertrouwde katholieke organisaties te voeden; ze moeten hun apostolisch werk met verstandige raad begeleiden en hun ondernemingen steunen. In een voortdurende dialoog met de leken moeten zij nagaan, hoe ze de apostolische activiteit meer vruchtbaar kunnen maken; zij moeten de geest van eenheid bevorderen binnen de organisatie en tussen haar en andere.

De kloosterlingen tenslotte, broeders zowel als zusters, moeten de apostolische werken van de leken respecteren; overeenkomstig de geest en de normen van hun eigen instituten moeten ze graag het werk van de leken begunstigen;⁴⁰ het werk van de priesters moeten zij trachten te steunen, mee te helpen opbouwen en aan te vullen.

26. Waar mogelijk dienen er in de bisdommen raden te zijn die het apostolische werk van de Kerk hetzij op het terrein van verkondiging en heiliging, hetzij op caritatief, sociaal of ander terrein steun verlenen in juiste samenwerking van priesters en religieuzen met de leken. Deze raden zullen de onderlinge coördinatie van de verschillende organisaties en instellingen van de leken ten goede kunnen komen, zonder dat ieders eigen aard en autonomie daaronder lijdt.⁴¹

Als het kan, is het goed, dat er ook op parochieel of interparochieel, interdiocesaan, nationaal en internationaal vlak dergelijke raden zijn.⁴²

Bovendien moet er, om het lekenapostolaat ten dienste te zijn en te stimuleren, bij de Heilige Stoel een speciaal secretariaat worden ingesteld, als een centrum dat met geëigende middelen inlichtingen verschaft over allerlei vormen van lekenapostolaat, onderzoek verricht omtrent problemen die zich heden ten dage op dit terrein voordoen en hiërarchie en leken bij de apostolische arbeid adviseert. In dit secretariaat worden de verschillende bewegingen en instellingen van lekenapostolaat die over geheel de wereld bestaan, vertegenwoordigd, terwijl priesters en religieuzen daarin met de leken samenwerken.

27. Het gemeenschappelijk erfgoed, het evangelie, en de daaruit voortvloeiende gemeenschappelijke opdracht tot een christelijk getuigenis vormen een aansporing en dikwijls een eis tot samenwerking van katholieken met andere christenen. Dit geldt zowel voor de individuele leden van de Kerk als voor de kerkgemeenschappen, zowel voor acties als voor organisaties, zowel op nationaal als internationaal terrein.⁴³

Gemeenschappelijke menselijke waarden vragen niet zelden van christenen, dat ze bij het apostolaat samenwerken met hen die niet het christendom maar wel deze waarden erkennen.

Door deze dynamische en wijze samenwerking, van groot belang bij de tijdelijke activiteiten, leggen de leken getuigenis af van Christus, de Verlosser van de wereld, en van de eenheid van de mensenfamilie.⁴⁴

HOOFDSTUK VI

De vorming tot apostolaat

28. Apostolaat kan dan alleen ten volle doeltreffend zijn, als er veelzijdige en volledige vorming mee gepaard gaat; dat is niet alleen nodig voor de voortdurende geestelijke vooruitgang en groei in geloofskennis van de leek zelf, maar ook de verscheidenheid van zaken, personen en taken waaraan zijn activiteit zich heeft aan te passen, vraagt erom. Deze vorming tot apostolaat moet gebaseerd zijn op de beginselen die door dit heilig concilie elders zijn uitgesproken en vastgelegd.⁴⁵ Naast de

vorming die alle christenen nodig hebben, vragen niet weinig vormen van apostolaat een specifieke en bijzondere vorming vanwege de veelzijdigheid van personen en omstandigheden.

29. De leken nemen op eigen wijze deel aan de zending van de Kerk. Hun apostolische vorming krijgt daarom een speciaal karakter door het feit zelf van het in de wereld zijn van de leek en door de lekenspiritualiteit.

De vorming tot het apostolaat veronderstelt een volledige vorming als mens, aangepast aan ieders karakter en levensvoorwaarden. Een leek immers moet de wereld van deze tijd goed kennen en als lid van zijn eigen samenleving met haar cultuur vertrouwd zijn.

Boven alles echter moet de leek leren de zending van Christus en de Kerk te vervullen door uit het geloof in het goddelijke geheim van schepping en verlossing te leven en zich te laten leiden door de Heilige Geest, de Levendmaker van het volk van God, die alle mensen ertoe beweegt God de Vader lief te hebben, alsook de wereld en de mensen in Hem. Deze vorming moet als het fundament en de voorwaarde van ieder vruchtbaar apostolaat worden gezien.

Behalve de geestelijke vorming is ook gedegen kennis nodig van de theologie, ethiek en filosofie overeenkomstig ieders leeftijd, levensomstandigheden en capaciteiten. Het belang van algemene beschaving mag naast praktische en technische vorming geenszins over het hoofd worden gezien. Om tot goede menselijke verhoudingen te komen, moet men de echt menselijke waarden cultiveren, met name broederlijke omgangsvormen en teamgeest en zin voor dialoog.

Daar echter de vorming tot het apostolaat niet uitsluitend kan bestaan in een theoretische instructie, moet de leek van het begin van zijn vorming af geleidelijk en op verstandige wijze leren om alles vanuit het licht van het geloof te zien, te beoordelen en te verrichten, zich samen met anderen in de praktijk te vormen en te ontwikkelen en zo naar een actief dienstbaar zijn aan de Kerk toe te groeien.⁴⁶ De geleidelijke rijping van de menselijke persoon en de toeneming van de problematiek eist een voortgezette vorming die leidt tot steeds hoger niveau van kennis en dienovereenkomstige activiteit. Bij het voldoen aan deze eisen moet steeds de éénheid en totaliteit van de menselijke persoon voor ogen worden gehouden, zodat zijn harmonie en evenwicht bewaard blijven en groeien.

Met zo'n vorming stelt de leek zich grondig en volledig binnen de werkelijkheid van de tijdelijke orde en kan hij daarin doeltreffend zijn taak vervullen. Tegelijk is hij een levend lidmaat en getuige van de Kerk en stelt hij deze in de wereld actief tegenwoordig.⁴⁷

30. De vorming tot het apostolaat moet beginnen vanaf het eerste begin van de opvoeding van de kinderen. Op een bijzondere wijze echter dienen de opgroeiende jeugd en de jongeren georiënteerd te worden op het apostolaat en van de geest daarvan bezield te zijn. Naargelang nieuwe verantwoordelijkheden erom vragen, is aanvulling van deze vorming nodig. Het is duidelijk, dat zij die staan voor de christelijke opvoeding ook de taak hebben op te voeden tot het apostolaat.

Het is de taak van de ouders in het gezin om hun kinderen van kindsbeen af de liefde van God tot alle mensen te leren ontdekken en hun geleidelijk, vooral door hun voorbeeld, zorg bij te brengen voor de stoffelijke zowel als geestelijke noden van de naaste. Geheel het gezin en zijn samen leven moet een eerste oefenschool voor apostolaat worden.

De jeugd moet bovendien zo worden opgevoed, dat ze boven de grenzen van het gezin uit haar belangstelling uit laat gaan naar het kerkelijke en wereldlijke gemeenschapsleven. In de plaatselijke parochiegemeenschap moeten de kinderen zo opgenomen zijn, dat ze daarin het besef krijgen levende en actieve leden van het volk van God te zijn. De priesters dienen bij de catechese en de bediening van het woord, bij de geestelijke leiding alsook bij andere pastorale bedieningen de vorming tot het apostolaat voor ogen te hebben.

Ook scholen, colleges en andere katholieke instituten die de opvoeding ten dienste staan, hebben tot taak bij de jeugd een katholieke mentaliteit en een apostolische activiteit aan te kweken. Als deze vorming ontbreekt, doordat de jeugd deze scholen niet bezoekt ofwel om een andere reden, moeten de ouders, zielzorgers en instellingen er des te meer zorg aan besteden. Leraren en opvoeders, die krachtens hun roeping en ambt een uitstekende vorm van lekenapostolaat verrichten, moeten de nodige kennis en pedagogische kwaliteiten in zich hebben opgenomen om deze vorming met succes te kunnen geven.

Organisaties en verenigingen van leken die apostolaat beoefenen of andere bovennatuurlijke doeleinden beogen, moeten ieder naar eigen aard en vermogen trouw en ernstig de vorming tot het

apostolaat bevorderen.⁴⁸ Dikwijls zijn zij de gewone weg naar een geschikte vorming tot het apostolaat. Want bij hen vindt men zowel theoretische als geestelijke en praktische vorming. In kleine vriendengroepen bezinnen hun leden zich op de methoden en resultaten van hun apostolische activiteiten en toetsen zij hun dagelijkse leefwijze aan het evangelie.

Dit soort vorming moet zo zijn opgezet, dat er rekening wordt gehouden met geheel het lekenapostolaat, dat niet alleen tijdens de samenkomsten zelf moet worden beoefend, maar ook in alle omstandigheden van geheel het leven, vooral van het beroepsleven en het sociale leven. Iedereen moet zich ernstig op het apostolaat voorbereiden, vooral de volwassenen. Want in de loop der jaren wordt onze geest verruimd en zo kan een ieder nauwkeuriger de talenten ontdekken die God hem heeft gegeven en die gaven met meer vrucht gebruiken die hem door de Heilige Geest tot welzijn van zijn broeders zijn gegeven.

31. De onderscheiden soorten van apostolaat vragen ook ieder weer een speciaal aangepaste vorming.

a. Voor het apostolaat van evangelisatie en heiliging zullen de leken ervoor moeten zijn gevormd om in dialoog te kunnen treden met anderen, gelovigen zowel als ongelovigen, opdat zij de boodschap van Christus aan allen kunnen verduidelijken.⁴⁹

Daar echter het materialisme in verschillende vormen zich in onze dagen wijd en zijd overal verspreidt, ook onder de katholieken, moeten de leken niet alleen de katholieke leer bestuderen, speciaal de punten die in discussie zijn, maar moeten ze evenzeer tegenover welke vorm van materialisme ook het getuigenis van een evangelisch leven weten te plaatsen.

b. Wat de christelijke vernieuwing van de tijdelijke orde betreft, moeten de leken de ware betekenis en waarde leren beseffen van de tijdelijke goederen, zowel op zich als in betrekking tot de menselijke persoon; zij moeten leren op juiste wijze van de goederen gebruik te maken en de maatschappij in te richten, steeds bedacht op het algemeen belang volgens de beginselen van de zedenleer en de sociale leer van de Kerk. Vooral de beginselen en conclusies van de sociale leer moeten leken zich zo eigen maken, dat ze zowel in staat zijn hun aandeel te leveren in de vooruitgang van deze leer, als om ze in elk afzonderlijk geval juist toe te passen.⁵⁰

c. Daar de werken van liefde en barmhartigheid een duidelijk getuigenis geven van christelijk leven, moet de apostolische vorming er ook toe leiden, dat deze worden beoefend, zodat de christenen van kindsbeen af leren met hun broeders mee te leven en edelmoedig in hun behoeften te voorzien.⁵¹

32. Leken die zich aan het apostolaat wijden, staan reeds vele hulpmiddelen ten dienste: vergaderingen, congressen, recollecties, retraites, herhaalde bijeenkomsten, conferenties, boeken en commentaren om dieper inzicht in de Heilige Schrift en de katholieke leer te verkrijgen, het geestelijk leven te voeden, alsook om de wereldsituatie te leren kennen en betere methoden te vinden en in praktijk te brengen.⁵²

Deze hulpmiddelen zijn afgestemd op de verschillende vormen van apostolaat naargelang van de milieus waarin het wordt beoefend.

Tot dit doel dienen ook de hogere vormingscentra en instituten, waarvan vele reeds zeer goede vruchten afwerpen.

Het heilig concilie verheugt er zich over, dat zulke initiatieven reeds in sommige streken bloeien, en hoopt, dat ze ook elders worden bevorderd, waar ze nodig zijn.

Bovendien is het goed, dat er documentatiecentra en studiecentra voor allerlei vormen van apostolaat worden opgericht, niet alleen op theologisch, maar ook op antropologisch, psychologisch, sociologisch en methodologisch terrein, waardoor begaafde leken, mannen en vrouwen, jongeren en volwassenen, hun capaciteiten beter kunnen ontwikkelen.

OPROEP

33. Het heilig concilie doet dus een dringend beroep op alle leken om de stem van Christus, die hen in dit uur met meer aandrang uitnodigt, en de aandrang van de Heilige Geest spontaan, edelmoedig en bereidvaardig te beantwoorden. Mogen de jongeren heel speciaal het gevoel hebben, dat deze oproep direct tot hen is gericht, en mogen zij er blij en edelmoedig gevolg aan geven. De Heer zelf

immers nodigt door deze heilige kerkvergadering alle leken opnieuw uit om zich dag in dag uit nauwer met Hem te verenigen en deelgenoot te worden in zijn heil brengende zending, door zich zijn gezindheid eigen te maken vgl. (Fil. 2,5); en wederom zendt Hij hen uit naar iedere stad en plaats waar Hij zelf gaat komen vgl. (Lc. 10,1), om zich in allerlei vormen en methoden van het ene apostolaat van de Kerk, dat zich voortdurend aan de nieuwe noden van de tijden moet aanpassen, voor Hem als medewerkers beschikbaar te stellen, steeds voortgaande met het werk van de Heer, wetend dat hun inspanning dank zij de Heer niet vergeefs is vgl. (1 Kor. 15,58).

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van dit decreet de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren wij hem bij vaste verordening goed in de Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal werd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 18 november in het jaar 1965.
Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk
Hierna volgen de handtekeningen van de vaders.

11

DECREET OVER DE PRIESTEROPLEIDING

OPTATAM TOTIUS

PLECHTIG UITGEVAARDIGD
DOOR ZIJNE HEILIGHEID
PAUS PAULUS VI
OP 28 OKTOBER 1965

INLEIDING

Terdege beseffend, dat de verlangde vernieuwing van de gehele Kerk grotendeels afhangt van het priesterlijk dienstwerk, geïnspireerd door de geest van Christus, stelt de heilige kerkvergadering met nadruk het uiterste belang vast van de priesteropleiding.¹ Zij brengt enkele fundamentele beginselen daarvan onder woorden, waardoor wetten die door een praktijk van eeuwen hun deugdelijkheid hebben bewezen, worden bevestigd en ook nieuwe toevoegingen ontvangen die in overeenstemming zijn met de constituties en decreten van dit heilig concilie alsook met de gewijzigde tijdsomstandigheden. Juist vanwege de eenheid nu van het katholieke priesterschap is een gelijke priesterlijke vorming voor alle priesters, regulieren en seculieren, van elke ritus noodzakelijk; en daarom dienen deze voorschriften, die in eerste instantie 'betrekking hebben op de diocesane geestelijkheid, met dienovereenkomstige wijzigingen op alle groeperingen te worden toegepast.

I. Het ontwerpen van een eigen opzet voor een priesteropleiding door elk volk

Daar men bij een zo grote verscheidenheid van volkeren en streken slechts algemene wetten kan uitvaardigen, moet in elke natie of ritus een eigen 'opzet voor een priesteropleiding' worden ontworpen, vast te stellen door de bisschoppenconferenties,² op gestelde tijden te herzien en door de Apostolische Stoel goed te keuren. Hierdoor kunnen de algemene wetten worden aangepast aan de eigen omstandigheden van plaats en tijd, zodat de priesteropleiding steeds in overeenstemming is

met de vereiste pastorale situaties van die gebieden waarin het dienstwerk moet worden uitgeoefend.

II. Het heel nadrukkelijk bevorderen van priesterroepingen

2. Het bevorderen van de roepingen is een taak van de gehele christengemeenschap,³ die dit allereerst moet bewerken door een volledig christelijk leven. Ten eerste dragen daartoe bij enerzijds de gezinnen, die, bezielde door een geest van geloof, liefde en vroomheid, als het ware het eerste seminarie vormen, en anderzijds de parochies, aan wier rijkelijk leven juist ook de opgroeiende jongens deelnemen. Zij die in het onderwijs werkzaam zijn en allen die op een of andere wijze zorg dragen voor de vorming van kleinere en grotere jongens, in het bijzonder de katholieke verenigingen, moeten zich erop toelagen de aan hun zorgen toevertrouwde jeugd zo te ontwikkelen, dat zij in staat is de goddelijke roeping te vernemen en vrijelijk te volgen. Alle priesters moeten bij het bevorderen van de roepingen een zo groot mogelijke apostolische ijver aan de dag leggen en de aandacht van de jeugd op het priesterschap richten door hun eigen leven in nederigheid, arbeidzaamheid en opgewektheid, alsook door een onderlinge priesterlijke liefde en een broederlijke teamgeest. Het is verder de taak van de bisschoppen bij het bevorderen van de roepingen hun kudde aan te spreken en te zorgen voor een stevige bundeling van alle krachten en inspanningen. En hen die zij oproepen achten tot de dienst van de Heer, moeten zij als een vader bijstaan, waarbij zij geen opoffering te groot moeten vinden.

Deze actieve gezamenlijke inspanning van het gehele volk van God ter bevordering van de roepingen speelt in op de activiteit van de goddelijke Voorzienigheid, die aan mensen die door God zijn uitverkoren om deel te nemen aan het hiërarchische priesterschap van Christus de daartoe vereiste talenten verleent en hen met haar genade bijstaat. Anderzijds verleent zij de wettige dienaren van de Kerk de competentie om, na gebleken geschiktheid, de kandidaten die met de juiste bedoeling en in volledige vrijheid om deze grote taak vragen daartoe waardig te bevinden en met het zegel van de Heilige Geest toe te wijden aan de dienst van God en de dienstbaarheid aan de Kerk.⁴

De heilige kerkvergadering brengt dan allereerst de geijkte middelen van gezamenlijke inspanning onder de aandacht, zoals een vurig gebed, de christelijke boetvaardigheid en niet minder het met de dag intensiever onderrichten van de christengelovigen, hetzij door de prediking en de catechese, hetzij ook door de verschillende sociale communicatiemiddelen; hierdoor kunnen immers de noodzaak, de aard en de voornaamheid van de priesterroeping duidelijk worden gemaakt. Verder vraagt zij van de roepingcentra die volgens de pauselijke documenten hierover binnen de grenzen van de afzonderlijke bisdommen, gebieden en volkeren reeds zijn opgericht of in uitvoering zijn, om de gehele pastorale activiteit met betrekking tot de bevordering van de roepingen, zonder daarbij de geschikte hulpmiddelen van psychologie en sociologie ten achter te stellen, methodisch en in onderlinge samenwerking ten uitvoer te brengen en deze gelijkelijk in bescheidenheid en ijver te bevorderen.⁵

Maar het werk ter bevordering van de roepingen dient ruim van geest de grenzen van de afzonderlijke bisdommen, volkeren en religieuze gemeenschappen en ritussen te overschrijden en, met het oog op de belangen van de universele Kerk, met name aan die streken hulp te bieden, waar de roep om werklieden in de wijngaard van de Heer heel dringend is.

3. Op de kleinseminaries, opgericht om de kiemen van de roeping tot uitbloei te brengen, moeten de leerlingen door een bijzondere religieuze vorming, vooral door een aangepaste geestelijke begeleiding, gedisponneerd worden om Christus, de Verlosser, edelmoedig en eerlijk te volgen. Onder de vaderlijke leiding van de bestuurders, te gelegener tijd bijgestaan door de ouders, moeten zij een leven leiden dat in overeenstemming is met de leeftijd, het geestelijk niveau en de ontwikkeling van opgroeiende jongens en dat volledig in de lijn ligt van de normen van een gezonde psychologie, zonder daarbij de juiste menselijke verhoudingen en de banden met de eigen familie uit het oog te verliezen.⁶ Voor zover datgene wat in het hierna volgende over de grootseminaries wordt bepaald dan ook in overeenstemming is met het doel en de opzet van de kleinseminaries, moet dit daarop ook worden toegepast. De door de leerlingen te verrichten studies dienen zo te worden ingericht, dat zij deze zonder moeilijkheden elders kunnen voortzetten, als zij een andere levensstaat omhelzen.

Met een gelijke zorg dienen ook de roepingskiemen omgeven te worden van kleinere en grotere jongens in bijzondere instituten die naar de plaatselijke omstandigheden als kleinseminaries fungeren en niet minder van hen die ofwel op andere scholen ofwel door nog andere opvoedingsmiddelen hun vorming ontvangen. Ook moeten volijverig de instituten en andere ondernemingen worden bevorderd die zijn opgericht voor hen die op latere leeftijd de goddelijke roeping volgen.

III. De inrichting van de grootseminaries

4. Grootseminaries zijn voor de priesterlijke vorming noodzakelijk. Daarin moet de gehele opleiding van de studenten erop gericht zijn, dat zij, naar het voorbeeld van onze Heer Jezus Christus, de Leraar, Priester en Herder, tot echte zielenherders worden gevormd.⁷ Zij moeten dus worden voorbereid op het dienstwerk van het woord: het geopenbaarde woord van God steeds beter trachten te begrijpen, het zich in overweging eigen maken, het in woord en gedrag tot uitdrukking brengen; voorbereid op het dienstwerk van de eredienst en de heiliging: in gebeden en in de vieringen van de heilige liturgie het heilswerk door het eucharistisch offer en de sacramenten ten uitvoer leggen; voorbereid op het dienstwerk van herder: Christus aan de mensen weten voor te houden, die niet 'is gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als losprijs voor velen' (Mk. 10,45); vgl. (Joh. 13,12-17) en, van allen dienstknecht geworden, heel velen ten voordeel te zijn vgl. (1 Kor. 9,19).

Daarom moet dan ook elke opzet van een geestelijke, verstandelijke en disciplinaire vorming als een geheel gericht zijn op dit pastorale doel en, om dit te bereiken; moeten alle bestuurders en leraren zich in ijver en eendracht daarvoor inzetten, in getrouwe volgzzaamheid ten aanzien van het bisschoppelijk gezag.

5. Daar de vorming van de studenten zowel van een wijze wetgeving als vooral ook van geschikte opvoeders afhankelijk is, dienen de bestuurders van de seminaries en de leraren uit de beste mensen te worden gekozen⁸ en met zorg te worden voorbereid door een gedegen wetenschappelijke vorming, een passende pastorale ervaring en door een speciale geestelijke en pedagogische opleiding. Derhalve dient men instituten met dit doel te bevorderen, of minstens toch goede cursussen daarvoor op te zetten, terwijl ook de seminariebestuurders op gezette tijden bij elkaar moeten komen. Die bestuurders nu en de leraren moeten goed beseffen, hoezeer van hun eigen wijze van denken en doen het resultaat van de vorming van de studenten afhangt. Onder de leiding van de president moeten zij ten nauwste een gelijkheid van mentaliteit en activiteiten trachten te bewerken en onderling en samen met de studenten moeten zij een gezins sfeer scheppen die beantwoordt aan het gebed van de Heer 'opdat zij één mogen zijn' vgl. (Joh. 17,11) en die bij de studenten de vreugde over hun eigen roeping verhoogt. En de bisschop moet in gestage zorg en liefdevolle voorkeur hen bemoedigen die in het seminarie werkzaam zijn en ten aanzien van de studenten zelf moet hij zich een ware vader in Christus tonen. Alle priesters tenslotte moeten het seminarie beschouwen als het hart van het bisdom en het ook gaarne terzijde staan.⁹

6. In overeenstemming met de leeftijd en de ontwikkeling van de verschillende kandidaten dient men met waakzame zorg een onderzoek in te stellen naar hun zuivere bedoelingen en vrije wil, hun geestelijke, morele en intellectuele geschiktheid en voldoende fysieke en psychische gezondheid, ook rekening houdend met de misschien door de familie getroffen schikkingen. In ogenschouw moeten ook worden genomen de capaciteiten van de kandidaten om de lasten van het priesterschap te dragen en pastorale taken te vervullen.¹⁰ Maar bij de hele selectie en keuring van de studenten moet men steeds een vaste lijn aanhouden, ook al is het priestertekort te betreuren;¹¹ want God laat niet toe, dat zijn Kerk te weinig bedienaren heeft, als de waardigen tot dit ambt worden toegelaten en de niet geschikten te rechter tijd op een vaderlijke wijze op ander werk worden gericht en worden geholpen om, in het besef van hun christelijke roeping, opgewekt het lekenapostolaat ter hand te nemen.

7. Waar de afzonderlijke bisdommen niet in staat zijn een goed eigen seminarie in te richten, dienen seminaries voor meerdere bisdommen of een hele streek of volk gemeenschappelijk te worden opgericht en bevorderd, zodat aan de grondige vorming van de studenten, die in deze materie als hoogste norm moet worden beschouwd, op meer effectieve wijze zorg kan worden besteed. En deze seminaries, of ze regionaal zijn of landelijk, dienen bestuurd te worden volgens de voorschriften die zijn vastgelegd door de bisschoppen die er belang bij hebben¹² en zijn goedgekeurd door de Apostolische Stoel.

In seminaries echter waar veel studenten zijn, moeten, met behoud van de eenheid in het bestuur en de wetenschappelijke vorming, de studenten naar de omstandigheden verdeeld worden over kleinere groeperingen, zodat in de persoonlijke vorming van ieder apart beter kan worden voorzien.

IV. De uitbouw van de geestelijke vorming heel in het bijzonder

8. De geestelijke vorming is nauw verbonden met de leerstellige en pastorale vorming en vooral met de hulp van de geestelijk leidsman¹³ moet deze zo worden uitgewerkt, dat de studenten Ieren in een vertrouwelijke en voortdurende omgang te leven met de Vader door zijn Zoon Jezus Christus in de Heilige Geest. Door de heilige wijding worden zij in gestalte gelijk aan de Priester Christus en zij dienen zich eraan te wennen, ook door eensgezindheid in hun gehele inwendig leven, Hem als vrienden aan te hangen.¹⁴ Zijn paasmysterie moeten ze zo beleven, dat zij de kunst verstaan het aan hen toe te vertrouwen volk daarin binnen te leiden. Hun moet worden geleerd Christus te zoeken in een getrouwe overweging van het woord van God, in een actieve deelneming aan de heilige geheimen van de Kerk, vooral de eucharistie en het goddelijk officie;¹⁵ ook in de bisschop die hen zendt en in de mensen tot wie zij worden gezonden, met name de armen, de kleinen, de zieken, de zondaars en de ongelovigen. De allerzaligste maagd Maria, die door Jezus Christus bij zijn kruisdood aan de leerling is gegeven als moeder, moeten zij met een kinderlijke trouw beminnen en vereren. Met toewijding moeten de geestelijke oefeningen die zijn aanbevolen door de eerbiedwaardige praktijk van de Kerk worden bevorderd; maar men moet ervoor zorgen, dat de geestelijke vorming niet alleen daarin bestaat of alleen het religieuze gevoel aanspreekt. Laten de studenten liever leren naar het evangelie te leven, zich te vormen in geloof, hoop en liefde, zodat zij in de beoefening daarvan zich een geest van gebed eigen maken,¹⁶ de kern en het hoogtepunt van hun roeping bereiken, ook in de andere deugden krachtig worden en toenemen in ijver om alle mensen voor Christus te winnen.

9. Van het mysterie van de Kerk, in het bijzonder door deze heilige kerkvergadering belicht, moeten de studenten zo worden doordrongen, dat zij zich aan de plaatsbekleder van Christus in nederigheid en kinderlijke liefde gebonden weten en, eenmaal priester gewijd, als trouwe medewerkers hun eigen bisschop aanhangen, met hun confraters veelvuldig samenwerken en aldus een getuigenis afleggen van die eenheid waardoor de mensen tot Christus worden getrokken.¹⁷ Ruim van hart moeten zij leren deel te nemen aan het leven van de gehele Kerk, naar het woord van de heilige Augustinus: 'Naarmate iemand de Kerk van Christus bemint, in die mate heeft hij de Heilige Geest'.¹⁸ Zeer duidelijk dienen de studenten in te zien, dat zij niet zijn bestemd voor een heersersplaats of voor ereambten, maar dat de dienst van God en het pastorale dienstwerk geheel beslag op hen leggen. Met bijzondere zorg moeten zij zo worden opgevoed in de priesterlijke gehoorzaamheid, in de leefwijze van een arme en in de geest van zelfverloochening,¹⁹ dat zij zich eraan wennen spontaan ook van datgene afstand te doen wat wel geoorloofd is, maar niet ter zake dienend en zich aan de gekruisigde Christus te conformeren.

Men moet de studenten op de hoogte brengen van de lasten die zij op zich gaan nemen, zonder enige moeilijkheid van het priesterleven te verzwijgen. Maar toch moeten zij in hun toekomstige activiteiten ook weer niet bijna alleen maar gevaar zien en moeten ze eerder worden gevormd tot een geestelijk leven dat vooral zijn kracht ontvangt juist uit hun pastorale activiteiten.

10. De studenten die volgens hun eigen ritus en volgens de heilige en vaste wetten de eerbiedwaardige traditie van het priesterlijk celibaat volgen, moeten met grote zorgzaamheid voor deze Levensstaat worden opgevoed. Hiermee doen zij afstand van het huwelijksleven omwille van het rijk der

hemelen vgl. (Mt. 19,12), Zij hangen de Heer aan met onverdeelde liefde,²⁰ ten nauwste in aansluiting met het Nieuwe Verbond, en zij leggen getuigenis af van de verrijzenis van de komende wereld vgl. (Lc. 20,36)²¹ en zij verkrijgen een uitstekend hulpmiddel bij de ononderbroken beoefening van de volmaakte liefde, waardoor zij bij hun priesterlijk dienstwerk alles voor allen kunnen worden.²² Zij moeten terdege beseffen, met welk een dankbaar hart men deze levensstaat moet aangaan, echt niet alleen als een voorschrift van de kerkelijk wet, maar als een kostbare gave die men aan God in nederigheid moet vragen, waaraan zij zich moeten haasten, onder aansporing en hulp van de genade van de Heilige Geest, vrijelijk en edelmoedig te beantwoorden.

Van de plichten en de waardigheid van het christelijk huwelijk, dat de liefde tussen Christus en de Kerk verbeeldt vgl. (Ef. 5,22-33), moeten de studenten op gepaste wijze kennis nemen. Maar zij moeten ook inzicht krijgen in de uitnemendheid van de aan Christus toegewijde maagdelijkheid,²³ zodat zij zich in een rijpelijk overlegde en edelmoedige keuze aan de Heer kunnen wijden in algehele overgave naar lichaam en ziel.

De gevaren die hun kuisheid vooral in de hedendaagse maatschappij tegemoet treden, moeten hun onder ogen worden gebracht.²⁴ Met de hulp van de juiste goddelijke en menselijke voorzieningen moeten zij leren het afstand doen van het huwelijk zo te integreren, dat hun leven en werkzaamheden van het celibaat niet alleen geen enkele schade ondervinden, maar dat zij eerder een grotere zeggingsmacht over ziel en lichaam en een vollediger ontwikkeling tot rijpheid verwerven en meer volmaakt de evangelische zaligheid verkrijgen.

11. De normen van een christelijke opvoeding moeten worden gerespecteerd en in acht worden genomen en vervuld met de jongste bevindingen van een gezonde psychologie en pedagogie. Door een verstandig ingerichte opleiding moet dus bij de studenten een rijpheid als mens worden ontwikkeld, voornamelijk' getoetst aan een zekere geestelijke evenwichtigheid, aan het vermogen zware beslissingen te nemen en aan een juist oordeel over gebeurtenissen en mensen. De studenten moeten zich eraan wennen hun eigen karakter gaaf uit te bouwen. Zij moeten gevormd worden tot sterkte van geest en zij moeten leren in het geheel die deugden hoog te achten die bij de mensen meer tellen en die een aanbeveling zijn voor de dienaar van Christus.²⁵ Zoals bijvoorbeeld eerlijkheid, voortdurende bekommernis om de rechtvaardigheid, trouw aan beloften, beschaafdheid in de omgang, bescheidenheid in het gesprek, in verbinding met de liefde.

De tucht van het seminarieleven moet niet alleen beschouwd worden als een krachtvolle hulp bij het gemeenschappelijk leven en de liefde, maar als een noodzakelijk onderdeel van de gehele vorming om zichzelf in de hand te krijgen, om een degelijke rijping van de persoon te bevorderen en - om alle overige geestesgesteldheden te vormen die zo'n grote hulp zijn voor een goed geordende en vruchtbare activiteit van de Kerk. Toch dient deze tucht zo te worden uitgeoefend, dat zij bij de studenten een inwendige geschiktheid teweegbrengt waardoor het gezag van de overheden uit inwendige overtuiging of vanuit het geweten vgl. (Rom. 13,5) en om bovennatuurlijke motieven wordt aanvaard. De normen voor de tucht nu moeten naar de leeftijd van de studenten zo worden gehanteerd, dat zij, terwijl zij langzaam leren zichzelf in de hand te houden, zich eraan wennen op verstandige wijze hun vrijheid te gebruiken, uit zichzelf en vol ijver op te treden²⁶ en met confraters en leken gezamenlijk werk te verrichten.

De hele opzet van het seminarie, doordrongen van een ijveren voor vroomheid en stilzwijgen en van een bezorgdheid tot wederzijdse behulpzaamheid, moet zo zijn ingericht, dat het al een zekere inleiding is tot het toekomstig leven van de priester.

12. Opdat de geestelijke vorming een nog hechtere basis kan hebben en de studenten na rijpelijk overweging voor hun roeping kunnen kiezen, behoort het tot de taak van de bisschoppen een dienovereenkomstig tijdsbestek op te stellen voor een meer diepgaande eerste geestelijke scholing. Ook zal het hun taak zijn de gelegenheid te onderzoeken voor een onderbreking van de studies of voor een passende pastorale inleiding, om daardoor de bekwaamheid van de priesterkandidaten nog beter te verzorgen. Naar de verschillende plaatselijke omstandigheden zal het eveneens de taak van de bisschoppen zijn beslissingen te nemen over het opschuiven van de door het huidige recht verlangde leeftijdsgrens voor de heilige wijdingen, alsook te overwegen, of het goed is te bepalen, dat de studenten na de theologieopleiding een tijd lang het diaconaat uitoefenen alvorens tot het priesterschap te worden toegelaten.

V. Het herzien van de kerkelijke studies

13. Voordat de priesterstudenten een aanvang maken met de eigenlijke kerkelijke studies, moeten zij zich eerst een humanistische en wetenschappelijke vorming eigen maken waarmee in hun eigen land ook hun leeftijdgenoten de hogere studies kunnen beginnen. En buitendien dienen zij zo'n kennis van het Latijn te verwerven, dat zij daardoor de zovele bronnen van de wetenschappen en de documenten van de Kerk kunnen begrijpen en in toepassing brengen.²⁷ De studie van de liturgische taal die eigen is aan elke ritus, dient als noodzakelijk beschouwd te worden en een soortgelijke kennis van de talen van de Heilige Schrift en de traditie moet ten eerste worden bevorderd.

14. Bij de herziening van de kerkelijke studies dient men er vooral op gericht te zijn, dat de wetenschappen van filosofie en theologie beter geharmonieerd worden en in eendrachtige opzet ertoe bijdragen om de geest van de studenten steeds meer te openen voor het mysterie van Christus, dat de gehele geschiedenis van de mensheid raakt, terecht zijn invloed op de Kerk uitoefent en allereerst werkzaam is door het priesterlijk dienstwerk.²⁸

Om de studenten van deze beschouwingwijze vanaf het begin van de opleiding op de hoogte te brengen, moeten de kerkelijke studies beginnen met een inleidingscursus, welke gedurende enige tijd moet worden voortgezet. Wanneer de studenten op deze wijze in de studie worden binnengeleid, moet men hun het heilsmysterie zo uiteenzetten, dat zij inzicht krijgen in de bedoeling, de organisatie en het pastorale doel van de kerkelijke studies en tegelijkertijd worden geholpen om geheel hun eigen leven op het geloof te baseren en het ervan te doordringen en worden gesteund bij het nakomen van hun roeping in persoonlijke overgave en opgewekt van geest.

15. De wijsgerige wetenschappen moeten zo worden gegeven, dat de studenten vooral een handreiking krijgen tot een degelijke en samenhangende kennismaking van de mens, de wereld en van God. Daarbij ondervinden zij steun van het altijd weer geldende filosofische erfgoed, terwijl anderzijds rekening wordt gehouden met de wijsgerige onderzoekingen van de laatste tijden, vooral met die welke bij het volk zelf een overwegende invloed uitoefenen alsook met de recente ontwikkelingen in de wetenschappen, zodat de studenten in een goed begrip van de hedendaagse tijdgeest een juiste voorbereiding ontvangen op de dialoog met de mensen van hun tijd.³⁰

De geschiedenis van de wijsbegeerte moet zo gegeven worden, dat de studenten in hun contact met de grondbeginselen van de diverse systemen datgene vasthouden wat zij daarin als waar erkennen en de kern van de dwalingen kunnen ontdekken en weerleggen.

Juist door de wijze van doceren moet bij de studenten de liefde voor de waarheid worden gewekt, in het onderzoeken, beschouwen en aantonen daarvan, gepaard gaande met de bescheiden erkenning van de grenzen van het menselijk kennen. Grote aandacht moet worden besteed aan de band tussen de filosofie en de reële problemen van het leven, alsook aan de vraagstukken die de geest van de studenten bezighouden. Zij dienen ook te worden geholpen om de band te zien die er bestaat tussen de wijsgerige kwesties en de heilsmysteries die in de theologie in het hogere licht van het geloof worden beschouwd.

16. De theologische vakken moeten, in het licht van het geloof en onder leiding van het kerkelijk leergezag,³¹ zo worden gegeven, dat de studenten nauwgezet de katholieke leer uit de goddelijke openbaring kunnen putten, er diep in kunnen doordringen, die tot voedingsbodem³² voor hun eigen geestelijk leven kunnen maken en haar in hun priesterlijke bediening kunnen verkondigen, uiteenzetten en waarborgen.

In de studie van de Heilige Schrift, die als het ware de ziel van de gehele theologie moet zijn,³³ moeten de studenten met heel bijzondere zorg worden onderricht. Na een passende inleiding moeten ze nauwgezet in de methodiek van de exegese worden binnen geleid; de belangrijkste themata van de goddelijke openbaring moeten ze doorzien en uit het dagelijks lezen en overwegen van de heilige boeken moeten zij nieuwe geestdrift en voedsel opdoen.³⁴ De dogmatiek dient zo te worden uiteengezet, dat juist de bijbelse themata allereerst naar voren komen. Men moet de studenten duidelijk maken, wat de vaders van de oosterse en westerse kerk hebben bijgedragen aan het getrouw door

geven en uitleggen van verschillende waarheden van de openbaring in het bijzonder, alsook de verdere geschiedenis van de dogma's - met inachtneming ook van de relatie tussen de dogmageschiedenis zelf en de algemene kerkgeschiedenis.³⁵ Vervolgens moeten de studenten leren om, teneinde de heilsgeheimen zo afgerond mogelijk te kunnen doorlichten, met behulp van de speculatie, met de heilige Thomas als leermeester, daarin dieper door te dringen en hun samenhang te doorzien.³⁶ Hun moet worden geleerd dit alles ook steeds te onderkennen in de liturgische activiteiten³⁷ en aanwezig en werkzaam te weten in het gehele leven van de Kerk. Ook dienen zij te leren de oplossingen van de menselijke problemen te zoeken onder het licht van de openbaring, de eeuwige waarheden daarvan toe te passen op de veranderlijke situatie van het menselijk bestaan en deze waarheden op een aan de tijdsomstandigheden aangepaste wijze aan hun medemensen mee te delen.³⁸

Eveneens moeten de andere theologische vakken ingericht worden vanuit een heel levendig contact met het mysterie van Christus en de heilsgeschiedenis. Een speciale zorg moet worden besteed aan de vervolmaking van de moraaltheologie; want een wetenschappelijke uiteenzetting daarvan, meer gevoed door de leer van de Heilige Schrift, is in staat de hoge roeping van de gelovigen in Christus te doorlichten en hun verplichting om in liefde voor het leven van de wereld vruchtbaar te zijn. Zo ook moet men bij het uiteenzetten van het kerkelijk recht en bij het geven van kerkgeschiedenis het mysterie van de Kerk voor ogen houden, volgens de dogmatische constitutie 'over de Kerk' die door deze heilige kerkvergadering is openbaar gemaakt. De heilige liturgie, die als eerste, ja de noodzakelijke bron voor een werkelijk christelijk leven moet worden beschouwd, dient onderwezen te worden naar de geest van de artikelen 15 en 16 van de constitutie over de heilige liturgie.³⁹

Naargelang van de situatie in de verschillende gebieden moeten de studenten worden gebracht tot een vollediger kennisneming van kerken en kerkgemeenschappen die niet verbonden zijn met de apostolische stoel van Rome, zodat zij hun bijdrage kunnen leveren om het herstel van de eenheid tussen alle christenen naar de voorschriften van deze heilige kerkvergadering te bevorderen.⁴⁰ Zij moeten ook een inleiding ontvangen tot kennisneming van andere godsdiensten die in sommige gebieden meer verbreid zijn, opdat zij daardoor beter, onder Gods beschikking, kunnen weten, wat daarin aan goeds en waars aanwezig is, de dwalingen kunnen weerleggen en het volle licht van de waarheid kunnen meedelen aan hen die dit niet hebben.

17. Maar omdat een leerstellige onderrichting niet moet zijn gericht op een loutere kennisoverdracht maar op een werkelijke inwendige vorming van de studenten, dient men de didactische methodieken te onderzoeken inzake het lesgeven, discussielessen en de zelfwerkzaamheid, alsook wat betreft het bevorderen van de studie van de studenten, hetzij privé hetzij in kleine groepjes. Met ijver moet men zorgen voor de eenheid en degelijkheid van het gehele onderwijs, met vermindering van een te grote opeenhoping van vakken en lessen en met weglating van die kwesties die nauwelijks nog enig belang hebben of die op het plan van hogere academische studies thuishoren.

18. Het is de taak van de bisschoppen ervoor te zorgen, dat jongens die daartoe door karakter, deugd en aanleg geschikt zijn naar speciale instituten, faculteiten of universiteiten worden gezonden, zodat hun priesters in de gewijde wetenschappen of ook in andere wetenschappen, als dit nodig lijkt, op een hoger niveau van wetenschap worden voorbereid en onderwezen, zodat zij kunnen voldoen aan de verschillende noden van het apostolaat. Maar hun geestelijke en pastorale vorming mag, vooral als zij de priesterwijding nog niet hebben ontvangen, geenszins worden verwaarloosd.

VI. Het bevorderen van het strikt pastorale onderricht

19. Die pastorale zorg die een afgeronde gestalte moet geven aan de vorming van de studenten,⁴¹ vereist ook, dat zij met zorg worden geïnstrueerd met betrekking tot datgene wat heel in het bijzonder het heilig dienstwerk betreft, vooral de catechese en de prediking, de liefdewerken, de taak om dwalenden en ongelovigen bij te staan en andere pastorale taken. Nauwgezet moeten ze onderricht worden in de kunst van de zielzorg, waardoor zij alle kinderen van de Kerk kunnen brengen tot een werkelijk bewust en apostolisch christelijk leven en tot plichtsbetrachting. Met gelijke zorg moeten zij leren mannelijke en vrouwelijke religieuzen te helpen om in de genade van hun eigen roeping te volharden en naar de geest van de diverse kloosterinstellingen voortgang te maken.⁴²

In het algemeen moeten die geschiktheden bij de studenten worden ontwikkeld die vooral bijdragen tot de dialoog met de mensen, zodat zij in staat zijn naar anderen te luisteren en naar de verschillende omstandigheden van de menselijke nood hun gemoed te uiten in een geest van liefde.⁴³

20. Hun moet ook worden geleerd de hulpmiddelen te gebruiken die vakken als pedagogie, psychologie en sociologie kunnen bieden,⁴⁴ volgens de juiste methoden en de normen van het kerkelijk leergezag. Eveneens moeten zij zorgvuldig worden onderricht in het stimuleren en begeleiden van het lekenapostolaat,⁴⁵ alsook in het begunstigen van diverse meer effectieve apostolaatsvormen. En zij moeten doordrenkt worden van die waarlijk katholieke geest waardoor zij zich eraan wennen de grenzen van eigen bisdom, volk of ritus te overschrijden en de noden van de gehele Kerk bij te staan, in hun hart bereid om het evangelie overal te prediken.⁴⁶

21. Maar daar het nodig is, dat de studenten de kunst van het beoefenen van het apostolaat niet alleen theoretisch maar ook praktisch leren en in eigen verantwoordelijkheid en in teamverband kunnen optreden, dienen zij al gedurende de studietijd, ook in de vakanties, in de pastorale praktijken te worden geïntroduceerd door middel van geschikte oefeningen. Maar deze moeten plaatsvinden in overeenstemming met de leeftijd van de studenten en de plaatselijke omstandigheden, naar het verstandige oordeel van de bisschoppen, methodisch en onder leiding van mannen met ervaring in het pastorale werk, met als grootste kracht de steeds weer vermelde bovennatuurlijke hulpmiddelen.⁴⁷

VII. De afronding van de studie na de opleiding

22. Daar de priesteropleiding, vanwege de maatschappelijke omstandigheden vooral van de laatste tijden, ook na afsluiting van de studies in de seminaries moet worden voortgezet en afgerond,⁴⁸ is het de taak van de bisschoppenconferenties bij de afzonderlijke volkeren de daartoe geëigende middelen aan te wenden, zoals pastorale instituten die met speciaal geselecteerde parochies samenwerken, bijeenkomsten op vastgestelde tijden en aangepaste oefeningen met behulp waarvan de jongere geestelijken geleidelijk in geestelijk, intellectueel en pastoraal opzicht worden binnen geleid in het priesterleven en de apostolische activiteiten en deze van dag tot dag beter kunnen vernieuwen en begunstigen.

Besluit

De vaders van deze heilige kerkvergadering vertrouwen, in voortzetting van het door het concilie van Trente begonnen werk, aan de leiders van de seminaries en aan de leraren de taak toe om de toekomstige priesters van Christus te vormen in de geest van vernieuwing zoals die door deze heilige kerkvergadering is gestimuleerd en zij sporen hen die zich op het priesterlijk dienstwerk voorbereiden met nadruk aan zich ervan bewust te zijn, dat aan hen de hoop van de Kerk en het heil van de zielen is toevertrouwd en dat zij, als zij de normen van dit decreet in overgave aannemen, overvloedige en blijvende vruchten zullen bewerken.

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van dit decreet de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren wij hem bij vaste verordening goed in de Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal werd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 28 oktober in het jaar 1965.
Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk

**DECREET OVER DE AANGEPASTE VERNIEUWING
VAN HET RELIGIEUZE LEVEN**

PERFECTAE CARITATIS

PLECHTIG UITGEVAARDIGD
DOOR ZIJNE HEILIGHEID
PAUS PAULUS VI
OP 28 OKTOBER 1965

1. In de constitutie 'Lumen gentium' heeft de heilige kerkvergadering reeds uiteengezet, hoe het streven naar de volmaakte liefde door de evangelische raden zijn oorsprong vindt in de leer en het voorbeeld van de goddelijke Meester en hoe het verschijnt als een bijzonder duidelijk teken van het hemelse rijk. Nu wil zij spreken over het leven en de levensordering van de instellingen waarvan de leden zich krachtens professie verbinden tot kuisheid, armoede en gehoorzaamheid en voor deze instellingen de nodige voorzieningen treffen, naargelang onze tijd dit wenselijk maakt.

Vanaf het eerste begin van de Kerk waren er mannen en vrouwen die door het beoefenen van de evangelische raden Christus in groter vrijheid wensten te volgen en Hem van meer nabij wilden navolgen en die ieder op eigen manier een godgewijd leven leidden. Velen van hen hebben onder ingeving van de Heilige Geest een kluzenaarsleven geleid of religieuze families gesticht die de Kerk met haar gezag gaarne heeft aanvaard en goedgekeurd. Zo groeide volgens het plan van God een wonderlijke verscheidenheid van religieuze gemeenschappen; en deze verscheidenheid heeft ten zeerste ertoe bijgedragen, dat de Kerk niet alleen voor elk goed werk is toegerust vgl. (2 Tim. 3,17) en klaarstaat voor het werk van de bediening tot opbouw van het lichaam van Christus vgl. (Ef. 4,12), maar ook dat zij, gesierd door de veelsoortige gaven van haar kinderen, te voorschijn treedt als een bruid die zich voor haar man heeft getooid vgl. (Apok. 21,2) en dat door haar de veelvoudige wijsheid van God aan het licht wordt gebracht vgl. (Ef. 3,10).

In zo'n grote verscheidenheid van gaven wijden allen die door God worden geroepen tot de beoefening van de evangelische raden en deze trouw onderhouden zich op bijzondere wijze toe aan de Heer door Christus te volgen, die, maagdelijk en arm vgl. (Mt. 8,20); (Lc. 9,58), door een gehoorzaamheid tot de dood op het kruis vgl. (Fil. 2,8) de mensen heeft verlost en geheiligd. Gedreven door de liefde die de Heilige Geest in hun harten heeft uitgestort vgl. (Rom. 5,5), leven zij op deze wijze steeds meer voor Christus en zijn lichaam, dat is de Kerk vgl. (Kol. 1,24). Hoe vuriger zij derhalve door een dergelijke, heel het leven omvattende wegschenking van zichzelf met Christus worden verbonden, des te overvloediger wordt het leven van de Kerk en des te krachtiger de vruchtbaarheid van haar apostolaat.

Opdat de uitnemende waarde en onmisbare dienst van het leven dat godgewijd is door de professie van de evangelische raden in de huidige tijdsomstandigheden tot groter welzijn van de Kerk mag strekken, heeft de heilige kerkvergadering de hierna volgende bepalingen getroffen. Hierbij zij echter opgemerkt, dat het bepaalde slechts de algemene beginselen betreft voor een aangepaste vernieuwing van het leven en de levensordering van de religieuze gemeenschappen in strikte zin alsmede, met behoud van hun eigen aard, van de genootschappen met gemeenschappelijk leven zonder geloften en van de seculiere instituten. De bijzondere richtlijnen voor een goede uitwerking en toepassing ervan moeten na het concilie door de bevoegde overheid worden vastgesteld.

2. De aangepaste vernieuwing van het religieuze leven omvat tegelijk zowel een voortdurende terugkeer naar de bronnen van ieder christelijk leven en naar de oorspronkelijke inspiratie van de instellingen, als de aanpassing daarvan aan de gewijzigde omstandigheden. Deze aanpassing dient

onder de stuwning van de Heilige Geest en onder leiding van de Kerk te worden doorgevoerd volgens onderstaande beginselen:

- a) Omdat de laatste norm van het religieuze leven is gelegen in het volgen van Christus zoals het evangelie dit voorhoudt, moet dit door alle instellingen als de meest fundamentele regel worden beschouwd.
- b) Het strekt juist tot welzijn van de Kerk, dat de instellingen hun eigen bijzondere aard en taak bezitten. Daarom dient men de geest en de eigen bedoelingen van de stichters alsook de gezonde tradities getrouw te erkennen en te handhaven. Samen vormt dit alles het erfgoed van iedere instelling.
- c) Alle instellingen moeten deelnemen aan het leven van de Kerk en haar ondernemingen en plannen, zoals die op bijbels, liturgisch, dogmatisch, pastoraal, oecumenisch, missionair en sociaal gebied, tot de hare maken en naar vermogen bevorderen, ieder volgens haar eigen aard.
- d) De instellingen dienen te bevorderen, dat hun leden goed op de hoogte zijn van de situatie van de mensen en de tijd en van de noden van de Kerk. Zij moeten dit doen om hen in staat te stellen door een wijze beoordeling van de omstandigheden van de huidige wereld, in het licht van het geloof en dank zij een vurige apostolische ijver de mensen op meer doeltreffende wijze te helpen.
- e) Omdat het religieuze leven voor alles erop gericht is, dat de leden door de professie van de evangelische raden Christus volgen en met God worden verenigd, moet men ernstig bedenken, dat de beste aanpassingen aan de noden van onze tijd zonder uitwerking blijven, als zij niet bezielde worden door een geestelijke vernieuwing. Hieraan moet men altijd ook bij datgene wat men doet ter bevordering van de uiterlijke werken het voornaamste gewicht hechten.

3. De inrichting van het leven, het bidden en het werken moet overal, en vooral in de missiegebieden, goed in overeenstemming zijn met de huidige fysieke en psychische conditie van de leden en verder, naargelang de aard van iedere instelling dit eist, met de huidige behoeften van het apostolaat, de eisen van de cultuur en de maatschappelijke en economische omstandigheden.

Aan dezelfde maatstaven moet ook de inrichting van het bestuur van de instellingen worden getoetst.

Daarom moeten de constituties, de 'directoria', de boeken met gebruiken, gebeden en ceremonies en andere dergelijke regelende geschriften dienovereenkomstig worden herzien en, met afschaffing van verouderde voorschriften, aan de documenten van deze heilige kerkvergadering worden aangepast.

4. Een doeltreffende vernieuwing en een juiste aanpassing kunnen niet tot stand komen zonder de medewerking van alle leden van de instelling.

Het vaststellen echter van de richtlijnen voor een aangepaste vernieuwing en het uitvaardigen van wetten, alsook het scheppen van ruimte voor het opdoen van een voldoende en wijze ervaring komt alleen toe aan de bevoegde overheidsinstanties, vooral aan de generale kapittels, met inachtneming, voor zover nodig, van de goedkeuring van de Heilige Stoel of de plaatselijke ordinarij, volgens de regels van het recht. Maar de oversten dienen in zaken die het wel en wee van de gehele instelling aangaan hun leden op gepaste wijze te raadplegen en te horen.

Voor de aangepaste vernieuwing van de kloosters van de monialen zullen de wensen en besluiten ook kunnen komen van vergaderingen van federaties of van andere wettig bijeen geroepen samenkomsten.

Allen dienen echter te bedenken, dat men de hoop op vernieuwing meer moet stellen in een zorgvuldiger onderhouden van de regel en de constituties dan in een vermeerdering van wetten.

5. De leden van alle instellingen dienen te bedenken, dat zij door de professie van de evangelische raden op de eerste plaats antwoord hebben gegeven op een goddelijke roeping, en wel zo dat zij, niet alleen dood voor de zonde vgl. (Rom. 6,11) maar ook de wereld verzakend, alleen voor God leven. Heel hun leven hebben zij immers in zijn dienst gesteld, hetgeen een bijzondere toewijding vormt die in de toewijding van het doopsel innig wortelt en deze voller tot uitdrukking brengt.

Omdat deze zelfgave door de Kerk is aanvaard, moeten zij zich ook in haar dienst gesteld weten. Deze dienstbaarheid aan God moet in hen een dringende oproep betekenen tot de beoefening van de deugden en deze bevorderen; dit geldt vooral de beoefening van de nederigheid en de gehoorzaam

heid en van de sterkte en de kuisheid, waardoor zij deelnemen aan de ontleding van Christus vgl. (Fil. 2,7-8) en tegelijk aan zijn leven in de geest vgl. (Rom. 8,1-13).

De religieuzen moeten derhalve, trouw aan hun professie, alles om Christus verlaten vgl. (Mc. 10,28) en Hem zo als het enig noodzakelijke vgl. (Lc. 10,42) volgen vgl. (Mt. 19,21), luisterend naar zijn woorden vgl. (Lc. 10,39) en bezorgd voor de dingen die Hem aanbelangen vgl. (1 Kor. 7,32).

Daarom moeten de leden van elk instituut, God vóór alles en niets anders zoekend, de beschouwing waardoor zij Hem met geest en hart aanhangen, verbinden met de apostolische liefde waarmee zij zich willen inschakelen in het werk van de verlossing en inzetten voor de uitbreiding van het rijk van God.

6. Zij die de evangelische raden beoefenen, moeten God, die ons het eerst heeft liefgehad vgl. (1 Joh. 4,10), vóór alles zoeken en liefhebben en in alle omstandigheden erop uit zijn het met Christus in God verborgen leven vgl. (Kol. 3,3) te bevorderen, waaruit de liefde tot de naaste voortvloeit. en waarvan tevens een dringende oproep daartoe uitgaat, tot heil van de wereld en tot opbouw van de Kerk. Deze liefde bezielt en beheerst ook de beoefening van de evangelische raden zelf.

Daarom moeten de leden van de instituten de geest van gebed en het gebed zelf met volhardende ijver verzorgen, daarbij puttend uit de echte bronnen van de christelijke spiritualiteit. In de eerste plaats echter dienen zij dagelijks de Heilige Schrift ter hand te nemen, om zich door de lezing en de overweging van de goddelijke boeken 'de alles overtreffende kennis van Christus Jezus' (Fil. 3,8) eigen te maken. De heilige liturgie en vooral het heilig mysterie van de eucharistie zullen zij volgens de geest van de Kerk met hart en mond vieren en hun geestelijk leven voeden uit deze allerrijkste bron.

Aldus gesterkt aan de tafel van de goddelijke wet en van het heilig altaar, moeten zij de ledematen van Christus broederlijk beminnen en hun herders in kinderlijke geest eerbied en liefde toedragen; steeds meer moeten zij meeleven en één van gevoelen zijn met de Kerk en zich geheel wijden aan haar zending.

7. De instellingen die geheel en al op de beschouwing zijn gericht, zodat de leden ervan in eenzaamheid en stilzwijgen, in voortdurend gebed en blijmoedige boetvaardigheid met heel hun tijd vrij zijn voor God alleen, blijven steeds in het mystieke lichaam van Christus, waarin 'de ledematen... niet alle dezelfde taak hebben' (Rom. 12,4), een rol van bijzonder verheven betekenis behouden, hoe dringend ook de behoefte aan actief apostolaat mag zijn. Zij brengen God immers een uitgelezen offer van lof, aan het volk van God verlenen zij glans door zeer overvloedige vruchten van heiligheid en zij spreken het aan door het voorbeeld en door een geheimnisvolle apostolische vruchtbaarheid bewerken zij de uitbreiding ervan. Zo vormen zij een sieraad van de Kerk en een bron van hemelse genaden. Hun leefwijze moet echter volgens de bovenstaande beginselen en maatstaven van de aangepaste vernieuwing worden herzien. Met heilige eerbied nochtans moeten daarbij hun afzondering van de wereld en de eigen oefeningen van het contemplatieve leven bewaard blijven.

8. Zeer talrijk zijn in de Kerk de instellingen van klerikale of laïcale aard die aan onderscheiden werken van apostolaat zijn gewijd. Zij bezitten verschillende gaven overeenkomstig de genade die hun geschonken is: de gave van bediening voor het dienstbetoon, de gave van lering voor het onderrecht, wie een opwekkend woord heeft, spreke het ter bemoediging, wie iets heeft uit te delen, schenke het weg met mildheid, wie barmhartigheid bewijst, doe het met blijmoedigheid vgl. (Rom. 12,5-8). 'Er is verscheidenheid van genadegaven, maar het is dezelfde Geest' (1 Kor. 12,4).

In deze instellingen behoort de apostolische en menslievende activiteit tot het wezen zelf van het religieuze leven, omdat deze activiteit het heilig dienstwerk en het eigen werk van naastenliefde is dat hun door de Kerk is toevertrouwd en in haar naam moet worden uitgeoefend. Derhalve moet de apostolische geest heel het religieuze leven van de leden doordringen en de religieuze geest heel hun apostolaat bezielen. Willen de leden derhalve op de eerste plaats beantwoorden aan hun roeping Christus te volgen en Christus zelf in zijn ledematen dienen, dan moet hun apostolische werkzaamheid voortkomen uit de innige vereniging met Hem. Als dit het geval is, gaat hun liefde tot God en de naaste erop vooruit.

Daarom dienen die instellingen hun oefeningen en gebruiken op de juiste wijze in overeenstemming te brengen met de eisen van het apostolaat. Omdat echter het aan apostolische werken gewijde religieuze leven vele vormen aanneemt, is het noodzakelijk, dat hun aangepaste vernieuwing met deze verscheidenheid rekening houdt en dat in de onderscheiden instellingen het leven van de leden in dienst van Christus steun vindt in eigen en aangepaste middelen.

9. De eerbiedwaardige instelling van het monastieke leven, die zich in de lange loop der eeuwen roemvolle verdiensten heeft verworven in de Kerk en in de menselijke samenleving, dient trouw bewaard te blijven en zowel in het oosten als in het westen steeds meer in haar ware geest tot luister te komen. De voornaamste taak van de monniken bestaat in het bewijzen van een tegelijk nederig en edel dienstbetoon aan de goddelijke Majesteit binnen de muren van het klooster, hetzij zij zich in een teruggetrokken leven volledig aan de goddelijke eredienst wijden, hetzij zij rechtmatig enige werken van apostolaat of christelijke naastenliefde op zich hebben genomen. Met behoud dus van de aard van de eigen instelling moeten zij de oude weldadige tradities vernieuwen en deze zo aan de huidige behoeften van de zielen aanpassen, dat de kloosters als het ware de kweekplaatsen vormen voor de opbouw van het christelijk volk.

Evenzo moeten de religieuze gemeenschappen die krachtens regel of instelling het apostolisch leven innig verbinden met het koorbed of de monastieke observanties zo de leefwijze met de eisen van het voor hen geëigende apostolaat in overeenstemming brengen, dat zij hun levensvorm trouw bewaren als van uitermate grote betekenis voor het welzijn van de Kerk.

10. Het laïcale religieuze leven vormt, zowel voor mannen als vrouwen, een in zich volledige staat van beoefening van de evangelische raden. Deze vorm van religieus leven, die in de opleiding van de jeugd, in het verplegen van de zieken en in de vervulling van andere vormen van dienstbetoon van zo'n groot nut is voor de herderlijke taak van de Kerk, geniet daarom de hoogachting van de heilige kerkvergadering; zij wil de leden ervan versterken in hun roeping en spoort hen aan hun leven in overeenstemming te brengen met de hedendaagse eisen.

De heilige kerkvergadering verklaart, dat er niets op tegen is, dat in de religieuze gemeenschappen van broeders, met behoud van hun laïcaal karakter, krachtens beschikking van het generaal kapittel enkele leden de heilige wijdingen ontvangen om tegemoet te komen aan de behoefte aan priesterlijke bediening in hun eigen huizen.

11. Hoewel geen religieuze instellingen, betekenen de seculiere instituten toch een waarachtige en volledige, door de Kerk erkende beoefening van de evangelische raden in de wereld. Deze beoefening maakt mannen en vrouwen, leken en geestelijken die in de wereld verblijven, godgewijd. Daarom moeten dezen vooral de algehele wegschenking van zichzelf aan God in een volmaakte liefde op het oog hebben. De instituten zelf moeten hun eigen en bijzondere aard, namelijk hun seculiere karakter, bewaren, om hun apostolaat in de wereld en als het ware vanuit de wereld doeltreffend en overal te kunnen uitoefenen. Voor de uitoefening van dit apostolaat zijn zij ontstaan. Zij moeten zich echter terdege ervan bewust zijn, dat zij zo'n grote taak niet op zich kunnen nemen, als de leden niet een zodanig zorgvuldige vorming ontvangen in de goddelijke en menselijke dingen, dat zij inderdaad een zuurdeeg zijn in de wereld tot kracht en groei van het lichaam van Christus. De bestuurders moeten derhalve ernstig zorg dragen voor de opleiding die de leden vooral geestelijk moeten krijgen en voor de bevordering van hun verdere vorming.

12. De kuisheid 'omwille van het Rijk der hemelen' (Mt. 19,12), waartoe de religieuzen zich door professie verbinden, verdient gewaardeerd te worden als een uitnemende genadegave. Zij maakt immers het hart van de mens op uitzonderlijke wijze vrij vgl. (1 Kor. 7,32-35) met het oog op een grotere vurigheid in de liefde jegens God en alle mensen. Daarom is het een bijzonder teken van de hemelse goederen en tevens een allersgeschiktst middel om zich in blijde ijver te wijden aan de dienst van God en de werken van het apostolaat. Zo roepen zij alle gelovige christenen dat wonderlijke huwelijk voor de geest dat door God is gesticht en in de toekomstige wereld tot volledige openbaring moet komen, het huwelijk namelijk waardoor de Kerk Christus als haar enige Bruidgom heeft.

Derhalve moeten de religieuzen bij hun toelag om hun professie getrouw gestand te doen geloof hechten aan de woorden van de Heer en zich, vertrouwend op de hulp van God, niet op eigen krachten verlaten, de versterving beoefenen en de bewaking van de zinnen in acht nemen. Zij dienen ook de natuurlijke middelen die de gezondheid van geest en lichaam bevorderen niet te verwaarlozen. Op deze wijze zullen ze niet onder de invloed raken van de valse leerstellingen die de volmaakte onthouding voorstellen als onmogelijk of schadelijk voor de menselijke ontplooiing en met een soort geestelijk instinct alles afwijzen wat de kuisheid in gevaar brengt. Bovendien moeten allen en vooral de oversten bedenken, dat men de kuisheid veiliger bewaart, wanneer onder de leden een ware broederlijke liefde heerst in het gemeenschappelijke leven, Daar het onderhouden van de volkomen onthouding de diepere neigingen van de menselijke natuur innig raakt, moeten de kandidaten slechts na een werkelijk voldoende proeftijd en met de nodige psychologische en affectieve rijpheid tot de professie overgaan of worden toegelaten. Men moet hen niet alleen wijzen op de gevaren voor de kuisheid, maar hen zo onderrichten, dat zij het godgewijde celibaat ook ten voordele van hun gehele persoonlijkheid op zich nemen.

13. De vrijwillige armoede die men op zich neemt om Christus te volgen en die hiervan een teken is dat vooral heden ten dage zeer wordt gewaardeerd, moeten de religieuzen zorgvuldig tot haar recht laten komen en, indien nodig, ook in nieuwe vormen tot uitdrukking brengen. Door haar neemt men deel aan de armoede van Christus, die om ons arm is geworden, terwijl Hij rijk was, opdat wij rijk zouden worden door zijn armoede vgl. (2 Kor. 8,9); Mt. 8,20.

Ten aanzien van de religieuze armoede is het niet voldoende zich in het gebruik van de goederen aan de oversten te onderwerpen, maar moeten de leden in feite en in de geest arm zijn als mensen die hun schatten in de hemel bezitten vgl. (Mt. 6,20).

Zij moeten zich, ieder in zijn eigen werk, gebonden weten aan de algemene wet van de arbeid en behoren, terwijl zij op deze wijze datgene verwerven wat nodig is voor hun onderhoud en hun werken, alle misplaatste bezorgdheid van zich af te werpen en zich toe te vertrouwen aan de voorzienigheid van de hemelse Vader vgl. (Mt. 6,25).

De religieuze congregaties kunnen in haar constituties toestaan, dat de leden afstand doen van verkregen of nog te verkrijgen erfgoed.

Rekening houdend met de plaatselijke omstandigheden, moeten de instituten zelf erop uit zijn een, om zo te zeggen, collectief getuigenis van armoede af te leggen en graag uit hun eigen goederen iets bijdragen voor de andere noden van de Kerk en voor de ondersteuning van de armen; alle religieuzen moeten de armen in het hart van Christus liefhebben vgl. (Mt. 19,21); (Mt. 25,34-46); (Jak. 2, 15-16); (1 Joh. 3,17). De provincies en huizen van de instituten zullen in tijdelijke goederen met elkaar delen, zodat zij die meer hebben andere helpen die gebrek lijden.

Hoewel de instituten, met inachtneming van de regels en de constituties, het recht hebben al datgene te bezitten wat noodzakelijk is voor hun levensbehoeften en hun werken, moeten zij toch iedere schijn van weelde, overdreven winstbejag en ophoping van bezit vermijden.

14. Door zich door professie tot gehoorzaamheid te verbinden, dragen de religieuzen de volledige toewijding van hun eigen wil aan God op als een offer van zichzelf; en hierdoor worden zij standvastiger en veiliger verenigd met de goddelijke heilswil. Naar het voorbeeld van Jezus Christus, die kwam om de wil van de Vader te doen vgl. (Joh. 4,34); (Joh. 5,30); (Heb. 10,7); (Ps.39,9) en 'door het bestaan van een dienstknecht op zich te nemen' (Fil. 2,7) door zijn lijden gehoorzaamheid leerde vgl. (Heb. 5,8), onderwerpen de religieuzen zich dientengevolge onder de beweging van de Heilige Geest in geloof aan de oversten, die God vertegenwoordigen, en worden zij door dezen geleid tot het dienen van alle broeders in Christus, zoals Christus zelf op grond van zijn onderwerping aan de Vader de broeders heeft gediend en zijn leven gaf tot losprijs voor velen vgl. (Mt. 20,28); (Joh. 10,14-18). Zo worden zij nauwer verbonden aan de dienst van de Kerk en streven zij ernaar te geraken tot de gehele omvang van de volheid van Christus vgl. (Ef. 4,13).

In de geest van geloof en liefde jegens de wil van God moeten de leden derhalve volgens de maatstaf van de regel en de constituties aan hun oversten nederige hoorzaamheid betonen door in de uitvoering van de bevelen en de vervulling van de hun toevertrouwde taken de krachten van hun verstand en wil en hun gaven van natuur en genade in te zetten, in het bewustzijn dat zij volgens het

plan van God hun medewerking verlenen aan de opbouw van het lichaam van Christus. Zo brengt de religieuze gehoorzaamheid de waardigheid van de menselijke persoon, verre van daaraan afbreuk te doen, tot rijpheid door een verruiming van de vrijheid van de kinderen van God.

De oversten echter, die rekenschap zullen moeten afleggen voor de hun toevertrouwde zielen vgl. (Heb. 13,17), moeten, in volgzzaamheid jegens de wil van God in het vervullen van hun taak, hun gezag uitoefenen in een geest van dienstbaarheid aan hun broeders, zodat zij de liefde waarmee God hen liefheeft daarin tot uitdrukking brengen. Zij moeten hun onderdanen besturen als kinderen van God en met eerbied voor de menselijke persoon en daarom zo, dat zij hun vrijwillige onderwerping bevorderen. Daarom moeten zij hun in het bijzonder de nodige vrijheid laten ten aanzien van het sacrament van de boetvaardigheid en de gewetensleiding. Zij moeten de leden ertoe brengen, dat zij in het aanvaarden van taken en in het nemen van nieuwe initiatieven meewerken met een actieve en verantwoordelijke gehoorzaamheid. De oversten moeten dan ook graag de leden horen en hun eensgezinde inzet bevorderen voor het welzijn van het instituut en van de Kerk, zonder daarbij echter afbreuk te doen aan hun gezag om te besluiten en te bevelen, wat gedaan moet worden.

De kapittels en de raden moeten de hun toevertrouwde taak in het bestuur getrouw vervullen en ieder op de eigen wijze tot uitdrukking brengen, dat alle leden mee opkomen voor het welzijn van de gehele gemeenschap en de zorg daarvoor delen.

15. Naar het voorbeeld van de Kerk uit de eerste tijd, waarin de menigte van gelovigen één van hart en één van ziel was vgl. (Hand. 4,32), moet het leven in gemeenschap, gesterkt door de leer van het evangelie, door de heilige liturgie en vooral door de eucharistie, volharden in het gebed en in de gemeenschap van dezelfde geest vgl. (Hand. 2,42). Als ledematen van Christus moeten de religieuzen in een broederlijke omgang elkaar in eerbetoon overtreffen vgl. (Rom. 12,10), elkaars lasten dragend vgl. (Gal. 6,2). Omdat immers de liefde van God door de Heilige Geest in de harten is uitgestort vgl. (Rom. 5,5), geniet de gemeenschap, als een echt gezin dat in de naam van de Heer is verzameld, diens tegenwoordigheid vgl. (Mt. 18,20). De liefde echter is de volheid van de wet vgl. (Rom. 13,10) en de band van de volmaaktheid vgl. (Kol. 3,14) en we weten, dat we door haar zijn overgegaan van de dood naar het leven vgl. (1 Joh. 3,14). Ja, de eenheid van de broeders is een manifestatie van de komst van Christus vgl. (Joh. 13,35); (Joh. 17,21) en er gaat een grote apostolische kracht van haar uit.

Ter wille van een inniger broederlijke band tussen de leden dienen degenen die men conversen, medewerkers of ook anders noemt nauw betrokken te worden bij het leven en de werken van de gemeenschap. Tenzij de omstandigheden werkelijk iets anders wenselijk maken, moet men ervoor zorgen, dat men in instituten van vrouwen tot één soort zusters komt. Daarbij mag alleen dat verschil tussen de personen bewaard blijven dat wordt vereist door het onderscheid van de verschillende werken waartoe de zusters door een bijzondere roeping van God of vanwege bijzondere geschiktheid worden bestemd.

De mannenkloosters en de niet louter laïcale instellingen kunnen overeenkomstig hun eigen aard volgens de bepalingen van de constituties geestelijken en leken toelaten op dezelfde voet en met gelijke rechten en verplichtingen, afgezien van datgene wat uit de heilige wijding voortvloeit.

16. Het pauselijk slot dient van kracht te blijven voor de monialen met een louter beschouwend leven; maar het moet volgens de omstandigheden van plaats en tijd en met afschaffing van verouderde gebruiken worden aangepast; bij deze aanpassing moet men echter eerst de wensen van de kloosters zelf horen.

De monialen echter die zich krachtens het instituut aan uiterlijke apostolaatswerken wijden, dienen van het pauselijk slot te worden ontheven om de haar toevertrouwde apostolaatswerken beter te kunnen vervullen. Dit moet gebeuren met behoud van het door de constituties voorgeschreven slot.

17. Omdat het religieuze kleding een teken is van toewijding aan God, dient het eenvoudig en bescheiden te zijn en tegelijk arm en net; het moet verder beantwoorden aan de eisen van de gezondheid en aangepast zijn aan de omstandigheden van plaats en tijd en aan de behoeften van het dienstwerk. Zowel bij de mannen als bij de vrouwen moet de kleding die niet met deze normen overeenkomt, worden veranderd.

18. De aangepaste vernieuwing van de instituten hangt vooral af van de opleiding van de leden. Daarom moeten de vrouwelijke religieuzen en bij de mannen ook de leden die geen geestelijke zijn niet onmiddellijk na het noviciaat voor de werken van apostolaat worden ingezet, maar moet hun religieuze en apostolische vorming evenals hun theoretische en technische scholing, met -inbegrip van het behalen van de bijbehorende diploma's, in geschikte huizen naar behoren worden voortgezet.

Om te vermijden, dat de aanpassing van het religieuze leven aan de eisen van onze tijd louter uiterlijk blijft, en om te voorkomen, dat zij die zich krachtens het instituut aan uiterlijk apostolaat wijden niet tegen het vervullen van hun taak opgewassen zouden blijken, moeten zij overeenkomstig ieders intellectuele begaafdheid en persoonlijke aanleg op geëigende wijze worden onderricht over de heersende zeden en de wijzen van voelen en denken in het huidige maatschappelijke leven. De opleiding moet door de harmonische verbinding van haar elementen zo gegeven worden, dat zij de eenheid van het leven van de leden bevordert.

Heel hun leven lang moeten de leden erop uit zijn deze geestelijke, theoretische en technische vorming met zorg te vervolmaken; de oversten moeten hun naar vermogen de gelegenheid daartoe bieden en hun de hulpmiddelen en tijd daarvoor beschikbaar stellen. Ook is het de taak van de oversten er zorg voor te dragen, dat de moderatoren, de geestelijke leiders en de leraren zeer goed worden uitgekozen en met zorg worden voorbereid.

19. Bij het stichten van nieuwe instellingen dient men zich ernstig te beraden over de noodzakelijkheid of minstens de grote nuttigheid, alsook over de mogelijkheid tot groei, om te vermijden, dat er ondoordacht instellingen ontstaan die zonder nut zijn of voldoende levenskracht missen. Op bijzondere wijze moeten in de jonge kerken vormen van religieus leven worden bevorderd en tot ontwikkeling worden gebracht die rekening houden met de aard en de zeden van de bevolking en met de plaatselijke gewoonten en omstandigheden.

20. De instellingen moeten de eigen werken trouw bewaren en ten uitvoer brengen en deze, lettend op het nut van de hele Kerk en van de bisdommen, aanpassen aan de behoeften van tijd en plaats met gebruikmaking van de juiste en ook nieuwe middelen. Zij moeten daarbij die werken opgeven die thans minder passen bij de geest en de ware aard van het instituut.

De missionaire geest moet in de religieuze instellingen volstrekt bewaard blijven en naar de aard van elk daarvan aan de huidige omstandigheden worden aangepast, zodat de prediking van het evangelie bij alle volkeren aan doeltreffendheid wint.

21. De instellingen en kloosters die na ruggespraak met de betrokken plaatselijke ordinarii volgens het oordeel van de Heilige Stoel geen gegronde hoop bieden op verdere bloei, moeten verbod krijgen in het vervolg nog novicen aan te nemen en moeten zich, zo mogelijk, verenigen met een ander, levenskrachtiger instituut of klooster dat in doelstelling en geest niet veel verschilt.

22. Wanneer het gevoeglijk kan en met goedkeuring van de Heilige Stoel, moeten de instellingen en kloosters met rechtszelfstandigheid onderlinge federaties bevorderen, wanneer zij op een of andere wijze tot dezelfde religieuze families behoren, of unies vormen, als . zij ongeveer dezelfde constituties hebben en hun gebruiken dezelfde geest ademen - dit vooral wanneer zij te klein zijn -, of associaties, wanneer zij zich toeleggen op dezelfde of gelijksoortige werken.

23. Door de Heilige Stoel opgerichte conferenties of raden van hogere oversten verdienen te worden toegejuicht. Zij kunnen ten eerste bijdragen tot het vollediger bereiken van het doel van de afzonderlijke instellingen, tot een meer doeltreffende samenwerking voor het welzijn van de Kerk, tot een billijker verdeling van de werkers van het evangelie in een bepaald grondgebied en tot de behandeling van de gemeenschappelijke aangelegenheden van de religieuzen. Ten aanzien van de uitoefening van het apostolaat dient men hierbij een goede coördinatie en samenwerking met de bisschoppenconferenties tot stand te brengen.

Dergelijke conferenties kunnen ook voor de seculiere instituten worden opgericht.

24. De priesters en christelijke opvoeders moeten zich ernstig inspannen om de op de juiste wijze en zorgvuldig geselecteerde religieuze roepingen een nieuwe groei te bezorgen die geheel en al beantwoordt aan de noden van de Kerk. Ook in de gewone prediking behoort vaker gesproken te worden over de evangelische raden en het aanvaarden van de religieuze staat. Door hun kinderen christelijk op te voeden, moeten de ouders de religieuze roeping in hun harten tot ontwikkeling brengen en beschermen. De instituten hebben het recht ter bevordering van roepingen bekendheid aan zichzelf te geven en kandidaten te zoeken, mits men daarbij te werk gaat met het nodige wijs beleid en met inachtneming van de richtlijnen die de Heilige Stoel en de plaatselijke ordinarius hebben gegeven. De leden dienen echter te bedenken, dat het voorbeeld van hun eigen leven de beste aanbeveling is van hun instituut en een uitnodiging om het religieuze leven te omhelzen.

25. De instellingen waarvoor deze richtlijnen voor een aangepaste vernieuwing zijn vastgesteld, moeten met een bereidwillig hart beantwoorden aan hun goddelijke roeping en aan hun taak in de Kerk in deze tijd. De heilige kerkvergadering hecht immers grote waarde aan hun levensvorm van maagdelijkheid, armoede en gehoorzaamheid, waarvan de Heer zelf het voorbeeld is; en zij stelt een vast vertrouwen in hun zo vruchtbare verborgen en openbare werkzaamheid. Laten daarom alle religieuzen door de ongereptheid van hun geloof, door hun liefde tot God en de naaste, door hun liefde voor het kruis en hun hoop op de toekomstige heerlijkheid de blijde boodschap van Christus verspreiden in heel de wereld, opdat hun getuigenis door allen mag worden gezien en onze Vader, die in de hemel is, mag worden verheerlijkt vgl. (Mt. 5,16). Zo zullen zij op de voorspraak van de allerzoeftste moeder van God en maagd Maria, 'wier leven een leerschool voor allen is',¹ dagelijks grotere voortgang maken en overvloediger heilzame vruchten voortbrengen.

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van dit decreet de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren wij hem bij vaste verordening goed in de Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal werd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 28 oktober in het jaar 1965.

Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk

Hierna volgen de handtekeningen van de vaders.

13

DECREET OVER HET HERDERLIJK AMBT VAN DE BISSCHOPPEN IN DE KERK

CHRISTUS DOMINUS

PLECHTIG UITGEVAARDIGD
DOOR ZIJNE HEILIGHEID
PAUS PAULUS VI
OP 28 OKTOBER 1965

INLEIDING

1. Christus, de Heer, de Zoon van de levende God, is gekomen om zijn volk van zonden te verlossen¹ en om alle mensen te heiligen. Zoals Hijzelf gezonden is door de Vader, zo heeft Hij op zijn beurt zijn apostelen gezonden.² Hij heeft hen dan ook geheiligd door hun de Heilige Geest te schen

ken, opdat ook zij de Vader op aarde zouden verheerlijken en de mensen deelachtig zouden maken aan het heil, 'tot opbouw van het Lichaam van Christus' (Ef. 4,12), dat is de Kerk.

2. Binnen de Kerk van Christus komt krachtens goddelijke instelling de hoogste, volledige, rechtstreekse en alles omvattende zielzorgelijke bevoegdheid toe aan de bisschop van Rome in diens kwaliteit van opvolger van Petrus, aan wie Christus zijn schapen en lammeren heeft toevertrouwd. Als herder van alle gelovigen is hij ertoe gezonden om het gemeenschappelijk welzijn van heel de Kerk en het bijzonder welzijn van alle afzonderlijke kerken te behartigen. Daarom komt hem krachtens zijn ambt een voorrang toe in zeggenschap over alle plaatselijke kerken.

Ook de bisschoppen echter zijn aangesteld door de Heilige Geest en volgen als zielenherders de apostelen op.³ Zij zijn gezonden om in gemeenschap met de paus en onder diens gezagvolle leiding de eeuwen door het heilswerk te bestendigen van Christus, de eeuwige Herder.⁴ Christus heeft dan ook aan de apostelen en hun opvolgers de opdracht en tevens de bevoegdheid gegeven om alle volkeren te onderrichten en om mensen te heiligen in de waarheid en herderlijk te leiden. Daarom zijn de bisschoppen door de Heilige Geest, die hun geschonken is, ware en authentieke leraren van het geloof, priesters en herders.⁵

3. Het bisschoppelijk ambt wordt verleend door de bisschopsconsecratie.⁶ Mede verantwoordelijk als zij zijn voor alle kerken, oefenen alle bisschoppen verenigd in een college of corps in gemeenschap met de paus en onder diens gezagvolle leiding hun ambt als leraar en herder over heel de Kerk van God uit.

Ieder afzonderlijk oefenen zij hun ambt uit over de hun toegewezen delen van de Kerk van Christus, door ieder voor zich de zorg op zich te nemen voor de hem toevertrouwde plaatselijke kerk of door in sommige gevallen met enige bisschoppen samen voorzieningen te treffen voor bepaalde noden welke aan verschillende plaatselijke kerken gemeenschappelijk zijn.

Mede omdat de huidige samenleving een nieuwe vorm begint te krijgen,⁷ wil de heilige kerkvergadering het herderlijk ambt van de bisschoppen nader omschrijven en bepaalt zij het volgende.

HOOFDSTUK I

Over de bisschoppen in hun verhouding tot heel de Kerk

4. Krachtens de sacramentele wijding en door de hiërarchische gemeenschap met hoofd en leden van het bisschoppencollege worden de bisschoppen leden van het bisschoppelijk corps.⁸ 'De orde nu van de bisschoppen, die het college van apostelen in het leergezag en het herdersambt opvolgt, meer nog, waarin het corps van apostelen bestendig voortduurt, staat eveneens, wanneer zij in gemeenschap met de paus van Rome als haar hoofd en nooit zonder dit hoofd, als subject van de hoogste en volledige macht over de gehele Kerk, doch kan deze macht niet zonder instemming van de paus van Rome uitoefenen'.⁹ Deze bevoegdheid wordt 'op plechtige wijze in het oecumenisch concilie uitgeoefend'.¹⁰ Daarom beslist deze heilige kerkvergadering, dat aan alle bisschoppen die leden zijn van het bisschoppencollege het recht toekomt om aan een oecumenisch concilie deel te nemen.

'Dezelfde collegiale macht kan samen met de .paus door de bisschoppen, ook als zij over de wereld verspreid zijn, worden uitgeoefend, mits het hoofd van het college hen tot een collegiale act uitnodigt, of tenminste de gezamenlijke handeling van de verspreide bisschoppen goedkeurt of vrij aanvaardt, om er aldus een waarachtige collegiale act van te maken'.¹¹

5. In de raad die bisschoppensynode¹² genoemd wordt, verlenen bisschoppen, uit verschillende landen van de wereld daartoe gekozen, een bijzonder krachtdadige bijstand aan de opperherder van de Kerk. Dit geschiedt op manieren en om redenen die door de, bisschop van Rome reeds bepaald zijn of eventueel nog bepaald moeten worden. Daar deze synode geheel het katholieke episcopaat tot op zekere hoogte vertegenwoordigt, brengt zij tevens tot uitdrukking, dat alle bisschoppen die in hiërarchische gemeenschap leven deel hebben aan de zorg voor de gehele Kerk.¹³

6. Als rechtmatige opvolgers van de apostelen en als leden van het bisschoppencollege dienen de bisschoppen steeds te beseffen, dat zij onderling nauw met elkaar verbonden zijn. Ook moeten zij uitdrukking geven aan een bezorgdheid voor het welzijn van alle kerken, daar ieder van hen krachtens goddelijke instelling en krachtens hun apostolisch ambt samen met de andere bisschoppen borg staat voor de gehele Kerk.¹⁴ In het bijzonder moeten zij zorgzame aandacht besteden aan die gebieden in de wereld waar het woord van God nog niet verkondigd is of waar de christengelovigen vooral wegens het geringe aantal priesters gevaar lopen te vervreemden van de christelijke levensweg of zelfs het geloof te verliezen.

Zij moeten zich daarom met alle krachten inspannen om hun gelovigen te inspireren tot grote steun en ijverige bevordering van evangelisatie- en apostolaatswerken. Bovendien dienen zij ervoor te zorgen, dat geschikte bedienaren van de heilsgeheimen en medewerkers, zowel van de zijde van de religieuzen als van de kant van de leken, worden opgeleid voor de missies en voor die gebieden waar een priestertekort is. Daarenboven moeten zij naar vermogen bevorderen, dat sommige van hun priesters naar bovengenoemde missiegebieden of bisdommen gaan om er voor heel hun leven of voor een bepaalde tijd de heilige bediening uit te oefenen. Bij de besteding van de kerkelijke goederen moeten de bisschoppen daarenboven voor ogen houden, dat zij niet alleen rekening moeten houden met de noden van het eigen bisdom, maar ook te letten hebben op die van andere plaatselijke kerken. Deze zijn immers delen van de ene Kerk van Christus. En wanneer andere bisdommen of gebieden onder rampen gebukt gaan, zullen zij die naar vermogen moeten lenigen.

7. Heel in het bijzonder moeten de bisschoppen in broederlijke geest hun liefde wijden aan die bisschoppen die om Christus' naam te lijden hebben van laster en gebrek, in gevangenschap verkeren of hun ambt niet mogen uitoefenen. Hen moeten zij met een echte, broederlijke zorg omringen, zodat hun smarten dank zij het gebed en de hulp van hun medebroeders gelenigd en verzacht zullen worden.

8. a. In de hun toevertrouwde bisdommen komt aan de bisschoppen als opvolgers van de apostelen krachtens hun ambt die rechtstreekse, op eigen verantwoordelijkheid uit te oefenen bevoegdheid toe welke door de uitoefening van hun herderlijk ambt wordt geëist, zij het met volledig behoud van de bevoegdheid die de paus krachtens zijn ambt bezit om bepaalde gevallen aan zichzelf of aan een andere gezagsinstantie voor te behouden.

b. Iedere diocesane bisschop wordt de bevoegdheid gegeven om aan de gelovigen over wie hij rechtens gezag uitoefent in een afzonderlijk geval dispensatie te verlenen in het onderhouden van een algemeen kerkelijke wet, wanneer hij meent, dat dit ten goede komt aan hun geestelijk welzijn en het hoogste kerkelijk gezag geen bijzonder voorbehoud heeft gemaakt.

9. Bij de uitoefening van zijn hoogste, volledige en rechtstreekse bevoegdheid over heel de Kerk maakt de paus gebruik van de dicasteries van de Romeinse curie. Deze oefenen dan ook in zijn naam en gezag hun functie uit tot heil van de kerken en ten dienste van de geheiligde herders. Het is de wens van de vaders van het heilig concilie, dat deze dicasteries, die immers een voortreffelijke hulp hebben verleend aan de paus en aan de herders van de Kerk, gereorganiseerd zullen worden overeenkomstig de behoeften van de eigen tijd en van de verschillende landen en ritussen. Deze reorganisatie zal vooral betrekking moeten hebben op hun aantal, hun naam, hun bevoegdheid, hun werkwijze en hun onderlinge samenwerking.¹⁵ Tevens verlangen de vaders, dat ook de taak van de pauselijke gezanten nader zal worden omschreven en wel op een wijze die rekening houdt met de herderlijke taak die de bisschoppen krachtens hun ambt te vervullen hebben.

10. Daar deze dicasteries zijn ingesteld voor het welzijn van heel de Kerk, wordt het ook wenselijk geacht, dat hun leden, hun functionarissen en consultants zo mogelijk nog meer dan voorheen betrokken worden uit verschillende delen van de Kerk, zodat de centrale instellingen of organen van de katholieke Kerk een werkelijk universeel karakter zullen vertonen. En hetzelfde geldt van de pauselijke gezanten.

Ook leeft het verlangen, dat onder de leden van de dicasteries enige, bij voorkeur diocesane, bisschoppen worden opgenomen, daar die de wensen en noden van alle kerken vollediger aan de paus bekend kunnen maken.

Tenslotte houden de concilievaders het voor uiterst nuttig, dat deze dicasteries meer dan voorheen zullen gaan luisteren naar leken die uitmunten in deugd, in wetenschap en in ervaring, opdat ook zij de hun toekomende taak in kerkelijke aangelegenheden zullen kunnen gaan vervullen.

HOOFDSTUK II

Over de bisschoppen en hun verhouding tot de plaatselijke kerken of bisdommen

11. Een bisdom is een deel van het volk van God dat toevertrouwd is aan de herderlijke zorg van een bisschop en van diens priesterlijke medewerkers. In gemeenschap met zijn herder, die het bisdom door evangelieverkondiging en door viering van de eucharistie in de Heilige Geest samenbrengt, vormt het een plaatselijke kerk waarin de ene, heilige, katholieke en apostolische Kerk van Christus waarlijk aanwezig is en zich uitwerkt.

De afzonderlijke bisschoppen aan wie een deel van de Kerk is toevertrouwd, weiden krachtens hun ambt op eigen verantwoordelijkheid rechtstreeks hun schapen in de naam van de Heer. Zij doen dit door onder de gezagvolle leiding van de paus het ambt van leraren, heiligen en besturen over hen uit te oefenen. Zij moeten daarbij echter de rechten eerbiedigen die rechtens aan patriarchen of aan andere hiërarchische gezagsdragers toekomen.¹⁶

Hun apostolisch ambt moeten de bisschoppen zo uitoefenen, dat zij zich daarbij gedragen als getuigen van Christus voor alle mensen. Daarom hebben zij niet alleen zorg te dragen voor hen die de opperherder reeds volgen, maar moeten zij van ganser harte ook toegewijde aandacht schenken aan hen die op een of andere wijze van de weg van de waarheid zijn afgedwaald of het evangelie en diens heilzaam mededogen nog niet hebben leren kennen, opdat aldus uiteindelijk allen zullen wandelen 'in alle goedheid, gerechtigheid en waarheid' (Ef. 5,9).

12. Bij de uitoefening van hun leraarsambt ofwel als leraars dienen de bisschoppen de blijde boodschap van Christus aan de mensen te verkondigen. Onder de voornaamste taken van de bisschoppen staat deze voorop.¹⁷ In kracht van de Geest moeten zij de mensen tot geloven oproepen of het reeds aanwezig levend geloven versterken. Zij moeten hun het gehele Christusgeheim voorhouden, d.w.z. al die waarheden waaromtrent onwetendheid een onkunde omtrent Christus insluit. Ook moeten zij de weg bekendmaken die volgens goddelijke openbaring voert tot verheerlijking van God en juist daarom ook leidt naar de verwerving van het eeuwig geluk.¹⁸

Bovendien moeten zij laten zien, hoe volgens het plan van God, de Schepper, ook de aardse werkelijkheden en de menselijke instellingen op het heil van de mensen betrokken zijn, zodat deze niet onbelangrijk kunnen bijdragen tot de opbouw van het lichaam van Christus.

Daarom moeten zij de mensen voorhouden, welk een hoge waardering volgens de leer van de Kerk moet worden toegekend aan de menselijke persoon, aan diens vrijheid en diens lichamelijk leven: aan het gezin met zijn eenheid en hechtheid en aan het voortbrengen en opvoeden van kinderen; aan de burgerlijke samenleving met haar wetten en haar functies; aan de arbeid en aan de vrije tijd; aan de kunsten en aan de technische uitvindingen; aan de armoede en aan de welvaart. Daarbij zullen zij de manieren moeten aangeven waarop de zo uiterst belangrijke vragen omtrent bezit, vermeerdering en juiste verdeling van de stoffelijke goederen, omtrent vrede en oorlog, omtrent de broederlijke samenleving van de volkeren een oplossing kunnen vinden.¹⁹

13. De christelijke leer moet gebracht worden op een wijze die is aangepast aan de eigentijdse behoeften en daarom beantwoordt aan de moeilijkheden en vragen welke de mensen het meest bezwaren en beangstigen. Dezelfde leer moet echter ook beveiligd worden. Daarom moeten de gelovigen zo onderricht worden, dat zij deze leer zelf kunnen verdedigen en verbreiden. Bij het doorgeven van de christelijke leer moeten de bisschoppen de moederlijke zorg tot' uitdrukking brengen welke de Kerk voor alle mensen, ongelovigen evengoed als gelovigen, heeft. En met heel bijzondere zorg moeten zij de armen en de zwakken omringen, omdat de Heer hen tot deze mensen gezonden heeft ter verkondiging van de blijde boodschap.

Omdat de Kerk tot taak heeft in gesprek te komen met de menselijke gemeenschap te midden waarvan zij leeft,²⁰ zijn het allereerst de bisschoppen die naar de mensen moeten gaan om in gesprek met

hen te komen en dit gesprek op gang te brengen. Willen in deze gesprekken over het heil de waarheid en het inzicht steeds verbonden zijn met de liefde, dan zullen zij zo gevoerd moeten worden, dat duidelijkheid van zeggings erin samengaat met nederigheid en zachtmoedigheid. Ook zullen zij moeten geschieden in gepaste voorzichtigheid die gepaard gaat met vertrouwen. Want dit bevordert de vriendschap en is daarom in staat een geestesgemeenschap tot stand te brengen.²¹

Bij het verkondigen van de christelijke leer moet zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van de verschillende middelen die in de huidige tijd ter beschikking staan. Dat zijn allereerst de preek en het catechetisch onderricht, die immers altijd op de eerste plaats komen. Maar ook zijn dat: het uitzetten van de leer op scholen, op universiteiten, in conferenties en in allerlei soorten van samenkomsten: de verspreiding van de leer door openbare verklaringen bij gelegenheid van sommige gebeurtenissen en door middel van de pers en van de verschillende sociale communicatiemiddelen, die immers voor de verkondiging van het evangelie zeer zeker moeten worden benut.²²

14. Daar het catechetisch onderricht erop is gericht om door een belichting van de leer het geloof van de mensen te doen uitgroeien tot een levend, bewust en werkdadig geloof, moeten de bisschoppen ervoor zorgen, dat dit onderricht nauwgezet wordt gegeven, zowel aan kinderen als aan de opgroeiende jeugd, zowel aan volwassenen als aan jongeren. Ook moeten zij erop toezien, dat daarbij een juiste volgorde en een juiste methode worden gevolgd, passend niet alleen bij de te behandelen stof maar ook bij de aard, het bevattingsvermogen, de leeftijd en de levensomstandigheden van de toehoorders. Dit onderricht zal bovendien moeten steunen op de Heilige Schrift, de traditie, de liturgie en op het leergezag en het leven van de Kerk. Daarenboven dienen zij er maatregelen voor te treffen, dat de catecheten goed op hun taak worden voorbereid, zodat zij de leer van de Kerk terdege leren kennen en zich zowel theoretisch als praktisch de psychologische wetten en de pedagogische vakkennis eigen zullen maken.

Ook moeten zij zich beijveren om het onderricht aan volwassen catechumenen in ere te herstellen of beter aan de tijd aan te passen.

15. Bij de uitvoering van hun heiligingstaak moeten de bisschoppen bedenken, dat zij uit de mensen genomen zijn en voor de mensen zijn aangesteld ten behoeve van hun verhouding tot God, om gaven en offers op te dragen voor de zonden. Zij hebben immers de volheid van het wijdingssacrament ontvangen. Van hen zijn in de uitoefening van hun bevoegdheid afhankelijk zowel de priesters, die zelf tot ware priesters van het Nieuwe Verbond zijn gewijd om zorgzame medewerkers te kunnen zijn van de orde van de bisschoppen, alsook de diakens, die tot dienstbetoon zijn gewijd en in gemeenschap met de bisschop en diens priesters dienstbaar zijn aan het volk van God. De bisschoppen zijn dan ook de voornaamste bedienaren van Gods geheimenissen alsook degenen die in de hun toevertrouwde kerk geheel het liturgisch leven regelen, bevorderen en waakzaam begeleiden.²³

Daarom moeten zij er zonder ophouden naar streven, dat de christengelovigen door de viering van de eucharistie het paalgeheim steeds beter leren kennen en beleven, zodat zij in de eenheid van de liefde voor Christus één nauw verbonden lichaam gaan vormen.²⁴ 'Terwijl zij zichzelf zullen blijven wijden aan het gebed en de bediening van het woord' (Hand. 6,4), moeten zij zich ervoor inzetten, dat allen die aan hun zorg zijn toevertrouwd in eensgezindheid samen bidden²⁵ en door het ontvangen van de sacramenten toenemen in genade en zich gedragen als trouwe getuigen van de Heer. Als vervolmakers moeten de bisschoppen zich beijveren om de heiligheid te bevorderen van hun geestelijkheid; van religieuzen en van leken, en wel overeenkomstig ieders eigen bijzondere roeping.²⁶ Daarbij moeten zij bedenken, dat zijzelf een voorbeeld van heiligheid dienen te geven in betoon van liefde, van nederigheid en van levenseenvoud. De hun toevertrouwde kerken moeten zij zodanig heiligen, dat daarin het geloofsgevoelen van de ene algemene Kerk zich in volle luister gaat openbaren. Met het oog daarop zullen zij ook de roeping tot het priesterschap en tot de religieuze staat zo sterk mogelijk moeten bevorderen en daarbij bijzondere aandacht moeten besteden aan de roeping tot missionaris.

16. Bij de uitoefening van hun taak als vader en als herder behoren de bisschoppen zich te midden van hun gelovigen te gedragen als dienaren,²⁷ als goede herders die hun eigen schapen kennen en op hun beurt door hen ook gekend worden, als echte vaders ook die uitmunten in liefdevolle en zorg

zame gezindheid jegens allen, zodat ieder zich gaarne onderwerpt aan het gezag dat hun door God is geschonken. Heel de hun als een familie toevertrouwde kudde moeten zij zo samenbrengen en vormen, dat allen in het volle besef van hun verplichtingen in gemeenschap van liefde .leven en werken.

Om dit met vrucht te kunnen bereiken, moeten de bisschoppen, 'voor elk goed werk geschikt' (2 Tim. 2,21) en 'bereid alles te verdragen, ter wille van de uitverkorenen' (2 Tim. 2,10), hun eigen leven zo inrichten, dat dit in overeenstemming is met de eisen van de tijd.

De bisschoppen dienen de priesters steeds met een bijzondere liefde te omringen, omdat dezen delen in hun taak en zorg, die zij in hun dagelijks werk zo volijverig ten uitvoer brengen. Zij moeten hen als zonen en vrienden behandelen.²⁸ Daarom behoren zij bereid te zijn om naar hen te luisteren en vertrouwelijk met hen om te gaan, daar dit heel de zielzorg van geheel het bisdom ten goede komt.

Grote aandacht moet worden besteed aan hun geestelijke, intellectuele en materiële belangen, opdat zij in staat zullen zijn heilig en toegewijd te leven en hun ambt getrouw en vruchtbaar te vervullen. Daarom moeten de bisschoppen bevorderen, dat er instellingen worden opgericht en speciale bijeenkomsten worden belegd waar de priesters zo nu en dan samenkomen hetzij om geestelijke oefeningen van wat langer duur mee te maken en daardoor hun geestelijk leven te hernieuwen, hetzij om een diepere kennis op te doen van de kerkelijke wetenschappen, bijzonder van exegetische en van theologie, maar ook van belangrijke sociale vragen en van de nieuwere methoden van zielzorg. Met een barmhartigheid die zich in daden uit, moeten zij die priesters tegemoet treden die op een of andere wijze in gevaar verkeren of in bepaalde opzichten te kort zijn geschoten.

Wil het welzijn van de gelovigen worden behartigd overeenkomstig ieders eigen situatie, dan zullen de bisschoppen er ijverig naar moeten streven een juiste kennis te krijgen van hun noden zoals die met de sociale levensomstandigheden samenhangen. Daarbij moeten zij gebruik maken van geëigende middelen, waaronder vooral het sociaal onderzoek van belang is. Zij dienen hun herderlijke zorg te betonen jegens allen, van welke leeftijd, stand of natie ook. Zowel jegens hen die zich allang of kort hebben gevestigd, alsook jegens de vreemdelingen. En bij het uitoefenen van deze herderlijke zorg moeten zij de rol die in kerkelijke aangelegenheden aan hun gelovigen toekomt, handhaven door niet alleen hun plicht maar ook hun recht te erkennen om actief mee te werken aan de opbouw van het geheimvol lichaam van Christus.

De gescheiden broeders moeten zij met liefde tegemoet treden. Daarom moeten de gelovigen worden aangespoord om zich jegens hen zeer menselijk en liefdevol te gedragen. De oecumenische beweging zullen zij in de geest van de Kerk moeten bevorderen.²⁹ Ook de niet-gedoopten moeten hun ter harte gaan, opdat ook voor hen het licht zal gaan oplichten van Jezus Christus, wiens getuigen de bisschoppen voor alle mensen zijn.

17. De verschillende vormen van apostolaat moeten door de bisschoppen bevorderd worden. Dat geldt in heel het bisdom of in bijzondere gebieden ervan ook van de coördinatie en van de innerlijke samenhang van de verschillende apostolaatswerken, opdat daardoor onder leiding van de bisschop alle catechetische, missionaire, charitatieve, sociale, met gezin en school samenhangende of op welk ander pastoraal doel ook betrokken activiteiten en instituten tot een eensgezinde actie worden samengebundeld, waardoor de eenheid van het bisdom ook duidelijker aan het licht komt.

De gelovigen moeten krachtig worden gewezen op hun plicht om ook zelf overeenkomstig ieders eigen situatie en geschiktheid apostolaat te beoefenen. Men moet hun daarom aanbevelen om mee te doen met verschillende activiteiten van lekenapostolaat, vooral met de Katholieke Actie, of daar in alle geval steun aan te verlenen. Ook moeten verenigingen worden bevorderd of begunstigd welke direct of indirect een bovennatuurlijk doel nastreven, zoals het bevorderen van een volmaakter leven, de verkondiging van de blijde boodschap van Christus aan alle mensen, de uiteenzetting van de christelijke leer of de bevordering van een toeneming van de openbare eredienst, het najagen van sociale belangen of de beoefening van vroomheid of van charitatieve werken.

Deze apostolaatsvormen dienen op de juiste wijze te worden aangepast aan de eigentijdse behoeften. Daarbij zal niet alleen gelet moeten worden op geestelijke en zedelijke factoren, maar ook op sociale, demografische en economische omstandigheden van de mensen. Voor een doeltreffend en vruchtbaar resultaat is de hulp van een godsdienstsociologisch onderzoek door pastoraal-sociologische instanties van groot belang. Daarom wordt dit ten sterkste aanbevolen.

18. Bijzondere aandacht moet worden besteed aan gelovigen die wegens hun levensomstandigheden onvoldoende profijt hebben van de gewone algemene zielzorg van de parochieherders of daar zelfs geheel en al buiten vallen, zoals het geval is met zeer veel immigranten, met ballingen en vluchtelingen, met zeelui en met luchtvaartpersoneel, met zwervers en dergelijken. Er moet naar geëigende pastorale methoden worden gezocht om ook het geestelijk leven van mensen die voor ontspanning andere landen bezoeken te verzorgen. De bisschoppenconferenties dienen, vooral op nationaal niveau, aandacht te schenken aan de meer urgente vragen rond deze mensen en met vereende krachten eensgezind hun geestelijke verzorging te behartigen en te begunstigen met behulp van daartoe geschikte middelen en instellingen. Daarbij dienen zij vooral te letten op de richtlijnen welke door de Apostolische Stoel ofwel reeds gegeven zijn³⁰ of nog gegeven moeten worden en op de aanwezigheid van geschikte omstandigheden van tijd, van plaats en van personen.

19. Bij de vervulling van hun apostolisch ambt, dat op het heil van de mensen staat gericht; genieten de bisschoppen uiteraard volle en volmaakte vrijheid en onafhankelijkheid ten opzichte van de burgerlijke overheid. Daarom mag deze hen niet op directe of indirecte wijze de uitoefening van hun kerkelijk ambt verhinderen en al evenmin beletten om met de Apostolische Stoel en met andere kerkelijke autoriteiten of met hun onderdanen naar eigen verkiezen in contact te treden. Natuurlijk moeten de gewijde herders bij het uitoefenen van de geestelijke zorg over hun kudde volop aandacht besteden aan de sociale en burgerlijke ontwikkeling en vooruitgang. Daarom moeten zij overeenkomstig de aard van hun ambt en op een wijze die bisschoppen betaamt daartoe aan de burgerlijke autoriteiten hun daadwerkelijke medewerking verlenen en moeten zij gehoorzaamheid aan rechtvaardige wetten alsook eerbied jegens het wettig gezag trachten te bevorderen.

20. Daar het apostolisch ambt van de bisschoppen door Christus, de Heer, is ingesteld en een geestelijk en bovennatuurlijk doel nastreeft, verklaart de heilige oecumenische kerkvergadering, dat benoeming en aanstelling van bisschoppen het eigen, bijzondere en uiteraard anderen uitsluitend recht is van het bevoegde kerkelijk gezag.

Daarom is het een verlangen van het heilig concilie om in de toekomst inzake keuze, benoeming, voordracht of aanwijzing van bisschopskandidaten geen enkel recht of privilege meer toe te staan aan burgerlijke autoriteiten, om op deze wijze beter voor de vrijheid van de Kerk en voor het welzijn van de christengelovigen op te kunnen komen. En de burgerlijke autoriteiten, van wie de welwillende houding jegens de Kerk door de heilige kerkvergadering met dankbaarheid wordt erkend en hoog wordt gewaardeerd, worden zeer vriendelijk verzocht om na overleg met de Apostolische Stoel vrijwillig afstand te doen van zulke rechten of privileges, indien zij deze krachtens overeenkomst of gewoonte ook heden ten dage nog bezitten.

21. Het herderlijk ambt van de bisschoppen blijkt dus van groot belang en gewicht te zijn. Daarom worden de diocesane bisschoppen en andere functionarissen die in het recht aan hen zijn gelijkgesteld dringend gevraagd om ofwel spontaan ofwel op verzoek van het bevoegde gezag afstand te doen van hun ambt, wanneer zij wegens vergevorderde leeftijd of om een andere ernstige reden minder geschikt zijn geworden om hun ambt te vervullen. Wanneer zo'n aftreden door het bevoegde gezag is aanvaard, zal dit ook voorzieningen moeten treffen voor een passend onderhoud en voor het toekennen van bijzondere rechten aan degenen die afstand hebben gedaan.

22. Wil het eigen doel van een bisdom worden bereikt, dan zal in het volk van God dat ertoe behoort het wezen van de Kerk duidelijk tot openbaring moeten komen. Ook zullen dan de bisschoppen de herderlijke taken met vrucht in hun bisdommen moeten kunnen vervullen. En voor het heil van het volk van God zal zo volmaakt mogelijk moeten worden gezorgd.

Daarvoor is echter nodig een juiste omschrijving van de grenzen van de bisdommen of zo'n verdeling van geestelijkheid en van hulpbronnen, dat deze redelijk verantwoord mag heten en in overeenstemming is met de eisen welke door het apostolaat worden gesteld. Dit alles komt niet alleen ten goede aan de geestelijken en de gelovigen die er onmiddellijk bij zijn betrokken, maar indirect ook aan heel de katholieke Kerk.

Aangaande de gebiedsomschrijving van bisdommen beslist daarom de heilige kerkvergadering, dat,

naargelang het geestelijk welzijn daarom vraagt, zo spoedig mogelijk maar met tact moet worden overgegaan tot een passende herziening door bestaande bisdommen in verschillende nieuwe bisdommen te verdelen of tot één nieuw bisdom samen te voegen, of door bestaande grenzen te wijzigen, of door een betere plaats te zoeken voor de bisschopszetels, of uiteindelijk, vooral waar het gaat over bisdommen die uit grotere steden bestaan, door ze intern te reorganiseren.

23. Bij de herziening van diocesane gebiedsomschrijvingen moet vooral de organische eenheid van ieder bisdom worden gewaarborgd. Deze eenheid betreft personen, functies en instellingen en lijkt op de eenheid van een goed functionerend levend lichaam. In ieder afzonderlijk geval moet bovendien nauwkeurig rekening worden gehouden met alle aanwezige omstandigheden en dienen de volgende meer algemene normen in acht te worden genomen:

1) Bij het opstellen van een bepaalde bisdomsomschrijving moet er zoveel mogelijk rekening mee worden gehouden, dat er een zekere verscheidenheid te vinden is in de samenstelling van het volk van God, daar deze veel kan bijdragen tot een betere functionering van de zielzorg. Ook moet ervoor worden gezorgd, dat er zoveel mogelijk verband blijft bestaan tussen eventueel aanwezige bevolkingsopeenhopingen en de verschillende burgerlijke functies en sociale instellingen die de organische structuur van een volk uitmaken. Daarom dient het gebied van een bisdom een aaneengesloten geheel te zijn.

Als het geval zich voordoet, zal men ook moeten letten op bestaande burgerlijke gebiedsomschrijvingen, alsook op de bijzondere omstandigheden van bijvoorbeeld psychologische, economische, geografische of historische aard van de betrokken personen of plaatsen.

2) Over het algemeen moet de omvang van een bisdom of het aantal inwoners ervan van dien aard zijn, dat de bisschop, daarin eventueel door anderen bijgestaan, er zijn pontificale diensten en zijn herderlijke visitaties behoorlijk kan doen, alle apostolaatswerken in zijn bisdom naar behoren kan leiden en coördineren en er vooral zijn priesters, maar ook die religieuzen en leken die een of andere functie vervullen in diocesane ondernemingen persoonlijk kan leren kennen. Van de andere kant zal er toch ook voldoende en geschikt werkterrein moeten zijn voor bisschop en geestelijkheid om er al hun krachten te kunnen geven aan een vruchtbare ambtsuitoefening, waarbij de noden van heel de Kerk in acht moeten zijn genomen.

3) Ter wille van een goed functioneren van de heilsbediening in een bisdom zal normaal in ieder bisdom een voldoende aantal geestelijken met voldoende geschiktheid aanwezig moeten zijn om er het volk van God op passende wijze te kunnen leiden. Ook zullen al die functies, instellingen en activiteiten niet mogen ontbreken die bij een plaatselijke kerk horen en door ervaring noodzakelijk zijn gebleken voor een goed beheer ervan en voor de beoefening van het apostolaatswerk. Tenslotte zullen al die hulpbronnen die nodig zijn voor de ondersteuning van personen en instellingen ofwel voorhanden moeten zijn ofwel in ieder geval naar voorzichtige raming van elders te verwachten moeten zijn.

Ter wille van hetzelfde doel moet de diocesane bisschop, wanneer gelovigen van een andere ritus in zijn bisdom wonen, ervoor zorgen, dat in hun geestelijke behoeften wordt voorzien door priesters of parochies van die ritus, of door een bisschoppelijke vicaris die met voldoende volmachten is toegerust en eventueel ook tot bisschop wordt gewijd, of ook door zelf de taak te vervullen van een ordinaris van de verschillende ritussen. Wanneer dit alles naar het oordeel van de Apostolische Stoel om bijzondere redenen niet kan gebeuren, zal er een eigen hiërarchie voor iedere ritus moeten komen.³¹

Op dezelfde wijze zal in gelijksoortige omstandigheden moeten worden gezorgd voor gelovigen die een verschillende taal spreken. Ook dan zullen priesters of parochies van een en dezelfde taalgroep, of een bisschoppelijke vicaris die deze taal machtig is en eventueel ook bisschop is gewijd een oplossing van de moeilijkheid kunnen zijn, of kan naar een nog betere oplossing worden gezocht.

24. Met volledige eerbiediging van de regelingen die hierover bij de oosterse kerken bestaan, wordt het voor wenselijk gehouden, dat bij het invoeren van wijzigingen of van vernieuwingen van bisdommen overeenkomstig nn. 22-23 de betreffende bisschoppenconferenties deze zaken voor hun gebieden in studie nemen. Zij kunnen daarbij desgewenst een bijzondere bisschoppelijke commissie inschakelen, maar dienen altijd de bisschoppen van die provincies of gebieden in het beraad te be

trekken welke met de herziening te maken hebben. Uiteindelijk dienen zij dan hun adviezen en wensen voor te leggen aan de Apostolische Stoel.

25. In het bestuur van een bisdom moet het herderlijk ambt van de bisschop zo worden uitgeoefend, dat daarbij het welzijn van de kudde des Heren als hoogste maatstaf geldt. Om dit welzijn naar behoren te behartigen, zullen niet zelden wijbisschoppen moeten worden aangesteld, wanneer name-lijk de diocesane bisschop wegens de al te grote uitgestrektheid van zijn bisdom of het al te grote aantal inwoners ervan, wegens bijzondere omstandigheden van het apostolaatswerk of om andere redenen van verschillende aard niet meer in staat is om alleen zijn bisschoppelijke taken zo te vervullen als voor het heil van de zielen nodig is. Soms kan zelfs een bijzonder noodgeval de aanstelling eisen van een hulpbisschop tot steun van de diocesane bisschop persoonlijk. Deze hulp- en wijbisschoppen dienen met behoorlijke bevoegdheden te worden toegerust. Dan zal hun optreden, zonder de eenheid van het diocesaan bestuur of het gezag van de diocesane bisschop te mogen schaden, meer invloed kunnen hebben en zal tevens de waardigheid die bisschoppen eigen is meer kunnen worden gewaarborgd.

Omdat de hulpbisschoppen en de wijbisschoppen geroepen zijn om te delen in de zorg van de diocesane bisschop, moeten zij hun ambt zo uitoefenen, dat zij bij alle kwesties in eensgezindheid met de diocesane bisschop handelen. Ook moeten zij steeds volgzaamheid en eerbied jegens de diocesane bisschop betonen. En deze op zijn beurt moet de hulp- of wijbisschoppen met broederlijke liefde beminnen en hen met hoogachting behandelen.

26. Wanneer het heil van de zielen dat eist, mag de diocesane bisschop niet weigeren om aan de bevoegde instantie een of meerdere wijbisschoppen te vragen, die evenwel zonder recht van opvolging in zijn bisdom worden aangesteld.

Zo de benoemingsbrief daarover zwijgt, dient de diocesane bisschop zijn wijbisschop of wijbisschoppen aan te stellen tot vicaris-generaal of in ieder geval tot bisschoppelijk vicaris die alleen van zijn gezag afhankelijk is; hij moet hen in het beraad over gewichtige zaken, vooral wanneer deze van pastorale aard zijn, willen betrekken.

De volmachten en bevoegdheden welke door het recht aan de wijbisschoppen verleend worden, blijven ook dan van kracht, wanneer de diocesane bisschop zijn ambt niet meer uitoefent, tenzij het bevoegde gezag anders heeft bepaald. Wanneer de bisschopszetel vacant is, is het bovendien, wanneer ernstige redenen niet in andere richting wijzen, gewenst de taak van het diocesaan bestuur aan de wijbisschop of, als er meerderen zijn, aan een van hen toe te vertrouwen.

Een hulpbisschop, die immers wordt benoemd met recht van opvolging, moet door de diocesane bisschop altijd als vicaris-generaal worden aangesteld. Maar in bijzondere gevallen kunnen hem door het bevoegde gezag ook grotere bevoegdheden worden verleend.

Om het huidige en het toekomstige welzijn van het bisdom zo krachtig mogelijk te bevorderen, moeten de geholpen bisschop en de hulpbisschop elkaar in meer belangrijke kwesties wederzijds raadplegen.

27. De meest vooraanstaande plaats in de diocesane curie wordt ingenomen door het ambt van vicaris-generaal. Wanneer een goed bestuur van het bisdom zulks echter eist, kunnen door de bisschop een of meer bisschoppelijke vicarissen worden aangesteld, die dan van rechtswege in een bepaald deel van het bisdom of voor een bepaald soort kwesties of ook ten aanzien van gelovigen die tot een bepaalde ritus horen die bevoegdheid hebben welke door het algemeen recht aan een vicaris-generaal wordt toegekend.

Tot de medewerkers van de bisschop bij het bestuur van een bisdom moeten ook die priesters gerekend worden die zijn senaat of raad vormen, zoals het kathedraal kapittel, de groep van consultoren of andere raden naargelang van de verschillende plaatselijke omstandigheden en geaardheid. Deze instituten en vooral de kathedrale kapittels moeten in overeenstemming met de behoeften een reorganisatie ondergaan welke aangepast is aan de eigentijdse noden.

De priesters en leken die tot de diocesane curie behoren, dienen wel te beseffen, dat zij helpers van de bisschop zijn in diens herderlijk ambt.

Daarom moet de diocesane curie zo worden samengesteld, dat zij voor de bisschop een geschikt instrument is zowel bij het bestuur van het bisdom alsook bij de uitoefening van het apostolaat.

Het is zeer wenselijk, dat in ieder bisdom een aparte pastorale raad wordt gevormd waarvan de diocesane bisschop zelf de voorzitter is en waartoe speciaal gekozen geestelijken, religieuzen en leken zullen moeten behoren. Tot de bevoegdheid van deze raad zal moeten worden gerekend het instellen van een onderzoek over alles wat tot de pastorale activiteit behoort, het vormen van een mening daarover en het trekken van praktische conclusies daaruit.

28. Alle priesters, diocesane of reguliere, hebben samen met de bisschop deel aan het ene priesterschap van Christus. Dat priesterschap oefenen zij allen uit. Daarom worden zij allen aangesteld tot zorgzame medewerkers van de orde van de bisschoppen. In de zielzorg echter nemen de diocesane priesters de eerste plaats in, omdat zij niet alleen in een bepaalde plaatselijke kerk geïncardineerd zijn of daar althans vast aan zijn verbonden, maar omdat zij zich bovendien geheel en al beschikbaar hebben gesteld voor het weiden van een bepaald deel van de kudde van Christus. Zij vormen dan ook samen één priestergemeenschap en als het ware één familie, waarvan de bisschop de vader is. Deze dient in het verlenen van ambten of van beneficies over de nodige vrijheid te beschikken, daar hij aldus de heilige diensten beter en billijker onder zijn priesters kan verdelen. Daarom moeten die rechten of privileges worden afgeschaft die deze vrijheid van de bisschop op enigerlei wijze zouden beperken.

De verhouding tussen de bisschop en de diocesane priesters moet vooral worden gedragen door banden van bovennatuurlijke liefde, zodat dank zij het eensgezinde overeenstemmen van de wil van de priesters met die van de bisschop de herderlijke arbeid rijker vrucht zal dragen. Wil dan ook de dienst aan de gelovigen steeds beter kunnen worden betoond, dan zal de bisschop zijn priesters niet alleen bij toevallige gelegenheden maar zoveel mogelijk ook op gezette tijden bijeen moeten roepen tot een liefst ook gemeenschappelijk gesprek, waarin vooral de pastoraal ter sprake zal moeten komen.

Alle diocesane priesters zullen vervolgens ook onderling met elkaar verbonden moeten zijn en moeten worden gedreven door een gemeenschappelijke zorg voor het welzijn van geheel het bisdom. Ook dienen zij te bedenken, dat de stoffelijke goederen die hun in de uitoefening van het kerkelijk ambt ten deel vallen nauw met de heilige bediening verbonden zijn, zodat zij naar vermogen vrijgevigheid zullen willen beoefenen bij het lenigen van de stoffelijke noden van hun bisdom overeenkomstig de regelingen van hun bisschop.

29. Meer nabije medewerkers van de bisschop zijn ook die priesters aan wie een herderlijke taak of bepaalde apostolaatswerken van interparochiële aard worden toevertrouwd. Hierbij kan het gaan over een bepaald gebied van het bisdom of over bijzondere groepen van gelovigen of ook over een bijzonder soort van werk.

Voortreffelijke hulp wordt aan de bisschop ook verleend door priesters aan wie verschillende apostolaatswerken hetzij in scholen hetzij in andere instellingen of verenigingen worden toevertrouwd. Ook priesters die aan interdiocesane activiteiten zijn verbonden, worden aan de bijzondere zorg vooral van die bisschop toevertrouwd in wiens bisdom zij verblijven. Want zij oefenen voortreffelijk apostolaatswerk uit.

30. Op heel bijzondere wijze zijn de pastoors medewerkers van de bisschop. Aan hen immers als eigenlijke herders is onder de gezagvolle leiding van de bisschop de zielzorg over een bepaald gedeelte van het bisdom toevertrouwd.

1) In de uitoefening van deze zielzorg moeten de pastoors samen met hun medewerkers het ambt van leraren, heiligen en besturen zo vervullen, dat hun gelovigen en hun parochiegemeenschappen zich werkelijk leden weten van het bisdom en van heel de universele Kerk. Daarom moeten zij samenwerken met de andere pastoors en met die priesters die een herderlijke taak in hun gebied uitoefenen (zoals bijvoorbeeld de vicarii foranei, dekens) of die zijn verbonden aan activiteiten van bovenparochiële aard, opdat de herderlijke zorg in het bisdom niet verstoken zal zijn van eenheid en met groter doeltreffendheid zal kunnen geschieden.

De zielzorg dient ook steeds doordrongen te zijn van een missionaire geest, zodat zij zich op gepaste wijze gaat uitstrekken over alle mensen die in de parochie wonen. En wanneer de pastoors met bepaalde groepen van personen geen contact kunnen krijgen, moeten zij anderen, ook leken, te

hulp roepen om hen in het apostolaatswerk bij te staan.

Ter verhoging van de vruchtbaarheid van het zielzorgelijke werk wordt het in gemeenschap samen leven van priesters ten sterkste aanbevolen, vooral wanneer zij aan een en dezelfde parochie verbonden zijn. Zo'n samenleving begunstigt immers het apostolisch werk en verschaft een voorbeeld van liefdevolle verbondenheid aan de gelovigen.

2) In de vervulling van hun leraarsambt moeten de pastoors het woord van God verkondigen aan alle christengelovigen, opdat dezen geworteld zullen zijn in geloof, hoop en liefde en in Christus zullen groeien en opdat de christelijke gemeenschap dat getuigenis van liefde zal afleggen dat de Heer heeft bevolen.³² Ook moeten zij de gelovigen door catechetisch onderricht tot een diepere kennis van het heilsgeheim brengen zoals die past bij de verschillende leeftijden. Bij het geven van dit onderricht moeten zij niet alleen de hulp inroepen van religieuzen, maar ook gebruik maken van de medewerking van leken. Daartoe kan ook een broederschap van de christelijke leer worden opgericht.

In het volbrengen van hun heiligingswerk moeten de pastoors ervoor zorgen, dat de viering van het eucharistisch offer middelpunt en hoogtepunt gaat vormen van heel het leven van de christelijke gemeenschap. Ook moeten zij er zich voor beijveren, dat de gelovigen geestelijk gevoed zullen worden door het godvruchtig en veelvuldig ontvangen van de sacramenten en door een bewuste en actieve deelneming aan de liturgie. Daarenboven dienen de pastoors zich ervan bewust te zijn, dat het christelijk leven zeer sterk begunstigd wordt door het sacrament van de biecht: Daarom moeten zij gemakkelijk klaar staan voor het biecht horen van hun gelovigen. En als het nodig is, zullen zij daarbij ook andere priesters, die meerdere talen spreken, te hulp moeten roepen.

Bij de uitoefening van hun taak als herder moeten de pastoors er vooral voor zorgen, dat zij hun eigen kudde kennen. En daar zij de dienaren zijn van alle schapen, moeten zij zowel in de afzonderlijke gelovigen alsook in de gezinnen, in de verenigingen, vooral wanneer deze op het apostolaat gericht zijn, en in heel de parochiegemeenschap de groei van het christelijk leven zien te bevorderen. Daarom dienen zij huizen en scholen te bezoeken, in zover dat voor hun herderlijke taak nodig is; aan de opgroeiende jeugd en de jongeren moeten zij grote aandacht besteden; de armen en de zieken moeten zij met vaderlijke liefde bejegenen; bijzondere zorg moeten zij aan de arbeiders besteden; en zij moeten ervoor ijveren, dat de gelovigen daadwerkelijke steun verlenen aan het apostolaatswerk.

3) De kapelaans zijn de medewerkers van de pastoor. Onder diens gezagvolle leiding oefenen zij het herderlijk ambt uit waarvoor zij zich dagelijks op zo voortreffelijke en arbeidzame wijze inzetten. Daarom moet er tussen de pastoor en zijn kapelaans een broederlijke omgang zijn, moet tussen hen steeds wederzijdse liefde en hoogachting heersen en moeten zij elkaar met raad en daad helpen, om zo eensgezind en in gemeenschappelijk overleg regelingen te treffen voor de parochiële zielzorg.

31. Bij het vormen van een oordeel over de vraag, of een bepaalde priester de geschiktheid bezit om aan het hoofd te staan van een bepaalde parochie, moet de bisschop niet alleen rekening houden met diens kennis van de leer, maar ook met zijn vroomheid, zijn apostolische ijver en met al die andere gaven en kwaliteiten die voor een goede uitoefening van de zielzorg noodzakelijk zijn.

Daar bovendien het heil van de zielen heel de zin is van het parochieel herdersambt, dienen met behoud van de rechten van de religieuzen alle rechten van voorstel, van benoeming of van reservatie, alsook, waar zij mocht bestaan, een wet die in het algemeen of voor bijzondere gevallen gelegenheid opent tot sollicitatie afgeschaft te worden, opdat de bisschop gemakkelijker en beter in het bestuur van de parochies zal kunnen voorzien.

Maar de pastoors dienen in hun parochies zo'n ambtelijke stabiliteit te bezitten als nodig is voor het heil van de zielen. Met het oog daarop wordt het onderscheid tussen verplaatsbare en niet-verplaatsbare pastoors opgeheven en dient heel de procedure van verplaatsing of verwijdering van pastoors zo te worden herzien en vereenvoudigd, dat de bisschop met inachtneming van de natuurlijke en van de canonieke billijkheid beter kan voorzien in de noden van het heil van de zielen.

Pastoors op hun beurt die wegens vergevorderde leeftijd of om een andere ernstige reden niet meer in staat zijn om hun ambt naar behoren en met vrucht te vervullen, worden dringend verzocht om geheel vrijwillig of op verzoek van de bisschop afstand te doen van hun functie. De bisschop zal dan voor een passend onderhoud van deze pastoors moeten zorgen.

32. Hetzelfde heil van de zielen zal ook de reden moeten zijn waarom beslissingen of herzieningen worden getroffen inzake de oprichting of opheffing van parochies of waarom andere dergelijke wijzigingen plaatsvinden, welke overigens door de bisschop op eigen gezag aangebracht kunnen worden.

33. Alle religieuzen, en daartoe worden ten aanzien van het volgende allen gerekend die lid zijn van instellingen waarin de evangelische raden worden beleefd, hebben de plicht om met grote inzet en ijver te werken voor de opbouw en groei van geheel het mystieke lichaam van Christus en voor het welzijn van de plaatselijke kerken. Zij moeten daarbij rekening houden met de eigen aard van hun roeping.

Deze doeleinden moeten zij vooral bevorderen door gebed, door boetewerken en door het voorbeeld van hun eigen leven en zij worden door deze heilige kerkvergadering dan ook ten sterkste aangespoord te groeien in waardering en ijver voor dit alles. Maar ook moeten zij zich meer gaan inzetten voor het apostolaatswerk naar buiten, waarbij rekening moet worden gehouden met het eigen karakter van de verschillende religieuze instellingen.

34. Gezien de toeneming van de zielen nood zullen de priesters onder de religieuzen die priester zijn gewijd om zorgzame medewerkers te zijn van de orde van de bisschoppen heden ten dage meer dan voorheen een hulp kunnen zijn voor de bisschoppen. Daarom zijn zij op reële grond tot op zekere hoogte te beschouwen als ook te behoren bij de geestelijkheid van het bisdom, in zover zij namelijk onder het gezag van de gewijde overheden deelnemen aan de zielzorg en aan het apostolaatswerk. Ook de andere religieuzen; zowel vrouwen als mannen, behoren op een bijzondere wijze tot de diocesane familie. Ook zij zijn een grote steun voor de heilige hiërarchie en kunnen, ja moeten dit van dag tot dag meer zijn, naargelang de noden van het apostolaat groter worden.

35. Om het apostolaatswerk in de verschillende bisdommen in eensgezindheid te doen geschieden en de eenheid van discipline in de bisdommen te verzekeren, worden de volgende fundamentele beginselen opgesteld:

1) Alle religieuzen moeten de bisschoppen, die immers de opvolgers van de apostelen zijn, steeds met toegewijde beschikbaarheid en met eerbied tegemoet treden. Wanneer zij op rechtmatige wijze tot apostolaatswerk worden geroepen, dienen zij hun taken ook zo te vervullen, dat zij zich daarbij gedragen als helpers van de bisschoppen en daarbij hun leiding aanvaarden.³³ Zelfs dienen de religieuzen bereidwillig en oprecht in te gaan op eventuele verzoeken en wensen van de bisschoppen om zich nog meer te wijden aan de dienst van het menselijk heil, al moet daarbij de eigen aard van het betreffende instituut behouden blijven en rekening worden gehouden met de constituties. Deze laatste zullen echter, wanneer dat nodig mocht zijn, aan dit doel kunnen worden aangepast overeenkomstig de beginselen die in dit conciliedecreet te vinden zijn.

Vooraf religieuze instituten die zich niet op een louter beschouwend leven toeleggen, kunnen met het oog op dringende zielen nood en op het tekort aan diocesane geestelijken door de bisschoppen te hulp worden geroepen om de helpende hand te bieden bij verschillende pastorale bedieningen. Daarbij moet rekening worden gehouden met het eigen karakter van iedere instelling. En de religieuze overheden moeten naar best vermogen het verlenen van zulke diensten, eventueel ook in parochies waarvan men de zorg tijdelijk op zich wil nemen, bevorderen.

2) Wanneer religieuzen voor dit apostolaatswerk worden uitgezonden, moeten zij bezielde blijven met de geest van de eigen gemeenschap en trouw blijven in het onderhouden van de regel en in de gehoorzaamheid aan de eigen oversten. De bisschoppen mogen niet nalaten deze verplichting voortdurend onder de aandacht van de religieuzen te brengen.

3) De exemptie, waardoor religieuzen onder de verantwoordelijke leiding van de paus of van een andere kerkelijke gezagsinstantie worden geplaatst en onttrokken worden aan de zeggenschap van de bisschoppen, heeft vooral betrekking op de innerlijke gang van zaken van de betreffende instellingen. Zij beoogt, dat in deze instellingen alles zo goed mogelijk op elkaar is afgestemd en samenhangt en dat zo goed mogelijk gezorgd wordt voor de groei en de volmaaktheid van het religieuze leven.³⁴ Ook is daarvan de bedoeling, dat de paus over deze instellingen kan beschikken ten bate van de universele Kerk³⁵ of dat een andere bevoegde gezagsinstantie dat kan doen ten bate van de kerken die aan haar zeggenschap zijn onderworpen.

Maar deze exemptie maakt niet ongedaan, dat de religieuzen in de verschillende bisdommen waarin zij werkzaam zijn overeenkomstig de regels van het recht onder de zeggenschap van de bisschoppen vallen, in zover dat nodig is voor de uitoefening van het bisschoppelijk herderlijk ambt en voor een juiste organisatie van de zielzorg.³⁶

4) Alle religieuzen, of zij nu exempt zijn of niet, vallen onder de zeggenschap van de plaatselijke bisschoppen in al die zaken die betrekking hebben op de openbare uitoefening van de goddelijke eredienst, waarbij het verschil in ritus geëerbiedigd moet blijven, op de uitoefening van de zielzorg, op de prediking tot het gelovige volk, op de godsdienstige en zedelijke opvoeding van de gelovigen, vooral van kinderen, op het catechetisch onderricht, op de liturgische vorming, op de waardigheid van de klerikale stand en op de verschillende werkzaamheden van het heilig apostolaatswerk. Ook katholieke scholen van religieuzen staan onder het gezag van de plaatselijke bisschoppen ten aanzien van de algemene inrichting ervan en met het oog op een waakzaam toezicht, al blijft daarbij het recht van de religieuzen bestaan om zelf deze scholen te besturen. Ook zijn de religieuzen verplicht alles te onderhouden wat op rechtmatige wijze door synoden of door bisschoppenconferenties aan allen te onderhouden is opgelegd.

5) Er moet een harmonische samenwerking tot stand komen zowel tussen de verschillende religieuze instellingen alsook tussen deze instellingen en de diocesane geestelijkheid. Ook moet er een hechte coördinatie bestaan van alle apostolische ondernemingen en activiteiten. Deze coördinatie is sterk afhankelijk van een bovennatuurlijke gezindheid van hart en geest welke geworteld en bevestigd is in de liefde. Het bevorderen van deze coördinatie in heel de Kerk behoort tot de bevoegdheid van de Apostolische Stoel, in de afzonderlijke bisdommen tot die van hun gewijde herders, terwijl het tot de bevoegdheid van de patriarchale synoden en van de bisschoppenconferenties behoort om deze coördinatie in de onder hun gezag vallende gebieden tot stand te brengen.

Waar het gaat over apostolaatswerken die door religieuzen worden behartigd, moeten de bisschoppen of bisschoppenconferenties en de religieuze oversten of conferenties van religieuze overheden zich hierover tezamen beraden door gemeenschappelijk vooroverleg.

6) Om eensgezind en vruchtbaar de onderlinge verhoudingen tussen bisschoppen en religieuzen gunstig te beïnvloeden, zullen de bisschoppen en de religieuze oversten op geregelde tijden en zo dikwijls als dit wenselijk lijkt bij elkaar moeten komen om al die zaken te bespreken die in het algemeen betrekking hebben op het apostolaatswerk in het betreffende gebied.

HOOFDSTUK III

Over de bisschoppen in hun onderlinge samenwerking voor het gemeenschappelijke welzijn van meerdere kerken

36. Vanaf de eerste eeuwen van de Kerk hebben de bisschoppen, niettegenstaande het feit dat zij aan het hoofd stonden van plaatselijke kerken, onder aandrang van hun gemeenschappelijke verbondenheid in broederlijke liefde en van hun besef van de universele zending welke aan de apostelen was gegeven, hun krachten en hun besluiten samengebundeld om beter het gemeenschappelijke welzijn en het eigen welzijn van de afzonderlijke kerken te kunnen behartigen. Daarom zijn ofwel synoden, ofwel provinciale concilies of ook wel plenaire concilies ingesteld waarin de bisschoppen van verschillende kerken een gelijke gedragslijn opstelden, zowel ten aanzien van het leren van de geloofswaarheden alsook betreffende de ordening van de kerkelijke tucht.

Het is de wens van deze heilige oecumenische kerkvergadering, dat de eerbiedwaardige instellingen van synoden en concilies tot nieuwe en krachtige bloei zullen komen, opdat daardoor overeenkomstig de eigentijdse omstandigheden beter en krachtiger zal kunnen worden gezorgd voor de groei van het geloof en voor het behoud van de tucht in de verschillende kerken.

37. Vooral in de huidige tijd kunnen de bisschoppen hun ambt dikwijls niet goed en met vrucht meer uitoefenen, wanneer zij niet komen tot een steeds hechtere eensgezindheid en nauwere verbondenheid in de samenwerking met andere bisschoppen. Daar nu de bisschoppenconferenties zoals die in verschillende landen reeds bestaan voortreffelijke bewijzen hebben geleverd van een vooruitgang in apostolaatsactiviteit, houdt deze heilige kerkvergadering het voor zeer gewenst, dat overal

ter wereld de bisschoppen van een zelfde land of van een zelfde gebied zich tot één kring samen-voegen en op gezette tijden samenkomen om door uitwisseling van beleids- en ervaringsgegevens en door gemeenschappelijk beraad te komen tot een geheiligde bundeling van krachten tot nut van het gemeenschappelijk welzijn van de betrokken kerken.
Daarom stelt zij het volgende vast over de bisschoppenconferenties.

38. 1) Een bisschoppenconferentie kan omschreven worden als een vergadering waarin de opperpriesters van een land of gebied hun pastorale taak gemeenschappelijk uitoefenen om aldus het goede dat door de Kerk aan de mensen wordt geschonken te bevorderen door middel vooral van apostolaatsvormen en planningen welke aansluiten bij de voorhanden leeftijdssituaties.

2) Alle bisschoppen van welke ritus ook, de hulpbisschoppen, de wijbisschoppen en de andere titulaire bisschoppen die van de Apostolische Stoel of van de bisschoppenconferenties een bijzondere taak kregen opgedragen, uitgezonderd de vicarissen-generaal, horen bij een bisschoppenconferentie. De overige titulaire bisschoppen zijn rechtens geen leden van zo'n conferentie, evenmin als de gezanten van de paus, met het oog op de bijzondere taak die dezen in een bepaald gebied te vervullen hebben.

Aan de residerende bisschoppen en hun hulpbisschoppen komt beslissend stemrecht toe. Ten aanzien van de wijbisschoppen en de andere bisschoppen die rechtens bij de bisschoppenconferentie aanwezig mogen zijn, bepalen de statuten van de conferentie, of zij een beslissende of een adviseerende stem zullen hebben.

3) Iedere bisschoppenconferentie maakt haar eigen statuten, die door de Apostolische Stoel moeten worden goedgekeurd. Behalve in andere middelen moeten deze statuten voorzien in bepaalde functies die krachtig kunnen bijdragen tot het bereiken van het gestelde doel, zoals bijvoorbeeld een permanente raad van bisschoppen, bisschoppelijke commissies en een algemeen secretariaat.

4) De besluiten van een bisschoppenconferentie hebben juridische verplichtingskracht, op voorwaarde dat zij legaal en met tweederde van de stemmen van de stemgerechtigde deelnemers zijn genomen en dat het gevallen betreft waarvoor het algemeen recht zulks heeft bepaald of een speciaal mandaat van de Apostolische Stoel, uit eigen beweging of op verzoek van de conferentie zelf uitgevaardigd, dit heeft toegestaan.

5) Wanneer bijzondere omstandigheden dat vragen, kunnen met goedkeuring van de Apostolische Stoel bisschoppen van verschillende landen samen één bisschoppenconferentie vormen.

Om grotere belangen te bevorderen of in bescherming te nemen, moeten ook de betrekkingen tussen de bisschoppenconferenties van verschillende landen bevorderd worden.

6) Ten sterkste wordt aanbevolen, dat de hoofden van de oosterse kerken bij het bevorderen van de eigen kerkelijke tucht en het begunstigen van activiteiten welke het godsdienstig leven ten goede komen in hun synoden ook rekening zullen houden met het algemeen welzijn van geheel het kerkelijk gebied, wanneer daarin kerken van verschillende ritus worden aangetroffen. Volgens normen welke door het bevoegde gezag zullen moeten worden vastgesteld, dienen zij daarom in interterrituele samenkomsten tot een gemeenschappelijk overleg te komen.

39. Het heil van de zielen vraagt niet alleen om een goede omschrijving van bisdommen, maar ook om een juiste omschrijving van kerkelijke provincies. Het is zelfs gediend met de oprichting van grotere kerkelijke gebieden. Want aldus kan beter tegemoet worden gekomen aan de noden van het apostolaat overeenkomstig de sociale en lokale omstandigheden én kunnen tevens gemakkelijker vruchtbare contacten tot stand komen hetzij tussen de bisschoppen onderling, hetzij tussen dezen en de metropolieten en de andere bisschoppen van hetzelfde land, hetzij tussen de bisschoppen en de burgerlijke overheden.

40. Om de opgesomde doelstellingen te bereiken, wil de heilige kerkvergadering het volgende vaststellen:

1) De omschrijvingen van de kerkelijke provincies dienen op een aangepaste wijze te worden herzien en de rechten en privileges van de metropolieten moeten in nieuwe en aangepaste regels worden vastgelegd.

2) Als regel dient te gelden, dat alle bisdommen en andere territoriale gebieden welke volgens het recht met bisdommen worden gelijkgesteld in een kerkelijke provincie worden opgenomen. Daarom

moeten de bisdommen die tot nu toe onmiddellijk aan de Apostolische Stoel waren onderworpen en met geen enkel ander bisdom waren verbonden zo mogelijk tot een nieuwe kerkelijke provincie worden samengevoegd of anders in die kerkprovincie worden ingelijfd welke het meest nabij is gelegen of daartoe het meest geschikt is. En zij moeten overeenkomstig de normen van het algemeen recht gesteld worden onder de metropoliet.

3) Wanneer dit nuttig mocht blijken, dienen de kerkelijke provincies tot grotere kerkelijke gebieden te worden samengevoegd; het recht moet hieromtrent nadere bepalingen geven.

41. Het is gewenst, dat de daartoe bevoegde bisschoppenconferenties de kwestie van de omschrijving van de kerkprovincies of van de oprichting van grotere verbanden in studie gaan nemen en wel volgens de richtlijnen die in nn. 23 en 24 met betrekking tot de bisdomsomschrijving reeds zijn gegeven. Hun adviezen en wensen dienen zij aan de Apostolische Stoel voor te leggen.

42. De pastorale noden eisen in stijgende mate, dat bepaalde pastorale taken in eensgezindheid worden geleid en verzorgd. Daarom is het goed, dat enige functies worden ingesteld welke ten dienste staan van alle of althans van meerdere bisdommen van een bepaald gebied of land. Zulke functies kunnen ook aan bisschoppen worden gegeven.

Tussen prelaten of bisschoppen die deze functies vervullen en de diocesane bisschoppen en de bisschoppenconferenties moet naar de wens van deze heilige kerkvergadering altijd een broederlijke verbondenheid bestaan en eensgezindheid moet tussen hen heersen in de herderlijke zorg. Nadere bepalingen hieromtrent moeten door het algemeen recht worden gegeven.

43. Aan de geestelijke verzorging van militairen moet met het oog op hun bijzondere levensomstandigheden zeer grote aandacht worden besteed. Daarom moet in ieder land, als dat enigszins mogelijk is, een legervicariaat worden opgericht. Zowel de legervicaris als de aalmoezeniers moeten zich in eendrachtige samenwerking met de diocesane bisschoppen met grote kracht aan dit moeilijke werk geven.³⁷

Daarom dienen de diocesane bisschoppen aan de legervicaris voldoende priesters af te staan die voor dit belangrijke werk geschikt zijn. En ook moeten zij alle initiatieven steunen die een verbetering van het geestelijk welzijn van de militairen beogen.³⁸

ALGEMENE OPDRACHT

44. De heilige kerkvergadering beslist, dat bij de herziening van het kerkelijk wetboek volgens de beginselen die in dit decreet zijn gegeven nieuwe geëigende wetten gemaakt moeten worden; hierbij dient datgene wat de commissies en de concilievaders naar voren hebben gebracht te worden overwogen.

Ook beslist de heilige kerkvergadering, dat algemene directoria voor de zielzorg zullen moeten worden samengesteld ten gerieve van bisschoppen en pastoors. Daarin zullen hun duidelijke werkwijzen worden geboden, om hun herderlijke taak gemakkelijker en beter te kunnen vervullen. Eveneens zal een bijzonder directorium worden samengesteld voor de herderlijke zorg over bijzondere groepen van gelovigen, en wel overeenkomstig de verschillende nationale of regionale omstandigheden. Ook zal er een directorium verschijnen voor het catechetisch onderricht van het christenvolk, waarin zal worden gehandeld over de fundamentele beginselen en de opbouw van dat onderricht en over het schrijven van boeken over deze materie. Bij het samenstellen van deze directoria zal eveneens rekening worden gehouden met de bemerkingen die door de conciliaire commissies of door de concilievaders zijn gemaakt.

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van dit decreet de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren wij hem bij vaste verordening goed in de

Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal werd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 28 oktober in het jaar 1965.
Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk
Hierna volgen de handtekeningen van de vaders.

14

**DECREET OVER DE KATHOLIEKE DEELNEMING
AAN DE OECUMENISCHE BEWEGING**

UNITATIS REDINTEGRATIO

PLECHTIG UITGEVAARDIGD
DOOR ZIJNE HEILIGHEID
PAUS PAULUS VI
OP 21 NOVEMBER 1964

INLEIDING

1. Het herstel van de eenheid tussen alle christenen bevorderen: dit is een van de voornaamste doelstellingen van de Tweede Heilige Vaticaanse Oecumenische Kerkvergadering. Immers, één en enig is de Kerk die Christus onze Heer heeft gesticht, terwijl toch meerdere christelijke gemeenschappen zich als het echte erfgoed van Christus aan de mensen voorstellen. De leerlingen van onze Heer denken verschillend en gaan afzonderlijke wegen, alsof Christus zelf in stukken verdeeld is.¹ Deze verdeeldheid is zeker duidelijk in strijd met de bedoeling van Christus; zij is ook een ergernis voor de wereld en de hoog verheven taak van de evangelieverkondiging aan alle schepselen wordt erdoor geschaad.

De Heer der eeuwen zet echter met wijsheid en geduld zijn genadeplan jegens ons zondaars voort en in de laatste tijd is Hij begonnen bij de onderling verdeelde christenen in ruimere mate een besef van berouw en een verlangen naar eenheid op te wekken. Door deze genade zijn overal zeer veel mensen getroffen en ook onder onze gescheiden broeders is door de genade van de Heilige Geest een steeds sterkere beweging ontstaan om de eenheid van alle christenen te herstellen. In dit streven naar eenheid, dat men de oecumenische beweging noemt, delen degenen die de drie-enige God aanroepen en Jezus belijden als hun Heer en Verlosser; zij doen dit niet slechts individueel maar ook als leden van de gemeenschappen waarin zij het evangelie hebben vernomen en die zij ieder voor zich waarderen niet alleen als hun Kerk maar ook als de Kerk van God. Toch verlangen bijna allen, zij het niet op dezelfde wijze, naar de ene, zichtbare Kerk van God, die werkelijk universeel moet zijn en tot de gehele wereld gezonden om haar tot het evangelie te bekeren en te redden tot de eer van God.

Deze heilige kerkvergadering overweegt dit alles met vreugde en, nu zij haar leer over de Kerk heeft uiteengezet, wil zij uit verlangen naar het herstel van de eenheid tussen alle leerlingen van Christus aan alle katholieken hulpmiddelen en wegen voorhouden om aan de genade van deze goddelijke roeping te kunnen beantwoorden.

HOOFDSTUK I

De katholieke beginselen over deelneming aan de oecumenische beweging

2. Hierin heeft de liefde van God zich onder ons geopenbaard, dat de eniggeboren Zoon van God door zijn Vader tot de wereld is gezonden om door zijn menswording en verlossing de gehele mensheid tot nieuw leven te wekken en tot een eenheid samen te brengen.² Want voordat Hij zich

zelf op het altaar van het kruis als een onbevlekt offer aanbood, bad Hij voor degenen die in Hem geloven tot zijn Vader: 'Mogen zij allen één zijn zoals Gij, Vader, in Mij en Ik in U; mogen zij ook één zijn in Ons, opdat de wereld gelove, dat Gij Mij hebt gezonden' (Joh. 17,21). En in zijn Kerk stelde Hij het bewonderenswaardig sacrament in van de eucharistie, waardoor de eenheid van de Kerk wordt verzinnebeeld en tot stand wordt gebracht. Aan zijn leerlingen gaf Hij het nieuwe gebod van de onderlinge liefde³ en Hij beloofde als Helper de Geest,⁴ om als Heer en Levenwekker bij hen te blijven in eeuwigheid.

Na zijn verheffing aan het kruis en zijn verheerlijking heeft onze Heer Jezus de beloofde Geest over ons uitgestort. Door Hem heeft Hij het volk van het Nieuwe Verbond, de Kerk, tot eenheid van geloof, hoop en liefde geroepen en bijeengebracht, zoals de apostel leert: 'één Lichaam en één Geest, zoals gij ook geroepen zijt tot een en dezelfde hoop waarvoor uw roeping borg staat. Een Heer, één geloof, één doop' (Ef. 4,4-5). Immers 'gij allen, die gedoopt zijt in Christus, hebt u met Christus bekleed... Want allen zijt gij één in Christus Jezus' (Gal. 3,27-28). De Heilige Geest, die in de gelovigen woont en de gehele Kerk vervult en bestuurt, brengt die wonderlijke gemeenschap van de gelovigen tot stand en Hij verbindt hen allen zo innig in Christus, dat Hij het beginsel van de kerkelijke eenheid is. Hij bewerkt verscheidenheid van de geestelijke gaven en bedieningen⁵ door de Kerk van Jezus Christus met een keur van geschenken te verrijken, 'om de heiligen toe te rusten voor het werk van de bediening, tot opbouw van het lichaam van Christus' (Ef. 4,12).

Om zijn heilige Kerk over de gehele aarde tot aan de voleinding der tijden te bestendigen, heeft Christus het ambt van verkondiging, bestuur en heiliging toevertrouwd aan het college van de twaalf.⁶ Onder hen koos Hij Petrus uit en na diens geloofsbelijdenis besloot Hij op hem zijn Kerk te bouwen. Hij beloofde hem de sleutels van het rijk der hemelen⁷ en, toen Petrus zijn liefde had betuigd, vertrouwde Hij hem alle schapen toe om ze in het geloof te bevestigen⁸ en in volmaakte eenheid te weiden.⁹ Maar Jezus Christus zelf blijft in eeuwigheid de Sluitsteen¹⁰ en de Herder van onze zielen.¹¹

Het is de wil van Jezus Christus, dat zijn volk onder de werking van de Heilige Geest in groei zal toenemen door de getrouwe verkondiging van het evangelie, de bediening van de sacramenten en het liefdevolle bestuur van de apostelen en hun opvolgers, de bisschoppen, met aan hun hoofd de opvolger van Petrus. Hij bevestigt de gemeenschap van zijn volk in de eenheid: namelijk in de belijdenis van het ene geloof, in de gemeenschappelijke viering van de goddelijke eredienst en in de broederlijke eensgezindheid van het huisgezin van God.

Zo staat de Kerk, de enige kudde van God, als een banier voor de volkeren opgericht¹² en, terwijl zij aan de gehele mensheid het evangelie van de vrede brengt,¹³ is zij vol hoop op weg naar het eindpunt van het vaderland hierboven.¹⁴

Dit is het heilig geheim van de eenheid van de Kerk, in Christus en door Christus, waarin de Heilige Geest de verscheidenheid van zijn gaven aanwezig stelt. Het hoogste voorbeeld en de diepste oorsprong van dit geheim is de eenheid van de ene God in drie Personen, van de ene Vader en Zoon in de Heilige Geest.

3. In de ene en enige Kerk van God zijn reeds vanaf het eerste begin enige scheuringen ontstaan,¹⁵ die de apostel ernstig afkeurt.¹⁶ In latere eeuwen hebben zich echter grotere onenigheden voorgedaan. Omvangrijke gemeenschappen hebben zich afgescheiden van de volle gemeenschap van de katholieke Kerk en dit soms niet zonder schuld aan beide zijden. Maar degenen die nu in zulke gemeenschappen worden geboren en er het geloof in Christus in zich opnemen, kan men de zonde van de afscheiding niet toerekenen. De katholieke Kerk begroet hen daarom met broederlijke eerbied en liefde. Want zij die in Christus geloven en op de juiste wijze zijn gedoopt, treden in een zekere, zij het niet volkomen gemeenschap met de katholieke Kerk. Door verschillen van uiteenlopende aard tussen hen en de katholieke Kerk op het gebied van de leer en soms ook van de discipline, maar eveneens met betrekking tot de structuur van de Kerk staan inderdaad niet weinige en soms vrij ernstige bezwaren een volledige kerkelijke gemeenschap in de weg, bezwaren die de oecumenische beweging tracht op te heffen. Toch worden zij die uit het geloof in het doopsel zijn gerechtvaardigd in Christus ingelijfd.¹⁷ Zij voeren daarom met recht de naam christenen en door de zonen en dochters van de katholieke Kerk worden zij terecht als broeders en zusters in de Heer erkend.¹⁸

Bovendien kunnen er van de elementen of waarden die alle samen de Kerk opbouwen en met leven vervullen enige of zelfs zeer vele en uiterst belangrijke ook voorkomen buiten de zichtbare omhei

ning van de katholieke Kerk: het geschreven woord van God, het leven van de genade, geloof, hoop en liefde, andere innerlijke gaven van de Heilige Geest en ook zichtbare elementen. Dit alles komt voort uit Christus, voert tot Hem en behoort rechtens tot de enige Kerk van Christus.

Ook worden talrijke liturgische handelingen van de christelijke godsdienst bij onze gescheiden broeders voltrokken. Ongetwijfeld kunnen die op verschillende wijzen, naargelang van de structuur van een Kerk of een gemeenschap, werkelijk het leven van de genade voortbrengen en moeten zij geschikt worden geacht om de toegang tot de heilsgemeenschap te ontsluiten.

De afgescheiden kerken¹⁹ en gemeenschappen zijn dus, ook al hebben zij vanuit onze geloofsovertuiging tekorten, van gewichtige betekenis in het heilsmysterie. De Geest van Christus weigert immers niet ze te gebruiken als heilsmiddelen, die hun kracht juist ontleen aan de volheid van genade en waarheid, die aan de katholieke Kerk is toevertrouwd.

Maar onze gescheiden broeders, ieder afzonderlijk en ook hun gemeenschappen en kerken, verheugen zich toch niet in het bezit van die eenheid die Jezus Christus heeft willen schenken aan allen die Hij door de wedergeboorte tot een nieuw leven in één lichaam heeft gewekt, de eenheid waarvan de Heilige Schrift en de eerbiedwaardige overlevering van de Kerk getuigen. Immers, alleen door de katholieke Kerk van Christus, als het algemene heilsmiddel, kan men toegang hebben tot de gehele volheid van de heilsmiddelen. Wij geloven namelijk, dat de Heer aan het ene apostelencollege, waarvan Petrus het hoofd is, alle goederen van het Nieuwe Verbond heeft toevertrouwd, en wel om op aarde één lichaam van Christus te vormen, waarbij allen die reeds op enigerlei wijze tot het volk van God behoren volledig moeten worden ingelijfd. Op zijn aardse pelgrimstocht blijft dit volk in zijn leden blootgesteld aan de zonde, maar het groeit in Christus en God leidt het volgens zijn geheimnisvolle plannen met zachte hand, totdat het in het hemelse Jeruzalem met vreugde de gehele volheid van de eeuwige heerlijkheid bereikt.

4. Nu tegenwoordig onder ingeving van de genade van de Heilige Geest in meerdere delen van de wereld met gebed, woord en daad pogingen worden ondernomen om tot die volledige eenheid te komen die Jezus Christus wil, spoort deze heilige kerkvergadering alle katholieken aan de tekenen des tijds te begrijpen en ijverig deel te nemen aan de oecumenische beweging.

Onder 'oecumenische beweging' verstaan wij de activiteiten en plannen die overeenkomstig de verschillende noden van de Kerk en naargelang van de verschillende tijdsomstandigheden worden ondernomen en georganiseerd om de eenheid onder de christenen te bevorderen: zoals vooreerst elk streven om woorden, beoordelingen en daden die niet naar billijkheid en waarheid stroken met de situatie van onze gescheiden broeders en daarom de onderlinge betrekkingen met hen bemoeilijken uit te schakelen; vervolgens de 'dialoog' tussen goed gevormde deskundigen op bijeenkomsten van christenen uit verschillende kerken en gemeenschappen die in een godsdienstige sfeer gehouden worden .en waarbij ieder de leer van zijn gemeenschap nader verklaart en het eigene ervan helder naar voren brengt. Door zo'n dialoog verwerven immers allen een betere kennis en een juistere beoordeling van de leer en het leven van elkaars gemeenschap. Zo bereiken deze gemeenschappen ook een ruimere samenwerking in alle taken die het algemeen welzijn aan het geweten van iedere christen oplegt en, waar dit mogelijk en geoorloofd is, komen zij in een gemeenschappelijk gebed bijeen. Tenslotte bezinnen zich allen hierbij op hun trouw aan de wil van Christus met betrekking tot zijn Kerk en maken zo een passend en krachtig begin met het werk van vernieuwing en hervorming.

Wanneer de katholieken dit alles onder toezicht van hun herders met wijsheid en geduld volbrengen, dragen zij bij tot verwerkelijking van recht en waarheid, eendracht, samenwerking en broederlijke eensgezindheid. Wij hopen, dat langs deze weg geleidelijk de hinderpalen die een volledige kerkelijke gemeenschap in de weg staan, worden overwonnen en alle christenen door de ene viering van de eucharistie in de eenheid van de ene en enige Kerk verzameld worden. Deze eenheid heeft Christus vanaf het begin aan zijn Kerk geschonken; naar onze geloofsovertuiging leeft zij onverliesbaar voort in de katholieke Kerk en wij hopen, dat zij van dag tot dag blijft toenemen tot aan de voleinding van de wereld.

Het werk dat afzonderlijke personen die de volledige katholieke gemeenschap verlangen, voorbereidt tot opneming in de Kerk, onderscheidt zich duidelijk van het oecumenisch streven; maar er bestaat geen enkele tegenstelling tussen beide, want beide komen voort uit de wonderbare beschikking van God.

De katholieken moeten bij het oecumenisch werk ongetwijfeld zorg dragen voor hun gescheiden broeders, door voor hen te bidden, door met hen van gedachten te wisselen over alles wat de Kerk betreft en de eerste toenaderingspogingen te doen. Maar voor alles moeten zij zichzelf eerlijk bezinnen op de vraag, wat in het eigen katholieke milieu bereikt en vernieuwd moet worden om het eigen leven tot een getrouwer én duidelijker getuigenis te maken van de leer en de instellingen die Christus door middel van zijn apostelen heeft overgeleverd.

Al is de katholieke Kerk immers verrijkt met alle door God geopenbaarde waarheid en met alle genademiddelen, toch leven haar leden daaruit niet met alle vurigheid die men mag verwachten. Het gevolg is, dat het gelaat van de Kerk voor onze gescheiden broeders en voor de gehele wereld minder stralend is en de groei van het rijk van God wordt vertraagd. Daarom moeten alle katholieken naar de christelijke volmaaktheid streven²⁰ en ieder naar zijn staat ervoor ijveren, dat de Kerk, die de vernedering en het sterven van Jezus in haar lichaam draagt,²¹ zich van dag tot dag zuivert en vernieuwt, tot tenslotte Christus haar aan zijn zijde plaatst als een stralende bruid zonder vlek of rimpel.²²

Met behoud van de eenheid waar die noodzakelijk is, moeten allen in de Kerk, overeenkomstig de taak die ieder heeft, ruimte geven aan de nodige vrijheid in de verschillende vormen van geestelijk leven en van kerkelijke discipline, alsook in de verscheidenheid van liturgieën en zelfs in het theologisch doordenken van de geopenbaarde waarheid. In alles moeten zij echter de liefde beoefenen. Door zo te handelen, zullen zij de ware katholiciteit en ook de apostoliciteit van de Kerk met de dag meer in het licht stellen.

Anderzijds is het noodzakelijk, dat de katholieken de echt christelijke waarden uit het gemeenschappelijk erfgoed die bij onze gescheiden broeders worden aangetroffen met vreugde erkennen en hoogachten. Het is billijk en het strekt ons tot heil, wanneer wij de rijkdom van Christus en het handelen uit deugd aanwezig erkennen in het leven van anderen die voor Christus getuigenis afleggen, soms zelfs door het vergieten van hun bloed. God is immers altijd wonderbaar en bewonderenswaardig in zijn werken.

Ook mag het ons niet ontgaan, dat al wat de genade van de Heilige Geest in onze gescheiden broeders tot stand brengt ook kan bijdragen tot stichting van onszelf. Wat echt christelijk is, is immers nooit in strijd met de waarachtige waarden van het geloof; het kan zelfs altijd leiden tot een dieper doordringen in het mysterie van Christus en zijn Kerk.

Toch is de verdeeldheid van de christenen voor de Kerk een beletsel om de volheid van de katholiciteit die haar eigen is te verwerkelijken in die zonen en dochters die haar door het doopsel toebehooren, maar van haar volledige gemeenschap gescheiden zijn. En ook voor de Kerk zelf wordt het daardoor moeilijker de volheid van de katholiciteit in ieder opzicht in de werkelijkheid van het leven tot uitdrukking te brengen.

Deze heilige kerkvergadering stelt met vreugde vast, dat het deelnemen van de katholieken aan de oecumenische beweging met de dag toeneemt en zij beveelt de beweging aan bij de bisschoppen over de gehele wereld, die haar met voortvarendheid moeten bevorderen en met vooruitziende blik moeten leiden.

HOOFDSTUK II

De praktijk van de oecumenische beweging

5. De zorg voor het herstel van de eenheid gaat de gehele Kerk aan, gelovigen zowel als herders. Iedereen is daarbij naar eigen vermogen betrokken, zowel in het christelijk leven van iedere dag als bij onderzoeken op theologisch en historisch gebied. Uit deze zorg blijkt in zekere zin reeds het bestaan van een broederlijke band tussen alle christenen en met Gods welwillendheid voert zij tot de volledige en volmaakte eenheid.

6. Iedere vernieuwing van de Kerk²³ bestaat wezenlijk in het vergroten van de trouw aan haar eigen roeping. Daarom ligt hierin ongetwijfeld de zin van het streven naar eenheid. De Kerk wordt op haar pelgrimstocht door Christus opgeroepen tot deze onafgebroken hervorming, die zij als menselijke en aardse instelling voortdurend nodig heeft. Als er door de tijdsomstandigheden op het gebied

van de zeden, in de kerkelijke discipline of ook in de formulering van de leer - die men goed moet onderscheiden van de geloofsinhoud zelf - iets minder nauwkeurig is bewaard, dient dit dus te rechter tijd op de juiste wijze en behoorlijk te worden hersteld.

Deze vernieuwing krijgt zodoende een opvallend oecumenisch gewicht. In verschillende uitingen van kerkelijk leven, zoals de bijbelse en de liturgische beweging, de verkondiging van het woord van God en de catechese, het lekenapostolaat, nieuwe vormen van religieus leven, de huwelijksspiritualiteit, de leer en de werkzaamheid van de Kerk op sociaal gebied, komt deze vernieuwing nu reeds tot stand en men mag hierin waarborgen en voortekenen zien die een gelukkige vooruitgang van de oecumenische beweging in de toekomst aankondigen.

7. Een ware oecumenische beweging zonder innerlijke omkeer is niet mogelijk. Want uit vernieuwing van geest,²⁴ zelfverloochening en onbelemmerde schenking van liefde wordt het verlangen naar eenheid geboren en tot rijpheid gebracht. Daarom moeten wij van de Geest van God de genade afsmecken van waarachtige onthechting, van dienende nederigheid en zachtmoedigheid en van broederlijke ruimhartigheid tegenover anderen. 'Ik', zegt de apostel van de heidenen, 'de gevangene in de Heer, ik vermaan u een leven te leiden waardig de roeping waarmee gij geroepen zijt: in alle deemoed en zachtheid, in lankmoedigheid, liefdevol elkaar verdragend. Beijvert u de eenheid des Geestes te behouden door de band van de vrede' (Ef. 4,1-3). Deze aansporing richt zich vooral tot degenen die tot het heilig ambt zijn verkoren juist om de zending voort te zetten van Christus, die onder ons 'niet gekomen is om gediend te worden, maar om te dienen' (Mt. 20,28).

Ook van onze zonden tegen de eenheid geldt het getuigenis van de heilige Johannes: 'Als wij zeggen dat wij niet hebben gezondigd, maken wij Hem tot een leugenaar en is zijn Woord niet in ons' (1 Joh. 1,10). Wij vragen daarom in een nederig gebed vergiffenis aan God en aan onze gescheiden broeders, zoals ook wij aan anderen hun schuld vergeven.

Laten alle gelovige christenen eraan denken, dat zij de eenheid onder de christenen des te meer bevorderen en zelfs in beoefening brengen, naarmate zij zuiverder volgens het evangelie trachten te leven. Immers, hoe nauwer de gemeenschap is die hen met de Vader, het Woord en de Geest verenigt, des te inniger en gemakkelijker zullen zij de onderlinge broederliefde kunnen versterken.

8. Deze innerlijke omkeer en heiligheid van leven, tezamen met persoonlijke en openbare smeekbeden voor de eenheid van de christenen, moet men beschouwen als de ziel van de gehele oecumenische beweging. Men kan dit terecht een geestelijke oecumenische beweging noemen.

Onder katholieken is het dan ook gebruikelijk dikwijls samen te komen om dat gebed voor de eenheid van de Kerk te bidden dat onze Verlosser zelf op de vooravond van zijn dood met aandrang tot zijn Vader heeft gericht: 'opdat zij allen één mogen zijn' (Joh. 17,21).

Bij sommige bijzondere gelegenheden, zoals bij gebedsoefeningen 'voor de eenheid' en op oecumenische bijeenkomsten is het geoorloofd en zelfs gewenst, dat katholieken zich met hun gescheiden broeders in het gebed verenigen. Zulke gemeenschappelijke gebeden zijn werkelijk een zeer doeltreffend middel om de genade van eenheid te verkrijgen en vormen een authentiek bewijs van de banden die de katholieken nog steeds met hun gescheiden broeders verbinden: 'Want waar er twee of drie verenigd zijn in mijn Naam, daar ben Ik in hun midden' (Mt. 18,20).

Maar het deelnemen aan elkaars heilige diensten mag niet beschouwd worden als een middel dat men zonder onderscheid kan aanwenden voor het herstel van de eenheid onder de christenen. Deze deelneming berust voornamelijk op twee beginselen: op het tot uitdrukking brengen van de eenheid van de Kerk en op het deel hebben aan de genademiddelen. Als symbool van eenheid is zij meestal verboden, maar als middel tot genade verdient zij soms aanbeveling. Tenzij de bisschoppenconferentie, overeenkomstig eigen statuten, of de Heilige Stoel anders bepalen, valt de beslissing over de concrete toepassing in de praktijk onder het gezag van de plaatselijke bisschop, die met inachtneming van alle omstandigheden van tijd, plaats en personen een voorzichtig beleid moet voeren.

9. Wij moeten zien door te dringen in de geestelijke wereld van onze gescheiden broeders. Daartoe is noodzakelijk studie vereist in een sfeer van waarheidsliefde en van welwillendheid. De katholieken moeten door een behoorlijke voorbereiding een beter inzicht kregen in leer en geschiedenis, geestelijk en liturgisch leven, psychische instelling op religieus en cultureel gebied zoals die kenmerkend zijn voor onze gescheiden broeders. Van groot nut hiertoe zijn bijeenkomsten van beide

partijen, vooral om theologische problemen te bespreken, waarbij men elkaar op voet van gelijkheid behandelt. Voorwaarde is echter, dat zij die onder toezicht van hun overheden daaraan deelnemen werkelijk deskundig zijn. Uit zo'n dialoog zal ook duidelijker naar voren komen, wat in werkelijkheid de situatie van de katholieke Kerk is. Zo zullen wij dieper kunnen doordringen in de opvattingen van onze gescheiden broeders en hun ons geloof op een meer aangepaste wijze kunnen uiteenzetten.

10. Het onderwijs in de theologie en in andere vakken, vooral in de geschiedenis, moet ook onder oecumenisch gezichtspunt worden gegeven, zodat het steeds nauwkeuriger met de feitelijke waarheid overeenstemt.

Het is immers van groot belang, dat de toekomstige herders en priesters bedreven zijn in een theologie die zorgvuldig in deze geest en zonder polemiek is uitgewerkt, vooral waar het de verhouding van de gescheiden broeders tot de katholieke Kerk betreft.

Want het noodzakelijke onderricht en de geestelijke vorming van gelovigen en religieuzen zijn in de hoogste mate afhankelijk van de vorming die de priesters hebben ontvangen.

Ook de katholieken die zich in dezelfde landen als andere christenen op het missiewerk toeleggen, dienen zich vooral tegenwoordig op de hoogte te stellen van de problemen die de oecumenische beweging aan hun apostolaat stelt en van de vruchten die daaruit voortkomen.

11. De wijze waarop men het katholiek geloof formuleert, mag niet in het minst de dialoog met onze broeders in de weg staan. Het is beslist nodig, dat de volledige leer helder wordt uiteengezet.

Niets staat zo ver af van de oecumenische beweging als een vals irenisme, dat de zuiverheid van de katholieke leer schaadt en de authentieke, vaststaande zin ervan verduistert.

Tegelijk moet men het katholieke geloof met nog meer diepte en nauwkeurigheid uitleggen, en wel op een wijze en in een taal die ook voor onze gescheiden broeders begrijpelijk zijn.

Verder moeten katholieke theologen, wanneer zij bij alle gehechtheid aan de leer van de Kerk in de oecumenische dialoog samen met onze gescheiden broeders dieper trachten door te dringen in de goddelijke mysteries, waarheidsgetrouw, in liefde en in nederigheid verder zoeken. Bij het vergelijken van leerstellingen moeten zij bedenken, dat er in de katholieke leer wegens het verschil in verhouding tot het fundament van het christelijk geloof een rangorde of hiërarchie van waarheden bestaat. Zo wordt de weg gebaad tot een broederlijke wedijver die allen aanzet om de ondoorgronde-rijke rijkdom van Christus dieper te leren kennen en duidelijker in het licht te stellen.²⁵

12. Moge de gehele christenheid ten aanschouwen van alle volkeren haar geloof belijden in de ene en drievuldige God en in de mens geworden Zoon van God, onze Verlosser en Heer, en laat zij in wederzijdse achting trachten gemeenschappelijk getuigenis af te leggen van onze hoop die niet teleurstelt. Omdat tegenwoordig op zeer ruime schaal een samenwerking op sociaal gebied tot stand komt, worden werkelijk alle mensen tot een gemeenschappelijke inspanning geroepen, maar heel speciaal zij die in God geloven en vooral christenen, die immers met de naam van Christus zijn getekend. De samenwerking van alle christenen is een levendige uitdrukking van de band die hen reeds met elkaar verbindt en stelt het gelaat van de dienende Christus meer in het licht. Deze samenwerking, die in veel landen reeds is begonnen, moet steeds worden opgevoerd, vooral in gebieden waar zich een sociale of technische ontwikkeling voltrekt: dit geldt waar het gaat om de waardigheid van de menselijke persoon, het bevorderen van de vrede, de toepassing van het evangelie op sociaal gebied, de bevordering van wetenschap en kunst in een christelijke geest en alle vormen van hulpverlening in de noden van onze tijd, zoals hongersnood en natuurrampen, analfabetisme en armoede, woningnood en ongelijke verdeling van de welvaart. Door deze samenwerking kunnen allen die in Christus geloven gemakkelijk leren, hoe zij onderling tot een beter begrip en een hogere waardering kunnen komen en hoe de weg naar de eenheid van de christenen wordt geëffend.

HOOFDSTUK III

De kerken en kerkelijke gemeenschappen die van de Apostolische Stoel van Rome zijn afgescheiden

13. Wij richten nu onze aandacht op de twee belangrijkste groepen afscheuringen die het zonder naad geweven kleed van Christus beschadigen.

De eerste groep is ontstaan in het oosten door de strijd over de dogmatische formuleringen van de concilies van Efese en Chalcedon en later door het verbreken van de kerkelijke gemeenschap tussen de patriarchaten van het oosten en de stoel van Rome.

De tweede groep is ruim vier eeuwen later in het westen ontstaan ten gevolge van de gebeurtenissen die men gewoonlijk als de hervorming aanduidt. Sindsdien hebben zich verschillende nationale en confessionele gemeenschappen van de stoel van Rome afgescheiden. Onder degenen die de katholieke tradities en structuren gedeeltelijk hebben bewaard, neemt de anglicaanse gemeenschap een bijzondere plaats in.

De verschillende afscheidingen tonen onderling een aanzienlijk verschil in oorsprong, plaats en tijd, maar vooral wat betreft de aard en de ernst van de problemen die op het geloof en de kerkstructuur betrekking hebben.

Zonder daarom de uiteenlopende situaties bij de verschillende christelijke groeperingen te onderschatten en zonder voorbij te gaan aan de banden die tussen hen ondanks hun verdeeldheid nog bestaan, besluit deze heilige kerkvergadering de volgende beschouwingen voor te leggen met het oog op een voorzichtige verwerkelijking van de oecumenische activiteit.

14. De kerken van het oosten en van het westen zijn gedurende vele eeuwen hun eigen weg gegaan, hoewel zij toch in een broederlijke gemeenschap van geloof en sacramenteel leven waren verbonden. En als er onderling meningsverschillen ontstonden over geloof en kerkelijke tucht, trad de zetel van Rome met algemene instemming regelend op. Voor de heilige kerkvergadering is het een aangename taak naast andere zaken van groot gewicht allen eraan te herinneren, dat in het oosten meerdere afzonderlijke of plaatselijke kerken bestaan, waaronder de patriarchale kerken de eerste plaats innemen, waarvan vele zich erop beroemen, dat hun ontstaan teruggaat op de apostelen zelf. Daarom hebben de oosterse christenen er een bijzondere zorg voor gehad, en zij hebben die nog, om de nauwe betrekkingen in de gemeenschap van geloof en liefde die tussen de plaatselijke kerken als tussen zusters moeten bestaan te bewaren.

Men mag ook niet vergeten, dat de kerken van het oosten vanaf het begin een schat bezitten waaruit de kerk van het westen op het gebied van de liturgie, de geestelijke traditie en de rechtsorde in ruime mate heeft geput. Evenmin mag men het geringschatten, dat de fundamentele dogma's van het christelijk geloof over de Drie-eenheid en de menswording van het Woord van God uit de maagd Maria zijn vastgesteld op oecumenische concilies die in het oosten zijn gehouden. Voor het behoud van dit geloof hebben die kerken veel geleden en zij doen dat nog.

Het erfgoed dat de apostelen hebben overgeleverd, is in verschillende gestalten en vormen aanvaard en daarom vanaf het eerste begin van de Kerk hier en daar uiteenlopend verklaard, mede ten gevolge van het verschil in geaardheid en leefwijze. Dit alles heeft, afgezien van de uitwendige oorzaken, door gebrek aan wederzijds begrip en onderlinge liefde aanleiding gegeven tot de scheidingen.

Daarom richt de heilige kerkvergadering een aansporing tot allen, maar in het bijzonder tot hen die zich willen inspannen voor het herstel van de volledige gemeenschap tussen de kerken van het oosten en de katholieke Kerk. Laten zij de nodige aandacht schenken aan de geheel eigen situatie van de kerken in het oosten bij hun ontstaan en ontwikkeling en aan de aard van de betrekkingen die voor de scheiding tussen hen en de zetel van Rome bestonden en laten zij zich een juist oordeel over dit alles vormen. Wanneer men zich nauwkeurig hieraan houdt, zal dit ten zeerste tot de beoogde dialoog bijdragen.

15. Het is verder algemeen bekend met hoeveel liefde de oosterse christenen de liturgische plechtigheden vieren, vooral de eucharistie, de bron van het leven van de Kerk en het onderpand van de toekomstige heerlijkheid. Hierdoor hebben de gelovigen in vereniging met hun bisschop door de Zoon, het Woord dat mens is geworden, gestorven en verheerlijkt, en onder de uitstorting van de Heilige Geest toegang tot God de Vader; zij treden zo in gemeenschap met de allerheiligste Drie-eenheid en worden 'aan de goddelijke natuur deelachtig' (2 Petr. 1,4). Door de viering van de eucharistie des Heren wordt dus in deze afzonderlijke kerken de Kerk van God opgebouwd en uitgebreid²⁶ en door de gezamenlijke viering treedt hun onderlinge verbondenheid aan het licht.

Met prachtige hymnen verheerlijken de oosterse christenen in deze liturgie Maria altijd maagd en

het oecumenisch concilie van Efese heeft haar plechtig uitgeroepen als de heilige moeder van God, opdat Christus waarachtig en in eigenlijke zin zou worden erkend als de Zoon van God en Mensenzoon overeenkomstig de Schriften en zij prijzen ook vele heiligen en onder hen vaders van de gehele Kerk.

Deze kerken hebben ondanks de scheiding ware sacramenten en op grond van de apostolische successie met name het priesterschap en de eucharistie, waardoor zij met ons nog steeds in zeer nauwe verbinding staan. Een zekere deelneming aan elkaars heilige diensten is daarom in geschikte omstandigheden en met toestemming van het kerkelijk gezag niet alleen mogelijk, maar wordt zelfs aangeraden.

In het oosten vindt men ook die schat van geestelijke tradities die vooral in het monnikenwezen ligt uitgedrukt. Vanaf de roemrijke tijd van de heilige vaders bloeide daar immers de monastieke spiritualiteit, die zich later naar het westen verbreid heeft. De religieuze instellingen van de Latijnen hebben daaraan hun oorsprong ontleend als aan hun bron en vervolgens hebben zij daaruit telkens nieuwe groeikracht geput. Daarom worden de katholieken bijzonder aangespoord om zich te wenden tot de geestelijke rijkdom van de oosterse vaders die de mens geheel tot de beschouwing van het goddelijke opheft.

Het leren kennen, respecteren en liefdevol in stand houden van het bijzonder rijke liturgisch en geestelijk erfgoed van het oosten is, zoals allen moeten weten, van het grootste belang voor het trouw bewaren van de volle christelijke traditie en voor het tot stand brengen van een verzoening tussen de christenen van oost en west.

16. Reeds vanaf de vroegste tijden hebben de kerken van het oosten bovendien hun eigen kerkelijke discipline onderhouden, die door heilige vaders en kerkvergaderingen, waaronder ook oecumenische, bekrachtigd zijn. Omdat echter een zekere verscheidenheid van gewoonten, zoals hierboven vermeld, allerminst de eenheid van de Kerk in de weg staat, maar haar aanzien juist vergroot en niet weinig bijdraagt tot de vervulling van haar zending, verklaart de heilige kerkvergadering, om iedere twijfel weg te nemen, plechtig, dat de kerken van het oosten, met inachtneming van de noodzakelijke eenheid van de gehele Kerk, de bevoegdheid hebben zichzelf te besturen volgens hun eigen kerkelijke discipline, die trouwens beter past bij de aard van hun gelovigen en meer geschikt is om hun heil te behartigen. Aan dit traditionele beginsel heeft men weliswaar niet altijd de hand gehouden, maar de volledige inachtneming ervan behoort tot de prealabele voorwaarden die voor het herstel van de eenheid beslist vereist zijn.

17. Hetgeen hierboven over een rechtmatige verscheidenheid is gezegd, willen wij gaarne ook op het verschil in de theologische formuleringen van leerstukken toepassen. Er zijn immers bij het onderzoek naar de geopenbaarde waarheid in het oosten andere methoden en wegen gebruikt om het goddelijke te leren kennen en te belijden dan in het westen. Het valt daarom niet te verwonderen, dat de een bepaalde aspecten van een geopenbaard mysterie soms juister waarneemt en nauwkeuriger belicht dan de ander, zodat men dan moet zeggen, dat de verschillende theologische formuleringen elkaar dikwijls veeleer aanvullen dan uitsluiten. Met betrekking tot de authentieke theologische tradities van de oosterse christenen moet men erkennen, dat zij juist op uitstekende wijze in de Heilige Schrift gefundeerd zijn, steun en uitdrukking vinden in het liturgisch leven, gevoed worden door een levende apostolische traditie en door de geschriften van de vaders en geestelijke schrijvers uit het oosten en dat zij gericht zijn op een juiste levensinrichting en zelfs op een zo diep mogelijk inzicht in de christelijke waarheid.

Deze heilige kerkvergadering dankt God ervoor, dat veel zonen van de katholieke Kerk in het oosten die dit erfgoed bewaren en het steeds zuiverder en vollediger willen beleven reeds met hun broeders die de westerse traditie onderhouden in volledige gemeenschap leven, en zij verklaart, dat geheel dit geestelijk en liturgisch, disciplinair en theologisch erfgoed in zijn verschillende tradities tot de volle katholiciteit en apostoliciteit van de Kerk behoort.

18. Na dit alles grondig overwogen te hebben, hernieuwt deze heilige kerkvergadering de verklaring van vorige concilies en ook van bisschoppen van Rome, dat men voor het herstel en het behoud van de gemeenschap en de eenheid 'geen zwaardere last moet opleggen dan het onvermijdelijke' (Hand. 15,28). Ook verlangt zij met aandrang, dat men voortaan in de verschillende instellingen en vormen

van het kerkelijk leven, vooral door gebed en door een broederlijke dialoog over de leer en de nijpende pastorale nood van onze tijd, alle pogingen op het geleidelijk bereiken van de eenheid richt. Evenzo beveelt zij de zielzorgers en gelovigen van de katholieke Kerk de betrekkingen aan met degenen die niet meer in het oosten maar ver van hun vaderland leven, om een broederlijke samenwerking met hen in een geest van liefde en zonder enige geest van polemische naijver op te bouwen. Wanneer dit werk van ganser harte wordt ondernomen, heeft de heilige kerkvergadering de hoop, dat de scheidingsmuur tussen de kerken van het oosten en die van het westen geslecht zal worden en er eindelijk één woning zal ontstaan, versterkt door de hoeksteen, Jezus Christus, die beide één zal maken.²⁷

19. De kerken en kerkelijke gemeenschappen die of in de uiterst kritieke periode van de geschiedenis, welke in het westen reeds op het einde van de Middeleeuwen begon, Of in latere tijden van de Apostolische Stoel van Rome zijn afgescheiden, hebben met de katholieke Kerk banden van bijzondere verwantschap en betrekkingen wegens de lange tijd waarin het christenvolk in de voorafgaande eeuwen in kerkelijke gemeenschap heeft geleefd.

Deze kerken en kerkelijke gemeenschappen verschillen door hun ongelijkheid in oorsprong, leer en geestelijk leven niet alleen van ons maar ook onderling in niet geringe mate, zodat het geven van een adequate beschrijving een zeer moeilijk werk is, dat wij hier niet willen ondernemen.

Ofschoon de oecumenische beweging en het verlangen naar vrede met de katholieke Kerk nog niet overal tot ontwikkeling zijn gekomen, hebben wij de hoop, dat het oecumenisch besef en de onderlinge waardering geleidelijk bij allen zullen groeien. Toch moeten wij erkennen, dat tussen deze kerken en gemeenschappen en de katholieke Kerk belangrijke verschillen bestaan, niet alleen van historische, sociologische, psychologische en culturele aard, maar vooral in de uitleg van de openbaarde waarheid. Om ondanks deze verschilpunten gemakkelijker tot een oecumenische dialoog te komen, willen wij hier enige punten naar voren brengen die de grondslag en de drijfveer voor deze dialoog kunnen en moeten vormen.

20. Onze aandacht richt zich op de eerste plaats op de christenen die tot eer van de ene God, Vader, Zoon en Heilige Geest, Jezus Christus openlijk belijden als hun God en Heer en de enige Middelaar tussen God en mens. Wij weten weliswaar, dat er niet onaanzienlijke verschillen bestaan met de leer van de katholieke Kerk, zelfs over Christus als het mens geworden Woord van God en over het werk van de verlossing en daarom over het mysterie en de ambten van de Kerk en de taak van Maria bij het heilswerk. Toch zien wij met vreugde, dat onze gescheiden broeders reiken naar Christus als de bron en het middelpunt van de kerkelijke gemeenschap. Beziel van verlangen naar vereniging met Christus, worden zij ertoe gedreven steeds meer de eenheid te zoeken en overal onder de volkeren getuigenis af te leggen van hun geloof.

21. Voor de Heilige Schrift hebben onze gescheiden broeders een liefdevolle eerbied die aan cultus grenst. Dit brengt hen tot een voortdurende en grondige studie van het heilige boek. Het evangelie 'is immers een goddelijke kracht tot heil van ieder die erin gelooft, allereerst de jood, maar ook de Griek' (Rom. 1,16).

Onder aanroeping van de Heilige Geest zoeken zij in de Heilige Schrift naar God, die als het ware tot hen spreekt in Christus, aangekondigd door de profeten en Woord van God, voor ons mens geworden. Daarin overwegen zij het leven van Christus en hetgeen onze goddelijke Leraar voor de redding van de mensen heeft geleerd en gedaan; in het bijzonder de geheimen van zijn dood en verrijzenis.

Maar terwijl de van ons gescheiden christenen het goddelijk gezag van de heilige boeken aanvaarden, denken zij anders dan wij - en met onderlinge verschillen - over de verhouding tussen Schrift en Kerk, waarin volgens het katholiek geloof het authentieke leergezag een bijzondere plaats inneemt bij het verklaren en verkondigen van het geschreven woord van God.

Toch is de Heilige Schrift juist bij de dialoog een uitstekend hulpmiddel in Gods machtige hand voor het verkrijgen van die eenheid die onze Verlosser alle mensen aanbiedt.

22. Telkens wanneer het sacrament van het doopsel volgens de instelling van onze Heer op de juiste wijze wordt toegediend en in goede gesteldheid wordt ontvangen, wordt de mens waarachtig inge

lijfd bij de gekruisigde en verheerlijkte Christus en herboren tot deelgenootschap aan het leven van God, zoals de apostel zegt: 'met Hem begraven in het doopsel, zijt gij ook met Hem daaruit opgestaan, door het geloof in de kracht Gods die Hem uit de doden heeft opgewekt' (Kol. 2,12).²⁸ Het doopsel vormt daarom de sacramentele band van de eenheid die zijn kracht uitoefent tussen allen die erdoor zijn wedergeboren. Toch is het doopsel op zich niet meer dan een eerste begin. Want het is immers geheel gericht op het verkrijgen van de volheid van het leven in Christus. Daarom is het doopsel gericht op de volledige belijdenis van het geloof, op de volledige inlijving in het heilsinstituut zoals Christus zelf het heeft gewild, kortom op de volledige opneming in de eucharistische gemeenschap.

Weliswaar ontbreekt bij de van ons gescheiden kerkelijke gemeenschappen die volle eenheid met ons die in het verlengde van het doopsel ligt en hebben zij naar onze geloofsopvatting, vooral door tekorten in het wijdingssacrament, niet ongeschonden de werkelijkheid van het eucharistisch mysterie bewaard zoals die oorspronkelijk bedoeld is. Maar wanneer zij bij het heilig avondmaal de dood en de verrijzenis van onze Heer gedenken, belijden zij, dat daarin het leven in de gemeenschap met Christus tot uitdrukking wordt gebracht en verwachten zij zijn glorievolle wederkomst. Daarom moet de leer over het avondmaal van de Heer, de overige sacramenten, de eredienst en de kerkelijke ambten onderwerp vormen van de dialoog.

23. De christelijke leefwijze van deze broeders wordt gevoed door hun geloof in Christus en gesterkt door de genade van hun doopsel en het aanhoren van het woord van God. Zij openbaart zich in persoonlijk gebed en overweging van de bijbel, in het christelijk gezinsleven en in de eredienst van de gemeente, wanneer zij samenkomt om God te prijzen. Bovendien vertoont hun eredienst soms opvallende elementen van onze oude, gemeenschappelijke liturgie.

Als vrucht van hun geloof in Christus treft men er lof en dankzegging aan voor de van God ontvangen weldaden; daarbij komen een levendig rechtvaardigheidsbesef en oprechte liefde voor de naaste. Dit werkzaam geloof heeft ook een belangrijk aantal instellingen voortgebracht om de geestelijke en lichamelijke ellende te lenigen, de opvoeding van de jeugd ter hand te nemen, de sociale levensomstandigheden te verbeteren en overal de vrede te versterken.

Wanneer er onder de christenen veel zijn die het evangelie op het gebied van de moraal niet altijd op dezelfde wijze verstaan als de katholieken en die niet dezelfde oplossingen aanvaarden voor de ingewikkelde problemen van de moderne maatschappij, toch willen zij zich evenals wij aan het woord van Christus houden als aan de bron van christelijke deugd en gehoorzamen aan het voorschrift van de apostel: 'Al wat gij doet in woord of werk, doet alles in de naam van Jezus de Heer, God de Vader dankend door Hem' (Kol. 3,17). Hier kan de oecumenische dialoog over de ethische toepassing van het evangelie een uitgangspunt vinden.

24. Na deze korte uiteenzetting over de voorwaarden voor de uitvoering van het oecumenisch werk en de beginselen die het moeten leiden, richten wij met vertrouwen het oog op de toekomst. Deze heilige kerkvergadering spoort alle gelovigen aan zich te onthouden van elke lichtvaardige en onbezonnen ijver die de werkelijke vooruitgang van de eenheid kan schaden. Hun oecumenische activiteit moet noodzakelijk geheel en al katholiek zijn, dus trouw aan de waarheid die wij van de apostelen en de vaders hebben ontvangen, in overeenstemming met het geloof dat de katholieke Kerk altijd heeft beleden en tegelijk gericht op de volheid waarmee de Heer zijn lichaam in de loop der tijden wil zien toenemen.

Deze heilige kerkvergadering wenst vurig, dat de initiatieven van de katholieken zich samen met die van hun afgescheiden broeders zullen ontwikkelen zonder enig beletsel te vormen voor de wegen van de Voorzienigheid en zonder op toekomstige ingevingen van de Heilige Geest vooruit te lopen. Zij verklaart bovendien zich ervan bewust te zijn, dat dit heilige voornemen alle christenen te verzoenen in de eenheid van de ene en enige Kerk van Christus de menselijke krachten en gaven te boven gaat. Daarom stelt zij haar hoop geheel op het gebed van Christus voor zijn Kerk, op de liefde van de Vader voor ons en op de kracht van de Heilige Geest. 'En de hoop wordt niet teleurgesteld, want Gods liefde is in ons hart uitgestort door de Heilige Geest die ons werd geschonken' (Rom. 5,5).

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van dit decreet de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren wij hem bij vaste verordening goed in de Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal werd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 21 november in het jaar 1964.

Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk

Hierna volgen de handtekeningen van de vaders.

15

DECREET OVER DE OOSTERSE KATHOLIEKE KERKEN

ORIENTALIUM ECCLESiarUM

PLECHTIG UITGEVAARDIGD

DOOR ZIJNE HEILIGHEID

PAUS PAULUS VI

OP 21 NOVEMBER 1964

INLEIDING

1. Voor de instellingen, de liturgische riten, de kerkelijke tradities en de vormgeving van het christelijke leven van de oosterse kerken heeft de katholieke Kerk grote waardering. Zij munten inderdaad uit door oudheid en daarom komt daarin een overlevering¹ naar voren die langs de vaders op de apostelen teruggaat en behoort tot het door God geopenbaarde en onverdeelde erfgoed van de universele Kerk. Uit bezorgdheid voor de oosterse kerken, de levende getuigen van deze traditie, en vanuit het verlangen, dat zij zullen bloeien en zich met hernieuwde kracht zullen kwijten van de hun toevertrouwde taak, heeft deze heilige en oecumenische kerkvergadering besloten, naast hetgeen de universele Kerk aangaat, enkele hoofdzaken vast te stellen en de rest over te laten aan de zorg van de oosterse synoden en de Apostolische Stoel.

De particuliere kerken of ritussen

2. De heilige, katholieke Kerk, het mystieke lichaam van Christus, bestaat uit gelovigen die door hetzelfde geloof, dezelfde sacramenten en hetzelfde bestuur organisch zijn verbonden in de Heilige Geest en door het samengroeien tot veelsoortige door hun hiërarchie verbonden groeperingen particuliere kerken of ritussen vormen. Onderling bestaat er een bewonderenswaardige gemeenschap, zodat de verscheidenheid in de Kerk geenszins afbreuk doet aan haar eenheid, doch deze integendeel illustreert; want de katholieke Kerk wil de tradities van iedere particuliere kerk of ritus ongeschonden bewaren en tegelijkertijd hun levenspatroon aanpassen aan de verschillende behoeften van tijd en plaats.²

3. Dergelijke particuliere kerken, zowel van het oosten als van het westen, verschillen onderling wel gedeeltelijk in wat men ritussen noemt, namelijk in liturgie, kerkelijke wetgeving en geestelijk erfgoed, maar zij zijn op gelijke wijze toevertrouwd aan het herderlijk bestuur van de bisschop van Rome, die de heilige Petrus in het primaatschap over de gehele Kerk door goddelijke beschikking is opgevolgd. Derhalve zijn zij alle gelijkwaardig, zodat de een niet boven de ander staat vanwege de ritus: zij genieten dezelfde rechten en zijn gebonden door dezelfde verplichtingen, ook wat betreft

de prediking van het evangelie over de ganse wereld (Mc. 16,15), onder leiding van de bisschop van Rome.

4. Overal ter wereld moet dus worden gezorgd voor het voortbestaan en de groei van alle particuliere kerken; daarom moeten er overal parochies komen en een eigen hiërarchie worden opgericht waar het geestelijk welzijn van de gelovigen zulks vraagt. De hiërarchen echter van de verschillende particuliere kerken die in hetzelfde gebied bestuursmacht bezitten, moeten er zorg voor dragen, dat zij door gezamenlijk overleg in geregeld terugkerende vergaderingen hun activiteiten coördineren en eendrachtig hun gemeenschappelijke werken steunen, om het welzijn van de godsdienst beter te bevorderen en de ordelijke gang van zaken onder de geestelijkheid doelmatiger te verzekeren.³ Alle clerici en toekomstige wijdelingen moeten goed op de hoogte gebracht worden van de ritussen en vooral van de praktische richtlijnen inzake interrituele kwesties. Ook de leken moeten bij het catechetisch onderricht onderwezen worden in de ritussen en hun richtlijnen. Tenslotte moeten alle katholieken zonder uitzondering, alsmede de gedoopten van welke niet-katholieke Kerk of groepering ook die tot de volheid van de katholieke gemeenschap komen, overal hun eigen ritus bewaren, deze in ere houden en zoveel mogelijk nakomen,⁴ behoudens het recht om zich in bijzondere omstandigheden van personen, groeperingen of streken te wenden tot de Apostolische Stoel, die, als hoogste rechter inzake de interkerkelijke betrekkingen, zelf of door andere autoriteiten in een oecumenische geest in de behoeften zal voorzien door doeltreffende regelingen, decreten of rescripten.

Het behoud van het geestelijk erfgoed van de oosterse kerken

5. De geschiedenis, de tradities en tal van kerkelijke instellingen getuigen duidelijk van de grote verdiensten van de oosterse kerken voor de universele Kerk.⁵ De heilige kerkvergadering heeft dan ook voor dit kerkelijk en geestelijk erfgoed niet alleen alle waardering en lof, maar blijft het ook standvastig als erfgoed van de universele Kerk van Christus beschouwen. Daarom verklaart het plechtig, dat de oosterse kerken evenzeer als de westerse het recht en de plicht hebben zich te besturen volgens eigen particuliere wetten, die immers kunnen bogen op een eerbiedwaardige ouderdom, beter zijn aangepast aan de leefwijze van de gelovigen en meer geschikt lijken om het welzijn -van de zielen te bevorderen.

6. De oosterlingen dienen te weten en ervan verzekerd te zijn, dat zij hun rechtmatige liturgische riten en hun wetgeving altijd mogen en moeten behouden en dat in deze slechts veranderingen mogen worden aangebracht op grond van hun eigen interne ontwikkeling. De oosterlingen moeten ze zelf met de grootste nauwgezetheid nakomen. Zij moeten streven naar een steeds toenemende kennis en een betere praktische toepassing ervan. Mochten zij wegens omstandigheden van personen of tijd hiervan ten onrechte zijn afgeweken, dan moeten zij trachten naar de voorvaderlijke tradities terug te keren. Zij die ambtshalve of door hun apostolaat veelvuldig met de oosterse kerken en hun gelovigen in aanraking komen, moeten nauwkeurig onderwezen worden in de kennis en de praktische beoefening van de riten, de wetgeving, de leer, de geschiedenis en de mentaliteit van de oosterlingen naargelang van het gewicht van de functie die zij vervullen.⁶ De orden en organisaties die werkzaam zijn in de oosterse landen, of onder oosterse gelovigen, worden dringend aangespoord om huizen en zelfs provincies van de oosterse ritus te stichten, in zoverre dit mogelijk is, om zodoende hun apostolaat doeltreffender te maken.⁷

De oosterse patriarchen

7. Vanaf de vroegste tijden bestaat in de Kerk het instituut van, de patriarchen, dat reeds erkend werd door de eerste oecumenische kerkvergaderingen.⁸

De naam oosters patriarch komt toe aan een bisschop die jurisdictiemacht heeft over alle bisschoppen, de metropolieten niet uitgezonderd, de geestelijkheid en de gelovigen van een eigen gebied of ritus, overeenkomstig de bepalingen van het recht en behoudens het primaat van de bisschop van

Rome.⁹

Als ergens een hiërarch van een bepaalde ritus wordt aangesteld buiten de grenzen van zijn patriarchaat, blijft hij behoren tot de hiërarchie van dit patriarchaat, overeenkomstig de bepalingen van het recht.

8. De patriarchen van de oosterse kerken zijn, niettegenstaande het tijdsverschil in het ontstaan van de patriarchaten, allen gelijk in waardigheid, behoudens een wettig vastgestelde erevoorrang.¹⁰

9. Overeenkomstig de oeroude traditie van de Kerk moeten de patriarchen van de oosterse kerken met bijzondere eerbied worden bejegend, daar ieder van hen als vader en hoofd de leiding heeft over zijn patriarchaat. Derhalve verordent deze heilige kerkvergadering, dat hun rechten en privileges moeten worden hersteld volgens de aloude tradities van iedere kerk en de decreten van de oecumenische kerkvergaderingen.¹¹

Deze rechten en privileges zijn die welke golden in de tijd waarin oost en west nog één waren, ook al moeten zij enigszins worden aangepast aan de huidige omstandigheden. De patriarchen vormen tezamen met hun synode het hoogste gezag voor alle zaken van het patriarchaat, met inbegrip van het recht binnen de grenzen van het patriarchaal gebied nieuwe eparchieën op te richten en bisschoppen van de eigen ritus te benoemen, behoudens het onvervreemdbaar recht van de bisschop van Rome om in afzonderlijke gevallen tussenbeide te komen.

10. Wat gezegd is van de patriarchen, geldt ook, overeenkomstig de bepalingen van het recht, voor de opperaartsbisschoppen die een gehele particuliere kerk of ritus besturen.¹²

11. Daar het patriarchaal instituut in de oosterse kerken de traditionele bestuursvorm is, spreekt de heilige oecumenische kerkvergadering de wens uit, dat, waar nodig, nieuwe patriarchaten worden opgericht; de instelling daarvan is voorbehouden aan de oecumenische kerkvergadering of aan de bisschop van Rome.¹³

De praktijk van de sacramenten

12. De heilige oecumenische kerkvergadering handhaaft en prijst de bestaande tucht betreffende de sacramenten alsmede de praktijk inzake hun viering en toediening en zij wenst, dat deze, indien dat nodig is, hersteld worden.

13. De praktijk die van de oudste tijden gold bij de oosterlingen inzake de bedienaar van het heilig vormsel, moet weer volledig hersteld worden. Derhalve kunnen de priesters dit sacrament toedienen met chrisma dat door de patriarch of de bisschop is gewijd.¹⁴

14. Alle oosterse priesters kunnen dit sacrament geldig toedienen, tegelijk met het heilig doopsel of afzonderlijk, aan alle gelovigen van iedere ritus, de Latijnse niet uitgezonderd; daarbij blijven, wat de geoorloofdheid betreft, de bepalingen zowel van het algemeen als van het particulier recht gelden.¹⁵ De priesters van de Latijnse ritus mogen, naargelang van hun bevoegdheid betreffende de toediening van dit sacrament, het ook toedienen aan de gelovigen van de oosterse kerken, ongeacht hun ritus; daarbij blijven, wat de geoorloofdheid betreft, de bepalingen zowel van het algemeen als van het particulier recht gelden.¹⁶

15. De gelovigen zijn verplicht op zon- en feestdagen de goddelijke liturgie mee te vieren of, naargelang van de voorschriften of het gebruik van de eigen ritus, deel te nemen aan het heilig officie.¹⁷ Om de gelovigen het vervullen van deze plicht te vergemakkelijken, wordt bepaald, dat de tijd voor het voldoen aan dit voorschrift loopt vanaf de vespers van de vooravond tot aan het einde van de zon- of feestdag.¹⁸ Aan de gelovigen wordt bijzonder aanbevolen op deze dagen, ja nog veelvuldiger en zelfs dagelijks, de heilige eucharistie te ontvangen.¹⁹

16. Gezien de dagelijks voorkomende vermenging van verschillende particuliere kerken in één en dezelfde streek of in één en hetzelfde gebied in het oosten, wordt de faculteit van de priesters, van welke ritus ook, om biecht te horen, als zij rechtmatig en zonder voorbehoud verkregen is van hun eigen hiërarch, uitgebreid tot het hele gebied van degene die de bevoegdheid heeft verleend en tot de plaatsen en de gelovigen van alle ritussen in dat gebied, tenzij een plaatselijke hiërarch dit uitdrukkelijk heeft afgewezen voor de plaatsen van zijn ritus.²⁰

17. Om de aloude praktijk betreffende het sacrament van de wijding opnieuw te doen herleven, drukt deze heilige kerkvergadering de wens uit, dat het instituut van het blijvend diaconaat, waar het in onbruik is geraakt, wordt hersteld.²¹ Wat betreft het subdiaconaat en de lagere wijdingen met hun rechten en plichten: de regeling hiervan wordt overgelaten aan het wetgevend gezag van iedere particuliere kerk.²²

18. Om ongeldige huwelijken te voorkomen in gevallen waarin katholieke oosterlingen een huwelijk aangaan met gedoopte niet-katholieke oosterlingen en om de bestendigheid en de heiligheid van de huwelijken en van de huiselijke vrede te bevorderen, bepaalt de heilige kerkvergadering, dat de canonieke vorm alleen verplichtend is voor de geoorloofdheid van deze huwelijken; voor de geldigheid is de tegenwoordigheid van een kerkelijk ambtsdrager voldoende, met inachtneming van de andere wettelijke bepalingen.²³

De goddelijke eredienst

19. Het vaststellen van nieuwe feestdagen voor alle oosterse kerken en het verplaatsen en afschaffen van bestaande behoort uitsluitend tot de bevoegdheid van een oecumenische kerkvergadering of de Apostolische Stoel. Het instellen, verplaatsen of afschaffen van feestdagen voor de afzonderlijke kerken komt echter, naast de Apostolische Stoel, ook aan de patriarchale of aartsbisschoppelijke synoden toe; daarbij dient echter rekening te worden gehouden met het gebied in zijn geheel en de andere particuliere kerken.²⁴

20. In afwachting van de gewenste overeenstemming tussen alle christenen aangaande een en dezelfde dag waarop het paasfeest door allen wordt gevierd, wordt ter bevordering van de eenheid van de christenen in dezelfde streek of hetzelfde land aan de patriarchen of het hoogste plaatselijke gezag de zorg toevertrouwd, met algemene instemming en na overleg met de belanghebbenden, de viering van het paasfeest op dezelfde zondag vast te stellen.²⁵

21. Alle gelovigen die verblijven buiten de streek of het gebied van de eigen ritus, kunnen zich volledig schikken naar de praktijk van hun verblijfplaats inzake de wet van de heilige tijden. In families met gemengde ritus mag men deze wet onderhouden volgens een en dezelfde ritus.²⁶

22. De oosterse geestelijken en religieuzen moeten de voorschriften en tradities van hun eigen praktijk volgen ten aanzien van de viering van het heilig officie, dat van oudsher in hoog aanzien is geweest bij alle oosterse kerken.²⁷ Laten ook de gelovigen het heilig officie, naar het voorbeeld van hun vaders, naar vermogen godvruchtig bijwonen.

23. Aan de patriarch met zijn synode of aan de hoogste gezagsdrager van iedere kerk met zijn raad van hiërarchen komt het recht toe regelingen te treffen aangaande het taalgebruik bij de heilige liturgische handelingen alsmede, na verslag uitgebracht te hebben aan de Apostolische Stoel, tekstvertalingen in de landstaal goed te keuren.²⁸

De omgang met de broeders van de gescheiden kerken

24. De oosterse kerken die in gemeenschap leven met de Apostolische Stoel, hebben de bijzondere taak de eenheid van alle christenen, vooral van de oosterse, te bevorderen, volgens de beginselen

van het decreet van deze heilige kerkvergadering ‘over de katholieke deelneming aan de oecumenische beweging’, voornamelijk door gebed, voorbeeld, eerbiedige trouw aan de aloude oosterse tradities, betere onderlinge kennis, samenwerking en broederlijke waardering van mensen en dingen.²⁹

25. Van de gescheiden oosterlingen die door de genade van de Heilige Geest toetreden tot de katholieke eenheid zal niet meer geëist worden dan hetgeen de gewone katholieke geloofsbelijdenis vraagt. En daar bij hen het priesterschap geldig bewaard is gebleven, mogen de oosterse geestelijken die toetreden tot de katholieke eenheid hun ambt blijven uitoefenen overeenkomstig de regelingen die door het bevoegde gezag zijn vastgesteld.³⁰

26. Deelneming aan elkaars eredienst die inbreuk maakt op de eenheid van de Kerk, of een formele instemming met dwaling of gevaar van geloofsafval, ergernis of onverschilligheid inhoudt, is door de goddelijke wet verboden.³¹ De pastorale praktijk wijst echter uit, dat men ten aanzien van onze oosterse broeders verschillende persoonlijke omstandigheden in acht kan en moet nemen die de eenheid van de Kerk niet schaden en ook geen te vermijden gevaren meebrengen, maar waarbij wel het heil en het welzijn van de zielen dringende eisen stellen. Derhalve heeft de katholieke Kerk, rekening houdend met de omstandigheden van tijd, plaats en personen, in het verleden vaak een mildere gedragsregel toegepast en zij doet dat nu nog door deelneming aan de sacramenten en andere vieringen en heilige zaken toe te staan en zo aan allen de heilsmiddelen te verschaffen en getuigenis af te leggen van de onderlinge liefde van de christenen. Met het oog daarop heeft de heilige kerkvergadering, ‘om niet door strengheid van oordeel een beletsel te zijn voor degenen die gered worden’³² en om steeds meer de eenheid met de van ons gescheiden oosterse kerken te bevorderen, de volgende gedragsregel vastgesteld.

27. Op grond van bovengenoemde beginselen is het geoorloofd het sacrament van de biecht, van de eucharistie en van de ziekenzalving toe te dienen aan oosterlingen die te goeder trouw van de katholieke Kerk gescheiden leven, als zij deze uit eigen beweging vragen en de vereiste gesteltenis bezitten; meer nog, ook de katholieken mogen deze zelfde sacramenten vragen aan die niet-katholieke bedienaren wier Kerk geldige sacramenten bezit, telkens wanneer noodzaak of werkelijk geestelijk nut dit raadzaam maken en het fysiek of moreel onmogelijk is een katholiek priester te bereiken.³³

28. Op grond van deze zelfde beginselen is het deelnemen aan liturgische plechtigheden en het gemeenschappelijk gebruik van gewijde zaken en plaatsen door katholieken en gescheiden oosterse broeders om een geldige reden toegestaan.³⁴

29. De toepassing van deze mildere gedragsregel betreffende de deelneming aan elkaars eredienst met de oosterse gescheiden kerken wordt toevertrouwd aan de waakzaamheid en de leiding van de plaatselijke hiërarchen, die na onderling overleg en eventueel ook na ruggespraak met de hiërarchieën van de gescheiden kerken het onderling verkeer van de christenen door doeltreffende voorschriften en bepalingen moeten regelen.

Besluit

30. De heilige kerkvergadering verheugt zich ten zeerste over de actieve en vruchtbare samenwerking van de oosterse en westerse katholieke kerken en verklaart tevens, dat al deze rechtsbepalingen gegeven worden voor de huidige omstandigheden, totdat de katholieke Kerk en de oosterse gescheiden kerken tot volle gemeenschap zullen komen.

Intussen wordt aan alle christenen, oosterlingen zowel als westerlingen, dringend gevraagd vurig en onophoudelijk, ja dagelijks God ervoor te bidden, dat door de hulp van de allerheiligste moeder van God allen één worden. Laten zij ook ervoor bidden, dat de talloze christenen, van welke Kerk ook, die om de standvastige belijdenis van Christus’ naam lijden en kwellingen doorstaan ten volle de versterking en de vertroosting van de Helper, de Heilige Geest, mogen ontvangen.

Laten wij allen elkaar met broederlijke liefde beminnen en elkaar overtreffen in eerbetoon.³⁵

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van dit decreet de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren wij hem bij vaste verordening goed in de Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal werd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 21 november in het jaar 1964.

Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk

Hierna volgen de handtekeningen van de vaders.

16

DECREET OVER DE PUBLICITEITSMEDIA

INTER MIRIFICA

PLECHTIG UITGEVAARDIGD

DOOR ZIJNE HEILIGHEID

PAUS PAULUS VI

OP 4 DECEMBER 1963

INLEIDING

1. Wonderlijke technische vindingen ontwikkelt het menselijk vernuft met Gods welgevallen vooral in de tegenwoordige tijd uit de materie. Daaronder zijn er waarop onze Kerk met buitengewone zorg haar aandacht gericht houdt. Zij staan in een bijzondere betrekking tot de menselijke geest en hebben nieuwe wegen geopend om berichten van ieder soort, ideeën en opdrachten zeer gemakkelijk mee te delen. Het meest opvallend zijn onder deze uitvindingen de communicatiemiddelen die door hun aard niet alleen de mensen afzonderlijk, maar juist het grote publiek en heel de menselijke samenleving kunnen bereiken en beïnvloeden, de pers, de film, de radio, de televisie en dergelijke, die daarom terecht, publiciteitsmedia kunnen worden genoemd.

2. Onze Kerk weet, dat deze communicatiemiddelen bij een juiste toepassing de mensheid krachtig vooruithelpen, omdat zij belangrijk bijdragen tot de ontspanning en de ontwikkeling van de geest en tot de verbreiding en de bevestiging van het rijk van God. Zij weet echter ook, dat men van die middelen een gebruik kan maken dat in strijd is met de bedoeling van God onze Schepper en nadelig voor de mensen zelf. Zij wordt juist gekweld door een innig gevoel van verdriet vanwege de schade die door het verkeerd gebruik ervan al te vaak aan de menselijke samenleving berokkend is. Omdat de zaak van zo groot belang is, dringt de heilige kerkvergadering aan op een niet aflatende zorg van pausen en bisschoppen en zij rekent het tot haar taak de belangrijkste problemen die verband houden met de publiciteitsmedia te behandelen. Zij vertrouwt er bovendien op, dat de volgende uiteenzetting van haar leerstellingen niet alleen een bijdrage zal zijn tot het welzijn van de gelovigen, maar ook tot de vooruitgang van de gehele maatschappij.

HOOFDSTUK I

De leer van de Kerk

3. De katholieke Kerk is door haar Heer Christus gesticht om het heil aan alle mensen te brengen en moet daarom noodzakelijk het evangelie verkondigen. Op grond hiervan meent zij, dat het tot haar taak behoort de heilsboodschap ook met behulp van de publiciteitsmedia bekend te maken en de mensen over het juiste gebruik van die middelen te onderrichten. De Kerk heeft dus een fundamenteel recht op het gebruik en het bezit van communicatiemiddelen van ieder soort, als zij nodig of nuttig zijn voor een christelijke opvoeding en voor iedere vorm van zielzorg. Het behoort tot de taak van de zielzorgers de gelovigen zo te onderrichten en te begeleiden, dat zij ook met behulp van de communicatiemiddelen het welzijn en de verbetering van zichzelf en van de hele gemeenschap nastreven.

Overigens is het vooral de taak van de leken om deze communicatiemiddelen met een beschaafde en christelijke geest te bezielen, zodat zij geheel aan de grote verwachtingen van de maatschappij en aan de bedoeling van God beantwoorden.

4. Voor het juiste gebruik van deze communicatiemiddelen is het beslist nodig, dat allen die zich ervan bedienen zedelijke normen kennen en op dit terrein trouw in toepassing brengen. Zij moeten daarom naargelang van de aard van ieder communicatiemiddel letten op de inhoud van hetgeen wordt meegedeeld, maar zij dienen ook rekening te houden met allerlei bijkomende zaken en omstandigheden van de publicatie, die de betamelijkheid ervan kunnen wijzigen of zelfs geheel tenietdoen: het doel, het publiek, de plaats, de tijd enz. Tot deze omstandigheden behoort ook de wijze waarop ieder communicatiemiddel werkt, met name de invloed ervan, die zo groot kan zijn, dat het voor het publiek, vooral wanneer het daar niet op voorbereid is, moeilijk is deze invloed op te merken, te beheersen en zo nodig af te wijzen.

5. Het is echter vooral noodzakelijk, dat allen die bij het gebruik van de communicatiemiddelen betrokken zijn zich een juist geweten vormen, in het bijzonder aangaande enkele problemen die in onze tijd vrij druk besproken worden.

Het eerste probleem heeft betrekking op de zogenaamde informatie, het opsporen en verspreiden van nieuws. Het is zonder meer duidelijk, dat deze informatie zeer nuttig en dikwijls noodzakelijk geworden is door de vooruitgang van de moderne samenleving en de nauwere relaties tussen de mensen. Een algemene en tijdige publicatie van gebeurtenissen en feiten houdt iedereen daarvan steeds vollediger en doorlopend op de hoogte, zodat de mensen doelmatig kunnen meewerken aan het algemeen welzijn en allen met meer gemak bijdragen tot een nog grotere vooruitgang van heel de burgerlijke maatschappij. Er bestaat derhalve in de menselijke samenleving een recht op informatie over zaken waarmee de mensen individueel of als lid van de maatschappij naar hun omstandigheden te maken hebben. De juiste uitoefening van dit recht vereist evenwel, dat de publicatie, wat haar inhoud betreft, altijd waar en, voor zover de rechtvaardigheid en de naastenliefde dit toelaten, volledig is. Verder moet de wijze van publiceren fair en behoorlijk zijn, doordat zij de zedelijke normen, de erkende rechten van de mens en de menselijke waardigheid bij het vergaren en bij het verspreiden van nieuwsberichten gewetensvol respecteert. Immers, niet alle kennis is nuttig, 'maar het is de liefde die opbouwt' (1 Kor. 8,1).

6. Het tweede probleem betreft de verhouding tussen de artistieke eisen en de normen van de moraal. Omdat de toenemende discussies hierover niet zelden uitgaan van onjuiste opvattingen over ethiek en esthetica, verklaart het concilie, dat iedereen onvoorwaardelijk de objectieve zedelijke orde voorop moet stellen. Want zij alleen overkoepelt en coördineert alle andere, ook de hoogste, menselijke belangen, de artistieke niet uitgezonderd. Immers, alleen de zedelijke orde raakt de mens als het redelijke schepsel van God, dat tot het hogere geroepen is, in zijn gehele wezen en zij doet, als zij maar volledig en trouw in acht wordt genomen, de mens de volmaaktheid en het geluk ten volle bereiken.

7. Tenslotte kan het vertellen, beschrijven of afbeelden van iets wat moreel slecht is, ook door middel van de publiciteitsmedia, inderdaad bijdragen tot een verder onderzoek en een vollediger kennis van de mens; het kan door het bereiken van wel aanvaardbare dramatische effecten de schoonheid van het ware en het goede openlijk verheerlijken. Toch moeten daarbij, wil men de mensen niet veeleer nadeel dan voordeel brengen, de wetten van de moraal volledig worden gerespecteerd,

vooral wanneer het onderwerpen betreft die een gepaste terughoudendheid vereisen of die de mens, in zijn gewonde natuur, al te gemakkelijk tot verkeerde neigingen aanzetten.

8. Omdat de publieke opinie tegenwoordig een zeer grote en dwingende invloed uitoefent zowel op het openbare als op het privé leven van de burgers van alle standen, is het nodig, dat alle leden van de maatschappij hun plichten van rechtvaardigheid en naastenliefde ook in dit opzicht vervullen. Zij moeten er daarom voor zorgen, dat ook met behulp van de communicatiemiddelen een juiste publieke opinie wordt gevormd en verspreid.

9. Bijzondere verplichtingen rusten op het publiek in zijn geheel, de lezers, de kijkers en de luisteraars, dat de publicaties en uitzendingen welke door de communicatiemiddelen verspreid worden op grond van een persoonlijke en vrije keuze in zich opneemt. Het, doen van een juiste keuze impliceert immers, dat zij positief staan tegenover alles wat in godsdienstig, wetenschappelijk en cultureel opzicht uitmunt. Het houdt ook in, dat zij alles vermijden wat voor henzelf oorzaak of aanleiding kan worden van geestelijk letsel, wat anderen door een slecht voorbeeld in gevaar kan brengen en wat goede publicaties en uitzendingen in de weg staat of slechte bevordert. Dit laatste geschiedt veelal door betalingen aan producenten die de communicatiemiddelen louter uit economische overwegingen gebruiken.

Om zedelijk verantwoord te handelen, is het publiek verplicht zich tijdig op de hoogte te stellen van de beoordelingen die door een bevoegde instantie worden gegeven en zich daardoor overeenkomstig de richtlijnen van een goed gevormd geweten te laten leiden. Om evenwel aan minder juiste raadgevingen gemakkelijker weerstand -te bieden en met de goede ten volle in te stemmen, moeten zij hun geweten met de geschikte middelen willen vormen.

10. Vooral de jongeren onder het publiek moeten ervoor zorgen, dat zij zich bij het gebruik van de communicatiemiddelen gewennen aan matiging en zelfbeheersing. Zij moeten ook streven naar een dieper begrip van hetgeen zij gezien, gehoord of gelezen hebben; zij moeten daarover met hun opvoeders en met deskundigen van gedachten wisselen en leren een juist standpunt te formuleren. Laten de ouders er van hun kant aan denken, dat het hun plicht is er ijverig voor te waken, dat geen voorstellingen, bladen en dergelijke die met geloof en zeden in strijd zijn in de familiekring binnendringen en dat hun kinderen daarmee ook elders niet in aanraking komen.

11. Met betrekking tot het juiste gebruik van de publiciteitsmedia rust een bijzondere plicht op de journalisten, auteurs, acteurs, regisseurs, producenten, agenten, verspreiders, exploitanten en verkopers, op, de critici en op de anderen die op enigerlei wijze bij de productie en de verspreiding betrokken zijn. Het is immers zonder meer duidelijk, welke zware verantwoordelijkheid in de tegenwoordige levensomstandigheden op hen komt te rusten, omdat zij door informatie en aanmoediging de mensheid op de juiste of op de verkeerde weg kunnen brengen.

Het zal dus hun taak zijn om economische, politieke of artistieke belangen zo te ordenen, dat zij nooit in strijd komen met het algemeen welzijn. Om dit gemakkelijker te bereiken, doen zij er goed aan zich aan te sluiten bij vakorganisaties die hun leden bij de bezigheden en plichten van hun beroep, eventueel ook door een afspraak over een te onderhouden beroepsethiek, eerbied bijbrengen voor de zedenwet.

Laten zij nooit vergeten, dat een groot deel van de lezers en kijkers bestaat uit jeugdigen, die lectuur en uitvoeringen die een hoog staand genoegen bieden en hun belangstelling wekken voor hogere zaken niet kunnen missen. Laten zij er ook voor zorgen, dat godsdienstige publicaties en uitzendingen toevertrouwd worden aan geschikte en kundige personen en dat zij met de nodige eerbied worden uitgevoerd.

12. De burgerlijke overheid heeft hier bijzondere plichten, omdat de communicatiemiddelen op het algemeen welzijn gericht zijn. Onder de taak van de overheid valt immers overeenkomstig haar functie het verdedigen en' beschermen van een werkelijke en rechtvaardige vrijheid van voorlichting en vooral van de persvrijheid, die de moderne samenleving voor haar ontwikkeling beslist nodig heeft. Verder moet zij, de godsdienst, de beschaving en de kunst bevorderen en het publiek beschermen, zodat het van de hem toekomende rechten vrij kan genieten. Bovendien heeft de burger

lijke overheid de taak om initiatieven te steunen die vooral voor de jeugd van grote waarde zijn en anders niet uitgevoerd kunnen worden.

Tenslotte heeft de publieke overheid, die rechtens zorgt voor het welzijn van de burgers, de plicht om door de uitvaardiging en de zorgvuldige uitvoering van wetten er rechtvaardig en aandachtig voor te waken, dat een verkeerd gebruik van de communicatiemiddelen geen ernstige gevaren voor de openbare zeden en de vooruitgang van de maatschappij oplevert. De vrijheid van particulieren en groepen wordt door deze nauwlettende zorg allerm minst beperkt, zeker niet wanneer zij die deze communicatiemiddelen beroepshalve bedienen geen degelijke garanties zouden geven.

Een bijzondere zorg verdient de bescherming van jongeren tegen lectuur en uitvoeringen die voor hun leeftijd schadelijk zijn.

HOOFDSTUK II

Het pastoraal handelen van de Kerk

13. Alle zonen van de Kerk moeten er eensgezind en in onderling overleg naar streven, dat de publiciteitsmedia, naargelang de verhoudingen en tijdsomstandigheden dit eisen, onmiddellijk en met de grootste ijver doelmatig worden aangewend bij de talrijke werken van apostolaat. En vooral in gebieden waar de morele en godsdienstige vooruitgang een grotere inspanning nodig maken, moeten zij ervoor zorgen schadelijke ondernemingen voor te zijn.

De zielzorgers moeten dus met voortvarendheid de taak vervullen die hier voor hen ligt en die met hun gewone predikambt nauw is verbonden. Ook de leken die bij het aanwenden van de communicatiemiddelen betrokken zijn, moeten zich inspannen om voor Christus getuigenis af te leggen, in de eerste plaats doordat ieder zijn eigen taak kundig en met een apostolische bezieling vervult, maar ook door naar vermogen rechtstreeks met technische, economische, culturele en artistieke middelen bij het pastorale handelen van de Kerk behulpzaam te zijn.

14. Allereerst moet men een goede pers steunen. Om echter de lezers diep te doordringen van een christelijke geest, moet men ook een werkelijk katholieke pers in het leven roepen en bevorderen. Zij moet dan uitgegeven worden - onder leiding en controle van katholieken of rechtstreeks van het kerkelijk gezag - met de duidelijke bedoeling de gangbare opvattingen in overeenstemming te brengen en te houden met het natuurrecht en de katholieke leerstellingen en voorschriften en deze zo te verbreiden. Ook dient ze de gebeurtenissen die op het leven van de Kerk betrekking hebben, bekend te maken en op de juiste wijze uit te leggen. Men moet de gelovigen erop wijzen, dat het nodig is katholieke bladen te lezen en te verspreiden voor het tot stand komen van een christelijk oordeel over alle gebeurtenissen.

Met alle geschikte middelen moet de productie en vertoning worden aangemoedigd en verzekerd van films die een goede ontspanning bieden en beschaafd en artistiek zijn, in het bijzonder als zij voor de jeugd zijn bestemd. Dit gebeurt vooral, als men de aanwezige krachten en ondernemingen van hoog staande producenten en distributiekantoren steunt en bundelt, lofwaardige films aanbeveelt door de eenstemmigheid van de critici en door bekroningen en het publiek van degelijke katholieke exploitanten aanmoedigt en met elkaar in contact brengt.

Evenzo moet men intensief steun verlenen aan hoog staande radio- en televisie-uitzendingen, vooral aan uitzendingen die geschikt zijn voor het gezin. Katholieke uitzendingen moeten met vaardigheid worden bevorderd om daardoor de luisteraars en kijkers te brengen tot deelneming aan het leven van de Kerk en hen van godsdienstige waarheden te doordringen. Met zorg dient men zo nodig ook katholieke zendstations op te richten, maar men moet erop letten, dat de uitzendingen zich onderscheiden door een behoorlijke afwerking en doelmatigheid.

Laat men er bovendien voor zorgen, dat de edele en oude toneelkunst, die nu door de communicatiemiddelen een brede verspreiding vindt, zich richt op de culturele en morele verheffing van de kijkers.

15. Om te voorzien in de hierboven genoemde behoeften, moeten tijdig priesters, religieuzen en leken worden opgeleid tot de vereiste vaardigheid om de communicatiemiddelen op apostolische doeleinden te richten.

Vooraf voor de artistieke, wetenschappelijke en morele vorming van de leken moet het aantal scholen, faculteiten en instituten worden uitgebreid waar journalisten, schrijvers voor film, radio en televisie en andere belanghebbenden een volledige opleiding kunnen ontvangen die van een christelijke geest doordrongen is, vooral met betrekking tot de sociale leer van de Kerk. Ook toneelspe- lers moeten worden opgeleid en geholpen, zodat zij met hun kunst een passende bijdrage leveren aan de menselijke samenleving. Tenslotte moet men ijverig zorgen voor critici op het gebied van de letteren, film, radio, televisie enz. die allen hun vak uitstekend beheersen en die bij hun opleiding worden aangespoord beoordelingen te geven waarin het zedelijk aspect altijd juist wordt belicht.

16. Omdat de communicatiemiddelen in dienst staan van een publiek dat verschilt in leeftijd en ontwikkeling, eist een juist gebruik daarvan een eigen, aangepaste vorming en oefening van dat publiek. Daarom moeten initiatieven die hiertoe kunnen bijdragen, vooral als zij op jongeren gericht zijn, op katholieke scholen van ieder niveau, op de seminaries en in de groeperingen van het leken- apostolaat worden aangemoedigd, uitgebreid en volgens de beginselen van de christelijke moraal geleid. Om dit beter te bereiken, moet in de catechismus een duidelijke uiteenzetting worden gege- ven van de katholieke leer en gedragslijn op dit gebied.

17. Het past allerminst, dat de zonen van de Kerk werkloos toelaten, dat de verkondiging van het heil belemmerd en gehinderd wordt door technische moeilijkheden en door de inderdaad geweldige kosten die aan de communicatiemiddelen verbonden zijn. Daarom wijst de heilige kerkvergadering hen op hun plicht tot onderhoud en ondersteuning van katholieke dagbladen, tijdschriften en film- ondernemingen, radio- en televisiestations en uitzendingen die vooral de verbreiding en de verdedi- ging van de waarheid en de zorg voor de christelijke opbouw van de maatschappij tot doel hebben. Maar tevens roept de Kerk verenigingen en particulieren met grote invloed op economisch en tech- nisch gebied dringend op om met hun vermogen en ervaring de communicatiemiddelen die in dienst staan van de waarachtige beschaving en het apostolaat van harte en ruim te steunen.

18. Om het veelzijdig apostolaat van de Kerk op het gebied van de publiciteitsmedia met meer suc- ces te versterken, zal in alle bisdommen ter wereld naar het oordeel van de bisschoppen jaarlijks een dag gevierd worden waarop de gelovigen over hun verplichtingen in dezen worden onderricht en uitgenodigd om voor dit doel te bidden en een bijdrage te geven. Deze bijdragen zullen overeen- komstig de noden van de katholieke `wereld gewetensvol worden besteed aan de ondersteuning en de bevordering van instellingen en initiatieven die de Kerk op dit gebied stimuleert.

19. Bij het vervullen van zijn hoogste pastorale taak inzake de publiciteitsmedia wordt de paus bij- gestaan door een speciaal bureau van de Heilige Stoel.¹

20. De bisschoppen zullen echter de taak hebben over zulke werkzaamheden en initiatieven in hun eigen bisdommen te waken en die te stimuleren. Voor zover zij op het algemeen apostolaat betrek- king hebben, zelfs al vallen zij onder het bestuur van exempte religieuzen, zullen de bisschoppen daarvan ook de leiding hebben.

21. Omdat echter een doelmatig apostolaat voor een heel land bundeling van plannen en krachten vereist, schrijft de heilige kerkvergadering voor overal nationale bureaus voor pers-, film-, radio- en televisie-aangelegenheden op te richten en met alle middelen te ondersteunen. Deze bureaus zullen vooral tot taak hebben ervoor te zorgen, dat het geweten van de gelovigen ten aanzien van de com- municatiemiddelen goed wordt gevormd en alles wat door katholieken op dit gebied wordt onder- nomen te bevorderen en te regelen.

In ieder land moet de leiding hiervan worden toevertrouwd aan een speciale commissie van bis- choppen of aan een gevolmachtigd bisschop. In de bureaus moeten ook leken zitting hebben die vakspecialisten zijn en op de hoogte zijn van de katholieke leer.

22. Omdat bovendien de uitwerking van de communicatiemiddelen over de landsgrenzen reikt en alle mensen als het ware tot burgers maakt van de gehele mensengemeenschap, moeten op dit ge-

bied de nationale ondernemingen ook op internationaal niveau met elkaar samenwerken. De bureaus uit n. 21 moeten alle intensief meewerken met hun internationale katholieke unie. Deze internationale katholieke unies worden alleen door de Heilige Stoel wettelijk goedgekeurd en zijn daarvan afhankelijk.

BESLUIT

23. Voor de tenuitvoerlegging van alle beginselen en richtlijnen van de heilige kerkvergadering ten aanzien van de publiciteitsmedia moet op uitdrukkelijk bevel van het concilie door het bureau van de Heilige Stoel uit n. 19 met behulp van specialisten uit verschillende landen een pastorale instructie worden uitgegeven.

24. Voor het overige vertrouwt de heilige kerkvergadering erop, dat deze uiteenzetting over haar beginselen en richtlijnen gaarne aanvaard en gewetensvol onderhouden zal worden door alle zonen van de Kerk. Dan zullen zij mede door het gebruik van deze hulpmiddelen niet alleen minder schade ondervinden, maar, als het zout en het licht, de aarde behoeden voor bederf en de wereld verlichten. Bovendien spoort de heilige kerkvergadering alle mensen van goede wil, vooral degenen die de communicatiemiddelen beheren, aan zich erop toe te leggen deze middelen uitsluitend te richten op het welzijn van de maatschappij, die voor haar toekomst van het juiste gebruik daarvan steeds meer afhankelijk wordt. Moge daarom door deze nieuwe vindingen, evenals reeds door de klassieke kunstvormen, de naam van de Heer verheerlijkt worden, volgens het woord van de apostel: 'Jesus Christus is Dezelfde: gisteren, heden en in eeuwigheid' (Heb. 13,8).

Afsluiting

In zijn geheel en in zijn onderdelen heeft de inhoud van dit decreet de instemming gevonden van de vaders van het heilig concilie. In vereniging met de eerbiedwaardige vaders, uit kracht van de ons door Christus verleende apostolische bevoegdheid, keuren wij hem bij vaste verordening goed in de Heilige Geest. En wij bevelen, dat, ter ere van God, wat aldus synodaal werd vastgelegd, openlijk wordt bekendgemaakt.

Rome, bij de Sint Pieter, 4 december in het jaar 1963.

Ik PAULUS, bisschop van de katholieke Kerk

Hierna volgen de handtekeningen van de vaders.
